BOOKER FİNALİSTİ VE ULUSLARARASI ÇOKSATAN

GÖKYÜZÜNDE NEHİRLER VAR

ELİF ŞAFAK

"ZENGİN VE SÜRÜKLEYİCİ BİR MASAL."
GUARDIAN

58 DİLDE MİLYONLARCA OKUR

"ELİF ŞAFAK DÜNYA EDEBİYATINDA EŞSİZ VE GÜÇLÜ BİR SES." IAN McEWAN

"*Gökyüzünde Nehirler Var*, tek bir yağmur damlasının bakış açısından anlatılan, içinde suya, bilime ve şiire dair kutsal gizemlerin birbirleriyle çarpıştığı, büyüleyici bir destan. Bu muhteşem nehir romanında su şiir oluyor, hafıza oluyor. Hikâyelerimizin ve tarihlerimizin koruyucularına yazılmış bir aşk şarkısı bu, nehirlerimizin şiirini bilen bilge kadınlara düzülen vurgulu bir övgü."

Safiya Sinclair

"Önemli, güzel, can yakan, hakikat dolu romanların yazarı."

Marian Keyes

"Şafak kelimelerle bize yeni bir yuva kuruyor. Şafak, dünyayı bir su damlasında buluyor. Küçük olandaki destansılığı, yerel olandaki küreselliği, kayıptaki sevgiyi, anlık olandaki tarihi keşfediyor. Hayatlarımızın metal çatısından seken yağmur gibi taze ve temizleyici, olağanüstü bir roman."

Colum McCann

"*Gökyüzünde Nehirler Var* usta işi açılışından son sayfalarına kadar göz kamaştıran bir eser. Şafak'ın hayal gücü bir harika: cesur, geniş, güzel ve bilge."

Katie Kitamura

"Elif Şafak dünyaya zarafet, lirizm ve cesaretle yaklaşıyor. Toplumsal cinsiyetle, dinle, cinsellikle, milliyetçilikle, hafızayla, ideolojiyle ve başka konularla ilgili çatışmaların derinden böldüğü toplumların karşısına dikilirken, rehaveti ve kalıplaşmış fikirleri acımasız bir güzellikle aşmak için romanın sanatsal gücünü kuşanıyor. Şafak'ın etkileyici ve kışkırtıcı kelimeleri ve eserleri bizi alıp ışıklı bir alana, bu dünyayı yeniden görebileceğimiz bir açıklığa bırakıyor."

Viet Thanh Nguyen

Yazar Hakkında

Strasbourg doğumlu **Elif Şafak**, çocukluğunu ve gençliğini Ankara, Madrid, Amman, Köln, İstanbul, Boston, Michigan ve Arizona'da geçirdi. ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi, yüksek lisansını aynı üniversitede Kadın Çalışmaları Bölümü'nde, doktorasını ise Siyaset Bilimi alanında tamamladı. Türkiye, ABD ve İngiltere'de üniversitelerde dersler verdi. 2018 yılında Oxford Üniversitesi'nde Karşılaştırmalı Avrupa Edebiyatı Weidenfeld Kürsüsü'ne misafir öğretim üyesi olarak edebiyat ve sanat seminerleri vermek üzere seçildi. Oxford/St. Anne's College onursal üyesi olan Şafak ayrıca Bard College'dan da fahri doktora unvanına layık görüldü.

İlk kitabı *Kem Gözlere Anadolu* (öykü) 1994'te yayımlandı. İlk romanı *Pinhan*'la 1998 Mevlânâ Büyük Ödülü'nü aldı. Bunu, *Şehrin Aynaları* (1999) ve Türkiye Yazarlar Birliği Ödülü'nü kazandığı *Mahrem* izledi (2000). Ardından her ikisi de çok satan ve geniş bir okur kitlesine ulaşan *Bit Palas* (2002) ve *Araf* (2004) yayımlandı.

Med-Cezir'de (2005) kadınlık, kimlik, kültürel bölünme, dil ve edebiyat konulu yazılarını topladı. 2006'da yılın en çok okunan kitabı olan *Baba ve Piç* yayımlandı. Sonrasında aylarca satış listelerinden inmeyen ilk otobiyografik kitabı *Siyah Süt*'ü yazdı. Doğan Kitap tarafından 2009 yılında yayımlanan *Aşk*, Türk yayıncılık dünyasında önemli bir rekora imza atarak, en kısa sürede en çok satan roman oldu, yayımlandığı günden bu yana 1 milyon sattı. 2019 yılında BBC'nin Dünyamızı Şekillendiren 100 Roman listesine girdi.

Tüm eserlerinden seçkiler niteliğinde olan *Kâğıt Helva* (2009), gazete yazılarından derlediği *Firarperest* (2010), İngiltere'ye göç etmiş Türkiyeli bir ailenin dramını anlattığı *İskender* (2011), yine gazete yazılarından derlediği *Şemspare* (2012), 16. yüzyıl İstanbulu'nda Mimar Sinan'ı, çırağını ve bir fili merkeze alan *Ustam ve Ben* (2013), yılın en sevilen romanlarından *Havva'nın Üç Kızı* (2016), denemelerden oluşan *Sanma ki Yalnızsın* (2018), *Aşk* romanından uyarlanan *Aşkın Kırk Kuralı* (2019) ve kalbi duran bir hayat kadınını anlattığı *On Dakika Otuz Sekiz Saniye* (2019) Doğan Kitap tarafından yayımlandı. Şafak *On Dakika Otuz Sekiz Saniye* romanı ile Blakcwell Yılın Kitabı Ödülü'nü aldı ve Booker Ödülleri finalisti oldu. Roman ayrıca *The Times* tarafından önerilen 50 romandan biri oldu ve *The Economist*'in Yılın En İyi Kitapları Listesi'ne girdi.

Bölünmüş Bir Dünyada Akıl Sağlığımızı Nasıl Koruruz başlıklı denemesi Doğan Kitap'ta 2022'de yayımlandı. İngiltere'de 2021 yılında, Doğan Kitap'ta 2023 yılında yayımlanan *Kayıp Ağaçlar Adası* ise The Costa Roman, The Women's, RSL Ondaatje Ödülleri finalisti oldu, Britanya Kitap ve Dublin Edebiyat Ödüllerine aday gösterildi; Reese Witherspoon Kitap Kulübü'ne seçildi; *Sunday Times* ve *Der Spiegel* Çok Satanlar Listelerinde yer aldı ve The Nielsen Bestseller Awards 2024'te Gümüş Ödül'ü kazandı.

2010 yılında Fransa'nın Chevalier de l'Ordre des Arts et des Lettres madalyası ile ödüllendirilen, eserleri elli dile çevrilen ve *The New York Times, The Washington Times, The Financial Times, The Guardian, Le Figaro* gibi önde gelen yayın organlarında hakkında çok sayıda edebi inceleme yazısı çıkan; aynı zamanda uluslararası basında makaleler yazan Elif Şafak'ın romanları, Penguin, Random House, Rizzoli, Flammarion, Kein&Aber gibi dünyanın en önemli yayınevleri tarafından yayımlandı.

Şafak, 2017'de Margaret Atwood ile Norveç merkezli Future Library'ye (Geleceğin Kütüphanesi) 100 yıl sonra okunmak üzere eser bırakacak yazarlar arasında seçildi. Amerika'nın etkili yayın organlarından Politico tarafından dünyayı daha iyi bir yer yapacak 12 kişiden biri olarak belirlendi. İki kez yaptığı TEDGlobal konuşmaları, 9 milyon izlenmeye ulaştı. PEN Nabokov gibi pek çok yarışmanın jürisinde yer aldı ve 2019 yılında Wellcome Ödülü'ne başkanlık yaptı. Aynı yıl Royal Society of Literature (Kraliyet Edebiyat Derneği) üyesi ve başkan yardımcısı seçildi. 2020'de The Orwell Ödülü jüri üyesi oldu. ECFR'nin (Avrupa Dış İlişkiler Konseyi) de kurucu üyesi olan Elif Şafak, 2021 yılında Halldór Laxness Uluslararası Edebiyat Ödülü'ne layık görüldü.

YouTube kanalı Say Your Word'de düzenli olarak kelimeler üzerine düşüncelerini paylaşan Elif Şafak, Londra ve İstanbul'da yaşamakta, eserlerini İngilizce ve Türkçe yazmaktadır.

DOĞAN KİTAP TARAFINDAN YAYIMLANAN KİTAPLARI

Gökyüzünde Nehirler Var
Kayıp Ağaçlar Adası
Bölünmüş Bir Dünyada Akıl Sağlığımızı Nasıl Koruruz
On Dakika Otuz Sekiz Saniye
Aşkın Kırk Kuralı
Sanma ki Yalnızsın
Havva'nın Üç Kızı
Ustam ve Ben
Şemspare
İskender
Firarperest
Med Cezir
Baba ve Piç
Mahrem
Araf
Kâğıt Helva
Siyah Süt
Bit Palas
Şehrin Aynaları
Pinhan
Aşk

GÖKYÜZÜNDE NEHİRLER VAR

Orijinal adı: There Are Rivers In The Sky
© 2024, Elif Şafak
Yazan: Elif Şafak
İngilizceden çeviren: Omca A. Korugan
Yayına hazırlayan: Senem Kale

Türkçe yayın hakları: © 2025 Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. baskı / Ağustos 2025 / ISBN 978-625-5683-02-1
Sertifika no: 44919

Kapak uygulama: Gökçen Yanlı
Sayfa uygulama: Taylan Polat
Görseller: © The British Museum; The Epic of Gilgamesh, Andrew George, 1999
Baskı: Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi. A Blok Kat: 2
34310 Haramidere-İstanbul
Tel. (212) 412 17 00
Sertifika no: 44452

Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3 , Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL
Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16
www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Gökyüzünde Nehirler Var

Elif Şafak

Çeviren: Omca A. Korugan

Doğan Kitap

Kendisinden "kadınlar ve edebiyat" hakkında konuşması istendiğinde bir nehir kıyısına oturup bu kelimelerin ne anlama geldiğini düşünen çok sevgili bir yazara.

Taşı delen, suyun gücü değil, damlaların sürekliliğidir.

Ovidius

Çık gel, ey insan yavrusu!
Suya gel, yabana gel
Bir periyle el ele,
Çünkü aklının almayacağı kadar çok gözyaşıyla dolu dünya.

W. B. Yeats

İçimizde farklı kuyular vardır.
Bazıları her güzel yağmurla dolar,
Diğerleri ise çok, çok derindir
Bunun için.

Hafız

O günlerde, o uzak günlerde,
O gecelerde, o uzak gecelerde,
O yıllarda, o uzak yıllarda,
Eski zamanlarda...
Sümer ve Akad'ın oğullarını gördün mü?
Ben gördüm.
Ne haldeler?
Bir katliam yerinden su içiyorlar.

Tablet XII, *Gılgamış Destanı*

İÇİNDEKİLER

I. Yağmur Damlası 13
II. Suyun Gizemleri 181
III. Huzursuz Nehirler 287
IV. Suyun Anıları 379
V. Tufan 445

Okuyucuya Notlar 547
Teşekkür 557

I
YAĞMUR DAMLASI

Dicle Nehri Kıyısında, Eski Zamanlarda

Sonra, fırtına dindiğinde, herkes onun ardında bıraktığı yıkımdan bahsedecek ama hiç kimse, hatta kralın kendisi bile, her şeyin tek bir yağmur damlasıyla başladığını hatırlamayacaktı.

Ninova'da bir yaz başı öğleden sonrasıydı, gökyüzü yaklaşan yağmurla şişkindi. Şehre tuhaf, kasvetli bir sessizlik çökmüştü: Kuşlar şafaktan beri ötmüyordu; kelebekler ve yusufçuklar bir yerlere saklanmıştı; kurbağalar üreme alanlarını terk etmişti; tehlikeyi hisseden kazlar suskundu. Koyunların bile sesi çıkmıyordu; korkuya yenik düşmüş, sık sık idrarlarını yapıyorlardı. Hava bir değişik kokuyordu –keskin, tuzlu bir koku. Karanlık gölgeler, tıpkı kamp kurmuş, güç toplayan bir düşman ordusu gibi ufukta birikip durmuştu bütün gün. Uzaktan bakıldığında son derece hareketsiz ve sakin görünüyorlardı ama bu bir optik illüzyon, gözün bir oyunuydu: Dünyayı ıslatmaya ve yeniden şekillendirmeye kararlı güçlü bir rüzgârın itkisiyle giderek yaklaşıyordu bulutlar. Yazların uzun ve kavurucu, nehirlerin sağı solu belli olmaz

ve acımasız olduğu ve son selin anısının henüz silinmediği bu bölgede hem yaşamın müjdecisiydi su, hem de ölümün habercisi.

Ninova, eşi benzeri olmayan bir yerdi: dünyanın en büyük ve en zengin şehri. Dicle'nin doğu kıyısındaki geniş bir ovada inşa edilmişti ve nehre o kadar yakındı ki geceleri bebekler ninniyle değil, kıyı şeridini yalayan dalgaların sesiyle uyutulurdu. Güçlü bir imparatorluğun başkentiydi burası; sağlam kuleler, görkemli burçlar, savunma hendekleri, müstahkem tabyalar ve her biri otuz metre veya daha fazla yükselen devasa duvarlarla korunan bir kaleydi. Kuzeydeki müreffeh yaylalarla güneydeki verimli Keldani ve Babil ovalarının kesiştiği noktada bulunan, 175 000 nüfuslu kentsel bir mücevherdi. Yıl, MÖ 640'larda bir zamandı; şimdi hoş kokulu bahçeler, fokurdayan çeşmeler ve sulama kanallarıyla yemyeşil olan, ancak gelecek nesiller tarafından kupkuru bir çöl ve zavallı, işe yaramaz bir arazi olarak unutulup bir kenara atılacak bu kadim bölge ise Mezopotamya'ydı.

O öğleden sonra şehre doğru ilerleyen bulutlardan biri diğerlerinden daha büyük, daha koyu ve daha sabırsızdı. Gökyüzünün engin kubbesinde hızla ilerliyordu hedefine doğru. Oraya vardığında yavaşlayıp durdu ve sedir ağacından kolonlar, sütunlu revaklar ve anıtsal heykellerle süslenmiş görkemli bir binanın yüzlerce metre yukarısında, havada asılı kaldı. Burası, kralın, tüm kudreti ve ihtişamıyla ikamet ettiği Kuzey Sarayı'ydı. Yoğunlaşmış buhar kütlesi imparatorluk ikametgâhının üzerine yerleşip gölgesini düşürdü. Çünkü su, insanlardan farklı olarak, sosyal statüye veya kraliyet unvanlarına önem vermez.

Fırtına bulutunun kenarından tek bir yağmur damlası sallanmaktaydı –bir fasulye tanesinden daha büyük değildi ve nohuttan daha hafifti. Bir süre tedirgince titredi orada –küçük, yusyuvarlak ve ürkek. Aşağıdaki dünyanın yalnız bir nilüfer çiçeği gibi açılmasını gözlemlemek ne kadar da korkutucuydu. Bu ilk seferi değildi aslında: Daha önce de yapmıştı bu yolculuğu –göğe yük-

selmiş, kara toprağa inmiş ve tekrar göğe yükselmişti– ama yine de hâlâ korkutucu buluyordu düşüşü.

Her ne kadar evrenin büyüklüğüyle karşılaştırıldığında hiç önemi olmasa da, siz o damlayı hatırlayın. Minyatür küresinin içinde sonsuzluğun sırrını, kendine ait, eşi benzeri olmayan bir hikâyeyi saklıyor o. Sonunda cesaretini topladığında bıraktı kendini boşluğa. Düşüyordu şimdi –hızlı, daha hızlı. Yerçekimi her zaman işe yarar. 940 metre yükseklikten aşağı doğru hızla iniyordu. Yalnızca üç dakika vardı yere ulaşmasına.

≈

Aşağıda, Ninova'da, kral çift kanatlı bir kapıdan geçti ve terasa adım attı. Başını süslü korkuluğun üzerinden uzatarak, önünde göz alabildiğine uzanan şehrin ihtişamına baktı. Bakımlı araziler, muhteşem sukemerleri, görkemli tapınaklar, verimli meyve bahçeleri, halka açık hoş parklar, yemyeşil tarlalar ve içinde ceylanların, geyiklerin, devekuşlarının, leoparların, vaşakların ve aslanların tutulduğu bir kraliyet hayvanat bahçesi. Manzara içini gururla doldurdu. Çiçek açan ağaçlar ve aromatik bitkilerle –badem, hurma, abanoz, köknar, incir, muşmula, dut, zeytin, armut, erik, nar, kavak, ayva, gül ağacı, ılgın, çitlembik, ceviz, söğüt ağaçlarıyla– dolu bahçeler özellikle hoşuna gidiyordu. Sadece topraklara ve insanlara değil, aynı zamanda akarsular ve kollarına da hükmediyordu kral. O ve ataları, kanallar, bentler ve setlerden oluşan karmaşık bir şebekeyle Dicle Nehri'ni yönlendirip suyu sarnıçlarda ve havuzlarda depolayarak bu bölgeyi bir cennete dönüştürmüşlerdi.

Kralın adı Asurbanipal'di. Kıvırcık sakalı biçimlice kesilmişti; kalın kaşlarının üzerinde geniş bir alnı vardı ve siyah sürme çekilmiş, koyu gözleri yuvarlak kavisliydi. Her ışık vurduğunda uzak yıldızlar gibi parlayan mücevherlerle süslenmiş sivri bir başlık takmıştı. En iyi ketenden dokunmuş koyu mavi kaftanı al-

tın ve gümüş ipliklerle işlenmişti ve yüzlerce parlak boncuk, değerli taş ve muska ile bezeliydi. Sol bileğine iyi şans ve koruma için çiçek motifli bir bilezik takmıştı. O kadar büyük bir imparatorluğun başındaydı ki "Dünyanın İmparatoru" diyordu insanlar ona. Gün gelecek, "Kütüphaneci Kral", "Eğitimli Hükümdar", "Mezopotamya'nın Bilgili Yöneticisi" olarak da hatırlanacak ve bilinecekti –ne kadar bilgili ve kültürlü olsa da seleflerinden daha az zalim olmadığını insanlara unutturacak unvanlarla yani.

Şehir manzarasına göz gezdirmek için başını eğen Asurbanipal bir nefes aldı. Uzaklarda hazırlanmakta olan fırtınayı hemen fark etmedi. Avlulardan ve meyve bahçelerinden yayılan hoş koku alıp götürdü onu. Yavaşça, gözlerini kurşuni gökyüzüne doğru kaldırdı. Sağlam yapılı vücudundan bir ürperti geçti, birtakım vahim uyarılar ve karamsar alametler çullandı zihnine. Bazı kâhinler, Ninova'nın kaderinde saldırıya uğramak, yağmalanmak ve yakılıp yok edilmek olduğunu, hatta taşlarının bile sökülüp götürüleceğini öngörmüşlerdi. Bu muhteşem şehir yeryüzünden silinecek demişler, herkes şehirden ayrılsın diye yalvarmışlardı. Kral, bu felaket tellallarının dudaklarının sımsıkı mühürlenip kirişle dikilmesini emrederek susturulmalarını sağlamıştı. Oysa şimdi, kötü bir şeyler olacağı hissiyle, sanki bir nehrin dip akıntısına kapılmış gibi çekildi içi. Ya kehanetler gerçek olursa?

Asurbanipal uğursuz hissi üzerinden attı. Kendi özbeöz kardeşi de dahil olmak üzere bolca düşmanı olmasına rağmen endişelenmesi için bir neden yoktu. Tanrılar onların yanında olduğu sürece hiçbir şey bu görkemli başkenti yok edemezdi ve ölümlülerle ilişkilerinde ne kadar kaprisli ve tutarsız olsalar da tanrıların her zaman Ninova'nın savunmasına geleceklerinden hiç şüphesi yoktu.

Bu arada, yağmur damlası yeryüzüne inmek üzereydi. Yere yaklaşırken, bir an sanki nereye isterse oraya konabilirmiş gibi öz-

gür ve ağırlıksız hissetti kendini. Solunda, geniş yaprakları güzel bir iniş yeri olabilecek uzun, dalsız bir ağaç –bir hurma ağacı– vardı. Sağındaysa, bir çiftçinin tarlasından geçen bir sulama kanalı; orada hoş karşılanırdı damla, bu yılki hasadın büyümesine yardımcı olurdu. Öte yandan, yakınlarda, aşk, seks, güzellik, tutku ve savaşın yanı sıra fırtınaların da tanrısı olan İştar'a adanmış bir ziggurat vardı, onun basamaklarında da durabilirdi. Münasip bir varış noktası olurdu bu. Müteredditdamla, nereye düşeceğine hâlâ karar verememişti, ancak bunun bir önemi yoktu, çünkü onun yerine rüzgâr verecekti o kararı. Ani bir esinti o minik kütlesini kaldırıp doğruca yakınlardaki bir terasta duran adama doğru taşıdı.

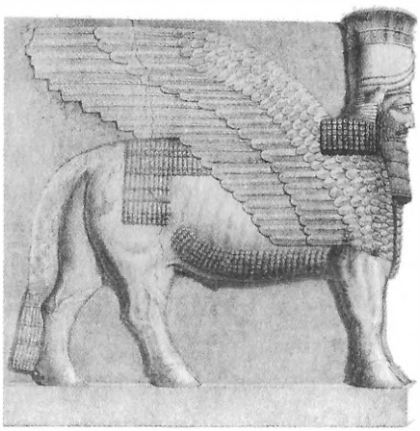
Bir an sonra, kral kafa derisine ıslak bir şeyin düştüğünü ve saçlarının arasına yerleştiğini hissetti. Sinirlenerek, tek eliyle silmeye çalıştı, ancak süslü başlığı buna engel oldu. Kaşlarını belli belirsiz çatarak, bir kez daha gökyüzüne baktı. Tam yağmur iyiden iyiye bastırırken, manzaraya sırtını döndü ve sarayının güvenliğine sığındı.

Asurbanipal, kendi ayak seslerinin yankısını dinleyerek uzun galeriler boyunca ilerledi. Gözlerinin içine bakmaya asla cesaret edemeyen hizmetçileri diz çöküyorlardı önünde. Her iki yanda, yukarıdaki dökme demir apliklerinde titreyen meşaleler vardı. Yaydıkları ürkütücü ışık, duvarlardaki alçıdan oyulup en parlak renklerle boyanmış rölyeflerin üzerine düşüyordu. Bazı sahnelerde, kral bir yay tutuyor ve kanatlı oklar atarak vahşi hayvanları avlıyor veya düşmanlarını katlediyordu. Diğerlerinde, koşumları üçer püsküllesüslenmiş atları kırbaçlayarak iki tekerlekli tören arabalarını kullanıyordu. Ve bazı başkalarında da, sağladıkları destek ve korumaya karşılık olarak tanrılara sunulan ölü aslanların üzerine içki döküyordu. Tüm resimler Asur İmparatorluğu'nun ihtişamını, erkeklerin üstünlüğünü ve imparatorun azametini tasvir ediyordu. Neredeyse hiç kadın yoktu görünürde. Bunun tek istisnası olan resimde, Asurbanipal ile ka-

rısı güzel bir bahçede şarap içip piknik yaparlarken, yakınlarındaki bir ağacın dallarında, olgun meyvelerin arasında, düşmanları Elam Kralı Teumman'ın kesik başı sallanmaktaydı.

Hâlâ saçında duran yağmur damlasına aldırmadan yürümeye devam etti kral. Şaşaalı bir şekilde döşenmiş odalardan hızlıca geçti ve ince oymalarla süslenmiş bir kapıya vardı. Burası, sarayın en sevdiği bölümüydü: kütüphane. Rastgele bir yazı koleksiyonu değildi bu, onun en büyük ve en gurur verici eseri, tüm yaşamının tutkusuydu, kapsam ve büyüklük açısından rakipsiz bir başarıydı. Kralın yaptığı her şeyi, hatta askeri fetihlerini ve siyasi zaferlerini bile gölgede bırakacak; gelecek nesillere mirası bu olacaktı –daha önce eşi benzeri görülmemiş bir entelektüel anıt.

Kütüphanenin girişinin iki yanında iki devasa heykel vardı: melez yaratıklar –yarı insan, yarı hayvan. *Lamassu*lar koruyucu ruhlardı. Tek bir kireçtaşı tabakasından oyulan bu tür heykeller bir insanın başına, bir kartalın kanatlarına ve bir boğa veya aslanın iri gövdesine sahipti. Üç türün de en iyi nitelikleriyle donatılmış olan bu heykeller, insanın zekâsı ve kuşun içgörüsü ile boğa veya aslanın gücünü temsil ederdi. Başka âlemlere açılan geçitlerin bekçileriydi onlar.

Saraydaki *lamassu*ların çoğunun beş bacağı vardı, bu sayede önden bakıldığında dimdik duruyor gibi görünürken, yandan bakıldığında en korkutucu düşmanı bile çiğnemeye hazır bir şekilde ileri doğru sert adımlarla yürüyor gibi görünürlerdi. Bu halleriyle hem istenmeyen ziyaretçilerin karşısına dikilebilirler hem de gölgelerde gizlenen her türlü kötülüğü savuşturabilirlerdi. Bunu kimseye söylememiş olsa da, kral onların yanında kendini daha güvende ve daha rahat hissediyordu, bu yüzden de yakın zamanda sanatçılara bir düzine daha heykel yontma görevi vermişti. Korumanın fazlası olmazdı ne de olsa.

Zihninde bu düşüncelerle kütüphaneye girdi Asurbanipal. Geçtiği her odada, duvarlar yerden tavana kadar raflarla kaplı ve bu raflarda konuya göre tasnif edilmiş binlerce kil tablet mükemmel bir düzende tutulmaktaydı. Bunlar yakın ve uzak yerlerden toplanmışlardı. Bazıları ihmalden kurtarılmış; diğerleri cüzi bir ücret karşılığında sahiplerinden satın alınmıştı; ancak önemli bir kısmı da zorla ele geçirilmişti. Ticaret anlaşmalarından tıbbi ilaçlara, yasal sözleşmelerden gök haritalarına kadar her türlü bilgi vardı içlerinde. Çünkü kral biliyordu ki, diğer kültürlere hükmetmek için onların sadece topraklarını, ekinlerini ve varlıklarını değil, aynı zamanda kolektif hayal güçlerini, ortak anılarını da ele geçirmeniz gerekir.

Adımlarını hızlandıran Asurbanipal, kütüphanenin, imparatorluğun dört bir yanından toplanmış olan alametlere, büyülere, ritüellere, devalara, lanetlere, dualara, ağıtlara, efsunlu sözlere, ilahilere, fabllara, atasözlerine ve mersiyelere ayrılmış bölümlerini atladı. İnsanların kaderlerine ve tanrıların entrikalarına dair kehanetlerde bulunmak için hayvan iç organlarının kullanılmasıyla ilgili kapsamlı bir koleksiyonun içinden geçti. Haruspis[1] geleneğine büyük kıymet verir, düzenli olarak koyun ve keçi kesti-

1. Etrüskler tarafından geliştirilmiş, kurban edilen hayvanların iç organlarına bakarak geleceği okuma sanatı. (ç.n.)

rip karaciğerlerini ve safrakeselerini kâhinlere okuturdu aslında ama bugün kehanetleri incelemeyecekti. Bunun yerine, arkalarda bir yerlere sıkıştırılmış, ağır bir perdenin arkasına neredeyse gizlenmiş bir odaya yöneldi. Kral dışında bu gözlerden ırak bölgeye girebilen tek kişi onun için bir nevi ikinci baba olan başdanışmanıydı –Asurbanipal'e çocukluğundan beri ders verip akıl hocalığı yapan, derin bilgi sahibi bir adam.

Bu özel alanın girişindeki nişlerde bronz lambalar vardı; bunlar susam yağıyla yanar, üstlerinden duman sarmalları çıkardı. Kral içlerinden birini seçti ve perdeyi arkasından çekip kapattı. İçeriye marazi bir sessizlik hâkimdi, sanki raflar nefeslerini tutmuş onu bekliyordu.

Yağmur damlası ürperdi. Ne bir penceresi olan ne de içinde bir maltız yanan oda o kadar soğuktu ki sertleşip buz kristallerine dönüşebileceğinden korktu damla. Buhardan sıvıya daha yeni dönüştüğü için, hayatının bu yeni evresinin tadını biraz çıkartmadan katılaşmak istemiyordu henüz. Ama damlanın titremesinin tek nedeni bu değildi. Burası tedirgin edici bir yerdi –ne bu dünyaya ne de öbür dünyaya aitti sanki; apaçık görülenlerle sadece görünmez olmayıp öyle de kalması gerekenlerin ortasında bir yerlerde, dünyevi olanla dünyevi olmayanın arasında bir boşluk gibiydi.

Kararlı ve deneyimli hareketlerle odada ilerliyordu Asurbanipal. Ortada bir masa ve üstünde de sedir ağacından bir kutu vardı. Kral lambayı yanına koydu, yüzüne gölgeler çizen ışık gözlerinin köşelerindeki kırışıklıkları derinleştiriyordu. Hâlâ geldiği ormanın kokusunu yayan ahşabı, sanki bir rüyadaymış gibi okşuyordu kralın parmakları. Bu kadar yüksek kaliteli iğne yapraklılar Mezopotamya'da nadir olduğundan, bunların Toros Dağları'ndan kesilmesi ve oradan da salların üzerine bağlanarak Dicle Nehri'nden aşağı doğru yüzdürülmesi gerekmişti.

Bu kutunun içinde bir şiir vardı. Çok eski ve çok bilindik bir destandan bir parça. O destan ki, Mezopotamya'da, Anadolu'da, Pers ülkesinde ve Levant'ta tekrar tekrar söylenmişti; kâtipler tarafından yazılmasından çok önce büyükannelerden torunlara aktarılmıştı. Gılgamış adlı bir kahramanın hikâyesiydi bu.

Asurbanipal, şiirin tamamını avucunun içi gibi biliyordu. Veliaht prens olduğu zamanlardan beri çalışmıştı üzerinde. Kraliyet ailesinin üçüncü oğlu, yani en genç vâris olarak kral olması beklenmiyordu. Bu yüzden, abileri dövüş sanatları, savaş stratejileri ve diplomatik taktikler konusunda eğitilirken, ona felsefe, tarih, yağ kehaneti, diller ve edebiyat konusunda harika bir eğitim verilmişti. Sonunda, babasının onu halefi olarak seçmesi Asurbanipal'in kendisi de dahil herkes için sürpriz oldu. Böylece Asurbanipal, imparatorluğun gördüğü en okuryazar ve kültürlü hükümdar olarak tahta çıktı. Çocukluğundan beri dikkatle okuduğu birçok yazılı eser arasında en çok sevdiği, geçmişte olduğu gibi bugün de *Gılgamış Destanı*'ydı.

Kral, içinde tek bir tablet bulunan kutuyu açtı. Kütüphanedeki diğer tüm tabletlerden farklı olarak, bu tablet parlak renkliydi –huzursuz nehirlerin mavisinden. Kelimelerin kazındığı levha kızıl-kahverengi kilden değil, tanrıların kendilerine sakladıkları sıradışı bir taş olan lapis lazulidendi. Yazı düzgün ve kusursuz bir şekilde işlenmişti. Kralın işaretlere dokunuşu o kadar dikkatli ve nazikti ki neredeyse bir okşayış gibiydi. Yavaşça, daha önce tekrar tekrar okumuş olduğu ama hâlâ ilk kezmiş gibi kalbini titreten dizelere daldı.

O ki Derini Gören'di...
Gizli şeyleri gördü, keşfetti saklı olanı,
Tufan'dan önceki günlerin hikâyesini getirdi bize.

Kimi krallar altın ve yakuta, kimileri ipeklilere ve duvar halılarına, kimileri de tensel zevklere düşkündür. Asurbanipal ise hikâyeleri severdi. Lider olarak başarılı olmak için Gılgamış gibi tehlikeli bir yolculuğa çıkmanız gerekmediğine inanırdı. Aslan yürekli, bileği bükülmez, muzaffer bir savaşçı olmanız da gerekmezdi bunun için. Çoğu gidenin geri dönemediği dağları, çölleri ve ormanları aşmanız da gerekmezdi. İhtiyacınız olan tek şey, sizi esas kahraman olarak gösteren unutulmaz bir hikâyeydi.

Ancak, hikâyelere ne kadar değer veriyorsa hikâye anlatıcılarına da bir o kadar güvenmezdi kral. Bahar mevsimindeki Dicle gibi hiçbir yerde durup oturamayan hayal güçleri, en öngörülemez şekilde yön değiştirir, sürekli genişleyen menderesler çizer ve gelişigüzel kıvrımlarla bükülür, sonuna dek yabani kalır, asla evcilleşmezdi. Kral bu kütüphaneyi inşa ettiğinde, *Gılgamış Destanı*'nın başka versiyonları da olduğunu biliyordu. Yüzyıllar boyunca kâtipler tarafından tekrar tekrar kopyalanan şiirin yeni yorumları ortaya çıkmıştı. Asurbanipal, mümkün olan bütün çeşitlemeleri kendi çatısı altında toplamak niyetiyle, tabletleri alıp getirsinler diye elçilerini en uzak yerlere göndermişti. Bu zorlu görevi başardığından da emindi. Ancak, sedir kutuda sakladığı tablet, koleksiyonundaki diğer tüm tabletlerden farklıydı –sadece kil yerine değerli bir taş üzerine yazıldığı için değil, aynı zamanda küfürle lekelenmiş olduğu için de.

Şiiri lambaya tutan kral, aşina olduğu metni inceledi. Bunu yazan kâtip, her kim idiyse, işini beklendiği şekilde yapmıştı, sondaki bir not dışında.

Bu, genç bir kâtibin işidir,
Gelmiş geçmiş pek çok şair, âşık ve hikâye anlatıcısından birinin.
Bizler, her nefesimizle şiirler, şarkılar ve hikâyeler dokuruz.
Hatırlayın bizi.

Bir kâtibin eklemesi için oldukça alışılmadık bir şeydi bu, ancak ardından gelen ithaf daha da rahatsız ediciydi:

Şimdi ve her zaman,
Nisaba'ya övgüler olsun

Bu son sözleri okuyunca kralın ifadesi sertleşti. Kaşları çatıldı, nabzı şakaklarında attı öfkeyle.

Nisaba –hikâye anlatıcılarının tanrıçası– geçip gitmiş bir çağdan kalma bir ilâh, unutulmaya terk edilmiş bir isimdi. İmparatorluğun ücra köşelerinde eski bilgilere bağlı kalan birkaç cahil kadından hâlâ saygı görse de onun devri kapanmıştı artık. Uzun zaman önce başka bir tanrı tarafından yerinden edilmişti. Şimdilerde, krallıktaki tüm tabletler, narin ve dişil Nisaba yerine, kudretli ve eril Nabu'ya adanıyordu. Kral da bunun böyle olması gerektiğine inanıyordu. Yazmak erkek işiydi ve güçlü bir koruyucu, erkek bir tanrı gerektirirdi. Nabu, kâtiplerin resmi koruyucusu ve saklamaya değer tüm bilgilerin muhafızı olmuştu. Okullardaki öğrencilere tabletlerini buna uygun bir ithafla bitirmeleri talimatı verilirdi:

Nabu'ya övgüler olsun

Mavi tablet eski olsaydı, geçmişten bir yadigâr olsaydı, ihtilafa neden olmazdı bu not. Ancak kral, bunun çağdaş bir parça olduğundan emindi; yazı tarzı yeniydi. *Gılgamış Destanı*'nın bu bölümünü kopyalayan yazıcı, unutulmuş ve yasaklanmış bir tanrıçaya saygı göstermekte ısrar ederek ve Nabu'nun otoritesini –ve dolayısıyla kralın emirlerini– bir kenara iterek, bile bile kurallara karşı gelmişti. Asurbanipal tableti yok ettirebilirdi, ancak bunu yapmaya içi elvermemişti. Bu nedenle, suç teşkil eden nesnenin, cahil kitleler görmesin diye bu odada, kütüphanenin geri

kalanından ayrı olarak saklanması gerekiyordu. Her yazılı kelime, her okuyucunun gözüne uygun değildi. Tıpkı her konuşulan kelimenin her kulak misafiri tarafından duyulması gerekmediği gibi. Halk, mavi tableti asla bilmemeliydi, çünkü onlar da yoldan çıkabilirlerdi. Bir tek adamın isyanı, şayet kontrol edilmez ve cezalandırılmazsa, birçok muhalifi cesaretlendirebilirdi.

≈

Ninova'ya yağmur yağmaya devam ederken, mavi tablete dalıp gitmiş olan kral hâlâ kütüphanesinde inzivadaydı. Bir süreliğine unutmuştu her şeyi –Babil'deki abisinin tahtı ele geçirmek için kurduğu komploları, imparatorluk sarayındaki entrikaları, Anadolu, Medya, Urartu, Mısır, Suriye, Kilikya ve Elam'da, krallığının sınırları içinde ve ötesinde şiddetlenen ayaklanmaları... Bunların hepsi bekleyebilirdi. Kendini bir kez Gılgamış'ın maceralarına kaptırdı mı hiçbir şey rahatsız edemezdi onu. Ancak bugün, beklenmedik bir şey rahatsız etti.

Galeride ani bir kargaşa oldu; endişe uyandıran, rahatsız edici birtakım sesler duyuldu. Bir eliyle hançerinin sapını kavrayan, diğer elinde hâlâ tableti tutan Asurbanipal dışarı fırladı.

"Kralı rahatsız etmeye cüret eden de kim?"

"Efendim, güneşim, bağışlayın bu münasebetsizliği." Az konuşan bir adam olan komutan başını eğdi.

Arkasında, dört asker, kaba kumaştan yapılmış giysisi kurumuş kusmuk ve taze kanla lekelenmiş bir adamı sürüklüyorlardı. Adam başına geçirilmiş çuvalın içinde hıçkırarak ağlıyor ve anlaşılmaz sözlerle feryat ediyordu.

Kral, "Konuş ve izah et bu büyük hadsizliği" diye emretti.

"Efendim, uzun zamandır aradığımız haini yakaladık. Yaptığı fena işleri itiraf etti."

Askerlerden biri mahkûmun başındaki başlığı geri çekti.

Asurbanipal'in yüzünde dolaşan hüzün emaresi belirdiği gibi hızlıca kayboldu. Kral, bakışlarını tutsağın üzerinden hiç ayırmadan, sanki hızla uzaklaşan bir şeye bakıyormuş gibi gözlerini kıstı –eski akıl hocasıydı bu adam, öğretmeni, bir zamanlar ona kendi babasından daha yakın olan sırdaşıydı. O kadar kötü dövülmüş ve işkence görmüştü ki yüzü deforme olmuştu ve eskiden dişlerinin olduğu yerde şimdi irin ve kanla kaplı çirkin bir boşluk vardı. Güçlükle ayakta duruyordu.

"Asil kralım" dedi komutan, "tanrılar Aşur, İştar, Şamaş ve Nabu adına söylüyorum ki, başdanışman bir casustur. Kardeşinize hayati sırları ileten oymuş. Başta, düşmanla aynı tarafta olduğunu kabul etmek istemedi. Suçlarını inkâr edip durdu. Ama onu tartışılmaz kanıtlarla yüzleştirdiğimizde, artık daha fazla yalan söyleyemedi."

Komutan, omzundaki çantayı karıştırıp bir tablet çıkarttı. Krala gösterdi. Başdanışmanın Asurbanipal'in abisine hitaben yazdığı, ona sadakat yeminleri eden ve destek sunan bir mektuptu bu –ihanetinin boyutunu şüpheye yer bırakmayacak şekilde kanıtlayan bir mektup.

"Bunu nereden buldunuz?" diye sordu kral, sesi kıyıya vurmuş çalı çırpı kadar kuruydu.

"Sınırı geçerken yakalanan bir düşman askerinin eşyaları arasındaydı. Asker, başdanışmanın mührünü taşıyordu ve onun emriyle hareket ettiğini de itiraf etti."

Yavaşça tutsağa döndü Asurbanipal. "Nasıl yapabildin?"

"Kralım..." dedi zincirlenmiş adam titrek bir sesle, nefesi göğsünde hırıldıyordu. Sol gözü şişip kapanmıştı; berelenip kan çanağına dönmüş sağ gözü ise tuzağa düşmüş bir kuş gibi titreşiyordu yuvasında. "Bana getirildiğinizde henüz bir çocuktunuz, hatırlayın. Okuma yazmayı ve aritmetiği ben öğretmedim mi size? Deyişlerin tadına varmayı ve şiir yazmayı ben öğretmedim mi... merhamet edin, eski zamanlar hatırına..."

"Sana nasıl yapabildin dedim!"

Sessizlik doldurdu havayı.

"Su..." diye mırıldandı tutsak. Bir an, onun içecek bir şey istediğini düşündüler ama sonra şöyle dediğini duydular: "Su, tanrıların hediyesidir; bize hayat, neşe ve bolluk, bereket verir. Ama siz, efendim, onu ölümcül bir silaha çevirdiniz. Ulay Nehri'nde balık kalmadı: onu o kadar çok cesede boğdunuz ki, boyalı kırmızı yün renginde akıyor artık suyu. Önce kuraklık, sonra kıtlık. Kralım, tebaanız açlıktan ölüyor. Susa ovaları ölülerle ve ölmekte olanlarla dolu. Duyduğuma göre, şimdi de Castrum Kefa'da da aynısını yapacakmışsınız..."

Castrum Kefa, "Kaya Kalesi." Ninova'nın kuzeyinde, Yukarı Dicle kıyısında, surlarla çevrili büyük şehir. Kralın gözleri bir tanıma ifadesiyle kırpıştı. "Senin baban oraya yakın bir köyden değil miydi?" diye sordu.

"Hemşehrilerim... Onlara su vermemek için her çeşmeye muhafızlar yerleştirdiniz. Kuyuları zehirlediniz. Aileler susuzluklarını gidermek için hayvanlarını kesip kanlarını içiyor. Annelerin bebeklerine verecek sütü yok. Kralım, zulmünüzün sınırı yok."

Komutan tutsağın kaburgalarının altına bir yumruk indirdi. Adam iki büklüm oldu, ağzından kan geldi. Şaşılacak derecede hızlı bir şekilde doğruldu. Açık olan tek gözü kralın tuttuğu nesneyi fark etti o sırada.

"Ah, mavi tablet... şu küçük küfür" dedi tutsak, ağzının köşesi hayal meyal bir gülümsemeyle büküldü. "İlk kez kralım henüz genç bir prensken birlikte incelemiştik. Efendimiz her zaman bundan hoşlanmıştır. Unutulmaz anılar bırakmadı mı şiir okumalarımız?"

Asurbanipal çocukluğunda öğretmeniyle şiir okuduğu sakin öğleden sonralarını hatırladıysa bile yorum yapmadı.

"Gılgamış..." dedi tutsak. "Ölümü fethetmek istedi ve bu yüzden dünyanın sonuna kadar seyahat etti –ama başaramadı.

Ölümsüz olmanın tek yolunun gittikten sonra hatırlanmak olduğunu ve hatırlanmanın tek yolunun da geride iyi bir hikâye bırakmak olduğunu anlamadı. Kralım, siz neden hikâyenizin bu kadar kalpsiz olmasını seçtiniz?"

Komutan, öldürme emrini bekleyerek bir adım öne geldi. Ancak Asurbanipal elini kaldırıp durdurdu onu. Komutan başını eğerek, "Efendimiz son darbeyi kendisi mi vurmak ister?" diye sordu.

Tutsak ağlamaya başladı –göğsünün derinliklerinden yükselen, kontrol edemediği, alçak, vakur bir sesti bu. Her iki tarafındaki askerler, kralın kararını duymak için sabırsızlanarak kıpırdandılar.

Ancak Asurbanipal eski öğretmenini öldürmeyecekti. Savaş alanlarında hücumlara liderlik etmeye hiç hevesi olmamıştı onun; katliamları, yıkımları, yağmaları ve tecavüzleri güvenli tahtından yönetmeyi tercih etmişti hep –ya da sıklıkla olduğu gibi, sessiz kütüphanesinden. Şehirlerin yağmalanmasına ve tüm nüfuslarının açlığa mahkûm edilmesine ve insanlara akrabalarının cesetlerini yemekten başka seçenek bırakılmamasına nezaret etmişti; kasabaları yerle bir etmiş, tapınakları yok etmiş, yeni sürülmüş tarlalara tuz serpmişti; isyancı liderlerin derilerini yüzmüş ve onların destekçilerini kazıklara asıp etlerini "semanın kuşlarına, derinlerin balıklarına" yedirmişti; rakiplerinin çenelerini zincirlerle parçalamış ve onları köpek kulübelerine kapatmıştı; düşmanlarının atalarının mezarlarına öyle saygısızlıklar etmişti ki hayaletler bile huzur bulamaz olmuştu –tüm bu eylemleri ve daha fazlasını okuma odasından gerçekleştirmişti. Ellerini kirletmeyecekti. Kültürlü bir kraldı o, semavi ve dünyevi alametleri incelemiş bir entelektüel. Soylu atalarının aksine, sadece Akadcayı değil, çoğu kişi için çözülmesi imkânsız olan nadir Sümerce metinleri bile okuyabiliyordu. Kâhinler, rahipler ve filozoflarla tartışabilirdi. Kaba kuvvet ve saf öfke adamı değildi o. Fikir ve ideal adamıydı.

Kralın çekincesini hisseden komutan boğazını temizleyip şöyle dedi: "Efendimiz asil hançerini verecek veya kendi bıçağımı kullanmama müsaade edecek olursa, şunun hain kalbini ben delebilirim."

"Gerek yok" dedi Asurbanipal. "Kanını dökmeyeceğiz."

O anda, mahkûmun hırpalanmış yüzünde ufacık bir umut ışığı belirdi.

Asurbanipal akıl hocasına bakmadı. Bakışları onun arkasındaki duvarda yer alan bir kabartmaya sabitlenmişti. Bir süre resmi inceledi; Ninova ovalarında bir av partisiydi bu: Kral dörtnala giden bir ata binmişti, kaderinden kaçmaya çalışan bir aslana saplamak üzere olduğu bir mızrak tutuyordu elinde. Sanki görünmez bir ip tarafından çekiliyormuş gibi, resme doğru yürüdü Asurbanipal. Oraya vardığında, alev alev yanan bir meşaleyi yuvasından alıp yaklaştırdı. Kabartmadaki figürler değişen ışıkta canlandı –avcı, mızrak, av.

Bir eliyle hâlâ mavi tableti tutan kral, omzunun üzerinden bakarak meşaleyi komutanına uzattı. İtaat gerektiren bir sesle tek bir kelime söyledi:

"Yakın!"

Komutanın yüzünün bütün rengi çekildi. Tereddüt etti adam ama sadece bir saniyeliğine.

≈

Alevler içindeki bir adam Ninova'daki Kuzey Sarayı'nın galerilerinde koşuyordu. Vücudu, duvarları süsleyen resimlere çarpıp sekiyor, yüksek ve delici çığlıkları koridorlarda yankılanıp tonozlu tavanlarda çınlayarak hizmetkârların omurgalarında soğuk ürpertilere neden oluyordu. Büyük kapıların dışına taşan çaresiz feryatları, buğday ve arpanın bolca yetiştiği çiftlik tarlalarından ve balıkçı teknelerinin günlük avlarını boşalttığı kumlu

koylardan bile duyuluyordu. Günün erken saatlerinde suskunlaşmış olan martılar, dehşet verici seslerden rahatsız olup derhal uçtular ve şaşkın daireler çizerek şehrin üzerinde döndüler.

Tutsak, Dicle Nehri'nin şehrin merkezinden kıvrılarak geçen kolu Khosr'un kıyısına ulaşabilse veya çok sayıda su taşıyıcısının bulunduğu yakınlardaki Mashki Kapısı'na kadar gidebilse, bir ihtimal kurtulabilirdi. Ancak, kendi büyüyen cehenneminin içinde ileri geri savrulurken önüne kraliyet kütüphanesini koruyan bir *lamassu* çıktı ve heykelin sağ ön toynağına çarptığı sırada alevler artan öfkeleriyle her yanını sardı.

Bir zamanlar, hayatına neşe getiren şey şiirler ve hikâyelerdi; okumak, nefes alma içgüdüsü kadar önemli bir parçasıydı varlığının. Genç prense akıl hocalığı yapmaktan, dolgun minderlere uzanıp onunla edebiyat tartışmaktan, *Gılgamış Destanı*'nı okumaktan ve dünyanın güzelliklerini hayranlıkla seyretmekten aldığı zevki başka hiçbir şeyden almamıştı –o tatlı dilli, nazik tebessümlü çocuktan bir canavar mı yaratmıştı acaba, yoksa canavar hep çocuğun içinde miydi? Bunu asla bilemeyecekti. Bütün vücudu, kelimeleri yakıp kavuran, üzerinde çalıştığı tüm dizeleri küle çeviren bir fırındı şimdi.

O öğleden sonra, Asurbanipal –dünyanın en zengin imparatorluğunun lideri, Asur krallığının büyük hükümdarlarının sonuncusu, Esarhaddon'un üçüncü oğlu ama tahtın seçilmiş vârisi ve babasının gözdesi, tarihin seyrini değiştirecek muhteşem bir kütüphanenin hamisi ve kurucusu– eski öğretmenini ateşe verir ve onunla birlikte çocukluk anılarını da yakarken, yağmur damlası hâlâ kralın saçlarının arasında gizlenmekteydi. Yalnız, küçük ve korkmuş halde, hareket etmeye cesaret edemiyordu. Bugün tanık olduğu şeyi asla unutmayacaktı. Değişmişti –hem de sonsuza dek. Yüzyıllar geçse bile, bu andan bir iz, temel yapısına işlemiş olarak kalacaktı.

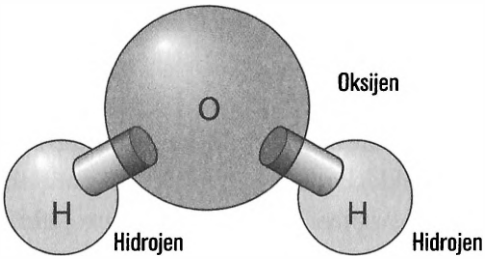
Isı dalgaları havaya yükseldikçe, yağmur damlası yavaşça buharlaşacaktı. Ama kaybolmayacaktı. Er ya da geç, o minik, yarısaydam su küresi mavi göklere geri yükselecekti. Oraya vardığında, bu sıkıntılı dünyaya tekrar –ve tekrar...– geri dönmeyi bekleyerek zaman geçirecekti.

Su hatırlardı. Unutan insanlardı.

H_2O

Su... en tuhaf kimyasal, büyük bir gizem.

Uçlarında bulunan ve her biri merkezdeki tek bir oksijene bağlı olan iki hidrojen atomuyla, açılı bir moleküldür su, doğrusal değildir. Eğer doğrusal olsaydı, dünyada yaşam olmazdı... anlatılacak hikâyeler olmazdı.

Üç atom birleşerek suyu oluşturur: H–O–H.

Üç karakter zaman ve mekânın sınırlarını aşarak bir araya gelir ve birlikte bu hikâyeyi yaratırlar...

ARTHUR

Thames Nehri Kıyısında, 1840

O yıl kış erken gelmişti Londra'ya ve bir kez arz-ı endam etti mi de ayrılmak istememişti. Ekim ayında ilk kar atıştırmaya başlamış ve sıcaklıklar her geçen gün düşmüştü. Duvarlarda büyüyen likenler, kayaları örten yosunlar ve çatlaklardan dışarı uzanan eğreltiotları, gümüş iğneler gibi parıldayan kırağıyla kaplıydı hep. Soğuk havaya hazırlanan tırtıllar ve kurbağalar kendilerini nazikçe donmaya bırakmışlardı, gelecek bahara kadar çözülmemeye dünden razıydılar. Dualar ve küfürler, ağızlardan çıkar çıkmaz, ağaçların çıplak dallarından sarkan buz sarkıtlarına dönüşüyordu. Bazen rüzgârda şıngırdıyorlardı –hafif, gevşek, çınlayan bir ses. Ancak, dondurucu soğuğa rağmen, Thames Nehri onlarca yıl önce olduğu gibi donmamıştı. O vakit, öyle sert bir buz tabakasına dönüşmüştü ki nehir, sırf eğlence olsun diye bir fil karşıdan karşıya yürütülmüş ve kıyılar arasında hokey maçları yapılmıştı. Bu kez sadece kıyı şeritleri buz tutmuş ve su, her iki tarafta uzanan beyaz kristallerin arasından akmaya devam etmişti.

Havanın soğuk ya da sıcak, fırtınalı ya da sakin olması, nehirden yayılan kokuyu pek değiştirmemişti. Keskin, yakıcı ve iğrençti. Gözeneklerinize sızan, cildinize yapışan, akciğerlerinize işleyen bir kokuydu. Bir zamanlar tatlı suyu ve kaliteli somonuyla ünlü olsa da Thames –"Tamesis", "Tems", "Tamasa", "karanlık olan"– günümüzde kirli, bulanık bir kahverengiye bürünmüş haldeydi. Endüstriyel atıklar, çürüyen çöpler, fabrika kimyasalları, hayvan leşleri, insan cesetleri ve lağım suyuyla kirlenen nehir, uzun ömrü boyunca hiç bu kadar ihmal edilmemiş, yalnız ve sevgisiz bırakılmamıştı.

Londra'nın –dünyanın en kalabalık şehrinin– çan kulelerinin, külahlı kulelerinin ve çatılarının üzerinde kalın bir toz, is ve kül bulutu asılı duruyordu. Bacalar gökyüzüne daha fazla kâbus basadursun, her hafta ellerinde hayallerle dolu bohçalarıyla bir yeni gelenler dalgası daha ulaşıyordu şehre. Başkent büyüdükçe ve sınırlarının ötesine genişledikçe, çöpleri, dışkıları ve döküntüleri de çatlaklardan dışarı dökülüyordu, tıpkı eski bir yastıktan taşan dolgu gibi. İstenmeyen her şey nehre atılıyordu. Bira fabrikalarından kullanılmış tahıl, kâğıt fabrikalarından kâğıt hamuru, mezbahalardan sakatat, tabakhanelerden tabaklama talaşları, damıtma tesislerinden atık su, boya atölyelerinden kesim artıkları, foseptiklerden insan dışkıları ve zenginlerin ve ayrıcalıklıların yeni keyfi olan sifonlu tuvaletlerden atılanlar –hepsi Thames Nehri'ne dökülüyor, bu da balıkları öldürüyor, su bitkilerini öldürüyor, suyu öldürüyordu.

Yine de nehir vericiydi ve bunu hiç kimse *tosher*[2] olarak bilinen insanlardan daha iyi anlayamazdı. Yorulmak bilmeyen çöp avcılarıydı bunlar, kıyılarda dolaşan toplayıcılardı. Sabırla ve kararlılıkla, kötü kokulu çamurun içinde kilometrelerce giderlerdi. Bazen, şehri bir ağ gibi saran lağım tünellerinde yürür, atık su derelerini tetkik ederlerdi. Bazen de nehir yataklarını tarar, alüv-

2. Victoria Dönemi Londra'sında kanalizasyonlarda, akarsularda çöp toplayan kişilere verilen isim. (ç.n.)

yon birikintilerini kurcalarlardı. Sıvı bir dünyayı didik didik ederek yerin hem altında hem de üstünde değerli nesneler ararlardı.

Genellikle gelgit düşük olduğunda ve rüzgâr dindiğinde işe koyulurlardı; akarsuyun yüzeyi, artık ışığı yansıtmayan kararmış bir ayna gibi mat ve pürüzsüz olurdu böyle zamanlarda. Bulanık suların girintilerinde her zaman değerli bir şeyler saklıydı: metal parçaları, bakır paralar, gümüş çatal bıçak ve ara sıra bir kristal broş veya bir inci küpe –Londra'nın sokaklarına ve parklarına yanlışlıkla düşürülmüş, sonra da oluklara sürüklenerek Thames'in dalgalarına doğru uzun ve pis kokulu bir yolculuğa çıkmış değerli eşyalar. Bu nesnelerden bazıları Oxford'a ve ötesine doğru yolculuğunu sürdürürken, diğerleri çamura saplanıp yoğun, kaygan balçığın altına gömülürlerdi. Nehrin size her seferinde ne sunacağını asla öngöremezdiniz, ancak sizi eli boş göndermeyeceğinden emin olabilirdiniz. Usta bir *tosher* günde altı şiline kadar kazanabilirdi.

Bu iş sadece iğrenç derecede pis değil, aynı zamanda tehlikeliydi de –özellikle kanalizasyon tünellerinin içinde. Her zaman gruplar halinde çalışmakta fayda vardı, çünkü Londra'nın karmaşık yeraltı geçitlerinde kolayca kaybolabilir ve bir daha asla dışarı çıkamayabilirdiniz. Siz oralarda el yordamıyla dolaşırken yakındaki bir su bendi kapağının uyarı yapılmadan kaldırılması ve ani bir sel baskınının giderleri doldurması riski vardı ve şayet tutunacak bir şeyiniz veya sizi yakanızdan yakalayacak kimseniz yoksa sürüklenip boğulabilirdiniz, hem de ciğerleriniz dışkıyla dolarak. Ayrıca, moloz katmanlarının altında birikmiş bir gaz cebine dalıvermek de mümkündü –bu çok talihsiz karşılaşma sanki barut tutuşmuş gibi bir patlamaya yol açabilir ve size ani bir ölüm veya daha da kötüsü, hayat boyu acısını çekeceğiniz yaralanmalar getirebilirdi. Nehir alıcıydı. Bunu hiç kimse *tosher*lardan daha iyi anlayamazdı.

* * *

Kasım ayının sonlarındaki bu buz gibi sabahta, sekiz kişilik bir grup, çamurda vıcık vıcık sesler çıkaran çizmeleriyle, Thames'in kuzey tarafındaki Chelsea sahili boyunca yürüyordu. Altta işe yarar bir şey olup olmadığını kontrol etmek için, taşıdıkları uzun sopaları arada sırada çamura saplıyorlardı. Göğüslerine bağladıkları fenerler, önlerine altın kurdeleler çizerken yüzlerine de hayaletimsi, sarı bir ışık veriyordu. Kötü kokuları savuşturmak için ağızlarına atkılar bağlamışlardı –pek işe yaradığı da yoktu gerçi. Büyük cepli geniş kadife paltolara bürünmüşler ve kendilerini pislikten –ve kimileri kedi kadar büyük olan sıçanların saldırılarından– korumak için kalın eldivenler takmışlardı. Ama gruptaki son kişi, utangaç bir gülümsemesi ve yanaklarına dağılmış çilleri olan genç bir kadın, büyük karnının ancak yarısını örtebilmişti peleriniyle. Hamileliği çok ilerlemiş olsa da hâlâ çalışması gerekiyordu. Zaten ebe de bebeğin doğumuna daha en az bir ay olduğuna dair güvence vermişti.

Grup, nehirdeki bir dönemece yaklaştı; burada, neredeyse yere yüzüstü yatarak dallarını suyun üzerine uzatmış bir meşe ağacı vardı. Diğerleri çamurda ilerlerken, genç kadın soluklanmak için durdu. Isıran rüzgâra rağmen alnında oluşan ter damlacıklarını sildi.

Gözleriyle meşenin kabuğu boyunca uzanan derin oyuk ve çıkıntıları takip etti. Bir ağacın kendini bu şekilde eğip bükmesi ne kadar da sıradışıydı, sanki Thames'e içini döküyor gibiydi. Ne hakkında dedikodu yapıyorlardı acaba? Bu düşünce gülümsetti kadını. Tam bunları aklından geçirirken, bir sancı hissetti içinde. Keskin, beklenmedik. Kalbi hızlandı ama acının üstünde durmamaya çalıştı. Gün hiç de iyi davranmamıştı ona şu âna dek; sadece küçük bir yüzük bulabilmişti, onun değerinden de ancak üzerindeki kiri temizleyip bir rehinciye götürdüğünde emin olabilecekti. Her şeye rağmen, tek hazinesini kaybetmekten korkarak yüzüğü parmağına geçirdi.

Bir spazm daha –bu seferki o kadar keskindi ki neredeyse soluğunu kesti. Kendini sudan uzaklaştırarak, bitap bir şekilde ağaca doğru gitti. Göğsü hızla inip kalkarak ağacın gövdesine yaslandı, alışılmadık şekli için minnettardı ağaca. Bıçak gibi saplanan sancı dindi ancak kısa bir süre sonra daha da şiddetlenerek geri döndü. Elini karnına bastırdı kadın, yüksek sesle inlemekten alamadı kendini.

"Ah, Tanrım!"

*Tosher*lardan biri –gözlerinin altında yarısaydam mavi torbalar olan kısa boylu, şişman bir yaşlı kadın– aceleyle yanına geldi.

"Ne oldu, Arabella? İyi misin?"

"Bebek –geliyor olabilir mi sence? Çok erken değil mi?"

İkisi de etrafa bakındı, biri tam bir panik içinde, diğeri gizlediği bir endişeyle.

Şimdi olmazdı elbette, burada olmazdı. Hiçbir bebek, böyle nemli ve pis kokulu bir yerde, çöp ve lağımla dolu bir derenin kenarında doğmak istemezdi.

"Kocanı çağırması için birini göndereyim mi, tatlım?" diye sordu yaşlı kadın, sesini alçaltarak, cevabın ne olacağını tahmin ediyordu zira.

Arabella, buradan çok da uzak olmayan bir gecekondu mahallesinde, Chelsea'nin Dünya'nın Sonu olarak adlandırılan bölgesinde yaşıyordu. Kocası o kadar marifetli bir marangozdu ki bir zamanlar Buckingham Sarayı tarafından kraliyet ailesi için bir çekmeceli dolap sipariş edilmişti kendisine –ancak şimdilerde içki alışkanlığı yüzünden elleri öyle bir titriyor ki artık nadiren çalışıyordu.

"Kocam mı?" dedi Arabella. "Haftalardır görmedim onu."

"Pekâlâ, o zaman kendi başımıza hallederiz" dedi yaşlı kadın, hüznünü sesine yansıtmamaya çalışarak. "Önce seni eve götürelim ve rahat ettirelim, kızım."

Arabella başıyla onayladı, ancak kesik kesik aldığı soluklar gi-

derek sığlaştı. Ayağa kalkmaya çalışırken sendeleyip bir an dengesini kaybetti. Yüzü acıdan çok şokla buruştu. Bacaklarından aşağı sıcak bir sıvı fışkırdı. Ayaklarının dibindeki su birikintisine dehşet içinde baktı genç kadın.

"Ah, Tanrım, ah başıma gelenler... daha çok erken!"

*Tosher*ların hepsi çalışmayı bırakmış, nehrin kenarından izliyorlardı. Biri akıntının gürültüsünü bastırırcasına bağırdı: "Hey, her şey yolunda mı orada?"

Yaşlı kadın başını hızla iki yana sallayarak yanıtladı. "Başımız dertte. Tanrı yardımcımız olsun."

"Ne saçmalıyorsun yahu?"

"Oradan çıkıp bize yardım etseniz iyi olur diyorum. Buraya gelin, hepiniz, çabuk olun! Suyu geldi kızın!"

≈

Yardım etmek için koşan ve özveriyle paltolarını Thames Nehri'nin çamurlu kıyılarına seren *tosher*ların, tam o sırada Londra'da bir başka anne adayının ilk çocuğunu doğurmakta olduğunu bilmeleri mümkün değildi. Henüz yirmi bir yaşında olan Kraliçe Victoria, Buckingham Sarayı'nın içindeki rahat bir odada sancı çekiyordu. Majestelerinin hamile olmaktan nefret ettiği herkesin bildiği bir sırdı. Dans etmekten ve ata binmekten vazgeçmek zorunda kaldığına bozulan Kraliçe, hayatının bu hassas döneminin bitmesi için sabırsızlanıyordu. Kocasının "Minik İyi Karım" adını taktığı genç kraliçe, bu çocuk doğurma işini bir kerede hepten bitirebilmek için bugün bir erkek vâris doğurmayı umuyordu. Prens Albert, karısının yanında, onun elini tutuyor ve teselli edici sözler mırıldanıyordu, ta ki kalkıp dışarıda bekleyen Kabine bakanlarına katılana kadar. Bir köşede duran, kaliteli maun ağacından yapılmış ve zümrüt yeşili ipekle kaplanmış beşik bir deniz kabuğuna benzeyecek şekilde tasarlanmıştı. Bu

denizcilik göndermesi, Denizler Kraliçesi'nin ilk çocuğu için çok uygundu; beşik İngiltere'nin ihtişamını ve görkemini yansıtıyordu ve örtüsünün üzerine de İngiltere'nin sembolü olan beyaz gül işlenmişti.

Istırap dolu saatlerin ardından kraliyet bebeği nihayet geldiğinde, doktor özür dilercesine gülümsedi. "Maalesef, Majesteleri, bu bir kız."

Kraliçe, aynı derecede düş kırıklığına uğramış olsa da bitkin elini kaldırdı. "Önemli değil. Bir sonraki de bir prens olur." Neyse ki, aralarından seçim yapabileceği, hepsi de mükemmel referanslara sahip bir sürü dadı vardı elinin altında.

Istırap dolu saatlerin ardından nehir bebeği nihayet geldiğinde, *tosher*lardan biri neşeyle bağırdı, "Şükürler olsun, Arabella, bu bir oğlan!"

Genç anne, dirseklerinin üzerinde doğrularak, oğluna bakmak için başını uzattı. Minik el parmakları, gül pembesi ayak parmakları, yuvarlak yanakları... çok güzeldi bebek. Gözyaşlarına boğuldu kadın. Günah, üzüntü ve ıstırap dolu bir dünyada böylesine tatlı, masum bir varlığın ne şansı olabilirdi?

"Neşelen, kızım. Niye bu kadar endişeleniyorsun, ha?" diye azarladı yaşlı kadın. "Kendinle gurur duymalısın: Çocuk sapasağlam."

Ama Arabella öyle çok ağlıyordu ki zar zor konuşabiliyordu.

"Hadi, hadi, her şey düzelecek. Şimdi söyle bakalım, ona ne isim vereceksin?" diye sordu yaşlı kadın.

Hâlâ cevap yoktu.

O noktada diğer *tosher*lar araya girdiler yardım etmek için.

"Thames koy adını –duruma en uygun isim" diye önerdi biri.

"Evet, büyüdüğünde de Thames Baba olur."

"Ve eğer o kadar uzun yaşarsa, bir gün de Thames Dede olur."

"Thomas'a ne dersin –Thames'e yeterince yakın."

"Yok, Jack de gitsin" diye araya girdi bir başka adam. "Ben hayatım boyunca Jack oldum –o kadar da kötü değil."

"Bana bayağı kötü görünüyor!"

"Albert nasıl?" dedi bir başkası. "Kraliçe'nin kocası için münasipse, minik yavru için de münasiptir kesin."

"Ay, sus be! Boş boş konuşuyorsun." Bu sefer yaşlı kadındı itiraz eden. "Ciğeri beş para etmezin teki o, korkak tavuk... Prens Albert dediğin böyle biri, bütün o pısırık tavırlarıyla filan! Victoria'ya evlenme teklifinde bile bulunmadı, hatırlıyorsun, değil mi? Victoria sordu ona, evlenelim mi diye. Kraliçemize layık bir koca değil. Bana layık bir koca bile değil!"

Hepsi kıs kıs gülüp alay ettiler –ta ki Arabella'nın cılız sesi gürültüyü delip geçene kadar. "Nehre atın onu!"

Birisi, bunun kendilerininkinden alabildiğine farklı hayatlar süren kraliyet ailesiyle ilgili bir başka şaka olduğunu sanarak yüksek sesle kıkırdadı. Ama diğer herkes sessizliğe bürünmüştü. Bu sözlerin ardındaki mana zihinlere işlerken havada bir rahatsızlık oluştu. *Tosher*lar, sanki bu ağza alınmaz şeyi sadece duymakla bile kirli ve akıl almaz bir şeyin parçası olmuşlar gibi suçlu bakışlar attılar birbirlerine.

Ardından gelen sessizliği bölerek sordu yaşlı kadın mırıltıyla, "Sen ne diyorsun, kızım?"

"Bebeği suya atın. Onu büyütemem ben. Thames Nehri baksın oğluma."

"Şşşş! Böyle günahkâr günahkâr konuşma."

Genç anne, yüzünü elleriyle örttü ve derinden gelen, boğuk bir çığlık attı. Söylemek üzere olduğu şeye kendi de inanamıyordu ama kelimelerin ağzından dökülmesine engel olamadı. "Bu ufaklığa bakacak durumda değilim. Kendime yiyecek alacak parayı bile zor buluyorum. Çoğu zaman açlıktan ölüyorum. Kocam desen... işe yaramazın teki –en kötü tiplerle düşüp kalkıyor! Her zaman öfkeli, asla ayık değil, asla çalışmıyor. Sızarsa şükrediyo-

rum –karısını döven bir adam oğluna zarar vermez mi sizce? Zavallı bebeğim..."

Yaşlı kadın çenesini kaldırıp başını iki yana salladı. "Şimdi beni dinle, kızım."

"Anlamıyorsun..."

"Anlıyorum, hem de her kelimesini anlıyorum ve diyorum ki bu çocuk senin hayatını aydınlatacak, duyuyor musun beni? Bunu iliklerimde hissediyorum. Ona biraz yiyecek ve bir lokma sevgi verirsen, o sana çok daha fazlasını geri verecek. Sırtındaki yükü hafifletecek ve seni gururlandıracak. Göreceksin: Her şey yoluna girecek."

Arabella daha da yüksek sesle ağlamaya başladı. Omuzları her hıçkırıkla sarsılıyor, soğuktan ve kaygıdan dişleri birbirine vuruyordu.

Yaşlı kadın iç geçirdi. Ebelerin "lohusa deliliği" adı verilen gizemli bir durumdan bahsettiklerini duymuştu. Yeni anneleri etkiliyor, akıllarını başlarından alıyor ve onları asla içinden çıkamayacakları dipsiz bir umutsuzluğa sürüklüyormuş. Tedavinin müshil, hacamat, kan akıtma ve bol miktarda afyon gerektirdiğini biliyordu yaşlı kadın.

Diğerlerine dönerek sessizce sordu, "Yanında şu kızın keyfini düzeltecek bir şeyi olan var mı? Zavallıcığın morali çok bozuk."

"Var; şundan ver biraz" dedi bir adam ve bulanık kahverengi bir şişe çıkardı.

Lavdanom. Sinirleri yatıştırmaya ve ağrıyı hafifletmeye yardımcı olurdu, üstelik kadınların dertlerini hafiflettiği de söylenirdi. Tadı son derece acı olsa da kokusu tatlı ve yoğundu –zira tarçın, safran ve alkol ile haşhaş tohumlarından elde edilen afyon özünden yapılırdı.

Arabella'yı bir yudum almaya, ardından biraz daha içmeye teşvik ettiler. Söyleneni yaptı. Başı göğsüne düştü, kolları yanına sarktı. Bitkin ve dertli genç kadının derin, rüyasız bir uykuya dalması uzun sürmedi.

Ama şimdi de *tosher*lar beklemedikleri bir açmazla karşı karşıyaydılar. Baba ortada yoktu, anneyse yarı komada, yarı delirmiş haldeydi; kim isim verecekti bebeğe? Meseleyi ertelemek olmazdı. Nehre fazlasıyla yakındılar. Thames'in girdapları ezelden beri hayaletlere, hortlaklara ve diğer korkunç yaratıklara ev sahipliği yapmıştı. Suyun üzerinde dolaşarak savunmasız canları avlayan şeytani ruhlar her an aşağı inip yeni doğmuş bebeği kaçırabilirlerdi. Ruhlar bu seferlik daha yumuşak bir yaklaşımı tercih etseler bile, William Kidd'in hayaleti bir yerden beliriverecekti büyük ihtimalle. Kötü şöhretli korsanın katranla kaplanıp zincirlerle bağlandıktan sonra bir darağacına asıldığı ve cesedi üç yıl boyunca çürümeye bırakıldığı için öfkeden deliye döndüğü herkesçe bilinirdi. Halkın önünde infaz edilmesinin üzerinden bir asırdan fazla zaman geçmişti ama dinmeyen öfkesiyle hâlâ bu kıyılarda dolaşıp dururdu.

Durumun ciddiyetini göz önünde bulunduran *tosher*lar işin başa düştüğü sonucuna vardılar. Yaşlı kadın bebeği havaya kaldırıp onun gri-mavi gözlerine baktı. Garip bir şekilde, bebek de dosdoğru ona bakıyordu. Bunca zaman boyunca bir kez bile ağlamamıştı.

"Ne tuhaf bir minik şeysin sen!"

"O zaman neden öyle demiyorsun ona?" diye önerdi biri. "Fiyakalı bir isim olur. İlk adı 'Tuhaf' olsun, ikinci adı da 'Minik Şey.' Tamam işte!"

"Hayır, olmaz öyle şey."

Yaşlı kadın, şefkatli bir babadan ve aklı başında bir anneden besbelli yoksun olan ve üstüne üstlük bir atık su ve dışkı deresinin yanında doğma talihsizliğine düşen bu zavallı çocuğun biraz yardımı hak ettiğini düşünüyordu. Ona muhterem bir isim vermeleri lazımdı; hayatın zorluklarıyla başa çıkmasına yardımcı olacak ve onu daha da aşağı çekmeyecek şöyle tatlı bir hediye. Bu yüzden konuya biraz daha kafa yorduktan sonra şöyle dedi:

"Bence bayağı cesur ve görkemli bir şey olmalı. Evet, şöyle asil birine layık bir isim."

"Peki, ona neden Majesteleri demiyoruz?"

"Yüce Prens Hazretleri?"

"En Muhterem Ekselansları?"

"Krala ne dersin?"

"Kral iyiymiş" dedi yaşlı kadın. Aklına gelen yeni bir fikirle yüzü aydınlandı. "Kral Arthur daha da iyi olur!"

"Evet, Kral Arthur o halde!"

"Şükürler olsun!"

"Tanrı'ya hamdolsun!"

"Taşa Saplı Kılıç'ın Kral Arthur'u gibi, değil mi?"

"Daha çok, Lağımlar Kralı Arthur gibi, bence."

"Ve de... Gecekondular."

"Karar verildi o halde" diye ilan etti biraz önce lavdanomu ortaya çıkaran adam. Kadeh kaldırmak için, ceketinin içinde taşıdığı cin şişesinden bir yudum aldı; sonra ağzını silip şişeyi diğerlerine uzattı.

"Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur!"

Ve gün gelecek, Chelsea kıyısının tenha bir kesiminde, suyun kenarındaki bir meşe ağacının alçak dallarının altında doğan bu çocuğu herkes bu isimle bilecekti. Nehrin çocuğuydu o ve hayatı boyunca da öyle kalacaktı.

≈

Yenidoğanı annesinin memesine koydular, oysa kadın hâlâ derin uykudaydı. Arthur, herkesin bakışları altında, sanki nezaketen yapıyormuş gibi yavaş yavaş emdi.. Soğuk ve çamurlu toprağın üzerine serilmiş bir palto yığınının üzerinde yatıyordu, ne kıvrılacağı bir beşik ne de başını sokacağı bir çatı vardı; yüzü buruşmuştu fakat ağlamıyordu. Onun yerine hareketsizce du-

rup çevresindeki sesleri dinledi. Ağzının kenarından ince bir süt damlası süzüldü.

Kar yeniden başladı. Gökyüzünden uzun, eğik kavislerle süzülen çılgın kar taneleri, soluk ışıkta ışıl ışıl parlıyordu. Dünyaya yaklaştıkça mavimsi bir renge bürünüyorlar ve birbirlerinin yolunu kesmeden ve başları dönmeden daireler çizip duruyorlardı. Gezgin ruhları çağırırcasına neşeyle dans ediyorlardı. Yattığı yerden onları kocaman açık gözlerle izleyen bebek, sanki bu dünyanın güzelliğine hayran olmuş gibi gülümsedi birden.

Biraz sonra, kar tanelerinden biri rüzgârda dönerek hızla yere doğru savruldu. Suyun katı haliydi. Uçsuz bucaksız bir semâvî kabuğun derinliklerinde oluşmuş ağırlıksız bir inci. Bu kadar küçük ve narin bir varlıktan, bir bütün evren yaratılabilir mi?

O kar tanesi, bir zamanlar çok uzak bir diyarda bir yağmur damlasıydı. Muhteşem bir kütüphaneye sahip şatafatlı bir saraydan geçmiş, enfes bahçelere, gösterişli çeşmelere ve tarifsiz zulümlere tanıklık etmişti. Önceki yaşamlarının anılarını içinde taşıyordu. Bir Asur kralının aurası, görünmeyen bir parmak izi gibi işlemişti üzerine. Nazikçe, bebeğin yüzüne kondu ve açık dudaklarının arasına girdi.

O anda dilinde soğuk, çıtır çıtır, hafifçe metalik ve son derece heyecan verici bir şey hissetti bebek. Parmaklarını sıkıp yumruğunu ağzına soktu ve bu mucizeyi yakalamaya çalıştı –ama başaramadı. İşte o zaman ağladı, ilk kez. Hayattaki ilk hayal kırıklığı, yaşadığı en erken üzüntü, ona kısacık bir süre dokunan ve sonra da birden eriyip giden bir güzelliği elinde tutamamak oldu.

Bir damla süt, bir kar tanesi. Ağzında –ve hafızasının en derin köşelerinde– birbirine karışacaktı bu ikisi. Bir gün, çok daha ileri bir yaştayken, hayatında hiç kar görmemiş birisi karın tadını soracaktı ona ve o, bir an bile duraksamadan yanıt verecekti: "Anne sütü gibi."

Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur doğum ânını hatırlayacaktı. Hem de olağanüstü bir netlikle ve şaşırtıcı ayrıntılarla: Yakınlarda hızla akan lağımın gürültüsünü; eğilmiş meşe ağacının kabuğunu; altına yığılan paltoların kumaşlarının kabalığını, aşınmış kenarlarının fareler ve sıçanlar tarafından kemirilmiş oluşunu; onu bu dünyaya getiren ama sonra Thames'e atmak isteyen kadının omuzlarına dökülen altın renkli bukleleri ve hepsinden önemlisi, dilinde eriyen buzlu kristallerin verdiği hissi... Aradan kaç yıl geçerse geçsin ve hatırlamak ne kadar acı verirse versin her zaman bir araya getirebileceği anı parçalarıydı bunlar. Çünkü doğum gününü Kraliçe Victoria'nın ilk çocuğuyla paylaşan ve iyi kalpli *tosher*lardan oluşan bir grup tarafından kendisine efsanevi bir kahramanın adı verilen bu bebek çok sıradışı bir çocuktu.

Arthur Smyth olağanüstü bir hafızaya sahipti –görsel, sözel ve duyusal hafıza. Nasıl ki bir yağmur damlası veya bir dolu tanesi –herhangi bir haldeki su– her zaman hatırlarsa, o da asla unutmazdı. Bir kerecik gördüğü, duyduğu veya hissettiği ne varsa, hepsini sonsuza dek saklardı. Birçokları bunun olağanüstü bir yetenek olduğunu iddia edecekti. Başkaları da Tanrı'nın bir lütfu diye ekleyeceklerdi aceleyle. Ama Arthur'un kısa süre içinde keşfedeceği gibi, aynı zamanda korkunç bir lanetti de.

H—

NARİN

Dicle Nehri Kıyısında, 2014

Türkiye'nin güneydoğusunda bir yerde, ilkbaharın sonlarında bir öğleden sonra, çoğunluğu yaşlı Ezidilerden oluşan bir grup, berrak mavi bir gökyüzünün altında Dicle kıyısında toplanmıştı. Yüzleri beyaz elbiseli bir kıza dönük şekilde yarım daire oluşturmuşlardı. Kız, Irak'taki Laleş Vadisi'nden getirilen kutsal suyla vaftiz ediliyordu.

Çocuğun adı Narin'di. Bu ay dokuz yaşını dolduran kız, ince, biçimli yüz hatlarına sahipti: geniş bir alın, düz bir burun, büyük ve çarpıcı derecede parlak adaçayı yeşili gözlerin üzerinde kavisli kaşlar. Şeyhin onun adına okuduğu duaları dinlerken, başının üzerinde bir kuşun alçaktan uçarak hızla çalılıklara doğru seğirttiğini fark etti ama hangi tür kuş olduğunu bilemedi. Yanında gururla duran anneannesine baktı. Yaşlı kadın kuşlar hakkında her şeyi bilir ve yüzlerce kuşun ötüşünü hatasız taklit edebilirdi, ancak şimdi ona sormak için doğru zaman değildi. Dikkatini yeniden törene çeviren Narin, sessizce, saygıyla bekledi. Ancak alnına kutsal su serpildiği zaman tekrar kaldırdı bakışlarını.

İlk damla alnına düştü ve yavaşça aşağı doğru kayıp kirpiklerinin üzerinde durdu –kirpikleri kalın, gür ve düzdü; güneş, uçlarını bronzlaştırmıştı. Narin damlayı silip gülümsedi.

"İnançlı Kuzu" dedi şeyh. "Yolun her zaman mübarek olsun."

Ayaklarının dibindeki ipek otu tutamları, nehirden gelen ani esintiyle titreşti. Narin, üzerlerine çöken sessizliğin içinde anneannesinin konuştuğunu duydu, sevgi dolu bir yankıyla çınladı kadının sesi.

"İnançlı Kuzu, *dilê min*."

Dilê min –"kalbim." Anneannesi sevgisini böyle ifade ederdi, kendi bedenini bir sevgi anatomisine dönüştürerek. Narin'i özlediğinde, "Gel yanıma otur, ciğerimin köşesi" derdi; ona moral vermek istediğinde, "Neşelen, şahdamarımın atışı" derdi ve Narin'in en sevdiği yemeği pişirdiğinde, "Ye, gözümün nuru" derdi, "sen yedikçe benim karnım doyuyor." Ona her imtihanda gizli bir hayır olduğu hususunda nasihat etmek istediğinde de "Unutma ruhum" derdi, "Tanrı bir kapıyı kapatırsa, bir başkasını açar. Bu yüzden asla umutsuzluğa kapılmamalısın, ciğerlerimdeki soluğum benim." Kalp, ciğer, mide, akciğerler, şahdamarı, gözler, ruh... Sevgi, o akışkan doğası ve nehir gibi coşkun gücüyle, sınırları birbirinin içine geçiren bir şeydi sanki; üstelik bu öyle bir iç içe geçişti ki, sonunda insan kendi varlığının nerede bitip diğerininkinin nerede başladığını bilemez oluyordu.

"Hayat sana karşı nazik olsun, çocuğum; olmadığında ise bu seni daha güçlü kılsın" diye mırıldandı şeyh.

İkinci damla Narin'in yakasına düştü; gece sefasının ortası gibi solgun, yuvarlak bir gölge oluştu beyaz kumaşın üzerinde.

Ağırlığını bir ayağından diğerine geçiren kız, tören neredeyse bittiğine göre bir ihtimal dünyanın da bir şekilde değişmiş olmasını bekleyerek etrafına baktı. Ama her şey aynı görünüyordu; elbisesinin eteğine takılan dikenli çalılar, kıyıdaki sivri kayalar, çakılların arasından kendini gösteren güneşte kavrulmuş ot kü-

meleri, nehrin tortusundan yükselip burnunda asılı kalan çamur kokusu... Hepsi tam olarak eskisi gibiydi. Orada bulunan yetişkinlerin yüzlerindeki ifadeler de öyleydi; Narin için hem mutlu hem de endişeliydiler. Yetişkinler, sevinçlerini ve meraklarını şaşırtıcı derecede iyi gizleyebilseler de endişelerini maskeleme konusunda pek iyi değillerdir. Çocuklarda ise durum tam tersidir. Çocuklar endişelerini ustalıkla bastırıp üzüntülerini gizleyebilirler, ancak heyecanlarını ifade etmemek zor gelir onlara. Büyümenin anlamı budur bir bakıma: Saf mutluluk ve neşenin tüm ifade şekillerini bastırmayı öğrenmek.

Narin endişelerini gizleme konusunda iyiydi –çok da endişesi vardı. O gün, babası vaftizine katılamadığı için üzgündü. Bölgedeki düğünlerde ve sünnetlerde sahne alan çok popüler ve aranan bir kanun sanatçısı olan babasının çoğu zaman günlerce yollarda olması gerekiyordu. Sadece Türkiye'yi değil, Irak, Lübnan ve Suriye'yi de dolaşıyor ve her gezisinden anlatacak komik hikâyelerle dönüyordu. Sonra yine gidiyordu. Babası onu ne kadar çok sevse de hiçbir yerde fazla kalamazdı, Narin bunu anlıyordu. Hayatının aşkını kaybettiğinden beri böyle olduğu söyleniyordu adamın –aynı öğleden sonra, aynı saatte, hayat kapısı Narin'e açılırken, annesine kapanmıştı. O günden itibaren, ona uygun bir eş bulmak için yapılan tüm girişimlere rağmen, babası yeniden evlenmeyi reddetmiş ve çocuk, anneannesi tarafından büyütülmüştü.

Anneannesi Narin'in her şeyiydi.

"Bu mübarek su hayatına iyilik ve güzellik getirsin, seni belalardan korusun." Şeyh üçüncü ve son damlayı serpmek üzere elini kaldırdı. "İnşallah..."

Sanki dünyanın derinliklerinden yükselen sağır edici bir uğultu, son büyülü sözleri bastırdı. İrkilerek aynı yöne döndüler hepsi.

Bir buldozer. Her yerine çamur sıçramış, kirli sarı renkli, mekanik bir dev. Motoru bir kükremeyle canlanmış olan araç, ber-

rak havaya kara dumanlar püskürterek açık alanda hareket etti. Gıcırdayıp inleyerek vitese geçti ve zemini titreterek onlara doğru yavaş yavaş ilerledi, ağır metal bıçağı havada, saldırmaya hazırdı.

Bugünlerde her yerdeydi bunlar. Çevredeki araziler hükümet tarafından büyük bir baraj inşaatı projesi için tahsis edildiğinden beri, Dicle Nehri'nin uçsuz bucaksız ovaları dayanılmaz bir gürültüyle dolup taşıyordu –bitmek bilmeyen çekiçleme, vurma, delme, oyma, temperleme ve yontma sesleri. Hem ekoloji eylemcilerinin hem de yerel çiftçilerin protesto ettiği tartışmalı bir operasyondu bu. Başlangıçta kazançlı bir girişim diye ilgi gösteren yabancı şirketler, insan hakları, kültürel miras ve çevresel tahribatla ilgili endişeler nedeniyle desteklerini geri çekmişlerdi. Ancak inşaat hız kesmemişti. Her sabah hafriyat araçları, damperli kamyonlar ve buldozerler nehir kıyısı boyunca gürleyerek dolaşıp duruyor ve bir gün ülkenin en büyük hidroelektrik santrali olacak olan tesisin temelini oluşturmak için yığın yığın bazalt, kil ve kireçtaşı taşıyordu.

Ilısu Barajı tamamlandığında 80 binden fazla insan yerinden edilmiş, 200'den fazla köy ve 40'ın üzerinde mezra boşaltılmış olacaktı. Çalışmalar başladığında köylüler evlerinden çıkarılmış, tarlaları ve meyve bahçeleri kamulaştırılmıştı. Hükümet, el koyulan araziler karşılığında köylülerin hesaplarına sembolik ödemeler yatırmıştı. Narin'in ailesi gibi pek çok aile böylesine cimrice bir anlaşmaya rıza göstermeyi reddederek yatırılan paraya dokunmamıştı bile. Kimileri yetkililere dava açmayı planlıyordu ancak bölge insanı fakir, devletse fazlasıyla güçlüydü. Davalar uzun yıllar alır ve her zaman da davacının lehine sonuçlanmazdı. Her halükârda inşaat devam ediyordu.

Dicle Nehri kıyısında yer alan antik bir yerleşim yeri olan Hasankeyf –bir zamanlar bilinen adıyla *Castrum Kefa*, "Kaya

Kalesi"– su seviyesi 60 metreye yükseldiği anda sular altında kalacaktı. Kireçtaşı kayalıkları ve insan yapımı mağaraları, keşfedilmemiş tarihi alanları ve henüz gün yüzüne çıkmamış sırlarıyla birlikte, yapay bir gölün altında yok olacaktı. 12 000 yıllık tarih silinecekti. Kiliselere, şapellere, camilere, manastırlara, sinagoglara ve türbelere ev sahipliği yapan bu bölge, mirasının çok büyük bir kısmını zaten kaybetmişti. Çoğu yerel halk yakın ya da uzak şehirlere göç etmiş ve oralarda, onları her daim ayakta tutmuş olan geleneklerinden koparak kent hayatının akıntıları tarafından yutulmuşlardı. Geride kalanlar, ayrılmayı mümkün olan en son âna kadar erteleyenler yaşlılar olmuştu çoğunlukla; hatıralarından kopmakta en çok zorlananlar onlardı.

≈

Buldozer, grubun önünde, Narin'den sadece birkaç santimetre uzakta durdu. Sarkık bıyıklı bir adam olan sürücü fren kolunu çekti ve kafasını camdan dışarı çıkardı.

"Neden toplandınız burada? Yürüyün! Hükümetin emri."

"Efendim, bitirmek üzereyiz" dedi şeyh. "Bize birkaç dakika verebilirseniz memnun oluruz."

"Neyi bitireceksiniz?" diye sordu adam yüzünde kuşkulu bir ifadeyle. "Ne yapıyorsunuz ki siz burada?"

Bir yabancıya vaftiz töreninin ortasında olduklarını söylemek istemeyen şeyh dudaklarını büzdü. "Biz burada yaşıyoruz" dedi yalnızca.

"Şimdilik. Neden hâlâ gitmediniz? Şehirlere taşınmanız emredildi size. Siz ortalıkta olmayınca proje daha hızlı ilerleyecek. Ayağımıza dolanıyorsunuz."

Narin'in anneannesi öne doğru bir adım atıp kollarını kavuşturdu. "Gidip şurayı kazsan olmaz mı, oğlum?"

"Hayır, olmaz! Bugün canım burada çalışmak istiyor" diye yanıtladı adam, bir kadının kendisine meydan okumasından rahatsız olarak.

"Nereden başladığının bir önemi var mı?" diye üsteledi anneanne, çenesini kararlı bir tavırla kaldırarak. "Nasılsa tüm alanı kazacaksın."

"Ben bir yere kımıldamıyorum, kadın. Siz gidin buradan, hepiniz, haydi şimdi defolun –yoksa bir hükümet yetkilisinin işini yapmasını engellediğinize dair şikâyette bulunurum. O zaman başınız belaya girer."

Adam yanıt beklemeden kafasını içeri çekti. Motoru çalıştırmak üzereyken, kimsenin duyamayacağı kadar kısık bir sesle bir şeyler mırıldandı –ama en yakında duran Narin adamın dudaklarını okudu.

"Şeytana tapan pislikler!"

Bir saniye sonra makinenin kükremesi havayı doldurdu, o ilk sessizlikten sonra iyice yüksek geldi ses.

Afallayan grup bir an olduğu yerde kalakaldı ve buldozerin toprağı kazmasını, alüvyon parçalarını Dicle'nin kıyısından alıp götürmesini ve tufan öncesi hayvanların kemikleriyle binlerce yıllık Mezopotamya tarihine tanıklık etmiş uyuyan kayaları rahatsız etmesini izledi. Makine ileri geri hareket ediyor, uzun zaman önce kesilmiş ağaçların köklerini söküyordu, kepçesinin ağzına takılan yeraltı yumruları vahşice çekilmiş dişler gibi sallanıyordu havada.

"Hadi biraz daha ileriye gidelim" dedi şeyh, uğultuyu bastırmaya çalışarak. "Sorun çıksın istemeyiz."

Şeyhi sessizce takip ederek tek sıra halinde nehrin yukarısına doğru yürüdüler ve gürültünün biraz daha az olabileceği bir nokta aradılar.

"Burası nasıl?" dedi şeyh, açık bir alanı işaret ederek. "Yeterince iyi görünüyor."

Yine bir yarım daire oluşturdular, bu sırada aracının camından her hareketlerini izleyen buldozer şoförünün yakıcı bakışlarını üzerlerinde hissediyorlardı.

"Acele etsek iyi olur" dedi şeyh, tedirginliğini gizleyemeden. Kalan kutsal suyun bulunduğu şişeyi havaya kaldırarak kaldığı yerden devam etti. "Çocuğum, senin..."

Mübarek adam bu sözleri söyler söylemez durdu, yüzü sarardı bir anda. Buldozer yine onlara doğru geliyordu. Güçlü makine rahatsız edici derecede yaklaştı, kepçesini indirerek kazmaya başladı ve birbirlerini duymalarını imkânsız hale getirdi.

Bir kez daha uzaklaştılar.

≈

"Bu adam bizi rahat bırakmayacak korkarım" dedi şeyh. "Mahsus yapıyor; gözümüzü korkutmak istiyor."

"Buraya gelmemeliydik. İyi bir fikir olmadığı besbelliydi" dedi komşulardan biri. Ona kalsa, bu tören köyde de yapılabilirdi; onların Yahya Peygamber'in müritleri olan Mandenler gibi akan suya tamamen daldırılmaları gerekmediği için kendilerini Dicle kıyılarına sürüklemelerine gerek yoktu, ancak Narin'in anneannesi nehrin yakınında olmaları konusunda ısrar etmişti ve herkesin bildiği üzere kendisi dik başlı bir kadındı.

İdeal olarak, *Mor Kirin* vaftiz töreni Irak'ta, Musul'un kuzeyinde, yumuşak eğimli tepelerle çevrili huzurlu bir vadide yer alan ve Ezidi inancının en kutsal tapınağı olan Laleş'te yapılmalıydı, bunda hepsi hemfikirdi. Narin, başına çiçeklerden –nergisler, pervane çiçekleri ve gardenyalardan– oluşan bir taç takmalıydı. Kutsal Zemzem çeşmesinden içmeli ve ardından *Kaniya Spî*'de –Tanrı Büyük Tufan'ı gönderdiğinde yeryüzünde güvenli ve temiz kalan tek yer olan 'Beyaz Pınar'da– vaftiz edilmeliydi.

Mucizevi bir şekilde bir girdap oluşturan bu pınar, asla çamurlu, kirli sel sularıyla karışmaz, ebediyen tertemiz kalırdı.

Ancak şu âna kadar içinde bulundukları koşullar ailenin çocuğu Irak'a götürmesine imkân vermemişti. Para sıkıntıları vardı; bir türlü uygun bir an bulunamamıştı. Ayrıca, Narin'in sağlığı bir süredir kötüye gidiyordu. Bu yüzden, bu yıl, onun yerine, kutsal Laleş Vadisi'nden bir miktar su –mühürlü bir şişeye konup bir *kavval*a emanet edilerek– köye getirtildi. Çocuklar mümkün olduğu kadar erken yaşta vaftiz edilmeliydi, hatta kızlar erkeklerden de daha erken vaftiz edilirlerdi, ancak hasta veya seyahat edemeyecek durumda olan çocukların inanca kabul törenlerinin daha büyük yaşta gerçekleşmesi çok da alışılmadık bir durum değildi.

"Günün ilerleyen saatlerinde geri gelebiliriz" dedi şeyh. "Veya köyde devam edebiliriz."

"Ya da belki bu bir işarettir" dedi Narin'in anneannesi. "Olmaması gerekiyormuş demek."

Şeyhin alnındaki çizgiler derinleşti. "Ne diyorsun?"

"Belki de son damlanın düşmemesi gerekiyordu." Anneanne başını iki yana salladı. "Ya zamanı ya yeri uygun değildi."

"Töreni ertelemek ister misin Besma?"

Anneanne, başını hafifçe eğerek karşılık verdi. "İsterim, pek muhterem şeyh."

Bir huzursuzluk ürpertisi yayıldı gruba.

"Ama torunun büyüyor, bilmez misin?" diye araya girdi bir komşu. "Uzun zaman önce vaftiz edilmiş olmalıydı."

"Doğru" dedi başka bir komşu. "Hem, birkaç haftalığına bile ertelesen, bir dahaki sefere bizi burada bulamayabilirsin. Durum zaten kötü. Yarın hangimizin hâlâ buralarda olacağını kim bilir?"

Baraj inşaatı, bölge genelinde her mezhep, inanç ve kabileden insanı etkilemişti. Ancak ufacık Ezidi topluluğu için, ata topraklarını kaybetmenin üzüntüsüne bir de yerleştirilecekleri

yerlerde ayrımcılığa maruz kalma korkusu ekleniyordu. Memleketinden ayrılmak hiçbir zaman kolay değildir, ancak eğer gidecek yeriniz de yoksa çok ama çok daha zordur.

Geçtiğimiz on yıllar boyunca Ezidilerin köyleri kuruyup boşalmıştı, yanmış parşömen gibi büzüşmüştü kenarları. Pek çok aile Avrupa'ya gidip güneşin o altın başını aylarca kaldırmadığı ülkelerde göçmen olmuştu. Bazıları çeşmelerin ve türbelerin onarımına yardım etmek için yaz aylarında ziyarete gelirdi, ancak hiçbiri temelli geri dönmeyi düşünmüyordu. Bir zamanlar sayıları binlerle ifade edilen atalarının hayat verdiği mezra ve köylerde şimdi yalnızca bir avuç Ezidi kalmıştı. Narin'in anneannesi en son gidenlerden biri olacağını söylerdi her zaman. Fıstık ağaçlarını terk edemezdi o. Ama asıl ayrılamadığı şey nehirdi. Zaman zaman, ayaklarının altındaki toprağın sulara gömüleceğine, binlerce yıllık tarihin yok olacağına hayıflanarak bu kıyılara doğru yürürdü yaşlı kadın; bunların Dicle'ye ettiği son dualar olduğunu biliyordu.

Bir zamanlar Hasankeyf ve çevresinde, gelenek ve inançla olduğu kadar, hikâyeler ve şarkılarla da birbirine bağlı, büyük ve canlı bir Ezidi topluluğu vardı. Yoksunluk, göç ve zorla din değiştirmeyle geçen her on yılda sayıları biraz daha azalmıştı. Bugün köylerinde yalnızca on iki Ezidi kalmıştı ve yarın onlar da gitmiş olacaklardı.

"Düşünüyordum da" dedi anneanne, hem sert hem de sevgi dolu bir ifadeyle. "Narin benim kalbimin atışı, gözümün nurudur. Tanrı bilir onun benim için ne kadar kıymetli olduğunu. Ben hep onun kutsal Laleş Vadisi'nde vaftiz edilmesini istedim. Burada değil, hele de böyle toprağın oyulduğu ve Dicle'nin sıkıntıda olduğu bir zamanda..." Elini nehre doğru sallayarak cümleyi havada asılı bıraktı.

Şeyh, derin bir nefes aldı. "Çocuğu Irak'a mı götürmek istiyorsun?"

"İstiyorum, saygıdeğer şeyh. Bunca yıldır bir türlü gidemedik. Ama damadım bu yaz Musul'daki üç büyük düğünde şarkı söylemesi için davet aldı. Belki bizi de yanında götürebilir. Onunla konuşacağım –bakalım ne diyecek. Eğer onun da aklına yatarsa, yapabiliriz bu işi. Ne olursa olsun, bugün hepiniz buraya geldiğiniz için çok minnettarım."

Böyle diyerek bir torba açtı anneanne. İçindeki rengârenk folyolara sarılmış şekerleri orada bulunan herkese dağıttı ve kutsal törene katıldıkları için onlara teşekkür etti.

"Ayaklarınıza sağlık, komşular. Ayağınıza taş değmesin."

"Senin de, ey kadim ruh" dedi şeyh, iç geçirerek.

Sırayla Narin'i kucakladılar ve tören tamamlanmamış olsa da hediyelerini verdiler –kurutulmuş biberiye dolu bir kese, karanfil tomurcuklarından damıtılmış bir şişe yağ, bir çömlek gül merhemi, bir kavanoz kayısı reçeli, hoş kokulu çiçeklerden bir kolye... Son olarak, şeyh de Laleş Vadisi'nden gelen şişeyi uzattı ve bunun ehemmiyetinin farkında olan kız, şişeyi alıp dikkatle elbisesinin ön cebine yerleştirdi.

"O halde yola koyulsak iyi olur" dedi bir komşu. Köy çok uzakta değildi ama şimdi belirgin şekilde daha da güçlenmiş olan öğle sonrası sıcağı onları yavaşlatabilirdi.

"Siz önden yürüyün" dedi Narin'in anneannesi. "Biz size yetişiriz."

Bu sefer kimse şaşırmadı kadının sözlerine. Herkes biliyordu ki Besma, Dicle'nin yakınında olmayı çok severdi ve sanki görünmez bir güç tarafından suya çekiliyormuş gibi, nehir kenarında vakit geçirme fırsatını asla kaçırmazdı. Ne vakit oraları ziyaret etse Narin'i de yanında götürürdü. Çocuğa yerel bitkilerin isimlerini ve bunların tıpta ve mutfakta nasıl kullanıldıklarını öğretirdi. Birlikte ağaç reçinesi toplarlar, bunu ahşap tepsi ve kâselere cila olarak sürerlerdi. Boya olarak kullanılabilecek kökler, yapraklar ve ağaç kabukları ararlardı.

"Biz hediyeleri evinize götürürüz; sizin elinize yük olmasınlar" dedi şeyh. "Ama dikkat edin. Geç kalmayın."

"Merak etmeyin, izzetli şeyhim, bize bir şey olmaz. Belki Narin'e hasır otu toplamayı öğretirim –şimdi tam mevsimi."

Bir komşu yaklaşıp sesini alçaltarak fısıldadı. "Besma, canım, emin misin Irak'a gitmek istediğine? Sen yaşlandın, Narin de, yazık, rahatsız... hem yolların da güvenli olmadığını duyuyoruz."

"Doğru ama ne zaman güvenli oldu ki? Öyle bir zamanı hatırlayan yok. Mezopotamya'nın dertleri ne zaman bitti? Seyahat etmek için hiçbir zaman uygun bir zaman olmadı" dedi anneanne, düşünceli bir yüzle. "Çocuk, hâlâ yapabiliyorken tam anlamıyla deneyimlemesin mi kutsal Laleş'i?"

Narin, doğduğunda sakin ve sağlıklı bir bebekti. Bir annesi olmadığından henüz habersiz, hayata sonsuz bir merakla ve keşfetme isteğiyle yaklaşırdı. Keçi sütü, ekşi yoğurt çorbası ve bitkisel karışımlarla büyütülen bebek, beşiğinin üzerine asılan nazar boncuklarına uzanır, babasının yaptığı komik yüzlere kıkırdar, biraz büyüdüğünde ise bahçede tavukları kovalar ya da hendeklerin üzerinden neşeyle atlardı. Ancak, daha okula başlamadan onu vuran o hastalık, her neyse, hızla ilerledi ve geçen yıldan bu yana işitsel dünyası daralmaya, kulaklarındaki periyodik çınlama ve uğultuların gerisine çekilmeye başladı. Duyma yetisi yavaş yavaş kayboluyordu. Seslerden sessizliğe geçiş, yavaş ve kademeli ama geri dönüşü olmayan bir süreç olacaktı.

Diyarbakır'daki üniversite hastanesinde gittikleri doktor kendilerini hazırlamaları gerektiğini söylemişti. Narin, sekiz ay gibi kısa bir sürede tamamen sağır olacaktı. Nadir görülen bir genetik hastalıktı bu. Önce yüksek frekanslı sesleri algılama yetisini kaybedecekti. Ardından, birkaç kişi aynı anda konuştuğunda anlamakta zorlanacaktı. Bu, öyle bir anda değil, ağır ağır olacaktı;

duyma aralığı, tıpkı bir oyunun son sahnesinin üzerine kapanan perdeler gibi, dışarıdan içeri doğru daralacaktı. Çok geçmeden, Narin bir gün uyanacak ve uzun kuyruklu baştankaraların, tepeli toygarların, kır kırlangıçlarının ve ak kuyruksallayanların oluşturduğu sabah korosunun susmuş olduğunu fark edecekti. Artık ne bir bebeğin neşeli çığlığını ne uzaklaşan bir trenin düdüğünü ne de yeni doğmuş kuzuların melemesini yakalayabilecekti Narin; yalnızca hafızasında kalanları duyacaktı.

Kızın o gün gelmeden önce kutsal Laleş Vadisi'nin kuşlarını, fısıltılarını ve dualarını ilk ve son kez duyması gerektiğine inanıyordu anneannesi. Narin, dünyada umutsuzluğun umuda dönüştüğü ve en yalnız ruhların bile teselli bulduğu o biricik yeri görmeliydi.

≈

Diğerleri gittikten sonra yaşlı kadın ve çocuk nehir boyunca yürüdüler, gölgeleri de yanları sıra eşlik etti onlara. Dikenli saz öbeklerini geçip sık kamış ve kofa çalılıklarının içinden yollarını buldular. Ayak seslerinin sabit ritmi arasındaki sessizliklerde, kurbağaların vıraklamalarını, böceklerin vızıltılarını duydular. Zaman zaman durup bitkileri incelediler. Dicle'nin zengin alüvyonlu topraklarında türlü türlü bitki yetişirdi. Anneannesi, Narin'in parmaklarını yönlendirerek ona bitkileri sadece dokunarak tanımayı öğretirdi. Yapraklar karmaşık şeylerdi, bunu öğrenmişti çocuk. Kimileri içeri göçük damarlarıyla derimsi, kimileri pürüzsüz ve mumsu, kimileri de bıyıkları yeni çıkan genç bir delikanlı gibi incecik tüylerle kaplıydı.

"Anneanne?"

"Hımm?"

"Sağır olduğum zaman senin sesini unutacak mıyım?"

"Hiç olur mu öyle şey? Yüreğin duyduğunu kulak asla unutmaz."

"Bunun ne demek olduğunu bilmiyorum."

"Sesim her zaman seninle olacak demek –ben öldükten sonra bile. Çünkü burana... ve burana... kazınmışım ben." Anneannesi kızın şakaklarına dokundu. "Birisini sevdiğin zaman öyle olur –o kişinin yüzünü gözkapaklarının arkasında, fısıltılarını da kulaklarında taşırsın, öyle ki yıllar sonra bile, derin derin uyurken rüyanda görebilir ve duyabilirsin onları."

Başını yana eğip düşündü Narin. Rahatlatıcı bir düşünceydi bu ama biraz da şaşırtıcıydı, gerçi anneannesinin her zaman harika bir şekilde şaşırtıcı olduğundan kuşkusu yoktu artık. Bir soluk kadar ancak süren huzurlu bir an boyunca, ona dert olan her şeyi unutup yaşlı kadının şefkatinin sıcaklığıyla sarmalandı. Sonra o an geçti ve çocuk, "O buldozer sürücüsü..." dedi, "İyi bir adam değildi."

"Değildi, kalbim."

"O bize kötü bir söz söyledi."

Anneannesi, şaşkın bir ifadeyle kıza baktı. Narin, ne zaman kafası karışsa ya da endişelense yaptığı gibi altdudağını ısırdı.

"Sen neden bahsediyorsun, çocuğum?"

"Şeytana tapan dedi bize."

Yaşlı kadının yüzünden bir gölge geçti. "Alma ağzına o kelimeleri."

"Ama o neden öyle dedi ki?"

"Belki de başka bir şey demek istemiştir?"

Kız, başını iki yana salladı. "Hayır, sanmıyorum. Hem bu ilk değildi. Hastanede de oldu. Babam doktorla konuşurken, bana koridorda beklememi söylediler. Bir temizlikçi yanımdan geçerken *Bu pis, yoldan çıkmış şeytana tapanlar ne yapıyor burada?* dedi. Bizden bahsediyordu."

Bir bıldırcın öttü çalılıklarda –tek bir cıvıltı dizisi. Kuş sustuğunda, anneannesi sordu, "Babana söyledin mi?"

"Hayır, onun üzülmesini istemedim." Narin ellerini kucağında kavuşturdu. "İnsanlar bize neden öyle diyorlar?"

"Bak, ruhum, bizim hakkımızda yanlış şeyler söyleyen insanlar var. Zararlı yalanlar söylüyor, kırıcı iftiralar atıyorlar. Bunu yapmaya hakları yok ama yine de yapıyorlar. Bizi kötülemelerinin nedeni bizi iyi tanımaları değil. Tam tersine: bizi hiç tanımıyorlar."

"Ama bu çok saçma. Ben tanımadığım insanlar hakkında korkunç şeyler söyleyerek dolaşmıyorum ortalıkta!"

"Elbette; çünkü sen akıllısın."

Narin bu cevaptan tatmin olmamıştı. Akıllı olmak istemiyordu. İnsanların neden böyle olduklarını ve değişip değişemeyeceklerini anlamak istiyordu.

Kızın hayal kırıklığını hisseden anneannesi bir başka torbayı açtı. İçinde, sıcak kalsınlar diye bir beze sarılmış tandır ekmekleri vardı –her biri koyun tereyağıyla yağlanıp otlu peynirle doldurulmuştu. Yaşlı kadın her sabah şafak sökerken avludaki bir tabureye yerleşir ve bunları yapardı. Hamura eliyle yuvarlak şekiller verir, sonra tandıra yapıştırır ve kabarıp çıtır çıtır olana kadar pişirirdi. Kızın onları ne kadar sevdiğini biliyordu.

"Ye, Narin. Midesi hafif olanın yüreği ağır olur."

Çocuk tandır ekmeğinden bir ısırık aldı; otlarla tereyağının tatları birbirine karıştı dilinde.

Yavaş yavaş çiğnerken, "Anlamıyorum..." dedi.

"Bu dünya bir okul, biz de onun öğrencileriyiz. Her birimiz buradan geçerken bir şeyler öğreniyoruz. Bazı insanlar sevgiyi, nezaketi öğreniyorlar. Diğerleri, korkarım, tacizi ve vahşeti. Ama en iyi öğrenciler, zorluk ve zulümle karşılaştıklarında bundan cömertlik ve şefkat çıkarabilenlerdir. Çektikleri acıları başkalarına yaşatmamayı seçenlerdir. Ve insan ne öğrenirse, mezarına da onu götürür yanında."

"Neden bu kadar nefret var bize karşı?"

"Nefret üç bardakta sunulan bir zehirdir. Birincisi, insanların arzuladıkları kişileri hor görmeleridir –çünkü onları kendi elle-

rinde tutmak isterler. Hep kibirden! İkincisi, insanların anlamadıkları kişilerden tiksinmeleridir. Hep korkudan! Bir de üçüncü tür vardır –o da insanların incittikleri kişilerden nefret etmeleri."

"Ama neden?"

"Çünkü baltanın unuttuğunu ağaç hatırlar."

"Ne demek o?"

"Yaraları zarar veren değil, zarar gören kişi taşır demek. Hafıza, bizim için, sahip olduğumuz tek şeydir. Eğer kim olduğunu bilmek istiyorsan, atalarının hikâyelerini öğrenmelisin. Ezidiler, ezelden beridir yanlış anlaşılmış, kötülenmiş, zulme uğramıştır. Acı ve eziyet dolu bir tarihtir bizimkisi. Tam yetmiş iki kez katledildik. Dicle, kanımızla kızıla boyandı, toprak yasımızla kurudu –ve onların bize duydukları nefret hâlâ bitmedi."

Narin, elini elbisesinin cebine sokup Laleş Vadisi'nden gelen şişeyi çıkarttı. Camı güneşe tutup yüzeyinden yansıyan ışığın okşayışını hissetti. Sonra şişeyi ters çevirdi ve son damlanın düşmesini bekledi. Suyun sıvı hali. Narin bunu bilemez ama o damla bir vakitler uzak diyarlardaki bir kar tanesiydi. O sırada dünyanın en zengin ve en büyük şehri olan, bacalarından duman ve kükürt bulutları fışkıran bir yerden geçmişti yolu. Bir oğlanın doğumuna, başka bir nehrin gücüne tanıklık etmişti. Gelip geçiciydi damla ama önceki yaşamlarının anılarını içinde taşıyordu. Nazikçe, kızın eline kondu, titreyerek.

Damlayı avucunda bir inci tanesi gibi tutarken, üzerine bir hüzün dalgasının çöktüğünü hissetti Narin. Sanki her şey sona eriyormuş gibi geldi. Yeni baraj yüzünden Hasankeyf yakında sular altında kalacaktı. Anneannesiyle ot ve kök toplayamayacaklardı artık. Gün gelecek, işitme duyusu da kaybolacaktı –tıpkı hep evi bildiği bu topraklar gibi.

Çocuk sessizliğe gömüldü. Yaşlı kadın da öyle. Nehir, çakıl taşlarını tavla zarı gibi yuvarlayarak hızla ve öfkeyle akıyordu yanlarından.

ARTHUR

Thames Nehri Kıyısında, 1852

Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur eksantrik bir çocuktu, ancak onun birilerinin dikkatini çekmesine daha çok vardı. Beş yaşına geldiğinde, sokağında yaşayan herkesin adını, yaşını ve hastalıklarını biliyor ve aksanlarını ve tavırlarını inanılmaz bir mükemmellikle taklit edebiliyordu. Ertesi sonbahar, binaya taşınan Rus Yahudisi aileye kulak vererek öğrendiği Yidiş dilini konuşarak annesini hayretlere düşürmüştü. Yedi yaşındayken, bir kumar masasının üzerinde açık bir şekilde serili karışık bir deste iskambil kâğıdına bakıp sonra hiç duraksamadan tüm diziyi tekrarlayabiliyordu. Sekiz yaşındayken, yeni göçmenlerin yerleştiği karanlık sokaklara ve dar geçitlere varana kadar tüm mahallenin tam bir resmini gözleri kapalı çizebiliyordu. Dokuz yaşına geldiğinde, ihtiyaç sahibi çocukları bulmak için gecekondu mahallelerini ziyaret eden Eğitimsiz Yoksullara Yardım Derneği'nden bazı saygın hanımlar tarafından bir okula kaydedildi.

Okul, yüksek bir saat kulesi olan, kırmızı tuğladan, kasvetli bir binaydı; heybetli bir bahçe duvarıyla çevriliydi ve en ufak bir esintide

gıcırdayan bir çift ferforje kapıyla şehrin geri kalanından ayrılıyordu. En muhtaç durumdakilere ücretsiz eğitim sağlamak için birkaç yıl önce kurulmuştu. Girişe asılmış bir pirinç levhada şöyle yazıyordu:

Oğlanlar için Yoksullar Okulu
ve
Çalışan Kızlar İçin Yurt

Öğrenciler karma bir gruptu. Öyle bir yoksulluk ve mahrumiyetten geliyorlardı ki bu çocuklar, başka herhangi bir yerde eğitim alma şansları yoktu. Yaşları ve gelişim aşamaları muhtelif olsa da hepsinin geçmişleri benzerdi: Fakirlerin, mahkûmların, bağımlıların, hırsızların, katillerin, kaçakların, dilencilerin, kalpazanların, dolandırıcıların, pezevenklerin, aracıların, fahişelerin oğulları ve kızlarıydı hepsi. Aralarında yetimler veya terk edilmiş olanlar da vardı. Bazıları o kadar yetersiz beslenmişti ki vücutları deforme olmuş, büyümeleri durmuştu; kimilerindeyse kalıcı izler bırakacak kesikler ve iltihaplı yaralar vardı. Özel okullardaki yaşıtları şık üniformalar –kızlar için elbiseler ve önlükler, erkekler için botlar ve özel dikim yelek ceketler– giyerken, buradakiler elden düşme, çoğu sadece paçavralardan ibaret giysiler giyiyorlardı.

Bu çocukların birçoğu okula birkaç gün gelip sonra bırakırdı ama bazıları devam ederdi. Genel olarak, sokakta olmaktan iyiydi. Sınıflar bomboş ve esintili de olsa, dışarıdaki dünya kadar dondurucu ya da tehlikeli değildi. Üstelik günde bir kez yemek de veriliyordu. Bir tas yulaf lapası karşılığında biraz İncil çalışmanın kimseye zararı olmazdı. Ayrıca çocuklara okuma, yazma ve aritmetik de öğretiliyordu. Arthur'un diğer 425 çocukla birlikte haftanın altı günü devam ettiği ağırbaşlı kurum burasıydı işte.

İlk bakışta, dikkat çekici bir yanı yoktu çocuğun. Tıpkı diğer öğrenciler gibi görünüyordu, sadece daha sessiz ve belki biraz daha utangaçtı. Popüler olmak için fazla hayalperest ve fazla dal-

gındı. Bu ay on iki yaşını doldurmuştu, ancak herkes onu daha küçük sanıyordu. İnce yapılı ve çevikti; geniş bir alnı, kepçe kulakları ve belli bir ışıkta yeşil gibi görünen gök mavisi gözlerinin üzerinde koyu renk kaşları vardı. Kuruyup çatlamış dudakları eskimiş duvar boyası gibi soyulurdu. Saçları, insanların övgüyle bahsettiğini duyduğu ama kendisinin hiç tatmadığı bir lezzet olan çikolatalı kek rengindeydi.

Kasım ayının sonlarındaki bu kasvetli günde, sabah dersini kaçırmış olan Arthur, her birinin kendine özgü tabelası olan küçük dükkânların önünden hızla geçerek okula doğru koşturuyordu. Dükkânların nerede olduklarını bilmek için onlara bakmasına gerek yoktu. Gözleri kapalı olsa bile, şimdiye kadar yürüdüğü her anacaddeyi hatırlayabilirdi; yanından geçtiği ama asla alışveriş yapamadığı her fırıncıyı, kasabı, peynirciyi, cam üfleyiciyi, şapkacıyı, tereyağı şekillendiriciyi, donyağı mumcusunu, oyuncakçıyı veya şekerlemeciyi. Ama şimdi caddeyi geçerken, yaklaşan bir faytondan kaçmak için kenara çekildiği sırada aklı başka düşüncelerle doluydu. Annesi için endişeleniyordu. Arabella yine hastaydı. Onun derdinin kafasında olduğunu, aşırı duygusallığın kırılgan sinirlerini yıprattığını söylüyordu insanlar Arthur'a –kadınlara özgü tipik bir durummuş, öyle diyorlardı. Ancak Arthur, daha iyi beslenebilse, sürekli üşümek ve sefalet içinde yaşamak zorunda kalmasa annesinin iyileşebileceğine inanıyordu. Ve de mutlu olabileceğine. Dün gece, uyuyamadığı için saatlerce kendi kendine anlaşılmaz şeyler mırıldanarak volta atıp durmuştu kadın; haliyle, odalarını paylaştıkları diğer aile de uyuyamamıştı. Arthur, bu tür davranışlar devam ederse, yakında evsiz kalabileceklerinden korkuyordu –kendisi, annesi ve bebek ikiz kardeşlerinin. Babasını sorarsanız, o dilediği gibi gelip gidiyordu, hatta çoğunlukla sadece gidiyordu.

Çocuk burnunu çekerek yakasını kaldırdı ve ellerini ovuşturdu. Hiçbir işe yaramadı. Rüzgâr yıpranmış giysilerinin arasından ge-

çip iliklerine işliyordu. Soğuğu açlık kadar dert etmiyordu Arthur. Açlık, karnının içinde bir arı kovanıydı sanki, hem de içine çomak sokulmuşundan: Gece gündüz vızıldayan, itişip kakışan, huzursuz ve telaşlı. Arıların bir şekilde oyalanmaya, onları meşgul edip yaramazlık yapmalarını engelleyecek bir şeye ihtiyaçları olduğunu düşündü Arthur. Bu yüzden matematiğe başvurdu. Ne zaman endişelense, kafasından toplama ve çarpma işlemleri yapardı. Parktaki şemsiyeli bir hanıma veya meydanda koşan silindir şapkalı bir beyefendiye şöyle bir bakar ve kadının eteğinde kaç fırfır olduğunu veya adamın redingotunun kumaşında kaç çizgi olduğunu hesaplama görevi verirdi kendine. Sayılar, sarsılmaz güvenilirlikleriyle ona huzur verir ve karnındaki kazınmayı unuttururdu.

Aniden bir kırbacın şaklamasını duydu Arthur ve içgüdüsel olarak geri çekildi. Kalabalık bir anacaddeye ulaştığı için son derece dikkatli olması gerekiyordu. Geçtiğimiz kış tam bu noktada bir adam bir faytonun altında kalarak ölmüştü. Yoldaki tekerlek izinde ayakları kayan atlar, arabayı son sürat çekerek, insan eti ve kemiği demeden önlerine çıkan her şeyin üstünden geçmişlerdi. Çocuk o günü düşünür düşünmez aklına "kaza" kelimesi geldi ve ağzında tuhaf bir tat bıraktı. Kelimeler her zaman kendilerine özgü tatlarla gelirdi ona. "Kaza", yanık yağ veya içinde ne olduğunu kimselerin bilmediği gizemli bayat sosisler gibi ağırdı. "Okul", sanki eski çizmeleri yalamışsın gibi keskin bir tat bırakırdı dilinde. "Anne" ise tereyağlı, sıcak ve tatlıydı ama ekşimiş bir elmalı turtayı anımsatan asidik bir alt tonu da vardı. Arthur, yıllarca, bu durumun herkes için aynı olduğunu, diğer insanların da benzer çağrışımlar deneyimlediğini varsaymış ama sonra bunun böyle olmadığını fark etmişti. O zamandan beri bunu kimseye söylememeye özen gösteriyordu. Doğası gereği sessiz bir çocuk olduğundan, kendine sakladığı birçok şey vardı.

* * *

Okulun kapısına vardığında saat on biri geçiyordu. Öğretmeni Bay Hopkin'in ona kızmayacağını umuyordu Arthur. Çünkü o iyi bir öğrenciydi. Doğrusunu söylemek gerekirse, sınıfının en iyisiydi. Mevsime bağlı olarak nüfusu yetmiş ile seksen sekiz arasında değişen bir sınıfta, konu ne kadar zor olursa olsun her ödevi tamamlayan ilk kişi hep o olurdu. O kadar çabuk kavrardı ki, öğretmen onu başyardımcısı olarak seçmişti. Birkaç çocuğu da Arthur'a yardım etmek üzere atamıştı. Hepsine birden "gözetmenler" denirdi. Bay Hopkin, bu kadar kalabalık bir sınıfta ders yapmayı kolaylaştırmak için gözetmenleri sık sık tahtaya çağırır ve her yeni alıştırmayı önce onlara gösterirdi; onlar da sonra yerlerine dönüp diğerlerine anlatırlardı. Her biri yaklaşık on kişilik bir gruptan sorumluydu. Arthur, sadece öğretmenin yükünü hafifletmek için değil, aynı zamanda insanlara yardım etmekten gerçekten hoşlandığı için de geride kalanlara her zaman elinden geldiğince destek olmaya çalışırdı. Geçmişte, birçok kez Bay Hopkin'in onu sevdiğine dair bir hisse kapılmıştı ama adam bunu hiçbir zaman dile getirmemişti.

Okul bahçesini geçerken yavaşladı çocuk. Okul sınırları içinde koşmak, zıplamak, ıslık çalmak, şarkı mırıldanmak veya söylemek, küfretmek, somurtmak ve sırıtmak kesinlikle yasaktı. Hiç gürültü yapmamaya dikkat ederek binaya girdi; kurt yenikli, yer yer çatlamış ve rengi atmış tırabzanı eliyle kavrayıp merdivenleri tırmandı. Sınıfı, uzun ve yetersiz aydınlatılmış bir koridorun sonundaydı. Kapısı kapalıydı. İçeriden bir erkek sesi geliyordu – kalın, boğuk, yabancı bir ses.

Kapıyı çaldı, bir an bekleyip içeri girdi. Geniş omuzlu bir adam tahtanın yanında durmuş, sıralardaki öğrencilere hitap ediyordu, sırtı kapıya dönüktü. Arthur içinin çekildiğini hissetti. Bay Hopkin değildi bu. Daha önce hiç görmediği biriydi.

Çocuk o sırada bir hata yaptı. Yeni öğretmene doğru yürüyüp geç kaldığı için özür dilemek yerine, dikkat çekmeyeceğini umarak boş bir yere ilişmeye çalıştı.

"Birileri sinsilik ediyor!" Adam topuklarının üzerinde dönüp kaşlarını çattı.

"Özür dilerim efendim" dedi Arthur kızararak.

"Neden geç kaldın? Aydınlat bizi."

"Annem hastaydı efendim. Evde kalıp ona bakmak zorundaydım."

"Ah, bırak şu yalanları! Böylesine acınası bir palavraya inanacağımı gerçekten düşünmüyorsun, değil mi?"

Arthur gözlerini kırpıştırdı. "Yalan söylemiyorum efendim."

"Yeter, sus. Bu seferlik mazur göreceğim. Ama, uyarıyorum, sakın bir daha olmasın."

Kulaklarında tiz bir çınlamayla yerine oturdu Arthur, hiçbir şey anlayamıyordu. Dürüstlükle ve inanarak söylediği sözlerinin gerçeği yansıttığını biliyordu, o halde öğretmen neden ona inanmıyordu?

Sonraki saatte, öğrenciler tahtadaki formülleri papağan gibi tekrarlayıp tıpkı bir müzik kutusunun hep aynı melodiyi çalması gibi, aynı cümleleri hep bir ağızdan defalarca söylediler.

Dört çeyrek bir peni eder. On iki peni bir şilin eder. 20 şilin bir paunt eder...

Yüksek sesle tekrarladıkları şeyi bir çubuk yardımıyla kum tepsisine yazmaları talimatı verildi. Arthur sırasını beklerken, keşke bir tüy kalemim olsaydı diye düşündü. Anacaddedeki bir dükkânın vitrininde bir tane görmüştü, tüy o kadar yumuşak ve parlaktı ki bir zamanlar ait olduğu kuşun ruhunu taşıyordu sanki hâlâ. Bu düşünceye gülümseyerek egzersizi tamamladı, kumu düzeltip tepsiyi bir sonraki çocuğa verdi.

"Pekâlâ, çocuklar!" Öğretmen ellerini çırptı. "Şimdi dikkatlice dinleyin çünkü bir daha söylemeyeceğim. Bir beyefendi dört vârisine yüklü bir miras bıraktı. En büyük oğluna en küçüğünden 488 paunt ve 5 şilin fazla verdi. İki ortanca 300 paunt ve 10

şilin aldı. Üçüncü çocuğa en küçük kardeşinden 60 paunt fazla verildi ve en küçük kardeş en büyük kardeşe verilenin dörtte birini aldı. Bu hayırsever babanın oğullarına miras bıraktığı toplam meblağı hesaplayın."

Birçoğu ucuz pansiyonlarda uyudukları için geceleri donma tehlikesiyle karşı karşıya kalan fakir öğrenciler, hiç bilmedikleri ve asla bilmeyecekleri türden bir serveti hesaplamaya koyulurken homurdanıyorlardı.

"Zorlanıyor gibisiniz. Besbelli, önceki öğretmeninizle pek ilerleyememişsiniz, ha?" Adam tahtaya bir sayı yazıp sonra da onu gösterişli bir şekilde daire içine aldı. "Ulaşmanız gereken cevap bu. Bu kadar yardım yeter. Şimdi işe koyulun!"

Çocuklar yerlerinde kıpırdanıyorlardı. Tepsileri tutanlar kuma çizikler atıyor, bir şeyler hesaplıyormuş gibi yapıyorlar, diğerleri de kendilerine bir şey sorulmayacağını umarak boş boş tavana bakıyorlardı. Bu arada Arthur, tahtada yazılı olan toplama bakarak kıpırdamadan oturuyordu. Sayılar, gözlerinin önünde kıvranıp oynaşıyor, ağa takılmış balıklar gibi çırpınıyorlardı minik bedenleriyle. Birbirlerinin yanında olmaktan hiç memnun görünmüyorlardı. Çocuk dehşet içinde öğretmenin yanlış hesap yaptığını fark etti.

Arthur dilini tutması gerektiğini biliyordu. Ama uykusuz ve yorgundu. Açlıktan nefesi kokuyordu, ellerindeyse annesinin Arthur'un doğduğu günden beri her gün aralıksız aldığı lavdanomun kokusu vardı. Çevresini inceleyerek dikkatini dağıtmaya çalıştı ama keşfedecek çok bir şey de yoktu etrafta. Kenarları yıpranmış bir dünya haritası eğri bir çividen sarkmıştı. Yanında, boncukları sayısız parmağın dokunuşuyla yağlanmış bir abaküs asılıydı. Karşı köşede, yavaş öğrenen çocukların takmaya zorlandığı bir aptal şapkası vardı –kirli, yırtık ve sivri uçlu. Alay ve utanç sembolü. Gittikçe daha çok huzursuzlanan Arthur, ışık huzmelerinin sızdığı pencerelere baktı. Pencereler, dışarıdan ge-

çen herhangi birinin sınıfların içini göremeyeceği kadar yüksek yapılmıştı ama daha önemlisi, öğrenciler dışarıda neler olduğunu göremiyorlardı.

"Evet, zaman doldu. Hepiniz verdiğim sonuca ulaştınız mı?" Övgü kazanmak için can atan gözetmenler başlarını salladılar... biri hariç hepsi. Arthur başını eğdi. Sessiz kalıp bu ânın geçmesine izin verebilse, öğleden sonra farklı bir öğretmen gelip ders verecekti onlara. Biraz marangozluk öğreneceklerdi. Arthur, ince bir daldan kuş oyabiliyor, masif ahşabın elinin altında yeni bir şekle bürünmesini çok seviyordu, ancak babasının izinden gitmek gibi bir isteği yoktu. Hayır, marangoz olmayacaktı o. Farklı bir şey istiyordu kendisi için, ancak bunun ne olabileceğini bilemiyordu.

Şimdi kızlar bölümünde olmayı isterdi. Kızlar erkeklerden daha faydalı şeyler öğreniyormuş gibi geliyordu ona –defalarca elden geçirilmiş bir elbiseyi nasıl tamir edeceklerini, kısıtlı bir bütçeyle nasıl yemek hazırlayacaklarını, sütün kesilmesini nasıl önleyeceklerini, şekeri nasıl tartacaklarını, unu nasıl ölçeceklerini ve bu malzemeler bulunmadığında yerine nelerin kullanılacağını. Bunları öğrenmeyi çok isterdi Arthur. Ama işte onun yerine, neşesiz bir adamın sorduğu bir aritmetik probleminin çözümünü ağzından kaçırmamak için altdudağını ısırıyordu.

"Pekâlâ, gözetmenler, ayağa kalkın" diye emretti öğretmen. "Verdiğim cevaba nasıl ulaşacaklarını bu mankafalara göstermek sizin göreviniz."

"Ama bu mümkün değil" diye mırıldandı Arthur kendi kendine.

Tüm başlar ona doğru döndü. Çocuğun benzi attı, düşüncesini herkesin duyabileceği kadar yüksek sesle dile getirmiş olduğuna inanamadı.

"Kim dedi onu?"

Kuyuya atılan bir taş gibi ani ve geri dönüşü olmayan bir sessizlik çöktü sınıfa. Öndeki öğrenciler parmaklarıyla Arthur'u gösterdiler. Müzevirlik fırsatını kaçırmayacaklardı.

Öğretmen bir adım öne çıktı. "Ne diyordun sen?"

Hafifçe titreyerek ayağa kalktı Arthur. "Ben sadece kafamdan hesap yapıyordum, efendim."

"Ama kafandan değildi sanki, ha? Öyle olsa duymazdık."

"Haklısınız, efendim."

Artık oturabilirdi; şayet biraz pişmanlık gösterirse ve biraz da şansı yaver giderse tehlike bertaraf edilebilirdi. Bu hâlâ mümkündü. Ama gözleri tahtaya doğru kaydı. Daire içine alınmış, bir hataya sıkışıp kalmış o sayılar, çok mutsuz görünüyorlar, düzeltilmek için yalvarıyorlardı.

"Ancak, tahtadaki sonuç yanlış, efendim."

Adamın yüzünde dolaşan ifade şaşkınlıktı yalnızca; ne öfke vardı içinde ne de rahatsızlık... henüz. Upuzun gelen bir an boyunca kıpırdamadı, gözleri yuvalarından fırlamıştı.

"Beni küçük düşürmeye mi çalışıyorsun, çocuğum?"

Öndeki çocuklar kıkırdamalarını bastırmak için ağızlarını kapattılar. Arkadakiler gülüyorlardı.

"Hayır, efendim. Asla böyle bir şey yapmam" dedi Arthur, kalbi hızla atarak. "Hatanızı düzelttim yalnızca."

Bütün sınıf gergin kahkahalarla dalgalandı.

"Seni utanmaz, küstah serseri! Benimle geliyorsun, doğru müdüre" dedi öğretmen, son kelimede gözlerini kısarak. "Hemen şimdi!"

Arthur, sanki buz gibi bir rüzgâra maruz kalmış gibi titredi. Elbette duymuştu hikâyeleri –tavana asılmış sepetlerin içine tıkılan, yedikleri dayak yüzünden günlerce yürüyemeyen çocukların hikâyelerini. Bu okula kaydolduğundan beri, çoğunlukla başkalarının haylazlıkları yüzünden, epeyce sopa ve şaplak yemişliği vardı ama hiç müdürün odasını –kimsenin gitmek istemediği o odayı– ziyaret etmesini gerektirecek bir durum olmamıştı.

"Yürü!"

Arthur, gözlerini ayakkabılarına dikip öğretmenin peşi sıra dışarıya çıktı. Kapı arkalarından kapanır kapanmaz, sınıfın içinde bir kargaşa patlak verdi. Bağırış çağırış ve küfürlerden oluşan bir fırtına. Koridordaysa, tam tersine, sadece sessizlik vardı. Adam önde, çocuk arkada yürüyorlardı. Yılların odun dumanı, küfü ve can sıkıntısıyla kararmış duvarlarda yankılanıyordu ayak sesleri. Koridorun sonuna geldiklerinde bile sınıftan gelen uğultuyu duyabiliyorlardı hâlâ. Arthur Londra'dan hiç ayrılmamıştı, ancak başka ülkeler ve uzak kıyılar hakkında biraz okumuşluğu vardı ve şu an fark ediyordu ki, bir deniz kabuğunu kulağınıza tutup da okyanusun kükremesini dinlediğinizde duyduğunuz ses buna benzer bir şey olmalıydı.

≈

Müdür, düşük gözkapakları ve uçlarını burmayı sevdiği, briyantinli, kızıl bıyıkları olan iriyarı bir adamdı. Arthur bir köşede dikilirken öğretmen kendi bakış açısından olayların bir özetini sundu. Kimse çocuğa sormadı neler olduğunu.

"Böyle asi davranışlar son derece endişe vericidir, değerlerimiz ve ilkelerimizle uyuşmaz" dedi müdür. "Çocuğu bana bırakın."

Kendi başlattığı bir gösteriden dışlanmak istemeyen öğretmen duraksadı. Ceza verilirken izlemeyi ummuş olmalıydı. "Eğer daha fazla yardımcı olabileceksem, kalabilirim."

"Lüzumu yok" dedi müdür. "Siz öğrencilerinizin yanına dönebilirsiniz."

Öğretmen çocuğa dönüp bakmadan odadan çıktı. Kapıyı arkasından epeyce sert bir şekilde kapattı.

Müdürle yalnız kalan Arthur'un korkusu daha da arttı. Sinirlerini yatıştırmak için çaktırmadan odaya göz gezdirdi, sayabileceği veya hesaplayabileceği bir şeyler –bir örüntüler dizi-

si– aradı. Bu odayla sınıfları arasındaki karşıtlık bundan daha keskin olamazdı. Burası şık, pahalı nesneler ve süs eşyalarıyla dolu, gösterişli bir yerdi. El oyması ayaklı devasa bir maun masa, cam raflarında porselen biblolar ve enfiye kutuları sergilenen bir dolap, üzerinde bardak ve sürahiler bulunan gümüş bir tepsi, dantelli örtülerle süslenmiş, kadife döşemeli, yüksek arkalıklı koltuklar ve bir tane de üzerine şark halısı örtülmüş koltuk, pirinç bir gaz lambasının ışığında parlayan bir dönen küre, altın yaldızlı çerçevelerinden sert bakışlar fırlatan önemli şahsiyetlerin portreleri... Duvarları zeminden tavana kadar kaplayan duvar kâğıtları kadife çiçeği sarısı ile canlı kırmızı renklerdeydi. Bir anda bunların desenlerini fark etti Arthur –sarmaşıkları, gülleri, dikenleri. Öğrencilerin bu kadar fakir olduğu bir okulda müdürün böylesine gözle görülür bir lüks içinde olmasını tuhaf buldu.

"Git pencerenin yanında dur" dedi adam. Bir çekmeceyi açıp sapı deri kaplı kamış bir sopa çıkardı. "Pantolonunu indir ve öne eğil, avuçların masanın üstünde olsun."

"Efendim, lütfen, ben sadece..."

"Sus ve dediğimi yap hemen!"

Arthur, sanki uyanamadığı bir rüyanın içindeymiş gibi yavaşça pencereye doğru yürüdü, pantolonunu tutan urganı çözüp bekledi. Sessizlik her yöne yayılıyordu.

Çenesinin biraz gevşemesi dışında yüz ifadesinde herhangi değişiklik olmadan, çocuğun çıplak kalçalarına baktı müdür. Sopayı tutan eli hareketsizdi. Öteki elini havaya kaldırıp sanki dikenli bir çalıdan hayali yünler topluyormuş gibi havayı çimdikledi parmaklarıyla. Ardından, çaktırmadan öne eğildi ve çocuğun kasığını avuçladı. Arthur irkilerek yana çekildi hemen. Adam bir kez daha onu okşamaya çalıştı ama daha çevik olan çocuk sıyrılıp kaçtı. Bu kez müdür donup kaldı, sanki şimdi ne yapacağını düşünüyordu. Sonra, ani bir hareketle, öğrenciyi masanın kenarına

doğru itti. Bir saniye sonra çocuk ilk darbeyi uyluğunun üst tarafına aldı. Acı dayanılmazdı.

"Say!"

Ve Arthur hayatında ilk kez sayamadı. Sayılar onu terk etmişti.

"Say!" diye emretti adam, bir adım yaklaşıp sopayı kaldırdı ve tekrar vurdu, daha sert.

"İki..." dedi Arthur güçlükle.

"Daha yüksek sesle!"

"Üç... dört... beş..."

Çocuğun gerilmekten kanı çekilmiş parmaklarla sımsıkı yapıştığı masanın üzerinde bir kitap duruyordu. Yeşil kumaşla ciltlenmiş kitabın kenarları altın yaldızlıydı, kapağında zarif bir el yazısıyla işlenmiş harfler vardı, ortasından da kırmızı ipek kurdeleden bir ayraç sarkıyordu. Bir acı sisinin içinde parıldayan eşsiz bir güzellikti bu, Arthur için. Bedeni işkence çekse de, gözlerini yalnızca o noktaya odakladı ve hiç ayırmadı.

"Altı... yedi..."

Kitabın yazarı A. H. Layard adında biriydi. Başlığını okuyabiliyordu çocuk: *Ninova ve Kalıntıları.*

"Devam et!"

"Sekiz... dokuz..."

Başlığın altında uzun bir açıklama yer alıyordu. Arthur tam bir darbe daha aldığı sırada ilk satırı okudu: *Antik Asurluların Töre ve Sanatlarına Dair Bir İnceleme...*

"Seni duyamıyorum!"

"On... on bir..." Arthur'un omuzları öne doğru büküldü, nefesi kesiliyordu. "On iki... on üç..."

Zihnini önündeki kitaba odaklamaya zorlayarak, bir sonraki satıra göz attı çocuk: *Ve Kürdistan'ın Keldani Hıristiyanları ile...* Garip kelimelerdi bunlar ama ne kadar garip olursa o kadar iyiydi, zira Arthur'un kendini buradan uzaklaştırması, bedenini bu odada bırakıp zihnini oradan kaçırabilecek bir yol bulması gere-

kiyordu ve tıpkı boğulmakta olan bir insanın akıntıda yüzen bir kütüğe tutunarak hayatta kalmaya çalışması gibi sarılmıştı bu tuhaf kitaba.

"Saymaya devam et, Smyth!"

"On dört... on beş... on altı..."

Yıkılmamak için bedenindeki her kasın çabalaması gerekiyordu. Ama çocuk yine de altbaşlığın son kelimelerini okumayı başardı: *Ezidilere ya da Şeytana Tapanlara Yapılan Bir Ziyaretin Hikâyesi*.

Ve kamış sopa vurmaya devam etti.

≈

Otuz beşte durdu müdür, soluk soluğaydı. Sanki artık onu görmeye bile tahammülü yokmuş gibi sopayı bir kenara fırlattı.

"Bu sana büyüklerine saygı göstermeyi öğretecektir" dedi. "Unutma, sana karşı hoşgörülü davrandım; başkası olsa bu kadar nazik olmazdı. Sıkı bir terbiyeci elli, hatta altmış sopa vurabilirdi sana! İlk kez suç işleyenlere karşı fazla yumuşak davranıyorum ben; bu benim telafi edilemez bir zaafım. İyileştiğinde gelip beni ziyaret et. Doğru yolda kalmak için benim rehberliğime ihtiyacın olacak. Seninle ilgileneceğim. Şimdi ayağa kalk, evlat."

Arthur söyleneni yapmaya çalıştı, ancak dizleri büküldü ve yana doğru sendeledi. Eğer hâlâ masaya tutunmasaydı yere yığılırdı. Sığ nefesler alarak pantolonunu yukarı çekmeyi başardı. Sanki bacakları gitmiş, yerine ıslak kum torbaları gelmiş gibiydi.

"Sana kıymetli bir tavsiye vereceğim" dedi müdür. Sırtı odaya dönüktü, pencereden dışarı bakıyordu. Artık öfkeli gelmiyordu sesi. Onu on iki yaşındaki bir çocuğa sopa atmaya iten gazap her ne idiyse gitmiş, yerini can sıkıntısına benzer bir şey almıştı. "Dinliyor musun?"

Arthur cevap vermedi.

"Bu yeni öğretmenle iyi geçinsen iyi olur. Bay Hopkin kurumumuzdan ayrıldı. Artık burada çalışmayacak."

Arthur yine hiçbir şey söylemedi.

"Bay Hopkin gitmeden önce benimle senin hakkında özel olarak konuşmak istedi."

"Benim hakkımda mı?" diye sordu Arthur fısıltıyla, bir yetişkinin onunla ilgilenmiş olabileceğine inanamamıştı.

"Evet, öyle. Öğretmeninin senin hakkında ne söylediğini bilmek ister misin, Smyth?" Adam çocuğu göz ucuyla süzüyordu. "Yoksa sana Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur mu demeliyim –sana verilen gülünç isim buydu, sanırım."

Çocuk dudaklarını sıkı sıkı birbirine bastırdı. Doğumu sırasında yaşananları bilmek şöyle dursun, müdürün kendisinin varlığından haberdar olabileceğini bile düşünmemişti hiç.

"Bay Hopkin senin son derece zeki olduğunu düşünüyor –sayılar, örüntüler, diller konusunda yetenekliymişsin... Sıradışı bir becerin, hatta belki bir yeteneğin olduğunu söylüyor." Adam çocuğa şüpheli bir bakış attı. "Öyle mi?"

"Bilmiyorum, efendim."

"İşte, eski öğretmenin öyle olduğuna inanıyor belli ki. Hafızanın olağanüstü olduğunu ve geçmişteki en küçük şeyleri bile mucizevi bir netlikle hatırlayabildiğini iddia ediyor."

Arthur'un çenesi titredi, yanağından aşağı bir damla gözyaşı yuvarlandı. Zalimlik değildi kolunu kanadını kıran, zalimliğe alışıktı o; ancak bu beklenmedik iltifat, her ne kadar dolaylı da olsa, bozuvermişti dengesini.

Müdür cebinden bir mendil çıkardı –bembeyaz, köşeleri işlemeli ve kenarları dantelli. Bunu çocuğa uzattı.

"Al."

Arthur bu kıymetli şeye baktı. Onu bir peniye satıp annesine yiyecek alabilirdi.

"Sende kalabilir" dedi adam, sanki Arthur'un aklından geçenleri okumuş gibi. Ama çocuk bakışlarını kaçırdı.

"Ha, anlıyorum, bozuldun demek. Basit, nobran bir davranış." Müdür mendilini cebine geri koyup cep saatine baktı. "Fazla vaktim yok –bakalım hafızan Bay Hopkin'in methettiği kadar iyi mi. Söyle bakalım, iki yıl önce... diyelim 10 Haziran. Haftanın hangi günüydü ve sen neredeydin?"

Arthur gözlerini kapattı. Evvelki yılın altıncı ayın onuncu günü, bir pazartesi günüydü ve Arthur annesiyle birlikteydi. Babası da vardı. Sanki bir sis perdesinin ardından ortaya çıkar gibi, canlı ve net bir şekilde belirmişti o gün zihninde. Bir tüccar tarafından kendisine bir şifonyer sipariş edilen ve avansı da o sabah ödenen babasının nasıl farklı bir adam gibi göründüğünü hatırladı –daha az öfkeli ve suçlayıcı. Annesi de daha mutlu görünüyordu; içinde büyüyen gizemi dinlemesi için Arthur'u şişkin karnına doğru çekerken solgun yüzüne bir parça renk gelmişti. Öğleden sonra geç saatlerde, şu herkesin konuştuğu yaratığı görmek için hayvanat bahçesine gitmişlerdi üçü birlikte. Obaysch adında egzotik bir hayvandı bu –tarihöncesi dönemlerden beri İngiltere'nin gördüğü ilk su aygırı. İngiliz tazılarına karşılık olarak, bir Osmanlı paşası tarafından hediye edilmişti. Nil Nehri'nde yakalanan hayvan, önce bir tekneye yüklenerek Kahire'ye taşınmış, sonra da bir buharlı gemiyle İngiltere'ye gönderilmişti.

Her zaman yeni şeyler öğrenmeye hevesli olan Arthur, haftalarca su aygırı hakkında konuşup durmuştu, annesiyle babası da bu gezi bütçelerinin üzerinde olduğu halde çocuğun isteğini reddetmemişlerdi. Aylar sonra babası şifonyeri bitirecek ve üzerine kendi amblemini kazıyacaktı: "demirci" anlamına gelen bir çekiçle örs[3]. Mobilyanın teslim edileceği gün tüccar aniden vefat edecek ve ödeme asla yapılmayacaktı. Fakat o alışılmadık dere-

3. Soyadları olan Smyth, *smith* sözcüğünün bir varyantıdır. Ve *smith* de İngilizcede metal işleyen zanaatkârlara verilen isimdir. (ç.n.)

cede neşeli günde, paranın geleceğine inanmak için haklı nedenleri vardı. Bu vaadin sıcaklığına bürünerek hayvanat bahçesine doğru yola koyulmuşlardı. Anne ve babası geziden keyif alırken, Arthur, parlak derisi kan rengi ter damlalarıyla kaplı, küçük kulaklı ve içli bakışlı o esir hayvan için derin bir üzüntü duyarak ayrılmıştı oradan.

Şimdi, gözlerini kırpıştırarak anıyı aklından uzaklaştırmaya çalışan Arthur dudaklarını büzdü. Müdüre bunların hiçbirini anlatmaya niyeti yoktu.

"Cevap yok mu?" dedi adam iç geçirerek. "Şaşırmadım. Hatırlaman mümkün değil. Bay Hopkin yanılmış besbelli. Gidebilirsin artık. Git ve yeni öğretmeninden af dile ve bir daha da terbiyesizlik yapma. Bir sonraki sefere bu kadar hoşgörülü olmayacağım."

Arthur çenesini kaldırdı, yine hiçbir şey söylemedi.

"Bak, sana bir nasihat daha, Smyth. Akıllı olabilirsin ama kibir korkunç bir günahtır. Şayet senin gibilerin çoğunun olduğu gibi hırsız, katil veya aylak olmaktan kaçınmayı başarırsan, ki Tanrı biliyor ya senin gibilerden fazlasıyla var bu şehirde, bir gün sen de bu kurumda öğretmenlik yapabilir ve kendin gibi çocukları doğru yola yönlendirebilirsin. Anlıyor musun? Hadi, şimdi bana teşekkür et ve git."

"Teşekkür ederim... efendim." Arthur yutkundu, kelimeler safra damlacıkları gibi acı bir tat bırakmıştı ağzında.

Çocuk, ayaklarını sürüyerek, dengesiz bacaklarla kapıya doğru sendeledi. Acısı artmıştı, sanki etine sıcak demirler bastırılıyormuş gibi canı yanıyordu. Tam dışarı çıkmak üzereyken, arkasından müdürün şöyle dediğini duydu: "O yaşlı, Hopkin budalası ne düşünüyordu acaba? Gecekondu mahallesinden dâhi çıktığı görülmüş şey mi?"

Arthur durdu. Gözlerini kapı koluna dikti; solukları hızlanmıştı. "Efendim, size söylemek istediğim bir şey var."

"Hadi söyle, Smyth. Acele et!"

"Buraya müdür olarak atandığınız günün üzerinden" dedi çocuk arkasına dönmeden, "tam olarak üç yıl, dört hafta ve dört gün geçti. 25 Ekim olması lazım. Bir perşembe günüydü. Karınızla birlikte gelmiştiniz. Hanımefendi, elbisesinin üzerine dantel bir şal almıştı –turkuaz mavisi, şapkasıyla takım. Saçları ortadan ayrılmıştı ve başının her iki yanında bukleler vardı. Siz şal desenli bir kravat takmıştınız ve sol yanağınızdaki küçük kesikten dolayı yakanızda bir damla kan vardı. Belki de aceleyle tıraş olmuştunuz. Karınız, ayak bileği şişmiş, topallayan bir oğlanı fark etmişti. 'Ah, zavallı şey' demiş ve onunla konuşmak istemişti. Ama siz onu payladınız. 'Bunların hiçbirine dokunmamanı tavsiye ederim canım. Hepsi sokak köpekleri gibi pirelerle kaplı' –böyle dediniz. Karınızı kolundan çektiniz ve kısa bir süre sonra, saat tam on biri vurduğu sırada, ikiniz birlikte okuldan ayrıldınız. O zaman da alçağın tekiydiniz, şimdi de öylesiniz."

Arthur, kapıyı arkasından kapatarak odadan çıktı. Boş koridorda yürüdü, önünden geçtiği sınıflardan hep bir ağızdan çarpım tablosunu ezbere okuyan yüzlerce öğrencinin sesleri geliyordu. Her bir küçük sesi ve iç çekişi dikkatle dinledi. Kendi sınıfına ulaştığında, bir an durdu, gözleri bir daha asla geçmeyeceğini bildiği eşiğe takıldı.

≈

Dışarıda sis dağılmış, incecik bir tüle dönüşmüştü. Güneş hoş bir sürpriz yaparak bulutların ardından kendini gösteriyor, kehribar ışık huzmeleri gökyüzüne yayılıyordu. Çocuk, adımlarını diğer yayalara uydurmaya çalışınca acıyla inledi, yapamadı. Midesi gurulduyordu.

Okul müdürüne hakaret edip okulu terk ederek, o gün yiyeceği tek öğünden feragat etmiş olduğunu dehşetle fark etti.

Toplayabildiği azıcık enerjiyle yürürken bir yandan da asla

erişemeyeceği hazineleri sergileyen vitrinlere kaçamak bakışlar atıyordu. Köşedeki barda lobut oynayan müşterileri; bileyi taşı kıvılcımlar saçarak dönerken şarkı söyleyen bileyiciyi; "Yok mu tencere, tava, çaydanlık?" diye bağırarak müşteri arayan kalaycıyı duydu. Kaldırımlar, el arabalarında ve tezgâhlarında meyve ve sebze satan seyyar satıcılarla doluydu ve işportacılarda hayal edilebilecek her türlü özel lezzet –jöleli yılanbalığı, koyun ayağı, acı yeşil bezelye, haşlanmış midye, salamura istiridye, fırında patates, haşlanmış et, çörek, elmaşekeri, böbrekli börek– vardı. Yemeklerin kokusu saçlarına sinip burun deliklerini gıdıkladı. Aksayarak uzaklaştı oradan, hâlâ elinden geldiğince acele etmeye çalışıyordu. Rüzgâr yön değiştirdiğinde, Thames'ten yükselen pis kokuyu aldı. Bu sokakların arkasında bir yerlerde, fena kokulu, çürümüş nefesiyle, hasta bir yılan gibi kıvrılmaktaydı nehir.

Her adımında acıyla içten içe kıvranan Arthur bir çöp yığınının yanından geçti. Ondan daha büyük olmayan iki çocuk çöpleri karıştırıyordu. Bir öbek gübreyi çıplak elleriyle didik didik eden üçüncü bir çocuk birden kahkaha attı. Pisliğin içinde ışığı yansıtan bir şey vardı. Bir düğme bulmuştu çocuk, sanki bir savaş ganimetiymiş gibi gururla kaldırdı düğmeyi kirli parmaklarıyla. Arthur, midesinin bulandığını hissederek başını çevirdi. Sokaklarda olmayı sevmiyordu. Fırsat olsa, müdürün odasında kalmayı çok isterdi; tek başına, tüm o güzel nesneler ve ilginç kitaplarla çevrili halde.

Gaz lambaları yanmadan evde olması gerekiyordu ama henüz dönmeye hazır hissetmiyordu kendini. Bu yüzden yürümeye devam etti ve yolun sonunda, British Museum'ın, alacakaranlık gökyüzüne karşı yükselen o gösterişli ve heybetli siluetiyle belirverdiği noktadan öteye gitmeyeceğine dair söz verdi kendi kendine. Binanın içine hiç girmişliği yoktu Arthur'un, onun hangi gizemleri sakladığını da hep merak ederdi.

* * *

Arthur, müzeye yaklaşırken, girişte bir kalabalığın toplandığını fark ederek şaşırdı. Temkinli bir yapısı olmasına rağmen, merakı ağır bastı ve bir göz atmak için iyice yaklaştı. İnsanlar demir parmaklıkların diğer tarafındaki bir şeyi görebilmek için birbirlerinin üzerine çıkıyorlardı. Çocuk onlara katılarak aradan sıyrılmaya çalıştı. Başta, görüşünü kapatan yetişkinlerin omuzları dışında pek bir şey göremiyordu. Öndeki bir adam heyecanla bağırdı, ancak ne dediğini anlamak mümkün değildi. Ardından gelen kargaşada yaşlı bir beyefendi bayıldı ve oradan götürülmesi gerekti.

"Çekilin! Yol açın!"

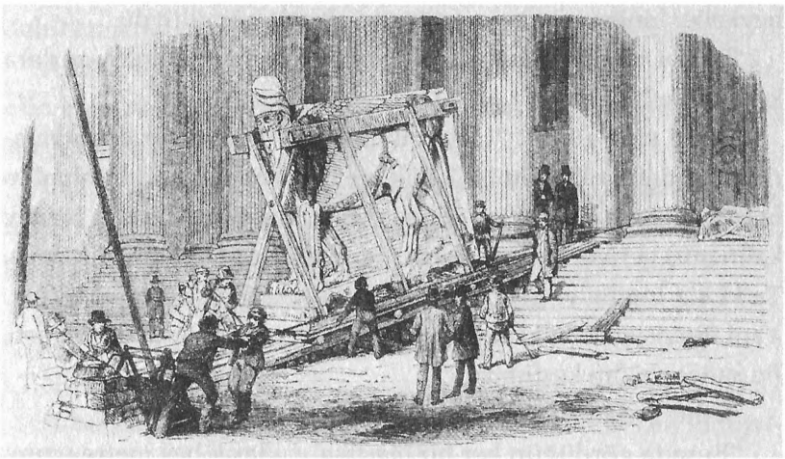
Kalabalık ileri doğru bastırıyor, insanlar her bir santimlik boş alan için birbirini itip kakıyordu. Ayakları yerden kesilen Arthur havalandı, sanki uçuyordu, neredeyse ağırlıksız gibiydi. Başı dönüyor, hırpalanmış kaba etleri zonkluyordu. Yeniden ayakta durmayı başardığında, kendini ana kapının önünde buldu ve işte o zaman, sadece birkaç adım ötede, British Museum'ın bahçesinin içinde, benzerini hayatında hiç görmediği bir şey gördü.

Taştan yapılmış devasa bir hayvandı bu. Başka bir dünyadan koparılıp getirilmiş bir yaratık. Muhteşem, nefes kesici, korkutucu. Bir insanın kafasına, bir boğanın gövdesine ve güçlü bir kuşun kanatlarına sahipti. Tekerlekli bir platformun üstünde duran kocaman bir ahşap çerçeveye bağlanmıştı. İki düzineden fazla işçi onu merdivenlerden yukarı çekmek ve müzenin kapılarından geçirmek için çabalıyordu.

Arthur'un ağzı açık kalmıştı. Annesi ve babasıyla birlikte hayvanat bahçesindeki su aygırını görmeye ettiklerinde, hayvan ne kadar egzotik olursa olsun onun da Tanrı'nın yarattıklarından biri olduğu konusunda bir şüphe belirmemişti aklında. Ancak bu heykel, her ne kadar cansız ve hareketsiz olsa da öyle bir canlılık ve gizem yayıyordu ki, bambaşka bir evrenden gelmiş gibiydi.

Çocuk bunu düşünürken, avlunun solunda, yaklaşık on metre ötede, taşınmayı bekleyen, benzer boyutlarda başka bir canavar daha olduğunu fark etti. Demek iki taneydiler! Bir çift dev!

Öyle bir hayranlık ve coşkuya kapıldı ki çocuk, heyecanını bastıramayarak en yakınındaki kişiye döndü. Kırlaşmış sakalları yeleğine kadar uzanan bir adamın koluna dokundu hevesle; görünüşüne bakılırsa zengin bir beyefendiydi bu ve aslında çocuğun yaptığı tehlikeli bir şeydi, çünkü dilenci veya hatta yankesici sanılabilirdi.

"Bayım!" diye haykırdı Arthur.

Adam dönüp şöyle bir baktı çocuğa ve geniş yüzünde şaşkınlıkla şüphe karışımı bir ifade belirdi.

"Lütfen, bayım. Bana bu şeylerin ne olduğunu söyler misiniz?"

Yabancının çizgi halindeki dudaklarına hoşnut bir gülümseme yayıldı. "Beğendin mi, evlat? Bunlar çok önemli arkeolojik keşifler."

Bunun ne anlama geliyor olabileceğini anlamasa da, Arthur'un pes etmeye niyeti yok. "Şey mi onlar peki... canavar mı?"

"Canavar mı?" Adam kahkaha attı. "Yok canım. Koruyucu ruhlar onlar –eski insanlar öyle olduklarına inanırlardı. Sarayın muhafızları. Onlara *lamassu* denir."

"*La-mas-su*" diye tekrarladı Arthur.

"Doğru. Burada gördüğün çift, kraliyet kütüphanesini koruyordu –Asurbanipal adında büyük bir kral tarafından yaptırılan kütüphaneyi."

Ne kadar da ilginç bir isim! Kelime ağzında keskin bir tat bıraktığı için yüzü buruştu çocuğun.

Çocuğun ilgisinden etkilenen adam devam etti. "Bu anıtsal heykeller binlerce yıl boyunca yerin altında gömülüydü."

"Söyler misiniz bayım, eski insanlar neden onları mezarlara koymuşlar?"

Adam yine güldü. "Hayır, öyle değil. Tüm şehir düşmanları tarafından yok edilmiş. Trajik bir durummuş: Asurbanipal'in inşa ettiği her şey moloza dönüşmüş. Yıkıntılardan başka bir şey kalmamış geriye. Değerli eserler kum tepelerinin altında kalmış. Ta ki biz İngilizler gelip onları unutulmaktan kurtarana kadar. Yani, Fransızlar da kazı yapıyordu tabii ama onları boş ver sen. Bu sadece bizim keşfimizdi!"

Arthur, adama yaklaşarak dinledi.

"Burada gördüğün her bir *lamassu* yaklaşık beş metre uzunluğunda ve ağırlığı da otuz tondan fazla. Bir yerden bir yere götürülmesi son derece zor şeyler. Nasıl taşırsın bunları kıtadan kıtaya? İşte bu, oğlum, olağanüstü bir başarıdır. Onları tek parça halinde getirmeyi başardık. Şüphesiz, Austen Henry Layard ve ekibi muazzam bir iş başardı."

Bunu duyan çocuk irkildi. Müdürün odasındaki kitabın aniden zihninde belirmesiyle, "Bu ismi biliyorum!" deyiverdi. "*Ninova ve Kalıntıları*'nın yazarı o."

Adamın yüzüne bir şaşkınlık ifadesi yayıldı. "Peki sen bunu nereden biliyorsun?"

"Kitabın kapağını gördüm ama henüz okuma fırsatım olmadı" diye dürüstçe cevapladı Arthur ve ekledi: "*Antik Asurluların Töre ve Sanatlarına Dair bir İnceleme ve Kürdistan'ın Keldani Hıristiyanları ile Ezidilere ya da Şeytana Tapanlara Yapılan bir Ziyaretin Hikâyesi.*"

Çocuk, bu son kısmı söylemesinin uygun olup olmadığından emin olamayarak durakladı. Ezidilerin ne tür insanlar olabileceklerine, gerçekten Şeytan'a tapıp tapmadıklarına ve şayet tapmıyorlarsa neden bu kadar aşağılayıcı bir şekilde tanımlandıklarına dair hiç fikri yoktu, ancak Karanlık Melek'i kibar bir sohbete dahil etmenin saygısızlık olabileceğinden endişe etmişti.

Adam Arthur'u artan bir ilgiyle süzdü. "Kapağını bir kez gördün ama başlığın tamamını hatırlıyorsun, ha? Garip bir çocuksun, doğrusu."

Buna nasıl yanıt vereceğini bilemeyen Arthur omuzlarını silkti. "O halde bu heykeller... Kral Asurbanipal'in kütüphanesinden mi yani?" diye sordu çekinerek.

"Evet, öyle, oğlum."

"Ve bu kütüphane de Ninova denen bir yerde, öyle mi?"

"Evet, öyle, oğlum."

Ninova... Arthur, bu üç yumuşak heceyi, akide şekeri gibi yuvarladı dilinde. Bu esrarengiz başkent tam olarak nerede acaba diye merak ediyordu. Sınıf duvarına asılı olan haritada bu ismi görmediğinden emindi.

"Lütfen bayım, bana Ninova'nın Thames Nehri'ne göre ne tarafa düştüğünü söyleyebilir misiniz?"

Adam, çocuğun saflığına gülümsedi. "Mezopotamya çok uzakta. Dicle adlı başka bir nehrin suları aşındırmış bu *lamassu*ları."

Arthur'un gözleri önce kocaman açıldı ve hemen ardından kısıldı. Uzun zamandır sezinlediği bir içgörü, şaşırtıcı bir netlikle belirdi kafasında: Dünya, herhangi bir insanın aklının alamayacağı kadar engin ve keşfedilmemişti ve heyecan verici yerlerle doluydu.

"O bölgede değerli pek bir şey yok artık, korkarım. Geri kalmış, ilkel kabileler. Yöre halkı basit köylülerden ibaret." Adam cebinden bir saat çıkarıp kaç olduğuna baktı. "Her neyse, gençlerin Kitab-ı Mukaddes arkeolojisine ilgi gösterdiğini görmek güzel. Adın ne senin, evlat?"

"Arthur, efendim."

"Tanıştığımıza memnun oldum. Ben müzede çalışıyorum. Bir ara bizi ziyarete gel. Heykelleri yakından incelersin."

"Sahi mi?"

"Elbette –halka açık olarak sergilenecekler. Eğer biri nereye gittiğini soracak olursa, seni benim davet ettiğimi söyle –adım Dr. Samuel Birch, Antik Şark Eserleri Sorumlusu'yum."

"Bunu aklımda tutacağım, efendim."

"Tutacağından eminim. Pekâlâ, ben artık gitmeliyim. İyi günler, oğlum." Arthur kendisinin de gitmesi gerektiğinin farkındaydı ama gözlerini antik heykellerden ayıramıyordu. Keşke adama eski zamanlardaki heykeltıraşların heykelleri neden beş bacaklı yaptıklarını ve de onları neden aynı anda hem insan hem boğa hem de kuş olarak hayal ettiklerini de sorsaydım diye geçirdi aklından. Ninova'daki yaratıklar ve bir zamanlar o yaratıklara hem saygı duyup hem de onlardan korkan o insanlar hakkında öyle çok soru vardı ki zihninde.

Kısa bir süre sonra, günbatımı ufku parlak bir turuncuya boyadı, ta ki kirli sis eskisinden de yoğun bir şekilde geri dönüp o mat fırçasıyla tüm renkleri yok edene kadar. Bir sokak lambacısı ıslık çalarak geçti Arthur'un yanından. Ucunda yanan bir fitil bulunan uzun bir sopa taşıyordu adam. Sokak boyunca, gaz lambaları birer birer canlanıp ışıklarını cesurca savuruyordu çöken karanlığa. Yarın sabah, aynı adam onları birer birer söndürmek için tekrar ortaya çıkacaktı. Sarsılmaz bir sarkaç gidip gelecekti gündüzle gece arasında. Işıkla gölge arasında. İyiyle kötü arasın-

da. Belki geçmişle şimdi için de aynıydı durum –tamamen ayrı değillerdi. Birbirlerine geçiyorlardı.

Çok uzakta olmayan bir kilise çanı saat başını vurdu. Arthur annesini düşündü –gözlerinin altındaki soluk halkaları, çatlayıp kızarmış ellerini. Onun için endişelenmeye başlamış olmalıydı kadıncağız; başına bir şey gelmiş olmasından, bir arabanın altında kalmış veya bir yankesicinin saldırısına uğramış olmasından korkuyor olmalıydı. Çocuğun isteyeceği son şey, annesinin kaygılarına bir yenisini eklemekti. Yine de, oradan ayrılmak zor geldi ona. Giderek seyrelen kalabalığın içinde yapayalnız, aç biilaç ve canı yanar halde, korkuluklara tutundu, yüzünü demirlerin arasından sokup Kral Asurbanipal'in koruyucu ruhlarına baktı.

O anda tuhaf bir şey oldu. Dicle kıyılarından gelen dev heykeller, hâlâ görkemli olsalar da, daha az ürkütücü, biraz savunmasız, neredeyse kırılgan görünmeye başladılar. Çocuk, onların kenevir halatlarla çekilerek British Museum'ın devasa kapılarından geçirilişlerini ve orada ebedi bir sürgüne doğru gözden kayboluşlarını izlerken, bu bağlanmış taş canavarlara karşı yükselen bir duygudaşlık dalgası hissetti içinde. Karaya uyum sağlamaya çalışan nehir yaratıkları; bu acımasız şehirde yalnız ve kaybolmuş haldeydiler, tıpkı kendisinin de hayatı boyunca olduğu gibi.

—H

ZÜLEYHA

Thames Nehri Kıyısında, 2018

Genç bir kadın, Thames Nehri'nin Londra'yı batıdan doğuya doğru ikiye bölüşünü seyrederek, Chelsea Kıyısı boyunca yürüyordu. Tabanı hafif nemlenmiş bir karton kutu taşıyordu ellerinde. Kutunun içinde kitaplar, bir porselen çaydanlık ve birbirine uymayan fincanlar, rastgele seçilmiş birkaç giysi ve Tiffany tarzı bir masa lambası vardı, lambanın kubbe formlu başlığı kadının kolunun altından dışarı çıkmıştı. Sabahın erken saatlerinden beri yağmur çiseliyor, ihmal edilmiş akvaryum rengindeki bulutlar şehrin üzerinde asılı duruyordu. Kadının şemsiyesi yoktu ama öyle dalgın bir haldeydi ki ıslandığını pek fark ediyor gibi görünmüyordu. Gür, kıvırcık ve siyaha çalan koyu kestane rengi saçlarına konuyordu yağmur damlaları. Hem saçları hem de büyük, yuvarlak, koyu kahverengi gözleri, başka bir memlekete ve başka bir nehre ait olan atalarından armağandı ona.

Kutuyu göğsüne sıkıca bastırarak, Londra'nın en zenginlerinden bazılarının yaşadığı apartmanlara ve evlere sırtını döndü. Bir kitapta, bu seçkin mahallenin bazı kısımlarının bir zamanlar ge-

cekondular ve viranelerle dolu olduğunu okuduğunu hatırladı, ancak şimdi şu bakımlı bahçelere ve lüks konutlara bakınca bunu hayal etmek bile zordu. O zamanlar "canavar çorbası" olarak adlandırılacak kadar kirli olan nehir, günümüzde insanların uğruna memnuniyetle yüksek fiyatlar ödemeye razı olduğu cazip bir manzara sunuyordu. Ancak kadın etrafını çevreleyen pahalı malikâneler ve yüksek bloklarla ilgilenmiyordu. Onun ilgilendiği şey, kıyıya bağlanmış yüzen evlerdi.

Tarihi Cheyne Rıhtımı boyunca demirlemiş, bir yukarı bir aşağı sallanan bu tekneler çeşitli boyut ve renklerdeydiler ve her birinin bir adı vardı. Kıyının bu tarafında yirmi dört taneydiler, ancak nehir kıyısının 3 500 metrelik kısmını kaplayan tekne bağlama yerleri ta Battersea Köprüsü'ne kadar uzanıyordu. Tamamen su üstünde bir yerleşim, yüzen bir köydü. Yüzen evlerin bazıları ancak bir bisiklet barakası büyüklüğündeyken, bazıları spiral merdivenleri ve tepedeki oturma alanlarıyla şaşırtıcı derecede genişti. Hepsinin ön güvertelerinde çiçek saksıları vardı ve bazıları, nadiren yüzünü gösteren güneşten faydalanmak için bir iki şezlong bile sığdırmayı başarmışlardı. Düzgün bir şekilde dizilmiş bu tekneler, önlerindeki dalgalı suyoluyla ve arkada akıp giden trafikle karşılaştırıldığında huzurlu ve şaşırtıcı derecede sağlam görünüyorlardı. Bundan sonra yeni adresi burası olacaktı kadının. Henüz buna pek inanamıyor olsa da bugün bir yüzen eve taşınıyordu.

Kadının adı Züleyha'ydı –ya da meslektaşları ve öğrencilerinin hitap şekliyle, Dr. Z. Clarke– ve hayatının önemli bir bölümünü ismini başkalarına hecelemekle geçirdiğini söylemek abartı olmazdı: Okulda yoklama listesini okuyan öğretmene, kahvecide siparişini alırken kafası karışan baristaya ya da telefonda bir randevu almaya çalışırken. Anaokulundan üniversiteye kadar ve bir bilim insanı olarak tüm kariyeri boyunca, sürekli her bir harfi ve heceyi net bir şekilde telaffuz ederek ismini insanlara izah et-

mek ve düzeltmek zorunda hissetmişti kendini, üstelik de sonunda insanların yine yanlış söyleyeceğini bile bile. Daha geçen ay, yeni laboratuvar müdürü, rahat bir omuz silkiş ve umursamaz bir gülümsemeyle, "Sanırım ben sana Zany diyeceğim. Adın, hatırlanamayacak kadar zor" demişti ona. O an buna itiraz etmesi ve kendini savunması gerektiğini biliyordu Züleyha ama bu lafı duymazdan gelmeyi seçti ve sonrasında adamdan olabildiğince uzak durmaya çalıştı, ancak bunu da yeterince başaramadığı için toplum içinde ona kendisinin olmayan bir isimle seslenilmesinden kurtulamadı.

İnsanlar ona isminin ne anlama geldiğini sorduğunda da işi daha kolay olmuyordu ve birileri de illaki soruyordu. O zaman Züleyha'nın hikâyesinden söz etmek zorunda kalıyordu. Tüm İbrahimî dinlerde tarif edilen, düzenbaz bir dişi şeytandı Züleyha. Potifar'ın şehvet düşkünü, sağı solu belli olmaz, ateşli karısı; kadın savaşçı, cadı ve fahişenin en âlâ birleşimi. Yakışıklı ve erdemli Yusuf'a şehvet duyan, kadınsı entrikalar ve kirli arzularla onu yatağına çekmeye çalışan bir baştan çıkarıcı. Günahları yüzünden Tanrı onu çirkin bir kocakarıya ve ihtiyar bir dul kadına dönüştürmüş ve tövbe edene kadar da o şekilde tutmuştu. Yeterince uysal ve itaatkâr olduğunda, eski gençliği ve güzelliğiyle ödüllendirilmiş ve ona Yusuf'la evlenme izni verilmiş, o da bir daha asla yoldan çıkmamıştı.

Züleyha bu kıssayı hiç sevmiyordu ve hiçbir zaman da sevmemişti. Zihninde, parmağını Züleyha'nın yüzüne ceza olarak kazınmış, her biri kadim nehirlerin kolları gibi dallanıp budaklanan kırışıkların üzerinde gezdirir, onu hep sıvı bir kadın olarak hayal ederdi –iddialı, cesur, sabırsız, yorulup yenilene ve daha fazla arzulayamaz hale gelene kadar daha farklı ve daha iyi bir şeyleri arzulayan.

İsmini daha da karmaşık hale getiren şey, bölgesel, etnik ve kültürel varyasyonlarının bolluğuydu: Zaleekhah, Suleika, Zu-

laikha, Zalikha, Zuleika, Zuleikha, Zulaikhaa, Zeliha, Zuleikhah, Zulekhah, Zulekha, Zoleikha, Zuleyka, Zuleica, Zuleykha, Zoulikha... Dünyanın farklı yerlerinden isimlerini aynı şekilde yazan iki Züleyha bulmak zordu. Bütün bunlar biraz bunaltıcı olabiliyordu. Bazen canı sadece Z olmak istiyordu.

Bu karmaşık harf kombinasyonlu isim, annesinin fikriymiş. Aile ağaçları yağmurlu İngiltere'de büyüyüp çiçeklenmiş olsa da köklerinin bir başka yerde, güneşli Mezopotamya topraklarında; Ninova'nın hurma ağaçlarının altında saklı olduğunu ve bu köklerin onları yıllardır gitmeseler de hâlâ üzerlerinde etkisi olan bir anavatana bağladığını gösteren bir isim koymak isteyen annesiymiş. Babası ise –kendi İrlandalı mirasıyla gurur duyan, yumuşak huylu bir adam– her zamanki gibi karısının isteklerine boyun eğmiş. Böylece tek çocuklarına İncil'de sözü geçen, cazibesi ve vahşi tutkularıyla ünlü bir *femme fatale*'in adını vermişler.

Buradaki ironi asla kaçmazdı Züleyha'nın gözünden. Ne zaman aynaya baksa oradan kendisine bakan kadın, baştan çıkarıcı Züleyha'nın tam zıttıydı. Bol hırkaları, düz mokasenleri, geniş gömlekleri, bol kesimli pantolonları, makyajsız yüzü ve onartmaya ya da yenisini almaya vakit bulamadığı, kenarları hafif çatlamış gözlükleriyle, adını aldığı kişiden daha farklı biri olamazdı. Annesiyle babası bu uyumsuzluğu hiç mi fark etmemişlerdi? Ama onları suçlamıyordu. Ölüleri suçlamak zordur.

Züleyha hızlanarak suyun kenarına yaklaştı şimdi, ayakkabılarının altındaki zemin ıslak ve kaygandı. İskeleye ulaştığında, tüm rıhtımı boydan boya geçen dar, ahşap bir yürüyüş yoluna açılan eski püskü bir kapıyı itti. Attığı her adımda köprü hafifçe sallanıyor, kutunun içindeki porselen fincanlar da sanki anlatacak bir şeyleri varmış gibi tıngırdıyordu. Palamarlarını hafif hafif çekiştiren yüzen evlerin yanından geçerken, diğer insanların hayatlarına dair bir şeyler yakalamak umuduyla kaçamak bakışlar

attıysa da sonra hemen başını eğdi, henüz komşularının hiçbiriyle tanışmaya hazır değildi zira. Neyse ki dışarıda kimse yoktu.

Nehrin kenarına demirlemiş olan teknesi, eğri gövdesiyle taç kısmını suyun üzerine doğru uzatan yaşlı bir meşe ağacının hemen yanına bağlanmıştı. Züleyha, bu şekilde eğilen ağaçların genellikle köklerinden koptuğunu veya kırıldığını biliyordu, ancak bu ağaç, tuhaf şekline ve elverişsiz konumuna rağmen hayatta kalmayı başarmıştı. Ağacın kaç yaşında olduğunu ve uzun ömrü boyunca ne gibi tuhaf şeylere tanıklık etmiş olabileceğini merak etti –ama o belli bir cevabı olmayan sorular sormaya alışkındı zaten.

Bakışlarını yamuk meşe ağacından ayırarak, diğerlerinden bariz şekilde daha küçük duran ve Thames'i yanında sönük bırakacak kadar canlı bir maviye boyanmış olan yüzen evini inceledi. Ahşap gövdenin iki tarafında büyük, kavisli, beyaz harflerle şöyle yazıyordu:

Derini Gören Kadın

Yanında bir emlakçıyla birlikte evi ilk kez ziyaret ettiğinde onu büyüleyen şey bu sıradışı isim olmuştu. Ne anlama geldiğine dair hiçbir fikri yoktu Züleyha'nın ve öğrenmeye de çalışmamıştı; sadece kulağına hoş gelmişti. Yüzen evin dişi olduğunu, fırtınalardan ve durgunluklardan nasibini aldığını, bu süreçlerden epeyce zararla ama belki de dayanıklılığı artmış olarak çıktığını hayal etmesine neden olmuştu. Buraya taşınma fikrine ısınmasını sağlamıştı. Mantıksal bir yanı yoktu bu çıkarımın ama tüm yetişkin hayatı boyunca her daim mantıklı ve çoğunlukla öngörülebilir biri olduktan sonra, bu defalık mantıktan sapmaya hakkı olduğunu hissetmişti.

Daha önce hiç su üstünde yaşamamış olan Züleyha, Londra'da bir yüzen ev kiralamanın ne kadar pahalı olduğunu keşfettiğinde

şaşırmıştı. Bu haftanın başlarında sözleşme imzalayıp yüklü bir depozito ödemişti ve bu da bütçesinde bir delik açmıştı. Küçük yaşta yetim kaldığından, tutumlu olması gerektiğini öğrenmişti Züleyha ama şimdi birikimlerini kullanıyordu ve biriktirmesi o kadar zaman alan paraların ne kadar kolay harcandığına hayret ediyordu.

Londra'da, Thames Nehri üzerinde üç binden fazla yüzen ev olduğunu söylemişti emlakçı. Bir yer bulduğu için şanslıydı Züleyha, zira talep arzdan fazlaydı; bunu da aceleyle eklemişti. Son birkaç yılda, su üstünde ev kiralamak veya satın almak isteyenlerin sayısında keskin bir artış olmuştu. Binlerce Londralı nehirle kara arasındaki bu sınırda ikamet ediyor, köklerini bu ara alanlara salıyordu. Bundan sonra Züleyha da onlardan biri olacaktı, bunu neşeyle belirtmişti emlakçı. Gelgitlerin hareketlerini, rüzgârların huylarını ve hava durumu örüntülerindeki değişimleri öğrenmesi gerekecekti. Televizyon da dahil olmak üzere tüm cihazlarını sabitlemesi gerekecekti. Yüzer iskeleler gelgitlerden etkilenirdi. Büyük gemiler uzaktan geçerken, evi onların arkalarında bıraktıkları dalgalarla biraz sallanabilirdi. Bu arada Züleyha sessizce dinliyordu. Ona televizyonu olmadığını ve satın almayı da düşünmediğini söylemeye gönlü elvermedi. Oynak zeminde yürümeye gelince, ona da alışkındı.

"Sonuçta, çocuk sahibi olmamamız o kadar da kötü bir şey değildi belki de. Kim bilir nasıl olurdu çocuklar."

Kocası geçen hafta böyle demişti ona –Züleyha'nın birkaç eşyasını bir karton kutuya koyup, ev anahtarını da mutfak masasının üzerine bırakarak çıkmasından birkaç saat önce.

"Yani benim kötü bir anne olacağımı düşünüyorsun, öyle mi?"

"Ciddi misin? Bu kadar da bozulmuş gibi yapma yahu. Sen hiç anne olmak istemedin ki!"

"Evet –ama, eğer bir çocuğum, *çocuğumuz*, olsaydı... Neden kötü bir anne olacağımı düşündüğünü söyler misin bana?"

"Gerçekten tane tane anlatmamı mı istiyorsun?"

"Aslına bakarsan, istiyorum."

"Çünkü... neşeli olmak senin güçlü yanın değil. Mutlu olma kapasitesi yok sende."

Uzun, karmaşık bir ayrılık süreciydi, aylar almıştı. Ve belki henüz bitmiş de değildi –belki hâlâ parçalara ayrılmaktaydılar. Gözlerini kapattığında, bir buz tabakasının çatırdamasına veya kemiklerin kırılmasına benzer gibi bir ses duyabiliyordu Züleyha. Geçtiğimiz birkaç ay ya dayanılmayacak kadar sessiz geçmişti ya da utanılacak derecede gürültülü –bir kez söylendiğinde bir daha geri alınamayan incitici sözler, sessiz bir öfkeyle çarpılan kapılar ve yumruklanan dolaplar, duvara fırlatılan bir şarap kadehinin kırılarak etrafa saçtığı cam parçaları, ki o parçalar öyle miniktir ki süpürüldükten sonra bile insanı kesmenin bir yolunu bulurlar.

Sevgili olmadan önce ve evlenmelerinden çok önce meslektaştılar; ikisi de hayatlarını bilimsel araştırmalara adamışlardı. Bu paylaştıkları şey sadece bir meslek değil, aynı zamanda bir tutkuydu. Züleyha hiçbir şeyin –hatta müthiş bir cinsel yaşamın veya ateşli bir aşkın bile– bir çifti savaşacakları ortak bir ideale sahip olmaktan daha fazla yakınlaştıramayacağına inanırdı her zaman ve onların sahip oldukları şey de buydu. İkisi de yeryüzündeki suyun incelenmesine ve korunmasına adamışlardı kendilerini. Başkalarına pek önemli bir şey gibi gelmeyebilirdi ama onlar için bundan daha güçlü bir bağ yoktu. İlişkilerinin nasıl böyle kötüleştiğini hiç bilemiyordu Züleyha. Tek bildiği, evliliklerinin bir noktasında geriye dönüp baktığı ve yola çıktıklarında üzerinde oldukları hattan çoktan ayrılmış olduklarını fark ettiğiydi –tıpkı keskin virajlarda raydan çıkan bir tramvay gibi. Oturdukları daireyi birlikte bulmuş, kirayı ve masrafları eşit olarak paylaşmış olsalar da, yollarını

ayıracakları belli olduğunda, kimin kalıp kimin gideceği konusunda ikisinin de hiçbir şüphesi olmadı. Son birkaç gecedir Züleyha işyerindeki odasında uyuyordu.

Yüzünde düşüncelere dalmış bir ifade, yeni evine kalan mesafeyi büyük adımlarla aştı Züleyha. Karton kutuyu kalçasına yaslayarak dengeledi ve cebindeki anahtara uzandı. Yağmur hafifleyip çiselemeye dönüşmüştü ve gelgit yükselip nehir kabarırken hafif bir kıpırtı gelmişti havaya. Ne yaptığını öğrenince dayısının memnun olmayacağı düşüncesi geçti aklından; bunu daha önce de düşünmüştü. Para konusunda değil –Malik Dayı her zaman insanı utandıracak kadar cömertti ve annesiyle babası vefat ettiğinden beri onun Züleyha'ya nasıl bir dayanak olduğunu Tanrı biliyordu. Dayısı, onun İngiltere'deki tek akrabasıydı ve bir küresel diaspora dahilinde Ortadoğu'nun Güney Asya'nın ve Kuzey Amerika'nın her yerine dağılmış olan geniş ailesini hiç tanımamış olduğundan, Züleyha'nın gözünde dünyadaki bütün ailesi dayısından ibaretti. Haberi duyduğunda yeğeninin konut tercihiyle ilgili endişeye kapılıp, yalnız bir kadın için güvenli olmadığını iddia edecekti. Dayısı, Züleyha'nın kocasını hiçbir zaman sevmemiş, keşke daha zengin, daha ünlü ve genel olarak daha heyecan verici biriyle evlenmiş olsaydı diye düşünmüştü hep ama evlilikleri ona ne kadar sıkıcı görünse de sona erdiğini öğrenince üzülecekti.

Züleyha ön güverteye adım attığında telefonu çalmaya başladı. Tüm vücudu gerildi. Kocasıyla konuşmaya hiç niyeti yoktu. Daha sonra belki ama henüz değil. Daha önce söylenmemiş ne söyleyebilirlerdi ki birbirlerine? Tüm bu zaman boyunca söylenen kelimeler, tıpkı kumdan bir kaleye çarpan dalgalar gibi, evliliklerinin temellerini aşındırmış ve geriye ufalanmış bir yığın

bırakmışken, konuşmanın ne faydası olabilirdi? Ama sonra arayanın dayısı olabileceği aklına geldi. Adamcağız hafta boyunca defalarca ona ulaşmaya çalışmış, endişeli mesajlar bırakmıştı. Züleyha şimdi açmayıp, yerleşme fırsatı bulduğunda onu geri arayabilirdi ama daha önceki aramalarından hiçbirine cevap vermediği için zaten kendini suçlu hissediyordu.

Dikkatlice kutuyu bıraktı ve lambaya çarpan demliğin sesini duydu. Ekrana hızlıca atılan bir bakış, arayanın gerçekten de Malik Dayı olduğunu ortaya çıkardı.

"Alo?"

"Oh! Tanrı'ya ve O'nun tüm melek alaylarına şükürler olsun ki buldum seni!"

"Merhaba, dayı."

"Merhaba, canım. Yengen ve ben endişelenmeye başlamıştık. Laboratuvarı birkaç kez aradım. Artık polise haber verecektim. Mesajlarımı almadın mı?"

"Affedersin, seni geri arayacaktım. Araya başka şeyler girdi."

"Sabit telefonunu da denedim" diye devam etti dayısı. "Kocana ulaşmayı başardım. Sesi uykulu geliyordu, bu saatte? Sizin artık daha erken yatmaya başlamanız lazım; o kadar geç saatlere kadar çalışmanız iyi değil."

Züleyha dişlerini sıktı. "Ne... ne dedi Brian sana?"

"Senin evde olmadığını söyledi. Ne zaman döneceğini sordum, hiçbir fikri olmadığını söyledi. Çok yardımcı olmuş, değil mi?" Dayısı durakladı, sesinde hafif bir şüphe vardı şimdi. "Neden? Brian'ın bana ne söylemesi gerekiyordu?"

"Hiçbir şey. İkinizin sohbet etmiş olmasına sevindim."

"Eğer buna *sohbet* denebilirse. Kerpetenle çıkarmak gerekiyor lafları adamın ağzından."

Arka planda, turist dolu bir Thames Nehri gezi teknesi korna çalarak geçti. Züleyha, ses gitmesin diye telefonunu eliyle kapattı ama çok geçti.

"Sen tam olarak neredesin, canım?"

Züleyha derin bir soluk alarak ciğerlerini doldurdu. "Chelsea'deyim –nehrin kenarında." Dayısı güldü. "Bu muhteşem İngiliz havasında yürüyüşe mi çıktın?"

"Aslına bakarsan, ben... bir yüzen eve taşınıyorum."

"Ne?"

"Kıyıdaki o güzel tekneleri hatırlıyor musun? Onlardan birini kiraladım."

Sırılsıklam bir battaniye kadar ağır bir sessizlik çöktü.

"Sana söyleyecektim" dedi Züleyha, kelimeler bir çırpıda dökülüyordu şimdi dudaklarından. "Ama her şey o kadar hızlı oldu ki, daha önce bahsetme fırsatım olmadı."

"Bir yüzen ev, Tanrı aşkına! Evinizi sevdiğinizi sanıyordum. Sorun neydi? Üst kattaki komşular mı..."

"Yok, yok... öyle değil" diye araya girdi Züleyha, sanki bir çocuğa karmaşık bir şeyi anlatıyormuş gibi yumuşak bir tonla. "Sadece ben taşınıyorum. Tekneyi kendi başıma kiralıyorum."

"Ek bir ofis olarak mı?"

"Evim olarak."

Telefonun diğer ucundan sert soluk sesi duyuldu, sonra da bir iç çekiş. "Üç yıllık evlilikten sonra ayrıldığınızı mı söylüyorsun bana?"

"Üç buçuk" dedi Züleyha. "Özür dilerim."

Kimden özür dilediğini bilmiyordu: Haberi şimdiye kadar paylaşmadığı için dayısından mı; evliliklerini kurtarmak için daha fazla çaba göstermediği için kocasından mı; yoksa onu daha önce terk etmediği için kendisinden mi?

Malik Dayı tekrar konuştuğunda sesinde şefkat vardı. "Dinle, *habibi*, konuşalım. Yemeğe gelir misin bize?"

"Gerçekten gelemem."

"Lütfen hayır deme. Gel bizimle iki lokma ye, canım. Yarın yediye ne dersin –iyi mi?"

"Tamam" dedi Züleyha, pes ederek.

Dayısına duyduğu minnettarlık hissini, uzun süre tuttuğu bir nefes gibi taşırdı göğsünün içinde; asla tam olarak boşaltamadığı, sadece ara ara kısa patlamalarla verebildiği bir nefes gibi.

"Harika!" dedi dayısı. "Görüşmek üzere, canım."

Züleyha telefonu çantasına geri koydu. Birdenbire izlendiği hissine kapıldı. Başını kaldırdığında, yandaki yüzen evin güvertesinde dikilen, bir örnek sarı yağmurluklar giymiş yaşlı bir çiftin bakışlarıyla karşılaştı. Ellerini aynı anda kaldırarak Züleyha'ya el salladılar, başka ne yapacağını bilemeyen Züleyha da aynı hareketle karşılık verdi.

"Siz yeni komşumuz olmalısınız" diye bağırdı kadın.

"Evet, merhaba."

"Aman Tanrım, ne kadar gençsiniz" dedi adam. "Nehir kıyısı camiamıza bir bilim insanının katılacağını duyduğumuzda daha yaşlı birini beklemiştik."

"Kabalık etme" dedi kadın, ardından yüzüklerle süslü parmaklarını Züleyha'ya doğru uzatıp oynattı. "Eşiniz ya da partneriniz de size katılacak mı, canım?"

"Şimdi kim kabalık ediyor acaba" dedi adam.

"Hayır, sadece ben taşınıyorum" diye cevapladı Züleyha. Konuyu değiştirmek için sabırsızlanarak hemen sordu: "Burada uzun zamandır mı yaşıyorsunuz?"

"Yirmi iki yıldır" dedi adam, omuzlarını dikleştirerek. "İnsanlar gelirler, giderler –tıpkı gelgitler gibi– ama biz hiç kıpırdamadık. Demir attık!"

Züleyha başını salladı, kendi hayatı için aynı şeyi söyleyemeyeceğinin fena halde farkındaydı.

"Buradaki hemen herkesi tanırız –bize soru sormaktan çekinmeyin" dedi kadın. "Sizin teknenizin sahibini de tanırız –pek tuhaf biridir! Dövme stüdyosu işletiyor."

Züleyha'nın kaşları havaya kalktı. "Buranın sahibi bir dövme sanatçısı mı? Hiç fikrim yoktu. Ben her şeyi emlakçı aracılığıyla hallettim."

Adam, "Belli ki bayağı kârlı bir iş olabiliyormuş" dedi. "Dükkânı British Museum'ın tam karşısındaymış, duyduğumuza göre. Bizim hiç gitmediğimiz yerler açıkçası. Çok fazla turist var! Oralar Londra gibi gelmiyor insana artık."

Yaklaşan söylenmeyi hisseden Züleyha, eşyalarını almak için eğildi. Ancak karton kutuyu kaldırır kaldırmaz, tamamen ıslanmış olan tabanı açıldı ve içindeki tüm eşyalar dışarı döküldü.

"Önemli değil. Hallettim!" dedi Züleyha, niyet ettiğinden daha yüksek sesle.

Ayaklarının dibindeki dağılmış eşyalara baktı. Neyse ki porselen çaydanlık ve kupalar zarar görmemişti, ancak kitaplar o kadar şanslı değildi. Bazıları açık, yüzleri aşağı bakacak şekilde duruyor ve sayfaları ıslanıyordu; diğerlerinin kapakları nemlenmişti. *Su Bilimi*; *Su Ekosistemleri ve Belirsiz Gelecek*; *Hidrojeolojide Yeni Kavramlar ve Dünya Su Yolları*; *Kimyasal ve İzotopik Yeraltı Suyu Hidrolojisi*; *Küresel Su Döngüsü ve İklim Değişikliği*; *Suyun Sonu: Çevresel Yıkım ve Hidrolojik Döngü İçin Etkileri*... Çiftin de ıslak yığını incelediğini fark etti.

Kadın, çenesiyle kitapları işaret ederek, "Aa, üzerinde çalıştığınız konu bu mu?" diye sordu. "Su bilimcisi misiniz?"

"Hidrolog denir ona" dedi adam.

Züleyha başını salladı. "Evet... şey... kusura bakmayın, ben şunları içeri alsam iyi olacak."

Lambayı eline alıp olabildiğince çok kitabı da kolunun altına toparladı. En alttaki kitabın altında, bir su birikintisinin içinde küçük bir porselen heykelcik yatıyordu. Bir Antik Mezopotamya yaratığı –insan başlı, boğa gövdeli ve kuş kanatlı; kanatlardan biri kırılmıştı. Bir *lamassu*, bir koruyucu ruh, çocukluğunda dayısının verdiği bir doğum günü hediyesi. Görü-

nüşünü her zaman sevmişti Züleyha. Parçaları hızla topladı ve komşularına kısa bir baş selamı verip yeni evine doğru ilerledi sendeleyerek.

"Sayfaları kurutmak için bir saç kurutma makinesi kullanın" diye bağırdı adam arkasından. Nemden sıkışmış kapı kolu hemen dönmedi. İkinci denemesinde zorlayarak açtı kapıyı Züleyha ve aceleyle içeri girip arkasından kapattı. Geri kalan eşyalarını almak için dışarı çıkması gerektiğinin farkındaydı ama bunu o meraklı gözlerin önünde yapmaya hiç niyeti yoktu.

Bundan sonra oturma odası, yemek odası ve mutfağı olacak küçük alana girdi. Yatak odası güvertenin altındaydı –tek kişilik bir yatak ve kompakt duşlu minik bir banyo. Ev sahibinin bıraktığı ahşap bir tabureyle tek bir turkuaz kadife koltuk dışında hiç mobilya yoktu. Kitapları bir yığın halinde yere koyup lambayı da elinden bıraktı Züleyha.

*Lamassu*yu dikkatlice mutfak tezgâhına koydu, kırık kanadını da yanına bıraktı. Belki tekrar yapıştırabilirdi. Belki de belli olmazdı kırık yeri.

Mutfaktaki musluk sızdırıyordu, daha önce burayı ziyaret ettiğinde fark etmemişti bunu. Eviye pas lekeleriyle kaplıydı, bunları da daha önce fark etmemişti. Köşede solmakta olan bir biberiye saksısı vardı, yanında da kulpu kırık bir kupa. Kupayı yıkayıp suyla doldurdu ve bir dikişte içti, ne kadar susamış olduğunu ancak o an fark etti. Suyun topraksı ve biraz da metalik bir lezzeti vardı, insanın ağzında demir tadı bırakıyordu. Suyun lezzeti, onun içsel niteliklerinden çok biyofiziksel çevresiyle, onu meydana getiren koşullar kümesiyle ilgiliydi. Zorlu koşullar altında sertleşirdi su, tıpkı insan kalbi gibi.

Durup dururken bir anı belirdi zihninde –üniversiteden üstün başarıyla mezun olduğu gün Malik Dayı'nın ona söylediği

sözler. *Seninle gurur duyuyorum,* habibi. *Çok başarılı olmanı istiyorum. Unutma, bizim gibilerin başarısız olma lüksü yoktur.*

"Bizim gibiler"... Göçmenler, sürgünler, mülteciler, yeni gelenler, yabancılar... Ne kadar tarif edilirse edilsin büyük ölçüde tanımsız kalan, ortak ve tanıdık bir his için bir sürü kelime.

Köklerinden koparılmış ebeveynlerin çocukları, hafıza kabilesinin içine doğarlar. Hem şimdiki zamanları hem de gelecekleri, atalarından miras kalan geçmiş tarafından şekillendirilir –üstelik kendileri o geçmiş hakkında bir şey bilseler de bilmeseler de. Şayet güzel büyür, iyi bir hayat yakalayabilirlerse, başarıları bütün bir topluluğa mal edilir; aynı şekilde, başarısızlıkları da kendilerinden daha büyük ve daha eski bir şeye –de ki aileye, dine ya da etnik kökene– bağlanır.

Hayat yolculuğu boyunca insanın talihi birçok kez dönebilir ancak yerinden edilmiş ailelerin çocukları ebeveynlerinin başladığı seviyenin altına düşme hakkını asla kendilerinde görmezler. Züleyha ise tam olarak bunu yapıyordu. Düşüyordu. Başarısız oluyordu. Kendini hayal kırıklığına uğratırken atalarını da hayal kırıklığına uğrattığını hissetmekten kendini alamadı.

Züleyha tek koltuğa gömüldü. Elini saçlarının arasından geçirdi; sırılsıklam olmuş ve dağınık bukleler halinde kabarmıştı koyu saçları. Bir an için hareketsiz oturup Thames'i izledi. Bir çocuğun resmindeki gibi parlak kırmızı renkli bir gemi geçiyordu ufuktan, dalgalarını Züleyha'ya doğru gönderiyordu. Onların gelip teknesinin, yeni evinin gövdesine çarpmasını beklerken ağlamaya başladı genç kadın.

Elinin üstüne bir damla yaş düştü. Gözle görülemeyen karmaşık kristalize tuz desenlerinden oluşan gözyaşı sıvısı. Kendi vücudundan gelen ve DNA'sının izini taşıyan bu damla, belki burada belki kilometrelerce uzakta bir kar tanesiydi bir zamanlar ya da bir buhar zerreciği; tekrar tekrar sıvıdan katıya, buhara

ve yine sıvıya dönüşüyor ama moleküler özünü koruyordu. Fosil dolu toprağın altında onlarca hatta belki binlerce yıl boyunca saklı kalmış, göklere tırmanmış ve sis, pus, muson yağmuru veya dolu fırtınası olup yeryüzüne geri dönmüş, sürekli yerinden edilmiş ve yeniden konumlanmıştı. En âlâ göçmendi su; yolda olma hâlinden bir türlü çıkamaz, asla bir yere yerleşemezdi.

Gözyaşı kayboldu ama başka bir tezahürle yeniden ortaya çıkmanın bir yolunu bulacaktı. Ancak bu biraz zaman alacaktı. Küçük damlacıklar büyük olanlara kıyasla daha yavaş buharlaşır. Bunca yıldır bu konuda çalışıyor olsa da, hayret verici dayanıklılığı ama bir o kadar da kırılgan oluşuyla hâlâ Züleyha'yı şaşırtmaya devam ediyordu su –kuruyan, ölen bir güç.

Boğazında nefes almasını zorlaştıran bir darlık hissi vardı. Göğsü sıkışıyor; göğüs kafesinin içinde giderek şişen bir basınç oradan kurtulmak için çabalıyordu. Başka biri olmak, kendisinin daha mutlu ve daha hafif bir versiyonu olmak için çok uğraşmıştı Züleyha. İşe yaramamıştı. Melankoli, dönem dönem gevşeyen ama asla tam anlamıyla açılmayan o görünmez ilmek, sıkıyordu boğazını bir kez daha.

Tam olarak bu şekilde planlamamıştı ama düşündükçe giderek daha mantıklı geliyordu ve bunu düşünmek son zamanlarda yaptığı tek şeydi. Onun gibi birinin su yoluyla ölmek istemesi mantıklıydı. Bir yanı yorgundu ve ona sürekli bunun böyle gitmek zorunda olmadığını, kendini artık bu kadar tükenmiş hissetmesi gerekmediğini söyleyen de o yanıydı. Bu yüzen evde bir ay kadar kalabilirdi –hayatının her yılı için bir gün. Sonra yapması gerekeni yapacaktı –sakin ve patırtısız bir şekilde. Zihnini ilaçlarla uyuşturacaktı. Ceplerine taş dolduracaktı, tıpkı annesinin en sevdiği yazar gibi. İyi bir yüzücü olduğu için suyun yüzeyine çıkmasına mâni olacak bir yol bulması gerekliydi. Thames'in akıntılarının başarmasına yardımcı olacağına güveniyordu, tıpkı başka bir sürü kişiye yardımcı oldukları gibi.

Kararını vermemişti ve belki de vermesi gerekmiyordu henüz. Kesinlik ne ihtiyaç duyduğu ne de güvenebileceği bir şeydi. Bir ay, hazırlanmak için yeterince uzun bir süreydi. Mütevazı ve karmaşık olmayan bir ölüm olabilirdi bu –uzun zamandır gizlice üzerinde çalıştığı makaleyi tamamlayacaktı: bilim camiasında sert eleştiri ve alaylara konu olmasından korktuğu için paylaşmaya cesaret edemediği, "suyun hafızası" üzerine tartışmalı bir çalışmaydı. Artık tepkilerin bir önemi yoktu. Birkaç açık borcunu kapatacak, en sevdiği restoranlarda yemek yiyecek ve muhtemelen her zamankinden biraz daha fazla içecekti; birikimlerinden bir miktar daha harcayacak ve kalanını da bir hayır kurumuna bağışlayacaktı... En zoru, onu büyüten Malik Dayı'yla Malik Yenge'yi ve onun için bir kız kardeş gibi olan kızları Helen'i geride bırakmak olacaktı. Kendilerini suçlamayacaklarını umuyordu yalnızca.

Dr. Züleyha Clarke yaşamak istemiyordu. Kendisini sık sık bir yabancı, her yere geç kalan, kafası karışık ve beceriksiz biri, yanlış zamanda yanlış kapıdan girmiş tesadüfi bir misafir gibi hissettiği bu dünyadan affını istiyordu. İsmini aldığı Kur'an'daki Züleyha'nın aksine, iddialı biri değildi o ve hiçbir zaman da olmamıştı. Bir savaşçı değildi. Tartışmayı bile sevmiyordu –ne kocasıyla ne kendisiyle ne meslektaşlarıyla, arkadaşlarıyla, yabancılarla ne de çocukken annesiyle babasını ondan neden aldığını Züleyha'ya açıklamak zahmetine bile girmediği halde hem korkması hem de sevmesi gerektiği kendisine tekrar tekrar öğretilen bir Tanrı'yla. Kadınları yaşlılık ve çirkinlikle cezalandıran ve yeterince itaatkâr olduklarını kanıtladıklarında onları güzellikle ve çekici eşlerle ödüllendiren bir Tanrı'ya kolayca öfke duyabilirdi aslında ama varlığına bile inanmıyordu ki. Şu anda tek istediği geri çekilmekti, hayatta kalmaya çalışmaktan yorulmuş birinin sessizce yenilgiyi kabul edişiydi –bir ayrılıştan ziyade eve dönüş, suya geri dönüştü.

ARTHUR

Thames Nehri Kıyısında, 1853

Londra o sabah bir sis örtüsüne bürünmüştü. Sokaklarında ve parklarında alışılmadık bir durgunluk, ipleri çekilip sıkıca büzülmüş bir kese gibi kendi içine kapanan huzursuz bir sessizlik vardı. Yakınlardaki bir kilisenin çanları az önce saat onu çalmış olsa da, sanki alacakaranlık çoktan çökmüş gibi geliyordu insana. Hava ne gri ne de beyazdı; yer yer yeşil yeşil parlayan toprak rengi bir bulamaç gibiydi. Evlerdeki kömür ateşleri ve fabrika bacaları kükürt yüklü dumanlar püskürtüyor, is ve kül parçacıkları havada uçuşuyordu ve Londralıların ciğerleri her nefeste biraz daha tıkanıyordu.

Arthur –on üç yaşında, soluk tenli, en son büyüme atağı sonucu sırık gibi, üstdudağında belli belirsiz incecik tüylerle– bir köşeyi dönüp Arnavut kaldırımlı dar bir sokağa girdi. Sis o kadar yoğundu ki çocuk birkaç adım ötesini zar zor görebiliyordu. Önünde yürüyen babasını gözden kaçırmamaya çalışırken bir yandan da pis bir şeylere basmamaya özen gösteriyordu.

"Oyalanmasana, evlat!"

"Gayret ediyorum."

"Yeterince gayret etmiyorsun ama –lanet olası bir bebek gibi ayaklarını sürüklüyorsun. Hadi, acele et."

Çocuk adımlarını hızlandırdı. Aylarca süren yokluğunun ardından, kilo vermiş ve içindeki azıcık şefkati de kaybetmiş olarak eve dönmüştü babası. Pek iş yoktu ve babasının ayıkken almayı başardığı birkaç ufak tefek siparişin de parası ödenmemişti. Sürekli parasızlıktan yakınıyordu adam. Bu sabah Arthur'u yataktan çekip çıkarmış, çocuğun annesiyle babasının sırtından yeterince geçindiğini, artık bir çıraklık bularak meslek öğrenme zamanının geldiğini söylemişti.

Arthur'un tembellik ettiği de yoktu aslında. Okuldan ayrıldığından beri her türlü ufak tefek işi yapmıştı. Ona lakabını takan *tosher*larla birlikte lağım karıştırıyor, tabakhanelere satmak için at pisliği topluyor, biriktirdiği eski giysileri paçavra toplayıcılarıyla takas ediyor, kuş otu satan bir kadına kafes kuşlarını besleme konusunda yardım ediyor ve zaman zaman bir grup kadınla kirli göletlere girip çıplak bacaklarını kullanarak sülük yakalıyordu. Annesi iki küçük çocukla eskisi gibi uzun saatler çalışamıyordu artık. Babası sanki öyle değilmiş gibi davransa da çocuk çoktan ailenin geçimini sağlayan kişi olmuştu bile.

Bir yanıyla okulu özlüyordu. Günlük rutinin öngörülebilirliği, bir matematik problemini çözmenin veya kendini bir tarih okumasında kaybetmenin verdiği keyif, yeni ve heyecan verici bir şey öğrenme ihtimali –bunlar en çok özlem duyduğu şeylerdi. Geride bıraktığına memnun oldukları da çoktu, özellikle de müdürün çalışma odasına adım atma korkusu. Ancak bunların bir önemi yoktu artık. Okul günleri geride kalmıştı. Başkentteki ergen işçi sürüsüne katılmıştı o da. Ülkenin dört bir yanında, birçoğu ondan bile küçük çok sayıda çocuk, tersanelerde, pamuk ipliği fabrikalarında, çivi imalathanelerinde ve kömür madenlerinde çalışıyor; sokaklarda fare yakalıyor, geceleri lağım temizliyor veya yetişkinlerin sığamadığı bacalara tırmanıyorlardı. Arthur,

bu gözleri çukurlarına kaçmış, donuk bakışlı çocukların nasıl da bitap durumda olduklarını biliyordu. Kibrit fabrikalarında çalışan, her gün kullandıkları beyaz fosfor yüzünden çeneleri deforme olmuş kızlarla karşılaşmışlığı vardı. Yük trenlerinin altında kalarak parçalanan demiryolu çocukları veya çok ince lif parçacıklarını solumaktan hasta olan, üstelik bunu çok geç olana kadar fark etmeyen terziler hakkında korkunç hikâyeler dinlemişti. Tüm bunların farkındaydı. Bilmediği şey ise babasının onu tam olarak nereye götürdüğüydü. Her sorduğunda ters bir yanıt alıyordu. Bir kez daha denedi.

"Ne tür bir iş bu?"

"Söyledim ya oğlum" dedi babası, boğuk boğuk geliyordu sesi sisin içinden. "Matbaacı bunlar. Bir şeyler basıp yayımlamak için büyük makineleri var. Her türlü şey. Ciddi bir iş –istikrarlı ve saygın."

"Madem o kadar önemli, neden beni işe almak istesinler ki?"

"Çünkü sağa sola koşturacak bir çocuk lazım. Her işyerine lazımdır bir tane. Neden aptalca sorular soruyorsun?"

"Sağa sola koşturup ne yapar peki bu çocuk?"

Adam aniden arkasını döndü. Çocuğu yakasından tutup duvara doğru itti.

"Seni piç kurusu, hayatının sonuna kadar sülük gibi kanımı emip beni sömürebileceğini mi sanıyorsun?"

Arthur, adamın pençesinden kurtulmak için mücadele etti. Karnı korkudan kasılsa da "Bana annem baktı" dedi. "O büyüttü beni, sen değil."

Yüzüne bir tokat yedi. Darbenin şiddeti çocuğu yana doğru savurdu. Arthur, sessiz bir ağırbaşlılıkla ayağa kalktı.

Tek bir kelime daha konuşmadan yürümeye devam ettiler. Sisin içinde bir yerlerde bir köpek havladı, bir bebek sızlandı, sesler çoğaldı.

* * *

Kısa bir süre sonra, New Oxford Caddesi'nden çok da uzak olmayan başka bir sokağa girdiler. Sis daha yoğundu burada, bunaltıcıydı. Çocuk, ellerini ileriye uzatarak dört bir yana uzanan bu bulanıklığın içinde dikkatli adımlarla ilerledi. Bileklerinden ötesini zor görüyordu. Hava zehir gibi soğuktu.

"Yakınımda dur, evlat."

Arthur, babasının sesinin neden aniden endişeli çıktığını anladı. Yolun ilerisindeki St Giles, şehrin en tehlikeli gecekondu mahallelerinden biriydi; düzenbazları, yankesicileri ve fahişeleriyle ünlüydü. Yetkililer yakın zamanda Oxford Caddesi'ni Holborn'a bağlayarak mahalleyi temizlemeye girişmişlerdi ancak burada yaşayan insanlar için pek bir şey değişmemişti.

Baba ve oğul, labirent gibi sokaklarda yollarını bularak ilerliyorlardı. Çürüyen sebzelerin, küflenen çöplerin ve beklemiş idrarın keskin kokusu sarmıştı her yanı. Zaman zaman, sis perdesi aralandığında, Arthur mahalle sakinlerini görüyordu bir an için: Çocuklar o kadar zayıftı ki üzerlerindeki paçavralar vücutlarından sarkıyordu; adamların yanakları çökmüş, ifadeleri bitkindi; kadınlarsa ya başlarından aşkın işleriyle onu fark edemeyecek haldelerdi ya da azıcık bir para karşılığında onun yaşındaki bir çocuğa bile kendilerini sunmaya hazırlardı.

"Demek oğlunu ilk seferi için getirdin, ha?"

Başını çevirdiğinde, loş bir geçitte yarı saklanan, is lekeli tuğlaların arasında neredeyse kamufle olmuş birini gördü Arthur. Cildi çiçek hastalığı izleriyle dolu bir kadındı bu, taranmamış saçları keçeleşmişti, yüzü solgun ve çöküktü. Bakışları umutsuzlukla dolu olsa da ağzının kenarından uzanan eski bir yara yüzünden sürekli gülümsüyormuş gibi görünüyordu. Çocuk, kadının sözlerinden çok, ses tonundaki çaresizlikten utandı. Dikkati dağıldığı için babasının yüzüne yayılan alaycı ifadeyi fark etmedi, ta ki onun, "Oğlumu neden senin gibi çirkin bir karıya getireyim ki?" dediğini duyana kadar.

Kadın hakareti hafife almaya çalıştı. "Aman beyim, bana şöyle güzel bir kıyafet alsan, hoş görünebilirim pekâlâ."

"Hadi oradan, sefil kadın –senin gibi zavallı bir orospuya kimse metelik harcamaz. Eşeğin kulağını kesmekle küheylan olmaz."

Arthur hayretle baktı babasına, onun böylesine korkunç bir şey söylediğine inanamamıştı. Derin bir utanç duygusu, boğazına bir balık kılçığı gibi takılmış, boğuyordu onu. Babasının kabalığı için özür dilemek istedi ama kulağına alay gibi gelmeyecek ve onu daha fazla incitmeyecek ne söyleyebilirdi ki kadına?

"Hadi, evlat."

Yüzü yanarak, gözleri yerde, giderek küçüldüğünü hissederek adamı takip etti çocuk. Sokağın sonunda köşeyi dönerlerken bile, fahişenin hâlâ kendi kendine homurdandığını, arkalarından küfür ettiğini duyabiliyordu.

≈

St Giles'ı arkalarında bıraktıktan sonra, bir süre doğuya doğru, nehir yönünde yürüdüler. İki katlı bir binanın önünde durdular. Kapının üstünde pirinçten bir tabela asılıydı:

Bradbury & Evans
Kraliçenin Takdirini Kazanmış Seçkin Yayıncılar
Posta pulları, sertifikalar, gazeteler, dergiler, broşürler ve sıradışı kitaplar için gravür ve baskı hizmetleri

Tabela menteşelerinde gıcırdıyor, çıkardığı ses rüzgârda kırılmak üzere olan bir dalın sesini andırıyordu. Arthur, bakışları kelimelere sabitlenmiş halde dinliyordu ve eğer babası tekrar bağırmaya başlamasa muhtemelen orada öylece kalacaktı.

"Acele et, evlat! Bütün günü burada geçiremeyiz."

≈

Birkaç dakika sonra Arthur kendini duvarlarında çerçevelenmiş baskı resimler olan geniş bir odada buldu. Şöminede alevler çıtırdıyordu; iki yanda iki büyük maun masa vardı. Masalarda şirketin sahipleri oturuyordu –genç ortak Bay Evans ile kıdemli ortak Bay Bradbury.

Pencerenin yanında, dekoratif bir pirinç direğe asılı bir kuş kafesi, içinde de parlak mavi göğüslü iki muhabbet kuşu vardı. Bir çifti Kraliçe Victoria'ya hediye edildiğinden beri bu kuşlar çok popüler olmuştu. Çılgınlık –ki gerçekten çılgınlık hissi veriyordu insana– hızla yayılmıştı. Her hafta Güney Avustralya'dan yeni bir parti getiriliyordu İngiltere'ye ve oradan ülkenin dört bir yanındaki evlere ve kuşhanelere transfer ediliyordu. Çocuk bu ikisi karşısında öyle büyülenmişti ki etrafında dönen konuşmalara odaklanması biraz zaman aldı.

Hızlı hızlı konuşan babası, yaptığı dolabın kalitesinden çok memnun kalan eczacı bir müşterisinin, oğlunun iş bulmasına yardım edeceğine söz verdiğini anlattı. Eczacı, Bradbury & Evans'ı ziyaret etmelerini önermiş; burası adamın çok iyi bildiği bir işletmeymiş zira reklamlarını orada bastırıyormuş; çocuğa referans olacağına da söz vermiş. Ancak, Bay Evans ve Bay Bradbury'nin boş bakışlarından, adamın böyle bir şey yapmadığı açıkça anlaşılıyordu.

"Korkarım bir yanlış anlaşılma olmuş" dedi Bay Evans, saklamaya gerek duymadığı bir şüpheyle. "Sizi beklemiyorduk."

"Sevgili beyefendi, müşterimin neden sözünü tutmadığını bilmiyorum. Bana sizinle konuşacağına dair güvence vermişti."

Bay Bradbury başını iki yana salladı. "Konuşsaydı bile, bir şey değişmezdi. Şu anda eleman almaya ihtiyacımız yok."

Arthur babasının betinin benzinin atışını izledi. Karısını azarlayan, çocuklarına yumruklar, küfürler yağdıran ve buraya gelirken yolda zavallı bir fahişeyi acımasızca aşağılayan adam şimdi tamamen ezik haldeydi. Sesi bile değişik çıkıyordu.

"Lütfen beyler... bir deneyin şu oğlumu, olmaz mı?"

Arthur, ne kadar dalkavukluk yaparsa yapsın, babasının bu brokar yelekli ve ipek kravatlı şık beylerin önünde hiç şansı olmadığını hissetti. Adamlar besbelli hor görerek bakıyorlardı ona; gözlerinde sadece küçümseme vardı. Buna tanık olmak çocuğu üzmüştü. Ebeveynlerimizin zayıflıklarının başkaları tarafından görülmesini asla istemeyiz. Onların başarısızlıkları bizim özel meselemiz, kendimize saklamayı tercih ettiğimiz bir sırdır; bu sır herkesin önünde ortalığa döküldüğünde, biz artık bir zamanlar olduğumuz çocuklar olmaktan çıkarız.

"Korkarım bu kadar yolu boşuna geldiniz" dedi Bay Evans, parmaklarını çenesinin altında piramit şeklinde birleştirerek. "Ayak işlerine koşturacak bir çocuğa ihtiyacımız yok."

"Hadi, baba, gidelim" dedi Arthur, hiç kimseye bakmadan kapıya doğru yönelirken.

Ama adam kıpırdamadı. "Beyler, anlamıyorsunuz. Israr etmek için iyi bir nedenim var. Benim oğlum bir dâhi!"

Arthur, şaşkınlıkla duraksadı. Çocukları için –veya herhangi biri için– asla övgü dolu sözler söylemezdi babası.

"Buraya gel, evlat. Ne demek istediğimi göster onlara!"

Arthur kıpırdamadan durdu, hareket edemeyecek kadar mahcuptu. Babası onu omuzlarından tutarak iki işyeri sahibine doğru itti.

"Siz takvim de basıyorsunuz, değil mi beyler? Oğluma geçmiş zamanlardan bir tarih sorun –hangisini isterseniz seçin."

"Ne yapmaya çalıştığınızı anlamıyorum" dedi Bay Bradbury.

"Bu benim oğlan değişik bir çocuk. Olağanüstü bir hafızası var. Hiç şaşmaz, sizi temin ederim. Ona bir şans verin, ispatlasın. Pişman olmayacaksınız. Önceki yıllardan herhangi bir tarih seçin, hangi güne denk geldiğini sorun ona."

İki yayıncı birbirlerine baktı, ortak bir kaygı vardı bakışlarında. Bay Bradbury düşünceli bir şekilde başını salladı. "Pekâlâ, sizi kırmayalım. Geçen yıl tam bu tarihe ne dersiniz?"

Üç adam gözlerini çocuğa dikti. Arthur onların dikkatli bakışları altında kızardı. Geçen yıl Salı'ya denk gelen bu tarihte neler olduğunu onlara anlatmaya hiç niyeti yoktu. O gün eve vardığında annesini yerde, bir şişe lavdanom içmiş ve sonra da üstüne başına kusmuş halde bulmuştu. Değdiği her şeye sinen o korkunç koku bir hafta boyunca geçmemişti. Arthur dudaklarını sımsıkı kapatıp bakışlarını kaçırdı.

Babasının gözlerinde bir endişe kıvılcımı belirdi. "Hadi ama, oğlum... hangi gündü o gün? Söyle bu nazik beylere. Utandırma beni."

Arthur hiçbir şey söylemedi, bakışlarına kararlı ve mesafeli bir ifade yerleşti.

"Bunu mahsus yapıyorsun, beni sinirlendirmek için! Ne cesaretle?" diye bağırdı babası.

Bay Evans araya girdi: "Bence çocuğa baskı yapmamalıyız."

"Hayır, hayır! Neden böyle davrandığını anlamıyorum. Ona başka bir tarih sorun, bir şans daha verin, ne olur."

"Peki" dedi Bay Bradbury. "1849 yılı, Ekim'in 12'si desek?"

Arthur derin bir nefes alıp sakin bir ses tonuyla ağır ağır konuştu. "Günlerden Cuma'ydı, efendim. Bütün öğleden sonra yağmur yağdı. Beş işçinin cesedini çıkardılar. Kaza Pimlico'da olmuştu. Kanalizasyon gazlarından zehirlenmişlerdi. Cesetleri gördüm; oradaydım. Polis geldi. Gazeteciler de vardı."

Bir an gözlerini kapattı çocuk, ölülerin sanki bronzdan yapılmış gibi görünen donuk yüzlerini, çamura bulanmış ellerini ve içlerindeki tüm mücadele gücü çekilmiş olsa bile hâlâ sıkılı duran yumruklarını hatırlamıştı.

Bay Bradbury boğazını temizledi. "Oğlum, bilmelisin ki biz burada gazete de basıyoruz. Eğer bunları uyduruyorsan, az önce söylediklerini çürütmemiz kolay olur. Şimdi söyle bakayım, bunların olduğunu gerçekten hatırlıyor musun?"

Arthur çenesini kaldırdı. "Yalan söylemiyorum, efendim."

"Pekâlâ, görürüz şimdi." Bay Bradbury genç ortağına döndü. "Çocuğun söylediklerini kontrol eder misin?"

Bay Evans çıktıktan sonra rahatsız bir sessizlik çöktü odaya. Onun geri dönmesini beklerken, sokaktan gelen seslere kulak verdiler –bir araba geçti, tehlikeli derecede hızlı. At nallarının taşlardaki yankısı, zencefilli kek satan bir satıcının bağırışını bastırdı.

Sonunda, Bay Evans elinde bir gazete sallayarak odaya geri döndü. Gülümsüyordu. "Tam da çocuğun söylediği gibi!"

"Çok acayip" diye mırıldandı Bay Bradbury, gözlerinde yeni bir ilgiyle. "Başka bir tarih deneyelim. 13 Haziran 1851?"

Arthur kafasını yana eğdi, hatırladıkça yüzü aydınlandı. "O gün, Buckingham Sarayı'nda kostüm balosunun olduğu gündü. Kıyafetleri görebilmeyi umarak saray kapılarının dışında beklemiştim. Tarihi kişiler olarak giyineceklerini duymuştum ama o kadar kalabalıktı ki hiçbir şey göremedim. Hava güzel ama rüzgârlıydı. O gün de Cuma'ydı."

"Gidip kontrol edeyim mi?" diye sordu Bay Evans, hoşuna gidiyordu belli ki olanlar.

"Gerek yok" dedi Bay Bradbury. Gözlüklerinin üzerinden bakarak çocuğu inceledi. "Tuhaf bir yeteneğin var, genç adam. Etkilendiğimi söylemeliyim."

Arthur, babasının omuzlarını dikleştirdiğini, yüzünde rahat-

lamaya benzer bir ifade belirdiğini fark etti. "Size söylemiştim, değil mi?" dedi adam.

Bay Bradbury bu sözü duymazdan geldi. "Peki, bir deneyelim bakalım. Ama sadece bir hafta. Haftanın sonunda, her ne sebeple olursa olsun memnun kalmazsak, medeni bir şekilde yollarımızı ayırırız. O durumda, ikinizi de bir daha karşımda görmek istemem. Anlaşıldı mı?"

"Kesinlikle, efendim. Size söz veriyorum. Çabuk öğrenen bir çocuktur oğlum."

Bay Evans, kaşlarını kaldırarak keyifle ellerini çırptı. "Vay, vay! Gravürcüler ve matbaacılar dünyasına hoş geldin, genç Smyth."

Mahcup bir gülümsemeyle yanıt verdi Arthur: "Teşekkür ederim, efendim."

"Ne zaman başlasın?" diye atıldı babası, kendisini unutmadıklarından emin olmak ister gibi.

"Aslında, hemen başlayabilir" dedi Bay Bradbury. "Siz, sevgili bayım, artık gidebilirsiniz. Eminim çocuk evin yolunu kendisi bulabilir."

"Eh, o halde... Siz, pek saygıdeğer beyefendiler, oğlumu buraya getirmek için günlük ücretimden feragat etmek zorunda kaldığımı takdir edersiniz umarım. Eminim ki sizin gibi beyler benim cebimden para çıksın istemezler... ve belki de onun ücretinden birazını bana avans olarak vermeyi düşünebilirler?"

"Para mı istiyorsunuz?" diye azarladı Bay Evans. "Çocuğun hatırı için bunu duymamış olalım. Haydi iyi günler size."

Arthur, babasının, kaşları çatık ve dişleri sıkılı bir şekilde, hiç kimseye bakmadan dışarı çıkışını izledi.

Kısacık bir an sonra, Arthur omzunda dostça bir dokunuş hissetti. Bay Bradbury'ydi bu.

"İsimleri Lapis ve Lazuli."

"Af buyurun, efendim?"

"Kuşlar –demin onlara baktığını fark ettim. İsimleri böyle. İkisi bir araya gelince, değerli bir taş oluyor."

Çocuk gözlerini kırpıştırdı.

"Ah, o parlak mavi taşı bilmiyorsun, demek? *Lapis*, Latincede 'taş' anlamına gelir. *Lazuli* ise Arapça ve Farsçada 'sema, gökyüzü, koyu mavi' anlamına gelir... Bu güzel taşa, birçok medeniyet kıymet vermiştir –Mısır, Yunan, Roma, Çin ama özellikle Mezopotamya."

Arthur büyülenmiş gibi dinliyordu.

"Öğrenecek çok şeyin var, genç Smyth. Umarım öğrenmeyi seviyorsundur."

"Seviyorum, efendim" dedi Arthur, gözleri parlayarak.

"Güzel. O halde, gel bana bir yardım et." Yayınevi sahibi kapıyı açıp koridora çıktı.

Arthur, Bay Bradbury'nin peşi sıra bodrum kattaki bir odaya girdi ve orada onu olağanüstü bir manzara karşıladı. Yerlere üst üste dizilmiş ve raflara düzensizce istiflenmiş kitaplar, broşürler ve dergilerden oluşan hayret verici bir yığın vardı karşısında. Bu kâğıt krallığının orta yerinde bir makine oturuyordu –bodur, kapkara renkli, buharla çalışan ve devasa. Otomatik merdaneleri, silindirleri ve metal plakaları vardı.

Bay Bradbury gülümsedi. "Müthiş bir mühendislik harikası, değil mi? Ne dersin, hoşuna gitti mi?"

"Bu... bu nedir, efendim?"

"Bu bir matbaa makinesi. Bu odada gördüğün her şey bu icattan çıktı." Bay Bradbury, düzinelerce bölmesi olan ahşap bir tepsiye işaret etti; her bir bölmenin içinde harfler, sayılar ve semboller vardı. "Bunları elle metal bir plaka üzerine diziyoruz. Hurufatımızı en iyi dökümhanelerden alır, en şık yazı tiplerini kullanırız. Çok çalışırsan, bunları sana da öğretiriz."

Arthur, makineye dikkatlice yaklaştı ama dokunmaya cesaret

edemedi. Makinenin diğer ucunda yeni basılmış bir sayfa vardı. Bay Bradbury sayfayı alıp bir dizeyi yüksek sesle okudu: "*Bırakın, koca dünya, değişimin çınlayan oluklarında sonsuza dek dönsün.*" Adam çocuğu süzüyordu. "Bu kelimeleri tanıyor musun?"

Arthur başını iki yana salladı.

"Şiir bu, oğlum –Tennyson. Şiire aşina mısın?"

"Ne olduğunu bildiğimden emin değilim, efendim. Okulda ilahiler söylerdik, matematik formülleri ezberlerdik ve İncil'i çalışırdık. Hiç kimse şiir hakkında bir şey söylemedi."

"Ne yazık." Bay Bradbury bir başka sayfaya uzandı.

Dostum, gel yarına kanmayalım biz;
Günümüzü gün edelim ikimiz.
Yarın çekip gittik mi şu konaktan
Yedi bin yıl önce gidenlerleyiz.[4]

Arthur'un gözleri kocaman açıldı. "Bu da şiir mi?"

"Evet, öyle. Bu pek bilinmiyor henüz, Ömer Hayyam'ın. Şair ve yazar olan arkadaşım Edward FitzGerald, Farsçadan çeviriyor. Zaman alıyor ama. Her şey yolunda giderse yakında yayınlayacağız."

Tennyson... Hayyam... FitzGerald... Çocuk düşündü. Bilmediği ne çok şey vardı. Şimdiye dek deneyimlediği dünyanın olası birçok dünyadan yalnızca biri olduğunu fark etmek kadar korkutucuydu ama aynı zamanda nasıl da tuhaf bir şekilde heyecan vericiydi.

Onu izleyen Bay Bradbury, cesaretlendirici bir gülümsemeyle konuştu: "Endişelenme, öğrenmek için bol bol zamanın var. Unutma, Arthur, hayat sürprizlerle doludur. Kim bilir, belki sen de dizelerin büyüsüne kapılırsın. Hatta gün gelir, bir şiir uzmanı, bir yazılı metin âşığı olarak bile tanınabilirsin belki."

---

4. Ömer Hayyam. *Dörtlükler*, Türkiye İş Bankası Yayınları, çev. Sabahattin Eyüboğlu (ç.n.)

Tam o sırada, Arthur'un odayı merakla tarayan bakışları bir kitabın kapağına takıldı. İlk gördüğü andan beri peşini bırakmayan o kelimeleri tanıdı –*Ninova ve Kalıntıları*. Müdürün odasında karşılaştığı başlığın ta kendisi bir kez daha belirmişti hayatında, tıpkı yanında kıvrıla kıvrıla ilerleyen ve tam kuruduğunu düşündüğü anda yeniden ortaya çıkan bir nehir gibi.

"Efendim" dedi Arthur, "o kitabı da siz mi basıyorsunuz?"

Adam çocuğun işaret ettiği şeyi görmek için döndü. "Evet, tabii. Çok popüler oldu –yirmi binden fazla sattı! İkinci baskıyı yapmakla görevlendirildik; daha geniş bir kitleye ulaşabilsin diye bu seferki daha kısa ve daha ucuz olacak. Talebi karşılamakta zorlanacağımızı tahmin ediyorum. Halk Kitab-ı Mukaddes arkeolojisi hakkında bir şeyler öğrenmeye hevesli –şeytana tapanlar hakkında bilgilenmeye de çok meraklılar, onu da söyleyeyim."

"Peki ama kim bunlar, efendim? Ben de merak ediyordum."

Bay Bradbury, sanki iki dostmuşlar gibi göz kırptı ona. "Eh, öğrenmek için kitabı okuman gerekecek, sevgili oğlum."

"Ah, teşekkür ederim, çok mutlu olurum. Hem siz hem de Bay Evans çalışmalarımdan memnun kalırsanız, kitap basıldığında bir kopyasını ödünç alabilir miyim?"

Sözlerinin ciddiye alınacağını beklemeyen adam, çocuğa baktı. "Bir bilginin Mezopotamya yolculuğunu ve antik bir Asur şehrini keşfedişini anlattığı bir kitapla mı ilgileniyorsun gerçekten? Bu beklenmedik bir şey doğrusu. Belki bu merakının kaynağını açıklayabilirsin bana?"

"Sadece... Ninova, daha önce bildiğim veya gördüğüm hiçbir şeye benzemeyen, rüya gibi bir yermiş gibi geliyor bana" dedi Arthur, bir an sonra. "Devasa kanatlı boğalar –*lamassu*lar– oradan gelmişti. Onları British Museum'ın dışında gördüm. O zamandan beri de aklımdan çıkmıyorlar."

Yüz ifadesini değiştirmeden dinliyordu Bay Bradbury.

"Başlıkta bahsedilen bütün o insanları da merak ediyorum –özellikle de Ezidileri" diye kararlılıkla devam etti Arthur. "Gerçekten şeytana mı tapıyorlar, yoksa aslında olmadıkları bir şey sanılıp, yapmadıkları şeylerle mi suçlanıyorlar? Çünkü, şey... efendim, ben... ben sanırım bir bakıma..." Çocuk orada biraz tökezledi ama düşüncesini tamamlamayı başardı: "Yanlış anlaşılmanın ve haksız muamele görmenin ne demek olduğunu biliyorum da."

H—

NARİN

Dicle Nehri Kıyısında, 2014

"Anneanne, bizim için kötü şeyler söyleyenler var ya..."

"Ne olmuş onlara, kalbim?"

"Onlar keşke seninle tanışsalardı. Seni gerçekten tanısalar, çok severlerdi! Seni kim sevmez ki?"

"Narin, ömrümün neşesi."

Dicle'den gelen esinti, küçük kızın saçlarını ve yaşlı kadının boynuna gevşekçe bağlanmış başörtüsünün uçlarını savurdu. Dar bir patikadan tepeye doğru ilerliyorlardı, bir yandan da kuzukulağı, yabani sarmısak, öksürük otu ve benekli ballıbaba topluyorlardı. Sıcaklık biraz daha yükselince, soluklanmak için durdular. Kayalık bir çıkıntının gölgesine oturdular ve aşağıda kükreyen sarı buldozerleri ve damperli kamyonları izlediler.

"Bana bir masal anlatır mısın, anneanne?"

"Hangi masalı istersin, ruhum?"

"Tanrı'nın bu dünyayı nasıl yarattığıyla ilgili olanı."

"Yine mi? Onu kaç kez anlattım ya sana."

Narin, sağır olduğu zaman, yalnızca babasının müziğini de-

ğil, aynı zamanda çocukluğunun masallarını da özleyeceğinden endişe ediyordu. Anneannesi ne okuma ne yazma biliyor ne de sayılardan anlıyordu. Adını bir kâğıda yazabilirdi ama içinde taşıdığı kelimeleri yazıya dökemezdi. İşte bu yüzden Narin, duyma yetisini kaybetmeden önce yaşlı kadının bildiği tüm masalları dinlemek istiyordu ki, her şey sessizliğe büründüğünde bile onları duyabilsin. Şimdi de bu nedenle yalvarıyordu: "Bir kez daha –olmaz mı?"

"Peki öyleyse. *O günlerde, o uzak günlerde...*"

Anneannesinin masalları genellikle aynı şekilde başlardı, binlerce yıldır bir sihir gibi tekrarlanan bu kelimelerle.

Narin eşlik etmekten kendini alamadı: "*O yıllarda, o uzak yıllarda, eski zamanlarda...*"

"Gerçekten de eski zamanlarmış" dedi anneannesi yumuşak bir sesle. "Dünya var olmadan çok önce, sadece Tanrı –*Xwedê*– varmış ve başka hiçbir şey yokmuş. O zamanlar her şey dingin ve huzurluymuş. Her yere saf bir sessizlik hâkimmiş, çünkü sesler henüz icat edilmemişmiş. Tek bir fısıltı bile yokmuş. Derken bir sabah, Tanrı kendi değerli özünden bir inci tanesi şekillendirmeye ve onu ilahi ışıkla doldurmaya karar vermiş. O kadar parlak bir inciymiş ki bu, yüzeyinde kendi yansımasını hayranlıkla izleyebilirmiş Tanrı."

Narin, bundan sonra geleceklerin heyecanıyla dizlerine sarıldı sıkıca.

"Tanrı, inciyi *Anfar* adında büyülü bir kuşa emanet etmiş ve kuş, sanki bir yumurtaymış gibi yuvasında saklamış onu. Mücevher orada öylece kalmış; görülmeden, dokunulmadan, zarar görmeden. Bu mutlu hâl kırk gün –ya da belki kırk bin yıl– sürmüş. Bunun bir önemi yokmuş, çünkü zaman da o incinin içindeymiş. Henüz doğmamışmış daha. Yıllara, aylara, haftalara ya da saatlere bölünmemişmiş. Zaman bir bütünmüş ve inci de bu bütünün bir parçasıymış, tıpkı diğer her şey gibi."

Narin nefesini tuttu. Hikâyenin en çok bu kısmını, Tanrı'nın tuhaf davranmaya başladığı anları seviyordu.

"Ama sonra, bizim asla bilemeyeceğimiz bir sebepten ötürü, Tanrı tüm gücüyle incinin üstüne basmış ve onu parçalamış. İşte, Xwedê, dağları, ormanları ve vadileri böyle yaratmış. Dağılmış parçalardan Güneş'i ve Ay'ı yontmuş. Yıldızları semaya asmış süs gibi. İncinin özünden su çekip çeşmeleri, dereleri ve okyanusları doldurmuş. Yedi meleği kendi ilahi ışığından –*sur*'dan– yaratmış. Bu yüzden onlara "Yedi Işık" –*Heft Sur*– diyoruz. Sanki bir mumdan yedi mum yakar gibi yapmış onları. İlk gün, Pazar günü, melek *Azrail*'i; Pazartesi günü *Dardail*'i; Salı günü *İsrafil*'i; Çarşamba günü *Mikail*'i; Perşembe günü *Cebrail*'i; Cuma günü *Şimnail*'i; Cumartesi günü *Nurail*'i yarattı. Tanrı, iyiliksever *Melekê Tavus*'u baş meleklerin lideri olarak seçti. O, tavus kuşu meleğidir. Sonra yedi göğü yarattı ve..."

"Dur, melekler hangi dili konuşuyormuş?"

"Sessizliğin dilini."

"Ne demek o?"

"Birbirlerini anlamak için kelimelere ihtiyaç duymuyorlarmış demek. Parlayan ışıkla anlaşıyorlarmış." Anneannesi, sanki şimdi onlarla birlikte olmak istiyormuş gibi özlemle gülümsedi. "Ondan sonra, Tanrı insanları –Âdem ve Havva'yı– yaratmış. Hıristiyanlar, Yahudiler, Müslümanlar ve bu dünyadaki diğer herkes bu çiftten türemiş ama biz Ezidiler, aşkım, sadece Âdem'den geldik. Havva'nın hiçbir dahli olmadı."

"Bu nasıl olabilir ki?"

"Âdem'le Havva bir gün kavga etmişler. Her ikisi de kendisinin diğerinden daha önemli olduğuna inanıyormuş. Cevabı bulmak için tohumlarını birer kavanoza koymuşlar ve bir ay beklemişler. Havva kavanozunu açtığında içinde hiçbir şey yokmuş. Ama Âdem kendisininkini açtığında içinde bir oğlan ve bir kız bulmuş. Bunlar bizim atalarımız. Bizler sadece Âdem'den türeyen tek halkız."

"Havva üzülmüş mü?"

"Hayır, üzülmemiş –daha sonra Havva da birçok çocuk doğurmuş. Çok meşgul bir kadınmış."

Anneannesi avucunu kaşlarının üzerinden geçirerek alnındaki dövmeye dokundu. Mürekkebi, is, kül ve anne sütünden yapılmıştı. Yüze desenler çizmek *–deq–* eskiden yaygındı bu bölgedeki kadınlar arasında, ancak bu gelenek yavaş yavaş ortadan kalkıyordu. Bazı insanların çenelerinde yıldızlar, aylar veya güneşler vardı; bazılarındaysa gücü kendilerine çekmek ve nazarı uzaklaştırmak için elmaslar. Başka bir kısım insanda da sözleri her zaman tatlı olsun diye minik bal petekleri vardı. Anneannesine onun kendi anneannesinden miras kalmış olan dövmesi üç adet kama şeklinde dikey işaretten oluşuyordu:

Narin de bir gün aynı desenden istiyordu. Anneannesinin küçük bir kızken yaptırdığı düşünülürse, ona izin vermiyor olmaları haksızlıktı. Ama zaman değişmişti artık ve ona acele etmemesini tavsiye ediyorlardı. Dövme, verilmiş bir söz gibidir diyorlardı, tenine kazınmış bir yemindir; onu tutabileceğinden emin olmadan bağlayıcı bir karar vermemelisin.

Başını düşünceli düşünceli öne eğen Narin, içini çekti. "Tanrı'nın o güzel inciyi neden parçaladığını hiç anlamıyorum."

"Sanırım Xwedê bunu bizim iyiliğimiz için yaptı. Aksi takdirde insanlar var olmazdı. Hiçbirimiz olmazdık. Her sabah selamlanacak güneş ışınları, Kırmızı Çarşamba'da parlak renklere boyanacak yumurtalar, saçaklarda öten kumrular, gizlice el ele tutuşan sevgililer olmazdı..."

Narin kıkırdadı.

"Düşünsene, anlatacak masal olmazdı" dedi anneannesi. "Tanrı, o çok sevdiği incisini bizim için yok etti. Bir de belki... arkadaş istediği için."

"Tanrı'nın yalnız olduğunu mu söylüyorsun?"

"Artık değil, kalbim –çünkü bizler buradayız, dünyada. O'nun kutsal adını her andığımızda, O bizi duyar. Her gün, merhametli, sevgi dolu ve şefkatli Tanrı'ya dua etmeliyiz. O ki, kralları ve dilencileri yargılayandır; ayın, güneşin, ateşin ve suyun efendisidir. Dua, bir şeyler istemek değildir. Dua, bir sohbettir. Tanrı daha az yalnız olduğunda, biz de daha az yalnız oluruz."

Narin, dudaklarını sıkıca birbirine bastırıp düşüncelere daldı. Tanrı'nın işini sorgulamak niyetinde değildi ama yine de şayet o yaptığı şeyi yapmamış olsaydı neler olurdu diye merak etmekten alamıyordu kendini. Eğer Xwedê o güzel incisini parçalamamış olsaydı, evren olduğu gibi kalırdı –eksiksiz, mutlu. O zaman ne acı ne keder ne de korku olurdu.

≈

Anneannesi, köklü bir şifacılar soyundan geliyordu. Nesiller boyunca, anne tarafından akrabası olan kadınlar –ve üç-beş de adam– hastaların ve ölmekte olanların acılarını dindiregelmişlerdi. Şifa, derdi yaşlı kadın sık sık, uçurtma uçurmaya benzer. Bir uçurtma gökyüzünde özgürce süzülmeyi, aynı anda her yöne uçmayı arzulayabilir ama iplerinin sabit bir noktaya bağlı kalması gerekir. Yani, insan yalnızca belli bir alanda ustalaşabilir, hadi diyelim en fazla iki. Kimi şifacılar yalnızca akrep ve yılan sokması mağdurlarına bakarlar; ki baraj inşaatı hızlandıkça ve nehrin aşağısında su seviyesi düştükçe bunlar daha sık yaşanır olmuştu bugünlerde. Kuraklık ve kıtlık zamanlarında, zehirli hayvanlar tuhaf davranışlar sergilerler ve sürüler halinde insanlara saldırmaya başlarlardı. Susuzluk, diyordu anneannesi, beyinlerini bulandırıp onları çılgına çeviriyor; kim suçlayabilir ki hayvanları?

Bazı başka şifacılar, mesela Sora-Soran'ın soyundan gelenler, kireçlenmiş eklemleri rahatlatır ve kırık kalçaları onarırlar-

dı. Ama anneannesinin uzmanlık alanı bambaşkaydı. O, kaygı, depresyon ve zihinsel rahatsızlıklardan mustarip olanları tedavi ederdi. Bitkilerin gücüne dayanarak hazırladığı yoğun tentürler bölge genelinde rağbet görürdü. Ancak onun için en önemli unsur suydu ve her zaman da öyle olmuştu. Suyun, hastalığı temizlediğini, zihni arındırdığını, kalbi sakinleştirdiğini söylerdi. Melankoliye karşı en iyi çare suydu.

Uzun süreli bir kuraklık veya ekinleri tahrip eden bir çekirge istilası olduğunda, köylüler yağmur duasına çıkarlardı. Sessiz bir alay halinde yüksek bir yere kadar yürür, orada yan yana dizilir ve kara bulutları çağırırlardı. İşe yarardı bazen. Ama yaramadığında, Besma'ya gelirlerdi. Besma, kaybolmuş nehirlerin, gizli kanalların ve unutulmuş derelerin –en umulmadık yerlerde hatta çıplak tepelerin altında saklanmış su kaynaklarının– yerini bulabilirdi.

Bazen, bir su damarına yaklaştığında birbirine doğru çekilen L şeklinde pirinç çubuklar kullanırdı anneannesi. Diğer zamanlarda, bir dalı hafifçe tutar ve çekimi hissedene kadar etrafta dolaşırdı. Bazen de bir sarkaç tercih eder ve onun sallanmasını beklerdi. Sonuç olarak, derdi anneannesi, aletler –ister çubuk, ister dal, ister sarkaç olsun– sadece bir aracıdır; doğadaki kaynaklara asıl tepki veren, insan vücududur. İçimizdeki su, dışımızdaki suyla iletişim kurar. İyi bir kâhin, bir yeraltı akıntısının derinliğini ve hatta kirli mi yoksa temiz mi olduğunu bile bilebilir.

Anneannesi bir su arayıcısıydı.

Anneannesi bir kaynak bulucuydu.

≈

Bir kuş onlara doğru pike yaptı ve yakınlardaki bir kayaya kondu. Küçük, zeytin yeşili bir çıvgındı bu. Tatlı bir ezgisi olan göçmen bir ötücü kuştu. Öteceğini umarak bir an beklediler. Öt-

meyince, çocuk sessizce sordu: "Baraj bitince, senin fıstık ağaçlarına ne olacak?"

"Boğulacaklar, korkarım."

"Ağaçların boğulabileceğini bilmiyordum."

"Tıpkı insanlar gibi boğulurlar –eğer onlar için hayati önemi olan havadan mahrum bırakılırlarsa. Fıstıklığımızı kurtaramayız ama gitmeden önce bir çelik alacağım. Nereye gidersek gidelim en azından bir ağacın bizimle gelmesini sağlayacağım. İster misin bunu?"

"Evet, lütfen" dedi Narin, seyahat eden bir ağaç fikrinde teselli bularak. "Peki ya kuşlar? Onlar güvende olacaklar, değil mi?"

"Onlar daha güvende olacaklar ama yuvalarını yapacak yerleri olmayacak. Yani onlar da gitmek zorunda kalacaklar."

"Yaz ördeği..."

"Yumurtalarını bırakmak için başka yere gidecek. Söğüt bülbülü, büyük kızkuşu, mavi gerdan, kerkenez, yükseklerde süzülen kartal –hiçbiri Hasankeyf'e geri dönmeyecek."

"Keşke kocaman bir gemimiz olsaydı" dedi Narin. "O zaman tüm hayvanları ve bitkileri yanımıza alıp yelken açabilirdik."

"Nuh Baba gibi" dedi anneannesi. "O da bir gemi inşa edip ailesini ve arkadaşlarını gemiye davet etmiş. Her hayvandan ikişer tane getirmiş ve bir gün büyüyüp ağaç olabilsinler diye yanına fıstık almayı da unutmamış. Sel gelince gemi sürüklenip gitmiş. Uzun süre dalgalar üzerinde yol almışlar, ta ki tahtalar karaya sürtünceye kadar. Kemikleri titreten bir sarsıntıyla bir dağın zirvesinde durmuşlar –Sincar Dağı'nın."

"Sincar Dağı nerede?"

"Irak'ta. Babanla Ninova'ya seyahat ettiğimiz zaman, kutsal Laleş Vadisi'nde vaftiz edilmenden önce onun hakkında daha fazla şey anlatabilirim sana."

Narin'in yüzü ışıldadı.

"Dinle bak, bitmedi daha" dedi anneannesi. "Gemi dağın tepesine çarptığında, gövdesinde bir delik açılmış. Sel suları içeri

dolmuş. Hepsi ölecekmiş –insanlar, hayvanlar ve bitkiler. Ama sonra, birdenbire, kara bir yılan ortaya çıkmış! Kalın bir halat gibi kıvrıla kıvrıla gediği tıkamış. Yılan sayesinde herkes kurtulmuş. Bu nedenle, biz Ezidiler yılanlara saygı duyarız ve onları kutsal binaların girişine resmederiz. Bizim köyümüzde ayrıca büyük *Şahmeran* da yad edilir. *Şahmeran*'ın kafası kadın kafası, vücuduysa yılan vücududur."

"Bir şey nasıl aynı anda hem insan hem de hayvan olabilir ki?"

"Olur, olur. O kadar da farklı değiliz birbirimizden. Bir zamanlar Mezopotamya'nın her yerinde melez yaratıklar varmış. Hatta anneannem Leyla bir tanesini görmüş gençliğinde. İnsan başlı, boğa gövdeli ve kudretli bir kuşun kanatlarına sahip bir devmiş. Beş bacağı varmış! Adını da biliyormuş anneannem: *lamassu*."

"*Lamassu*" diye tekrarladı Narin. "Ne komik bir isim. Leyla Nine korkmuş mu?"

"Korkmamış, kalbim. Zararsız olduklarını biliyormuş."

Narin düşünceli bir şekilde iç çekti. Büyük büyük anneannesi Leyla Nine muhteşem bir kadındı anlaşılan. Ne yazık ki onunla hiç tanışamayacaktı. Herkese hayatında en az bir saatliğine atalarıyla tanışma şansı verilseydi, dünya çok daha ilginç bir yer olurdu.

Sağ taraflarındaki yamaçta bir mezarlık vardı –mezar taşlarının çoğu kırılmış ve ufalanmıştı. Mezarlık başlangıçta inanca göre ayrı bölümler şeklinde organize edilmiş olsa da zamanla iç sınırlar aşınmış ve herkesin mezarları birbirine karışmıştı: Kürtlerin, Türklerin, Ermenilerin, Arapların, Ezidilerin, Aramilerin, Zerdüştlerin... O yöne dönerek sordu çocuk, "Anneanne, barajı bitirdiklerinde ve su her yeri kapladığında, mezarlar sular altında kalacak. Nuh Baba olsa o bile kurtaramazdı mezarlıkları selden."

Bu yorumu beklemeyen yaşlı kadının omuzları biraz çöktü. "Hükümet tüm mezarların taşınacağını söylüyor."

"İnanıyor musun onlara?"

"Pek inanmıyorum."

"Peki ya anneminki..." Soruyu havada öylece asılı bıraktı Narin.

Anneannesi çocuğu kendine çekip başının tepesini öptü. "Sana söz veriyorum, gözbebeğim. Tüm aile mezarlarımızın güvenli ve kuru bir yere taşınmasını sağlamak için elimizden gelen her şeyi yapacağız."

Anneannesi, tıpkı bir tutam buharın gökyüzüne yükselip sonra da yağmur, dolu veya sulu kar olarak geri dönmesi gibi, her Ezidi'nin de en az yedi kez dünyaya geri döneceğini söylerdi. Bedenin ölümlü olduğu doğru olsa da, ruh daimi bir gezgindi –bir su damlasından çok da farklı değildi yani.

"Unutma, bizim için ölüm bir sondan çok, bir aradır."

Dinlerken, sanki onları hafızasına kazımaya çalışır gibi, yaşlı kadının ellerinin üstüne bakıyordu Narin –yıpranmışlardı, birbirini kesen kabarık damarlar vardı üstlerinde. Anneannesinin derisinin altında yeraltı akarsuları gibi akan bu mavi ve yeşil damarlara dokunmayı seviyordu. Parmağını onların üzerinde gezdirirken, "Peki ya İngiliz?" diye sordu.

"Ne olmuş ona?" dedi anneannesi, ses tonu aniden değişmişti. Bu topraklarda gömülen o yabancıdan nadiren bahsederlerdi.

"E, o farklı bir inançtan ya. Baraj inşa edilip de bu bölge sular altında kaldığında onun mezarına ne olacak?"

"Suların altında kaybolacak" dedi anneannesi dümdüz bir sesle. "Ben bildim bileli mezarı ihmal edilmiş haldedir. Hiçbir aile üyesi veya arkadaşı ziyarete gelmez. Belki de onun burada olduğundan haberleri bile yoktur –eşinin dostunun yani."

Narin, anneannesinin sesindeki sertliğe hayret etti. "Sen hiç tanıştın mı onunla?" diye sordu.

"Hayır, ben doğmadan çok önce ölmüş. Anneannem Leyla tanırmış."

"Burada ne yapıyormuş? Bana hiç anlatmadın."

"Anlatacak pek bir şey yok" dedi anneannesi. "Bazı insanlar nehirler gibi huzursuzdur."

"Ama gelmesinin bir nedeni olmalı."

"Bir şiir aradığını söylerler."

"Bir şiir?" diye tekrarladı Narin.

Anneannesi bakışlarını kaçırdı. "İngiliz, kadim bir şiirin eksik dizelerini bulmak ve kendisine ait olmayan bir şeyi almak için evinden kilometrelerce uzaklara seyahat etmiş. Ama bir şeyi de burada bıraktığını söylerler –kalbini. Bu yüzden geri dönmüş ve burada ölmüş. Dicle Nehri kıyısında susuzluktan ölmüş. Bilmen gereken tek şey bu."

"Neden susuzluktan ölmüş ki, madem..."

"Bugünlük bu kadar laflamak yeter." Yaşlı kadın yaşına göre fazla aceleyle kalktı ayağa. Dizleri çatırdadı. "Geç oluyor; geri dönelim artık. İnsanların bizim için endişelenmesini istemeyiz."

Yavaşça doğruldu Narin. Böyle, konuşmanın ortasında sözünü kesmek anneannesinin yapacağı şey değildi normalde.

Yanlarında gölgeleri, sessizlik içinde yürüdüler. Ayaklarının altındaki çimenler kadim bir koku yayıyordu. Bir başka buldozer havaya koyu bir duman püskürttü. Bir başka fıstık ağacı iç çekti sel suları gelmeden. Castrum Kefa'nın etrafındaki toprak yara izleriyle dolu bir tuvaldi.

Nüfusu giderek azalan eski Ezidi köyüne varana kadar, unutmuştu bile Narin, Dicle Nehri'nin kıyısına gömülmüş olan İngiliz'i.

ARTHUR

Thames Nehri Kıyısında, 1853-4

Eğer şairlerin dediği gibi, hayat yolculuğu nehirlerin denize doğru akışına benziyorsa, tıpkı onlar gibi bazen amaçsızca dolanıp duruyor, bazen de kararlı ve şaşmaz bir şekilde ilerliyorsa, akıştakí dönemeç de hikâyenin aniden değiştiği, tahmin edilen rotasından uzaklaşıp yeni ve beklenmedik bir yöne doğru kıvrıldığı yerdir. İngiltere'nin önde gelen matbaa ve yayınevlerinden birinde çırak olmak da Arthur'un kaderini sonsuza dek değiştiren dönemeç oldu.

Başlangıçta ona önemsiz, rastgele görevler veriyorlardı –yerleri paspaslamak, rafların tozunu almak, örümcek ağlarını temizlemek, fare deliklerini tıkamak, pencere pervazlarına yapışan pisliği ovalayıp silmek... Dışarıdaki hava o kadar kirliydi ki, Arthur camlardaki kurumu temizlemeyi bitirene kadar, camlar yeniden bir kir tabakasıyla kaplanmış oluyordu. İşverenleri onun her hareketini izliyor, her talebin ve her zorluğun nasıl altından kalktığını görüyorlardı. Yavaş yavaş makinelere yaklaşmasına izin verdiler. Arthur, matbaacılığın tehlikeli bir meslek olduğunu

keşfetmişti. On silindirli buharlı döner matbaa makinesi iyi yapılmış, sağlam ama aynı zamanda hantaldı ve kullanımı kolay değildi. Dikkatli olmazsanız, bir uzvunuzu kaybedebilirdiniz.

Tehlikeliydi, evet; ama büyüleyiciydi de! Çocuk, tek bir makinenin harfleri ve resimleri boş kâğıda aktarabilmekle kalmayıp aynısından binlerce kopya da çıkarabildiğini gözlemlerken hayretler içinde kalıyordu. Şirket, çeşitli kitaplar, gazeteler ve aralarında kendini beğenmişler ve güçlülerle dalga geçerek her hafta kırk bin kopyadan fazla satan *Punch* dergisinin de bulunduğu birtakım süreli yayınları üretiyordu –ve matbaa gün boyu sanki düzinelerce küt taş birbirine sürtünüyormuş gibi sürekli bir uğultuyla yankılanıyordu.

Burası okula hiç benzemiyordu. Burada dayak yoktu, sopa yoktu, aptal şapkası yoktu ve öğrencilerin içine oturtulduğu tavandan sarkan ceza sepetleri yoktu. Bazı çalışanlar sebepsiz yere çocukla uğraşsalar da –bir keresinde, Arthur sayfaların makaradan çıkışını izlerken şaka olsun diye ayakkabı bağcıklarını birbirine bağlayıp düşmesine neden olmuşlardı– hiç kimse eski müdürü kadar zalim değildi. İş zahmetli ve tempo yorucuydu ama Arthur aldırmıyordu. Patronlarını hayal kırıklığına uğratmamak konusundaki kararlılığıyla, yorulmak bilmeden çalışıyordu. Ayrıca o mekanik takırtı, her ne kadar sürekli ve insanın beynini çınlatacak kadar yüksek olsa da onu rahatsız etmiyordu. Nemli mürekkebin kokusu da öyle; üstelik o kadar baskın bir kokuydu ki, geceleri yatağa uzandığında saçları hâlâ öyle kokardı. Parmakları kalıcı olarak lekelenmiş olabilirdi, kulakları motorların uğultusuyla doluydu ama içinde ona enerji veren tuhaf bir amaç duygusu vardı. Hayatında ilk kez kendini önemli bir şeyin parçası gibi hissediyordu.

Bradbury & Evans, aynı anda birden fazla alanda uzmanlaşmak için, Londra genelinde birkaç şube daha açmıştı yakın zamanda. En çok nerede işe yarayacağına karar verebilmek için

Arthur'dan her bir şubede biraz zaman geçirmesini istemişlerdi.

İlk görevi posta pulları yapmaya yardım etmekti. Çocuk, tipo baskıyı ve onun sert kabartma resimlerini çekici buluyordu, ancak onu asıl büyüleyen, küçük bir kâğıt parçasının nasıl bu kadar sanatsallık, değer ve anlam taşıyabildiğiydi. Bundan sonra, kabartma ve çukur baskı tekniğini öğrendi. Yüzeylere uygulanan bu kabarık veya girintili tasarımlar uzun süre yalnızca ayrıcalıklı bir azınlığın tekelindeyken, son zamanlarda daha ulaşılabilir hale gelmişti. Günümüzde Londra'daki her saygın firma, kendi kişiselleştirilmiş kırtasiye ürünlerine sahip olmak istiyordu ve buna talep giderek artıyordu.

Arthur ayrıca litografiden de hoşlanıyordu. Kireçtaşı levhalar ağırdı, asitli su cildini yakıyordu ve mürekkep o kadar koyu ve yağlıydı ki kıyafetlerinde fena lekeler bırakıyordu, ancak sonuç olağanüstüydü –çizilmiş bir imgenin canlandığını görmekten heyecan duyuyordu; ortaya çıkan şey hem orijinalin bir yansıması hem de yine de benzersizdi, tıpkı solmakta olan bir rüyanın capcanlı devamı gibi. Yeni seri üretim teknikleri sayesinde, ülkenin dört bir yanındaki insanlar artık evlerini ünlü sanat eserlerinin gravürlerinden yapılmış siyah-beyaz baskılarla dekore edebiliyor, kitaplar ve gazeteler daha hızlı ve çok daha büyük miktarlarda basılabiliyordu.

"Kelimeler kuşlar gibidir" dedi Bay Bradbury. "Kitap yayınladığında kafesteki kuşları özgür bırakmış olursun. İstedikleri yere gidebilirler. En yüksek duvarları aşıp engin mesafeleri kat ederek soyluların malikânelerine, çiftlik evlerine ve işçi kulübelerine konabilirler. Bu kelimelerin kime ulaşacağını, kimin kalbinin onların tatlı şarkılarına meftun olacağını asla bilemezsin."

Arthur'a metal plakalara desenler keserek yapılan çelik oymacılığını da öğrettiler. Çocuk, Fransız ressam Eugène Delacroix'nın yağlı boya eskizlerini keşfetti ve Alman yazar Goethe'nin birkaç on yıl önce basılan kitabı *Faust*'taki resimleri inceledi. Üzerinde

derin izler bırakan İspanyol ressam Francisco Goya'nın gravürlerine hayran kaldı. Muazzam yeteneğini güçlüleri hicvetmek için kullanan ve bu güçlülerin arasına kralın kendisini de dahil edince *lèse-majesté* suçundan hapse mahkûm edilen Fransız heykeltıraş ve karikatürist Honoré Daumier'nin zanaatkârlığıyla tanıştı. William Blake'in ışıklı resimlerini tetkik etti ve onlardaki hayal gücü ve mistik derinlik karşısında büyülendi. İster ağaç baskı ya da gravür, ister asit indirme, leke baskı ya da basit baskı tekniğiyle yapılmış olsun, İncil sahneleri ve Yunan mitleri en çok hitap ediyordu çocuğa. Gitgide daha çok fark ediyordu ki, insanlar üçe ayrılıyorlardı: Güzelliği, gözlerinin içine sokulsa bile, neredeyse hiç görmeyenler; ancak kendilerine açıkça gösterildiğinde takdir edenler ve en beklenmedik yerler de dahil olmak üzere nereye baksalar güzellik bulabilen nadir ruhlar.

≈

İlk maaşını aldığı gün, Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur, ofisten sessiz bir başarı hissiyle çıktı. Cumartesi olduğu için, dükkânların çoğu geç saatlere kadar açıktı –cin barları, istiridye salonları, tütüncüler, şekerlemeciler, işkembeciler... Çalışan kadın ve erkeklerin maaşlarını aldıkları gün olduğundan, haftanın bütün geri kalanından daha fazla para el değiştirirdi bu akşam.

Arthur hızlı hızlı yürüyor ve birkaç adımda bir omzunun üzerinden bakarak onu takip eden biri olup olmadığını kontrol ediyordu. Sanki binlerce yangından çıkan dumanı andıran bir sisin altında ne yankesiciler ne hırsızlar saklıyordu kim bilir bu şehir. Ama yeni bir şey değildi bu. Değişen tek şey, Arthur'un artık kaybedecek bir şeyinin olmasıydı. Parası olunca insanın kendini daha az güvende hissetmesi ne garipti.

Bir köşeyi dönünce, kül ve kömür cürufu toplayan bir çöpçü gördü. Küllerin tuğla üreticilerine satılabildiğini biliyordu. Cü-

ruflara gelince, onlar da yakıt olarak iyiydi. Sokaklar, toplanıp birkaç kuruşa satılabilecek çöplerle doluydu, hatta ölü kediler bile kürkçüler tarafından kapışılırdı kısa sürede. Beyaz kediler özellikle rağbet görürdü, her biri altı peniye kadar kazandırabilirdi. Ama Arthur'un ölü kedi ticareti yapmaya eli varmamıştı hiçbir zaman.

Üniformalı sürücüsü olan bir faytonun ayakkabıcı dükkânının önünde durduğunu fark etti. Yanından geçerken arabanın açık kapısından içeri baktı. Yaşça kendisinden çok da büyük olmayan genç bir kadın, düzgünce etrafına yayılmış etekleri ve kadife koltuğun üzerine bırakılmış ipek yelpazesiyle oturmuş, satıcı kızların ona özenle imal edilmiş ayakkabılardan örnekler getirmelerini bekliyordu. Bakışları kısa bir an için buluştu. Arthur o anda, kendini genç kadının gözlerinden gördü ve yıpranmış melon şapkasıyla üzerine iyi oturmayan, çamur lekeli, eski püskü ceketini fark etti. Zengin kadının sanki Arthur görünmezmiş gibi onu geçip ötelerde bir yere odaklanan bakışları, aralarındaki farkı keskin bir şekilde hissettirdi çocuğa.

Eğer yoksulluk bir yer, kasıtlı olarak itildiğiniz veya kazara düştüğünüz düşmanca bir coğrafya olsaydı, lanetli bir orman olurdu –zamanda asılı kalmış nemli, kasvetli, vahşi bir orman. Asla bırakmamaya kararlı dallar sizi tutar, gövdeler yolunuzu kapatır, dikenli çalılar sizi kendine çekerdi. Bir engeli kesip yok etmeyi başarsanız bile, hemen yerini bir başkası alırdı. Başka bir taraftan yol açmak için ellerinizin derisi yüzülene kadar çalışırdınız inatla ama sırtınızı döndüğünüz an ağaçlar tekrar etrafınızı sarardı. Yoksulluk iradenizi tüketirdi yavaş yavaş. Ancak, şu anda, cebinde şıngırdayan bozuk paralarla Arthur kendini umutlu hissediyordu. Bir gün, bu şehirden çıkıp uzaklara, gerekirse dünyanın sonuna, su ile karanın sınırlarının kusursuzca birleştiği yerlere gidecekti ve insanlar onun nasıl sefil bir yoksulluktan geldiğini asla bilmeyeceklerdi.

Yakındaki bir satıcıdan iki tane etli turta satın aldı –birini kendisi annesiyle paylaşacaktı, diğeri de ikiz kardeşleri içindi. Paketi göğsüne yakın tutuyordu, koku sanki bir kuş tüyü gibi gıdıklıyordu burnunu.

Broad Sokağı'ndaki bir tuhafiyecinin vitrininde, koyu mavi saten astarlı, dantelle süslenmiş bir çift beyaz, oğlak derisi eldiven gördü. Zarif desenlere ve ince deri işçiliğine hayranlık duyarak uzun uzun seyretti onları.

Arthur, Londra sokaklarında konuşulan bir eldiven dili olduğunu duymuştu. Onları nazikçe düzeltmek "Seninle olmak istiyorum" anlamına gelirken, ikisini birden düşürmek "Seni seviyorum" anlamına geliyormuş. İçini dışına çevirmek "Senden nefret ediyorum, benden uzak dur" demenin başka bir yoluymuş. Her ne kadar bu dilin ayrıntılarıyla ilgilense de çocuğun asıl istediği, o yumuşak deriye dokunmak, ince dokuyu parmaklarının arasında hissetmekti. Bunları annesine hediye olarak alsa onun ne yapacağını merak ediyordu. Kadının yüzünü –gözlerine inanamayan, saf tebessümünü– görebiliyordu neredeyse. Bir gün o eldivenleri ona alacağına dair kendi kendine söz verdi.

≈

Eve vardığında kapıyı açan babası oldu. "Bugün maaşını aldın mı, çocuk?"

Arthur, ardından ne gelebileceğini tahmin ederek hafifçe başını salladı.

"Hadi ver o zaman."

"Eve gelirken birkaç tane etli turta aldım."

"Pardon? Neden böyle aptalca bir şey yaptın ki?"

Arthur bakışlarını kaçırdı. "Ufaklıklar sevinsin diye."

"Seni ahmak herif! Bunu yapma hakkını kim verdi sana?"

Çocuk geri çekildi ama sesi azalmadı. "Bu benim param."

"Benim paran mı dedin? Lafa bak! İşi ben buldum sana. Biraz minnettarlık göster bari, kaz kafa!"

Arthur babasının sesindeki gizlenmemiş kötülük karşısında irkildi. Bir insan kendi kanından birine karşı nasıl bu kadar nefret besleyebilirdi? Babasının ona baktığında ne gördüğünü merak ediyordu; bunu ilk merak edişi de değildi. Onun kendisinden nefret etmesinin sebebi çok farklı olmaları mıydı acaba? Yoksa tam tersi, oğlunda kendini görmeye dayanamadığı için miydi?

"Konuşsana, çocuk! Cevap ver bana."

Arthur'un yanakları al al oldu. Tartışmaktan hiç hoşlanmazdı. Keşke kimseyi incitmeden ve hiç incinmeden yaşayabilseydi. Yüzünü çevirdi ama yenilgiyi kabullenemeyecek kadar gururluydu.

"Çok çalışıyorum" dedi. "Sen Tanrı'nın unuttuğu bir yerlerde kendini kaybedene kadar içerken ben her gün canımı dişime takıyorum. Sana hiçbir şey borçlu değilim. Hiçbir şey."

Yaydan fırlamış bir ok gibi hızla indi babasının yumruğu Arthur'un karnına. Çocuk iki büklüm oldu, ancak saçlarından tutularak kaldırılınca doğrulmak zorunda kaldı ve işte o zaman ikinci darbeyi aldı, bu sefer yüzüne.

O akşam, annesinin odanın bir köşesine onun için serdiği şilteye sırtüstü yattı Arthur. Kimseyle konuşmadı, başı zonkluyordu. Zihnini çektiği acıdan uzaklaştırmak için ofisteki kitapları düşünmeye çalıştı. Durmaksızın, kitapların başlıklarını, yazarların adlarını ve yayın tarihlerini saydı, hem de tam raflarda durdukları sırayla. Uyku bir süre daha gelmese de bir şeyleri düzene koymak rahatlattı onu her zamanki gibi. Kıvrılıp içine kapanarak gecenin karanlığı ile yeni bir günün vaadi arasında bir konfor aralığı yakaladı ve şafaktan önce biraz dinlenmeyi başardı.

Pazartesi sabahı, matbaaya ilk gelen o oldu. Kaldırımın kenarına çömelip binayı açacak birinin gelmesini bekledi. Etrafında ve üzerinde Londra uyanıyordu –bulaşıkçı kızlar, sokakta yürüyen

zenginlerin basacakları yerleri süpürenler, balık tütsüleyiciler, köpek itlafçıları, at kasapları, seyyar satıcılar, tabut imalatçıları, fare avcıları, metre metre şarkı notası satanlar... Gürültü artıyor, hareketler çoğalıyordu; şehir, asla kurumayan bir çeşme gibi fışkırıyordu. İnsanlar onun ağladığını görseler de, dönüp bakmadan geçiyorlardı yanından. Bu büyük başkentteki çok sayıda üzgün, fakir çocuktan sadece bir tanesiydi o.

≈

Ofiste, ona ilgi gösteren tek kişi Bay Bradbury oldu. "Yüzüne ne oldu, oğlum?"

Arthur gözlerini kaçırdı. "Bir kaza geçirdim, efendim."

Bay Bradbury'nin kaşları çatıldı. "O Kaza'ya söyle, bir daha sana yaklaşacak olursa sana ödeme yapamayız. Sağında solunda en ufak bir çizik bile görsek, para hızla suyunu çeker. Bay Kaza bunu istemez herhalde, değil mi?"

Arthur, ağzı bir karış açık, bakakaldı patronuna. Bunu yapanın babası olduğu o kadar mı belli oluyordu? Yutkunup şaşkınlığını bastırdı ve "Ona bunu söyleyemem, efendim" dedi.

"Hayır, söyleyemezsin elbette" diye hak verdi Bay Bradbury. "Affedersin, canını daha fazla sıkmak istemedim. Belki babanla ben konuşmalıyım."

"İlginiz için teşekkür ederim, efendim ama bunu yapmamanızı tercih ederim."

'Neden böyle diyorsun, evlat?"

"Çünkü burada çalışmayı seviyorum. Sorun çıksın istemiyorum."

Adamın ifadesi ciddiliğini korudu, ancak bakışları yumuşadı. Durumu her nasıl yorumluyorsa yorumladı ve konuyu bir daha açmadı.

Bastıkları her şeyi hevesle okuyordu, Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur. Mola vermesine her müsaade edildiğinde, tek başına bir köşede bir tabureye oturuyor, bir yandan domuz yağı sürülmüş bir ekmek kabuğunu kemirip bir yandan da bir neşriyatı inceliyordu. İngiliz tazıları karşılığında Obaysch'i hediye eden Osmanlı paşasının İngiltere'ye ikinci bir su aygırı gönderdiğini bu sayede öğrendi bir gazete yazısından. Bu seferki dişiymiş, adı da Adhela'ymış. O da Nil Nehri'nden yukarı doğru bir buharlı gemiyle aynı yorucu yolculuğu yapmış ve Londra'ya varmış. İki hayvan tanışmışlar ancak birbirlerinden pek hoşlanmış görünmüyorlarmış. Herkes zamanla yakınlaşacaklarını ve yakında bir yavru haberi geleceğini umuyormuş.

Englishwoman's Domestic Magazine'den[5] *Boy's Own Magazine*'e[6], haftalık saygın erkek dergilerine ve sosyalist broşürlere kadar, her metni aynı sarsılmaz dikkatle özümsüyordu Arthur. Neredeyse dayanılmaz bir arzu ve açlık duyuyordu bilgiye –bu hayatta, tam olarak bedava olmasa da, üzerinde herhangi bir fiyat etiketi olmayan tek hazineye.

Bay Bradbury ise, çocuğun bilgisini her yöne doğru genişletmeye ne kadar istekli olduğunu ve merakının dokunaçlarının nerelere kadar uzandığını fark etmekten asla geri kalmıyordu.

"Arada sırada eve bir kitap götürmek ister misin, genç Smyth?"

"Götürebilir miyim, efendim?"

"Eh, bu normalde işçilerimizin yapmasına izin verdiğimiz bir şey değil, ancak senin durumunda bir istisna yapabiliriz –kitapları hemen ertesi gün zarar görmeden geri getirmen şartıyla. Ne dersin?"

"Teşekkür ederim, efendim!"

5. *İngiliz Kadınının Ev Dergisi* (ç.n.)

6. *Oğlan Çocuğunun Dergisi* (ç.n.)

Sadece her akşam yapması gereken ev işleri olduğu için değil, aynı zamanda ailesi ne bir mum ne de gaz lambası alabilecek durumda olduğu için de evde kitap okumasının neredeyse imkânsız olacağını patronuna söylemeye dili varmamıştı çocuğun. Onun yerine, bir çözüm yolu bulmaya çalıştı.

Ay ışığının parlak olduğu ve yıldızların ışıldadığı gecelerde, Arthur pencere kenarına bağdaş kurup oturuyor, zayıf omuzlarına bir battaniye alıyor ve kendi dünyasının ötesindeki sonsuz âlemlere dalıyordu. Okurken kelimelerin tadını alabiliyordu, dilinin ucu çeşitli lezzetlerle karıncalanıyordu –tereyağımsı, meşemsi, ferahlatıcı, baharatlı, otumsu... Okumak, asla doyamadığı bir şölendi ve her sayfaya büyük bir iştahla gömülüyordu. Ancak gökyüzü pus katmanlarıyla kaplandığında ve sık sık olduğu gibi ışık yetersiz olduğunda, kitabın geri kalanını kafasının içinde hayal etmek zorunda kalıyordu.

Bay Bradbury, bir kez daha çocuğun yüksek sesle söylediğinden daha fazlasını anladı. Bir sabah, ona eve götürmesi için iki büyük mum uzattı. Arthur'un dili tutuldu. Daha önce hiç kimse ona hediye vermemişti.

Ve böylece ciddi ciddi okumaya başladı –sadece bastıkları her şeyi değil, aynı zamanda Bay Bradbury'nin kişisel kütüphanesinde dizilmiş ciltleri de. Charles Dickens, William Thackeray, Jane Austen ve Charlotte Brontë'nin romanlarını; Hans Christian Andersen'in peri masallarını ve uyku öncesi hikâyelerini; en iyi malzemelere ve egzotik tariflere methiye düzen yemek kitaplarını; John Locke, David Hume, John Stuart Mill ve Jeremy Bentham ile Baruch Spinoza adlı dâhi bir Hollandalı'nın felsefi eserlerini; Charles Darwin'in *Beagle'ın Yolculuğu*'ndaki jeoloji anlatılarını; Karl Marx ve Friedrich Engels'in *Komünist Manifesto*'sunu; Lord Byron, Elizabeth Barrett Browning, Samuel Taylor Coleridge, Alfred de Musset, Friedrich von Schiller ve matematikte ve şiirde

aynı derecede usta olan şu Acem alimi Ömer Hayyam'ın şiirlerini yalayıp yuttu. Sürgündeki Fransız yazar Victor Hugo'yu, genç Rus romancısı Tolstoy'u ve dev beyaz ispermeçet balinası Moby Dick'i keşfetti ve kaçak bir Amerikalı köle ve kölelik karşıtı eylemci olan Frederick Douglass'ın anılarından çok etkilendi.

Meraklı zihni sınır tanımıyor ve hatta cins-i latif için yazılmış kitapları bile okuyordu: kadınlara nasıl davranmaları gerektiğini öğreten *Kadınlar İçin Tekmil Görgü Kuralları*; yeni annelere çocuk yetiştirirken neler yapmamaları gerektiğini anlatan *Annenin Hatası*; fuhuşun zararları ve kötülükleri üzerine yazılmış *Düşmüş Bir Kadının Mektupları*; ev hanımlarına ev işleri konusunda nasıl mükemmelleşebileceklerini öğreten *Ev ve Yuva ve Mutluluk*; tam da adının vadettiği şeyi sunan *Çocukların Cinsellikle İlgili Ahlaki Eğitimi Üzerine Ebeveynlere Tavsiyeler.*

Her akşam, Bay Bradbury'nin verdiği mumunun ışığı duvarlarda titrek desenler oluştururken ve ikiz kardeşleri uykularında iç çekerken ya da lavdanom etkisindeki annesi yalnızca kendisinin görebildiği gölgelerle konuşurken ya da babası ince bir battaniyenin altında kadını kendi emellerine alet ederken, çocuk ailesine sırtını dönüp okuyordu. Ne zaman başını kaldırsa, pencere camından ona bakan yüz hem tanıdık hem de bir şekilde derinden değişmiş görünüyordu gözüne.

≈

"Seni ne zamandır gözlemliyorum" dedi Bay Bradbury. "Çalışkan ve beceriklisin, hızlı öğreniyorsun, ancak özellikle hoşuma giden şey en küçük ayrıntılara gösterdiğin dikkat ve başkalarına karşı çok düşünceli oluşun. Bay Evans'la konuştuk; ikimiz de senin bizimle daimî olarak çalışmanı istiyoruz."

Arthur şaşkınlıkla adama baktı ve sonra yüzüne bir gülümseme yayıldı –nicedir ilk kez.

"Söyle bakalım, çekinme, işin hangi alanına en uygun olduğunu düşünüyorsun?"

"Kâğıtlara kabartma yapmak veya posta pulu yapmak da aynı derecede mutlu eder beni, efendim. Ancak eğer beni kitap yayıncılığına yerleştirirseniz çok minnettar olurum."

"Neden?"

"Çünkü diğerlerinin hepsini –pulları veya güzel, parlak kâğıtları– yalnızca bir veya iki kez kullanabilirsiniz, sonra yok olurlar, ancak bana öyle geliyor ki kitapların sonu, biz onları okumayı bitirdiğimizde bile gelmiyor."

"Bu harika bir cevap, üstelik çok da vakitli. Nedenini biliyor musun?"

Arthur bilemedi.

"Dünya, zihinlerin kavrayabildiğinden daha hızlı değişiyor. Bir buhar makinesi gibi hızlanıyor. Cilalı çizmeleri ve yapmacık tavırlarıyla bütün bu şık giyimli insanlar var ya hani, o kadar eğitimli ve kültürlü görünürler ki onlara baktığında her şeyi bildiklerini sanırsın; ancak sana bir sır vereyim: Zamanlar kafa karıştırıcı olduğunda, herkes biraz kaybolur. Hiç kimse dışarıya görünmeye çalıştığı kadar özgüvenli değildir kendi içinde. İşte bu nedenle okumalıyız, oğlum. Kitaplar, kâğıt fenerler gibi, sisin ortasında bize ışık sağlar. Bu yüzden de yayıncılık işine girmek için mükemmel bir zaman!"

≈

Bir hafta sonra Arthur, ofisten kolunun altında bir paketle çıktı –şirketin o gün basımını bitirdiği kitaptı bu: *Ninova ve Kalıntıları*.

Ne kitapmış meğer! Austen Henry Layard –gezgin, koleksiyoncu, diplomat, arkeolog ve Ninova'nın kâşifi– macera dolu oldukları kadar sayıca da çok olan Mezopotamya seyahatlerini ve oralarda karşılaştığı Arapları, Keldanileri, Kürtleri, Türkleri,

Acemleri, Yahudileri, Filistinlileri, Ermenileri, Romanları, Mandenleri... anlatmıştı. Sıklıkla ve hatalı şekilde "şeytana tapanlar" olarak isimlendirilen zulme uğramış bir halk olan Ezidiler hakkında etraflıca yazmıştı. Layard ilk başta temkinli olsa da orada kaldığı süre boyunca onlardan giderek daha fazla hoşlandığı anlaşılıyordu.

Arthur büyülenmişti. Daha önce İngiltere'den kalkıp bu kadar uzak diyarlara giden birini duymamıştı. Mezopotamya denen o uçsuz bucaksız bölgede, gelenek ve davranışlarıyla birbirlerinden bu kadar farklı olan ama o toprakların sırlarında birleşen insanların olduğunu düşünmek onu heyecanlandırıyordu. Ve yerin altında, derinlerde bir yerlerde, kraliyet kütüphanesi görkemli *lamassu*lar tarafından korunan bir antik şehir vardı –bir vakitler herkesin kıskandığı, şimdiyse toz ve kemiklerden ibaret efsanevi bir başkent.

Çocuğun Ninova'ya olan hayranlığı o kadar büyüktü ki, okuduklarından ilham alarak aslan pençeleri ve boğa toynakları olan fantastik figürler çizmeye başladı. İmkânsız ihtişamda saraylar, güzel kokulu çeşmeleri olan bahçeler ve hepsinden önemlisi Dicle'yi çiziyordu. Hayalindeki nehir, Thames gibi kötü kokulu ve kirli değildi, kanallardan ve sukemerlerinden süzülürken ışıl ışıl parlayan mavi sularıyla, berrak bir cennetti sanki.

Ve bu esnada Bay Bradbury onu hep okumaya devam etmesi, hayal kurmaya devam etmesi için teşvik ediyordu. Genci himayesine alarak onun için bir akıl hocası olmuştu, hem de iyi bir akıl hocası, ancak adamın zaman zaman durduk yere alevlenebilen melankolik bir mizacı vardı. Yine de desteği samimi ve sürekliydi. Doğru düzgün bir eğitim alma fırsatı bulamamış, ancak olağanüstü bir zekâya sahip olduğu tartışma götürmeyen, bu sıradışı gecekondu çocuğunun İngiltere'nin en büyük yayıncılarından biri olmaya yazgılı olduğunu söylüyordu herkese.

Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur'un hayatındaki en mutlu günlerdi bunlar, gerçi bunu ancak geçip gittiklerinde fark edecekti.

—H

ZÜLEYHA

Thames Nehri Kıyısında, 2018

Şafak sökmeden kısa bir süre önce, Züleyha kapıyı açıp güverteye çıktı. İstemsizce, yandaki yüzen eve bir göz attı, yeni komşuları onun yolunu gözlüyor olsalar şaşırmayacaktı neredeyse. Ancak bu saatte, nehir dahil, herkes uykudaydı. Karanlık ve ipeksi görünen Thames, küçük kıvrımlarla katlıyordu kendini ve rüyasında bundan önceki hayatlarını görüyordu.

Sırtında bir polar, ayağında spor ayakkabıları ve saçları sıkı bir atkuyruğuyla toplanmış hâlde, borda iskelesinden sessizce karşıya geçti Züleyha. Koşmak, nefes almak gibi bir ihtiyaçtı onun için. Tüm yetişkin hayatı boyunca bunu yapmıştı. Kocası, birbirlerine karşı sevecen oldukları anlarda, Züleyha'nın koşmadığını, daha ziyade kaçtığını söylerdi şakasına.

Neden kaçmaya çalışıyorsun, tatlım?

Sabit bir tempoyla koşmaya başladığında burun delikleri soğuk havaya direndi önce; diz ardı kirişleri itiraz etti. İlk birkaç dakika her zaman en zor gelirdi Züleyha'ya, sanki uzuvlarının ikna edilmesi gerekirmiş gibi. Ama katıdan çok sıvı olan insan

vücudu uyum sağlamakta ustaydı ve işte Züleyha da kısa sürede hızını almış, Chelsea Kıyısı boyunca koşuyordu.

Kuru yaprakların, sigara izmaritlerinin, köpek pisliklerinin, kırık camların üzerinden atladı. Şehir, tuğla tuğla, sıva sıva, beton beton akıp gidiyordu her iki tarafta; hâlâ güzeldi. Çift katlı bir otobüs geçti yanından, pencerelerinde içine kapanık yüzler. Günün, farklı hayatların örtüştüğü, beklenmedik hikâyelerin kesiştiği saati –erken kalkanlarla gece kulübü müdavimlerinin, yani pek de ortak noktası olmayan insanların, karşılaştığı saat.

Bu saatte koşan tek kişi Züleyha değildi. Uzun boylu, iriyarı bir adam karşı yönden hızla yaklaşıyordu. Tişörtünde ter halkaları, havayı gürültüyle içine çekerek geldi ve rahatsız edici derecede yakınından geçti adam. Züleyha'ya bakmadı. Yakınlığıyla onu korkutabileceği aklına bile gelmemişti, kendisi hiç böyle bir korku hissetmemişti ki.

Züleyha, birkaç metre ötede, elinde bir kova ve kürekle kıllı yengeç arayan yaşlı bir adam fark etti. Chelsea sahilinde bu yengeçlerden çok sayıda olduğunu biliyordu genç kadın, sayıları son beş on yılda hızla artmıştı. Yuvalarını çamura kazarak su çıkışlarını tıkıyor, yerel türleri tehdit ediyor, erozyona neden oluyor ve nehir kıyılarına zarar vererek Londra'nın sel riskini artırıyorlardı. Züleyha ve meslektaşları, Thames'te yaşayan düzinelerce kıyı yengecini ve kıllı yengeci incelemişlerdi. Baktıkları her kabukluda zararlı plastiklerle karşılaşmışlardı, hayvanların mideleri ve bağırsakları kirleticilerle tıkanmıştı. Züleyha, beslenme kanallarında hijyenik ped izlerine bile rastlamıştı birkaç kez. Yengeçler kirletici maddeleri tükettiklerinde, bunları sistemlerinden kolayca atamıyorlardı ve bu nedenle bunlar besin zincirinde yukarıya doğru aktarılıyordu. Zehirli diyetlerinin bir sonucu olarak her yıl kaç tanesinin öldüğünü kimse bilmiyordu. Mustarip olan tek deniz türü onlar da değildi. Tıpkı dünyanın diğer bölgelerindeki yunusların çoktandır yasak olan kimyasalların kalıntılarını hâlâ

taşımaları gibi, Thames Nehri'ndeki yılanbalıklarında da yüksek oranda kahve ve kokain bulunuyordu.

Thames bir zombiydi. Ölmüş, sonra da dirilmiş bir nehirdi. Bir zamanlar artık yaşamı destekleyemez hale geldiği, yatağında çürüyen sudan bir ceset olduğu ilan edilmişken, bugün 125'ten fazla balık türüne ve en az 400 omurgasız canlıya, denizatlarına, foklara ve hatta köpekbalıklarına ev sahipliği yapıyordu. Şimdilerde dünyanın en güzel ve en temiz doğal akarsularından biri olarak kabul edilse de hâlâ milyonlarca nüfuslu bir şehrin atıklarını yutmaya devam ediyordu.

Son on yılda, Züleyha'nın ekibi çeşitli ülkelerdeki kurumlarla ortak çalışmalar yapmıştı. Kuzey Kutbu'ndan Akdeniz'e ve Sahraaltı'na kadar geniş bir alanı kapsayarak, suyun fiziksel baskılara, sıcaklık artışlarına ve hepsi de besin zincirleri ve trofik seviyeler üzerinde olumsuz etkiye sahip başka stres faktörlerine verdiği tepkiyi gözlemlemişlerdi. Ortak deneyler yürüterek hem tatlı su hem de tuzlu su ekosistemlerini incelemişlerdi –jeotermal olarak ısınan İzlanda akarsularını, İtalya'daki kaynaklardan ve sondajlardan çıkarılan yeraltı sularını, Hollanda'nın kanallarını ve setlerini, Bangladeş'teki tarım arazilerinin tuzlanmasını, Sibirya'daki erime suyu göllerini... Birbirleriyle ilgisiz görünseler de derinlemesine bağlantılı vakalardı hepsi. Araştırmacılar farklı disiplinlerden geliyorlardı ancak tek bir fikri paylaşıyorlardı: İklim krizi esasen bir su kriziydi.

Züleyha, insanlığın suya ne kadar az kafa yorduğuna ve bu konuda ne kadar az araştırma yapıldığına her zaman hayret ederdi –bilinen en eski ve en yaygın maddeydi sonuçta su. Dünya'dan daha eskiydi. Güneş'ten daha eskiydi. Ve Güneş Sistemi'nin kendisinden milyonlarca yıl daha eskiydi. Teknolojideki tüm ilerlemelere bakınca, insanlar bilimin suyu anladığını varsayıyorlardı, ancak gerçekte, bu alanda çok az sayıda bilim insanı uzmanlaşmıştı ve keşfedilmeyi bekleyen çok şey vardı daha.

Su hâlâ en büyük gizemdi. Aşırı nüfus, kimyasal kirlilik, habitat değişikliği, asitlenme ve biyolojik çeşitliliğin kaybı gibi artan tehditlere suyun nasıl tepki verdiğini incelemek, su döngüsünden çıkan her bir yağmur damlasının bile bir şekilde hayatta kalmayı başarmış küçük bir kahraman olduğu sonucuna götürmüştü Züleyha'yı. Azıcık maneviyat yanı olsaydı, *kutsal* derdi suya.

≈

Züleyha, rüzgârı arkasına almış, derin derin soluyarak, Thames Nehri boyunca uzanan kıvrımlı yolda hızlıca ilerledi. Bir süre zahmetsizce hareket etti, ayaklarının altındaki zeminin sağlamlığı hoşuna gidiyordu. Koşarken müzik dinlemekten hoşlanmaz, sadece kalbinin kaburgalarına vuran ritmini ve şehrin mevsime göre değişen –kışın sessizleşip, yılın bu zamanında coşan– seslerini dinlerdi. Bacak kaslarının zorlandığını hissetti ama devam etti.

Alt karın bölgesine keskin bir ağrı saplandı, sonra neyse ki dindi ama dalgalar halinde geri dönecekti. Apandisiti şikâyet ediyordu ama Züleyha yavaşlamak yerine hızlandı, hissettiği rahatsızlığa dayanabildiği kadar dayanmaya kararlıydı. Kıyı önünde uzayıp gidiyordu. Soluk soluğa, kendini daha da zorlarken tişörtünün terden sırılsıklam olduğunu hissedebiliyordu. Uyuşan zihni boşalıyor, Züleyha'nın her türlü korku ve üzüntüyü incinmeden tutabilmesine imkân veriyordu. Şimdiki zaman ile geçmiş arasındaki sınırın kaybolduğu o ara durumda, artık yerçekimine tabi olmayan anılar, etrafında ve üzerinde havada uçuşuyordu, kuş tüyleri gibi. Unuttuğuna inanmak istediği şeyleri hatırlıyordu birer birer. Nasıl olduğunu anlayamadan, kuş tüyleri onu boğmaya başladı; ağzını kapatıyor, burun deliklerini tıkıyorlardı. Ağzından kocaman nefesler aldı, göğsü inip kalkıyordu. Yeterince hızlı koşmazsa geçmişinde boğulacağını biliyordu.

* * *

Züleyha gözlerini kapattı. Gözkapaklarının arkasındaki karanlığın içinde, yine yedi yaşındaydı. Türkiye'de bir yaz öğleden sonrasıydı, günün son ışığı ağaçların tepelerine değiyordu. Ağustosböcekleri çalılıklarda vızıldıyor, çıkardıkları hipnotik ses yürüyüş botlarının seslerine karışıyordu.

Hava sıcak, çok sıcaktı. Tozlu patikanın her iki tarafında büyüleyici renkler ve çizgileri olan kaya oluşumları vardı, şekilleri o kadar sıradışıydı ki görünmez eller tarafından yontulmuş gibiydiler. Birisi büyük bir sırt çantası taşıyarak önden yürüyordu. Babası. Arada sırada omzunun üzerinden geriye bakıyordu adam. Gülümsediğinde yanağında bir gamze beliriyordu. Onun arkasında, başına yanık turuncu renkli bir bandana bağlamış olan annesi vardı. İkisi önlü arkalı ilerlerken gölgeleri birbirine karışıyordu, tıpkı birbirine tutunan su molekülleri gibi. İleride, sinek bulutları sanki bir cesedin üstündeymiş gibi yükselip alçalıyordu patika boyunca.

Züleyha soluk soluğa durdu. Gözlerini açar açmaz, kıyının bittiği noktadan sadece birkaç santimetre uzakta olduğunu dehşetle fark ederek yüzünü buruşturdu. Birkaç saniye daha koşsa duvara çarpacaktı.

Bundan sonra daha yavaş, temkinli bir şekilde koşmaya başladı. Zihninin bir daha oraya gitmesine izin vermeyecekti. Daveti reddetmek için bir bahane bulamadığına göre, dayısının evindeki akşam yemeğinden önce kendini toparlamalıydı.

"Normal" diye mırıldandı kendi kendine, yüksek sesle konuştuğunu fark etmeden. "Sadece normal ol."

≈

Saat yedide, Malik Dayı'nın Güney Kensington'ın iyi korunmuş kısımlarından ve Londra'nın en zengin bölgelerinden biri olan The Boltons'daki adresine vardı Züleyha. Bu seçkin

yerleşim yerinin sakinleri arasında İngiltere'nin köklü zengin aileleri ile Ortadoğu, Asya ve Rusya'dan gelen en zengin göçmenlerin bazıları yer alırdı. Bir kısmı, çoğunlukla boş duran bu evlerin sahibi olduklarını gizli tutmak için her yıl ekstra vergi öderdi.

Dayısının, merkezinde bir Anglikan kilisesi bulunan oval bir ortak bahçeye bakan evi, beş katlı, ön cephesi beyaz sıvalı, mütenasip ölçülere sahip bir malikâneydi. Fildişi rengi korkuluklu bir duvarın arkasında uzanan ön bahçede düzgünce budanmış çit bitkileri, çiçekli çalılar ve sarkık dallı bir Japon süs kirazı vardı; Portland taşından basamaklarla çıkılan görkemli revakın iki yanındaki Toskana sütunları birinci katın balkonunu destekliyordu. On yatak odası, dokuz banyosu, spor salonu, saunası, sineması, kapalı havuzu ve güneye bakan büyük bahçesiyle dayısının evi tam bir zenginlik timsaliydi. Annesiyle babasının ölümünden sonra yaşadığı yer olduğu için her santimetrekaresini biliyordu Züleyha bu evin.

Tuş takımına kodu girip çiftli bahçe kapısının açılmasını bekledi. Bakımlı bahçeye adım attığı sırada havayı mimoza ve yeni biçilmiş çimen kokusu doldurdu. Bir köşede, kaybolmaya yüz tutmuş bir zanaatın son ustalarından İspanyol bir zanaatkâra yaptırılmış bir Endülüs çeşmesi şırıldıyordu. Artistik aydınlatmaların altında, adeta yaşam tarzı dergileri için fotoğraflanmak üzere tasarlanmış gibi görünüyordu her yer –pırıl pırıl ve mükemmel.

Bir huzursuzluk hissi sızdı içine. Burada geçirdiği yıllar boyunca, hep çevresine ayak uyduramadığını hissetmişti Züleyha; sanki pahalı halılara çamurlu ayak izleri bırakıyormuş gibi suçlu bir rahatsızlık duygusu peşini bırakmazdı nereye gitse. Uzun zaman önce aştığını sandığı eski bir yersizlik hissi şaşırtıcı bir hızla vurdu yeniden. Nabzı hızlandı ve bir an neredeyse geri dönüp gidecek gibi oldu. En son on sekiz yaşındayken kendini bu ka-

dar gergin hissetmişti dayısıyla bir şey konuşmadan önce. Doğu Londra'daki bir öğrenci yurduna taşınmak üzereydi. Dayısının umduğu gibi uluslararası ekonomi ve finans okumak yerine Çevre Bilimleri bölümüne girme kararını vermek aylarını almış, bunu dayısına nasıl söyleyeceğini bulmaksa daha da uzun sürmüştü.

"Bilim mi, gerçekten mi, canım? Yani takdire şayan bir seçim ama geleceği var mı?"

Genç Züleyha, bilimde bir gelecek olup olmadığını bilmiyordu, hele de "gelecek"le kastedilen şey paraysa. Bildiği tek şey, alanın enginliğini, sonsuz olasılıklarını, yapılmayı bekleyen keşifleri çok sevdiğiydi. Önce Koruma Biyolojisi ile başlayıp daha sonra Su Kaynakları Yönetimi ve Hidrojeoloji'ye geçmişti. Dayısı hayal kırıklığını gizlemek için elinden geleni yapsa da aradan geçen yıllara rağmen meslek seçiminin adamcağızı hâlâ hayrete düşürdüğünü hissederdi Züleyha.

Zaman iç içe dairelerdir. Ne ölür ne de azalır; kendi çevresinde dönüp durur. Tıpkı elektriği kesildikten sonra da dönmeye devam eden bir çark gibi, aile içi çatışmalar da tek tek bireyler öldükten uzun süre sonra bile yaşamaya devam eder. Her ne kadar dayısı asla bu açıklıkta ifade etmese de Züleyha adamın içten içe onun da tıpkı annesi gibi olacağından endişe ettiğini hissederdi –Manchester'ın kenar mahallelerinde öğretmenlik yapan, kendisi gibi bir kasaba öğretmeniyle evli, servet ve statünün getirdiklerine karşı ilgisiz, dünyayı ve eşitsizliklerini sonuna kadar eleştiren ama evrendeki kendi mütevazı yerinden hoşnut olan annesi gibi.

Dayısı sık sık, başkaları sade ve gösterişsiz bir hayatı seçebilirler ama zor bölgelerden veya zorlu geçmişlerden gelenler bu lükse sahip değildir, derdi. Çünkü yerinden edilmiş her kişi, belirsizliğin insan varoluşunun kıyısından geçmediğini, onun tam da özü olduğunu anlardı. Yarının ne getireceği asla bilinemeyeceğinden, bu sefer senden yanaymış gibi göründüğünde bile gü-

ven olmazdı Bayan Fortuna'ya –kader ve şans tanrıçasına. Her zaman bir kriz, bir felaket ya da ani bir göç için hazırlıklı olmak gerekirdi. Dışarıdan gelenin bütün derdi hayatta kalmaktı ve hiç kimse hırssız davranarak hayatta kalmaz; hiç kimse geri durarak ilerlemezdi. Göçmenler, varoluşsal yorgunluktan ya da nihilist sıkıntıdan ölmez; fazla çalışmaktan ölürlerdi.

Artık eve varmış olan Züleyha zili çaldı. Kapı ânında açıldı ve ailenin emektar uşağı belirdi.

"Züleyha! Seni görmek ne kadar güzel! Bizi ihmal ediyorsun."

"Seni görmek de çok güzel, Kareem. Kötü bir zamanda mı geldim?"

"Senin için asla kötü bir zaman olamaz." Züleyha'nın ceketini ve çantasını aldı –hızla ikisinin de tasarımcı ürünü olmadığını tespit ederek dikkate değer bulmadı.

"Evdeler mi –dayımla ve yengem?" diye sordu Züleyha ve ânında kendi sorusunu saçma buldu. Onu akşam yemeğine davet etmişlerdi –başka nerede olabilirlerdi ki?

Ama Kareem bunu dert etmiş görünmüyordu. "Lord Malik yukarıda çalışma odasında, Leydi Malik ise hazırlanıyor. Az sonra aşağıda olur."

"O zaman gidip dayıma bir bakayım ben."

Züleyha, siyah-beyaz damalı mermer koridorda ağır adımlarla yürüdü, ayakkabıları sanki itiraz eder gibi gıcırdıyordu parlak zeminde. Kulaklarında bir uğultu vardı, sadece onun duyabildiği bir frekansta, nabız gibi zonkluyordu hafiften. Korkuluğu sıkıca kavrayarak, kavisli merdivenlerden yukarı çıktı. Girişin tam karşısına, Çin işi, cam altı tekniğiyle boyanmış bir ayna yerleştirilmişti –ipek giysili kadınlar bir kuyudan su çekiyorlar ve zırh kuşanmış savaşçılar da kılıç sallıyorlardı. Ünlü şahsiyetlerin portreleri, ahşap panelli duvarlara asılmış süslü çerçevelerinden ona bakıyordu. Bazıları atlarla, bazıları da tazılarla poz vermişlerdi,

bir tanesinin omzunda da gözleri bağlı bir şahin vardı. Bunlar ataları değildi. Bu insanların hiçbirinin Malik ailesiyle herhangi bir akrabalığı yoktu. Dayısı sadece görünüşlerini beğendiği için satın almıştı bunları –ve bir de ona bir nevi sofistike saygınlık kazandırdıklarını düşündüğü için muhtemelen. Ayrıca kuş resimlerine de düşkündü, özellikle de Hollandalı sanatçı Melchior d'Hondecoeter'inkilere. Japon ahşap baskılarının, zarif ve esprili oymalarına hayran olduğu *netsuke*'lerin –şu kusursuzca biçimlendirilmiş fildişi veya ahşap tokaların– tutkulu bir alıcısıydı. Dayısı dünyanın dört bir yanından sanat eserleri ve antikalar toplardı. "Bu çatı altında" demeyi severdi, "Doğu Batı ile buluşur ve bir daha asla ayrılmak istemezler."

Yukarıda, soldaki ilk kapının önünde durdu Züleyha. Çocukluğundaki odasıydı burası. Karşıdaki de Helen'in –dayısıyla yengesinin tek çocuğunun– odasıydı. Aralarında sadece on ay olan bu iki kız bu evde birlikte büyümüşlerdi. O zamanlar çok yakınlardı, sırlarını paylaşır, kıyafet değiş tokuş eder ve her zaman birbirlerini kollarlardı. Geceleri uykuya dalarken birbirleriyle konuşabilmek için kapılarını açık tutmayı huy edinmişlerdi. İnsanlar onları kardeş sandıklarında asla düzeltmezlerdi. Bir zamanlar kendilerini öyle görüyorlardı: Kuzen olarak değil, arkadaş olarak değil, iki kız kardeş olarak.

Züleyha üniversiteye gitmek için evden ayrıldıktan sonra bir şeyler değişmişti. Ani bir kopuş değil, neredeyse fark edilmeyecek kadar ince ve yavaş bir uzaklaşmaydı bu. Hâlâ düzenli olarak telefonda konuşuyorlardı ve arada sırada kahve içiyorlardı ama bir daha asla eskisi olmadılar. Ve Helen evlenip arka arkaya üç çocuk sahibi olduğunda, hayatlarındaki farklılıklar görmezden gelinemeyecek kadar büyük hale geldi. Karşılıklı sevgileri hâlâ vardı ama birlikte yeterli zaman geçirmiyorlardı. Züleyha, o kız kardeşliğin kaybını hâlâ hissederdi, eksik bir uzuv gibi.

Kapıyı iterek açıp eski odasına süzüldü. İçerideki her şey hem tanıdık hem de yabancıydı: şeftali pembesi başlıklı dört direkli yatak, okul belgelerini ve tütsü çubuklarını sergilediği kitaplık, üstüne oturup bilim dergilerini incelediği İran halısı... oda büyük ölçüde dokunulmadan bırakılmış, ancak dağınıklık gitmişti. İyi günlerinde, çocukluğunun böylesine özenle korunmuş olmasını dokunaklı bulurdu; sanki zamanın akışı durmuş da istese her zaman kaldığı yerden devam edebilirmiş gibi hissederdi. Ancak daha kasvetli günlerinde, dayısıyla yengesi onun eninde sonunda dış dünyaya yenik düşerek kaçınılmaz olarak geri döneceğini düşündükleri için mi odasını hazır tutuyorlar acaba diye merak ederdi.

Yatağın kenarına oturdu. Oda garip bir şekilde kokusuzdu, sanki bir kaza olmuş da arkasından köşe bucak dezenfekte edilmiş gibi. Bir Barbie bir rafın üstünde kaykılmış oturuyordu, tek eli plastik bir selam verircesine havada. Parlak bir tacı, gümüş rengi bir elbisesi ve Züleyha'nın söz dinlemez, koyu kahverengi bukleleriyle daha büyük bir tezat oluşturamayacak kadar düz, altın sarısı saçları vardı. Züleyha küçükken bu bebeklere neredeyse hiç ilgi göstermediği halde, bir sürüsüne sahipti. Onlara düşkün olan Helen'di ama dayısıyla yengesi her iki çocuğa da aynı şekilde davranma konusunda çok titiz oldukları için, her hediyeden her zaman iki tane alınırdı. Ancak, Helen'in Barbie'leri titizlikle taranıp giydirilir ve göz önünde sergilenirken, Züleyha'nınkiler gördükleri kötü muameleden dolayı kırgınlık içinde ya yatağın altında yarı saklı durur ya da bir ayakkabı kutusunda unutulurdu.

Ayağa kalkarken, gözü bir rafta sürünen Nuh'un Gemisi oyuncak setine takıldı. Hayvanlar iskelede çiftler halinde sabırla beklerken, Nuh güverteden onlara bakıyordu; sanki sel suları çoktan yükselmeye başlamış gibi karamsar bir ifade vardı yüzünde.

Malik Dayı'nın çalışma odası koridorun sonundaydı, kapısı hafifçe aralıktı. Züleyha kapıyı çalıp bekledi. Tam tekrar çalacakken içeriden gelen hafif horlama sesini duydu.

Ayaklarının ucuna basarak sessizce içeri girdi. Çocukken, burası evdeki en sevdiği yerdi. Gerçek bir harikalar dolabı olan bu odadan her zaman baştan çıkarıcı nesnelerin kokusu yayılırdı –deri ciltli kitaplar, kristal kâselerde yüzen mumlar, çikolatalı trüf ve bademezmesi tepsileri, antika pipolar, porselen buhurdanlıklar... Şimdi etrafına bakınarak, antika büyüteçleri, gümüş fitil söndürücüleri, duvarlardaki çerçeveli haritaları, dönen küreleri, seramik vazolara özenle dizilmiş gülleri zihnine kaydetti. Parmakları, içinde fosilleşmiş bir yılanbalığı bulunan bir cam kâğıt ağırlığının pürüzsüz yüzeyinde gezindi. Zamanda donmuş, taşlaşmış kalıntılar.

Dayısı koltukta uyuyakalmıştı; başı arkaya yaslıydı ve okuma gözlüğü burnunun yarısına kadar inmişti. Ağzından düzenli olarak hafif bir hırıltı çıkıyor, dudakları her sığ nefesle titriyordu. Kucağındaki açık kitap yavaş yavaş elinden kayıyordu. Ses çıkarmamaya dikkat ederek kitabı kurtarmak için uzandı Züleyha. Çevirip adına baktı: *Ninova ve Kalıntıları.*

Kapakta bir resim vardı. Devasa bir *lamassu* –insan, boğa ve kuş– halatları çeken Arap işçiler tarafından bir hendekten çıkarılırken, Avrupai kıyafetler giymiş bir adam, taş bir platformun üzerinde durmuş, onlara talimat vermekteydi. Züleyha bu resimden hoşlanmadı. Batılının yerel halkın üzerinde konumlandırılması da taş yaratığın uykusundan uyandırılması da hoşuna gitmedi. Yine de meraklanarak kitabı açtı. Eski bir baskıydı. 1854'te Londra'da Bradbury & Evans adlı bir şirket tarafından yayınlanmış bir ikinci basım.

Sayfaları karıştırırken gözü bir satıra takıldı: *Ninova'da keşfedilen heykellerin İngiltere'ye taşınması için doğru adımların atılmamış olması üzücü... en değerli örneklerden bazıları kayıp... bir kez yok edildiklerinde asla geri getirilemezler ve bunların büyük bir şehirden ve*

büyük bir ulustan geriye kalan neredeyse tek kalıntılar oldukları unutulmamalıdır.

"Ah, merhaba canım, geldiğini duymadım!"

İrkilen Züleyha kitabı pat diye kapattı. "Özür dilerim, dayı. Seni uyandırdım mı?"

"Saçmalama, uyumuyordum ki, sadece gözlerimi dinlendiriyordum. Ne zaman geldin sen? Zili duymamışım." Malik Dayı gözlüklerini yeniden yukarı itip gülümsedi. "Gerçekten bir yüzen eve mi taşınıyorsun, canım? Bana onun bir delilik ânı olduğunu ve çoktan bu konuyu unuttuğunu söyle lütfen."

Züleyha kitabı sehpanın üzerine bıraktı. Gözlerini kaldırdığında dayısının meraklı bakışlarıyla karşılaştı. Yumuşak bir sesle, "Güzel bir tekne" dedi.

"Orta yaş krizinden geçmek için çok gençsin. Biliyorsun, değil mi?"

"Neredeyse otuz bir yaşındayım."

"Otuz bir yaşında daha anca yetişkin olmuş sayılırsın! Otuz bir yaş, hâlâ sıyrık dizler, yaralı dirsekler ve sümüklü bir burun anlamına gelir. Ayrıca, altmış yaşına geldiğinde bile, benim için hep o dağınık saçlı küçük kız olacaksın."

Göğsü içeriye göçüyormuş gibi hissederek derin bir nefes aldı Züleyha. Annesiyle babası öldüğünde yedi yaşındaydı. Tek vasisi olan dayısının onu aile evine kabul ettiği yazı hatırladı –bacaklarını kaşıyıp durduğu, görünmez sivrisinek ısırıklarını arayarak sağını solunu kanattığı o yazı ve bir de banyo aynasının önünde örgülerini kesiverdiği sabahı; öyle ayarsız kesmişti ki yer yer kafa derisi görünmüş, saçlarının tekrar uzaması aylar sürmüştü. Sevilmiş, desteklenmiş ve kendini geliştirmesi için her fırsat verilmişti ona bu evde. Eğer herhangi bir yere ait olmayı becerebilse, o yer burası olurdu. Fakat on sekiz yaşına girer girmez terk etmişti bu sığınağı çünkü hiçbir yere uzun süreliğine yerleşmek elinden gelmiyordu.

"Lütfen benim için endişelenme" dedi Züleyha, kendi sesi uzaktan geliyordu sanki kulağına.

Dayısı iç geçirdi. "Peki bu yüzen ev ne kadar büyük?"

"Benim için yeterince büyük."

"Anlamıyorum." Dayısı ellerini havaya kaldırdı. "Bir tür gecikmiş isyan mı bu? Senin solo Arap Baharın mı? Çünkü, üzülerek söylüyorum ama artık o kadar da genç değilsin."

"Daha bir dakika önce bana o kadar yaşlı olmadığımı söylüyordun" dedi Züleyha, gülümseyerek –sohbeti hafifletmek için zayıf bir çabaydı bu.

"Tam da öyle. İsyan etmek için fazla yaşlı, yenilgiyi kabul etmek için fazla genç olduğun bir dönemdesin."

Sanki suçüstü yakalanmış gibi, bir ürperti indi omurgasından aşağıya. Kelimeler iğne gibi batmıştı. Yutkunmakla kurtulamadığı kalın bir düğüm vardı boğazında.

Hiçbir şey fark etmeden, her zamanki rahat tavrıyla devam etti dayısı. "Bak, bu muhtemelen duymak isteyeceğin son şey ama her evlilikte hikâyenin iki tarafı vardır –onunki ve seninki. Bunlar asla örtüşmez. Benim mutlu evlilik reçetem mi? Gönüllü körlük! Kapat gözlerini. Bir uyku maskesi tak. Gönüllü sağırlık! Kulak tıkacı kullan. Karım öyle mi dedi? Ben duymadım! Karım öyle mi yaptı? Ben görmedim! İç huzuru. Tabii eğer kocan vahim bir şey yaptıysa ve sen bana söylemiyorsan, o başka."

Dayısının neden bahsettiğini anlamak Züleyha'nın birkaç saniyesini aldı. "Bana vurdu mu, diye mi soruyorsun? Hayır, öyle bir şey yok!"

"Tanrı'ya şükür... peki, şey, burnumu sokmak gibi olmasın ama başka bir kadın mı var?"

"Ay, hayır! Yani, bildiğim kadarıyla yok."

"İyi. Eğer sorun o da değilse, neden bu işi çözemiyorsunuz? Evliliğinin başarısız olduğunu görmek beni çok üzer."

Evliliğinin dağılmasını illaki bir başarısızlık olarak görmediğini söylemek istedi dayısına. Sevmiş ve sevilmişti. İnsan daha ne isteyebilirdi ki? Aşkın sonsuza dek sürebileceğini varsaymak saflık olurdu –er ya da geç solup gidecekti muhakkak. Kafasında ona bilgece –bilgece değilse bile en azından mantıklı– gelen bu bakış açısını izah etmek istedi, ancak bunu kelimelere dökmekte zorlandı ve sonuçta ağzından çıkan tamamen farklı bir şey oldu.

"Neden herkes gibi biz de başarısız olamıyoruz, onu anlamıyorum."

"Çünkü olamayız" dedi dayısı çabucak. "Biz yara izlerimizi kendimize saklarız. Kimseye göstermeyiz –en yakınlarımıza bile."

"Peki ama neden?" diye ısrar etti Züleyha –nadiren yaptığı bir şeydi bu.

Malik Dayı, o uzun, karşısındakini tartan bakışlarından birini attı ona. "Neden onları kavrayamayacakları şeylerle rahatsız edelim ki?"

Hüzün, bir hançer gibi delip geçti Züleyha'nın içini. Dayısının kendi evliliği içinde zaman zaman kendini ne kadar yalnız hissetmiş olabileceği daha önce hiç aklına gelmemişti. Onun kızını çok sevdiğini biliyordu ve tüm homurdanmalarına rağmen karısına bağlı olduğundan da hiç kuşkusu yoktu. Ama dayısını onlardan ayıran temel bir şey vardı. Dayısı başka bir yerdendi. Başka bir kültürde doğmuş, farklı bir nehir tarafından şekillendirilmişti. İngiliz vatandaşı olmuş ve hayatını bir başarı hikâyesine dönüştürmüş olabilirdi, ancak ona en yakın olanların bile anlayamadığı bir şey vardı onunla ilgili.

Ortadoğulu, köklü bir Levanten ailesinin tek oğlu olan Malik Dayı, İngiltere'ye daha çocukken gelmişti. Dünyanın başka hiçbir yerine buradaki kadar güçlü kökler salmamıştı. Arkadaşları İngilizdi, iş ortakları İngilizdi; bir İngiliz'le evliydi; her gün

İngilizce konuşup geceleri İngilizce rüya görüyordu; bir İngiliz futbol takımını neredeyse saplantıya varan bir tutkuyla destekliyordu; İngiliz parası kazanıp İngiliz hayır kurumlarına bağış yapıyordu; birkaç İngiliz centilmenler kulübünün üyesiydi ve Kraliçe tarafından onurlandırılmıştı; hatta İngiltere'de deniz tatili bile yapmışlığı vardı –ama yine de o bir yabancıydı ve her zaman öyle kalacaktı. O ötekilik hâlâ oradaydı; etinin içinden çekilip çıkarılamayan bir kıymık gibi duruyordu cilâlı imajının altında.

"Benim için endişelenmeyi bırakmalısın" dedi Züleyha. "Zaten çok şey yaptın benim için, sonsuza dek minnettarım sana."

Dayısı gözlüklerinin üzerinden ona baktı. Gülümsemesi geri geldi sonunda ama gözlerine tam ulaşmadı. "Neden böyle konuşuyorsun canım? O tekneyle yelken açmayı planlamıyorsundur umarım. Söyle bakayım, mobilyalı mı?"

"Birkaç şey var içinde" dedi Züleyha.

"Eh, mobilya satın almalısın o zaman –ve bir de hırsız alarmı!"

"Güvenli bir yer."

"Londra'da güvenli bir yer kaldı mı ki artık?" Dayısı dolaba doğru işaret etti. "Şu ilk çekmeceyi açabilir misin benim için?" Züleyha söyleneni yaptı. İçeride zarif bir gümüş kâğıt bıçağı ile dayısının monogramlı kırtasiyelerinden bir zarf vardı. İçinde çek olduğunu anlamak için zarfın mührünü kırmasına gerek yoktu.

"Al onu canım."

"Gerçekten ihtiyacım yok –yine de teşekkür ederim."

Malik Dayı hayal kırıklığına uğradıysa şayet, bunu belli etmedi. Bir kez daha şansını denerken sesi hâlâ neşeliydi. "Bunu bir ev... bir yüzen ev hediyesi olarak düşün."

Züleyha zarfa dokunmadan çekmeceyi kapattı nazikçe. Bakışları sehpaya koyduğu kitaba kaydı.

"Nedir bu okuduğun?"

"Ha, o mu? İşim bitti onunla." Dayısının ifadesi sertleşti. "Yaklaşan bir açık artırma için biraz araştırma yapıyordum yalnızca. Teklif verebilirim belki. Olağanüstü bir şey çıktı –Ninova'dan bir parça."

"Daha önce hiç Irak'tan alışveriş yaptığını hatırlamıyorum."

"Eh, bu özel bir şey. Asurbanipal'in kütüphanesinden binlerce yıllık bir tablet." Dayısı başını kaldırıp pencereden dışarı baktı. "Mavi. Lapis lazuliden. Olağanüstü bir zaman gezgini."

Züleyha onun daha fazla açıklama yapmasını bekledi; yapmayınca, "Bana verdiğin küçük *lamassu*yu kırdım" dedi.

"Koruyucu bir ruhu mu kırdın? İyi olmamış. Sana yenisini almalıyız."

"Sanırım onu tekrar yapıştırabilirim."

"Ah, evet, öyle bir şey var, değil mi?" dedi dayısı. "Japonların *kintsugi*'si –herkesin görebileceği şekilde kusurları sergilemek ve başarısızlıkları ifşa etmek. Çok soylu bir şey –ama ben pek taraftarı değilim."

Bu, Züleyha biliyordu ki, dayısı için bu hep böyle olmuştu. Bir keresinde kendini "kusurların döşemecisi" olarak tanımlamıştı Malik Dayı –lekeleri örten, sert yüzeylere dolgu yapan, kenarları yumuşatan, çatlakları ve delikleri gizleyen. Her hata düzeltilebilir, neredeyse her kayıp telafi edilebilirdi sanki ve geriye kalan pürüzler, sıyrıklar veya yırtıklar da asla başkaları tarafından görülmemeliydi...

Dayısı *Ninova ve Kalıntıları*'nı aldı. Kitaplığa geri yerleştirmek yerine, en üst çekmeceye, zarfın yanına koydu.

"Şimdi, umarım açsındır. Yengen senin şerefine poşe somon *mousseline* yaptı, *messaline* miydi yoksa –*Titanik*'ten bir tarif. Ünlü son yemekleri yeniden yaratmak moda olmuş anlaşılan. Eğer yengen böyle devam ederse, bu yemeklerden biri de benim son yemeğim olacak."

"Ama sen balıktan nefret edersin" dedi Züleyha düşünceli bir gülümsemeyle.

"Kesinlikle! Fark ettiğin için teşekkür ederim –tek fark eden de sensin. Yüzgeçleri ve solungaçları olan bir şeyi yemekten en son zevk aldığımda çocuktum. Babam beni Dicle Nehri kıyısındaki restoranlara götürürdü. Ah, *masgouf* –ızgara sazan. Bak işte o ilahi bir şeydi, inan. Ama o zamandan beri uzuvsuz su yaratıklarından nefret etmişimdir –ama yengen bunu kabul etmeyi reddediyor. Eğer buharda pişirirse ve sonra da adını bile telaffuz edemediğim bir Fransız sosuna bularsa ne yediğimi fark etmeyeceğimi düşünüyor."

Züleyha suskunlaştı. Dayısının geçmişi hakkında ne biliyorsa hepsini dolaylı yorumlardan ve kulak misafiri olduğu konuşmalardan öğrenmişti, yıllar içinde kazara düşürülen bilgi kırıntılarını toplamıştı hep. Ama aslında ne kadar az şey öğrendiğini tam da böyle anlarda fark ederdi.

Odadaki ışık, dayısının pirinç bir masa lambasının önüne geçmesiyle değişti –Victoria Dönemi'ne ait lamba yeni elden geçirilmişti, kızılcık rengi vitraylı şapkası ters lale formundaydı. Dayısı arkasını döndüğünde yüz hatları sanki daha belirginleşmiş gibi göründü.

"Her neyse, şayet tabağındakini beğenmezsen de" dedi dayısı, "kaderine razı ol –ben hep öyle yapıyorum. Yengeni kızdırmamayı öğrendim."

Bunu söyledikten sonra, kapıyı açtı Malik Dayı ve Züleyha'yı koridora yönlendirdi, sonra da merdivenlerden aşağıya.

ARTHUR

Thames Nehri Kıyısında, 1854

Arthur on dört yaşına bastığı yıl, Tüm Milletlerin Sanayi Ürünlerinin Büyük Sergisi'ni görme şansına erişti. Herkesin Kristal Saray olarak bildiği, cam ve demirden yapılmış dev yapı, ilk olarak 1851 yılında, Prens Albert ile kraliyet ailesinden, diplomatlardan ve politikacılardan oluşan bir grup eşliğinde, Kraliçe Victoria tarafından Hyde Park'ta açılmıştı. O zamandan beri altı milyondan fazla kişi tarafından ziyaret edilmişti. Herkesin övgüyle bahsettiği bu harikaya tanıklık etmek için can atmasına rağmen, çocuk şimdiye kadar giriş ücretini karşılayamamıştı.

Bir süre önce, tüm sergi sökülüp Londra'ya güneyden bakan Sydenham Tepesi'nde yeniden inşa edilmişti. Giriş ücreti de önce bir paunttan beş şiline, sonra bir şiline düşürüldü. Zenginler meraklarını giderip görülecek şeylerin tadını çıkardıktan sonra orta sınıflar da bu şansı elde etmiş oldular ve sonunda fakirleri de içeri alma vakti geldi. O gün, nihayet, sıra Arthur'daydı.

Yazın başlarındaki sıcak bir günde güneye doğru yolculuğuna başladı çocuk. Masmavi gökyüzü ışıl ışıldı, güneş kaldırımlara

karmaşık şekilli alacalı gölgeler düşürüyordu. Arthur, bir yankesicinin kapmasından endişelendiği şilinini sıkı sıkı tutuyordu avcunun içinde. Hedefine yaklaştığı sırada, sonu gelmez tekerlek ve toynak takırtılarıyla kesintisiz bir araba konvoyu geçti yanından. Etrafında, gülüşlerden ve konuşmalardan bir iz bırakarak aynı yöne doğru koşuşturan insanlar vardı.

Arthur kalabalıklardan hoşlanmazdı ve kendini bir kalabalığın ortasında bulduğu için avuçları terliyor, solukları sıklaşıyordu. Hızla çarpan kalbini yatıştırmak için aklından on ikileri çarpmaya başladı. Okulda çarpmaları bir tahtaya sağdan sola yazarak yapması ve her seferinde sadece iki basamağa kadar çarpması öğretilmişti ona, ancak onun soldan sağa hesapladığı kendi yöntemi vardı. Bu şekilde, daha büyük meblağlara ulaşabiliyordu kolayca. Eğer yeterince hızlı çarparsa, sayılar bir bileyi taşından çıkan kıvılcımlar gibi ışık saçarak dönmeye başlardı gözlerinin önünde.

Sonunda, çınar ağaçlarının arasından Kristal Saray'ı gördü. Devasa ve görkemli –düz cam, dökme demir ve cesur bir hayalle imal edilmiş heybetli bir kütle. Binanın her iki tarafında yetmiş metreye kadar yükselen fıskiyeler vardı. Çocuk, gözlerini kısmış, yukarıya bakıyordu, ağzı açık. Böyle bir şeyin mümkün olabileceğini hayatında hiç düşünmemişti. Su, yerçekimine karşı akıyordu! Su, o kadar boldu ki her şekle ve renge bürünüyordu; üstelik o kadar zahmetsizdi ki güçlü bitkiler gibi topraktan bitiyordu sanki.

Arthur, daha düşüncelerini toparlayamadan yüzlerce kişiyle birlikte ana girişe doğru itiliverdi. Kuyruktan sıyrılıp ücreti ödemesi ve turnikelerden geçmesi biraz zaman aldı. Her adımda, titreşen bir uğultu duyuyordu; sürekli yaklaşan bin tane kanadın çırpılışı gibi giderek yükseliyordu ses. Muazzam alana göz gezdirdikçe şaşkınlık hissi daha da arttı. Mekân ağzına kadar doluydu –her galeri ve her koridor ziyaretçilerle tıklım tıklımdı.

Sersemlemiş bir şekilde, çeşit çeşit erkek, kadın ve çocuktan oluşan bu devasa kalabalığı inceliyordu Arthur. Bütün bu insanlar onunla aynı şehirde mi yaşıyorlardı, her sabah onunla aynı gökyüzü parçasına mı bakıyorlardı?

İçeride, bina muhteşemdi. Yüksek camlı kubbenin altında, iki devasa katta sergilenen yüz bin parça yer alıyordu; Britanya'dan ve dünyanın dört bir yanından gelen bin bir çeşit ürün, el işleri ve makineler teşhir ediliyordu –imparatorluk ihtişamı, ulusal gurur, sömürgeci açgözlülüğü, bilimsel başarı, teknolojik ilerleme ve kültürel keşiflerin bir karışımı. Girişimin eklektik doğası, normalde pek de ortak noktası olmayan bireyler için çekici kılıyordu onu. Burada, dini bütün inanandan ateiste, gericiden liberale, faydacıdan serbest düşünüre, herkes için bir şeyler vardı.

"Hanımlar, beyler, gelin bir harita alın! Yolunuzu kaybetmeyin!" diye bağırıyordu bir satıcı.

"Ücretsiz mi?" diye sordu Arthur, az önce şilininin durduğu elini sıkarak.

"Ücretsiz?" Adam sanki kendisi için yeni bir şeymiş gibi tekrarlamıştı kelimeyi. "Sen nesin, geri zekâlı mı? Sahip olmaya değer her şeyin bir bedeli vardır, evlat."

Şakaklarına kadar kızaran Arthur oradan uzaklaştı. Danışacağı bir harita olmayınca içgüdülerini takip etmek zorunda kalacaktı. İleride, sanki bir rüyadan çıkar gibi, kristal bir fıskiye belirdi karşısında. Uzun karaağaçların önünde büyüleyici bir şekilde parıldıyordu ve kolonya karıştırılmış köpüklü suyu baş döndürücü bir koku yayıyordu.

Uzuvlarında bir nevi acil güç, koridorlarda ilerliyordu çocuk. Solunda ve sağında, yalnızca kitaplarda karşılaştığı yerleri temsil eden pavyonlar vardı: Çin, Hindistan, İspanya, Fransa, Portekiz, Alman Gümrük Birliği, Rusya, İsveç, Kanada, Amerika Birleşik Devletleri, Osmanlı İmparatorluğu... Her birinde envai çeşit nes-

neler sergileniyordu –baharatlar, mineraller, tekstil ürünleri, mücevherler, tabancalar, duvar halıları, tarım ürünleri, cerrahi aletler ve gözleri misket gibi parıldayan doldurulmuş hayvanlar... Göz kamaştırıcı bir renk ve desen karnavalı. Katlanır klavyeli portatif bir piyano, yepyeni tek tip sigaralardan üreten bir makine ve bir yumurtayı nazikçe kırabilen bir buharlı çekiç vardı. Su aygırı dişlerinden yapılmış yapay dişler vardı.

Yıldızlı ve çizgili bayraklarla süslenmiş Amerikan sergisinde, başkanların portreleri, tarım aletleri, Connecticut'tan pamuk çırçır makineleri, Philadelphia'dan sabun, New York'tan yelken bezi ve bir dizi de ateşli silah yer alıyordu. Ancak serginin merkezinde, olağanüstü güzellik ve zarafette bir heykel vardı, adı *Yunan Köle*'ydi. Çıplak ve zincire vurulmuş halde, kırmızı kadifeden bir sayvanın altında, döner kaide üzerinde ayakta duruyordu heykel, Osmanlılar tarafından esir olarak satılan bir genç kadındı bu. Arthur, yaklaşırken heykelin etrafında toplanan insanları fark etti, çoğu bariz bir hayranlıkla inceliyordu eseri ama bazıları da –kölelik karşıtı bir grup– ellerinde pankartlarla protesto ediyorlardı. Bir adam, *Punch* dergisinin bir kopyasını sallayarak, köleliğin dehşetini tasvir etmek için neden Virginia'dan siyah bir kadının değil de bir başka ülkeden beyaz bir kadının seçildiğini sorgulayan, yakın tarihli, sert bir yorum yazısına işaret ediyordu.

Tunus bölümünde, leopar ve aslan postları gördü Arthur; Acemistan kısmında elini değdirdiği halılar o kadar yumuşaktı ki onların melekler tarafından dokunmuş olduklarından şüphelendi. Hindistan Galerisi'nde, kaliteli hasırlara, ipeklere ve fayanslara hayranlıkla baktı. Devekuşu tüyü, fildişi, öküz boynuzu, kaplumbağa kabuğu örnekleri vardı... Kuh-i Nur elmasını ve ardından soluk pembe rengiyle Derya-i Nur'u hayranlıkla izleyen insan kalabalığına katıldı. İsveç'ten gelen devasa vazoya, bir Kazak zırhına, Rusya'dan gelen malakit taşından yapılma kulplu vazoya, Portekiz'den gelen seramik kavanoza, Fransa'dan gelen

optik aletlere ve Alman Gümrük Birliği'nden gelen karmaşık makinelere ağzı bir karış açık bakakaldı. Kraliçe Victoria'ya hediye edilen oyma fildişi sandalyeye; iğnesiyle sizin yerinize dikiş diken Singer dikiş makinesine; kalkma zamanı geldiğinde uyuyanı doğrultan yatağa; tek bir adamın binlerce kilo demiri hareket ettirebilmesini sağlayan hidrolik prese hayret etti; ve cinsel organları tam gözünün hizasına denk gelen mermer heykeller karşısında kızardı.

Her salonda, en son icatlar ve en yeni teknolojiler karşılıyordu onu –lokomotifler, telgraflar, fotoğraf makineleri, hava pompaları, mekanik oyuncaklar, hidrolik krikolar, bahçe makineleri; Samanyolu'nu kucağınıza getiren teleskoplar ve çıplak gözle görülemeyen organizmaları ortaya çıkaran mikroskoplar. Arthur, pavyonun duvarlarını kaplayan yaldızlı aynalarda kendini inceledi –utangaçlıktan ölen sıska bir ergen bakıyordu karşıdan ona.

Onu neyin daha çok heyecanlandırdığını tam olarak bilemiyordu –bu kadar çok enfes nesnenin bir çatı altında toplanmış olması mı yoksa kendini onların arasında bulmuş olmak mı? Doğduğu günden beri yoksulluktan başka bir şey bilmeyen bir çocuk için, bu deneyim heyecan verici olduğu ölçüde huzursuz ediciydi de. Göğsünün içinde bir şey kabarıyordu sanki –yeni bir arzu. Dünya uçsuz bucaksızdı ve onun şu âna dek tattığı hayat, insanlığın önündeki olasılıklar ve kaderler yelpazesi içinde sadece bir noktaydı. Thames Nehri kıyılarının ötesinde, eski ve modern başka başkentler kuruluydu ve her birinin de kendi fırtınaları ve gelgitleri vardı, kıvrıla kıvrıla akıp giden. Uzak diyarlara seyahat etmek arzusu sarıverdi içini; onun gibi içine kapanık biri için korkutucu olan bu dürtüyü ilk hissedişi de değildi bu üstelik. Dilleri yabancı ve gelenekleri farklı olan uzak krallıkları ve bölgeleri sadece kitaplarda okumaya değil, görmeye de istek duyuyordu.

Bir sonraki bölümde, ziyaretçilerin meşrubatlarla atıştırmalıkların ve keklerin tadını çıkarabileceği çay salonları vardı, ancak

bu tür şeylere verecek parası olmadığı için oralardan uzak durdu çocuk. Ayrıca, ne kadar merak etse de şu yeni moda umumi tuvaletleri de kullanamayacaktı. Her ziyaret bir peniye mal oluyordu çünkü.

Işıkla dolup taşan bir sergi salonunda, küre biçimli fenerler, yaldızlı şamdanlar ve her yanından kristaller sarkan avizeler buldu. Kızılcık rengi vitraylı şapkası, ters dönmüş bir lalenin yaprakları gibi zarifçe aşağı doğru kıvrılan bir pirinç lambadan gözlerini alamadı. Lambanın yaydığı aura o kadar yumuşaktı ki, içine girmek sıcak bir banyoya dalmak gibi bir his veriyordu insana.

Arthur, en ufak bir esintisiyle kırılabilecek kadar narin filizler uzatan beyaz zambaklarla ve yeşil yapraklarla süslenmiş bir avizeye bakakaldı şaşkınlıkla. Bütün bu güzel şeyleri evinde bulundurup geceyi gündüze çevirebilen kişi ne kadar şanslıydı. Eğer böyle bir lambası veya avizesi olsaydı, gün batımından gün doğumuna kadar okurdu Arthur, hiç uyumazdı.

≈

Öğleden sonranın sonuna doğru, tuvalet ihtiyacıyla kıvranan ve kalabalığa daha fazla tahammül edemeyen Arthur, kaygıyla en yakın çıkışı ararken son bir ara salondan geçti. Ve o sırada, oyulmuş taş bloklarla çevrili bir alana geldi. Kalakaldı. Karşısında, alevli oklar gibi delici gözleriyle her şeye ve herkese tepeden bakan *lamassu*lar vardı. British Museum'dan ödünç alınıp getirilmiş olmalıydılar. Etraflarında toplanmış olan bir grup ziyaretçi, sanki Mezopotamya'dan gelen devleri uyandırmaktan korkar gibi kısık sesle mırıldanıyorlardı.

İki heykelin arasında kavisli bir taş kemer uzanıyor, üzerindeki tabelada da şöyle yazıyordu:

Ninova Avlusu
İncil'de adı geçen,
günah, açgözlülük ve yok oluşun meşhur şehrine gelin
ve hayret edin!

Arthur'un gözleri gri-mavi hüzün havuzlarına dönüştü. Bu melez yaratıklara baktığında onun gördüğü şey günah, açgözlülük ve yok oluş değildi. Dokunaklı, kederli ve akıl almaz derecede yaşlıydılar ama adeta artık hiçbir şey onları şaşırtamazmış gibi sakin ve huzurluydular aynı zamanda.

Tabelanın kınayıcı tonunu dikkate almayarak, *lamassu*lardan birine yaklaştı çocuk. Tüylü kanatlarındaki, uzun kıvırcık sakalındaki, yarık toynaklarındaki, kasları ve damarları belli olacak şekilde ustalıkla yontulmuş bacaklarındaki mükemmel işçiliği inceledi. Sağ ön toynakta koyu kahverengi bir leke fark etti, sanki ateşle alazlanmış gibiydi. Arthur lekeye nazikçe dokundu, neden kaynaklandığını merak etti. Hangi korkunç cehennem ateşi değiştirmiş olabilirdi alçıtaşının rengini böyle? Asurbanipal'in sarayında bir yangın mı atlatmıştı acaba heykel –ama öyle olsa, geri kalanı nasıl zarar görmeden kalabilirdi ki?

Arthur, kimsenin onunla ilgilenmediğinden emin olmak için sağa sola baktı. Sonra fısıldadı: "Sana ne oldu? Biri canını mı yaktı?"

Çocuk bekledi. Heykel bekledi.

"Bir gün, senin geldiğin yerleri ziyaret edeceğim. Bir kraliyet kütüphanesini koruduğun ve kütüphanenin çok muazzam boyutlarda inşa edilmiş olduğu söyleniyor. Müthiş bir şey olmalı! Kral Asurbanipal ile tanıştın mı? İyi biri miydi?"

Çocuk bekledi. Heykel bekledi.

"Benim artık gitmem lazım" dedi Arthur içini çekerek. "Senin bir koruyucu ruh olduğunu biliyorum. Sana yalvarırım, ben Ninova'ya doğru yola çıktığımda annemin ve küçük kardeşlerimin güvende olmalarını sağla lütfen."

*Lamassu*nun yanından ayrılırken, devasa heykelin yanında minicik bir küre gibi kalan başını kaldırıp ona son bir kez daha baktı Arthur. Ensesindeki tüyler diken diken oldu. Bu çok garip bir histi ama elinde değildi çocuğun. Tam o anda, yaratığın da onun bakışlarına karşılık verdiğine yemin edebilirdi.

≈

Ertesi gün, herkes eve gittikten sonra ofiste sadece çocukla Bay Bradbury kalmıştı. Adam tüm öğleden sonra alışılmadık şekilde sessizdi ve gözlerinin altına koyu halkalar oturmuştu.

"Genç Smyth, gel de şuna bir göz at."

Bu, bir asır önce yapılmış orijinal bir suluboyadan üretilmiş bir Thames manzarası röprodüksiyonuydu. Ancak resimdeki nehir şu ankine hiç benzemiyordu. Parlak mavi renkte, neşeli, temiz. Arka planda bir iskeleye yanaşmış gemiler vardı; bir sakinlik hissi hâkimdi.

"Beğendin mi?"

"Güzel" dedi Arthur. "Aynı nehir olduğuna inanmak zor."

"Düşünsene." Bay Bradbury iç geçirdi. "Biz insanlar, doğayı mahvediyoruz ve buna ilerleme diyoruz sıklıkla."

Patronunun sesindeki keder şaşırttı Arthur'u. Fakat üzerine çöken melankolinin nedeni her neyse adamın bunu konuşmaya niyeti yoktu. Onun yerine, "Çok kısa sürede ne çok şey öğrendin" dedi. "Babanla buraya gelip hafızanın gücüyle bizi şaşırtışın sanki dünmüş gibi geliyor. Mükemmel bir çırak oldun –dürüst, çalışkan, güvenilir. Hayatta inanılmaz şeyler başaracaksın."

Bu övgü dolu sözlere nasıl karşılık vereceğini bilemeyen Arthur kızardı. "Teşekkür ederim, efendim."

"Sana her zaman çok değer verdim" dedi Bay Bradbury, bakışları sevecenlik doluydu. "Söyle bakalım, Büyük Sergi hoşuna gitti mi?"

Arthur'un yüzü aydınlandı. "Ah, muhteşemdi! Aklımdan çıkmıyor. Ninova bölümünde bir *lamassu* gördüm. Hatta toynağına bile dokundum!"

"Ninova" diye tekrarladı adam hülyalı hülyalı. "Tabii ya, senin antik medeniyetlere olan hayranlığını unutmuştum. British Museum'ı da ziyaret etmeli ve tabletleri görmelisin."

Arthur'un bildiği tek tablet, okul çocuklarının tebeşirle üzerine yazı yazdıkları kayrak taşı parçalarıydı. Patronunun çok farklı bir şeyden bahsettiğini hissediyordu ve eğer bunun Ninova ile bir ilgisi varsa öğrenmekten ziyadesiyle mutlu olacaktı. Ancak, patronuna söyleyemeyeceği bir engel vardı önünde. Sırtına düzgün bir ceket almak için para biriktirmesi gerekiyordu önce. Bu eski püskü giysilerle onu büyük müzeye almayacaklarından korkuyordu.

Sanki çocuğun düşüncelerini sezmiş gibi, "Maaşının bir kısmını kendine saklayabiliyor musun?" diye sordu Bay Bradbury.

Arthur bakışlarını indirdi. Kazandığı her şeyi babasının cepleğini, nadiren de olsa annesine bir iki şilin ayırabilirse kendini şanslı hissettiğini ve kendisine hiçbir şey kalmadığını söylemesinin bir manası yoktu.

"Sen iyi bir çocuksun" dedi Bay Bradbury. Cebinden iki yarım kron çıkarıp masaya koydu. "Bana bir iyilik yapar mısın, oğlum? Kendine bir şeyler al. Benden sana küçük bir armağan."

"Ah, efendim, çok cömertsiniz ama kesinlikle kabul edemem."

"Israr ediyorum, kendine bir şey al. Doğum günün ne zaman, biliyor musun?"

Arthur, bugünlerde bazı ailelerin çocuklarının doğum gününü pasta yiyip likör içerek kutladıkları tuhaf bir gelenek çıkardıklarını duymuştu, ancak ne bunun nedenini anlayabiliyor ne de uygulayan birini tanıyordu.

"Kışın doğdum efendim. Kar yağıyordu. Havada uçuşan kar tanelerini ve bunlardan birinin dilime düştüğünü hatırlıyorum."

Adam derin bir nefes alarak başını salladı. Arthur'un tuhaflıklarına şaşırmıyordu epeydir.

"Kışın, ha? Yine de doğum gününün olduğunu varsayalım, olur mu? Hadi şimdi koş ve kendine bir hediye bul."

Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur kısa bir süre sonra ofisten çıktı. Ancak gidip hâlâ açık olan dükkân var mı diye bakmak için acele etmedi. Onun yerine, satın alabileceği en iyi hediyeyi düşünene kadar parayı saklamaya karar verdi. Heyecanlı olsa da onu huzursuz eden bir his vardı içinde ve bir an durup geri dönecek gibi oldu. Ama yürümeye devam etti. Yaşadığı sürece bu kararından dolayı üzüntü duyacaktı. Nemli geceye doğru yürümek yerine patronuyla kalmadığı ve bu dünyada kendisini koruyup kollayan tek adama yardım etmediği için pişman olacaktı.

≈

Ertesi sabah, Arthur, demir anahtarı girişteki bir taşın altından alıp kapıyı açtı. Sabahları ofise ilk gelen kişi olmaya alışmıştı artık, ofisi açma konusunda ona güveniyorlardı.

İçeri girer girmez bir koku çarptı yüzüne –sanki nehrin rutubeti gece boyunca duvarlardan içeri sızmış gibi ağır ve keskin bir kokuydu bu. Çizimler ve gravürler her yere dağılmıştı. Bir sandalye devrilmiş ve onun yanında, mumları dibine kadar yanıp bitmiş bronz bir şamdan, erimiş mum birikintisinin içinde yatmaktaydı. İlk aklına gelen, soyuldukları oldu, ancak şöyle bir etrafa bakınca hiçbir şeyin çalınmadığını gördü. Çabucak ortalığı topladı çocuk, kitapları ve dergileri yığınlar halinde düzenledi, tahta baskıları organize etti, oraya buraya dağılmış basılı malzemeyi topladı.

Boş kafesi de o sırada fark etti.

"Lapis! Lazuli! Nerelerdesiniz?" diye seslendi Arthur, etrafa bakınarak.

Yayıncıların müşterilerle toplantı yapmak için kullandıkları arka ofisten boğuk bir kanat çırpma sesi geldi. Çocuk odaya girer girmez kuşlar açık kapıdan uçtular.

"Hey, size ne oldu böyle?"

Pencerenin yanındaki bir masanın üzerinde bir sürahi şarapla biraz peynir artığı duruyordu. Bay Bradbury geç saate kadar burada kalmış olmalı, diye düşündü çocuk.

Panjurları açtı. Değişen ışıkta kitap raflarının orada bir gölge seçti gözü. Karaltının şekli tanıdık gelmese, çığlığı basardı. Bay Bradbury koltukta uyuyakalmış olmalıydı, vücudu da garip bir açıyla eğilmişti.

"Efendim..."

Arthur bir adım yaklaştı... ve anladı. Kelimelerle ifade edilemeyecek kadar korkunç olan gerçeği kavramasını sağlayan şey sessizlik değildi, adamın solgunluğuydu. Bay Bradbury'nin teni grileşmiş, Thames'in fırtınalı günlerde aldığı renge dönmüştü. Ağzının köşesinden bir köpük çizgisi sızıyordu, bir kısmı yakasına damlayıp kurumuştu. Yanında boş bir siyanür şişesi vardı.

Çocuk titremeye başladı. Daha önce hiç ölüme tanık olmamış değildi aslında. Kısacık ömründe, payına düşenden fazlasını görmüştü hatta. Ama bu adamı öldüren ne acımasız bir katil ne de korkunç bir hastalıktı. Kendi hayatına son vermeyi seçmişti. Arthur'a nazik davranan tek kişi, kendi kendisine nazik davranmamıştı.

Titremesi geçince, bir leğen getirdi çocuk. Bay Bradbury'nin çenesini sildi, yakasını temizledi. Şarabı sakladı ve adamın kucağındaki kırıntıları silkeledi. Adam temiz ve saygın görünsün, ölüsü de ölümsüzleştirdiği gravürler kadar şık olsun istiyordu. Kuşları besledi ve kafeslerine geri dönmelerini sağladı. Yapacak başka bir şey kalmayınca, ölü adamın yanına oturup diğerlerinin gelmesini bekledi.

Hem hiçbir şey değişmedi hem de her şey değişti. Arthur ne işe gelmeyi bıraktı ne de görevlerini ihmal etti, ancak yeni baskı teknikleri öğrenmekten zevk almaz oldu. Hâlâ kuşlara bakıp kafeslerinin temiz ve tertipli olmasını sağlıyordu, ancak onlarla sohbet etmeyi bırakmıştı. Zaten içine kapanık bir çocuk olan Arthur, iyice kendi kabuğuna çekildi. Genellikle düşünceli olan yüzüne yerleşen endişe çizgileri, onun olduğundan daha büyük görünmesine neden oluyordu. Çocuğu için için kemiren şey, her şeyin anlamsızlığıydı. Bay Bradbury'nin her şeyi vardı –onu çok seven bir eşi, güzel çocukları, hoş bir evi, hatta kendi arabası ve ona iyi bir gelir ve toplumda saygın bir konum kazandıran bir mesleği. Bu kadar başarılı, zengin ve yetkin biri neden hayatına son vermek istesindi ki? Yoksulluğu anlıyordu Arthur; hatta suçu ve suçluluğu da anlıyordu; ancak zihnin hastalanması, annesinin de mustarip olduğu bu illet, onu her şeyden daha çok şaşırtıyordu.

Çocuğun kederli haline üzülen Bay Evans gözünü ondan ayırmıyor, diğer çalışanlar da –eskiden onunla dalga geçenler bile– onun yanında dikkatli davranıyorlardı. Ancak Arthur bunu fark etmiyordu bile. Mutlaka gerekmedikçe kimseyle konuşmuyor, görevlerini sessizce yerine getiriyordu. O hâlâ mükemmel bir çıraktı.

H—

NARİN

Dicle Nehri Kıyısında, 2014

"Anneannem şifacı benim. Kendini kederli hissetmekten kurtulamayan insanları iyileştirir."

Narin'in kuzenleri Almanya'dan Türkiye'ye ziyarete gelmişlerdi. Ailenin bir kolu 2000'lerin başında Hannover'a taşınmıştı; her yıl bu zamanlarda geri dönerlerdi. Narin, kendisinden büyük olan ve akıcı Almanca konuşan bu iki çocuğu gördüğü için çok mutluydu. Onları biraz etkilemek istiyordu.

"Peki nasıl yapıyor bunu?" diye sordu oğlan, kollarını kavuşturarak.

"Tam olarak nasıl yaptığını bilmiyorum ama hastalarını tedavi etmek için su kullanıyor. O bir su arayıcısıdır."

"O ne ki?" diye sordu kız.

"Özel bir yetenek ve bizim ailemizde var" dedi Narin gururla. "Anneannem yeraltı akarsularını bulabilir, hem de gizli olsalar bile. Bunu yaptığını gördüm ben. Bir kaynağa yaklaştığında parmakları seğiriyor ve kıvrılıyor. Bazen de çubuk kullanır. Güneşin ilk ışıklarını yakalayabilmeleri için onları şafak vakti yont-

ması gerekiyor. Kendi anneannesi Leyla Nine'den öğrenmiş o da bunu. Bir gün bana da öğretecek nasıl yapıldığını ve sonra ben de büyüdüğümde, kendi torunlarıma aktaracağım bu sırrı!"

"Biz neden hiç görmedik onu su ararken?" diye sordu oğlan.

"Çünkü yaşlanıyor ve artık pek yapmıyor –ve siz de zaten uzaktasınız."

Bazen kavga etseler de Narin kuzenleriyle birlikte olduğu için çok mutluydu. Tek çocuk olarak, eğer kardeşleri olsaydı hayatının nasıl olacağını merak ederdi sık sık ve işte bunlar da cevabı bulmaya bir adım daha yaklaştığı anlardı. Kuzenleri Kürtçe konuştuklarında araya Türkçe kelimeler serpiştirirlerdi ve Türkçe konuştuklarında da neredeyse ânında en güçlü dilleri olan Almancaya dönerlerdi. Narin, yengesiyle amcasının zengin insanlar olmadıklarını ve geçimlerini sağlamak için çok çalıştıklarını biliyordu ama yine de ona en muhteşem hediyeleri getirmeyi hiç ihmal etmezlerdi –ön panelleri parıldayan sırt çantaları, çilek gibi kokan kalemler, şahane tadı olan çikolatalar ve fındıklı gofretler... Şekerlemeler o kadar lezzetliydi ki hepsini bir oturuşta yemek isterdi Narin ama anneannesi azar azar verirdi.

Konukların şerefine, o günkü kahvaltı bir şölendi: yoğurtlu biber kızartması, vişne reçeli, tatlı biber marmeladı, ballı hellim ve kuru incir; demirhindili, kuşüzümlü, çamfıstıklı, bulgurlu patlıcan dolması; antepfıstıklı tahin helvası, humus ve pide, kırmızı biberli çırpılmış yumurta, otlu peynir ve oğul balı, üstüne de kaymak... Bir köşede, yakut gibi parlayan kömürlerin üzerinde bir semaver tıslıyordu. Anneannesi, Rusya'dan gelen koyu çayı çok severdi ve dişlerinin arasına sıkıştırdığı bir şeker küpüyle içerdi. Çayı böyle içersen, söylediğin sözler daha tatlı olur derdi.

Kahvaltıdan sonra misafirlerini köyün dışındaki mezarlığa götürdüler. Ataları usulüne uygun şekilde anmak önemliydi. Öyle paldır küldür gidilmezdi mezarlarına. Önce vücudunuzu yıkamanız, ayakkabılarınızı cilalamanız, saçınızı taramanız ge-

rekirdi. Giysilerinizin eski veya yeni, ucuz veya pahalı olması önemli değildi. Ölüler bu tür önemsiz ayrıntıları umursamazlardı. Ama temiz olmanız önemliydi –hem içinizin hem de dışınızın.

Yıkık dökük mezar taşlarıyla, fazla büyümüş otlarla ve çimen kaplı tümseklerle dolu mezarlığa girdiklerinde, anneannesi gruba öncülük etti. Kadınlar ve çocuklar bir daire oluştururken, erkekler yakınlarda durup sessizce seyrettiler. Ne zaman bir anma toplantısı olsa, liderlik edenin yaşlı bir kadın olması gerektiğini biliyordu Narin. Yas tutmak kadın işiydi –hatırlamak da öyle.

≈

Sonrasında, yetişkinler sohbet ederek önden yürürken çocuklar arkada kaldılar.

Kız kuzeni Narin'e yan gözle baktı. "Baban seni Irak'a götürecekmiş diye duydum –kutsal Laleş Vadisi'ni mi ziyaret edeceksiniz?"

"Evet" dedi Narin, gülümseyerek. "Harika olacak. Anneannem de geliyor tabii ki. Hep birlikte gidiyoruz."

Oğlan araya girdi. "Senin hakkında söylenenler doğru mu?"

"Ne diyorlarmış?" diye sordu Narin, cevabı tahmin etse de.

"Yakında sağır olacakmışsın."

Tuttuğunun farkında olmadığı nefesi bıraktı Narin. "Hemen olmayacak; daha aylar var sanırım –belki de bir yıl."

"Bu korkunç bir şey" dedi oğlan. "Senin yerinde olmak istemezdim."

"Kes şunu!" diye bağırdı ablası. "Kabalık ediyorsun."

"Ne var? Sanki o bilmiyor neler olacağını!"

"Sana kes dedim!"

Onları kavgalarıyla baş başa bırakarak mezarlığın kıyısına yöneldi Narin. İngiliz'in altında gömülü olduğu meşe ağacına doğru yürüdü. Mezar taşı yıllardır güneş ve rüzgârdan yıpran-

mış ve yer yer solgun fonun üzerinde yeşil kadife gibi parıldayan yosunlarla kaplanmıştı. Bir an sonra kuzenleri ona yetiştiler.

"Bu kim?" diye sordu kız.

"İngiliz" dedi Narin. "Hiç duymadınız mı onu?"

Kuzenleri başlarını salladılar.

"Bir şiir arıyormuş, öyle diyor anneannem. İngiltere'den buraya gelmiş ve burada susuzluktan ölmüş."

Oğlan kıkırdadı. "Dicle Nehri kıyısında mı ölmüş susuzluktan? Amma tuhaf bir sonmuş!"

Narin, "Nasıl olmuş bilmiyorum" dedi. "Taşta ne yazdığını okuyabiliyor musunuz?"

Oğlan omuz silkti. "Almanca değil."

Kız yaklaştı. "İngilizce. Ben bir deneyeyim. Okulda biraz öğrenmiştim." Yüksek sesle okurken parmağıyla havayı okşuyordu kız: "Kral... Arthur..." Ellerini kavuşturdu. "Ay, ne harika! Kralmış bu adam!"

Bir an için üçü de kıpırdamadan durup solmuş yazıyı incelediler. "Gerisini de çevirebilir misin?" diye sordu Narin. "Emin değilim. 'Sewer'[7] ne anlama geliyor acaba?" Sanki daha net görse bir faydası olabilirmiş gibi gözlerini kıstı kız. "Bir şeyler ve bir şeyler Kralı Arthur... Doğum tarihi ve yeri, sonra da ölüm tarihi ve yeri."

"O kadar mı?" diye sordu Narin.

"O kadar" dedi kız kesin bir tavırla.

"Ama bu mantıklı değil" dedi oğlan. "İngiliz kralı olsa gösterişli bir mezarı olmaz mıydı –şöyle mermerli, altınlı filan?"

"Belki devrikti" diye fikrini belirtti ablası. "Devrim sırasındaki Fransa kralı gibi." Elini kaldırıp giyotinin düşüşünü taklit eden bir hareketle hızla indirdi.

"Ne işi varmış ki zaten buralarda?" dedi oğlan.

---

7. Sewer: Lağım (ç.n.)

"Sömürgecinin tekiydi muhtemelen" dedi ablası. "Niye gelirler ki başka?"

Narin dudaklarını büzdü. "Sömürgeci"nin ne anlama geldiğini bilmiyor ama bunu kabul etmek de istemiyordu.

"Hadi, ben sıkıldım, gidelim!" dedi oğlan.

Bunun üzerine, iki kardeş uzaktaki yetişkinlere doğru koşmaya başladılar. Yalnız kalan Narin mezar taşına dokunup parmaklarını harflerin üzerinde gezdirdi.

Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur
Doğumu: Thames Nehri kıyısı, 1840
Ölümü: Dicle Nehri kıyısı, 1876

"Merhaba Arthur..." dedi Narin. "Baraj inşaatını bitirdiklerinde sulara gömüleceğin için üzgünüm. Evlerimiz ve bağlarımız ve incirliklerimiz, hatta anneannemin fıstık ağaçları su altında kalacak... Hasankeyf yok olacak. Çok üzücü ama elimizden bir şey gelmiyor. Hükümet hepimizin gitmesini istiyor. Bizi buralarda göremeyeceksin artık."

"Narin!"

Anneannesi geri yürüyüp onun görüş alanına girene dek ona seslendiklerini duymadı kız.

"Geliyorum, anneanne!"

Narin, mezara bakıp sesini alçalttı. "Ama iyi haberlerim de var. Irak'a gidiyoruz. Kutsal Laleş Vadisi'nde vaftiz edileceğim. Hasankeyf'e geri döndüğümüzde seni yine ziyaret ederim, söz veriyorum." Şiddetlenen rüzgâr kızın örgüsünü bozdu. Saçlarını yüzünden çekti çocuk. "Sonrasında, büyük şehre taşınmamız gerekecek. Bütün bunlar biraz korkutucu. Sen de korkmuş muydun memleketinden ayrıldığında?"

"Narin, acele et!"

Çocuk anneannesine başıyla tamam dedi.

"Hoşça kal, Arthur. Yakında yine gelip göreceğim seni."

Ancak, tam giderken bir şey dikkatini çekti; kolay kolay tarif edemeyeceği bir dürtüyle, dönüp karşı tarafa, aile mezarlarının bulunduğu, annesinin ve birçok başka akrabasının yattığı yere baktı. Ve önceki mezarlık ziyaretlerinde gözden kaçırdığı bir ayrıntıyı yakaladı.

Büyük-büyük-anneannesi Leyla'nın mezarı karşı çaprazda, geleneğe uygun olarak doğuya, gün doğumuna doğruydu ama aynı zamanda İngiliz'in istirahatgâhını direkt olarak görebileceği bir şekilde konumlanmıştı. Sanki ahiret âleminde ona göz kulak oluyormuş gibiydi. Onun mezarının yanında da yaşlı bir meşe ağacı vardı.

≈

Daha sonra, akrabalar ve komşularla beraber, üzerinde çeşit çeşit lezzetli yemekler bulunan büyük bakır tepsilerin etrafına oturup bahçede akşam yemeği yediler. Sıradan bir akşam yemeği değildi bu, bir cenaze ziyafetiydi ve yaşayanlar kadar ölüler için de düzenleniyordu. Bu toplantıda üç taraf vardı: ev sahipleri, misafirler ve merhumlar. Yemek, zamanın ve mekânın sınırlarını aşarak onları bir araya getiren dildi.

Yaprak sarma, kızarmış *kıbbeh*, kömürde tavuk kebabı, fırında baharatlı kuzu ve büyük bir tabak *tahdig* pilavı. Sadece kendileri için değil, aynı zamanda *miriyan* –bu dünyadan göçüp gitmiş olanlar– için de yiyorlardı. Ölülerin ekmeğini, *nanê miriyan*'ı, çiğnerken atalarının ruhlarını düşünüyordu Narin. Aklı bilhassa bir tanesine gidiyordu sürekli: Leyla Nine'ye. Diğerlerinin hepsinden çok daha üstün bir şifacı, insanların zihnini okuyabilen ve kuşların dilini konuşabilen bir kâhin olduğu doğru muydu acaba?

Narin iştahla yiyordu, çünkü pilavın altındaki o çıtır kabuğuyla *tahdig*'i –"tencerenin dibi"ni– çok severdi. Sohbetin uğul-

tusu içinde bazı sesleri kaçırdığı oluyordu ama anneannesinin kahkahasını asla; onu duymak taptaze bir suyla yıkanmak gibiydi çocuk için.

≈

O akşam, Narin erkenden yattı ama huzursuz uyudu. Sanki çok yüksek bir yerden düşüyormuş gibi hissederek, karnının orta yerinde bir bulantıyla uyandı. Sağ kulağının yine çınlıyor olması korkutucu ve rahatsız ediciydi ancak Irak seyahatini iptal etmek isteyebilirler endişesiyle kimseye söylememeye karar verdi.

Bir bardak su almak için yavaşça yataktan kalktı. Işığı açmasına gerek yoktu. Kollarını önüne uzatarak el yordamıyla ilerledi karanlıkta. Elleri, sanki kendilerine ait bir hafızaları varmış gibi yönlendiriyordu onu. Kapıyı açar açmaz içeriye ışık doldu. Yan odadan birtakım karışık sesler yükseliyordu ama ne söylediklerini ayırt edemiyordu Narin. Ancak biraz daha yaklaşınca anladı yetişkinlerin geç saatlere kadar oturup, çay ve sigara içerek konuştuklarını.

"Anlamıyorsun" dedi İlyas Amca. "Sana söylüyorum, kardeşim, bu bölgenin başı büyük belâda. Bu cihatçılar giderek güçleniyorlar. Niyetlerinin ne olduğunu kimse bilmiyor."

"Evet ama Suriye'de onlar... Bizi hiçbir şekilde etkilemiyor."

Narin, babasının sesini duyunca heyecanlanarak başını kaldırdı. İleri atıldı, babasına sarılmaya can atıyordu. Ama amcasının sonraki sözleriyle olduğu yerde kalakaldı.

"Bence bir an önce Almanya'ya, bizim yanımıza gelmelisiniz. Buralar artık güvenli değil. İşler iyice kötüye gidiyor. Hasankeyf sular altında kalacak. Tüm anılarımız yok olacak –ve sınırın hemen ötesinde de bağnazlar ve radikallerden oluşan bir ordu var. Ordu! Tehlikeliler."

"Haklı" diye katıldı Mona Yenge. "Çok korkutucu. IŞİD'e silahları kimin sağladığını bile bilmiyoruz. Hayra alamet değil bunlar."

"Sakin olun, ikiniz de. Yoksa endişeden hasta edeceksiniz kendinizi."

Narin biraz daha yaklaştı. Tiz sesleri duymakta zorlanıyordu, ancak şükürler olsun ki babası pes ve ölçülü bir tonda konuşurdu. İnanarak sürdürdüğü sözlerinde nazik bir güç vardı. "Her şeyi bırakıp sizin peşinizden Hannover'a gelmemizi istiyorsunuz. Biz razı olsak bile, Almanya bizi kabul edecek mi? Vizeyi nasıl alacağız? Diyelim ki o engeli de aştık, nasıl iş bulurum ben oralarda?"

"Bir sürü insan yapıyor."

"Evet, yapıyorlar ama yapamayan da çok. Ve yapanlar, ne pahasına yapıyor? Hepimiz biliyoruz sizin ne fedakârlıklar yaptığınızı."

"Almanya'da hayat kolay değil" dedi İlyas Amca. "Hannover'a ilk taşındığımızda, Almanlar Ezidi inancını duymamışlardı bile. Hepimize Türk deyip geçiyorlardı. Sonra bölge hakkında biraz daha fazla şey öğrendiler ama bu sefer de hepimize Kürt deyip geçmeye başladılar. Tekrar açıklamaya çalıştık. Açık açık ve korkusuzca 'Ben Ezidiyim ve bana Yezidi yerine Ezidi demenizi tercih ederim, çünkü diğeri feci bir yanlış anlaşılmaya yol açıyor' diyebilmek yıllarımı aldı benim. Bizim, Hz. Muhammed'in torununu öldüren Kerbela Zalimi Yezid'in torunları olduğumuzu sanıp bizden nefret ediyorlar. Oysa bizim onunla hiçbir ilgimiz yok. Adımız 'Tanrı'nın torunları' anlamına geliyor yalnızca. Köklerimiz Antik Mezopotamya'ya kadar uzanıyor."

İlyas Amca durakladı, sesi titriyordu. "Fabrikada çalışmak da zor. Bazen sırtım o kadar çok ağrıyor ki, zor hareket ediyorum. Hemen her hafta rastgele bir yabancı bana memleketime dönmemi söylüyor. Oysa benim memleketim Almanya artık –ve çocuklarımın da tek vatanı! En azından orada, polis gecenin bir yarısı

kapımı çalacak diye endişe etmeme gerek yok. Tutuklanıp işkence görmekten korkmama gerek yok."

"Seni anlıyorum kardeşim ama Mezopotamya bizim anavatanımız. Burası atalarımızın yurdu. Herkes kalkıp göç etsin mi istiyorsun? Etrafına bak, bölgede kaç Ezidi kaldı? Kahrediyor bu beni. Bir zamanlar yüz binlerce kişiydik –bugünse bir avuç kaldık. Şu köyde yalnızca on iki Ezidi var –çoğunun da pek fazla vakti kalmadı bu dünyada. Onlar da gittiğinde, bizi kim hatırlayacak? Bizden geriye ne kalacak?"

"Eğer işlerin düzeleceğine dair hiçbir umut yoksa ne yapabilirsin ki? Makul ol, yalvarırım."

"Umut var. Ortadoğu değişiyor. Yeni nesle inancım tam. Gençler eski yöntemleri tasvip etmiyor. Özgürlük, saygınlık, demokrasi istiyorlar. Ve Batı'daki akranlarıyla aynı fırsatları talep ediyorlar. Radikallere gelince, alçaklar alçak olmasına ama onlar bugün var yarın yoklar. Hepimizin gözünü korkutamazlar. Neden bize eziyet edenler değil de biz gidecekmişiz?"

"Halit, naiflik ediyorsun. Anlamıyorsun" dedi İlyas Amca. "Asla izin vermeyecekler huzur içinde yaşamamıza. Bu bölgede bir gelecek yok bizim için."

"Belki naiflik ediyorum. Ama ben bir müzisyenim kardeşim. Evde kanunu keşfettiğimde ufacıktım. 'En az yüz yıllık o, çocuklar dokunamaz' dediler. Tutmama izin vermezlerse ağlardım. Çalmayı öğrenene kadar doğru düzgün uyku uyuyamadım. Şimdi beni her yere davet ediyorlar. Neden? Çünkü insanların ekmek ve suya olduğu kadar şarkılara da ihtiyacı var. İnsanların şiire, güzelliğe, aşka ihtiyacı var! Güneş doğduğu ve nehirler aktığı sürece düğünler, kutlamalar ve müzik her zaman olacak. Radikaller bile değiştiremez bunu."

* * *

Odaya çöken sessizlik, hareket etmek istemeyen halsiz bir kedi gibi kıvrıldı sobanın etrafına. Narin biraz daha yaklaştı yavaşça.

"Narin'i Irak'a götürmeyi planladığını duyduk?" diye sordu Mona Yenge.

"Evet, Musul ve Bağdat'ta birkaç düğüne davet edildim şarkı söylemek için. Ayrıca bazı arkadaşlarımla buluşacağım. Narin ve kayınvalidem de benimle gelecekler. Onlar Ninova'daki eski köyde kalacaklar. Rahmetli karımın ailesi oralıydı, biliyorsunuz."

"Ruhu şad olsun."

"Sonrasında hep birlikte kutsal Laleş Vadisi'ne gideceğiz. Çocuk çoktan vaftiz edilmiş olmalıydı aslında ama şartlar izin vermedi bir türlü. Sol kulağı tamamen gitti bile neredeyse. Tamamen sağır olmadan gidelim istiyoruz. Doktor, sağ kulağının bir yıl daha dayanabileceğini söyledi..."

"İşitme cihazı takamıyor mu?"

"Hayır, anlaşılan herkeste işe yaramıyormuş. Başka cihazlar da var dediler, ben de soruşturuyorum ama pahalı ve..."

Durakladı, Narin'in kapıda durduğunu fark etmişti.

"Baba" diye bağırdı kız, ona doğru koşarak. "Ne zaman geldin? Neden beni uyandırmadın?"

Halit onu kollarına alıp başının tepesini öptü. "Tatlım, uyuyordun, seni rahatsız etmek istemedim."

"Baba, radikal ne demek?"

Halit kızının alnına düşen bir tutam saçı kenara çekti. "Sen bizi mi dinliyordun?"

"Özür dilerim." Kelimeler ağzından dökülüverdi. "Eğer o radikaller buraya gelirlerse, sular altında kalırlar. Su bizi korur."

"Sen hiç kaygılanma bu konularda. Güzel kafanı korkutucu düşüncelerle doldurma. Söz mü? Haydi şimdi git uyu."

Narin isteksizce başını salladı. Odasına dönmeden önce mutfağa gidip bir bardağı suyla doldurdu. Bunları yaparken yetiş-

kinlerin onun ayak seslerini dinlediklerini hissedebiliyordu; bekliyorlardı.

Yatağında yatmış, uyuyamazken, daha önce kaçırdığı bir ayrıntıyı fark etti: Tüm konuşma boyunca anneannesi tek bir kelime bile etmemişti. Anneannesi tanıdığı en konuşkan kişiydi ve her zaman söyleyecek bilgece bir sözü olurdu; üstelik konuştuğunda insanlar onu dinlerlerdi. Bu gece tanık oldukları arasında çocuğun en rahatsız edici bulduğu, anneannesinin sessizliği oldu.

II
SUYUN GİZEMLERİ

ARTHUR

Thames Nehri Kıyısında, 1854

Ağustos ayının son günüydü –boğucu bir öğleden sonra. Londra yağlı bir kazandı –dumanlı, pis. Şehrin her köşesinden ağır kokular yükseliyordu –tabakhaneler, dericiler, domuz çiftlikleri, demirhane fırınları, fabrikalar, mezbahalar, foseptikler... Zararlı dumanlar her türlü hastalığı barındırıyordu. Yaz başında, Genel Sağlık Kurulu bir uyarı yayınlamıştı; buna göre, güçlü ve nahoş kokular yayan her şeyin yakılması veya başka şekilde bertaraf edilmesi gerekiyordu –ki bu ikincisi kaçınılmaz olarak Thames'e atılması demekti. Her türlü yüzen çöple dolup taşan nehir artık zar zor akabiliyordu; o eski parlak mavi renginden, coşan ve dalgalanan halinden eser kalmamıştı, soğukkanlı bir sürüngen gibi ilerliyordu sadece, uyuşuk ve gri.

Arthur, kendisini ve ailesini miyasma tehdidinden korumak için elinden geleni yapıyordu. İşe gidip gelirken hızlı yürürse, rutubetli havanın ciğerlerine daha az gireceğini umuyordu. Dayanılmaz sıcaklığa rağmen, burnunu ve ağzını nemli bir bezle kapatıyordu. Ama eve varır varmaz annesinden pencereleri açık

tutmasını istiyordu ki bodrumda hafif bir esinti dolaşabilsin, zira durgun, boğucu bir oda daha da büyük bir tehlikeydi. Başka bir aileyle paylaştıkları dairedeki havalandırma içler acısıydı ve aslına bakılırsa matbaadaki de ondan daha iyi sayılmazdı. Kapalı, havasız alanlarda çalışmak zorunda kalmak çocuğu geriyordu. İçeride de dışarıda da havadan hastalık kapacağından endişe ediyordu.

* * *

Perşembe öğleden sonra, sıcaklık dayanılmaz bir seviyeye ulaştığında, matbaada iş erkenden paydos edildi. Arthur, at pisliğine basmamaya dikkat ederek ofisten dikkatlice çıktı. Bir dergide, başkentte 300 000 at olduğunu okumuştu. Eğer bir at günde 4 ila 13 kez dışkılıyorsa, bunun günlük 12 000 ton dışkıya denk geleceğini hesapladı hızlıca. Şehirde her gün devasa bir bok yığını oluşuyordu ve bunu süpürenler de çoğunlukla kendisi gibi çocuklardı.

Atların sokakları kaplayan çamurda kayıp tökezlediğini defalarca görmüştü. Sanki buz üzerindeymiş gibi kayarlardı. Ne zaman bir araba devrilse, olay yerinde bir kalabalık toplanırdı. Sürücü, hırsızları uzak tutmak için uğraşırdı ama çoğu zaman onları durdurmak için yapabileceği pek de bir şey olmazdı. Bir araba, göz açıp kapayıncaya kadar soyulabilir, tüm döşemeleri sökülüp metal parçaları alınabilirdi. Çamurda düşen sadece hayvanlar değildi: İnsanlar da sıklıkla dengelerini kaybederlerdi. Ayak bileklerini burkabilir, kalçalarını kırabilirlerdi. Arthur, ekstra dikkatli olması gerektiğinin farkındaydı, zira kendisine bir şey olursa ailesinin yiyecek bir şey bulamayacağını biliyordu.

Cebindeki metal paraları yokladı parmaklarıyla –merhum Bay Bradbury'nin ona verdiği paraydı bu. Ailesi için ufak tefek

bir şeyler almayı alışkanlık haline getirmişti. Kardeşleri için yılanbalığı turtaları ve salamura istiridyeler, annesi içinse fildişi bir düğme, bir toka veya bir kadife kurdele... Bu sürprizlere nasıl da seviniyordu annesi! Ama bugün Arthur ona düzgün bir hediye alacaktı. Hava boğucu derecede sıcak olabilirdi ama annesinin elleri her zaman soğuktu. Broad Sokağı'ndaki vitrinde gördüğü eldivenleri alacaktı ona.

Ne kadar güzel olsalar da pekâlâ unutabilirdi Arthur o eldivenleri ama unutmamıştı. O hiçbir şeyi unutmazdı.

≈

Broad Sokağı'nın her iki yakasında ışıl ışıl dükkânlar sıralanmıştı; müşteriler, dudaklarında daha kolay bir hayatın mırıltıları, bu dükkânlara girip çıkıyorlardı. Arthur, şair ve oyma baskı sanatçısı William Blake'in doğduğu evin ve sanatçının bir zamanlar teslimatçı çocuk olarak çalıştığı aile çorapçısının önünden geçti. Kıvrımlı kökleri gökyüzüne uzanan ağaçlar gören, zihninde uçuşan melekler ve ruhlarla sohbet eden ve Arcadia'dan gelen çayır kuşu seslerini duyan Blake, aykırı biri hatta sanrılı bir eksantrik olarak kabul edilmiş ve gözlerden ırak bir şekilde ölmüştü ama Arthur onun tüm eserlerini okumuş, gravürlerini incelemişti ve çağdaşı olup onunla tanışmış olmayı çok isterdi.

Arthur bu düşüncelerle köşedeki tuhafiyeciye uğradı. İpek kurdelelerin, kadife düğmelerin, uçuşan fularların, şönillerin ve her renkten saten, moiré ve tafta kumaşların bolluğunu uzun süre hayranlıkla seyrettikten sonra, kolunun altında bir paketle oradan ayrıldı. Bir çift eldivenin bu kadar pahalı olmasına inanamamıştı! Kardeşlerine bir şeyler almak için parası kalmamıştı. Ancak, yolun karşısına geçerken aklına başka bir fikir geldi. Onlara su götürecekti –soğuk ve taze. Neyse ki matarası yanındaydı. Böylece annesi bugün harap binanın neredeyse tamamen tıkalı

tek çeşmesinin önünde damla damla akan su için sıra beklemek zorunda kalmayacaktı.

Hemen köşeyi dönünce dökme demir bir su tulumbası vardı. Londra'daki her su kaynağına güvenilmezdi. Bazıları o kadar pisti ki kimse onlara yaklaşmaya cesaret edemezdi, hatta sokak köpekleri bile. Ama burası doğu yakasındaki en iyilerden biriydi, her zaman güvenilirdi ve çok da popülerdi. Arthur sırada bekleyen insanlara katıldı sabırla. Kabını doldurdu, zihni gün kadar aydınlık ve berraktı.

Eve vardığında suyu masanın üstüne koydu. Birlikte yaşadıkları ailenin, başkalarının eşyalarını izinsiz alıp kullanmak gibi bir huyu vardı; bu annesini çileden çıkarıyordu ama Arthur umursamazdı. Çantasında okumak için sabırsızlandığı bir kitap vardı. Daha baskıdan çıktığında oradaydı çocuk –*John Keats'in Şiirsel Eserleri*.

Böyledir kudretli ölüler için hayal ettiğimiz;
Duyduğumuz veya okuduğumuz tüm güzel masallar:
Ölümsüz içeceğin sonsuz çeşmesidir,
Cennetin kıyısından bize dökülen.

Sözcükler dilinin üzerinden ılık bal gibi akıyordu ama günün yorgunluğuyla gözkapakları ağırlaşmaya başladı. Belki de biraz uyumalıydı; azıcık kestirmekten bir zarar gelmezdi.

Birkaç dakika içinde, ikizler parmak uçlarına basarak odaya girdiler, gözleri şiltede horuldayan abilerinin üstündeydi. Hafif bir gürlemeyi andıran ritmik ses çocukları güldürdü. Ona usulca yaklaşarak, saçlarını karıştırdılar acaba uyanır mı diye. Uyanmadı.

Tam o sırada paketi fark etti küçük oğlanlar. Güzel ambalajını yırtarak açtıklarında, bir çift kadın eldiveni bulup çok heyecan-

landılar! Yüzlerinde ışıl ışıl gülümsemelerle her biri bir tanesini taktı eline.

Ardından masanın üzerindeki matarayı keşfetmeleri uzun sürmedi. Biri derhal bir bardak içiverirken diğeri sırasını bekledi. Dışarıda sokakta, bir ayyaş küfürler savuruyordu, uğradığı bir hakarete –ama gerçek ama hayali– çok kızmıştı. Söyledikleri öyle edepsizdi ki, daha yeni ilk yudumunu almış olan diğer çocuk gülerek ağzındakini püskürttü, suyu her yere saçıp giysilerini ıslattı.

Gürültüden rahatsız olan Arthur, uykusunda kıpırdandı. Çocuklar gülerek dışarı koştular.

≈

Ertesi gün, şafak vakti, ikizlerden biri karın ağrısıyla uyandı. Kusmaya başladı. Ardından gelen ishal amansızdı, saatler geçse de azalmıyordu. Havada dolaşan hastalık parçacıklarının bodrumu istila etmiş olmasından endişelenerek odadaki tek pencereyi ardına kadar açık bıraktılar. Ancak bu, aileden neden yalnızca bir kişinin hastalandığını açıklamıyordu. Gün ilerledikçe, her şeyin üzerine korku dolu bir sessizlik çöktü. Duyulan tek ses, hasta çocuğun, bir abajura çaresizce çarpıp duran gece kelebeğinin kanat çırpışlarını andıran yavaş ve hırıltılı soluklarıydı.

Arthur o gün işe gitmedi. Ödünç aldığı kitabı geri götürmedi. Ölüm kokusu o kadar yoğundu ki burun deliklerinden içeri girip boğazının arkasında zehir gibi bir tat bırakmıştı. Ne zaman bir şey söylemek için ağzını açsa, kelimelerinin üstünü kaplayan da aynı tattı. Yorulmak bilmeden annesine temizlik ve çamaşırda yardım etti, öğlene doğru bir doktoru küçük bir ücret karşılığında ev ziyareti yapmaya ikna etmeyi başardı, gerçi adam geldiğinde artık kimsenin yapabileceği bir şey kalmadığı ortadaydı.

Bu arada diğer ikiz, yere düşmüş bir taş kadar sessiz, bir köşeden izliyordu olanları, üzüntü ile şaşkınlık birbirine karışmıştı

bakışlarında. Doğdukları günden beri, iki oğlan birbirine o kadar benzerdi ki kimse onları ayırt edemezdi –buna komşular, satıcılar ve hatta zaman zaman kendi anneleri bile dahildi. Sağlıklı olan sessizdi şimdi; yetişkin bir adam olduktan çok sonra bile en yalnız anlarında boğuşmaya devam edeceği o kemirici şüphe kurcalıyordu zihnini. Ya ölüm de onları karıştırdıysa ve asıl hastalığa yakalanıp acı çekmesi gereken kardeşi değil de kendisiyse diye düşünmeden edemiyordu.

Akşama doğru, hasta çocuğu sokağa çıkarıp kaldırıma yerleştirdikleri derme çatma bir yatağa yatırdılar. Bu şekilde, yaşadıkları yeri basan zehirli buharları solumak zorunda kalmayacağını umuyorlardı. İşe yaramadı. Çocuk güç kaybediyordu, su kaybediyordu. Korkunç derecede susuz kalmıştı bedeni, yüzü dehşet verici bir maskeye dönüşmüştü –gözleri çökmüş, dişleri dışarı fırlamış, yanakları içeri göçmüş ve cildi ürkütücü bir mavi tonuna, berelenmiş ten rengine bürünmüştü.

Koleraydı bu –*mavi ölüm*.

≈

Arthur'un ailesiyle yaşadığı yerden sadece birkaç sokak ötede, John Snow adında bir doktor, masasının üzerine eğilmiş, mum ışığında notlar alıyordu. Önündeki açık haritada salgının yaygın olduğu mahalleleri işaretledi. Kurbanların konumlarını tek tek daire içine alırken belirgin bir örüntünün ortaya çıktığını fark etti. Hepsi de Broad Sokağı'ndaki aynı tulumbadan su kullanmışlardı. O bölgede yaşayan ancak bir şekilde aynı kaynakla temas etmemiş insanlar etkilenmemişlerdi. Şayet gözlemleri doğrulanabilirse, koleranın hava kalitesiyle bir ilgisi olmadığının kanıtı olurdu bu.

Bütün mesele sudaydı.

Doktor, ya yerinden kaldırmak ya da kolunu kırmak suretiyle tulumbayı acilen kapatmaları gerektiğini izah eden mektuplar

yazmıştı şehir yetkililerine. Kuyunun, muhtemel bir yeraltı kanalizasyon sızıntısı nedeniyle kirlenmiş olduğundan emindi. Ancak mektupları Genel Sağlık Kurulu tarafından alay ve küçümsemeyle karşılanmıştı. Dolayısıyla, Broad Sokağı'ndaki tulumba da çalışmaya devam ediyordu.

Vazgeçmeyi reddeden asi doktor, tulumbayı devre dışı bırakmak için planlar yaptı ancak kamu malına zarar vermeye bir türlü eli varmadı. Onu görmek için bekleyen onca hasta varken, günlerini o noktada nöbet tutarak ve insanları tulumbayı kullanmamaya ikna etmeye çalışarak geçiremezdi. Onun yerine, yoldan geçenleri tehlike konusunda uyaran bir tabela asıp oradan ayrıldı.

Arthur, Broad Sokağı'na ayak bastığında o tabela ortadan kaybolmuştu. Belki rüzgâr sürüklemişti belki de para edeceğini sanan cahil bir sokak çocuğu tarafından çalınmıştı. Bunun bir önemi yoktu. Suyu çoktan içmiş olanlar için artık çok geçti. Bir damlanın içinde, gözle görülmeyen, uzun kuyruğu sayesinde olağanüstü bir çeviklikle hareket eden, kavisli, çubuk biçimli bir bakteri gizliydi.

İnsanlar o kadar hızlı ölüyorlardı ki, imha ekipleri sokaklarda devriye gezmeye ve toplayacak ceset aramaya başlamışlardı. Korkunç şekilde deforme olmuş cesetler üst üste yığılıp götürülüyordu, gerçi bazıları hâlâ nefes alıyor da olabilirdi. Kurbanların neredeyse tamamı Broad Sokağı'nın Cambridge Sokağı ile birleştiği kavşağın en fazla 250 metre uzağında yaşıyorlardı. Bu koordinatın dışından olan az sayıdaki kurbanın bulundukları yerlere de aynı tulumbadan su taşınmıştı.

Ağustos yerini Eylül'e bırakırken, Londra'da yüzlerce yeni vaka patlak verdi. Enfeksiyonların miyasmadan ve kötü kokulardan kaynaklandığına inanan şehir yetkilileri, havaya salınan zehirli gazları azaltmak için kanalizasyon ağızlarının yakınına tonlarca kireç serptiler. Kraliçe Victoria "kötü koku"dan şikâyet

ediyordu. Parlamentoda, milletvekilleri ve memurlar mendillerini burunlarına bastırarak dolaşıyorlar ve bir zamanların görkemli Thames'inin dönüştüğü pis kokulu, cehennemi havuzdan yakınıyorlardı. Nehrin sümüksü derinliklerine giderek daha fazla tebeşir kireci ve karbolik asit dökülüyordu. Mezarlıklardan bile şüphe edilir olmuştu ve hatta kadavralardan çıkan gazların türlü rahatsızlıklara neden olduğu korkusuyla kimi mezarlıklar taşınacaktı. Bu önlemlerin hiçbiri salgının yavaşlatılmasına en ufak bir fayda sağlamayacaktı.

Zamanla, daha fazla kanıt ortaya çıkacak ve Genel Sağlık Kurulu muhalif doktorun ve onunla aynı sonuca varan birkaç başka kişinin başından beri haklı olduğunu kabul etmek zorunda kalacaktı. Kolera hava yoluyla değil, su yoluyla bulaşıyordu. Kokusunu yok edeceğiz diye, arıtılmamış lağımı binlerce aile için başlıca içme suyu kaynağı olan Thames Nehri'ne dökmek, salgının yayılmasını hızlandırmaktan başka bir şeye yaramamıştı.

Yetkililer bu rahatsız edici farkındalıkla boğuşadursunlar, haberleri dehşetle takip eden ve yayınlanan her bilimsel raporu okuyan Arthur da kendi içinde bir başka aydınlanmayla karşı karşıyaydı. Giderek derinleşen bir dehşetle, eve getirdiği o mataranın ölümcül bakteriyi taşıdığından şüpheleniyordu artık. Gerçeği tam anlamıyla bir araya getirmesi zaman alacaktı, ancak bunu bir kez yaptığında, artık bilmezlikten gelemedi: Ailedeki ölümün nedeni suydu ve suyu getiren de oydu. Kendi kardeşini öldürmüştü.

≈

Nehir dedikleri, aslında hep birlikte akan birden fazla nehirdir. Tıpkı gözümüze görünmeyen ancak aynı yaranın izlerini taşıyan deri katmanları gibi, aynı su kütlesinin derinliklerinden de birkaç farklı akıntı geçer.

1853 ile 1854'ün son ayları arasında, 10 740'tan fazla Londralı mavi ölüme yenik düştü. Ölüm kol geziyordu sokaklarda; alçak bir sis gibi duvarlardaki çatlaklardan sızıp kapıların altından kayan topraksı nefesi giderek daha çok sokuluyordu. Hayatta kalmak ve iyileşmek için şehir yeniden şekillenmek zorundaydı ve yapılacak her anlamlı değişimin Thames'le başlaması gerekiyordu. İçtikleri suya pislik dökmenin sonuçlarını artık daha fazla kişi fark ettiğine göre, acilen düzgün bir kanalizasyon sisteminin inşa edilmesi şarttı. Londralılar nicedir nehrin sessiz bir katil olduğunu söylerlerdi. Ancak Arthur bunun tam tersinin doğru olduğunu anlamıştı. Suyu öldürenler insanlardı asıl.

—H

ZÜLEYHA

Thames Nehri Kıyısında, 2018

Züleyha, Malik Dayı'nın peşi sıra yemek odasına girdiğinde, yengesini, yanında ortanca torunuyla, lake masanın bir ucunda oturur buldu. Etrafa dağılmış karton parçalarının arasında, açılır kapanır mobilyaları ve kaldır-bak kapılarıyla, Victoria Dönemi tarzı bir bebek evi yapmaya dalmışlardı.

"Canım! Neden orada duruyorsun?" dedi Malik Yenge, bir hava öpücüğü için yanağını uzatarak. "Helen oğlanları tenise götürdü ve Lily'yi de bana bıraktı bu öğleden sonra –ne şanslıyım, değil mi? Birazdan gidip banyo yapacak Lily."

"Merhaba, tatlım." Züleyha çocuğu öptü.

"Merhaba, teyze."

"Neymiş bu üzerinde çalıştığınız harika şey?" Kız gülümsedi. Özenle taranmış kâkülünün altında göze çarpan sarı bir ton vardı cildinde. "Bebeklerim için ev yapıyoruz –gizli bir odası da var!"

Ama daha fazlasını duymaya vakit yoktu, çünkü tam o sırada beliren dadı, parçaları toplayıp kızı da kaptığı gibi yukarıya götürdü.

* * *

"Gel, benimle otur" dedi Malik Yenge Züleyha'ya, yanındaki boş koltuğa davet edercesine vurarak.

"Benimle otursa daha iyi olur" dedi Malik Dayı. "Konuşmamız gereken şeyler var."

Malik Yenge kocasına bir bakış attı. "Sakin kalacağına söz vermiştin."

"Ben gayet sakinim" diye karşılık verdi Malik Dayı. "Madem durduk yere evliliğini bitirmeye karar vermiş, bu onun tercihidir. Modern zamanlarda yaşıyoruz."

Züleyha sessizce masanın ortalarından, her ikisine de eşit uzaklıkta bir sandalye çekti. Etrafına göz gezdirdi. Mekân bir kez daha elden geçirilmişti. Yemek odası, Malik'lerin evinin en çok yenilenen kısmıydı. Birkaç ayda bir, farklı renk tonlarıyla yeniden dekore edilirdi. Başlarının üzerinde beyaz zambaklarla ve renkli camdan yarısaydam yeşil yapraklarla süslenmiş bir avize asılıydı.

"Bunu daha önce görmemiştim –yeni mi? Çok güzelmiş."

"Yeni ama çok da eski" diye cevapladı Malik Dayı. "Büyük Sergi'de sergilenmiş, demek ki Kraliçe Victoria tarafından görülmüş olmalı –ve tabii ki milyonlarca başka insan tarafından da."

Avize, odadaki tek antika değildi. Girişin karşısında, Art Deco tarzı bir kokteyl dolabının içinde kristal bardaklar, yıllandırılmış malt viskiler ve sürahiler içinde eski porto şarapları vardı. Bir köşede, çerçevesine marangoz ustasının işareti –bir çekiçle bir örs– kazınmış, kakma süslemeli bir çekmeceli dolap duruyordu. Her parça Malik Dayı tarafından büyük bir titizlikle seçilmişti. Sanat objeleri toplamaya düşkün olduğu gibi, yemeğe de düşkündü ve bu ikiz tutkuları bu odada bir araya gelerek en mükemmel ifadelerini buluyordu.

"Canım, seni özledik" dedi Malik Yenge, Züleyha'ya dönerek. "Neden bizi daha sık ziyaret etmiyorsun?"

"Üzgünüm, son zamanlar biraz çılgınca geçti."

Malik'ler bakıştılar ama yorum yapmadılar. Tam o sırada hizmetçi bir sepet ekmekle içeri girdi. Kadının her bir küçük tabağa birer rulo koymasını beklediler sessizce.

"Bu ara senin uzmanlığına ihtiyacım olabilir" dedi Malik Yenge, peçetesini kucağına sererken. "Bir Zen bahçesi kuruyorum. Stresi azaltmanın harika bir yolu."

Dayısı homurdandı. "Ya da bana aktarmanın."

Züleyha gülümsemesini bastırdı. "Yardım etmeyi çok isterdim ama Zen bahçeleri hakkında hiçbir şey bilmiyorum."

"Endişelenme, bir peyzaj tasarımcım var zaten. Sen sadece su kısmında bana yardım et."

"Su mu?"

"Evet, bahçeden bir dere geçecek ve üstünde de rustik bir taş köprü olacak... ya da belki de ahşap... ve minyatür şelaleler, tamamen doğal ve rahatlatıcı. Sanki kendi bahçemizde bir *spa*mız varmış gibi olacak."

"Pahalı bir *spa*" dedi Malik Dayı. "Bunların hepsi bir servete mal olacak."

"Öyle söylüyorsun ama bittiğinde gece gündüz dışarıda olacaksın. Bayılacaksın." Malik Yenge kocasına kaşlarını çattı. "Fiyatına gelince, hiç konuşturma beni. Senin hobilerin benimkilerden daha pahalı. Eve getireceğin o antik parçaya nerede yer bulacağımızı bile bilmiyorum."

"Ah, yine başladık. Sana kaç kere söylemem gerekiyor? Bu bir Mezopotamya tableti. Avucunun içine sığar!"

"Doğru, sürekli unutuyorum" diye mırıldandı Malik Yenge kendi kendine. "Fiyatı yeterince büyük ama."

Hizmetçinin ilk yemeklerini –üstü poşe yumurta ve Brie krutonlarıyla süslenmiş kremalı kuşkonmaz çorbasını– servis

etmesini beklerlerken bir sessizlik çöktü üstlerine.

Bakışlarını kâsesine sabitleyen Züleyha, kaşığıyla yumurtanın sarısını patlatarak kehribar rengi sıvının dışarı akmasını izledi. Dayısının parayla ilişkisi onu her zaman şaşırtmıştı. Bir şişe şarap için bin paunt harcamaktan çekinmez ama karısının yaşlanma karşıtı kremlere olan düşkünlüğünü bir nevi bağımlılık olarak görüp itiraz ederdi. Nadir bir viski için dudak uçuklatan tekliflerde bulunabilir, ailesiyle lüks tatiller yapmaktan hoşlanır ve arkadaşlarıyla çıktığı bir akşam yemeğinde hesabı memnuniyetle öderdi ama aylık mutfak masrafları konusunda söylenirdi. Sevdiklerine aldığı hediyeler konusunda inanılmaz derecede cömertti, ancak, çalışanları maaş artışı talep ettiğinde öyle olmayabileceğinden kuşkulanırdı Züleyha.

"Bana bahsettiğin tablet mi bu?" diye sordu Züleyha.

"Ta kendisi!" diye cevapladı dayısı. "*Gılgamış Destanı*'nın bir bölümü. Dünyanın en eski şiirinden bahsediyoruz. Bu kadarı bile tek başına dikkate değer. Ama bu tablet daha da sıradışı. Asurbanipal'in kütüphanesinden mavi bir tablet."

"Böyle şeylerin müzelerde tutulduğunu sanıyordum" dedi Malik Yenge.

"Birçoğu öyle –ama bazıları da özel koleksiyonlara giriyor." Dayısı ekmeğine tereyağı sürüp bir parçasını ağzına attı. "Ben elbette gereken araştırmayı yaptım. Bugünlerde kimseye güven olmuyor. Irak ve Suriye'den yağmalanan objeler Londra, New York, Paris, Tokyo'nun her yerinde... Palmira harabelerinden çıkan eserler Avrupa'daki antika dükkânlarında sergileniyor. Ama emin olun, canlarım, bu tablet saygın bir satıcıdan geldi."

"Madem o kadar özel, sahipleri neden satıyormuş?" diye sordu Malik Yenge.

"Oluyor böyle şeyler. Yerel halk yoksul, cahil insanlar. Değerini tam olarak kavrayamadıkları şeyler oluyor ellerinde. Yaşlılar

öldüğünde, gençler mümkün olan her şekilde para bulmaya çalışıyorlar. Onları suçlayabilir misin?"

Züleyha tabağına baktı. Çiftin arasında bitmeyen bir çekişme kaynağıydı bu: para. İkisinin de parası vardı, ancak biri paranın içine doğmuşken, diğeri ona ulaşmak için uzun ve zorlu bir yolculuk yapmıştı. Ta 19. yüzyılda tekstil sektöründen zengin olmuş bir İngiliz ailesinin kızı olan Malik Yenge, insanların mali durumları, yatırımları ve kârları hakkında gevezelik etmesini son derece yakışıksız bulurdu. Malik Dayı ise faturaları ödemekte zorlanmanın nasıl bir şey olduğunu hiç bilmeyecek kadar ayrıcalıkla doğmuş olanlara sinir olmaktan asla vazgeçmezdi. Bu yüzden, bu meseleler söz konusu olduğunda, her ikisi de kendi üslubunca –ve pek de gizlemeden– hor görürdü diğerini.

≈

"Çok sessizsin, canım. Bize hayatından bahsetsene" dedi Malik Yenge, balık servis edildikten sonra.

"Evet, anlat bakalım neler oluyor!"

Züleyha derin bir nefes aldı. Onların evliliğiyle ilgili bir şeyler duymak istediklerini biliyordu ama iş hakkında konuşmak özel hayatından konuşmaktan daha kolay geldiği için, "Hatırlarsınız, dahil olduğum bir proje var" dedi. "Kayıp nehirleri yeniden canlandırmak için dünyanın her yerinden bilim insanlarıyla işbirliği yapıyoruz."

"Konuyu değiştiriyor" diye mırıldandı Malik Dayı ağzının içinden.

"Madem kayıp nehirlerden konuşmak istiyor, kayıp nehirlerden konuşuruz biz de" dedi Malik Yenge, kocasına kaş çatarak ve sonra Züleyha'ya döndü. "Söylesene, bir nehir nasıl kaybolur?"

"Yüzyıllar boyunca insanlar nehirlerin kıyılarına şehirler inşa ettiler. Ama bu şehirler genişlediğinde, o nehirler ve kolları uzak-

lara itildi. İstenmez oldular ve üzerleri kapatıldı –yeraltına gizlendiler. Paris'in tarihi suyolunu canlandırmaya çalışan bir Fransız ekibiyle çalışıyoruz şu anda."

"Seine!" dedi Malik Yenge, hülyalı bir gülümsemeyle. "Dünyanın en romantik yeri değil mi? Evlendiğimizde Paris'te bir yaz geçirmiştik. Çok güzel anılarımız var dayınla benim."

"Aslında başka bir nehirden bahsediyordum ben" dedi Züleyha. "Bièvre'dan."

"Neyden?" diye sordu Malik Yenge.

"Bièvre Nehri –Fransız başkentinin altında gömülüdür, hem de uzun zamandır. 19. yüzyıla kadar önemli bir suyoluydu, sonra çok kirlendi. Üstünü örttüler ve aslına bakılırsa unuttular. Bugün Paris'te dolaşan turistler Seine'e hayran kalıyorlar, ancak ayaklarının altında akan başka bir nehir olduğunu fark etmiyorlar."

"Londra'da bizim de var onlardan bir sürü" dedi Malik Dayı.

"Doğru" dedi Züleyha. "New York, Viyana, Sao Paulo, Sidney, Pekin, Moskova, Toronto... Gezegenin hemen her yerinde kayıp nehirler var. Tokyo'nun eskiden bir su şehri olduğunu pek fazla yabancı bilmez. Elbette hâlâ inanılmaz bir yer, ancak yüzlerce dere ve kanal doldurulup üstlerine yol yapılmış veya asfaltın altına gizlenmiş. Ya da Atina'yı ele alalım. Bu yaz oradaydınız ikiniz. Bütün ihtişamına rağmen, şehrin içinden geçen bir suyolu yok. Ancak aslında, tarihsel olarak Atina bir değil, iki değil, üç nehre sahipti."

"Ya? Hiç bilmiyordum" dedi Malik Yenge. "Ne olmuş onlara?"

"Gömülmüşler."

"Gömülmüşler mi?"

"Evet, beton katmanlarının altına. Tıpkı dünyanın başka yerlerinde olduğu gibi. Yollar nehirlerden daha kârlıdır zira; daha fazla araba satabilirsiniz. Emlâk piyasası da bunu tercih ediyor. Ancak Antik Yunan'da nehirlerin kutsal olduğunu unutmayın. Yani, insanlar suya her zaman böyle davranmıyorlardı."

"Tamam, abartmayalım şimdi. Bunu kapitalizme karşı bir nutuk haline getirmeye gerek yok" dedi Malik Dayı. "Bu nehirler öldüyse, bir nedeni olmalı. Sen kendin söyledin aşırı kirli olduklarını. Halk sağlığı için bir tehdit oluşturuyorlardı herhalde. Her türlü hastalığı yayıyor olmalılar. Onları gizlemek en akıllıca şey değil belki ama o zamanlar en iyi çözüm buymuş anlaşılan. Victoria Dönemi insanlarının elinde çok fazla seçenek yoktu; çok sert yargılamayalım onları."

"Victoria Dönemi insanlarını yargılamıyorum" dedi Züleyha. Dayısıyla tartışmayı sevmiyordu ama kendisi için bu kadar önem taşıyan bir konuda sessiz de kalamazdı. "Bizi eleştiriyorum. Aradan bir asırdan fazla zaman geçmiş, artık yeni bir yaklaşıma ihtiyacımız var. O yeraltı kanalları şehirlerin daha küçük olduğu bir zamanda inşa edilmişti. Şimdi, iklim acil durumuyla birlikte, kanalların taşkın kapasiteleri tehlikeli şekilde zorlanıyor."

"Ne yapabilirsiniz ki, canım?" Malik Dayı parmaklarını çenesinin altına dayadı. "Kayıp nehirlerinizi kurtarmak için özel mülkleri mi yıkacaksınız? Şimdi düşününce, Buckingham Sarayı'nın bazı kısımları da bu kollardan birinin üzerine inşa edilmemiş miydi? Umarım Kraliçe'nin duvarlarını yıkmayı planlamıyorsunuzdur."

"Bütün söylediğim, eğer yeni bir yaklaşım bulamazsak, şehirlerimizde her yıl daha kötü seller yaşayacağımız. Bu imkânsız bir iş değil. Seul'de yaptılar. Buna 'gün ışığına çıkarmak' deniyor –kayıp bir nehri açık havaya geri döndürmek yani."

"Gün ışığına çıkarmak –hoş bir isimmiş" diye lafa girdi Malik Yenge.

"Şayet rakamlar onu desteklemiyorsa, hoş bir isim hiçbir şey ifade etmez" dedi Malik Dayı. "Şimdi, Seul'de ne yaptıklarını bilmiyorum ama Londra'da yapılabileceklerin bir sınırı olduğunu biliyorum. Genel bir kural olarak, hayaletler rahat bırakılsa daha iyi olur. Neden onları hortlatmaya çalışalım ki?"

"Çünkü onlar hâlâ oradalar." Züleyha bakışlarını indirip tabağını itti. "Şeyler sadece biz öyle istediğimiz için ortadan kaybolmazlar. Betonla örtsek, üzerlerine bir şeyler inşa etsek ve sanki hiç var olmamışlar gibi davransak bile, derinlere gömdüğümüzü sandığımız tüm o hayaletler hâlâ bizim bir parçamızdır ve eğer onlarla yüzleşmezsek bizi rahatsız etmeye devam ederler."

Başını kaldırdığında, dayısıyla yengesinin ona baktığını gördü; yüz ifadeleri değişmişti.

"Tatlım, üzülme. Hadi, ağır konulardan konuşmayalım." Malik Yenge Züleyha'nın elini okşadı. "Söylesene, balığı beğendin mi?"

≈

Tatlı, glazürlü kızılcıklarla süslenmiş bitter çikolatalı fondandı. Kendi payını geri çeviren Malik Yenge saatine baktı. "Ben izin istemek zorundayım. Lily'yi eve götüreceğiz, şoför bekliyor. Bu gece orada kalabilirim aslında. Helen'in kocası yine Singapur'da, iş seyahatinde."

"Ah, lütfen onlara sevgilerimi ilet" dedi Züleyha. "Helen'i ne zamandır görmedim."

Malik Yenge durakladı, gözleri sanki bir saniye fazladan takılı kaldı kocasına. Sonra, "Senin yerinde olsam görürdüm" dedi.

Bu söz, öylesine söylenivermiş gibi dursa da Malik Yenge gittikten sonra da devam eden bir sessizliğe neden oldu.

"Ben de kalksam iyi olacak" dedi Züleyha. "Beni ağırladığınız için teşekkürler. Her şey çok lezzetliydi."

"Biraz daha kal, canım. Doğru düzgün sohbet etme fırsatımız olmadı."

Dayısı bastonuna yaslanarak ayağa kalkarken dirseğinin dibinde bitiveren uşağa işaret etti. "Kahvemizi kütüphanede içeceğiz, Kareem."

* * *

Üst katta, hava soğuk olmadığı halde ateş yakılmıştı. Şöminenin üzerindeki saat alçak sesle tıkırdıyordu. Çiçeklerden gelen baş döndürücü kokularla kitapların ve eski elyazmalarının kokusu birbirine karışıyor, insana huzur veriyordu.

"Helen'le ilgili bir sorun mu var?" diye sordu Züleyha, kahveler servis edildikten sonra.

"Son zamanlarda hiç keyfi yok. Lily pek iyi değil."

"Lily mi? Mutlu görünüyordu." Ama bunu söylerken aklına çocuğun alışılmadık solgunluğu geldi. "Nesi var?"

"Henüz bilmiyoruz; testler yapıyorlar."

Züleyha'nın gözleri kocaman açıldı, şaşkınlık yerini suçluluk duygusuna bırakmıştı ânında. Son zamanlarda kendi sorunlarıyla o kadar meşguldü ki kuzeniyle iletişimde kalmayı ihmal etmişti. "Helen'le bir buluşma ayarlamak hep aklımdaydı."

"Buluşun, canım! O senin kız kardeşin. Önceden aramana gerek yok, gidiver. Evde olmazsa, galeriye uğrayabilirsin her zaman –iş saatlerinde orada hep. Helen'in sana ne kadar değer verdiğini biliyorsun."

"Ben de ona değer veriyorum."

Dayısı, kaşığı porselene çarptırarak kahvesini karıştırdı. "O gondolda rahat edeceğinden emin misin?"

"Yüzen evde mi? Ederim. Beni merak etme –lütfen."

Dayısı başını iki yana salladı. "Bana planlarından bahsettiğinde şoke oldum açıkçası. Su kenarındaki evlerden uzak durmak isteyeceğini düşünürdüm."

Boğazı düğümlenen Züleyha omuzlarını dikleştirdi. Annesiyle babasının başına gelenler hakkında nadiren konuşurlardı.

"Yaşla ilgili bir şey olmalı" dedi Malik Dayı. "Son zamanlarda çok düşünür oldum onları."

Züleyha dayısının ifadesinin bulutlanmasını seyretti, adamın gözlerindeki pırıltıyı iyi tanıyordu. Kendisinin de bugünlerde onları daha sık düşündüğünü söylemedi ona.

"Kesinlikle yaşla ilgili bir şey" diye devam etti Malik Dayı. "Annemi de düşünüyorum."

Dayısı, İngiltere'deki bir yatılı okula gönderildiğinde sekiz yaşındaymış ve ailesinde yurtdışında eğitime gönderilen ilk kişiymiş. O yaşta ona azap gibi gelen bu imkânı sağlamak için ailesinin ne kadar fedakârlık yaptığı hakkında hiçbir fikri yokmuş. Üç yaz sonra, nihayet eve gitmesine izin verildiğinde, annesinin babasını başka bir adam için terk ettiği ve tüm aileye utanç getirdiği söylenmiş ona. Annesinin nerede olduğuna dair ısrarcı soruları soğuk bir sessizlikle karşılanmış. Tatilin sonunda, Winchester College'ın giriş sınavlarına hazırlanmak için yatılı okula geri dönmüş çocuk ve bir daha da annesini hiç sormamış.

Yeni vatanında çok başarılı olmuş. Okulda münazara becerileri, keskin zekâsı ve alaycı mizahıyla tanınırmış. Üniversiteden sonra bir fast-food restoranı açmış ve bayilikler vererek çok para kazanmış; sadece kurnaz ve yaratıcı biri olduğu için değil, aynı zamanda siyasi nüfuz ve yükselişin sorgusuz sualsiz satın alınabildiği bir dönemde yaşadığı için de yapabilmiş bunları. Siyasi partilere ve kampanyalara büyük meblağlar bağışlayarak politikacılarla ve ünlülerle arkadaş olmuş. Sık sık gazetelerde adı geçerdi dayısının; hükümete danışmanlık yapar ve finans basınında fikir yazıları yazardı. Yakın zamanda, Lordlar Kamarası'na atanma hayalini de gerçekleştirmişti.

Dayısı "kendi kendini var etmiş bir adam" olarak tanımlamayı severdi kendisini. Bu doğru olabilirdi, ancak Züleyha, yeni bir benlik var etmenin eski bir benliği yok etmeyi gerektirdiğinden şüpheleniyordu. Dayısı sanki kendisinden bir parçayı –sevecen, insanlara güvenen ve iyimser olan parçasını– Irak'ta bırakmış gibi geliyordu ona. Ve yıllar geçmiş olmasına rağmen onun annesini hâlâ affetmediğine inanıyordu.

Züleyha'nın kendi annesi –dayısının ondan dört yaş büyük olan ablası– kolayca gülümseyen, sıcak bakışlı, nazik, şefkatli bir

kadındı. İngiltere'ye çok daha sonra gelmişti ve her zaman başka bir ülkenin gölgesini taşımıştı üzerinde. Unvanlara veya kazanca hiç ilgi duymazdı. Onun sevdiği şey doğaydı.

Annesi de babası da açık havaya tutkundular. Züleyha'nın çocukluk anılarının çoğu uçsuz bucaksız manzaralarla doluydu. Babası ve annesiyle ıssız bir yerde kamp yapmaları, ormanda yürümeleri, bir şelaleler silsilesinin üstünde beliren gökkuşağına hayranlıkla bakmaları... Botlarının altında çıtırdayan çam ibreleri, kayaları kaplayan pudramsı kristaller, don olaylarından sonra topladıkları çakaleriği meyveleri, babasının kemerine taktığı ve Züleyha susadığında su içmesine izin verdiği gümüş rengi matara... Başka hiçbir suyun tadı onun kadar güzel gelmemişti Züleyha'ya. Ama sonunda onları öldüren ve Züleyha'yı yapayalnız bırakan da su olmuştu.

≈

"Gitmeden önce, okuma gözlüğümü şu çekmeceye koyabilir misin, canım?"

Züleyha'nın kararını bir kez daha düşünmesini istiyordu. Bu, ona zarfı hatırlatmanın pek de üstü kapalı olmayan bir yoluydu. Ancak Züleyha çekmeceyi açtığında gördüğü, yine o kitap oldu: *Ninova ve Kalıntıları.*

Bu sefer altbaşlığı da okudu: *Antik Asurluların Töre ve Sanatlarına Dair bir İnceleme ve Kürdistan'ın Keldani Hıristiyanları ile Ezidilere ya da Şeytana Tapanlara Yapılan bir Ziyaretin Hikâyesi.*

Bu son kısım merakını celbetti. Haberlerde, IŞİD'in saldırdığı ve evlerinden ettiği Ezidilerin başlarına gelenleri duymuştu, ancak başka pek bir şey bilmiyordu.

"Bunu ödünç alabilir miyim?" diye sordu Züleyha, ani bir dürtüyle.

"Zarfı mı?"

"Kitabı. Okuyunca geri getiririm."
Malik Dayı iç geçirdi. "Al, canım."
"İyi geceler, dayı."

≈

Kareem, elinde genç kadının ceketi, aşağıda onu bekliyordu. Kapıyı açtı. Yan yana durup serin havayı içlerine çektiler.

"Her şey için teşekkür ederim" dedi Züleyha aceleyle. Bu evden ve üzerinde bıraktığı etkiden uzaklaşmak istemişti birden. "Sanırım çok fazla yedim. Biraz yürümeliyim."

"Ama dayın taksi çağırdı senin için."

Kareem sözlerini bitirir bitirmez, bahçe kapısının önündeki kaldırıma bir arabanın yanaştığını duydular.

Züleyha soluk verdi. "Demek ki yürümeyeceğim."

Sanki bakımlı çimenler ve güzel bitkilerle bezenmiş bahçeyi rahatsız etmek istemiyormuş gibi sessizce ilerledi bahçe kapısına doğru. Endülüs çeşmesinin yanından geçerken, Malik Dayı'nın, ağır ipek brokar perdelerin önünde grenli bir siluet olarak onu pencereden izlediğinden emindi. El sallamak üzere yarı dönerek omzunun üzerinden baktı ama camda Victoria tarzı lambadan düşen bir gölgeden başka kimse olmadığını görerek şaşırdı.

ARTHUR

Thames Nehri Kıyısında, 1856

Arthur'un on altı yaşına basmasından önceki yıl, ailesi kirayı ödeyemez oldu. Çocuğun fazla mesai yapması gerekti. Daha güvercinler ötmeye başlamadan, gözlerinden uyku akarak kalkıyordu yataktan. Hijyen konusunda her zaman titiz olduğundan, yine de elinden geldiğince yıkanmaya büyük özen gösteriyor; ya seyreltilmiş sirkeye batırılmış bir bezle siliniyor ya da cildine iğne gibi batan buz gibi suyla vücudunu yıkıyordu. Ayrıca, bir yardım kuruluşunun dağıttığı bir şişe dezenfektan ile bir kalıp karbolik sabunu da kullanıyordu azar azar. Ancak sabun o kadar kalitesizdi ki, ne kadar ovuşturursa ovuştursun, neredeyse hiç köpürmüyordu. Buna rağmen, günlük ritüellerini yerine getirmekten asla vazgeçmiyordu çocuk.

Bazı sabahlar binadan çıktığında, beyaz renkli Ay'ın Arnavut kaldırımı yollardan yansıyan gümüşî huẓmesini görürdü. Bu erken saatte, Londra'daki havanın tuhaf bir tadı olurdu, sanki diline bakır değmiş gibi hissederdi çocuk. Halk arasında *tabut* diye bilinen iki penilik ranzalara –evsizlerin başlarını so-

kabilecekleri en ucuz barınma yerine– bile paraları yetmediğinden kaldırımlarda uyuklayan dilencilerin, serserilerin ve afyon bağımlılarının etrafından dolanarak dikkatlice yürürdü. Bir keresinde donarak ölmüş bir adama rastlamıştı –sakalı buzla kaplıydı adamın, yüzü son bir güzel rüyanın etkisiyle yumuşamış, giysileri sıyrılmış ve altından kurumuş bir ağaç kadar zayıf bir beden çıkmıştı.

Açlık, hayatının sabitiydi –bazen kısa süreliğine yatışsa da asla uzun süre yok olmuyordu. Kahvaltısı, eğer mümkünse üzerine bir parça tereyağı sürdüğü küçük bir sandviç ekmeğinden ibaretti çoğu gün. Bazen, kömürlü bir mangalı olan aydınlık bir tezgâhtan bira veya kahve alırdı. Bira sulandırılmıştı, kahveninse tadı hiçbir şeye benzemiyordu ama en azından sıcaktı. Annesi ve küçük kardeşi için her fırsatta yiyecek bir şeyler almaya devam ediyordu hâlâ: sıcak tütsülenmiş yılanbalığı, turşulanmış deniz salyangozu veya böbrekli börek. Bunlar da onun kıymetli ritüellerinin bir parçasını teşkil ediyordu.

Gece geç vakit eve döndüğünde o kadar bitkin oluyordu ki bırakın bir şey okumayı, gözlerini açık tutmakta bile zorlanıyordu. O günlerde Ninova'yı hayal etmiyordu artık. Yaşanan bunca rastgele acı, geleceğe dair umudunu elinden almıştı. Kardeşinin ölümüyle ilgili duyduğu pişmanlık hiç azalmıyordu. Akıl hocası ve destekçisi Bay Bradbury'yi özlüyordu. Bir kışı daha atlatıp atlatamayacağından emin değildi. Ama kimi gelip geçici anlar yüzüne bir tebessüm kondurmayı başarabiliyordu hâlâ –çatıların üzerine yayılan bir martı şarkısı, bir çiçekçinin sepetinde gördüğü çuha çiçekleri veya bir mangaldan yayılan kestane kokusu... Sadece küçük şeyler, incecik bir varoluş ipliğine tutunacak kadar yüreklendirebiliyordu onu.

Bir sabah, Arthur ofiste bir kitap sehpasının başında durmuş, şirketin İngilizce olarak yeniden basmayı düşündüğü bir kitabı inceliyordu: *Rabelais'nin Eserleri*. Orijinal kitap Fransız sanatçı Gustave Doré tarafından resimlenmişti. Adamın çizimleri vahşi bir coşkuyla doluydu. Çocuk onları hayranlıkla inceledi. İster hakikat ister kurgu olsun, tüm kitapların resimleri olması gerektiğine dair sarsılmaz bir inancı vardı. İmgeler, tıpkı bir gece gezgininin yolunu aydınlatan fenerler gibi, okuyucuya rehberlik etmeliydi anlatının diyarlarında. Ama kendisi artık çizmiyordu. Fransız çizerinki gibi bir beceriye sahip olmadığını biliyordu. Drury Lane'deki operetlerden çıkan zengin beyefendilerin kollarındaki küstah sosyete güzellerini, Holywell Sokağı'nda pornografik kitaplar satılan karanlık dükkânları, Waterloo İstasyonu'ndaki tren yolcularını veya gazete yayıncılığı sektörünün kalbi haline gelen ve "Mürekkep Sokağı" olarak da bilinen Fleet Sokağı'nda dolaşan yayaları gözlemleyebilir ve bunların resimlerini canlılık ve incelikle kâğıt üzerine aktarabilirdi; ancak bir hikâyeyi okuyup yazarın hayal gücünü bile aşan çizimler ortaya çıkaramazdı.

Çocuk düşüncelerine o kadar dalmıştı ki, kapı aniden açılıp da içeriye bir ziyaretçi dalıverince irkildi. Orta boylu ve orta yapılı olan ziyaretçinin düzgünce şekil verilmiş, sivri bir sakalı vardı. Yüzü köşeli, kaşlarının altındaki koyu gözleri parlak ve dikkatliydi.

"Bay Evans nerede? Acilen onunla konuşmam gerek."

"Henüz gelmedi" dedi Arthur.

"Hay canına yandığım, bu iş bekleyemez!"

"Eminim kısa süre içinde burada olacaktır, efendim."

"Zamanım dar" diye mırıldandı adam, saatine bakarak, sonra da onu yelek cebine geri koydu. Arthur adamı daha önce görmediğinden emindi ama ondaki bir şey tuhaf bir şekilde aşina geliyordu.

Hâlâ homurdanan ziyaretçi en yakındaki koltuğa yerleşti. Kendi kendine mi yoksa Arthur'la mı konuştuğu belli değildi.

"Uzun uzun düşündükten sonra, buranın benim için doğru şirket olduğuna karar verdim. Romanlarım burada basılmalı!"

Birden adamın kim olduğunu fark eden Arthur'un gözleri kısıldı.

"Öncelikle, bunca yıldır birlikte çalışmak talihsizliğini yaşadığım o alçak yayıncıdan bir kurtulmalıyım. Gidemeyeceğimi sanıyorlar; görür onlar. Ben kararımı verdim. Bundan sonra eserlerim Bradbury & Evans tarafından yayınlanacak."

Arthur bakışlarını kaçırdı. "Bay Bradbury artık yok, efendim."

Adam duraklayarak keskin bakışlarını çocuğa çevirdi. Onda her ne gördüyse, ifadesi yumuşadı ve tekrar konuştuğunda sesi de yumuşak çıktı. "Evet, biliyorum, korkunç bir kayıp. Sen onun çırağı olmalısın. Gecekondu mahallesinden bir çocuğa akıl hocalığı yaptığını duymuştum."

"O benim, efendim."

"Ayrıca çok zeki olduğunu duydum. Dâhiymişsin, öyle diyorlar."

"Onu bilemem, efendim."

Ardından gelen sessizlik çok sürmedi. Adam, "Sen benim kim olduğumu biliyor musun?" diye sordu yavaşça.

"Evet efendim. Siz yazar Bay Charles Dickens'sınız."

Adam onaylarcasına başını salladı. Merakla yanan gözleri masayı taradı. "Çizimleri seviyorsun. Sanatçı olmak mı istiyorsun?"

"Sanatı çok seviyorum ama dünyaya bunu yapmak için geldiğimi sanmıyorum."

"Nedir peki senin yeteneğin o halde?"

Arthur düşündü. "Bay Bradbury bana her zaman başkalarının göremediğini görmekte iyi olduğumu söylerdi –bunun bir yetenek olup olmadığından emin değilim."

Yazar gülümsedi. "Oldukça büyük bir kabiliyet gibi geldi bana. Belki de onu nasıl kullanacağını keşfetmek için zamana ih-

tiyacın vardır. Güneş ilk doğduğunda zayıftır ama gün ilerledikçe güç ve cesaret toplar."

Daha fazlasını da söyleyecek gibi görünüyordu ama o sırada Bay Evans'ın sesi havayı delip geçti, birkaç saniye sonra da kendisi belirdi. "Dickens, sevgili dostum, bu ne sürpriz!"

Yazar hızla ayağa kalkarak, sanki kendisi ev sahibi, işletmeci de konuğuymuş gibi ellerini uzattı.

"Burada olduğunuzu bilseydim, hemen gelirdim" dedi Bay Evans. "Bizi şereflendirmenizi neye borçluyuz?"

İki adam arkadaki ofise doğru yürürlerken konuşmaları giderek hararetlendi. Arthur her kelimeyi duyabiliyordu –özellikle adamlar içki dolabını açtıktan ve Bay Evans'ın kaliteli eski brendisinden birkaç yudumdan fazla içtikten sonra.

Dickens yayıncılarından şikâyet ediyordu. Onu uzun zamandır sömürdüklerini iddia ediyordu. Hepsi açgözlü haydutlardı! Parlak bir entelektüellik maskesinin ardına saklanan bayağı istismarcılardı! Tüm bu zaman boyunca, koca bir malikâneden sorumlu bir hizmetçi gibi kendi başına didinip durmuştu Dickens. Tüm bu hikâyeleri hayal eden de kamburu çıkıp gözleri bozulana kadar gaz lambası ışığında uzun saatler çalışan da kendisiydi, ancak semeresini görenler onlardı. Telif hakkını bir yayınevine satmanın bir yazarın çıkarlarına hizmet etmediğini acı bir şekilde öğrenmişti. Yazarlar fabrika işçilerinden farksızdı. Ancak yetmişti artık. Adaletsizliğe daha fazla tahammül etmeyecekti. İlkelerini edebiyat gemisinin direğine çekecekti ve iyi bir denizci olduğundan gemiyi terk etmeyecek, gerekirse onunla birlikte batacaktı.

"Bu nedenle size bir teklifte bulunuyorum."

Dickens, Evans'a kendisiyle bir ortaklığa girmesini önerdi. Yazar, telif hakkını elinde tutacak, ancak telif gelirlerinin dörtte biri karşılığında eserlerini basma ve yayınlama hakkını şirkete devredecekti. Gerisi yazara kalacak ve bir de yüklü nakit avans alacaktı.

"Sevgili dostum, sıkı pazarlık yapıyorsunuz!" dedi Bay Evans, alnını silerek. "Ama *Oliver Twist*'in yaratıcısını nasıl reddedebilirim? Anlaştık."

Arthur, bir tur daha brendi doldurulurken çıkan o kof lıkırtıları, kadehlerin birbirine vuruluşunu, kahkahalarının altındaki gerginliğin yerini canlı bir uyuma bırakışını duydu.

Dickens'ın dört kitabını yayınladılar: *Dombey ve Oğlu, David Copperfield, Kasvetli Ev, Küçük Dorrit*. Arthur hepsini okudu, daha önceki romanlarını yeniden bastıklarında onları da tekrar okudu.

Ortaklık o kadar verimli oldu ki, ulusal bir gazete çıkarmaya karar verdiler –*Daily News*. Yeni fikirlerle dolup taşan Dickens, şirketi sosyal reformları desteklemeye ikna etti. Giderek daha fazla sayıda çaresiz aile geçimini sağlamak için taşradan şehre göç ettikçe çoğalan yoksullara ve talihsizlere yardım etmek onların göreviydi. Londra'nın tüm imparatorluğa insanlık ve adalet konusunda örnek olması gerekiyordu, zulüm ve eşitsizlik konusunda değil. Dickens'ın pusulası tutku, diğer herkesin pusulası da Dickens'tı. Beş peniye satılan, sekiz sayfa uzunluğundaki ilk sayıda dosta düşmana duyurdular: *Gazetemiz* Daily News *tarafından savunulan ilkeler, ilerleme ve gelişme ilkeleri olacaktır: eğitim, insan hakları, dini özgürlük ve yasa önünde eşitlik.*

Çok para kaybettiler.

Dickens roman yazmaya geri döndü.

≈

Arthur yazarı aylarca görmedi, ancak sonra bir sonbahar günü tekrar belirdi adam. Sabahın çok erken saatleriydi, gökyüzü hâlâ mürekkep karasıydı. Çocuk ofise yaklaşırken kapının yanında, belli belirsiz bir siluet fark etti. Onun geldiğini duyan karaltı, sokak lambasının altındaki ışığa doğru kaydı. Dickens'tı

bu. Uykusuz ve kederli görünüyordu, yanaklarında bir iki günlük sakal ve gözlerinin altında koyu halkalar vardı.

Bu şehirdeki birçok kişi gibi Arthur da ortalıkta dönüp duran söylentileri duymuştu. Yazarın genç bir kadına âşık olduğu ve ona bir bilezik aldığı söyleniyordu. Ve hediye yanlışlıkla kendi evine teslim edilip karısının eline geçtiği için de her şey ortaya çıkmıştı.

"Merhaba efendim."

"Genç Arthur" dedi Dickens, gözlerine pek yansımayan bir gülümsemeyle. "Seni gördüğüme çok sevindim."

"Bu kadar erken kalktığınızı bilmiyordum."

"Her zaman değil, çocuğum. Sadece bugünlerde, evde birtakım dertlerim olduğu için böyle."

Ofise girer girmez Dickens bir koltuğa çöktü, koltuğun yanlarını sımsıkı kavrayan ellerinin üstü gerildi. Ağzının içinden konuşuyordu: "Gerçek şu ki, uyuyamadım."

Arthur, adamın saçlarında daha fazla beyaz olduğunu ve gözlerinin etrafındaki kırışıklıkların daha da derinleştiğini fark etti.

Çocuğun dikkatli bakışlarını üzerinde hisseden Dickens, omuzlarını dikleştirdi. "Bak, yiyecek hoş bir şey getirdim yanımda –en mutsuzları bile neşelendirecek bir şey."

Böyle dedikten sonra cebinden zarif bir teneke kutu çıkarıp açtı. İçinde, mükemmel sıralar halinde dizilmiş, üstleri şeker kaplı, pembe, jölemsi küpler vardı.

Arthur'un gözleri kocaman açıldı. "Bu nedir efendim?"

"Bunlar lokum" diye cevapladı Dickens, yüzündeki ifadeye ters düşen bir hafiflikle. "Osmanlı topraklarından getirilmiş –zenginler kadar, pek zengin olmayanların da bayıldığı özel bir lezzet. Hadi, denesene bir tane."

Arthur uzanıp bir tane aldı. Alışılmadık bir tadı vardı, sakızımsı, yumuşak ve hoş kokulu.

"Ee, ne düşünüyorsun?" diye sordu Dickens.

"Tuhaf... çok lezzetli. Bunu her gün mü yiyorlarmış?"

"Sanırım öyle. Sultanın bunu haremine dağıtma alışkanlığı olduğunu duydum."

"Harem nedir?"

"Ah, çok korkunç bir şey" dedi Dickens, ciddileşen bir sesle. "Konuşmaya bile değmeyecek, berbat, aşağılayıcı bir kurum. Gerçi merhum Bayan Brontë buna kafa yormaktan zevk alıyormuş belli ki. Zavallı Jane Eyre için nasıl da rezil bir sahne tahayyül etmiş öyle! Rochester ne diyordu hatırlıyor musun? Bu küçük İngiliz kızını, Büyük Türk'ün ceylan gözlü, huri endamlı kadın koleksiyonunun tamamına değişmezmiş! Ve sonra, yazarın hangi akla hizmet, o pek sıkıcı sevgili Jane'e, kendisini ipekler ve çiçeklerle zar zor örtünmüş halde, Rochester'ın 'haz villasında' tensel zevklerle dolu bir geceyi beklerken hayal ettirdiğini merak edebilirsin... Terbiyeli bir İngiliz hanımının zihnine yerleştirilecek fantezi mi bu şimdi." Dickens durakladı. "Oldukça erotik bir düşünce olduğunu söylemeliyim mamafih."

Arthur, *Jane Eyre*'i okumuştu ve her ne kadar o zaman bu spesifik ayrıntı üzerinde fazla durmamış olsa da, şimdi yüzünün kızarmasına neden olacak kadar kavramıştı meseleyi.

Çocuğun rahatsızlığını fark etmeyen Dickens devam etti. "Brontë'ler her ne kadar Yorkshire'da büyümüş olsalar da, unutmayalım ki, kökleri Cornwall'ın ta kalbindendir. Deniz kenarında yaşamış olmaları nedeniyle, nesiller boyunca Osmanlı korsanlarının evlere baskın düzenleyip İngiliz kadınlarını kaçırmaları ve haremlerine götürmelerine dair hikâyelerle büyümüş olmalılar. Bunun, edebi hayal gücünü ateşlediğine inanıyorum. Neyse, bu ilginç ve belki biraz da sansasyonel ayrıntıyı bir kenara bırakalım."

Yazar bir tane daha lokum alıp onu parmaklarının arasında tuttu. "Dünyadaki birçok kültürün bizimkinden belirgin şekilde daha aşağı olduğunu bilmelisin –özellikle de Şark ırkının. Bizim

medeniyet seviyemize ulaşmaları uzun zaman alacak, belki de hiç ulaşamayacaklar."

Aniden acı bir farkındalıkla yüzleşen Arthur'un omuzları çöktü. Yazar, yoksulların ve boynu büküklerin ne kadar tutkulu bir destekçisi, ezilmişlerin ve mazlumların ne kadar ateşli bir savunucusu olsa da, kendisininki dışındaki toplumlara hiç de iyi gözle bakmıyordu.

Sanki onun kendisiyle aynı fikirde olmadığını hissetmiş gibi, çocuğun gözlerine baktı Dickens. "Anlaşılan sen farklı görüştesin. Bir gün kıyılarımızın ötesine gitmeyi mi düşünüyorsun –uzak diyarlara seyahat etmeyi arzuladın mı hiç?"

Arthur içtenlikle başını salladı.

"Nereye?"

Cevap vermek yerine, bir çekmeceyi açtı Arthur ve bir gravür yığınının altında sakladığı gazete kupürünü çıkardı.

Dickens, kâğıdı ışığa tutarak yüksek sesle okudu. "*Bu öğleden sonra British Museum'da, Ninova'dan gelen devasa heykeller ve diğer eserler büyük bir kalabalık tarafından karşılandı.*" Durdu ve sayfanın üzerinden çocuğa baktı. "Gitmek istediğin yer burası mı –Ninova mı? Çok sıradışı bir merakmış bu seninki. Söylesene, hiç British Museum'ın içine girdin mi sen?"

"Hayır, efendim... Birkaç kez merdivenlerin dibine kadar gittim ama içeri girmeye cesaret edemedim."

"Neden yahu?"

"Uygun kıyafetim yok."

Dickens'ın yüzü yumuşadı. "Oğlum, bunun bir engel teşkil etmesi gerekmiyor ki."

"Genellikle teşkil eder" dedi Arthur kararlılıkla. "Ve kusura bakmayın ama, efendim, siz bunu bilecek durumda olmayabilirsiniz."

Yazar, dile getirilmeyen başka bir sitem sezdi bu sözlerde. Bir zamanlar bir ayakkabı boyası fabrikasında çalışmış, o zamandan beri işçi sınıfının ateşli bir savunucusu olmuş ve Yoksullar

Yasası'nda yapılan değişiklikleri açıkça eleştirmiş olabilirdi; romanlarında yoksulların halini tasvir etmiş ve yoksulluğun suçunun onu çekenlerin üzerine atılmaması gerektiğini açıkça ifade etmiş de olabilirdi ama burada, bu odada, bu çocukla karşılaştırıldığında, ayrıcalıklılardan biriydi o.

Dickens bir an durup düşündü. "Senin hakkında söyledikleri doğru mu –asla hiçbir şeyi unutmadığın?"

"Hafızamın içinde çok fazla zaman geçiriyor gibiyim" diye itiraf etti Arthur. "İşe yaramaz bir şey bu."

Dickens sakalını kaşıdı. "Bu dünyada bir başkasının yükünü hafifleten hiç kimse işe yaramaz değildir."

"Kimsenin yükünü hafiflettiğimden emin değilim. Babamınkini hafifletmediğim kesin."

"Bütün babalar çocuklarını kendi meşrebince sever. Belki de senin baban sana olan takdirini nasıl göstereceğini tam olarak bilmiyordur."

Arthur dudağını ısırdı. Ünlü romancıya karşı çıkmak istemiyordu, ancak kendini sadece derin ve yaralayıcı bir soğuklukla ifade eden ve karşısındakini acı içinde bırakan bir sevgi, gerçekten sevgi sayılabilir miydi?

≈

Aynı hafta, Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur için bir paket geldi ofise. İçerisinde, bedenine mükemmelen uyan, terzi elinden çıkma bir tüvit ceket, yelek ve pantolon ile tam doğru numara bir çift kahverengi deri bot buldu Arthur. Dickens onu son derece iyi gözlemlemişti. Pakete iliştirilmiş bir de mektup vardı:

Sevgili Arthur,

Konuşmamızdan büyük keyif aldım ve sonrasında söylediklerin üzerine çok düşündüm. Sen, kayda değer bir yeteneğe ve

takdire şayan bir zekâya sahip bir genç adamsın. Ninova'ya gitmen ve Dicle Nehri'ni bizzat görmen gerektiğine inanıyorum. Senin elinde olmayan nedenlerden ötürü, Londra senin kalbini kırmış. Belki Şark'a ulaştığında, doğduğun şehri ve onun cesur nehri Thames'i affedecek gücü bulursun içinde. İnsan bir yeri ardında bıraktığı an, onu affetmeye başlar.

Her daim müşfik dostun,

Charles Dickens

Bunun ardından, yazar, ilerleyen aylar boyunca bütün enerjisini ve itibarını gasp edecek olan aşk ilişkisine ve evlilik skandalına dalıp giderek bir kez daha ortadan kayboldu. Arthur ona mektup yazacak ancak şahsen teşekkür etme şansı bulamayacaktı. Ayrıca ona sonunda British Museum'ı ve Ninova'nın kanatlı yaratıklarını ziyaret etmeyi başardığını ve orada hayatını sonsuza dek değiştirecek bir sürprizle karşılaştığını da söyleyemeyecekti.

H—

NARİN

Dicle Nehri Kıyısında, 2014

"Anneanne, Leyla Nine'nin gençliğinde gördüğünü söylediğin o kanatlı devlere ne oldu?"

"*Lamassu*lar mı? Gittiler."

"Nereye?"

"Kim bilir –Avrupa'ya, Amerika'ya... Müze denen büyük evlerde tutuluyorlar şimdi. Artık kendi topraklarında değiller, gerçi bir ya da ikisi hâlâ etrafta olabilir, o yüzden gözünü açık tut. Ama diğerlerinin hepsi götürüldü –sallara ve teknelere bağlandılar ve zengin ülkelere götürüldüler. Ben bunu anneannemden duymuştum, sen de şimdi benden duydun."

İnanmakta güçlük çeken çocuk gözlerini kırpıştırdı. Bazen anneannesinin hikâyeleri hakkında ne düşüneceğini bilemiyordu. Yaşlı kadını ne kadar sevse de ve onu dinlemeye bayılsa da, koskoca melez yaratıkların Mezopotamya'dan kalkıp Amerika'ya yelken açmış olması fikri hiç akla yatkın gelmiyordu.

"Bana inanmadığını biliyorum Narin, ama hikâye dediğin, gerçeğe nefes aldıran bir neydir. Ve bunlar da senin ailenin hikâyeleri."

"Anladım, anneanne."

"Unutma çocuğum, sen sen ol, hiç kimseyi küçümseme. Herkese ve her şeye saygılı davranmalısın. Biz dünyanın kutsal olduğuna inanırız. Sakın üzerine hoyratça basma. Bizim halkımız asla Nisan ayında düğün yapmaz, çünkü toprağın gebe olduğu vakittir. Üzerinde dans edemezsin, zıplayamazsın, tepinemezsin. Ona nazik davranman gerekir. Toprağı, havayı veya nehri asla kirletme. Ben bu yüzden hiç yere tükürmem. Sen de yapma sakın."

"Ya öksürük tutarsa?"

"Bir mendile öksürüp mendilini katlarsın. Dünya çöplerimizi atacağımız bir kap değil."

Anneannesi, sevdiği bir komşusu olan yaşlı bir Ezidi kadının, çocuklarıyla birlikte Almanya'ya göç ettiğini anlatırdı; 1990'larda oraya yerleşmiş aile. Kadın, oradaki insanların küveti suyla doldurup sonra da içine girip sabunlandıklarını öğrendiğinde şaşkına dönmüş ve üzülmüş. İlk önce güzelce yıkanmadan temiz suya girecek kadar izansız olunabileceğini aklı almamış.

Anneannesi, iki semavi kardeş olan Güneş'le Ay'a da hürmet gösterilmesi gerektiğini söylerdi. Kendisi, her sabah şafak vaktinde ilk ışığı selamlamak için çatıya çıkar ve dua ederken de güneşe dönerdi. Karanlık çöktüğünde, bu sefer de gecenin küresine bir dua gönderirdi. İnsan dünyada her zaman hayret hissiyle yürümeliydi, çünkü dünya henüz tanık olunmamış mucizelerle doluydu. Ağaçları sadece yer üstündeki halleriyle değil, aynı zamanda yer altındaki görünmeyen yanlarıyla da düşünmeliydin. Kuşlar, kayalar, ot öbekleri ve dikenli katırtırnakları, hatta en ufak böcekler bile kıymetliydi. Ancak bir su arayıcısı olarak, yaşlı kadının en çok saygı duyduğu şey, Dicle'ydi.

Narin, bir yandan konuşup bir yandan ocağı süpüren anneannesini izliyordu, yaşlı kadının incecik parmakları alttaki tepside biriken külleri dikkatlice topladı. Kül değerliydi, birçok tedavi

için vazgeçilmezdi. Bazen anneannesi bir diş sarımsağı toz halindeki kalıntıya batırır ve bir hastanın alnına semboller çizerdi. İşaret tamamen silinene kadar o kişiye kimse dokunamazdı. Kimi zaman da bir madeni para alır ve onu eğip hilal şekline getirirdi. Sonra metali berrak su dolu bir kâseye atar ve kâseyi de hasta kişinin yatağının altına koyardı.

Sayılar önemliydi ve anneannesinin en sevdiği sayı yediydi. İster iyi ister kötü olsun, herhangi bir duyguyla baş edebilmek için yedi gün geçmesine izin vermeliydin. Yani, eğer âşık olduysan ve hareketlerin bir kelebeğin kanadındaki polen zerresi kadar hafiflediyse, yedi gün beklemen gerekirdi; eğer bu sürenin sonunda hâlâ aynı şekilde hissediyorsan, işte ancak o zaman kalbine güvenebilirdin. Üzerinde yedi gün boyunca düşünmeden asla önemli bir karar vermemeliydin.

Eğer birine kızmışsan veya onunla bağlarını koparmanın eşiğindeysen, yine, vereceğin herhangi bir tepkiyi yedi ay ertelemeliydin. Öfke veya intikam tarafından yoldan çıkarılmayacağından ancak bu şekilde emin olabilirdin. Bir anlaşma, mührü basılmadan evvel yedi gün boyunca demlenmeliydi; bir eve taşınılmadan önce yedi köşesi kutsanmalıydı. Maya yedi döngü boyunca dinlenmeden bir somun ekmek pişiremezdin. Yeni doğmuş bir bebek, tam yedi gündoğumu süresince kötü ruhlardan korunmalıydı. Bir haftada yedi gün, şu dünyada yedi bilge, insan vücudunda yedi bölge, zulümden kaçıp bir mağaraya sığınmış yedi uyurlar, her biri için cehenneme giden bir kapı ayrılmış olan yedi büyük günah vardı.

Yedi günden en hayırlısı Çarşamba'ydı. O gün, anneannesinin şifalı yağlarını, merhemlerini ve tentürlerini hazırladığı gündü; çünkü herkesin bildiği gibi, Melekê Tavus bu kutsal günde inmişti ve bu nedenle de iyilik yapmak için en uğurlu zamandı. Gizli bir dileğin varsa ve kimseyle paylaşamayacağın kadar mahrem bir şeyse mesela, bunu akan bir dereye, tercihen

Çarşamba günü fısıldayabilirdin. Akıntı meseleyi hallederdi. Aynı şekilde, gecenin bir yarısı bir kâbustan uyanırsan, musluğu açıp rüyanı suya anlatabilirdin. Çarpıntını yatıştırır, korkularını alıp götürürdü.

Ne kadar küçük veya önemsiz görünürse görünsün, her canlıya karşı nazik olunması gerektiğini söylerdi anneannesi, çünkü insan ne kendisinin ne de sevdiklerinin ne şekil veya surette yeniden doğacağını asla bilemezdi.

"Ben dün bir nehirdim. Yarın bir yağmur damlası olarak geri dönebilirim."

Nehirlerin kişilikleri vardı. Bazıları yaşlandıkça sakinleşir, bereketli ovalar ve çayırlar boyunca ağır ağır kıvrılır; diğerleri daha sinirli olur, öfkeyle kabararak, dik geçitlerden hışımla akar; kimisi de sonuna kadar huzursuz ve kafası karışık kalırdı. Birbirinin aynı olan iki nehir yoktu. Dicle, her zaman "deli dolu olan", "hızlı akan" olagelmişti. Daha yumuşak bir yaradılışa sahip olan, daha yavaş tempoda akan, hiç acele etmeyen, çevresine bakına bakına giden ikizi Fırat'a hiç benzemezdi. Bu iki kudretli akarsu –her ikisi de Toros Dağları'nın rahminden kaynaklansa ve Basra Körfezi'nde birlikte yok olana kadarki uzun yolculuklarının çoğunda birbirlerine paralel aksa da– birbirlerinden çarpıcı biçimde farklıydı –tıpkı aynı ebeveyni paylaşan iki kardeşin bambaşka iki insan olabilmesi gibi.

"Birbirleriyle konuşuyorlar, biliyorsun, değil mi, Dicle'yle Fırat. Rüzgâr bu yana doğru estiğinde onları duyabilirsin."

Narin alaycı bir şekilde güldü. "Gerçekten mi –şimdi duyabiliyor musun onları?"

"Aslına bakarsan duyabiliyorum" dedi yaşlı kadın, boynunu uzatarak. "Dinle bak, yine dedikodu yapıyor ikisi. Çok gevezeler. Fırat şikâyet ediyor, diyor ki: 'Neden bu kadar huzursuzsun, Diclem? Herkesi –ve kendini– yoruyorsun. Bu bitmeyen öfken neden?'"

Narin yaklaştı. "Dicle ne diyor peki?"

"Dicle diyor ki, 'Neden soruyorsun, Fıratım? Açıklasam bile anlayamazsın ki. Sana ruh dinginliğiyle bahşedilmiş. Ben senin gibi değilim. Ben olmak çok zor –sürekli kavga etmek zorunda olmak çok zor.'"

"Peki Fırat nasıl cevap veriyor?"

"Bakayım..." dedi anneannesi, başını eğip dikkatini vererek. Bir süre dinledi, başını salladı. "Şeyyy, hımın."

"Söylesene!"

"Hah, Fırat diyor ki, 'Ama benim hakkımda yanılıyorsun. Bir bilseydin, sakin ve soğukkanlı olmanın ne kadar zor olduğunu. Bir bilseydin, dışarıya karşı dingin kalabilmek için içeride ne kadar zorlu bir mücadele vermek gerektiğini.'"

"Bu ne demek?"

"Huzur kolay elde edilmez demek."

Çocuk, dudaklarını sımsıkı kapatıp sessiz kaldı bir an. "Hangi nehir daha akıllı sence, anneanne?"

"Eğer Diclemize bundan bahsetmeyeceğine söz verirsen..."

"Söz veriyorum" dedi Narin hemen.

"İyi, o zaman söyleyeyim. Aslında, ben Fırat'a katılıyorum. Öfke, kin ve intikama esir düşmüş biri olmaktansa nazik bir ruh olmak daha iyidir. Herkes savaş açabilir ama barışı sürdürmek zordur. Bu yüzden Fırat'a daha çok saygı duyuyorum ama bunu bizim huysuz ihtiyar Dicle'miz duymasın, ha? Onu daha fazla kızdırmaya gerek yok."

Çocuk, arka planda çırpınan Dicle'ye doğru hızlı bir bakış attı ister istemez –kayalara çarpan dalgalarına, nehir yatağında iz bırakan akıntılarına ve küçük çağlayanlarına. Buna karşılık, anneannesi tekrar konuştuğunda sesi o kadar yumuşak bir fısıltı olarak çıktı ki Narin neredeyse kaçırıyordu yaşlı kadının ne dediğini.

"Taşların kadim olduğu, hikâyelerinse anlatıldığı ama nadiren yazıya döküldüğü bu topraklarda, nehirlerdir hayatımızın günle-

rini yöneten –kimi bulanık kimi durgun. Nice krallar geldi, nice krallar gitti ve Tanrı biliyor ya, çoğu da acımasızdı ama burada, Mezopotamya'da, aşkım, unutma ki tek gerçek hükümdar sudur."

≈

Yaşlı kadınla kızın uyuduğu odada az eşya vardı. Geceleri, eğer hava çok sıcak değilse yere şilteler seriyorlar, sıcaksa çatıya çıkıyorlardı. Karşılıklı duran iki alçak sedirin üstü, keçi kılı doldurulmuş yastıklarla –turuncu, kırmızı, mor– doluydu. Saksıdaki sarmaşık pencerenin yanından tırmanıyor, tavana ulaşıyor ve korniş boyunca ilerliyordu.

Narin her akşam anneannesi saçlarını tarayıp örebilsin diye yere otururdu. Yaşlı kadın çocuğun koyu kestane saçlarına bademyağı sürerken bir yandan da büyülü hikâyeler anlatırdı. İnsan asla bir hikâyeyi *bildiğini* iddia etmemeli, onu sadece taşıdığını söylemelidir derdi. Çünkü *çirok*'ların saklanması gereken yer orasıydı –bağrının sıcağıyla sarmalanmış halde ve atan kalbinin yakınında.

"Anneanne... dünyadaki her hastalığın bir çaresi var mıdır?"

"Vardır, aşkım."

'Nasıl emin olabiliyorsun?"

"Çünkü Tanrı'ya güveniyorum –yakınında nane yetişmeyene mide ağrısı vermez O."

"O zaman neden beni iyi edemiyorsun?"

Anneannesinin alnındaki kırışıklar derinleşti. "Benim bilmiyor olmam çarenin olmadığı anlamına gelmiyor."

"Ama sen her şeyi bilirsin."

"Ben herkesin yarısı kadar bilge, herkesten iki kat ahmağım."

"Bu doğru değil!" diye haykırdı Narin, anneannesi hakkında böyle bir şey söylenmesi karşısında –söyleyen, yaşlı kadının bizzat kendisi bile olsa– dehşete kapılarak.

"Bilgelik karla kaplı bir dağdır. Onu kucaklayan biriyle karşılaşmadım henüz."

"Ne demek bu?"

"Ne kadar çok şey bilirsen bil, bilmediklerin çok daha fazladır demek. Bu yüzden, her zaman öğrenmeye devam etmek için çaba göstermelisin. Sana Cebrail'in hikâyesini anlatmadım mı ben?"

Saçları güzelce örülmüş ve yağlanmış olan Narin başını iki yana salladı. "Şimdi anlatabilirsin."

"Peki o zaman. *O günlerde, o uzak günlerde, eski zamanlarda...* ünlü bir şeyh yaşarmış. Bir sabah uyanmış ve bilmeye değer her şeyi öğrendiğini ilan etmiş. Öğrenecek hiçbir şeyi kalmamışmış! Aynı öğleden sonra Cebrail ona bir derviş kılığında görünmüş."

"Derviş nedir?"

"Mütevazı bir hakikat arayıcısı" diye cevapladı anneannesi. "Dervişle şeyh Dicle kıyısına yürümüşler. Nehre vardıklarında, bir kırlangıcın aşağıya doğru süzüldüğünü ve su alıp uçtuğunu görmüşler. Derviş yanındakine, 'Söyle bana' demiş, 'kuş su içince nehir alçaldı mı? Bilgi uçsuz bucaksız bir sudur ve sen bunun ancak bir kırlangıcın gagasına sığacak kadarını alabildin.' Şeyh hatasını anlamış ve insan ne kadar çok şey bilirse bilsin, bilmediği çok daha fazla şey olduğunu fark etmiş."

Anneannesinin hikâyelerinin çoğunda su vardı –coşan, yolunu arayan. Derdi ki, tıpkı bir pencere camında yollarını yavaşça ve kararlılıkla çizerek sonunda birleşen iki yağmur damlası gibi, kaderinde buluşmak olanlar da görünmez bir iplikle bağlıdır birbirine.

ARTHUR

Thames Nehri Kıyısında, 1857

Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur, British Museum'ın görkemli revakından ilk geçtiğinde kendini o kadar küçük ve oraya o kadar yabancı hissetti ki, dönüp kaçmamak için vücudundaki her kası kullanması gerekti. Yakından bakıldığında, bina onun hayal edebileceğinden çok daha görkemli ve etkileyiciydi. Muazzam merdivenleri, beton zeminleri, dört geniş kanadı ve İyon tarzı sütunlarıyla, laik bir tapınak gibi yükseliyordu çevredeki teraslı çatıların üzerinde. Gelen her ziyaretçiyi, alınlıkta yer alan ve insanlığın gelişimini –ilkel halinden başlayıp parıldayan medeniyet seviyesine uzanan doğrusal bir yolculuk olarak– tasvir eden bir heykel karşılıyordu.

Çocuk, kalp atışları hızlansa da içeriye ağır ağır ve kararlı bir tavırla girdi. Bu sabah, üstünde yeni kıyafetleriyle, tıpkı kozasından çıkan bir güve gibi çıkmıştı evden ama şimdi, çenesini dik tutmaya gayret ederken hiç de kendinden emin değildi. Birisi nereye gittiğini sorarsa diye hazırladığı bütün cevapları geçirdi aklından. Antik Şark Eserleri Sorumlusu'nun hâlâ burada çalışıp

çalışmadığını merak ediyordu; eğer öyleyse, yıllar önce yaptıkları o konuşmayı hatırlayıp ona etrafı gezdirme nezaketini gösterir miydi acaba? Yine de uzmanı birilerine sorma cesaretini kendinde bulamadı ve onun şu yüksek sütunlardan birinin arkasından kendiliğinden belirivereceğini umuyordu.

Neyse ki, tam o sırada, kendisiyle aşağı yukarı aynı yaşta olan, ancak toplumun tamamen farklı bir kesiminden geldikleri açıkça belli olan bir grup öğrenci gördü Arthur. Gruba ayak uydurdu. Onun varlığından rahatsız olmuş gibi görünmüyorlardı; somurtkan bir sessizlik içinde, arkasından kim geliyor diye nadiren omzunun üzerinden kontrol eden bir öğretmenin peşi sıra dolaşıyorlardı. Grup müzenin en popüler bölümlerinden –Antik Yunan, Antik Roma, Antik Mısır– geçerken, Arthur da bir süre hemen arkalarından yürüdü.

Bir süre sonra cesaretini toplayan Arthur, diğerlerinden ayrılıp binayı kendi başına keşfetmeye başladı. Bir sonraki salonda bir müze çalışanıyla karşılaştı.

"Efendim, ben Ninova'dan gelen *lamassu*ları arıyorum –hâlâ buradalar mı acaba?"

"Başka nerede olabilirler ki, evlat?" dedi adam. "Kanatlı yaratıkların uçup gitmesini mi bekliyordun?"

Arthur kekeledi. Böyle saygıdeğer kurumlarda yeri yoktu onun ve insanların da bunu hissedebildiğinden endişeleniyordu. Yoksulluğun kendine özgü bir kokusu olduğu dank etti o an kafasına –insanın gözeneklerinden yayılan ve kolayca fark edilen bir koku. Berbat ve insanı takatsiz bırakan bir düşünceydi bu. Derin bir nefes alarak arkasını döndü ve çıkış olduğunu varsaydığı yöne doğru aceleyle yürüdü. Adam, belki de halinden anlayarak, seslendi arkasından, ancak çocuk durmadı.

Sınıfları oluşturan ayrımlar, bir haritadaki sınırlardır aslında. Zenginlik ve ayrıcalık içine doğduğunuzda, önünüzdeki yolları ana hatlarıyla belirten, varış noktanıza ulaşmak için kullanabi-

leceğiniz kestirmeleri ve yan yolları gösteren, dinlenebileceğiniz yemyeşil vadiler ve kaçınılması gereken zorlu araziler hakkında sizi bilgilendiren bir plan miras alırsınız. Şayet dünyaya elinizde böyle bir harita olmadan girdiyseniz, uygun rehberlikten yoksun kalırsınız. Yolunuzu daha kolay kaybedersiniz; meyvelikler ve bahçeler olduğunu sandığınız yerlerden geçmeye çalışırken, oraların aslında bataklık ve turbalıklar olduğunu keşfedersiniz.

Binadan bir an önce çıkmak isteyen çocuk, adımlarını hızlandırdı. Ancak girdiği salon onu çıkışa götürmedi; onun yerine uzun bir koridora bağlandı. Birbiri ardınca birtakım koridorlardan koşturdu, koridorların her biri onu müzenin daha da içlerine çekiyordu, her salon bir öncekinden daha şaşırtıcı bir başkasına açılıyordu. Ziyaretçilere kapalı alanlara izinsiz girmekten çok korkuyor ama daha iyi bir fikri olmadığı için yürümeye devam ediyordu –ta ki kendini dört bir yanı tahta kutular ve sandıklarla dolu bir odada bulana kadar.

Burada ürpertici bir sessizlik vardı, gürültünün yokluğundan ziyade her şeyi emen ve kendine mal eden bir durgunluktu bu. Vitrinlere yerleştirilmiş ve raflara dizilmiş binlerce kil levha vardı. Kırık, çatlak levhalar. Bazıları çıkarıldıkları toprağın izlerini taşıyordu hâlâ. Yaklaşınca, hepsinin yüzeyinde aynı dar, kama biçimli izlerin olduğunu fark etti Arthur. Başını bir o yana bir bu yana eğerek, gözlerinin daha önce gördüğü hiçbir şeye benzemeyen bu gizemli işaretleri inceledi.

"Bir şey mi arıyorsun?"

Dalgınlığından sıyrılan Arthur arkasına döndü. Başka bir müze görevlisiydi bu; onu meraklı ama nezaketsiz olmayan bir tavırla izliyordu.

"Çok affedersiniz efendim, ben sadece..."

"Sen okulla berabersin, değil mi? Kayıp mı oldun?"

Arthur durakladı. "Şey, korkarım ki kayboldum, evet."

"Ah, ben de öyle düşünmüştüm. Sınıf arkadaşların yukarıda, Antik Roma eserleri bölümünde, oğlum –sense Ninova bölümündesin."

"Gidip onlara katılacağım" dedi Arthur ama sormadan da edemedi, "Yani tüm bu kil parçaları, *lamassu*lar ile birlikte mi getirildi?"

"Bu çatı altında binlerce tabletimiz var. Hepsi tek bir kazıdan değil ama evet, *lamassu*larla aynı bölgeden geldiler, eğer merak ettiğin buysa."

Arthur düşünceli bir şekilde başını salladı. Kutulardan birinden bir örümcek ağı sarkıyordu, onun ışığı yakalayışını seyretti çocuk, geometrisi gözlerini kamaştırmıştı. Adama, "Üzerlerindeki işaretler –eski bir yazı mı bu?" dedi.

Adam omuz silkti. "Eski kuş izleri veya tavuk çizikleridir belki, kim bilir. Sadece birkaç kişi okuyabiliyor."

"Ama örüntüler var..." diye mırıldandı Arthur.

"Öyle mi düşünüyorsun? Muhtemeldir, ancak birçok tablet parçalanmış, gördüğün gibi. Bu tür bir karmaşayı çözmek imkânsız."

Konuşmaları, koridorun diğer tarafından gelen ayak sesleriyle kesildi. Okul çocukları turu bitirmiş dönüyorlardı; sıkılmış bir halleri vardı.

"Arkadaşlarına katılmayacak mısın?" diye sordu adam.

"Ah, evet, teşekkür ederim, efendim."

Ninova hazinelerine son bir bakış attıktan sonra, aceleyle odadan çıktı çocuk. Bunu adama, hatta kendine bile açıklaması

mümkün değildi ama yüreğini tuhaf bir heyecan sarmıştı. Tabletlerdeki işaretler *kuş izleri* veya *tavuk çizikleri*, rastgele karalamalar veya dekoratif motifler değildi. Gördüğü şeyin bir yazı sistemi olduğundan emindi.

≈

Ertesi gün, Arthur, British Museum'a geri döndü ve ondan sonraki gün de yine gitti. Kafasından hızlı bir hesaplama yapmıştı. Öğle tatili elli dakika sürüyor ve her gün aynı saatte başlayıp bitiyordu. Matbaa ofisinden Ninova hazinelerine kadar, müze merdivenleri de dahil olmak üzere tam 2 103 adımdı ve bunları bir yönde kat etmek on sekiz dakikasını, geri dönmek de bir on sekiz dakikasını daha alıyordu. Bu da geriye on dört dakikalık bir süre bırakıyordu. Çok fazla değildi ama hiçbir şey de sayılmazdı. Bu şekilde, eğer yeterince hızlı yürür ve öğle yemeğini de yolda yemeyi başarabilirse, her gün on dört dakika boyunca tabletlerdeki o işaretleri inceleyebilir ve hiç kimse yokluğunu fark etmeden işine geri dönebilirdi.

Ve böylece başladı. Yağmur, kar veya dolu demeden yeni rutinine uyuyordu Arthur. Artık çevresine daha aşina ve çok daha az gergin olan çocuk, içinde ta derinlerde filizlenen istemsiz bir heyecanla, müzenin koridorlarından hızla geçiyordu. Antik eserlerin mermer kaideler üzerinde, cam vitrinlerde veya çekmeceli arşiv dolaplarında sergilendiği galerileri aşıyor, ancak sıkı bir programa tabi olduğundan, onlara sadece yüzeysel bir bakış atıp, sessiz bir selam veriyordu. Ve sonra, tıpkı sevgilisiyle olan randevusuna geç kalmış bir âşık gibi, Mezopotamya tabletleriyle buluşmak için acele ediyordu.

Sadece bir tane şık kıyafeti olduğu için, her gün aynı takım elbiseyi giymekten başka seçeneği yoktu, ancak onun güzelce fırça-

lanmış ve iyice havalandırılmış olmasına dikkat ediyordu. Tertemiz giyinmesi gerektiğine inancı tamdı, cilalanmış botlarının bir askerinki gibi parlaması şarttı. Hijyen takıntısı hem kendisi hem de annesi için hayatı zorlaştırıyordu. Haftada bir kez, banyoyu hazırlama konusunda annesinden yardım istiyordu. Birlikte, sokağa düşen kömür ve odun parçalarını topluyorlar, bir maltız yakıp suyu ısıtıyorlardı. Normalde, önce babasının, ikinci olarak da annesinin suya girip çıkmasını beklemesi gerekirdi Arthur'un; ancak o zaman sıra ona gelir ve onun ardında da kardeşi aynı suyu kullanabilirdi. Ancak babası artık nadiren eve geliyor ve annesi de Arthur'un herkesten önce yıkanmasına izin veriyordu. Çocuk, annesini zahmetten kurtarmak için bir keresinde mahalle hamamına gitmişti, ancak etraf o kadar pisti ki bu kararından pişman olmuştu.

Kişisel temizliğine büyük önem veren biri için Londra tuzaklarla doluydu. Tabakhanelere satmak için köpek pisliği arayan dışkı toplayıcılarından, gübre olarak kullanılan külleri ve kömür cüruflarını süpüren çöpçülere ve süpürgeleriyle zenginlerin yollarını temizleyenlere kadar herkes ne kadar sıkı çalışırsa çalışsın, çamur ve pislik yığınları orada burada birikirdi ve yürüyerek bir yerden bir yere gitmeyi zorlaştırırdı. Bir keresinde, Arthur, tam Great Russell Caddesi'ne yaklaşırken, tekerlekleri çamur saçan bir arabanın kendisine doğru hızla geldiğini görmüş ve geri kaçmasına rağmen giysilerine sıçramasını önleyememişti. Başka bir gün, laternalar ve manivelalı sazlar çalan bir grup müzisyen dikkatini dağıtınca, bir sebze kabuğuna basıp kaymış ve bir çöp yığınının üzerine yanlamasına düşmüştü. Her iki seferde de yakındaki bir tulumbadan akan suyla kendini temizlemeye çalışarak değerli zamanını boşa harcamış, ancak geriye kalan birkaç dakika için müzeye gitmişti yine de.

Görgü kuralları da Arthur'un işini zorlaştırıyordu. Nasıl ki bir hanımefendi sokakta yürürken sağ eliyle elbisesini hafifçe kaldır-

malı ve ayak bileğinden yukarısını göstermemeye özen göstermeliyse, bir beyefendi de kadınlara yol vermeli, ayrıca ergenler de yaşlılara öncelik tanımalıydı. Bu tür davranış kuralları kaçınılmaz olarak yavaşlatıyordu çocuğu.

Bu arada, British Museum çalışanları, her gün rüzgârdan dağılmış saçları, koşturmaktan soluk soluğa kalmış haliyle müzeye gelen bu ürkmüş kuş tavırlı çocuk karşısında hayrete düşüyorlardı. Onun girişteki görevliye başıyla çekingen bir selam verip, sonra doğruca Asur Galerisi'ne koşmasını seyrediyorlardı. Çocuk orada tabletlerin önünde, sanki kendisi de bir heykelmiş gibi hiç kıpırdamadan duruyor ve yüzünü vitrinlere o kadar yaklaştırıyordu ki nefesinden camlar buğulanıyordu. Tam on dört dakika sonra da yakışıksız bir aceleyle dışarı koşuyordu. Zavallı çocuğun aklından zoru mu var acaba diye merak ediyorlar ve eğer öyleyse, onu bu tuhaf ve giderek daha da sinir bozucu hale gelen rutininden nasıl nazikçe vazgeçirebileceklerini düşünüyorlardı. Birkaçı polise haber verip bu münasebetsiz gösteriye bir son mu vermeliyiz acaba diye tartışıyordu. Sonunda, üstlerine haber vermeye karar verdiler. Mesele, Antik Şark Eserleri Sorumlusu'na havale edildi.

≈

Perşembe öğleden sonra, her zamanki saatte Asur Galerisi'ne dalan çocuk, karşısında kendisini bekleyen Dr. Samuel Birch'ü buldu; adamın gözleri gümüşi beyaz saçlarıyla tezat teşkil eden koyu bir ışıltıyla yanıyordu.

"İyi günler, genç adam."

Arthur'un yüzü aydınlandı, ancak uzmanın onu tanımadığını fark etti. Ona yıllar önce yaptıkları konuşmayı hatırlatmak ile daha pratik davranıp bu muhabbeti fazla uzatamamak arasında kararsız kalan çocuk, adamın selamına müteredditbir baş hareketiyle

karşılık verdi. Geriye yalnızca on üç dakikası kalmıştı ve her ne kadar tanınmış antik eserler uzmanıyla konuşmayı çok istese de bu sohbet pek de göze alamayacağı bir zaman kaybı olacaktı.

"Personelim bana sizden bahsetti. Çiviyazısı –Mezopotamya'dan gelen kil tabletlerdeki işaretler– hayli ilginizi çekiyormuş görünüşe göre."

"Büyüleyiciler, efendim."

Adam, sanki bu sözlerin samimiyetini ölçmeye çalışıyormuş gibi gözlerini kısarak baktı Arthur'a, gözlerinin etrafında cildi kırıştı. "İlginizin yoğunluğu çok enteresan geldi bana. Gerçekten de oldukça sıradışı, özellikle de genç biri için –ancak korkarım iş arkadaşlarım arasında kaygı yaratıyorsunuz. Belki de bana niyetinizin ne olduğunu anlatma nezaketini gösterirsiniz."

"Neden öyle oluyormuş?" diye sordu Arthur, gözlerini tabletlerden ayırmadan.

"Efendim?"

"Neden kaygılandırıyormuşum onları?"

"Şöyle... eee, çünkü genel bir kural olarak, insanlar *farklı* olanlardan veya öyle görünenlerden korkarlar ve siz, oğlum, tam da bu tanıma uyuyorsunuz."

Arthur bakışlarını yavaşça vitrinlerden ayırıp adamı dikkatle süzdü. "Beni Ninova'dan gelen taş yaratıkları görmek için buraya davet eden sizdiniz."

"Ben miydim?"

"Evet, efendim, dört yıl, on dört hafta, artı bir gün önceydi –müzeye bir çift *lamassu*nun getirildiği ve merdivenlerinden yukarı çekildiği öğleden sonra– o zaman konuşmuştuk işte. 26 Kasım –bir Cuma günüydü."

Adam sanki asırlar gibi gelen bir süre boyunca konuşmadı. "Aklımdan çıkmıştı ama o meraklı küçük çocuğu hatırladım şimdi." Delikanlıya baktı, üstdudağında yeni yeni beliren tüy gibi bıyıklarını ve incecik favorilerini inceledi. "Çok uzamışsınız."

Arthur ağırlığını bir ayağından diğerine verdi. "Affedersiniz, kabalık etmek istemem ama sadece dokuz dakikam kaldı."

Adamın yanıtını beklemeden dikkatini tekrar tabletlere yöneltti. Hepsinin üstünde aynı kama biçimli izler vardı –bazıları yatay, bazıları dikey, bazıları da çapraz. Arthur, bunun bir alfabeden çok, farklı bir yazma biçimi olduğundan emindi artık. Tek tek sesleri veya fonemleri temsil eden harfleri yoktu genel olarak. Onun yerine, birkaç işaretten oluşan ve metni hecelere bölen karakterler vardı, ancak kelimeler arasında görünür bir boşluk olmadığından birinin nerede bittiğini, diğerinin nerede başladığını belirlemek zordu. Öte yandan, kimi işaretler bütün kelimeleri temsil ediyor gibi görünüyordu ve bu da çocuğun onların anlamlarını bulmasına yardımcı oluyordu. Vitrinin üzerine eğilerek eserleri dikkatle inceledi; tüm duyuları kıpır kıpır tetikteydi.

Arthur'u izleyen Antik Şark Eserleri Sorumlusu çocuğun konsantrasyonunun onu tamamen unutacak kadar derin olduğunu görerek şaşırdı. Çocuğun dudakları hareket etmeye başlamıştı ve parmağı da cam bariyerin üzerinden tabletlerin üzerindeki çizgileri takip ediyordu. Uzman hayretle fark etti ki çocuk tabletlere sadece bakmıyordu, onları okuyordu. Üzerine iyi oturmayan ve havaya göre fazla ince olan giysiler içindeki bu dal gibi genç, daha önce sadece bir avuç ayrıcalıklı uzmanın çözebildiği bir şeyi deşifre etmekteydi. Zaman durmuştu. Sanki hiçbir şey hareket etmiyor veya nefes almıyor gibiydi ya da belki hepsi mükemmel bir uyum içinde hareket ediyordu, odadaki insanlar ve eserler, her şey, eşine az rastlanır bir şekilde senkronize olmuştu.

Arthur, girdiği transtan geri dönüp, omuzlarını dikleştirdi ve iç geçirdi. Günlük görevini tamamlamış olarak kapıya yöneldi.

"Gidiyor musunuz?"

"Ah, çok özür dilerim" dedi Arthur, arkasını dönüp de adamın hâlâ orada olduğunu görünce şaşırarak. "Ben işverenime dönmeliyim artık."

"Lütfen bekleyin. Siz... siz gerçekten?.." Adam duraklayıp, tekrar denedi. "Siz tabletleri okuyabiliyor musunuz, evladım?"

"Şurada, burada birkaç kelime sadece, efendim" diye cevapladı Arthur dürüstçe.

"Nasıl yaptığınızı bana gösterme nezaketinde bulunur musunuz?"

Çocuk saate baktı. Ofise zamanında geri dönmek için koşması gerekecekti ama kabalık etmek istemiyordu. Ayrıca, bir yanı da yaptığı keşfi paylaşmak istiyordu, bu yüzden başını sallayarak kabul etti.

Boş zamanlarında incelediği uzmanları listeleyerek başladı Arthur. İrlandalı papaz Edward Hincks, Fransız-Alman-Yahudi bilgin Jules Oppert ve lise öğretmeni G. F. Grotefend vardı, ancak öncelikli olarak Sir Henry Rawlinson'ın çalışmalarından yararlanmıştı. Onların bulgularındaki ipuçlarını bir araya getirerek kendi sonucunu çıkarabildiğini açıkladı: Çiviyazısı tam olarak bir alfabe değil, bir heceler kümesiydi.

Arthur devam etmeden önce bir soluk aldı. "Kil üzerindeki her bir çizik grubunun bir sembol olduğunu ve her sembolün belirli bir sesi veya daha doğrusu bir hecesel sesi temsil ettiğini fark ettim. Ve bu tamamen fonetik olabileceği gibi, bir şeyi temsil ediyor da olabilir. Örneğin, 'Kral Asurbanipal'in nasıl yazıldığını öğrendim –buradaki şu tablete ilgimin nedeni de o; bunun bir mektup olduğuna inanıyorum."

Birlikte cam kutunun üzerine eğilip içeriye baktılar.

"Bizzat kral tarafından yazılmış bir mektup mu?"

"Hayır, efendim. Daha ziyade ona yakın biri tarafından. Şuradaki şu işaret kümesine bakın. Tahminimce *ub* olarak telaffuz ediliyor ve ardından gelen *lugal* ile birlikte 'kraliyet danışmanı' olarak okunabilir. Bu nedenle bu mektubun Ninova sarayındaki başdanışman tarafından yazıldığı sonucunu çıkarıyorum."

Kalın kaşları şaşkınlıkla kalkmış olan yaşlı uzman kendini ifade edecek kelimeleri bulmakta zorlanıyordu. "Ve, hımmm, kime gönderilmiş olabilir peki?"

"İşte, kafamı karıştıran kısım da o. Asurbanipal'in kardeşine yazılmış gibi görünüyor, ancak daha fazla ilerleme kaydedemedim. İki kardeş arasında bir anlaşmazlık mı vardı? Düşmanlık belki de? Başdanışman Asurbanipal'e mi kızmıştı? Emin olmak için tabletle daha fazla zaman geçirmem gerek."

Ardından gelen sessizliği adamın kendisine inanmadığı şeklinde yorumlayan çocuk gözlerini yere indirdi. Hissettiği gururun yerini bir anda bastıran panik duygusu almıştı. Alnında ince bir ter tabakası, çıkışa doğru yürüdü.

"Ben ofise geri dönmeliyim. İyi günler, efendim."

"Hayır, durun –lütfen." Antik Şark Eserleri Sorumlusu resmiyeti bir kenara bırakarak çocuğun peşinden koştu. "Az önce yaptığınız şey olağanüstüydü."

Arthur derin bir nefes aldı.

"Biz de tabletleri bir düzene sokmamıza yardım edecek birini arıyorduk. Fark etmişsizindir, çok gelişigüzel bir şekilde düzenlenmişler, tabii buna düzenlenmek denebilirse. Bazıları hâlâ toprakla kaplı. Bunların tasnif edilmesi ve düzenlenmesi gerekiyor –henüz bir sistem de geliştiremedik gerçi. İlginizi ve sıradışı yeteneğinizi göz önüne alarak, acaba bize yardım etmek ister misiniz diye merak ettim? Zahmetleriniz için size biraz ücret de teklif edebiliriz."

Arthur'un alnına çöken çatık ifade yavaşça yumuşadı. Dudakları hafifçe aralanmıştı, acaba ciddi mi yoksa kendisiyle dalga mı geçiyor diye karar vermeye çalışarak uzmana baktı ve nihayet karşısındakinin samimiyetine ikna olduğunda da yüzüne bir gülümseme yayıldı. "Evet efendim, çok isterim."

Arthur, o heyecanla, teklifi doğru dürüst düşünmeden kabul etmişti. Kabul ettiği şeyin tüm sonuçlarını ancak British Museum'dan ayrıldıktan sonra kavradı. Aynı anda iki işte nasıl çalışacaktı? Bradbury & Evans'taki çıraklığını kaybetmeyi göze alma ihtimalinin olmadığından emindi; zira şirket, ona düzenli bir ücret ödemenin yanı sıra bilgisini genişletmek için de iyi bir fırsat sunuyordu. Ancak, benzer şekilde, British Museum'ın teklifini ve Ninova'dan gelen tabletleri eline alma şansını da reddedemezdi. Aklına gelen tek çözüm, sabah ve öğleden sonra verdiği kahve molalarından vazgeçmek ve bu ekstra sürenin öğle tatiline eklenmesini rica etmekti. Ek olarak, yemek yemeyi tamamen bırakması ve buna ayrılan saatte ofisten müzeye kadar olan mesafeyi koşarak kat etmesi gerekecekti. Her iki görevini de yerine getirebilmesinin tek yolu buydu: Koşabildiği kadar hızlı koşacaktı. Bunun mümkün olup olmadığını test etmek için zaman tuttu. Müzenin kapısına ulaşması sekiz dakika yirmi saniye sürüyordu, geri dönmesi ise sekiz dakika yirmi dört saniye –tabii yolda herhangi bir kaza veya olay yaşamaması koşuluyla.

O bahar, Covent Garden'daki yayalar ve seyyar satıcılar, yanlarından aceleyle koşturan, kalabalık yolları ve pis ara sokakları ok gibi geçen, çöp yığınlarının üzerinden atlayan, kaldırımlardaki işportacıların, silindir şapka ve pantolon giymiş şık beyefendilerin ve kabarık etekleri, dar korsajları ve zarif boneleriyle salınan hanımefendilerin arasından zikzak yaparak ilerleyen –ve koşarken istemeden çarptığı herkesten hararetle özür dileyen– bir genç görerek şaşırdılar.

—H

ZÜLEYHA

Thames Nehri Kıyısında, 2018

Malik Dayı'nın onun için ayarladığı siyah taksinin içinde, pencereden dışarı bakıyordu Züleyha; bulanık ışıklardan oluşan bir akış içinde yanından geçip giden yayaları, bisikletlileri, restoranları izliyordu. Londra onun için hiçbir zaman güçlü, muhkem mimarinin, tarihi anıtların ve halka açık yemyeşil parkların başkenti olmamıştı; suyun şekillendirip gelgitlerin ve akıntıların pürüzsüzleştirdiği bir şehir, sürekli genişleyen bir nehir anıları rezerviydi daha ziyade ve o anıların da kimileri silinmiş, kimileri bastırılmıştı, kimileri ise şehrin sayısız nehri ve onların kolları gibi coşkunca fışkırıyordu.

Onlar her yerdeydi –hayalet dereler.

Gizemli Fleet Nehri vardı, mesela –Londra'nın yeraltı nehirlerinin en büyüğü ve en önemlisi olan "çukur dere". Bir zamanlar geniş bir gelgit havzası ve başkent için önemli bir mal ve ticaret yolu olan bu nehir, insanların elinde defalarca kötü muameleye maruz kalmış, kıyılarına dizilen et pazarlarından ve tabakhanelerden atılan hayvan leşleri ve çürüyen sakatatlarla boğulup kir-

letilmişti –derken, bir anda, fazla pis, fazla kötü kokulu olduğuna, göze fazla kötü göründüğüne karar verilerek işe yaramaz ilan edilmişti. Bulunan çözüm, onu gözlerden gizlemek, çirkinliğini tuğla yığınlarıyla örtmek olmuştu. Nehir, yaklaşık 250 yıl gömülü kaldıktan sonra yeniden keşfedilip tekrar açılmış ama sonra yeniden gömülmüştü. Önce efsanevi bir nehir, sonra açık bir kanalizasyon, sonra amaçsız bir kanal, sonra yine açık bir kanalizasyon derken, sonunda neredeyse herkes tarafından unutulmuştu. Ama hâlâ yaşıyordu. Ölmeyi reddeden, sudan bir hayaletti o.

Sonra, Güney Londra'daki Effra Nehri vardı; gizlenmiş ve üstü örtülmüş olan bu nehir, günümüzde drenaj ve atıklar için bir kanal görevi görüyordu, sadece evlerin ve ofislerin değil aynı zamanda mezarlıkların da altından sessizce aktığından arada gömülü tabutları yerinden çıkarıp götürdüğü olurdu. Bir de, çok eski zamanlarda lezzetli taze somonlarıyla ünlüyken bugün kentin meşhur simge binalarının altından görülmeden ve duyulmadan aktığından neredeyse hiç kimse tarafından hatırlanmayan Tyburn vardı. Bir zamanlar Roma kalesi Londinium'dan Thames'e akan safir mavisi bir nehir olan Walbrook ise bir yusufçuğun kanadı gibi parıldayarak kent sakinlerine temiz su sağlardı; şimdi ise sadece kötü kokulu bir kanalizasyona bağlanıyordu.

Hoş ve alımlı Westbourne Nehri vardı sonra –"kraliyet deresi". Victoria Dönemi mühendisleri nehrin üstüne metro istasyonu inşa etmenin bir yolunu bulamayınca, onun yerine nehri istasyonun içinden geçirmişlerdi. Bugün, Sloane Square metro istasyonunda, binlerce yolcu tarafından hiç fark edilmeden, herkesin gözü önünde saklanmış halde, platformların üstündeki bir borudan akıyordu. Yukarıdaki müreffeh Chelsea ve Belgravia teraslarına yer açmak için nehri Londra kiline gömen bu düzenek, fırtınalara ve hatta İkinci Dünya Savaşı sırasında patlayan bir bombaya dayanmayı başarmıştı. Hepsi oradaydı, beton kaldırımların ve asfaltlanmış sokakların altında kaynıyorlardı, çimento ve

tuğla katmanlarının altından gürleyerek akıyorlardı, tarihin tortularının gömülmüş, hafıza kaybının ağırlığı altında kalmışlardı.

Arkasına yaslanan Züleyha, trafiğin gürültüsü içinde suyun sesini duymayı umarak bir an gözlerini kapattı. Ani bir dürtüyle öne eğildi ve şoföre, "Affedersiniz!" dedi.

Telefonda biriyle sohbet eden adam hemen cevap vermedi.

"Pardon!" dedi Züleyha, daha yüksek sesle. "Fikrimi değiştirdim. Beni başka bir yere götürebilir misiniz?"

Adamın tüm dikkati genç kadındaydı şimdi. Dikiz aynasından ona bakıyordu. "Posta kodu kıyıdaki yüzen evlerinkiydi. Cheyne Walk'a gitmiyor musunuz yani?"

"Evet, oraya gidiyordum ama artık gitmiyorum." Güneydoğu Londra'da bir bölgenin adını verdi adama, dönüştürülmüş depoların olduğu bir sokaktı bu.

Şoför başını sallasa da, gözlerindeki hafif şüphe izini araba aynasından görebiliyordu Züleyha.

≈

Bermondsey'deki donuk sarı renkli, iki katlı tuğla binaya vardığında alacakaranlık yerini karanlığa bırakmıştı artık. Kapıdaki metal tabelada *Ekoloji ve Hidroloji Merkezi* yazıyordu. Biyojeokimya, su çalışmaları ve biyolojik çeşitlilik üzerine araştırma yapan, kâr amacı gütmeyen, bağımsız bir enstitüydü burası. Düz çatısı, sade işlevselliği ve her türlü süsten yoksun oluşu, dayısının evinin lüks zarafetiyle keskin bir tezat teşkil ediyordu.

Kapıyı açıp koridora adım attı Züleyha ve dezenfekte edilmiş zeminlerin aşina kokusunu içine çekti. Ekip toplantıları için ayrılmış daha büyük ortak alanlar hariç, tüm mekân ekonomik bir şekilde küçük odalara ve mütevazı bölmelere bölünmüştü. Şuraya buraya ufak tefek şeyler serpiştirilmişti: Post-it notları, ilham ve-

rici alıntılar, mantar panolara iğnelenmiş kartpostallar; üstlerinde komik sözler yazan kupalar, seramik saksılarda sukulentler... ofis nesnelerinin evrensel sadeliği. Züleyha, bireyselliğin silinmesini –şayet bu oysa– itici bulmazdı. Kişisel tatmin için değil, kolektif çaba için tasarlanmış bir yerdi burası.

Yavaşça yürüdü, ayak sesleri boş binada yankılanıyordu. Sağdaki son kapıda adı yazıyordu –*Dr. Züleyha Clarke.* Bir an plakaya bakakaldı. Evlendikten sonra kocasının soyadını almıştı. Şimdi bunun tekrar değişmesi gerekecekti muhtemelen. Kadınlardan beklenen, nehir gibi olmalarıydı –uyum sağlamaları, şekil değiştirmeleri.

Ne kadar acı verici olursa olsun ortada belirli, elle tutulur bir neden olduğunda, bir ilişkinin bitişini izah etmek –hem kendinize hem de başkalarına– daha kolaydı belki. Ama aşkın ağır ağır buharlaşmasını kavramak daha zordu; o kadar yavaş ve belli belirsiz bir kayıptı ki bu, tamamen yok olana kadar fark edilmesi imkansızdı neredeyse. Şimdi kendini, uyanıp perdeleri açan ve karşısında aşina olmadığı –ama aslında hep orada olan– bir manzara bulan bir yataklı tren yolcusu gibi hissediyordu Züleyha. Perdeleri tekrar kapatamıyordu.

Neredeyse otuz bir yaşındaydı. Çocuğu yoktu, anne babası yoktu. Geçen yıl bu zamanlar kocasıyla bir aile olduklarından emindi. İş arkadaşları ne kadar uyumlu olduklarından bahsederlerdi her zaman; bu bir iltifat olarak söylenirdi ama aynı zamanda ikisinin de birbirlerinden daha iyisini bulamayacağını ifade etmenin de en nazik yoluydu. Ama doğruydu: İyi bir çift gibi görünüyorlardı ve gerçekten iyi oldukları zamanlar da oluyordu –*keşke mutlu olma kapasitesi olsaydı Züleyha'nın.* Ama aynı zamanda evliliklerinin kumaşının birçok yerinden inceldiğini de biliyordu Züleyha. Yırtılması için bir kez sertçe asılmak yetmişti.

Züleyha, küçük ve sade ama temiz ofisine girdi. Karşı duvarda bir poster vardı –tek bir su damlasının siyah-beyaz resmi. İlk

bakışta, büyük bir yükseklikten bir göle veya bir halice doğru düşüyor gibi görünüyordu, ancak aynı zamanda bir okyanusun derinliklerinden gökyüzüne doğru yükseliyor da olabilirdi.

Bu resim dışında, duvarlar boştu. Araştırma makaleleri masanın üzerinde klasörler halinde düzenlenmişti, yanlarında hepsi de düzgünce yontulmuş bir kavanoz dolusu kurşun kalem vardı. Pencerenin yanındaki keman yapraklı incir bitkisi halsiz görünüyordu, yaprakları sarkmıştı; Züleyha ona bakmak için elinden geleni yaptıysa da bitki o ilk zamanki güdük haliyle kalmıştı hep. Sol tarafta koyu gri bir kanepe vardı –onun üstü de kâğıt ve klasörlerle doluydu. Neyse ki dayısı işyerini hiç ziyaret etmemişti. İç karartıcı ve kasvetli bulurdu burayı. Ama Züleyha işini seviyordu ve kendine ait diyebildiği bu alan değerliydi onun için.

Kanepedeki dağınıklığı kenara itti. Bir not defterinin altında, sanki bir eklenti gibi ataçla iliştirilmiş bir not gördü.

Bir Nehir Nasıl Gömülür?

1. Nehir yatağının her iki tarafına beton oluklar inşa edin.
2. Oluklara bir çatı ekleyin.
3. Nehri üç taraftan tamamen çevreleyin ve onu uzun, kavisli bir tabuta dönüştürün.
4. Çatıyı toprakla örtün ve hiçbir iz bırakmadığınızdan emin olun.
5. Üzerine şehrinizi inşa edin.
6. Onun orada olduğunu unutun.

Züleyha bunu ne zaman yazdığını hatırlamıyordu; dikkati dağıldığı bir sırada karalamış olmalıydı. Kâğıdı buruşturup çöp kutusuna doğru fırlattı ama kıl payı ıskaladı.

* * *

Masasının arkasındaki bir rafta, rastgele yığılmış kitap kümelerinin arasında, bir dizi gümüş çerçeveli fotoğraf vardı. İlkinde kocasıyla Zalleekhah, Marakeş'te balayındaydılar. Medinadaki soukları[8] dolaştıktan sonra, olgun ve kırmızı renkli meyveleri başlarının üstüne doğru sarkan bir nar ağacının altında oturmuşlardı; kaygısızca mutlu, yorgun ve güneşten yanmış görünüyorlardı. Bir sonraki fotoğraf, kendisinin daha zayıf ve daha genç bir versiyonuydu, üniversite mezuniyet partisinde çekilmişti. Yüzünde elle tutulur bir gururla, gösterişli bir masaya doğru eğilmişti, yanında Malik Dayı, Malik Yenge ve Helen vardı, hepsinin kadehleri havadaydı. Bunun yanında, annesiyle babasının bir fotoğrafı vardı. Babasının yüzünde her zamanki etkileyici gülüşü vardı, gözlerinin kenarları kırışmıştı. Yanında oturan annesi ışıl ışıl gülümsüyordu kameraya; uzun, koyu bir örgü halindeki saçları bir omzunun üstündeydi. Belden büzgülü yeşil bir elbise giymişti, karnının hafif kıvrımı hamileliğin ilk aylarında olduğunu akla getiriyordu. Şayet annesi rüyalarına girseydi böyle görünürdü diye düşündü Züleyha.

Dördüncü çerçeve –diğerlerinden daha küçük boyutlu– rafın arkasına doğru, kolayca görülemeyeceği bir yere yerleştirilmişti. Züleyha'nın ellili yaşlarda uzun, ince yapılı bir adamla Dublin'deki bir konferansta çekilmiş bir fotoğrafıydı bu. Adam onun akıl hocası, meslektaşı, dostuydu. Profesör Berenberg seçkin bir hidrolog, biyokimyacı ve iklim bilimciydi. Alanında çok saygı duyulan bir profesördü; sadece parlak zekâsı ve disipline yaptığı katkılarla değil, aynı zamanda personele ve öğrencilere karşı gösterdiği nezaket ve cömertlikle de tanınırdı. Uzun yıllar boyunca çeşitli projelerde Züleyha'yla birlikte çalışmışlardı –ta ki adam yalnız ve kamuoyu önünde itibarı zedelenmiş bir şekilde laboratuvardan ayrılana kadar.

---

8. Medina: Kuzey Afrika şehirlerinde tarihi eski şehir veya şehir merkezi.
Souk: Ortadoğu, Kuzey Afrika ve bazı Akdeniz ülkelerinde geleneksel çarşı. (ç.n.)

Ömrünün sonuna doğru, notlarında "suyun hafızası" olarak bahsettiği bir hipoteze kafasını takmıştı profesör. İddiasına göre, evrensel çözücü olan su, belirli koşullar altında, içinde çözünen parçacıkların kanıtını veya "hatırasını" saklıyordu, hem de kaç kez seyreltilirse seyreltilsin veya saflaştırılırsa saflaştırılsın. Yıllar, hatta yüzyıllar geçse ve geriye tek bir orijinal molekül kalmasa bile, her su damlası bir zamanlar içerdiği şeyle sonsuza dek işaretlenmiş olan benzersiz yapısını koruyor ve bununla diğerlerinden ayırt edilebiliyordu. Başka bir deyişle, su *hatırlıyordu*.

Bu hipoteze kendini kaptıran Berenberg, diğer tüm araştırmaları bir kenara bıraktı. Ekibini genişletip çeşitlendirerek, hidrologlarla birlikte çalışmaları için biyologlar, kimyagerler ve immünologlar işe aldı. Eğer suyun bir tür hafızaya sahip olduğunu kanıtlayabilirlerse, bunun yalnızca hidroloji ve biyoloji üzerinde değil, aynı zamanda tıp, homeopati ve şifaya yönelik geleneksel yaklaşımlar üzerinde de çığır açıcı etkileri olacağına inanıyordu. Elde ettiği sonuçlardan memnun kalan Berenberg, bulgularını hakemli bilimsel dergilere sundu –ve bunlardan biri de makalesini yayınlamayı kabul etti.

Tepkiler neredeyse ânında geldi. Bunu bir kuşkuculuk dalgası izledi. Profesörün argümanları zayıf bulundu, sonuçlarının kanıtlarla yeterince desteklenmediği düşünüldü. Deneylerini benzer laboratuvar koşullarında tekrarlayan bağımsız araştırmacıların sonuçları doğrulayamamaları da iyi olmadı profesör açısından. Kuşkuculuk inanmazlığa, inanmazlık reddedişe, reddediş de alaya dönüştü. Yönteminin geçerliliği konusunda ısrar eden Berenberg geri adım atmadı. Ancak ne kadar direnirse, o kadar çok eleştirildi. İsmi lekelenen profesör, hızlı bir düşüşe katlanmak zorunda kaldı. Eski dostları onu aramayı bıraktılar. Genç araştırmacılar onunla aralarına mesafe koydular. Dışlanan Berenberg, laboratuvarını ve fonlarını kaybetti. Yine de inatla devam etti. Çalışmalarını evinin bodrumuna taşıdı ve son kalan hibeleri

de tükendiğinde, tüm araştırma masraflarını kendi cebinden karşıladı. Orada sınırlı imkânlarla ve neredeyse hiç personel olmadan çalıştı –ta ki iki yıl önce bir sabah, bir kalp krizi sonucu yerde ölü bulunana dek.

O günden beri, geçmişinin karanlık girintilerine itilmiş bir hayalet nehirdi Berenberg Züleyha'nın hayatında. Adını nadiren ansa, hatta belki hiç anmasa da onu sık sık düşünüyordu. Suyun hafızası Züleyha için tartışmalı bir konu olmuştu –hem profesyonel hem de özel hayatında. Kocası, merhum profesörün, her ne kadar iyi niyetli de olsa, farkında olmadığı doğrulama yanlılığı yüzünden hata yaptığına ve bulgularda sadece kendi görmek istediği şeyi gördüğüne inanıyordu. Oysa Züleyha, suyu ve onun birçok anomalisini anlamak için daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğuna ikna olmuştu ve bu yapılana dek Berenberg'in yanıldığı sonucuna varmak da onun muzaffer olduğunu öne sürmek kadar saçma olurdu.

Profesörün ölümünün ardından, Züleyha kimseye söylemeden bir süre onun deneylerine devam etti. Sonuçlar sıklıkla kafa karıştırıcıydı; ne istikrarlı ne de nettiler. Bazen, hipotezi kanıtlamanın eşiğindeymiş gibi hissediyordu Züleyha kendini. Bazen de veriler o kadar zayıf oluyordu ki önermeden bütünüyle kuşku duymaya başlıyordu. Bu kadar geniş bir değişkenlik söz konusuyken, saygın dergilere kesin bir şey sunmak imkânsızdı. Hayal kırıklığına rağmen deney yapmaya ve sonuçları azimle kaydetmeye devam etti genç kadın –ta ki kocası öğrenene kadar.

"Sen aklını mı kaçırdın? Neden başarısız bir hipotezle zamanını boşa harcıyorsun?"

"Sadece araştırmanın beni nereye götüreceğini görmek istiyorum."

"Belli değil mi? Seni hiçbir yere götürmeyecek. Şiirsel bir saçmalık bu –bilim değil."

"Belki de birbirlerinden o kadar da uzak değillerdir –bilim ve şiir, yani."

Kocasının gözleri öfkeyle parlamış, sabrı aniden tükenmişti. "Ne yapmaya çalıştığını bilmiyorum ama lütfen vazgeç –kendi iyiliğin için. İşini riske atmak istemiyorsan tabii? Bu adamı neden ciddiye aldığını hiç anlayamadım. Üzgünüm ama zavallı biriydi o. Aklını yitirdiği apaçık ortadaydı."

O zaman anlattı Züleyha kocasına. Ağır ağır konuşarak, ölen bilim insanının kendisi için ne kadar önemli olduğunu ve suyun hafızası teorisini bir kenara bırakmaya henüz hazır olmadığını açıkladı. Berenberg ile çalışmayı özlediğini söyledi ve sonra da asla yüksek sesle dile getirmeyeceğini düşündüğü bir şeyi söyledi: Berenberg, ilk başta onun akıl hocasıydı, sonra yakın bir meslektaşı ve iyi bir dostu olmuştu ama bu aşamaların arasında bir yerde, kısa bir süre için, ona âşık da olmuştu Züleyha.

"Âşık mı?"

"Evet ama seninle tanışmadan önceydi bu. Evlenmeden önceydi. Çok uzun zamandır tanıyorum onu."

İnsanın kalbini kıskançlık kadar hızlı taşlaştıran pek az şey vardır. Bütün soğukluğu ve buyurganlığıyla, sevginin bıraktığı sıcak yere hızla yerleşir ve öfkeli dokunuşuyla soğutur orayı.

"Demek bunca yıl eski erkek arkadaşınla çalıştın ve bunu bana söylemeyi hiç düşünmedin bile, ha?"

"Erkek arkadaşım olmadı hiç!"

"Neydi o halde?"

"Hiçbir şey. Sadece..."

"Özel biri miydi?"

"Hayır, öyle değil. Farklıydı –tamam mı?"

"Benden farklıydı, demek istiyorsun."

"Brian, öyle bir şey demedim..."

Ardından gelen sessizlik Züleyha'yı şaşırtmadı. Ama kocasının öfkesine hazır değildi, nefrete fazla yakındı sanki bu öfke.

"Bunu benden sakladığına inanamıyorum, hem de senin için ne kadar çok şeyden vazgeçtiğimi bildiğin halde."

Ve işte yine oradaydı, çözülemeyen ve her zaman baş göstermeye hazır halde bekleyen tek meseleleri.

"Bunu neden gündeme getiriyorsun şimdi? Çocuk sahibi olmayı asla planlamadığımı biliyordun çünkü evlendiğimizde."

"Çocuk istemeyi *istemedin* bile hiç!"

Züleyha kocasına baktı, onun kendi sözlerindeki garipliği duymasını bekliyordu. Ama adam o an çenesini kaldırdı ve şöyle dedi: "Benim çocuğumu doğurmuyorsun ama onunkini doğurdun eminim."

Birkaç dakika sonra Züleyha birkaç eşyasını toplayıp bir karton kutuya koymuş ve evden ayrılmıştı.

≈

Bu gece yine laboratuvarda uyuyacaktı. Uyku hapları olduğu sürece aldırış etmiyordu. Bir termostaki suyla iki hap yuttu. Sonra dolapta böyle zamanlar için sakladığı battaniyeyi aradı. Malik Dayı'dan ödünç aldığı kitabı çıkardı. O gece okumaya başlamayı planlamıştı ama gözkapakları kapanıyordu. O nedenle, okumak yerine hırkasını sardı kitabın üstüne. *Ninova ve Kalıntıları* yastık olacaktı ona. Yüklü bulutlardan dünyaya doğru kanat çırpan insan başlı, kuş kanatlı *lamassu*lar görürdü belki rüyasında.

Işıkları kapattı. Karanlığın içinde, bir anının saldırısına uğradı –istemsiz ve beklenmedik. Berenberg'in ofisten ayrıldığı gün, ikisi birlikte onun eşyalarını topluyorlardı. O sabah sıcaklık düşmüştü, nefesleri gözlerinin önünde yoğunlaşıyordu. Adama, böylesine tartışmalı bir konu seçtiği için ödediği bedeli düşününce, "suyun hafızası" üzerine çalıştığı için hiç pişman olup olmadığını sordu.

"Bir saniye bile pişman olmadım. Suyun bilinmeyen bir özelliğini araştırmak istemiştim ve bunun her ânı çok kıymetliydi benim için."

"Ama size çok pahalıya mal oldu."

"Doğru... ama sen ve ben, ikimiz de yaptığımız işi seviyoruz ve o sevgi tüm kişisel başarıların veya başarısızlıkların ötesindedir. Benim bıraktığım yerden sen devam edeceksin ve eğer sen tökezlersen, bir başkası da senin araştırmanı üstlenecek. Bunu bilimsel sorgulama sürecini devam ettirmek için yapıyoruz –bizimle veya bizsiz."

Şimdi bu sözleri düşünerek dizlerini kendine çekip kucakladı Züleyha. Kanepe ondan daha kısaydı ama rahatsızlığının sebebi bu değildi. Berenberg'e onun kendisi için ne kadar önemli olduğunu hiç söylemediği için suçluluk duyuyordu ve kocasına Berenberg'in kendisi için ne kadar önemli olduğunu söylediği için de suçluluk duyuyordu. Konuşması gerektiğinde sessiz kalmış; sessiz olması gerektiğinde konuşmuştu. Her iki halde de suçluluk onun en sadık yoldaşıydı.

Ve bir de pişmanlık –eylemlerinden ziyade, eylemde bulunmadığı durumlar için. Onu çeken, Berenberg'in adanmışlığı ve azmiydi; sadece araştırmasının iyiliğini gözeten bu özverili bağlılık, modern işyerlerinden ziyade eski zamanlardaki sufilerde ve münzevilerde rastlanan türden mantık dışı adanmışlıktı belki de.

Gözlerini kapatmış, ilacın sağladığı uykuya dalmayı beklerken, uzaklardan bir yerden hafif bir şıpırtı duydu. Hepsi oradaydı. Zamanın kayıp nehirleri, gözden ve gönülden ıraklardı belki ama yokluklarıyla fark ediliyorlardı, tıpkı insana hâlâ acı verebilen hayalet uzuvlar gibi. Onlar burada ve her yerdeydiler, kariyerlerimizi, evliliklerimizi, itibarlarımızı ve ilişkilerimizi üzerine inşa ettiğimiz sağlam yapıları aşındırıyor ve her daim akıp duruyorlardı *–bizimle veya bizsiz*. Kendisinin öyle biri olmadığını bilse de kendilerinden daha büyük ve daha anlamlı bir şeye doğru çekilen, sonunda onları tüketecek de olsa ömür boyu süren bir tutkuyu hissedebilen insanlar her zaman cazip gelecekti Züleyha'ya.

ARTHUR

Thames Nehri Kıyısında, 1857-58

Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur, British Museum'a sıradan bir ziyaretçi olarak değil, ne kadar alt kademe ve geçici de olsa bir çalışan olarak geldiği gün, büyük binaya yepyeni bir amaç duygusuyla girdi. Antik Şark Eserleri Sorumlusu, Ninova koleksiyonunun girişinde onu bekliyordu. Yanında başka bir genç adam vardı.

"Günaydın, Arthur. Bu benim asistanım, Edward."

"Sonunda genç dâhiyle tanışmak benim için büyük zevk!" dedi Edward, elini uzatarak.

Arthur'un yanaklarına bir kızarıklık yayıldı. İnsanların söylediklerini gerçekten kastedip etmediklerini bir türlü anlayamıyordu. Kelimelerin şifresini çözmekteki tüm becerisine rağmen, alaycılığı yakalamakta hiç iyi değildi.

Edward ve Arthur arasında sadece birkaç yaş vardı, ancak farklılıkları gün gibi ortadaydı. Atletik yapılı, derli toplu ve şık giyimli Edward, tanınmış bir isme sahip varlıklı bir aileden geliyordu, Antik Yunan ve Roma dil ve kültürlerini okuduğu Oxford

Üniversitesi'nden kısa süre önce mezun olmuştu. Onun hemen yanında, alnında belirgin ter damlalarıyla dikilmekte olan sıska Arthur, pantolonunun paçalarına yapışan çamur ve hayvan pisliği lekelerini, aksanını ve düzgün bir eğitim almamış oluşunu yok saymak için elinden geleni yapıyordu.

"Gel, sana nerede çalışacağını gösterelim."

Yaşlı uzmanla asistanı, Arthur'u British Museum'ın içlerindeki sessiz çalışma bölümlerine doğru götürdüler. Ayak sesleri mermer koridorlar boyunca yankılanırken, süslü kapılardan ve yüksek tavanlı galerilerden geçtiler. Numaralandırılmış, kataloglanmış ve indekslenmiş eserlerin istiflendiği, zeminden tavana uzanan raf ve dolaplarla kaplı depo odalarını geride bıraktılar. Sonunda tahta kutularla ağzına kadar dolu bir odaya vardılar. Arthur, içeride Mezopotamya'daki kazılarda bulunan ve İngiltere'ye gönderilen otuz beş binden fazla tablet olduğunu öğrendi. Birçoğu çatlak veya kırıktı, üstelik bazıları o kadar küçük, paramparça ve karman çormandı ki onları yeniden birleştirmek akıl almaz karmaşıklıkta bir yapbozu çözmekten farksızdı.

Bunu hiç yüksek sesle dile getirmeyeceklerdi ama hem Antik Şark Eserleri Sorumlusu hem de asistanı, Arthur'un ancak birkaç gün dayanmasını bekliyorlardı çünkü önündeki güçlüğün boyutları karşısında moralinin bozulup hevesinin kırılacağını düşünüyorlardı. Ondan istenen, sadece zahmetli ve maddi-manevi karşılığı az olan bir iş değildi, başarılması da imkânsızdı: Bu kaosun bir düzene sokulabileceğini varsaymak için deli olmak lazımdı neredeyse.

Ancak, hayretle göreceklerdi ki, kenar mahalle çocuğu her gün ama her gün geri gelecekti.

Başkalarının kaos gördüğü yerde Arthur örüntüler görürdü. Diğerlerine korkutucu derecede yabancı gelen şey, onun için çözülmesi gereken heyecan verici bir bulmacaydı. Her hafta raflardan bir kutu daha çekip içinde hasarlı tabletlerden oluşan yeni bir yığın buluyordu. Üstlerine bilinmeyen işaretler kazınmış bir sürü parçayı sıralamaya çabalarken, altta yatan anlatıları, onu antikçağ dünyasına yaklaştıracak olan hikâyeyi arıyordu. Kral Asurbanipal'in zamanına açılan bir pencere bulabilse, Mezopotamya bataklıklarının içi boş kamışlarının arasından esen rüzgârı, hurma ağaçlarına sıçrayan suyu, çok uzaktaki başka bir nehrin iç çekişlerini duyabilir miydi acaba?

Arthur çiviyazısının gizemleriyle ne kadar çok boğuşursa, işaretleri kazıyanları da o kadar merak ediyordu. Nasıl insanlardı? Eğitim gören kâtipler sadece kendilerinden beklenenleri mi kayda geçirirlerdi, tek istedikleri görevlerini yerine getirmek ve kurallara uymak mıydı, yoksa oraya buraya kendi seslerini, kişisel dokunuşlarını eklemeye cesaret ederler miydi ve eğer bunu yaparlarsa başlarına ne gelirdi?

Tablet okullarındaki öğrencilerin, kendi bildiği öğretmenlerden daha az katı olmayan öğretmenler tarafından azarlandığını ve dövüldüğünü hayal etti. Bir keresinde, karşısına çıkan bir not o kadar küçük ve pürüzsüz bir kil parçasına yazılmıştı ki, adeta dere yatağındaki bir çakıl taşına, bir nehrin yapacağı bir şeye benziyordu. Not şöyle diyordu:

Sabah beni erkenden uyandır.
Geç kalmamalıyım yoksa öğretmenim sopayla dövecek beni.

Başka bir sefer, köşesinde diş izleri olan bir tablet buldu. Antik Mezopotamya'da, kendisine verilen matematik problemine sinirlenen, sabrı taşmış bir öğrenci, kil yüzeyi ısırmıştı. Buyurun işte, öğrencinin öfkesi, can sıkıntısı, sessiz isyanı, binlerce yıl sonra bile apaçık ortadaydı.

Arthur ayrıca, çoğu yazıtın aynı ithafla bittiğini fark etti; ithaf her zaman aynı Tanrı'yaydı:

Nabu'ya övgüler olsun

Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur'a, British Museum'ın arka tarafında, Russell Meydanı'na bakan sıkış tepiş bir oda verilmişti. Pencereler en ufak bir esintide bile zangırdıyor ve bir yerlerden sürekli cereyan yapıyordu ama o hiç şikâyet etmiyordu. Burada tek başına olmak hoşuna gidiyordu. Bir araya getirdiği her kırık tabletle birlikte, hayal bile edemeyeceği yeni karakterlerle tanışıyordu –Mezopotamya kralları, tanrılar ve tanrıçalar... rahipler, kütüphaneciler ve müzisyenler... sakiler, meyhaneciler ve kanal inşaatçıları... kâhinler, büyücüler ve rüya yorumcuları... Tıpkı daha güçlü akıntılar tarafından sağa sola savrulan çakıl taşlarının bir derenin dibinde buluşması gibi, bu insanların hikâyeleri de üst üste yığılıyordu. Arthur, kendini uzak tarihin kıvrımlarına gömmeyi tercih etmişti; burada ve şimdide olmasın yeterdi. Kendini geçmişin insanlarına şimdiki insanlardan daha yakın hissediyordu; yaşayanlardan ziyade hayaletlerle daha barışıktı.

İçimizde zaten var olan –ve tıpkı güneşin ilk belirtisinde filizlenmeye hazır tohumlar gibi çimlenip yüzeye doğru yol alan– türden hikâyelere çekildiğimiz hiç aklına gelmiyordu çocuğun. Çok yavaş ilerliyordu; küçük bir bölümü halletmek haftalarını alıyordu ama daha çok çalışırsa hız kazanabileceğinden emindi. Şimdiye kadar deşifre ettiği tabletlerin çoğu alım satımla ilgiliydi. O gün üzerinde çalıştığı tablete, Ninova'da bir tüccarın bir dizi ürün –33 kavanoz yağ, 40 fıçı şarap, 25 çuval arpa– için acil ödeme talebi kaydedilmişti. Hepsi bu kadardı. Arthur'un, hesabın ödenip ödenmediğini bilmesinin bir yolu yoktu. Yine de, ne

kadar önemsiz olursa olsun, her bir çiviyazısı metin olağanüstüydü onun gözünde. O yüksek rütbeli subaylar, zengin tüccarlar ve kudretli kâhinlerin hepsi yok olup gitmişken, toprak ve sudan yapılmış bu basit kil levhaların hayatta kalmış olmasını hayrete şayan buluyordu. Bu, düpedüz bir mucizeydi ona göre.

British Museum personeli ve müzenin ferah odalarını mesken tutmuş uzmanlar, artık varlığına alışmış olsalar da Arthur'a hâlâ oraya ait değilmiş gibi davranıyorlardı, ki değildi de gerçekten. Yine de kendisi için henüz keşfedilmemiş fırsatlar olabileceğini hissediyordu delikanlı. Müzenin her bölümünde, özellikle de Klasik antikçağda –Antik Yunan ve Antik Roma'nın birbirinin içine geçmiş medeniyetleri– yerleşik bir hiyerarşi, katı bir ast-üst düzeni vardı. Mezopotamya çalışmalarında durum böyle değildi. Nispeten yeni ve keşfedilmemiş bir alan olduğundan, bir kalıba dökülmeyi bekleyen sıvı metal gibi şekilsizdi hâlâ. Bu durum onun avantajına olabilirdi. Kendisi gibi, sosyal bağlantıların ve özel okul eğitiminin sağladığı ayrıcalıklara sahip olmayan birinin, kapıların çoktan kapandığı ve pozisyonların çoğunun kapıldığı diğer disiplinlerde ilerleyemeyeceğinin farkındaydı. Ancak iş çiviyazısını okumaya gelince, en seçkin uzman bile sadece bir acemiydi. Asur Galerisi sınırları içinde, seçkin bir üniversiteden mezun olsanız da çocukken okulu terk etmiş olsanız da fark etmezdi –bir kil tabletle karşı karşıya kalındığında, herkes aynı cehalet alanındaydı. Bu farkındalık, Arthur'un elindeki göreve olan adanmışlığını daha da güçlendiriyordu. Hayatında ilk kez, etrafındakilerle eşit bir zemindeydi. Umut bile etmeye cüret edemediği bir mesleğe kendini adamanın eşiğinde, damarlarına giren, kanında dolaşan leziz özgüven duygusunun tadını çıkarıyordu.

Şayet Arthur sessiz bir dönüşümden geçiyorsa, British Museum'ın durumu da ondan farklı değildi. Kuruluşundan bu yana, bir nevi nadir şeyler deposu olarak hizmet vermiş olan

kurum, bazıları sergilenen, çoğu depolanan, birtakım eksantrik, egzotik veya estetik nesnelerden oluşan keyfî bir koleksiyona sahipti. Satın alınan veya bağışlanan, kazı yapılarak veya rastlantı sonucu bulunan, kaçırılan veya düpedüz çalınan eserler. Her zaman sistematik olarak kataloglanmamış bir envanter. Danimarka Ulusal Müzesi Müdürü Christian Jürgensen Thomsen on küsur yıl önceki ziyareti sırasında, galerileri ve depoları bir kaos hali içinde bularak hayal kırıklığına uğramıştı. Yurttaşı, saygın arkeolog J. J. A. Worsaae ise tepkisini daha canlı bir ifadeyle dile getirerek müzeyi "tam bir keşmekeş" olarak nitelendirmişti.

Ancak bugünlerde kurum değişiyordu. Medeniyetler üzerine yapılan bilimsel çalışmalar için bir dayanak noktası haline gelme hevesiyle bir entelektüel merkeze doğru evriliyordu. Sadece bir depo olmaktan çıkıp, neyin gelecek nesiller için korunmaya değer olduğunun belirlenmesinde aktif rol alıyordu. Duvarları arasında tarih sadece korunup sergilenmiyor, aynı zamanda yeniden yazılıyordu. Ancak Arthur, bir müzenin –herhangi bir müzenin– ileride neyin hatırlanacağına karar verirken, kısmen de neyin unutulacağına karar verdiğini anlamak için fazla gençti daha.

≈

Haftalar, derken aylar geçti. Antik Şark Eserleri Sorumlusu Arthur'a destek olmaya devam ediyordu. O ve asistanı, kayda değer bir ilerleme kaydetmeksizin o kadar uzun süredir tabletlerle boğuşuyorlardı ki, bir başkasının –bu hiç akla gelmeyecek biri de olsa– mücadeleyi devralmış olması yaşlı antik eser uzmanını rahatlatmıştı. Bu sebeple, Arthur'un müzeyi normal açılış saatleri dışında da ziyaret edebilmesi için izin aldı.

Ancak Arthur'un önündeki engeller, arkasındaki desteklerden daha fazlaydı. Özellikle kışın kasvetli günlerinde karşılaştı-

ğı en büyük mânilerden biri, ışık eksikliğiydi. Müze değerli nesneler ve elyazmalarıyla dolu olduğundan, mumlar tehlike teşkil ediyordu. Gaz lambaları daha güvenliydi ama onlar da kıdemli çalışanlara ayrılmıştı. Arthur'un kendine ait bir lamba edinme hakkı yoktu. Bu şekilde kısıtlandığından, çiviyazısını yalnızca loş iç mekâna sızabilen zayıf güneş ışınları altında inceleyebiliyordu. Görüşü giderek kötüleşirken, her geçen saatle ne kadar az çalışma zamanı kaldığının bilinciyle pencereye olabildiğince yakın oturup tabletin üzerine eğilirdi delikanlı, ta ki kendi dünyasından çıkıp gelmiş başıboş bir hayaleti andıran karanlık onu içine alana dek.

Birkaç hafta içinde pratik bir çözüm buldu Arthur. Tabletlerin yüzeylerine nemli kâğıt bastırarak onların birebir kopyalarını oluşturdu ve bunları eve götürüp gece geç saatlere kadar üzerlerinde çalıştı. Bu ona yazıtlarla daha fazla zaman geçirme şansı vermişti. Ancak dikkatli olması gerekiyordu çünkü kırılgan ve ufalanabilir olan bu baskılar sıklıkla fareler tarafından kemiriliyordu.

Ancak en büyük engel, ebeveynlerinin resmi bir tahliye bildirimi almasıyla ortaya çıktı. Londra'nın her yerine yeni demiryolları inşa ediliyordu ve rayların bir kısmı kendi mahalleleri de dahil olmak üzere birtakım yoğun nüfuslu bölgelerden geçecekti. Birkaç gün içinde yüzlerce kişi evlerinden olacaktı. Aile artık tek bir sıkışık odayı üç kişiyle paylaşıyordu, odanın duvarları yılların kiriyle leke içindeydi ve pencereleri ise soğuğu dışarıda tutmak için kumaş parçalarıyla yamalanmıştı. Arthur, gecenin bir yarısı çalınabilirler endişesiyle giysileriyle uyumaya başladı. Kendini temiz tutmak için hâlâ elinden geleni yapıyordu ama sabun sınırlıydı, su da öyle. Annesi, kendini yeterince iyi hissettiği zamanlarda ona yardım etmeye çalışıyordu ama küçük çocuğunu kaybetmenin verdiği üzüntü, kocasının içkiciliğinin ve savurganlığının yarattığı hüsran ve sofraya nasıl yemek koyacağına

dair sonu gelmez kaygıları nedeniyle giderek daha az yakalanabiliyordu o iyilik hissi.

Arthur'un görünümündeki kötüleşme gözlerden kaçmadı. Her öğleden sonra yayınevinden British Museum'a koşa koşa gidip gelmekten saçını taramaya veya ceketini düzeltmeye yeterli zamanı kalmıyordu; ayrıca artık ceketinin de rengi solmuş ve manşetleri yıpranmıştı. İnsanları rahatsız eden tek şey görünümü de değildi. Anlaşılmaz mırıldanmaları ve eksantrik tavırlarıyla da tedirgin ediyordu etrafındakileri ve mütevelli heyeti onu bordroda tutmaya devam edip etmeme hususunu sorgulamaya başlamıştı artık. Antik Şark Eserleri Sorumlusu, mümkün olan en kısa sürede ve olabilecek en nazik şekilde genç adama artık onun hizmetlerine ihtiyaç duymadıklarını söylemek zorunda hissediyordu kendini.

≈

O hafta yağmur dinmek bilmedi. Thames kabarıp, coşuyordu. Yeryüzüyle gökyüzünü ayıran sınır bulanıklaşarak ölgün bir griye dönüşüyor ve bir gazlı bezin yarayı sardığı gibi her şeyin üstünü örtüyordu. Şehrin kuleleri alacakaranlıkta birer darağacı gibi öfkeyle bakıyorlardı. Sağanak o kadar güçlüydü ki ilkel bir korku uyanmıştı Londralılar arasında, Tanrı'yı –ya da nehirde yaşayan bir ruhu ya da bir su perisini– öfkelendirmiş olabileceklerine dair derinlerde yatan bir korkuydu bu. Oluklardan fışkıran, pencere camlarını döven su, görülmeyi ve duyulmayı talep ediyordu adeta. Londra titriyor ve büzüşüyordu, güneşin yokluğunda solan bir gül gibi kendi içine kapanıyordu.

Üçüncü sabah, ailenin yaşadığı bodrumu su bastı ve kendilerini dizlerine kadar gelen bulanık, pis kokulu suyun içinde buldular. Sahip oldukları birkaç parça eşyayı sokağa taşıdılar. Babası şilteyi, annesi tabureleri ve küçük kardeşi de mutfak eşyalarını

taşırken, Arthur Mezopotamya tabletlerinden çıkarmış olduğu baskıları kurtarmak için koşturuyordu.

"Şu haline bak, bir tomar karalama için dertleniyorsun" dedi babası ağzının içinden.

Saatler sonra, yağmur nihayet dindi, toprak suya doydu ve mahalleye mağlubiyetin sessizliği çöktü.

Gökyüzünde asılı duran dolunay o kadar parlaktı ki Arthur yüzeyindeki denizleri seçebiliyordu. Işık ve gölgelerden oluşan bir düzenleme. Hayatta ne çok şey tekrarlayan desenlerden oluşuyordu. Çakan şimşeklerin çizdiği zikzaklar, kesilmiş bir ağacın içindeki halkalar, bir örümcek ağındaki iplikler, bir bal peteğinin mozaikleri, bir deniz kabuğunun kıvrımları, bir krizantemin taç yaprakları... Bir şehir de aynı şekilde fraktal geometriyle doluydu. Camden Çarşısı'nın altındaki yeraltı mezarları, Paddington İstasyonu'nun kemerleri; Parlamento binasının Neo-Gotik süslemeleri... İnsanlar desen, onlar da tekrarlanan alışkanlıklar ve geleneklerle şekilleniyordu. Mezopotamya tabletleri de Arthur'un anlamını keşfetmeye kararlı olduğu bir dizi örüntüyü barındırıyordu bünyesinde.

Isınmak için eski bir battaniyeye sarınmış halde, parmağını çiviyazısının bir satırına koydu ve daha önce karşılaşmadığı gizemli bir ismi okudu.

Gıl-ga-mış.

≈

Ertesi gün öğleden sonra, Dr. Samuel Birch, kendini zorlu bir konuşmaya hazırlamış olarak Arthur'un çalıştığı odaya girdi. Genç adamı, her zamanki gibi, pencere kenarında bir tableti inceler halde görmeyi bekliyordu. Onun yerine, ileri geri yürürken buldu onu; saçları dağılmış, yakası eğri, kravatı çözülmüş, gömleğinin uçları dışarıdaydı, gözleriyse heyecanla parıldıyordu.

"Ah, efendim, sizi gördüğüme çok sevindim!" diye haykırdı Arthur.

"Her şey yolunda mı, Smyth?"

"Size bir haberim var!" dedi Arthur, sesi titreyerek. "Sanırım önemli bir şeye denk geldim. Önemliden de öte, büyüleyici bir şeye!"

Böyle dedikten sonra bir tableti eline alıp şu dizeleri tercüme etti:

O ki Derini Gören'di...
Uzak bir yoldan geldi, bitkindi, huzuru buldu,
Ve tüm çabalarını taştan bir tablete kazıdı.

Arthur, başını kaldırdığında, uzmanın gizlemediği bir hayretle kendisine baktığını gördü. Bakışları kesişince, esrarengiz ve tamamen beklenmedik bir şeyle karşılaştıklarının farkındalığıyla ikisi de gülümsedi. Bu tablet, Arthur'un şimdiye kadar okuduğu hiçbir şeye benzemiyordu. Bir tüccarın tahıl envanteri, yasal bir metin veya bir bilgi notu değildi. Şiirdi bu.

"Ne kadar harika" dedi Antik Şark Eserleri Sorumlusu. "Mütevelliler çok sevinecek. Çeviriye devam edebileceğini düşünüyor musun –bu keşmekeşin içinde devamını bulabilirsen tabii?"

Arthur ciğerlerini dolduran bir nefes aldı. Bu ânı çok uzun zamandır bekliyordu. "Çalışmalarıma devam etmeme izin verilirse, ki bunu yapmaktan mutluluk duyarım, bir şartla olabilir. Aslında iki şartla, eğer mümkünse."

"Söyle bana."

"Işık yetersiz olduğunda okuyabilmek için bir gaz lambasına ihtiyacım olacak."

"Bu sağlanabilir."

"Bir de yeni ceket, efendim. Benimki çok eskidi."

Bakışlarında bir sevecenlik emaresiyle başını salladı Antik Şark Eserleri Sorumlusu. "Her ikisi de olur, elbette."

* * *

Ve böylece Arthur, kırık dökük parçalardan eski bir hikâyeyi toparlamaya başladı. Güçlü ve acımasız olan Gılgamış, destanın başında duygusuz bir zalimdi. Düğün gecelerinde yeni gelinlerin bekâretini bozar, küçük düşmüş kocalarına saldırır, halklara toptan zorbalık ederdi. Kibirden yolunu şaşırmış, arzularının kölesi olmuş, hırstan gözü dönmüştü ve en sonunda da başarısız olup itibarsızlaşıyor ve burnu sürtülüyordu. Bu, Arthur'u şaşırtan bir şeydi. Okuduğu tüm kitaplarda, kahramanların kim olduğu barizdi, sınırlar net olarak çizilmişti. Yetenek, cesaret veya zekâ bakımından başkalarından üstün oldukları şüphe götürmezdi. Oysa Mezopotamyalıların hayal gücünde hiçbir şey kesin değildi. İlahi olanla sıradan olan, iyiyle kötü, yerüstü ve yeraltı dünyaları –hepsi sürekli bir dans içindeydi. İnsanlık tarihinin kaydedilmiş en eski hikâyesi, günümüze ulaşan en eski şiir olan Gılgamış, aynı zamanda şaşırtıcı derecede akışkan ve inişli çıkışlıydı; baş karakteri sürekli duruş ve yön değiştiriyor, önüne çıkan sınavlarda tekrar tekrar başarısız oluyordu. Bu kahraman-olmayan-kahraman, ancak birçok yenilgiden sonra olgunlaşıyordu. Anlatı parçalanıyor ve tekrar bir araya geliyordu, tıpkı dalgakırana çarpan denizin kendini hem yok edip hem de yenilemesi gibi.

≈

O yılın Aralık ayında, hayatı Thames Nehri kıyısında başlayan çocuğa British Museum'ın Ortadoğu Koleksiyonları'nda tam zamanlı bir pozisyon teklif edildi. Kendini tamamen Mezopotamya eserlerine adamak için yayınevinden ayrıldı. Daha yeni on sekiz yaşına basmıştı. Maaşı Bradbury & Evans'takinden çok daha düşük ve çalışma saatleri de daha uzundu. Bay Evans ona işi bırakmakla büyük bir hata yaptığını söyledi; bir veya iki yıl içinde usta bir matbaacı olabilirdi halbuki. Kendi çabasıyla buralara kadar yükselmişti ama şimdi aptalca bir şekilde kısmetini

tepiyordu, hem de ne için? Pamuk kıtlığı fena vurmuştu, Lancashire'daki tekstil işçileri işsiz kalmıştı, hoşnutsuzluk ve çaresizlik dalgaları Londra kıyılarına vurmaktaydı. Koskoca aileler aç ve açıkta kalmıştı. Etrafta bu kadar çok açlık, yoksulluk ve çile varken Arthur iyi maaşlı bir pozisyonu bırakıp bir öbek ufalanan, kırık dökük tabletle uğraşmaya gidiyordu.

Babası kazancındaki düşüşten dolayı öfkeliydi; durmaksızın küfrediyor ve sövüyordu, ancak işlerin gidişatını değiştirmek için yapabileceği pek de bir şey yoktu. Arthur artık uzun boyluydu ve her ne kadar hiçbir zaman sağlam yapılı olmamış olsa da darbeleri savuşturacak kadar güçlüydü. Şiddet uygulayan babaların oğulları hızlı büyümek zorundadır.

Aşağı yukarı bu sıralarda Arthur bir günlük tutmaya başladı. İlk kaydı şöyleydi:

Binaenaleyh, 1858 yılı kışında, ben, Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur Smyth, Ninova'daki Asurbanipal Kütüphanesi'nden gelen çiviyazılı tabletlerin incelenmesini düzenli olarak sürdürmek ve bilhassa antikçağ insanlarınca yaygın olarak bilinen ve pek kıymet verilen bir epik şiirin tercümesini gerçekleştirmek hasebiyle British Museum'da resmi hayata girmiş bulunuyorum. Yapmak için doğduğum mesleği nihayet bulduğuma inanıyorum: Benim görevim kırılanları tekrar bir araya getirmek, insanların yüzyıllar boyunca unutulmaya terk edilmiş şeyleri hatırlamalarına yardımcı olmak ve yolda bir yerlerde kaybolmuş olanları bulup getirmek.

Dileğim, Thames Nehri gibi olmak: Atılmış, hasar görmüş ve unutulmuş olanlarla uğraşmak istiyorum.

H—

NARİN

Dicle Nehri Kıyısında, 2014

"Tufan'ın hikâyesini anlatsana bana..."

"Nesini bilmek istiyorsun, kalbim?"

"Nasıl başlamış?"

"Tek bir su damlasıyla."

Anneannesi, sanki bir anahtar deliğinden baktığı başka bir mekânı daha iyi görmek istermiş gibi başını uzattı. "Sonsuz göklerden düşmüş –olacakların habercisiymiş. Kimse aldırmamış tabii. Sonra çok fena yağmur yağmaya başlamış ve günler, geceler boyunca durmamış. Nehirler yükselmiş, toprak kaybolmuş. Birçok kişi ölmüş ama biz Ezidiler cesur bir kadın sayesinde kurtulmuşuz –adı *Pira-Fat*'mış."

"Dur! Nuh Baba ve gemisine ne oldu?"

"O ilk Tufan'dı, *Tofanê Nebî Noh* –Âdem'le Havva'nın çocuklarını etkilemişti o. Daha önce söylediğim gibi, biz sadece Âdem'den geliyoruz; Havva'nın payı yok bizim yaratılışımızda. İkinci Tufan Ezidileri etkilemiş ama biz hayatta kalmışız."

"Nasıl?"

"Pira-Fat Ana sayesinde. Bir kuş, bir kelebek gibi suların üzerinde süzülebiliyormuş Pira-Fat veya bir melek gibi de diyebilirsin. Elinde bir cam kavanoz tutuyormuş. Tohumlarımızı oraya

koymuş ve sular çekildikten sonra tohumlarımızı ekmiş; böylece bitkiler gibi yeniden büyüyüp dünyayı tekrar doldurmuşuz."

"İki Tufan mı olmuş yani?"

"En azından iki, tabii. Ama küçükken, cemaat büyüklerinin aslında üç tane –hatta belki daha fazla– olduğunu söylediklerini duymuştum."

Narin iç geçirdi. "Tanrı bunu neden tekrar tekrar yapıp duruyor anlamıyorum."

"Neyi yapıyor?"

"Bize fırtınalar ve seller musallat ediyor demek istiyorum."

"Bunun, Tanrı'nın insanları yoldan çıktıkları için cezalandırma şekli olduğunu söyleyenler olabilir. Dalgalar, insanlığın günahlarını temizlemek için gönderiliyor diyenler. Ama ben merhametli ve bağışlayıcı olan Tanrı'nın bizi incitmeye çalıştığına inanmıyorum. Tufanın kaçınılmaz bir felaket olduğuna inanıyorum. Kader de diyebilirsin buna. Ayrıca, unutma ki her şeyin oturması zaman alır. Bu dünya, tıpkı keçi yoğurdu gibi, uzun bir süre katılaşmayacak."

Narin gülümsedi. "Dünyanın bir kâse yoğurt olduğunu mu düşünüyorsun?"

"Kesinlikle... Mayalanır, koyulaşır ve şimdi artık katı da olsa bir zamanlar sıvı olduğunu hiç unutamaz."

"Ne demek o?"

"İçeride hâlâ kaynıyor demek. Biz duymuyoruz ama altında su var, çalkalanıyor. Doğada döngüler var, tarihte döngüler var. Biz bunlara *dewr* diyoruz. Bir devrin sonu ile yenisinin başlangıcı arasında her zaman bir karışıklık dönemi vardır ve Tanrı yardımcımız olsun, bunlar en zor zamanlardır."

"Şu anda o dönemlerden birinde miyiz?"

"Bence öyle, bu yüzden de geçmişi dikkatlice incelememiz lazım. Atalarımızın hikâyeleri fırtınalarda ve sert rüzgârlarda bizi tutan köklerdir."

Narin sağ kulağına hafifçe dokundu: İçeride bir uğultu vardı ve bu onu rahatsız ediyordu ama bir şey demek istemedi; sanki yüksek sesle söylemek uğultuya daha fazla güç, daha fazla hayat verecekmiş gibi geldi. Onun yerine, "Peki ne olmuş her bir Tufan'dan sonra?" diye sordu.

"Felaketlerden sonra ne olur? Hayatta kalanlar kırık kalplerini sararlar ve her zaman olduğu gibi, her zaman olması gerektiği gibi, baştan başlarlar."

≈

Evdeki tek değerli mobilya, turuncu ve yeşil boyalı bir meşe sandıktı. Anneannesi çeyizini ve tüm değerli eşyalarını burada saklardı: tığ işi örtüler, işlemeli havlular, ipek eşarplar, uzun zaman önce düğününde takılmış olan altın bilezikler... Narin küçüklüğünden beri defalarca karıştırmıştı içindekileri. Sandığın himayesindeki eşyalar arasında, özenle korunmuş bir de kanun yer alıyordu. Geometrik motiflerle bezenmişti, fildişi kaplıydı ve tellerini çekmek için kullanılan kaplumbağa kabuğundan yapılmış mızrapları vardı. Bir asırdan fazla bir süre önce İstanbul'dan getirildiği söylenirdi. Narin'in babasının çocukken müziğe ilgi duymasını sağlayan çalgıydı bu.

Kanun çok eskiydi ama Narin'in en sevdiği nesne kadar eski değildi. Bir bebek gibi bağlanıp, beyaz ketenlerle kundaklanmış ve üzerine kırmızı bir kurdele dolanmış olan bu nesne, geçmişten gelen enteresan bir hediyeydi. Şimdi sandığı karıştırırken bohçayı çıkardı Narin. İçinde, her iki tarafında kama biçimli semboller olan bir kil levha vardı. Büyük büyük anneannesi Leyla'ya verilmişti bu levha ve o da Ninova'dan ayrılıp Dicle Nehri'nin yukarılarına doğru yol alarak Castrum Kefa'ya yerleştiği zaman onu yanında getirmişti. O zamandan beri aile yadigarı olarak nesilden nesile aktarılmıştı. Basit topraktan yapılmış bir şeydi ama Narin

çok önemli olduğunu biliyordu. Köyde buna benzer bir şeye sahip olan başka kimse yoktu. Anneannesi ne Türkçe ne de Kürtçe alfabeyi doğru dürüst okuyabilse de, kendi anneannesi sayesinde levhanın yüzeyindeki gizemli işaretlerden birçoğunu ezberlemişti ve bunları Narin'e de öğretmişti. Böylece, tabletin barındırdığı hikâye hakkında hiçbir fikri olmasa da, üstündeki bazı şekillere dair sezgileri vardı çocuğun.

"Anneannenden, Leyla Nine'den bahsetsene bana."

"*Dapir*im..." dedi anneannesi gülümseyerek ve sanki her şeyi söyleyip bitirmiş gibi durakladı. "Çok güzeldi –gözleri eşek gözü gibiydi..."

"Haha!"

"Gülme, çocuk. Eşek gözleri en güzel gözlerdir. Leyla Nine'nin saçları uzun, siyah, ipeksiydi –gece göğünden bir parça gibi. Ama en önemlisi, yetenekli bir şifacıydı o."

Narin çenesini avucuna yasladı. "Aynı senin gibi!"

"Hayır, hayır. Benim kabiliyetim –ki tıpkı onunki gibi yalnızca Tanrı'ya aittir– anneanneminkinin yanında hiç kalır. Senin büyük ninen Leyla kâhindi –bir *faqra*ydı."

"O ne?"

"Başkalarının bilmediği şeyleri bilen bir kâhin. Ancak unutma, bu dünyada kendilerini müneccim olarak tanıtan ama aslında şarlatan olan çok kişi vardır. Anneannemse hakikilerindendi."

Narin daha iyi duymak için öne eğildi. Yakalamakta zorlandığı çok fazla tiz ses vardı ama daha düşük frekanslı sesleri hâlâ takip edebiliyordu ve şükürler olsun ki, anneannesinin sesi de onlardan biriydi.

"Bu, bizim geleneğimizin bir parçasıdır. Kadınlarına *koçek* veya *faqra* denir, *chavron* ise hem erkekler hem de kadınlar için kullanılır. Hepsi de saygın, erdemli insanlardır. Çocukluğumda ünlü olanları hâlâ hatırlıyorum –Koçek Shamo, Koçek Silo, Koçek Hajo... Günümüzde daha az var. Bizim halkımız ezelden beri bu

kabiliyeti anlayıp hürmet etmiştir ve Leyla Ninen de hiç şüphesiz sahipti buna."

Narin dudaklarını birbirine bastırarak düşündü. Anneannesinin bundan sonra söyledikleri onu şaşırttı.

"Bu kabiliyet ıstıraplı olabilir ama. Transa geçerler. Kimileri yere düşer, fırtınaya yakalanmış bir yaprak gibi titrer. Onlara dokunamazsın bile, öyle kötü nöbet geçirirler. Bazıları da kimsenin anlamadığı yabancı dillerde konuşmaya başlar. Kâhinler olağanüstü insanlardır –neyin gelmekte olduğunu görebilirler, ancak bu hiç de hafif bir yük değildir."

"Başka dilleri nasıl konuşabilirler?"

Anneannesi derin bir soluk alarak ciğerlerini doldurdu. "Yarı bilinçli bir durumda olduklarında değişirler. O anda incecik bir *faqra* bile ağır bir çuvalı sanki tüymüş gibi kaldırabilir. Daha garip şeylerin de yaşandığı bilinir."

Narin, ne kadar uğraşırsa uğraşsın, büyük büyük anneannesini parmak uçlarında ağır çuvallar taşırken hayal edemedi.

"Bana inanmakta zorlanabilirsin. Ancak unutma ki anlaması asıl zor olan, dünyanın gizemleri değil, insanların birbirlerine yapabildikleri zulümlerdir."

Sessizlik saniyelerce uzadı.

"Anneanne, Leyla Nine'nin kehanette bulunduğuna tanık oldun mu hiç?"

"Hayır, hiç olmadım. Ben doğduğumda çoktan bırakmıştı."

"Neden peki?"

Anneannesi, sanki hâlâ orada olduğundan emin olmak ister gibi, yüzündeki dövmeye dokundu.

"Çünkü Faqra Leyla bir şey görmüş... korkunç bir şey... ve kehaneti tam da söylediği şekilde gerçekleşmiş. Ninova adı verilen bir yerde gerçekleşmiş. Ondan sonra bunu bir daha yapamamış."

Bu sözler ani bir tedirginliğe neden oldu Narin'de. "Neymiş

o… o korkunç şey?"

Anneannesi gözlerini kaçırdı, belki de soruyu alakasız veya cevaplanması imkânsız bulmuştu; sonra konuşmaya başladığında sesi yumuşaktı ama bir keskinlik de taşıyordu.

"Derler ki, sözcüklerle ifade edilemeyecek kadar yürek parçalayıcı bir şey görmek insanda sonsuza dek iyileşmeyen bir iz bırakırmış. Leyla Ninen de geleceği tahmin etmekten vazgeçmiş ve torunlarının da bu işten vazgeçmelerini istemiş –acı çekmeyelim diye. O zamandan beri su arayıcısı olduk biz. Yeraltındaki nehirleri ve dereleri bulabiliriz ve ayrıca bazı rahatsızlıkları da tedavi edebiliriz, ancak bu ailenin kadınları kehanette bulunmuyorlar artık ve bulunmayacaklar da."

ARTHUR

Thames Nehri Kıyısında, 1871

Ilık bir haziran günü, Arthur, Piccadilly'ye saptı. Bakışlarını kaldırımdan ayırmadan, kaçamadığı bir tetikte olma hali içinde, hızlı adımlarla yürüyordu. Uzaklardaki bir laternanın *In the Sweet By and By* adlı popüler şarkıyı çalan ıslığını duydu. Yakın zamanda sakal bırakmaya başlamıştı, ancak yüzünde bu kadar fazla kıl bulmaya alışkın olmayan parmakları ikide birde o fırça gibi tüylere uzanıp duruyordu. Cebinde, güzel kokulu ipek bir mendil taşıyordu. Günün modası olan misk ve amber, fahiş fiyatına rağmen çok hoşlandığı bir koku karışımıydı. Uzun yıllardır harıl harıl tablet okuyor ve durup dinlenmeden çalışıyordu, ancak henüz terfi almayı başaramamıştı.

Bugün kullandığı parfümün geliştirilmesinde bizzat payı vardı Arthur'un. Binlerce yıllık bir Mezopotamya tabletinde, Tapputi adlı bir kadın parfümcüye ait bir formülle karşılaşmıştı. British Museum'dakilere hiçbir şey söylemeden, Regent Sokağı'ndaki bir tahnitçiye gidip eğir otu yağı, mür, dövülmüş badem, yaban turpu, baharatlar ve muhtelif çiçekler kullanarak bu eski karışı-

mı yeniden yaratmasını istemişti. Tapputi'nin notlarında hangi çiçeklerin kullanılacağı tam olarak belirtilmemişti, Arthur da menekşe, paçuli ve badem çiçeğini seçmişti. Sonuç baş döndürücüydü ve şu anda mendiline ölçülü bir miktar damlatmış olduğu da bu kokuydu.

Son birkaç yılda hayatında çok şey değişmişti, ancak değişmeden kalan bir şey vardı, o da gittiği her yere taşıdığı bu büyük yalnızlıktı; yanından hiç ayrılmayan bir ıssızlık, diğer herkesi ondan uzaklaştıran tek yoldaşı olmuştu. Yaşlı teyzeleriyle yaşaması için taşraya gönderildikten sonra Yorkshire'a yerleşen ve asla Londra'ya geri dönmek istemeyen küçük kardeşini özlüyordu. Bütün bir geceyi sokak ortasında söylenip feryat ederek geçirdikten sonra bir sanatoryuma kapatılan ve dört yıldır görmediği annesini özlüyordu. İnsanlar annesinin aklının yerinde olmadığından şikâyet etmişlerdi. Hem komşular hem de Arthur'un öz babası, Arabella'nın delilik ve histeri belirtileri gösterdiğine tanıklık etmişler ve çok geçmeden kadın alınıp götürülmüştü. Arthur, kurumun yöneticilerine defalarca mektup yazarak annesini görmek için izin istese de, her seferinde, hasta için çok yorucu olacağı gerekçesiyle talebi reddedilmişti. Ve babasına gelince, onu da uzun zamandır görmemişti genç adam. Sanki tüm ailesi, tıpkı zamanla yıpranan bir halatın iplikleri gibi çözülüp dağılmış gibi geliyordu Arthur'a. Sabit olan tek şey işiydi –Mezopotamya tabletleri.

St. James Kilisesi'nin önünden geçerken, yanından coşkun bir ses seli akıp gidiyordu: Faytonlara, iki ya da dört tekerlekli, yolcu ya da yük taşıyan çeşit çeşit atlı arabalara ait, hepsi aynı anda dönen yüzlerce tekerlek, seyyar tezgâhlarında mallarını satan işportacılar ve kendilerinin iki katı büyüklüğündeki el arabalarını iten çocuklar... Bu gürültü ve keşmekeşin ortasında, bir gazete satıcısının bağırışını duydu Arthur:

"Yazar öldü! Bay Dickens Yaradan'a kavuştu!"

Arthur'un soluğu kesildi. Bir gazete alıp romancının fotoğrafına, son derece aşina olduğu o gözlere dikkatle baktı; insanın içine işleyen düşünceli bakışlarından hafif bir muziplik okunuyordu, sanki bu dünyanın bütün saçmalığını içine çekiyor gibiydi. Haberi tekrar tekrar okudu. Yazarın Gads Hill Place'teki çalışma odasının bir çizimi de eşlik ediyordu yazıya; resimde üstünden yeni kalkılmış gibi hafifçe çarpık duran boş bir koltuk vardı; deri kaplaması, kucağında sayısız hikâye yaratmış olan bedenin sıcaklığını taşıyordu sanki hâlâ.

Hüzün kapladı Arthur'un içini. Hayat yolunun beklenmedik bir ânında karşımıza çıkıveren ve sonra yine aynı şekilde aniden, arkalarında silinmez izler ve bir pişmanlık duygusu bırakarak kaybolan kimi olağanüstü insanlar vardır. Tıpkı karanlıkta çakılmış bir kibritin ateşi gibi, kalbimizin nemli çırasını ısıtırlar ve sonra da yok olurlar.

Arthur gazeteyi katlarken, sayfanın aşağısında küçük bir makale çarptı gözüne: Londra Hayvanat Bahçesi'nde bir yavru doğmuştu. Bir Osmanlı paşası tarafından İngiltere'ye gönderilen su aygırlarının –Obaysch'la Adhela'nın– bir bebekleri olmuştu sonunda. Yavruya Guy Fawkes adı verilmişti. Buyurun işte, aynı çerçeveye sığışmışlardı, bir hayatın sona erişi ve diğerinin başlangıcı.

O gün, Arthur British Museum'a varır varmaz, raflardan rastgele bir kırık tablet sandığı çekti, lazımlık olarak kullanabileceği bir kavanoz buldu ve kimse içeri giremesin, kendisi de dışarı çıkamasın diye kapısını kilitledi. Ve bu halde, kendini tamamen işine vakfetti, çünkü biliyordu ki şayet kendini bir şeye vermezse, kalbindeki keder onu bütünüyle yutacaktı.

Ertesi gün öğleden sonra, Arthur, saçı başı dağılmış halde kapıyı açtı; gözleri, şiddetli bir yağmurdan sonraki mavi gökyüzü gibi dolu doluydu. Sanrılı bir uykudan yeni uyanmış birinin hızlı hareketleriyle etrafta koşturarak, mütevelliler de dahil olmak üzere herkesle acilen konuşması gerektiğini bildirdi –özellikle de mütevellilerle! Genç adamın davranışları şaşırtıcıydı. Bütün bu yıllar boyunca en temel konuşmalardan bile kaçınmak için büyük çaba sarf etmişken, şimdi herkesi bir araya toplamak için sabırsızlanıyordu. Bu yüzden Arthur'un ne söyleyeceğini merak ederek odasına akın etti herkes –mütevelli heyeti üyeleri, küratörler, memurlar ve birkaç da sanat öğrencisi. Onu kıpkırmızı yanakları, gevşemiş kravatı ve alev alev yanan bakışlarıyla, tamamen aklını yitirmiş bir halde bularak hayrete düştüler.

"Beyler, hemen geldiğiniz için teşekkür ederim" diye haykırdı Arthur, ellerini açarak. "Hepinizi gördüğüme çok memnun oldum!"

Seyircileri birbirlerine baktılar, birkaç kişi de gözlerini devirdi, Arthur bunların hiçbirini fark etmedi.

"Olağanüstü bir şey oldu ve ben bunu sizinle paylaşmak için sabırsızlanıyorum!" Göğsünün içinde kalbi duracak gibi oldu şunu eklerken: "Şaşırtıcı bir keşfin eşiğinde olduğumuza inanmak için nedenlerim var."

Yüzü türlü duyguların birbirine karıştığı bir tuvali andıran Arthur, deşifre ettiği dizeleri yüksek sesle okuyarak *Gılgamış Destanı*'ndan bir bölümü tercüme etti sonra.

Nehir kabarmıyor mu her zaman ve bize Tufanı getirmiyor mu,
Suda yüzen mayıs sineğini...

Çok ilginç bir tablete denk geldiğini söyledi onlara: Bu tablette, krallıkları yerle bir eden korkunç bir tufandan ve bir dağın tepesinde karaya oturmuş, içinde her türden hayvanı barındıran

bir gemiden söz ediliyordu. Fırtınalı sularda günlerce sürüklendikten sonra, gemidekilerin yakınlarda kara olup olmadığına baksın diye bir kuş gönderdiklerini anlatıyordu. Hikâye çok tanıdıktı.

"Nuh'un Gemisi'nin kadim bir tasvirini bulduğunuzu mu söylemeye çalışıyorsunuz?" diye sordu mütevellilerden biri.

Söylemek üzere olduğu şeyin muazzamlığının farkında olan Arthur parmaklarını saçlarının arasından geçirip bıyığını düzeltti. "Beyler, *Gılgamış Destanı* İncil'den eskidir. Bu şiirin, kâtipler tarafından kayda geçirilip Kral Asurbanipal'in kütüphanesine konmadan önce yüzyıllar boyunca sözlü olarak aktarılageldiğini unutmayın. Bu demektir ki, Mezopotamya'daki Tufan anlatısı Kutsal Metinler'deki Nuh'un Gemisi'nden çok daha eski aslında. Bu bulgunun ne anlama geldiğine karar vermeyi size bırakıyorum."

Ardından kısa ama gerilim yüklü bir sessizlik çöktü –ta ki aynı mütevelli boğazını temizleyip, "İtiraf etmeliyim ki, dostum, olağanüstü bir keşif yapmışsınız" diyene kadar.

"Kesinlikle, tarihi bir olay!" diye ekledi bir diğeri.

Birer birer Arthur'un yanına gidip elini sıktılar, hayrete şayan başarısı için övgüler düzüyorlardı. Sıranın sonunda, bu kurumda onu başından beri destekleyen tek kişi olan Antik Şark Eserleri Sorumlusu vardı. Ve Arthur –bu içine kapanık ve utangaç ruhlu genç adam– Dr. Birch'ü karşısında gururla gülümser görünce, hiç beklenmedik bir şey yaptı. Yaşlı adama koştu ve onu tutup paçuli kokulu bağrına bastırdı.

Bir beyefendiye pek de yakışmayan heyecanı herkese bulaştı. Kırılan bir dalga gibi koridorlara taştı, panelli duvarlardan ve kemerli kapılardan fışkırdı, Demir Çağı amforalarını, Çin bronzlarını, Mısır mumyaları ve insan iskeleti kalıntılarını, Yunan frizlerini, Roma kalıntılarını, Bizans sikkelerini, Rönesans gravürlerini yıkayıp geçti; Galileo'nun, Michelangelo'nun, Newton'ın,

Washington'ın, Cromwell'in elyazmalarını ıslattı... ve sonunda *lamassu*ların bulunduğu Asur bölümüne ulaştı, onların taş toynakları ve kanatları üzerinden yükseldi ve oradan Londra sokaklarına döküldü.

Zamanlama bundan daha iyi olamazdı. Darwin, *Türlerin Kökeni Üzerine* adlı bir önceki kitabının muazzam başarısını temel alarak kısa süre önce *İnsanın Türeyişi*'ni yayınlamıştı. Jeoloji, biyoloji, botanik ve kimyadaki ilerlemeler bilimle din, akademik dünyayla Kilise arasındaki ayrılığı derinleştirmişti. Paleontoloji, arkeoloji ve jeolojideki son bulgular, ilahiyatçıların Yaratılış'ın yılı olarak öğrettikleri geleneksel MÖ 4004 tarihini geçersiz kılıyor gibi görünüyordu. Dünyanın aslında çok, çok daha eski olduğuna dair şüpheler artıyordu.

O günlerde, insanların diğer canlılardan üstün ve benzersiz olmadığı, dünyada yaşayan çeşitli türlerden yalnızca biri olduğu ileri sürülür olmuştu. Dünya, önceden belirlenmiş bir kadere tabi değildi artık, sürekli bir değişim içindeymiş gibi görünüyordu. İşte tam da bu değişken duygular ortamında deşifre ediyordu Arthur Tufan Tableti'ni. Kimileri bu keşfi, dinin mitsel doğasının mükemmel bir örneği olarak yorumluyorlardı. Nuh'un Gemisi, nesilden nesile aktarılan bir masaldan başka bir şey değildi besbelli. Mezopotamya anlatısı ile İncil'de anlatılanlar arasındaki benzerliklerin hepsi –dünyayı yutan bir tufan, insanlığın ve hayvanlar âleminin yükselen sularda hayatta kalmasına yardımcı olmak için bir kayık inşa edilmesi, karayı arasın diye gönderilen kuş– kutsal metnin, eski zamanlardan kalma uydurma hikâyelerin yeniden anlatılmasından ibaret olduğunu gösteriyordu.

Ancak diğerleri için tam tersi geçerliydi: Arthur'un keşfi, Kutsal Kitap'ın doğruluğunun bir teyidiydi onlar için. Mezopotamya, diyorlardı, teolojik gerçeğin beşiğidir. Orada bir yerlerde Cennet Bahçesi çiçek açtı ve hayat buldu; inananların babası

İbrahim doğdu; Babil Kulesi göğe uzandı ve sonra da çürüyüp parçalara ayrılarak insanlığı bir daha asla birbirlerini anlayamayacak kabilelere böldü. Rüya yorumcusu Danyal aslanların inine atıldı ve üç arkadaşı ateşin içinden yara almadan yürüdü. Her şeyin –insanlığın hikâyesinin– başladığı yerdi orası; türlerin kökeni hakkında hararetli tartışmaların olduğu bir zamanda, bu uzak topraklar yaşamın anlamına ve Tanrı'nın varlığına dair en derin soruların anahtarlarını tutuyor gibi görünüyordu.

Tartışma, asla İngiltere ile sınırlı değildi, Avrupa kıtasında yankılanıyor ve Atlantik'in diğer tarafında alevleniyordu. *New York Times* gazetesi, çeşitli Tufan anlatılarını yan yana özetleyen bir makale yayınladı ve belki de İncil'deki anlatının da "diğerleri gibi bir efsane" olduğu teorisini ileri sürdü. Düne kadar varlığı bilinmeyen –Ninova'daki kazıda çıkarılan, gemilerle Londra'ya taşınan ve şimdi Chelsea gecekondularında büyümüş genç bir adam tarafından kısmen tercüme edilen– bir şiir bugün dünya çapında milyonlarca insanın konuştuğu bir konu olmuştu.

≈

Tufan Tableti'ni keşfetmesinin ardından Arthur'un başına gelen tüm yeni ve beklenmedik şeyler arasında onu en çok şaşırtan, halkın konuya olan büyük ilgisi oldu. Yıllar yılı, Asur çalışmaları diye anılan dar alanının dışında hiç kimsenin onun çalışmalarıyla uzaktan yakından ilgilenmeyeceğini varsaymıştı. Oysa Nuh'un Gemisi'yle çarpıcı benzerlik gösteren bir hikâyenin Mezopotamya'dan gelen bir eserde tasvir edildiğinin ortaya çıkması kolektif hayal gücünü hızla ele geçirmiş ve muhafazakârlarla liberaller arasında şiddetli tartışmalara yol açmıştı.

Arthur, aniden ve dehşetle, kendisinin de tıpkı Tufan Tableti gibi merak konusu haline geldiğini fark etti. Her gün tanımadı-

ğı kişiler British Museum'a gelip onu soruyorlardı. İşe gidip gelirken arka sokakları kullanıyor, başı önünde yürüyor ve dikkat çekmeyeceğini umuyordu. Ancak, görünüşe göre, bu uzun süre mümkün olmayacaktı.

Bir öğleden sonra, Antik Şark Eserleri Sorumlusu, üzerinde kabartmalı, yaldızlı bir arma bulunan bir mektubu sallayarak, "Sana bir davetiye geldi" dedi.

"Bana mı?"

"Tebrikler, Kitab-ı Mukaddes Arkeolojisi Derneği'nde bir konferans vermeye davet edilmişsin."

Arthur'un beti benzi attı. "Ama ben bu tür şeylerde hiç iyi değilim. Siz yapsanız olmaz mı?"

Yaşlı uzman gülümsedi. "Ah, üyelerin istediği ben değilim, bundan emin olabilirsin. Seni istiyor onlar –mütevazı bir kökenden gelen harika çocuğu! Son derece saygın bir izleyici kitlesine sahip olacaksın –bilginler, diplomatlar, gazeteciler, piskoposlar... hepsi bu kadar da değil. Başbakan da bizzat geliyor! Bu bir İngiliz başbakanının Mezopotamya hakkında bir konferansa ilk katılışı olmalı. Heyecanlı değil misin?"

Ancak Arthur, kamu önünde bir sahnede olma düşüncesinden bunalmış, midesi bulanarak odadan çıkmıştı çoktan.

≈

Konferanstan önceki gün, zamanında uyanamayacağı kaygısıyla Arthur Smyth, bir uyandırıcıdan sabah onu kaldırmasını istedi. Ama endişelenmesine gerek yoktu aslında, zira uyuması ne mümkündü? Gece boyunca dönüp durdu, her küçük sesle uyandı. Adam saat altıyı biraz geçe uzun sopasıyla camına vurduğunda Arthur çoktan kalkmış ve giyinmişti.

Gümbür gümbür çarpan kalbine rağmen sakin görünmeye çalışıyordu. Ayakkabılarını cilaladı, bıyığını taradı, saçına briyantin

sürdü ve manşetlerine parfüm dokundurdu. Özel günlerde kullandığı pahalı bir karışım: bergamot, lavanta ve limon yağı. Normalde onu sakinleştiren jestlerdi bunlar. Ama Kitab-ı Mukaddes Arkeolojisi Derneği'ne vardığında, merdivenleri ikişer ikişer çıktı yine de.

Hem güçlü liberal görüşlere hem de derin bir dini inanca sahip olan, kayda değer bir eğitim aldığı, Modern ve Klasik dillerde binlerce kitap okuduğu söylenen Başbakan William Ewart Gladstone, ön sırada oturuyordu, yüzünde anlaşılmaz bir ifadeyle.

Arthur başbakanın önünde eğilip, bulgularını sunma fırsatını kendisine veren Kitab-ı Mukaddes Arkeolojisi Derneği üyelerine teşekkür etti. Ne var ki bunu söyler söylemez sesi titredi. Ayrıcalıklı eğitimleri olan bütün bu insanlar onu –neredeyse hiç okul eğitimi almamış bir acemiyi– dinlemek için buradaydılar. Bu düşünce, bir neşterin ete saplanması gibi işledi içine. Boğazı düğümlendi bir an. Buraya ait olmadığı apaçık ortadayken, ne işi vardı bu insanların arasında? Her şey korkunç bir hata gibi geliyordu. Ani bir çıkıp gitme isteğine kapılıp, neredeyse kürsüyü terk edecek gibi oldu. Soluğunu düzene sokmaya çalışırken bir yandan da, beraberinde getirdiği Tufan Tableti parçasına baktı. Onu satır satır ezberlemişti. Annesinin elleri gibi yıpranmış ve çatlamıştı tablet parçası da. Annesinin onunla gurur duymasını istiyordu.

"Lordlarım, beyler, insanlığın hikâyesi suyun hikâyesi olmadan yazılamaz." Arthur titremesini durdurmak için kürsünün kenarına tutundu. "Ancak, hayatlarımızın ve geleceğimizin bağlı olduğu bu olağanüstü bileşiğe yeterince önem vermiyoruz. Bugün size sunmayı planladığım bulgular, nehirlerle ve sağanak yağışlarla ve kadim bir tufanın anısıyla ilgili. Bu anı, ne kadar üzücü olsa da, sözünü edeceğim toprakların –Mezopotamya'nın– halkını hiç terk etmemiş. Burada bulunan birçok kişinin zaten bildiği gibi, bu kelime Yunancada 'nehirler arasında' anlamına geliyor."

Arthur bölgeyi tarif ederek başladı çünkü her ne kadar "Kitab-ı Mukaddes toprakları" fikri insanları büyülese de, İngiltere'de söz konusu yeri haritada bulabilecek kişi sayısının pek de fazla olmadığını fark etmişti. Halkın zihninde belirsizliğini koruyordu oralar –uzak, yabancı ve büyük oranda hayal ürünü. Nasıl sayısız medeniyete ev sahipliği yaptığını anlatarak devam etti. Halkının inşa ettiği olağanüstü şehirleri ve tapınakları; mimaride, şiirde, matematikte, savaş tekniklerinde ve özellikle de sulamada kaydettikleri muazzam ilerlemeleri sıraladı.

Heyecandan tizleşen sesiyle onlara binlerce yıl önce Ninova'da yaşamış olan olağanüstü kral, Asurbanipal'i anlattı. Kendisinden önce ve sonra gelen diğer hükümdarların hepsinden farklı olarak, kendini bilgi arayışına adamıştı Asurbanipal. Bu amaçla elçilerine dört bir yandan tabletler toplamalarını emrederek devasa bir kütüphane kurmuştu. *Gılgamış*, bu kütüphanedeki birçok hikâyeden yalnızca biriydi –ama önemli bir hikâyeydi yine de. Uzun zaman sözlü geleneğin vazgeçilmez bir parçası olduktan ve kolektif hayal gücünün merkezinde kaldıktan sonra nihayet MÖ 1800 civarında kil üzerine yazılmıştı; tüm bunlar destanın tarihini, İncil'deki Nuh'un Gemisi hikâyesinden neredeyse bin yıl önceye, Yaratılış Kitabı'ndan yaklaşık bir milenyum önceye atıyordu.

Alnında ince bir ter tabakasıyla Arthur, şehrin düşman saldırısına uğraması sırasında Asurbanipal'in kütüphanesinin nasıl yakıldığını anlattı. Yıkımdan hiçbir şey kurtulmamış, saraylar ve tapınaklardan geriye hiçbir şey kalmamıştı. Halk katledilmiş, hazineler yağmalanmış, binalar yerle yeksan edilmişti. Ancak, nehir çamuru ve sudan yapılmış olan çiviyazılı tabletler şaşırtıcı derecede dayanıklı çıkmıştı. Alevler papirüs ve parşömeni kolayca tüketebilirdi, kâğıt rulolarını yiyip bitirebilirlerdi ama kile zarar veremezlerdi. Hatta tam tersi: Ateş onları daha da pişirip sertleştirmişti. İşte bu sayede, yüzyıllar gelip geçerken yerin altında hayatta kalmayı başarmışlardı.

Arthur konuşmasını, kendini nasıl yıllardır *Gılgamış Destanı*'nın çevirisine sevgiyle adadığını ayrıntılarıyla anlatarak bitirdi. On iki tabletlik bir serinin on birincisi olan Tufan Tableti'ni tercüme etme hususunda kararlıydı genç adam. Ancak, deşifre ettiği anlatının asla tamam olmadığını hatırlamak şarttı. Şiirde birtakım boşluklar olduğunun tamamen farkında olarak bir araya getiriyordu kelime parçalarını. Toplamda on yedi dize eksikti. En büyük dileğinin, bir gün onları bulmak olduğunu söyleyerek tamamladı sözlerini.

Ardından gelen alkışlar coşkulu ve samimiydi. Kızararak selam verirken seyircilerini taradı gözleriyle Arthur. Antik Şark Eserleri Sorumlusu'na takıldı gözü; bir sıranın kenarına ilişmiş, Arthur'un hiç sahip olmadığı gururlu baba gibi alkışlıyordu adam. Hayrettir, Bay Evans da gelmişti. Eski işvereni konferansa geç katılmış ve arkadaki boş bir koltuğa oturuvermiş olmalıydı. Arthur'a bakarken yalnızca muhabbet vardı gözlerinde. Arthur, keşke Bay Bradbury de burada olabilseydi diye geçirdi içinden. Annesini, kardeşini, ölen kardeşini ve adını borçlu olduğu *tosher*ları da çağırabilmiş olmayı isterdi. Onları bu seçkin kalabalığa dahil etmek ne kadar sevindirici olurdu –küçüklüğünden beri sevdiği, onu şekillendiren, onu değiştiren ve onu bugün olduğu adam yapan, ölü ve diri, tüm insanları.

≈

Başbakan ayağa kalkıp kürsüye yürüdü ve uzun bir konuşmaya başladı. Arthur'a tebriklerini sundu, sıkı çalışmasını övdü ve yaptığı keşfin önemini vurguladı. Bulunanların İncil'i doğruluyor mu yoksa yalanlıyor mu olduğu konusuna hiç girmeden, gençliğinin dostu, orta yaşının yoldaşı olarak adlandırdığı, "bedenimde nefes alma becerisi kaldığı sürece asla ayrılmamayı umuyorum" dediği Homeros'a övgüler düzdü sözlerinin deva-

mında. Konuşmasının Mezopotamya ile ilgisi az, hatta *Gılgamış Destanı* ile ilgisi daha da azdı, ancak kimse buna aldırış ediyor gibi görünmüyordu. Çünkü izleyicilerin Arthur'a soracakları bir sürü soru vardı. Daha şimdiden o kadar çok kişi el kaldırmıştı ki.

"Bay Smyth" diye bağırdı bir gazeteci. "Tufan Tableti'ndeki eksik dizeleri aramak için Ninova'ya gitmek ister miydiniz?"

"Ah, bu benim hayalim" dedi Arthur, bir saniye bile tereddüt etmeden. "Çocukluğumdan beri Ninova'ya seyahat etmek istemişimdir."

"Osmanlı topraklarında kazı yapmaya hazır olduğunuzu mu söylüyorsunuz yani, efendim, sultanın hükmü altında?" diye seslendi bir başka gazeteci.

Arthur duraksadı. İşin lojistiğine hiç kafa yormamıştı. "Şayet bu girişim için destek toplayabilirsem, memnuniyetle yapmaya çalışırım bunu" dedi.

"Hükümetin araştırma seferiniz için gerekli kaynağı sağlamasını mı istiyorsunuz?" diye sordu başka bir gazeteci.

Daha Arthur yanıt veremeden başbakan soruyu savuşturdu. "Beyler –eğer araya girmeme izin verirseniz-- arkeolojik girişimlerin hamiliğine soyunmanın hükümetin görevi olduğu gibi tehlikeli bir düşünceyi teşvik etmek istemem. Birçok şeyin bireysel çabayla yapılması, bu büyük ulusun ayrıcalık ve gurur kaynağı olagelmiştir. Ninova'ya yapılacak bir ziyaret, kesinlikle söylüyorum, hükümetin değil, özel girişimin çocuğu olmalıdır."

Ardından, siyaset ve politikacılar hakkında daha fazla soru geldi ve bunların hiçbiri Arthur'u zerre kadar ilgilendirmiyordu. Terlemeye başlamıştı. Ağzı kurumuştu. Konferansın iyi gittiğinden emin olamıyordu artık. Şu anda tek istediği orayı terk etmek ve işe geri dönmekti. Fakat tam kaçışını planladığı sırada, ön sıradaki bir gazeteci elini kaldırdı.

"Bay Smyth! Başarınızı özel biriyle kutlayacak mısınız bu akşam?"

"Hayır efendim, kutlamayacağım" dedi Arthur.

"Neden henüz evlenmediğinizi söyleyebilir misiniz bize? Okuyucularımız bilmek istiyor."

Arthur şaşırıp kaldı. Soru o kadar beklenmedikti ki cevap bulmakta zorlanıyordu. Boynundan alnına kadar koyu bir kızarıklığın yayıldığı gözlerden kaçmadı.

"Benim... sadece... böyle şeyler için vaktim yok."

"Aşkın önemsiz olduğunu mu söylüyorsunuz?" diye sordu başka bir gazeteci.

"Aşk hakkında k-k-konuşmak için gelmedim ben buraya" diye kekeledi Arthur, ancak sesi bariz şekilde gergin çıkıyordu artık.

Ertesi gün, ön sayfalara saçılmış fotoğrafları ve çizimleriyle bütün gazetelerde Arthur vardı. İfadesi sakin ve ciddiydi, ancak daha dikkatli bakıldığında, gözlerinde rahatsız bir bakış olduğu görülüyordu, başına böyle bir şey geldiğine inanamadığını gizleyemiyordu o gözler. Bazı kelimeleri değiştirilip çarpıtılırken, hayatının kimi detayları da abartılıp süslenmişti. Bir gazete "entelektüel kilit kıran" demişti ona ve parıldayan zihniyle olduğu kadar eksantrik huylarıyla da tanındığını iddia etmişti. Başka bir gazete, *Gılgamış Destanı*'nın parçalarını ilk keşfettiğinde heyecandan üzerindeki giysileri çıkardığından söz ediyordu utanç verici bir şekilde. Bir editör, Eski Ahit'in kadim Babil folklorundan kaynaklanıp kaynaklanmadığı konusu –ve dünya Tanrı tarafından mı yaratıldı yoksa rastgele bir olay olarak mı ortaya çıktı gibi sorular– etrafında dönen fırtınalı tartışmalarda oynadığı sansasyonel rol göz önüne alındığında, Arthur'un sergilediği alçakgönüllülük ve çekingenliği şaşırtıcı bulduğunu ifade etmişti. Bu arada, bir kadın dergisi onu "Londra'nın en gözde bekârlarından biri" olarak nitelendiriyor ve genç hanımları arkeolojinin bu yükselen yıldızını göz ardı etmemeleri konusunda uyarıyordu. Makalede,

Arthur'un yalnızca Tufan Tableti'nin kayıp kısmını değil, aynı zamanda hayatında bariz şekilde eksik olan şeyi de bulması gerektiği iddia ediliyordu: aşkı.

British Museum'daki küçük odasında, hem iltifatlarından hem de kusur bulmalarından sıkılarak basındaki yorumların hepsini okudu Arthur. Bir gazete onun için "gecekondu mahalleli dâhi" ifadesini kullanmıştı. Bu onu duraksattı. Eski okul müdürünün söylediği şeyi unutmamıştı: "*Gecekondu mahallesinden dâhi çıktığı görülmüş şey mi?*" Ancak Arthur ne sevinçli ne de gururluydu, yalnızca gergin hissediyordu kendini.

Odasından çıktı ve Great Russell Sokağı'ndaki Güney Girişi'ne bakan pencereye yaklaştı. Gözlerinin önünde şehir akıp gidiyordu –gümbür gümbür sesler, onun hakkında dedikodu yapan, duymak istemediği şeyleri söyleyen bir sürü yabancı.

—H

ZÜLEYHA

Thames Nehri Kıyısında, 2018

Züleyha, iş saati trafiğinin arka plandaki uzak uğultusunu dinleyerek köşeyi dönüp Great Russell Sokağı'na girdi. O sabah, Maliklerin kızları için sübvanse ettikleri galeriye, Helen'i görmeye gidiyordu. British Museum'ı çevreleyen ara sokaklardan birinde bulunan dükkân, tarihi eserler ve sanat yapıtları edinme, özgünlüğünü onaylama ve satma konusunda uzmanlaşıyor ve çeşitli sanat eserleriyle koleksiyon ürünleri sunuyordu. Ancak resepsiyonistin söylediğine göre kuzeni orada değildi, bu yüzden bir mesaj bırakıp çıktı Züleyha.

Dönüş yolunda, aklında ne görmezden gelebildiği ne de susturabildiği birtakım düşünceler, hızlı hızlı yürüdü. Müze kapısının önünde itişip kakışan bir grup okul çocuğu neşeli bir şamata çıkarıyordu. Bebek arabası iten bir anneye yol vermek için kenara çekilirken, başını kısa bir süreliğine kaldırıp karşı taraftaki dükkânları taradı. Komşularının yüzen evin sahibi hakkında söylediklerini de ancak o zaman hatırladı. Dövme salonu buralarda bir yerde olmalıydı.

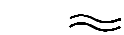
Yavaşlayarak çevresine bakındı. Hayretle fark etti ki dükkân bulunması çok kolay bir yerdeydi. Şurada, bir *brasserie* ile bir hediyelik eşya dükkânının arasında bir dövme salonu vardı işte. Penceresinde neon mavisi bir tabela parıldıyordu:

UNUTULMUŞ TANRIÇA

Miyop olduğundan, yine neon mavisi olan, alttaki daha küçük yazıyı okumak için yaklaştı.

Dövmelerimiz çoğu evlilikten daha uzun süre dayanır.

Bundan sonra, içeriye bir göz atmadan edemedi.

Züleyha'nın daha önce hiç dövme salonuna gitmişliği yoktu ve içeride sefil bir ortam, kulakları tırmalayan bir müzik, eski püskü mobilyalar, pır pır eden ampuller ve illaki etrafta dolanan bir grup tekinsiz tip bulmayı bekliyordu kısmen. Onun yerine, zümrüt rengi kadifeden zarif bir kanepe ile beyaz koltukların bulunduğu, zemini toprak tonlarında seramik karolarla döşenmiş, havadar bir mekânla karşılaştı. Bambu sarkıt lambalar, büyük bitkiler ve toprak saksılardaki bol miktarda çiçek, ortama ev havası katıyordu. Karşıdaki duvar, kitap ve dergilerle dolup taşan ahşap raflarla kaplıydı. Her şey sıcak, temiz ve sessizce davetkâr görünüyordu.

Ellerini gözlerine siper ederek pencereden içeriye baktı. Ve o zaman, içeride onun her hareketini muzip bir gülümsemeyle izleyen birinin olduğunu fark etti hafif bir mahcubiyetle. Dalgalı koyu saçları ve iri gözleri olan, uzun boylu, fit bir adam. Bakışları buluştuğunda, Züleyha kendini davetsiz misafir gibi hissederek geri çekildi.

Yüzen evin sahibi olmalıydı bu –ev sahibi. Adam hâlâ ona bakıyor ve hâlâ gülümsüyordu. Artık kendini tanıtmak zorunda hisseden Züleyha kapıyı açtı. Bir çan şıngırdadı.

"Merhaba? Girebilir miyim?"

"Elbette!" diye yanıtladı adam neşeyle. Kolları dövmelerle bezeliydi. "Beklediğimden daha hızlı karar verdiniz."

"Pardon?"

"Dövme konusunda. Onun için gelmediniz mi?"

"Ah, hayır, hayır... Ben sadece geçiyordum." Züleyha saçlarını geriye itti. "Sizinle konuşmayı umuyordum ben aslında."

"Benimle mi?"

"Evet, ben kiracınızım. Chelsea'deki yüzen evi kiraladım."

Bir anlığına şaşkınlaşan yüzü aydınlandı adamın. "Ha! Keşke... Nen'i arıyorsunuz siz."

"Ah, özür dilerim, ben sandım ki siz..."

"Hiç sorun değil. Nen aşağıda."

Nen... Züleyha, yüzen evin sahibinin bir kadın olmasını beklemiyordu hiç. Onun bir erkek olması gerektiğini varsaydığı için sessizce payladı kendini.

"Çok hoş bir tekne, değil mi?" dedi adam. "Birkaç personel partisi yapmıştık orada."

Züleyha başını salladı, ancak şu anda evim dediği yerde insanların içki ve sigara içip dövme yapmış oldukları fikri biraz rahatsız edici geldi. Neyse ki dayısı bunu bilmeyecekti. "Manzara muhteşem" dedi.

"Yağmur yağdığında daha da güzel oluyor, ki neredeyse hep yağıyor. Siz lütfen rahatınıza bakın, ben de gidip Nen'in müsait olup olmadığına bakayım."

Odada yalnız kalan Züleyha, duvarlardaki sanat çalışmalarını ilginç bularak etrafına bakındı. Ayrıntılı tasarımlar ve efsanevi imgeler içeren çok sayıda çizim vardı; bazıları çerçevelenmiş,

diğerleri bir mantar panoya tutturulmuştu. Sehpanın üzerinde memnun müşterilerden gelen teşekkür mesajlarıyla dolu büyük bir not defteri açık olarak duruyordu. Yanında dövmelerini gösteren insanların fotoğraflarının olduğu bir albüm vardı –her yaştan, ırktan ve kökenden insanlar. Birçoğunun vücuduna aynı garip semboller işlenmişti. Züleyha başını eğerek bunlara bir anlam vermeye çalıştı.

"Merhaba!"

Züleyha arkasını döndüğünde, uçuşan mavi bir elbise ile siyah deri botlar giymiş bir kadın gördü. Omuz hizasındaki bal rengi saçları dalgalı ve hafifçe vahşiydi, sanki onu buraya atan rüzgârdan dağılmış gibi. Adamla aynı uzun ve ince fiziğe sahipti, ancak daha büyük görünüyordu, otuzlu yaşların ortalarında veya sonlarındaydı belki.

'"Selam, ben Nen. Yüzen evime siz göz kulak olacakmışsınız duyduğuma göre –teşekkür ederim!"

Kadının el sıkışması sıkı ve sağlamdı.

Kiracı olduğu için kendisine teşekkür edilmesini beklemeyen Züleyha, "Böyle habersiz içeri daldığım için özür dilerim" dedi. "Sadece geçiyordum. Girmeyi planlamamıştım ama çalışanlarınızdan biri beni içeri bakarken gördü..."

"Erkek kardeşim" dedi Nen gülümseyerek. "En küçüğü. Dört tane daha var."

"Beş erkek kardeşiniz mi var?"

"Evet, hepsi de benden küçük. Biz büyük bir klanız."

Kalabalık aileleri her zaman enteresan bulan Züleyha, "Böyle bir ortamda büyümek nasıldı?" diye sormadan edemedi.

"Büyümenin hangi aşamasından bahsettiğimize bağlı. Küçükken bayağı fenaydı –oğlanlar gürültülüydü, sürekli kavga ederlerdi. Ergenlik dönemindeyse daha da kötüydü. Her yerde kirli çoraplar... Ancak, bir noktada, inanılmaz bir nimete dönüştü. Peki ya siz?"

"Ben tek çocuğum."

"Öyle bir ortamda büyümek nasıldı?"

"Biraz yalnız" dedi Züleyha. "Ama kuzenim Helen benim için kız kardeş gibiydi, sayılır mı?"

"Kuzenler, arkadaşlar, kitaplar, şarkılar, şiirler, ağaçlar... hayatımıza anlam katan her şey sayılır."

Pencerenin dışından, British Museum'a doğru giden bir grup turist geçti, tek sıra halinde, konuşmaları dükkâna doldu.

"Peki teknede her şey yolunda mı?" diye sordu Nen.

"Evet, evet, her şey iyi" dedi Züleyha. Sadece boş bir meraktan kaynaklanan ziyaretini açıklama ihtiyacı hissederek hemen ekledi, "Lavabo sızdırıyor gerçi."

"Hangi lavabo?"

"Mutfaktaki."

"Öyle mi? Çok özür dilerim, farkında değildim" dedi Nen. "Bu bir bahane değil ama. Böyle şeyleri takip etmem gerekir."

Züleyha tereddüt etti. "Ziyanı yok. Öyle büyük bir şey değil."

"Yine de yaptırmamız lazım." Nen bir tutam saçını kulağının arkasına sıkıştırdı. Çivit mavisi rimel sürülmüş gür, uzun kirpiklerin çerçevelediği zeytin yeşili gözlerini aydınlatan ve tüm yüzünü ısıtan içten bir gülümsemesi vardı. Züleyha'nın meraklı bakışlarına gülerek karşılık vererek, "Bir kahve ister misiniz?" diye sordu.

"Ah, zahmet vermeyeyim size..."

"Hiç zahmet olmaz. Bunu söylemek bana düşmez belki ama kahvemizin haklı bir ünü vardır." Art Deco tarzı bir dolabın üstündeki makineye doğru yürüdü ve sanki kanıt sunar gibi demliği kaldırdı. "Az önce yaptım."

"Peki, teşekkür ederim –sütsüz lütfen. Ve şekersiz." Kendini tanıtmamış olduğunu fark etti. "Adım Züleyha, bu arada."

"Tanıştığımıza memnun oldum, Züleyha" dedi Nen, adını üç, net hecede telaffuz ederek.

"Biraz zor bir isim, korkarım. Yanlış söylerseniz de dert etmeyin –çoğu insan yanlış söylüyor."

"Güzel bir isim" dedi Nen ve ona dumanı tüten bir kupa uzattı. "Benimki de Brennen'in kısaltması."

"İrlandaca mı?"

"Evet, 'küçük su damlası'ndan geliyor."

Züleyha başını salladı, parmakları kupayı daha bir sıkı kavradı. Neredeyse refleks olarak, "Ben de geçimimi su üzerine çalışarak sağlıyorum" dedi.

"Gerçekten mi! Çok etkileyici. Bir bilim insanı kiralamış teknemi. Ne kadar harika!"

Züleyha'nın yüzünde küçük bir gülümseme filizlendi, hoşnutluktan ziyade mahcubiyetten. Nen bundan sonra hiç beklemediği bir şey söyledi.

"Üstelik isminizi olağanüstü bir kadından alıyorsunuz, efsanevi Zuleikha'dan –bence bunların hepsi çok havalı."

Buna nasıl yanıt vereceğini bilemeyen Züleyha kahvesinden hızlı bir yudum aldı. Sert ve dolgun ama acı değildi, bir de hemen tespit edemediği bir tat vardı içinde.

"Lavanta" dedi, Züleyha'nın tepkisini izlemekte olan Nen. "Kahvemize kurutulmuş lavanta çiçekleri koyuyoruz. Kafeini dengeliyor, insanı sakin ve uyanık yapıyor."

"Çok güzel." Züleyha etrafına bakındı. "Duvarlardaki semboller, nedir onlar?"

"Çiviyazısı –Mezopotamya'dan gelen binlerce yıllık bir yazı sistemi. Ben çiviyazısıyla dövme yapıyorum –çok normal bir şeymiş gibi."

"Bu çok... ilginç." Züleyha tereddüt etti. "Hımm, peki insanlar sizden ne tür şeyler yazmanızı istiyorlar dövmelerine?"

"Her türden şey. İsimlerini, sevgililerinin isimlerini, onlar için önemli olan kelimeleri... veya bir şiir ya da şarkının dizelerini. Çiviyazısıyla her şeyi yazabilirsin esasen. Durun, size göstereyim."

Kupasını bir rafa bırakan Nen, bir çift Çin yemeği çubuğu ile biraz da modelleme kili çıkardı. "Bu benim pratik yapmak için kullandığım hamurum. Kendim yapıyorum –un, su ve bir tutam tuz. Şimdi bakın..." Bir çubuğunun ucunu yumuşak yüzeye bastırıp bir o yana bir bu yana çevirdi. Hareketleri ustaca, konsantrasyonu mutlaktı. İşini bitirdiğinde, düzgünce kazınmış, kama biçimli işaretlerden oluşan bir küme vardı solgun levhada.

"Ne yazıyor?" diye sordu Züleyha, başını uzatarak.

"Adınız bu."

Züleyha daha yakından baktı, yol gösteren ok uçlarını andıran şekilleri inceledi. "Ne kadar garip bir dil" dedi.

"Çiviyazısı bir dil değil aslında" dedi Nen yumuşak bir sesle. "Harfleri olmadığı için tam olarak bir alfabe de sayılmaz. Daha çok bir hece koleksiyonu gibi –Sümerler, Akadlar, Babilliler, Asurlular, Elamlılar, Hititler gibi birçok medeniyet tarafından kullanılan bir resim-hece yazısı..."

Ön kapı bir şıngırtıyla açılınca sözleri yarıda kesildi.

Baştan ayağa siyahlar giymiş bir kadınla bir adam el ele içeri girdiler sırıtarak.

"Merhaba, Nen!"

"Geri geldiniz bile ha?" dedi Nen sırıtışlarına aynı şekilde karşılık vererek. "En azından üç ay boyunca buralarda boy göstermeyeceğiniz hususunda anlaştığımızı sanıyordum."

"Kalpsizlik etme" dedi kadın. "O kadar bekleyemeyiz."

"Evet, çiviyazısıyla *Eat the Rich*[9] yazabilir misin diye merak ediyorduk?"

"Esasında, o *Eat the Rich* istiyor" dedi kadın. "Ben de *Eve was Framed*[10] istiyorum."

Nen gülerek başını iki yana salladı. "Delisiniz siz."

9. *Zenginleri yiyin.* (ç.n)

10. *Havva'ya komplo kuruldu.* (ç.n.)

Züleyha çantasını alıp ayağa kalktı. "Ben gitsem iyi olacak. Kahve için teşekkür ederim." Hamuru masaya bıraktı.

"İsterseniz alabilirsiniz, sizin adınız" dedi Nen. Omzunun üzerinden bakarak çifte işaret etti. "Siz ikiniz aşağı inip beni beklemeye ne dersiniz? Ben de hemen geleceğim yanınıza."

"Yaşasın!" diye haykırdı kadın.

"Mutfak lavabosuyla ilgili olarak..." dedi Nen, Züleyha'ya dönerek. Değişen ışıkta gözlerinin yeşili koyulaşmıştı. "Siz tamir ettirip bana faturayı gönderebilirsiniz. Ya da bu hafta sonu bir tesisatçıyla uğrayıp bakabilirim."

"Size rahatsızlık vermek istemem."

"Hiç rahatsızlık olmaz. Cumartesi sabahları arkadaşlarımla nehir kenarına çamur eşelemeye gidiyorum, bu yüzden zaten sizin oralara geleceğiz."

"Çamur mu eşeliyorsunuz?"

"Evet, nehir çekildiği zaman" diye cevapladı Nen. "Tıpkı Victoria Dönemi'ndeki gibi –neyse ki daha az lağımla."

"İlginç bir şey bulduğunuz oldu mu?"

"Yığınla! Her seferi farklıdır –nehrin her gün ne sunacağı hiç belli olmaz. Evde bir yığın kaplumbağa kemiği var –Victoria Dönemi insanlarının kaplumbağa çorbasını çok sevdiğini biliyor muydunuz? Ayrıca çanak çömlek parçaları, pipolar, Neolitik kaideler, Kelt sikkeleri... O kadar çok medeniyet iz bırakmış ki Londra'da. Bir keresinde İkinci Dünya Savaşı'ndan kalma bir el bombasına denk geldim. O biraz korkutucu bir andı. Polisi aramak zorunda kaldık, gelip patlattılar bombayı gözümüzün önünde." Nen duraksadı, bir şeyler geçti aklından. "Ama kaybolmuş veya atılmış şeyleri bulmak için nehir çamurunda eşelenmeye bayılıyorum."

Kapıya doğru yürürken durdular. Züleyha ayaklarının üzerinde kıpırdandı. "Sanırım cumartesi günü görüşüyoruz o halde."

"Anlaştık." Nen, yarım bir dönüşle Züleyha'nın karşısına geçti, bakışlarında bir diklik vardı şimdi. "Ne tuhaf, sizi gördüğümde, hiç de bu tür bir hayat isteyecek birine benzemediğinizi düşündüm, 'teknelerde takılmak' filan isteyecek birine yani."

Züleyha, annesinin ona okuduğu bir çocuk kitabına –*Söğütlerdeki Rüzgâr*'a– yapılan göndermeyi yakalayarak irkildi. "Evet, daha önce hiç su üzerinde yaşamadım" dedi yüzü asılarak.

"Gerçekten özeldir" dedi Nen. "Bir yüzen evde yağmurlu bir sabaha uyandığınızda veya nehrin üzerinde gün batımını izlediğinizde, muhtemelen bir daha asla karaya dönmek istemeyeceksiniz."

"Öyle mi diyorsunuz?"

"Evet! Haydi, o halde, su kabilesine hoş geldiniz."

≈

O akşam, dövme salonundan ayrıldıktan saatler sonra, yüzen evde, pencerenin yanında oturuyordu Züleyha; ağzında hâlâ kurutulmuş lavantanın tadı, avucundaysa üstüne çiviyazısıyla ismi kazınmış bir hamur parçası vardı. Dışarıda gökyüzü karanlığa doğru kayıyordu. Kucağında küçük porselen *lamassu* duruyordu. Kırılan kanadı elinden geldiğince yapıştırmıştı, ancak kanadın ucu kopmuştu ve eksik parça ne kadar küçük olursa olsun, yokluğu fark ediliyordu. Sanki yapışkanın tutup tutmayacağını anlamaya çalışır gibi, hafifçe bastırıyordu onarılmış kenarlara. Durması gerekiyordu, farkındaydı, yoksa tekrar ikiye ayrılabilirdi; ancak sanki ne kadar derinden incindiğini test eder gibi çatlağa, kırık yere geri dönüp duruyordu parmağı.

III
HUZURSUZ NEHİRLER

—o—

ARTHUR

Thames Nehri Kıyısında, 1871-2

Kitab-ı Mukaddes Arkeolojisi Derneği'ndeki konferansı takip eden aylar bir bulanıklık içinde hızla akıp geçti. Arthur, ilim cemiyetlerinde konuşma yapması için davetler alıyor ve beyefendi kulüplerine teşrifi rica ediliyordu. İpek kravatlı ve nazik tavırlı bu adamlar onu kibarca karşılıyor ve puro içerek sohbet ettikleri odalarına davet ediyorlardı. Daha önce adını bile duymadığı lezzetleri tadıyor, on iki çeşit yemeğin ince porselen takımlarda servis edildiği ziyafetlere katılıyordu. Kızarmış kaz, ıstakoz salatası, buharda pişmiş tavşanlı börek, kaplumbağa çorbası, ki bu sonuncusu için kaplumbağanın başını ayırıp geri kalanını bir bütün olarak, kabuğuyla birlikte, kaynar suya atarak pişirdiklerini öğrendikten sonra bir daha yemekte zorlanmıştı.

Zenginlerin evlerinde yaldızlı aynalara, altın şamdanlara, saf gümüşten çatal bıçak takımlarına şaşıp kalıyor ve opal kadehlerde servis edilen şampanyaları yudumluyordu... Duvarlardaki resimlere hayranlıkla bakarken, eskinin büyük ressamları onun şu an kendisini tesadüfen içinde bulduğu bu ortamları nasıl tasvir

ederlerdi acaba diye merak ediyordu. Bu arada, onunla sohbet etmeye hevesli insanlar etrafını sarıyorlardı. İpekler ve satenler içindeki, saçları özenle yapılmış kadınlar, genç adam onların iltifatları karşısında kekeleyip kızarınca gülümsüyorlardı –utangaçlığı ve beceriksizliği onu daha da sempatik kılıyordu.

Arthur, bankacılarla, avukatlarla, politikacılarla ve hayırseverlerle kadeh kaldırıp tatlı paylaşmaya devam ederken haftalar geçiyor ve onun içten içe giderek daha çok canı sıkılıyordu. Çünkü her ne kadar herkes konferansının başarılı olduğunu söylese ve çiviyazısını çözdüğü için onu tebrik etse de, onun aklı Tufan Tableti'nin Ninova'da bir yerlerde kaybolmuş olan eksik kısmındaydı.

İşte o akşamlardan birinde, The Boltons'daki bir evde, çekici bir genç kadınla tanıştırıldı. Mabel, sağlam, varlıklı bir aileden gelmekteydi ve biraz eğitim almış olsa da, özellikle çok okumuş biri değildi. Fakat Arthur'u enteresan buluyor ve çalışmalarını merak ediyor gibi görünüyordu. Gülümsemesi samimiydi ve sıcaktan al al olmuş, porselen gibi kusursuz cildi gözlerini pırıl pırıl gösteriyordu. Konuşması hızlı ama müteredditti ve elleri, sanki kelimelerini ağzından çıkmadan son bir kez kontrol ediyormuş gibi dalgın dalgın boğazına dokunuyordu. Arthur, meslektaşlarının ve arkadaşlarının çöpçatanlık yapmaya çalıştığının farkındaydı ve Mabel'la farklı ortamlarda, görünüşte tesadüf eseri karşılaşıp durmasını ne sorguluyor ne de buna direnç gösteriyordu, zira kızın onun eksantrikliklerinden ve suskunluğundan kısa süre içinde bıkacağından emindi, oysa Mabel'da hiç bu yönde bir emare yoktu.

Arthur orta sınıf çevrelerinde daha fazla zaman geçirdikçe, onlar hakkında daha önce bilmediği bir şeyin farkına vardı: Mutlu evlilikle ve ev hayatıyla ilgili takıntılarının. Ne her günü bedenleriyle ruhlarını bir arada tutmak için mücadele ederek

geçiren gecekondu mahallesi sakinleri, ne de akılları fikirleri miraslarını ve servetlerini korumakta olan aristokratlar, evliliğin neredeyse kutsallık noktasına varan romantik bir ideal olarak görüldüğü bu zihniyeti paylaşıyorlardı. Evlilik yuvasının bir İngiliz'i tüm dünyaya karşı koruyan kişisel kalesi olduğu defalarca söylenmişti genç adama. Ama Arthur'un zihni çok daha acil meselelerle meşguldü. Mezopotamya tabletlerinin hâkim olmadığı tek bir günü, tek bir saati yoktu.

Çoğu evliliğin ona mutsuz, mutsuz değilse de sıkıcı, kasvetli ve tekrarlayıcı göründüğünü ifade edecek kelimeleri yoktu. Her halükârda, birçok kadının cazibesi bir muammaydı onun için. Hiçbir zaman onların dikkatini çekmeye, kendini onların gözünde özel kılmaya çalışmamıştı. Gerçek şuydu ki, kendi durumunu çoktan kabullenmişti zaten; tüm hayatını başka bir insana dokunmadan geçirebilirdi kolayca.

≈

Rüzgârlı bir sonbahar öğleden sonrası, kilise saati ikiyi vurduğu sırada, Arthur *Daily Telegraph*'ın editöründen bir davet aldı. Toplantıya yine bir saat boyunca boş boş gevezelik edileceği beklentisiyle ve olabildiğince erken ayrılmayı planlayarak katıldı. Ancak, hiç beklemediği bir şekilde, adam ona gazetenin arkeolojik bir kazıya sponsor olmak istediğini söyledi. Bin Gine altını[11] teklif etmeye hazırlardı. Başkalarına da adil bir şans vermek için, isteklilerin başvurmasını isteyen bir ilan yayınlayacaklar ve sonra da en iyi adayı seçeceklerdi. Editör açısından bu sadece bir formaliteydi, çünkü bu iş için Arthur'dan daha uygun birini düşünemiyordu.

Arthur bütün hafta ilanın yayınlanmasını bekledi ve yayınlanır yayınlanmaz da bir mektup gönderdi. Birkaç gün sonra gaze-

11. Gine altını: 17. ve 18. yy İngiltere'sinde kullanılan, bir paunt artı bir şilin değerinde altın para. (ç.n.)

te, "Chelsea'nin gecekondu mahallelerinden gelen dâhi"nin proje için seçildiğini duyurdu.

Arthur, hayatında ilk kez, ölümlülerin yazgılarını ören kaprisli tanrıçalar üçlüsü Kader Tanrıçalarının kendisine gülümsediğini hissediyordu. British Museum'dan altı aylık izin aldı ve hazırlıklara başladı. İlk başta çok cömert görünen meblağın aslında oldukça sınırlı olduğunu ancak o zaman, yolculuk için ihtiyaç duyduğu her eşyanın fiyatını hesaplamaya başladığında fark etti. Kişisel bütçesine dikkat etmek zorundaydı ve buna yemek masrafları da dahildi. Ama fark etmezdi. Hedefine odaklanmış halde, Gılgamış diyarına doğru yola çıkmaya hazırdı. Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur nihayet Dicle Nehri kıyılarına ulaşacaktı.

≈

Mabel'ın babası, kızının görüştüğü genç adamın parlaklığını ve potansiyelini etkileyici buluyordu. Arthur'un Ninova'dan ya hatırı sayılır bir servetle ya büyük bir şöhretle ya da ideal olarak her ikisiyle birden döneceği yönünde bir beklentisi vardı. Arthur'la baş başa bir görüşme ayarlayıp egzotik diyarlara doğru yola çıkmadan önce kızına evlenme teklif etmesi konusunda ısrar etti. Evde kendisini bekleyen birinin olduğunu bilmenin, seyahat eden genç bir adam için sabitleyici etkisi olduğunu, bir nevi çıpa vazifesi gördüğünü söyledi, aksi takdirde sürüklenip gidebilirdi insan. Bir kadının da bu somutluğa, sağlam bir şekilde çizilmiş bir gelecek planına ihtiyacı vardı. Çift, onun teşvikiyle, Mabel'ın küçük erkek kardeşini de yanlarına alarak, Cherwell üzerinde bir tekne gezisine çıktı. Arthur, genç kadının fırfırlı şemsiyesinden süzülerek elbisesine benek benek vuran güneşi seyretti; suyu andıran sarmal desenler oluşuyordu, rüya gibiydi. İlk başta, yalnızca hava ve manzara hakkında edilen nazik sözlerle bölünen, arkadaşça bir sessizlik içinde oturdular.

Ancak kısa süre sonra Mabel, Arthur'u sorulara boğmaya başladı. Sanki genç adamın seyahat tutkusunu paylaşıyormuş izlenimi yaratıyordu söyledikleri –her şeyin fazlasıyla tanıdık olduğu bir dünyaya hapsedilmiş biri olarak, maceraya, bilinmeyene duyulan benzer bir susuzluk vardı onda da. Tekneden inerken, Arthur genç kadının eldivenli elini tuttu nezaketen ve o da, şaşırtıcı bir şekilde, parmaklarının orada birkaç saniye fazladan kalmasına izin verdi. Yavaşça ve hiçbir şey demeden sokuldu sonra; o kadar yaklaştı ki, mavi irislerindeki altın rengi hareleri görebiliyordu Arthur. Ve genç adamın dudaklarına miniminnacık bir öpücük kondurdu.

Arthur şaşıp kalmıştı. Güzel bir şey söylemek zorunda hissetti kendini ama bunun ne olabileceği hakkında hiçbir fikri yoktu. "Benden hoşlandığın için teşekkür ederim ama ben pek hoşlanılacak biri değilim" dedi kekeleyerek.

Mabel güldü ve her ne kadar kahkahası billur çanlar gibi çınlasa da Arthur'un başka bir şey söyleyecek ne cesareti ne de iradesi kalmıştı. Daha sonra bu ânı zihninde yeniden oynattığında, başka bir insana bağlanmanın, hatta belki de bir yuva kurmanın sağlıklı olduğuna kendini ikna etti, tıpkı nehir kenarındaki söğütlerin dallarını akıntıya daldırdıklarında kendilerini daha az yalnız hissedebilecekleri gibi. Ve kendisini şefkatli bir eş olarak hayal edemese ve Mabel'ın beklentilerini karşılayamayacağından korksa da, istikrarlı bir aile hayatına, bir aidiyet hissine özlem duydu. İdeal bir nişanlılığın on iki aydan fazla sürmemesi gerektiği söylenmişti ona ve zaten Arthur da o süre içinde Ninova'dan dönmüş olacaktı.

≈

Ayın sonuna doğru, bütün düzenlemeler tamamlanmış ve eşyalar paketlenmiş durumdaydı ama Londra'dan ayrılmadan

önce yapması gereken bir şey daha vardı: Annesini ziyaret etmesi gerekiyordu. Sanatoryuma girdiğinden beri onu görme istekleri reddedilmiş olsa da, artık ünlü olduğu için, birden ziyaretine izin verilmişti.

Perşembe sabahı, bir faytona binip Londra'nın dış mahallelerinden biri olan Hanwell'deki Middlesex İlçe Akıl Hastanesi'ne gitti. Hastane, yüksek duvarların ardındaki çorak bir bahçenin ortasına yerleşmiş, giyotin pencereleri olan, kırmızı tuğladan yapılmış, iki kanatlı, heybetli bir binaydı. Arthur, her bir ziyaretçinin giriş ve çıkışını bir deftere kaydeden kapıcıya kendini tanıttı. Kaydolduktan sonra, faytondan indi ve yürüyerek devam etti. Son birkaç on yılda, akıl hastanelerine olan ihtiyaç frenginin yayılmasıyla da hızlanarak artmıştı. Altmıştan fazla yeni tesis inşa edilmişti. Bunun ülkedeki en iyilerden biri olduğu söyleniyordu.

İçeride koğuştan sorumlu doktorla orta yaşlarda bir hemşire tarafından karşılandı; hemşirenin dudakları o kadar ince ve kuruydu ki gülümsemesi bir yarayı andırıyordu. Çok da gülümsediği söylenemezdi zaten. Oysa yüzü et benleriyle dolu, tıknaz bir adam olan doktor neşeli biri gibi görünüyordu, hatta bulunduğu yer düşünülürse fazla neşeliydi belki de. Arthur'un konferansına başbakanın katıldığını duymuş ve onunla şahsen tanışmak istemişti adam. Ama ilk defa Arthur'un içinden Mezopotamya tabletlerini tartışmak gelmiyordu hiç. Tek konuşmak istediği konu annesiydi.

"Tipik bir melankoli vakası olduğunu söyleyebilirim" dedi doktor.

"Peki bu tam olarak nasıl tanımlanıyor?"

Doktor, delilik üzerine saygıdeğer meslektaşı Dr. Blandford tarafından yakın zamanda yayınlanan bir makalede, dört farklı melankoli türünün tanımlandığını izah etti: kasvetli, huzursuz,

haylaz ve kendinden hoşnut. Her birinin farklı bir kök nedeni vardı ve dolayısıyla her biri farklı bir tedavi gerektiriyordu.

"Annem hangisinden mustarip?" diye sordu Arthur.

"Huzursuz melankoli" diye cevapladı adam kesin bir ifadeyle.

"Ve bu çok mu kötü?"

"Korkarım ki oldukça tehlikeli bir kombinasyon. Huzursuzluk zihni yoruyor ve sakinleşmeyi son derece zor hale getiriyor. Bu arada, makul olmayan bir keder olan melankoli de bedeni felç ediyor. Aynı anda iki zıt yöne çekilmek gibi neredeyse."

Arthur kederin makul olmayanı mı olur diye merak etti. Ya başkaları için bariz olmasa da kendisi için makul nedenleri varsa? Müteredditbir şekilde sordu, "Yatırıldığından beri hiçbir iyileşme belirtisi göstermedi mi?"

"Zaman alacak" dedi doktor sadece.

Arthur'u binanın derinliklerine götürdüler. Uzun, loş koridorları adımlarken, duvarların arkasından gelen mırıltılar duyuyordu. Hastaları görüyordu arada; kimileri ayaklarını sürüyerek gezinirken, kimileri yataklarına mahkûm veya kayışlarla bağlanmış haldelerdi, birçoğunun kafası tıraşlıydı.

"Bit" dedi hemşire. "Korkunç bir dert. Başka türlü başa çıkılamaz."

"Ama bazıları neden zincirlenmiş?" diye sordu Arthur.

"Öyle olmaları gerekiyor. Aksi takdirde kendilerine zarar verirler."

Aynı hemşire, annesinin de bu çaresiz yolu defalarca denediğini, kırık camlarla parmaklarını kestiğini ve saçlarını tutam tutam yolduğunu anlattı Arthur'a. Onu ayak bileklerinde kayışlarla bulursa şaşırmamalıydı genç adam.

Arthur, içinde onu pençesine alan bir endişeyle, pencerelerinde demir parmaklıklar olan bir odaya girdi hemşirenin peşi sıra. Kalakaldı, soluk almaya çekiniyordu. İçeride sekiz hasta

vardı ve annesini neredeyse tanıyamamıştı aralarında. Değişen, vücudundan ziyade, gözleriydi. Bakışlarında bir boşluk vardı, irisleri gözbebeklerinin karanlığı tarafından yutulmuştu sanki. Yüz ifadesinde, Arthur'a nehir çamurundaki derin çatlakları hatırlatan bir kırıklık vardı. Önünde, atkestanesi ağacından koparılmış yapraklarla dolu bir tepsi duruyordu. Tek tek yaprakları alıyordu kadın, düzeltiyor, kenara koyuyordu. Yaptığı işe iyice dalmış gibi görünüyordu, ancak Arthur yaklaşınca başını kaldırdı.

"Anne... Benim, Arthur. Seni görmeye geldim."

Kadının yüzü biraz aydınlandı.

"İyi görünüyorsun" dedi Arthur. Kelimeleri bulmak için çabalarken alnı kırıştı. "Doktor durumunun iyi olduğunu söyledi. Daha önce birçok kez seni ziyaret etmeye çalıştım ama bana hep sen kendini daha iyi hissedene kadar beklememi söylediler... Çok düzelmiş olmalısın, zira buradayım."

Dayanılmaz bir özlemle, annesinin bir şeyler söylemesini diledi. Ama söylemedi kadın. Duruşunda öylesine bir uyuşukluk, öylesine elle tutulur bir halsizlik vardı ki doktorun onun ruh halini *huzursuz* olarak adlandırmaya hakkı olup olmadığını sorguladı Arthur. Aksine, sakin hatta uyuşturulmuş gibi görünüyordu annesi.

Ona Mabel'dan ve geçen günkü flörtleşmelerinden bahsetmeyi planlamıştı, tabii yaşadıklarına flört denebilirse. Ama onun yerine, Gılgamış'ın hikâyesini ve tatmin olmaz arayışını, onu dünyanın sonuna kadar sürükleyen o huzursuzluk hissini anlatırken buldu kendini. O konuşurken, diğer hastalardan bazıları dinlemek için yanaştılar. Bir an için sanki açık havada, kıvılcımlanıp çıtırdayan bir ateşin etrafında oturuyorlarmış gibi geldi, dumanla ve kelimelerle bezeli bir rüzgâr çıkmıştı sanki ve ortak bir anlatının ipliği onları bir arada tutuyordu. Kadim bir his veriyordu insana her nasılsa.

"Yakında şiirin eksik dizelerini bulmak için seyahate çıkacağım" dedi Arthur. "Bir süre seni ziyarete gelemeyeceğim. Doğuya gidiyorum –Osmanlı topraklarına. Sultanın hareminde dört yüz kırk kadın varmış, öyle diyorlar."

Birisi kıkırdadı. Annesi değildi.

"Bana şans dile, olur mu? Londra'ya döndüğümde, British Museum terfi ettirir belki beni. O zaman düzgün bir maaş alırım ve seni de buradan çıkarırım. Temiz çarşafların, her gün taze ekmeğin olur. Ve bir hizmetçin! Sabahları ateşi o yakar, senin de ellerin üşümez artık."

Parmaklıklı pencerenin dışında bir dal hışırdadı, sanki içeri girmeye çalışıyormuş gibiydi –belki de yaprakların koparıldığı atkestanesi ağacıydı ve yapraklarını geri istiyordu. Yağmur yağmaya başladı –ince, somurtkan bir çiseleme.

"Benimle gurur duymanı istiyorum" dedi Arthur. Annesinin yavaş yavaş dalıp gittiğini, hareket ve jestlerinin ağırlaştığını görebilmesine rağmen, onunla canlı bir şekilde konuşmaktan kendini alamıyordu, sanki kelimelerin bir nevi gücü, ruh üzerinde canlandırıcı bir etkisi olabilirmiş gibi.

"Seni ilk gördüğüm zamanı hatırlıyorum, anne. Nehrin sesini, dondurucu rüzgârı, gökyüzünden düşen karı hatırlıyorum... Çok güzeldin... her zaman güzelsin."

Arthur, cebinden küçük, tahta bir obje çıkardı. Minik bir *lamassu* yontmuştu. Sevimli, canlı bir yaratık olmuşsa da Mezopotamya sanatçılarının işçiliğiyle pek boy ölçüşemiyordu. Ama o bir koruyucu ruhtu ve Arthur onu kadının yanına bırakacaktı, o Londra'dan ayrıldığında annesini korusun diye.

Üç gün içinde Ninova'ya doğru yola çıkacaktı.

H—

NARİN

Dicle Nehri Kıyısında, 2014

"Üç gün kaldı; sonra yola çıkacağız" dedi anneannesi. Yaşlı kadın yol için yiyecek hazırlıyordu çılgınlar gibi. Sabah yaprak sarması yapmıştı, şimdi de ıspanaklı börek yapıyordu.

"Çok heyecanlıyım!" diye haykırdı Narin.

"Ben de, kalbim. *Khider* yolumuzu açık etsin."

Khider bir koruyucu ruhtu. Ayrıca gezginlerin, öğrencilerin ve âşıkların da hamisiydi –ki anneannesinin söylediğine göre, bunlar çoğu zaman aynı kapıya çıkardı.

Etrafta, insanların müteşekkir olmak şöyle dursun farkına bile varmadığı, görünmez varlıklar vardı, yardım ve rehberlik sunan. *Sore-Soran* rüzgârları kontrol ederdi ve hava dayanılmaz derecede sıcak olduğunda serin bir esinti gönderirdi. *Mama-Rasan* hasattan sorumluydu ve mahsuller büyüsün diye elinden geleni yapardı. *Xatuna-Farxa* hamile kadınların ve ufak çocukların koruyucusuydu. *Pira-Fat* ise daha küçük bebeklere göz kulak olurdu, özellikle ilk kırk günlerinde. *Mama-Sivan* ve *Garvane-Zarzan* çobanları ve

onların sürülerini korurlardı. Ve su kıt olduğunda yardım eden kişi de *Mama-Rasan*'dı. Bu yüzden kuraklık zamanlarında, toprak kuruyup cüruf gibi olduğunda, anneannesi bir tören kâsesi alırdı ve Narin'den içine şu sözleri yazmasını isterdi: *Bizi Unutma, Mama-Rasan.* Sonra kâseyi gökyüzüne doğru kaldırarak şöyle derdi, "Doldur bunu, Tanrım. Doldur Merhametinle."

Bir de insanlara kır saçlı bir kadın şeklinde görünen iyiliksever ruh, *Pira-Ster* vardı. Gündüzleri uyurdu ama gece çöker çökmez evde dolaşmaya, mobilyaları sağa sola hareket ettirmeye başlardı. Biraz çılgın ve öngörülemezdi belki ama sevecendi. *Xudāne-Mālē*, "evin efendisi", ocağın içinde ikamet eder ve aileyi güvende tutardı. *Halil-İbrahim*, "Tanrı'nın dostu" kiler ve dolapları gözetirdi. *Cin-Tayyar* "uçan cin" vardı sonra. Haylazdı, her zaman iyi huylu değildi ve insanlara oyunlar yapmayı severdi. Ancak, kendini akıllı sananları kandırmaktan zevk alırken, zayıf ve kırılgan olanlara karşı düşünceliydi. Narin bunların hepsinin buralarda bir yerlerde olduğunu bilirdi. Görünmez varlıklar, yaşayanlarla aynı alanı paylaşırlardı, bazıları evin dışında ve üstünde, diğerleriyse çok daha yakındaydı.

"Bazen iyilik en beklenmedik yerlerden gelir" dedi anneannesi, bir kâseye un elerken. "Sana İbrahim'in hikâyesini anlattım mı ben?"

"Sanmıyorum."

"Tanrı İbrahim'i pek severmiş. Bu yüzden Nemrut ondan nefret ediyormuş. Adamlarına şöyle demiş: Bir ateş yakın, İbrahim'i içine atın. Kömüre çevirin onu, kül edin."

"Ay, çok zalimmiş!"

"Zalimmiş, evet. Ama felaket vurduğunda diğer herkesin nasıl davrandığını sormak da önemlidir. Birçoğu sadece seyretmiş. Hatta bazıları ateşe atmak için odun getirmeye koşmuş. Mesela kertenkele. Yalnızca birkaç iyi kalpli varmış İbrahim'i kurtarmaya çalışan –kurbağa gibi. Kurbağa ağzını suyla doldurmuş ve

alevlere tükürmüş ve bitap düşene kadar bunu yapmaya devam etmiş. Kertenkele gülmüş ve demiş ki, 'Sen küçücüksün, ateşse devasa; o azıcık suyunla ne yapabileceğini düşünüyorsun?' Ama kurbağa demiş ki, 'Hiçbir şey yapmasaydım, senden ne farkım olurdu?' Çok bilgeymiş o kurbağa. Her zaman vicdanımızı dinlememiz ve ihtiyaç sahiplerine yardım etmemiz lazım. Yanan bir adama benzin dökmeyiz. Ona su taşırız."

Narin düşündü. "Ne zaman olmuş peki bu?"

"Eski zamanlarda" diye cevap verdi anneannesi, un yığınının ortasına iki yumurta kırarken.

"Hep öyle diyorsun!"

"Çünkü hikâyeler orada yaşar –eski zamanlarda."

Zaman, içi görünmez halkalarla işaretli, dağınık dalları sonsuz gökyüzüne uzanan bir nöbetçi ağaçtır, derdi anneannesi, ne mükemmeldir ne de doğrusal. Aynı cümlenin içinde, asırlarca ileri ya da geri atlayabilirdi hikâye anlatıcısı, sanki bir milenyum göz açıp kapayıncaya kadar geçebilirmiş gibi. Ama sonra tek bir olayı anlatması saatler alır, her dakika uzayıp gider, bir sonsuzluk olurdu.

"Unutma, kalbim. Hikâye zamanı, saat zamanından farklıdır."

Saat zamanı, ne kadar dakik olduğunu iddia ederse etsin, bozuktur ve aldatıcıdır. Her şeyin istikrarlı bir şekilde ilerlediği, dolayısıyla geleceğin her zaman geçmişten daha iyi olacağı yanılsaması altında işler. Hikâye zamanı, barışın kırılganlığını, koşulların gelgeçliğini, gecede gizlenen tehlikeleri anlar ama aynı zamanda küçük iyilikleri de takdir eder. Bu yüzden azınlıklar saat zamanında yaşamazlar.

Hikâye zamanında yaşarlar.

Börek pişip de evin her yanına nefis bir koku yayılınca, anneannesi cömert bir dilim kesti Narin'e. Tabağının yanına bir sürahi soğuk, köpüklü ayran koydu ve sevgiyle gülümseyerek seyretti çocuğun yemesini.

"Birisi sana bir yemek yapıp verdiğinde, sana kalbini verir."

Anneannesi, küçükken beraber oynamayı sevdiği bir Müslüman kızdan bahsetti. Aileleri yakınmış ve sık sık görüşürlermiş. Bir gün, kızın annesi çarşıdan dönerken evlerine uğramış. Çok sıcak bir öğleden sonraymış, gölgeli bahçelerinde yeni kesilmiş karpuz ikram etmişler kadına. Kadın, karpuz sevmediğini söyleyerek nazik bir gülümsemeyle reddetmiş. Teklif edilen suyu da kabul etmemiş, halbuki ter içinde olduğunu herkes görebiliyormuş. Bunun üzerine ona bir sürahi leziz limonata getirmişler. Bu sefer kadın istemeye istemeye bir bardak almış, ancak kimsenin bakmadığına emin olduğu an bir ağacın arkasına dökmüş. Kadın gittikten sonra onu orada bularak şoke olmuşlar. Ve işte o zaman, o âna dek fark etmedikleri bir şeyin farkına varmışlar: İki ailenin komşu olmasına ve birlikte bol bol gülüp dedikodu yapmalarına rağmen, kızın anne ve babası Ezidileri putperest olarak gördükleri için onların yemeklerini yemekten kaçınıyorlarmış.

"Ekmeğimizin, hatta suyumuzun bile haram olduğunu düşünüyorlardı" dedi büyükanne. "Nasıl olabilir böyle bir şey? Çocuktuk biz. Arkadaştık."

"Çok üzüldüm, anneanne."

"Seni üzmek için anlatmıyorum bunu. Azmini artırmak istiyorum. Bizim atalarımız dayanıklıydı ve bu dayanıklılığı nesilden nesile aktardılar. Ama deden ne kadar uzun olursa olsun, sen yine de kendin büyümek zorundasın."

"Anlıyorum anneanne."

"Unutma, tüm acılarına ve kederlerine rağmen güzeldir dünya. Melek Tavus'un tüylerinin yanardöner renklerine boyanmış

bir dünya nasıl güzel olmasın? Bakmayı bilirsek, gözlerimiz kapalıyken bile görebiliriz güzelliği."

Narin, ayranını yudumlayınca, dudaklarının üzerinde beyaz bir bıyık oluştu. Bardağını bırakırken, "Irak'ta ne kadar kalacağız?" diye sordu.

"İki buçuk ay, kalbim."

"Ya biz yokken Hasankeyf sular altında kalırsa?"

"Merak etme. O buldozerlerin barajı inşa etmesi epey zaman alacak." Büyükanne alnını elinin tersiyle sildi. "Bu gezi neşemizi yerine getirecek. Kutsal Laleş'i ziyaret edebilenler Tanrı'nın sevgili kullarıdır. Kutsal vadimizin nasıl var olduğuna dair efsaneyi biliyor musun? 'Bin Bir İsim İlahisi'nde, '*Qewlê Hezar û Yek Nav*' da anlatılır hepsi."

"Anlat bana."

"İlahi, dünyanın bir boğanın başının üzerinde durduğunu ve boğanın da bir balığın yüzgeçlerinin üzerinde durduğunu söyler."

"Yok canım! Olur mu öyle şey?"

"Önce hayal etmeye çalışmazsan, neyin olup neyin olmayacağını bilemezsin" dedi anneannesi. "Tanrı melekleri yarattığında, uzun süre denizlerin üzerinde süzüldüler. Laleş'e vardıklarında, melekler hep bir ağızdan haykırdılar: 'Burası doğru yer!' Tanrı, su koyulaşsın diye içine maya attı. Toprak katılaştı. Laleş, huzurlu ve güvenli bir yer oldu. Bu yüzden, vadimizin adını her duyduğunda, şunu söylemelisin: 'Ah benim evim, benim evim, sen benim evimsin!'"

Narin, bakışları sevgiyle anneannesine sabitlenmiş halde bu sözleri tekrarlarken, bir an için sanki bunları yaşlı kadının kendisine söylüyormuş gibi hissetti: "Ah benim evim, benim evim, sen benim evimsin!"

Ev, sevdiklerinizin olduğu yerdir, ancak bunun tersi de doğrudur. Sevdikleriniz sizin sığınağınız, barınağınız, ülkeniz ve

hatta, iş oraya gelince, sürgününüzdür. Onlar nereye giderlerse gitsinler, takip edersiniz.

≈

Irak'a gitmelerinden önceki gece, açık pencereden sızan soluk ay ışığı altında, yerdeki bir şiltenin üzerine yan yana kıvrıldılar.

"Uyuyor musun, anneanne?"

"Henüz değil, kalbim."

Narin doğruldu. "Anlamadığım bir şey var. Madem Leyla Nine Ninova'da doğmuştu, neden buraya, Hasankeyf'e geldi?"

"Eskiden her iki yer de Osmanlı İmparatorluğu'ndaydı ama daha da önemlisi, suyla birbirlerine bağlıydılar. Dicle, yolculuğuna Türkiye'de başlar ve ta Irak'a kadar akar. Dağlardan, vadilerden geçer. İnsanların hayatları ve geçimleri ona bağlıdır. Bizim Leyla Ninemiz nehrin aşağısındaki bir köydendi."

"Peki neden ayrılmış oradan?"

Anneannesi de doğruldu. Kınalı uzun saçlarının örgüleri açılmış, omuzlarına dökülüyordu. "Başka seçeneği yokmuş. Bazen ağaçların bile kendi köklerini sökmeleri gerekir –koskoca ormanların kalkıp göç ettiği vakidir."

"Ne demek o?"

"Bu topraklarda ne kadar yerleşik olursak olalım, bazen rüzgârlar o kadar sert eser ki bizi gitmeye zorlayabilirler demek."

"Bilmece gibi konuşuyorsun."

"Bilmeceler, Hakikat Hatun'un kendini gizleme şeklidir."

"Hakikat neden kendini gizlemek zorunda olsun ki?"

"Çünkü çıplak dolaşsa, insanlar onu taşlarlardı sokakta."

Çocuğun bu sözler üzerine biraz düşünmesini bekledi anneannesi. Sonra şöyle dedi: "Leyla Ninen evden ayrıldığında, Dicle'yi akış yönünün tersine takip ederek kuzeye doğru yolculuk etmiş. At sırtında, tek başına. O zamanlar bir kadın için zor bir şeymiş

bu –hâlâ öyle. Ama başarmış. Castrum Kefa'ya yerleşmiş. Burada evlenmiş ve on iki çocuk doğurmuş. Annem doğduğunda, onun Leyla Nine'nin yeteneklerinden bazılarını miras aldığı hemen anlaşılmış. Sonra ben doğdum ve benim anneannemin yeteneklerinden daha çoğunu aldığım fark edildi. Sonra kızım –annen– doğdu, dönüşü kolay olsun. Onda daha da fazla vardı Leyla Nine'nin yeteneklerinden ama sevgili annen çok genç yaşta vefat etti." Anneannesi duraksadı. "Ne demek istediğimi anlıyor musun?"

"Hayır."

"Daha dikkatli dinle o zaman... Ailemizdeki kadınların bazılarının bir kabiliyeti var. Kabiliyetin doğası değişebilse de Leyla Nine'nin Ninova'dan ayrılışından beri her nesilde daha da güçleniyor. Bu demektir ki, sende, kalbim, Leyla Nine'nin yeteneklerinden annende, bende ve annemde olanın toplamından daha fazlası olabilir..."

"Bende!" diye haykırdı Narin.

"Sende, *dilê min*."

Çocuğun kaşları çatıldı, göğsünde bir öfke dalgası yükseliyordu. "Bunu nasıl söyleyebilirsin? Doktor sağır olacağımı söyledi."

"Bahsettiğim şeyin senin rahatsızlığınla hiçbir ilgisi yok. Su arayıcılığı bir *farkındalıktır*. Bu kabiliyet sürekli değildir –aksi takdirde gücüne dayanamazdık. Aydınlanma anları vardır, sonra yine azalır. Leyla Ninen bunlara 'rüyalar' derdi. Onlardan korkmamalısın. Büyüdükçe daha sık olabilirler. Minnettar ol, çocuğum, inançlı ol. Her zaman, atalarına saygı göster. Ailemizde kuşaklardır devam eden bir beceri var. Bizde, Leyla'nın kızlarında, onun sahip olduğu şeyden olabilir, bazılarımızda biraz daha az, bazılarımızda biraz daha fazla. Her şey, sana verileni nasıl beslediğine bağlı. Bu, emanet alınan bir yetenek. Kimse onun sahibi değil. Bir sonraki nesle aktarmadan önce ona bakıyoruz sadece."

* * *

Sazlıkların ve turbalı suların kokusuyla yüklü, ağırkanlı bir esinti kıyıdan yükselerek açık pencereden süzülüyordu. Nehir çok yakındaymış gibi geliyordu şimdi, tıpkı yarının eli kulağındaymış gibi gelmesi gibi.

"Leyla Nine'nin korkunç bir şeyin olacağını önceden gördüğünü ve bu yüzden kehanette bulunmayı bıraktığını söylemiştin. Neydi o? Hâlâ açıklamadın."

"Bir ferman."

"Ferman ne?"

"Ferman yetkilendirme demek, resmi izin yani. Bir kararname."

"Bu neden kötü bir şey olsun ki?"

"Çünkü katliam izni anlamına da gelebilir" dedi anneannesi.

Narin, kalbinin hızlandığını hissetti.

"Uzun zaman önceydi. Musul'da bir paşa vardı, tek derdi servet ve güç olan, açgözlü, bencil, bir adam. Gözlerinden biri kahverengi, diğeri bir ateşten arda kalan küller gibi donuk griydi. Tüm Ezidi erkeklerini öldürmek ve kadınlarını da köle yapmak için acımasız bir kadı ile bir anlaşma yaptı. Bu bölgedeki insanlara sor bakalım, bizim atalarımıza ne olduğunu hatırlıyorlar mı? Herkes unuttu, bizden –ve Dicle'den– başka herkes."

"Leyla Nine bu yüzden mi kaçmak zorunda kalmış?"

"Evet, kalbim." Anneannesi Narin'in yüzünden bir tutam saçı alıp düzeltti. "Ama şimdi biraz uyuyalım. Yarın yola çıkacağız. Ninova'ya vardığımızda sana bunların olduğu yeri göstereceğim. O zaman anlayacaksın, neden bazen nehirler bile yataklarından göç etmek zorunda kalırlar."

—o—

ARTHUR

Dicle Nehri Yolunda, 1872

Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur'un, Manş Denizi'ni ilk kez geçişi mart ayının fırtınalı bir gününe denk geldi. Havanın biraz yatışmasını beklemek daha kolay olurdu ama görev duygusu yüzünden kendini mecbur hissetmişti genç adam. Ayrıca kamuoyunun Mezopotamya'ya –belki de herhangi bir konuya– yönelik dikkatinin her an dağılabileceğinden korkuyordu. İnsanlar *Gılgamış Destanı*'na olan ilgilerini kaybetmeden yola çıkmalıydı.

Gemisi İngiliz kıyılarından ayrıldığı sırada güneş batmıştı; açık denize çıkana kadar da her yer karanlığa gömüldü. Arthur, denizin çalkalanmasını duyabiliyor, gücünü hissedebiliyordu ama gövdeye çarpan dalgaların tepelerinden ötesini göremiyordu. Dolunay olmasına bir gün kalmış şişkin Ay, bulut kümelerinin arasında ışıldıyordu. Korkularını dağıtmaya çalışarak dikkatini yol arkadaşlarına çevirdi Arthur. Kutsal Topraklar'a doğru yola çıkmış bir grup seyyah vardı: Kimseyle konuşmayan asık suratlı bir ilahiyatçı ile, aksine, hiç susmak bilmeyen bir tüccar. Arthur, yol arkadaşlarının neden sıcak yataklarını terk edip gecenin bir yarısı

böylesine tehlikeli bir yolculuğa çıkmaya kendilerini mecbur hissettiklerini merak etmişti. Kendisinin neden burada olduğunu da açıklayamıyordu aslına bakılırsa. Binlerce yıldır kırık halde yerin altında gömülü duran antik tabletleri ortaya çıkarmaya neden bu kadar takıntılıydı? Tıpkı sıçrayan bir sazanın suda boy boy çelenklerden oluşan bir dizi iz bırakması gibi, bu soru da bir kez soruldu mu, ardından bir dizi başka soruyu getiriyordu. Birileri onu Dicle Nehri'ni araması için hipnotize mi etmişti, yoksa sadece Thames Nehri'nden mi kaçıyordu, bilemiyordu bazen.

Akıl hastanesine yaptığı ziyaretin anıları aklından çıkmıyordu –annesinin hareketlerindeki halsizlik, onun yavaş yavaş, uyuşuk uyuşuk ölüme doğru kayıyor oluşu o günden beri rahatsız ediyordu onu. Uzak bir diyarda macera aramak için Londra'dan ayrılarak annesini terk etmiş olmuyor muydu? Kariyerinde ilerleme kaydedip iyi para kazanana kadar ona yardım edemeyeceğini anımsattı kendine, ancak bu tür akıl yürütmeler, istediği kadar mantıklı ve iç rahatlatıcı olsun, yine de vicdan azabını hafifletmeye yaramıyordu pek.

Yolculuğun yarısında, bir dolu fırtınasına yakalandılar –dalgalar baş döndürücü yüksekliklere ulaşıyor, rüzgâr aman vermiyordu. Gemi, kabaran denizle birlikte inip kalkarak bir o yana bir bu yana savruluyordu. Arthur'un aklına burada ölebileceği, yerin dibindeki tabletleri kurtarmayı hayal ederken suyun dibini boylayabileceği ihtimali geldi.

"İlk geçişiniz mi?"

Soruyu soran, onu meraklı gözlerle izleyen tüccardı.

"İlk ve son, eğer mümkünse" dedi Arthur.

Tüccar, gülümseyerek ceketinden gümüş bir matara çıkardı.

"Biraz alın –işe yarar."

Arthur, pek içki içen biri olmasa da minnettarlıkla kabul etti teklifi. Sıvı boğazını yakarak geçti ama karnına hoş sıcaklık hissi verdi.

"Zamanla alışıyor insan –göreceksiniz."

Tüccar, Manş Denizi'ni defalarca geçtiğini ve hayatının sonuna kadar da bunu yapmaya devam etmeyi düşündüğünü anlattı. "Seyahatin tadını bir kez aldığınızda" dedi, "hayatınız bir daha asla eskisi gibi olamaz."

≈

Arthur, tam tomurcukların patlayıp yapraklara dönüştüğü, parklarda ve bahçelerde nergislerin açtığı günlerde vardı Paris'e. Hakkında çok şey duyduğu bir şehirde olmaktan dolayı heyecanlıydı. Hikâyeler sayesinde burayı zaten tanıyor gibi hissediyordu kendini; yoksullarını ve muhtaçlarını kendi deneyimlerinden, caddelerini ve sokaklarını ise hayal gücünden biliyordu sanki. Her şeyden önce, o efsanevi nehri –Seine'i ve onun küçük kardeşi Bièvre'yı– görmek istiyordu. İkincisi, daha küçük olmasına rağmen, birçok şaire ve yazara ilham vermişti. Arthur, Rabelais'yi okumuştu ve o zamandan beridir de kıyılarında bıldırcın yakalanıp kurbağa ve kerevit avlanan bu akarsuyu merak ediyordu. Victor Hugo'yu okumuştu, onun *Sefiller*'deki su tasvirlerini de hatırlıyordu. Guyancourt'daki kaynağından fışkıran Bièvre, iri kayalarla dolu yatağında hızla akan bir sel halinde, yüzyıllardır şehrin içinden geçmekteydi ve Parisliler için yalnızca kıymetli bir su kaynağı değildi, aynı zamanda onlara buz da sağlıyordu.

Geceyi geçireceği pansiyona giderken, uzun adımlarla, salına salına yürüdü, keyifle etrafı seyretti. Londra'dayken kendine asla rahatlama izni vermez, ne gezgin sanatçıların şarkılarına kulak vermek ne de yüksek tuğla duvarların üzerinden sarkan çiçekleri koklamak için bir an olsun duraklardı, ancak şimdi yabancı bir şehirdeydi ve kendisi de bir yabancı olduğu için bunu yapabiliyordu. *Beaux quartiers*'de gezindi –şık butiklerle, zarif *brasserie*lerle ve kaldırımlara atılmış mermer masalarda oturan müşterilerin

sanki tüm endişelerini rüzgâra bırakmışçasına gülerek absent, şarap ve limonata yudumladığı sosyetik kafelerle dolu mahallelerde yani.

Fransız gazeteci ve yayıncı Julien Lemer'in bir denemesini –kelimesi kelimesine– hatırladı; Louis le Grand Sokağı'ndan Richelieu Sokağı'na kadar olan dükkân vitrinlerinden o kadar çok ışık yayılır ki, insan yürürken bir yandan da gazete okuyabilir diye yazmıştı Lemer. Yakın zamanda genişletilmiş Arnavut kaldırımlı sokaklara baktı; gaz lambalarıyla aydınlatılmış ve kenarlarına uzun ağaçlar dikilmiş bu bulvarlar Haussmann'ın büyük ideallerinin kusursuz bir uygulamasıydı. Nehir kıyısı boyunca dolaşırken, bir hafiflik geldi üzerine, sanki yosunların üzerinde çıplak ayakla yürüyor gibi hissetti kendini. Zarif ve özgüvenli insanlar akıp geçiyordu iki yanından, görünüşe bakılırsa hiç aceleleri yoktu. Böylesi içten gelen bir güveni daha önce hiç deneyimlememişti Arthur. Yoksulluk ve zorluklarla dolu bir çevrede büyümüş olmak bu tür lüksle tanışmaktan alıkoymuştu onu. Her günün her ânında çalışmak zorunda olmamanın, yalnızca görmek ve görülmek için yürüyüşe çıkmanın nasıl bir şey olduğunu bilmiyordu.

Ancak, çok geçmeden şehir manzarası değişmeye başladı. Renkler soldu, gölgeler derinleşti. Arthur, o kadar dar ve perişan ara sokaklara saptı ki, şayet yolunu kapatan devrilmiş bir araba yoksa, o zaman da dayanılmaz bir koku onu geri püskürtüyordu. Her yerde lağım çukurları vardı. Merkezi semtlerde, pek çok sokak aşırı derecede kalabalık olduğu halde düzgün bir drenajdan yoksundu. Bulanık birikintiler halinde toplanan işlenmemiş lağım suları insanın duyularına saldırıyordu. İmalathanelerden ve tabakhanelerden gelen çöpler ve hayvan leşleri Bièvre'ya savruluyor ve nehir, Seine ile birleşene dek yılankavi kıvrımlar yaparak ağır aksak akıyordu.

Tıpkı Londra gibi, burada da zengin ve yoksul mahalleler arasındaki zıtlık o kadar belirgindi ki hepsinin aynı başkentte yaşa-

dığını tahayyül etmek zordu. Ancak bu toplulukları birbirinden ayıran başka bir şey daha vardı, daha az gözle görülüp elle tutulan bir şey. Bu, onların zamanla olan ilişkileriydi. Zenginler, tik tak eden saatlerin peşinden koşmak zorunda değillerdi; onlar, günün saatlerini avuçlarının içinde oynatıp zarif eldivenler gibi giyerler ve her günün içinden süzülerek geçiverirlerdi. Oysa fakirler için zaman, ne kadar çekiştirseniz çekiştirin asla yeterli gelmeyen birtakım paçavralardan, yırtık pırtık bez parçalarından farksızdı –ne ürperen teni örtmeye yarardı ne de biraz olsun sıcaklık sağlardı.

Arthur, Paris'ten ayrılmadan önce, Mezopotamya'dan gelen eserleri görmek için Louvre Müzesi'ni ziyaret etti. Başlangıçta bir kale olarak yapılan ve daha sonra, tıpkı bir şiirin yazılışı gibi, defalarca değiştirilip yeniden inşa edilen ünlü bina hakkında çok şey okumuştu. Ancak onu yakından deneyimlemek, beklediğinden daha derin bir izlenim bıraktı üzerinde. Eğer Louvre bir şiir olsaydı, bu şiir yalnızca pervasız güzelliğe, tutkuya ve tenselliğe değil, aynı zamanda güce, maddiyatçılığa ve sahiplenmeye adanmış olurdu. İçeride, cam vitrinlerin arkasında, cilalanmış ve bozulmamış halde sergilenen, artık aşina olduğu eserler buldu –çiviyazılı tabletler, sırlı tuğlalar, lapis lazuli parçaları... Ayrıca, Asurbanipal'in sarayından gelen devasa, insan başlı, kanatlı boğalar da vardı ve tıpkı British Museum'dakiler gibi yapayalnız ve yerlerinden edilmiş haldeydiler.

≈

İki gün sonra, öğleden sonranın erken saatlerinde, başka bir gemideydi Arthur –Akdeniz'deki yolculuğuna çıkmaya hazır, üç direkli ve yelkenleri açık bir buharlı gemiydi bu. Rüzgârın yönüne bağlı kalmadan dalgaları yara yara ilerleyen geminin suda

bıraktığı soluk iz, derinlikler tarafından iştahla yutuluyordu. Deniz haritalarına parmak uçlarındaki çizgiler gibi kazınmış eski denizcilik rotalarını takip ediyorlardı. Marsilya limanı, Korsika'yı Sardinya'dan ayıran boğazlar, Sicilya, Palermo, Navarino Körfezi, Etna'nın üzerinde muhteşem bir gün doğumu...

Gözlerinin rengi denizden yansıyan ışıkla değişerek, güvertede saatlerce vakit geçiriyordu Arthur, daha önce hayal bile etmediği yerleri hayranlıkla izliyordu. Gördüğü her şeyi hafızasına kazıyordu, hem de deniz tutmasına rağmen. Yüzü solgundu, midesi bulanıyordu ve korkulukları kavrayan elleri soğuk ve nemliydi ama yine de suyun gücünden büyüleniyordu.

Deniz yolculuklarının tuhaf yanı, en mahrem ruhları bile tanımadıkları insanlarla sohbet etmeye zorlamalarıdır. Karşılaştığı çeşitli insanlar arasında, üzerinde iz bırakan biri vardı: Karayipler'deki bir adadan gelen bir bitki avcısı, kölelikten kaçmış Maroonların torunlarından. Genç botanikçi, yeni bitki türleri bulmak ve tohumlarını getirmek için Butan'a doğru yola çıkmıştı. Konuşmaları sırasında Arthur, adamın hiç kar görmediğini öğrendi.

"Ah, büyülüdür" dedi Arthur. "Suyun en çarpıcı halidir."

"Bir tadı var mı?"

Ve Arthur, bir an olsun duraksamadan yanıtladı, "Tadı anne sütü gibidir."

≈

Arthur, deniz tutmasını atlatır atlatmaz, yanında getirdiği kitapları okumaya başladı. Levant hakkında öğrenmek istediği çok şey vardı –tarihi, yemekleri, folkloru, gelenekleri– ancak bunların herhangi birinin Ninova'da işine yarayıp yaramayacağını bilemiyordu. İçten içe endişeleniyordu da. Başkalarının yanında kendini asla rahat hissetmeyen biri olarak, bambaşka bir kültürden insanlarla nasıl iletişim kurabileceğini hayal bile edemiyordu.

İngiltere'de ona biraz olsun itibar kazandırabilmiş olan akademik becerilerinin, Osmanlı yetkililerinin gözünde çok da bir şey ifade etmeyeceğinden şüpheleniyordu. Derinlerde bir yerde, bu görev için yanlış kişi olduğuna dair bir korku taşıyordu. Evinden hiç ayrılmamalı, Thames Nehri'nin ötesine asla adım atmamalıydı. Yine de *Gılgamış Destanı*'ndaki eksik dizelere kendisi kadar takıntılı olan kimseyi tanımıyordu ve belki de sırf bu bile onu bu görev için doğru kişi yapıyordu.

Şüphe, seyyahı yer bitirir ve Arthur'un da içi şüphe doluydu. Ancak, denizde geçen saatlerin günlere dönüştüğünü ve kendisinin hâlâ hayatta olduğunu fark ettikçe hem korkuları hem de tereddütleri, tamamen yok olmasalar da, yerlerini yeni bir duyguya, neredeyse bir coşkuya bıraktılar. O bir kahraman değildi belki, ancak kendi destansı yolculuğuna çıkıyor olmaktan dolayı büyük heyecan duyuyordu. Ta çocukluğundan beri kulağında olan o baştan çıkarıcı çağrının peşinden gitmek için önüne geçilmez bir arzuyla yanıp tutuşuyordu.

Üç büyülü hece: *Ni-no-va*.

≈

"Yarın, şafak vakti güvertede olun!" dedi kaptan. "Denizden İstanbul'a giriş, eşi benzeri olmayan bir manzaradır. Eğer kaçırmak istemiyorsanız, erken kalkın!"

Bu sözler yolcular arasında elle tutulur bir beklenti yarattı. Çocuklar etrafta koşuşturdular, erkekler birbirleriyle hararetli sohbetlere daldılar ve gemideki birkaç kadın hazırlanmak için kamaralarına çekildi. Deneyimli denizciler bile canlanmış görünüyordu. Arthur, korkuluklara yaslanarak ufka baktı, heyecanın sebebini anlamaya çalıştı, ancak görebildiği tek şey sisten bir duvardı.

Ertesi sabah, daha gün doğmadan, telaşlı ayak sesleriyle uyandı. Uyku sersemliği içinde yüzüne su çarpı, giyindi ve di-

ğerlerine katıldı. Bazı yolcular teleskop getirmişlerdi, oysa gökyüzü hâlâ zifiri karanlıktı. Gemi ilerledikçe, gecenin soğuğu etkisini yitirdi. Kısa bir süre sonra, incecik bir kızıllık gökyüzünü yırttı, ışık karanlığa sızmaya başladı. Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu, sessizlik mutlaktı ve her şeyi kapsıyordu. Bu vaziyette, iki kıtayı birbirinden ayıran İstanbul Boğazı'nın ağzına doğru ilerlediler: Bir tarafta Avrupa kıyısı vardı; diğer tarafta Asya kıyısı ama birinin tam olarak nerede bitip diğerinin nerede başladığını anlamak zordu.

"Neredeyse geldik!" diye duyurdu kaptan.

Dağılan karanlığa gözleri alışan Arthur, uzaklara baktı, ancak tül gibi birkaç siluetten fazlasını seçemedi. Sonra, tam şafak başlarının üzerinde tüm ihtişamıyla sökerken, sanki yukarıdan bir perde kaldırılmış gibi dağılıverdi sis ve güneşin ışınları –mor, turuncu ve en parlağından fuşya renkleriyle– koca bir şehrin mazgallı duvarlarını, gümüşi kubbelerini ve göğe yükselen minarelerini gözler önüne serdi. Arthur, Ayasofya'nın kubbesini yayınevinde incelediği çizimlerden tanıyordu. Kilometrelerce uzanan meskûn alan, önünde bir ipek eşarp gibi açılırken soluğunu tuttu. Saraylar, köşkler, kasırlar, konaklar ve ağaçlar –menengiçler, ladinler, serviler– hepsi canlanıyordu. Altın Boynuz, parıldayan bir kurdele gibi akıyordu önlerinde –denizden ziyade bir nehirdi sanki. Gemi, bir taraftaki Sarayburnu'yla diğer taraftaki Kadıköy ve Üsküdar'ın arasından yol alıyordu, ta ki ışıl ışıl parıldayan Galata ve Pera görüş alanına girene kadar. Geminin pruvasında duran Arthur, manzarayı seyretmek için döndü ve öylece kalakaldı.

"Çok etkileyici, değil mi?" dedi yanında beliriveren kaptan.

"Hayret verici."

"Evet, gerçekten öyle ama dikkatli olun." Kaptan kıkırdadı. "Tuhaf bir şehirdir burası, bedelini ödeyerek öğrendim bunu ben."

"Neden öyle diyorsunuz?"

Kaptan biraz daha yaklaştı, nefesinde taze soğan kokusu vardı. "Çünkü açgözlü bir ağzı vardır İstanbul'un –bir sürü başka kişiyi yuttuğu gibi sizi de yutmasın, dikkat edin."

"Ben sadece geçiyorum buradan" dedi Arthur. "Yalnızca birkaç gün kalacağım –sonra Ninova'ya doğru yola çıkacağım. İstanbul'la ilgilenmiyorum."

"Elbette" dedi kaptan, yan yan bakarak.

Arthur, adamın şüpheciliğini kaburgalarına saplanan bir bıçak gibi hissedebiliyordu.

≈

Arthur'un kaptana veda edip, borda iskelesinden aşağı inerek gemiden ayrılması ve bagajlarıyla yeniden buluşması öğleden sonranın ilerleyen saatlerini buldu. İngiliz Büyükelçiliği'nin birini göndereceğini varsaymıştı ama onu bekleyen tek bir kişi bile yoktu.

Endişeyle limanı taradı gözleri, kıyı boyunca koşuşturan memurlar, tüccarlar, denizciler ve rıhtım işçileriyle doluydu ortalık. Her boydan gemi vardı rıhtıma demirleyenler arasında –hızlı yelkenliler, uskunalar, buharlı gemiler ve fırkateynler... göz alabildiğine uzanan sık bir direk ormanı gibiydi. Atlar ve arabalar mal teslim ediyor ve vinçler büyük yük sandıklarını taşıyordu, yoldan geçenlerin başlarının üzerinde ileri geri sallayarak. Seyyar satıcılar yeni gelenlerin etrafını sarıyor, laf kalabalığı yapıyorlardı. Bütün bu patırtının arasında, gemi gövdelerine çarpan dalgaları, suyun kabarmasını, yakınlarda çöp tırtıklayan bir martının çığlıklarını, halatların arasından esen rüzgârın uğultusunu duyabiliyordu Arthur. Birden kendini rahatsız hissetti. Korkmuştu.

"Frenk Efendi, hoş geldin. Yardım lazım mı?"

Arthur, arkasına döndüğünde cildi benek benek, bakışları yorgun, zayıf, kısa boylu bir adam buldu karşısında. Nasırlı elle-

rine, güneş yanığı yüzüne ve kambur sırtına bakılırsa, hamal olduğuna şüphe yoktu adamın.

"Ne kadar?" diye sordu Arthur, gerginlikten pürüzlenen bir sesle.

Adam birkaç Türkçe kelime mırıldandı. Arthur, bunun doğru meblağ olduğuna ve aptal yerine konulmadığına güvenerek kabul etti.

"İngiliz Büyükelçiliği'ne giden yolu biliyor musun?" Hamal kısa bir baş sallayışla evet dedi.

"Pekâlâ, gidelim" dedi Arthur, kendinden emin görünmeye çalışarak. "Sana yardım edecek biri var mı?"

Ama adam her bir kolunun altına bir sandık sıkıştırıp bir tanesini de sırtına almış, ağır adımlarla uzaklaşmaya başlamıştı bile.

"Beni bekle" diye bağırdı Arthur.

Havayı yaran tok bir erkek sesi duyuldu birden, ardından buna başkaları da eklendi, sesler dört bir yönden yankılanıyordu. Arthur durakladı, hayretle. Bu içli nağmelerin yakınlarındaki minarelerden yükselen ikindi ezanı olduğunu ancak birkaç saniye sonra anlayabilmişti.

Bir dalga iskeleye çarptı o sırada, incecik bir su tabakası Arthur'un yüzünü ıslattı. Ve bir anda buz gibi bir günün anısı çullandı üstüne, o kadar eskide kalmış bir anıydı ki yalnızca bir rüya da olabilirdi: dilindeki kar tanesinin tadı, annesinin gri gökyüzüne karşı altın gibi parlayan saçlarının verdiği his. Ve derken bu hayal –çünkü hayal görmek gibiydi yaşadığı şey– göründüğü kadar çabuk kayboluverdi. Yüzünü silerek, hamalın peşinden koştu aceleyle. Arthur bunu bilemezdi tabii ama 1872 yılının bu öğleden sonrasında İstanbul'da onu karşılayan o tuzlu hoş geldin ile 1840'ta Londra'da yeni doğmuş bir bebekken ağzında eriyen kar tanesi birbirinin aynıydı.

—H

ZÜLEYHA

Thames Nehri Kıyısında, 2018

Züleyha, sıkıntılı bir uykudan uyanmış, yatakta oturuyordu. Kalbi, henüz tam anlayamadığı sinsi bir tehlikeyi seziyormuş gibi hızla atıyordu. Bakmadan da biliyordu saatin ne diyeceğini: 03.34. Sıklıkla, gece yarısı ile şafak vakti arasındaki bu eşikte uyanıyordu dakikası dakikasına. *Brahmamuhurtha*, Yaratıcı'nın zamanı –çeşitli inançlara göre, ışık enerjisinin en güçlü olduğu zamandır. Kendi ruhunuza dalmak ve en derin korkularınızla yüzleşmek için en uygun andır, derler. Züleyha için mesele bu değildi ama. Dua değildi, meditasyon değildi. Melankoli saatiydi bu –saf, filtre edilmemiş, huzursuz.

Kolayca tekrar uykuya dalamayacağını bildiğinden, yanındaki dizüstü bilgisayarı açtı. Mekanik ışıkta yüzü mavimsi bir renk aldı. Ekranda birbiri ardınca bir sürü içerik penceresi beliriverdi.

Bir tanesi hemen dikkatini çekti– orada, ABD başkanının birkaç IŞİD liderinin yakalandığını duyurmasıyla, Almanya'daki tren kazasıyla ve kraliyet düğünü için yapılan son hazırlıklarla ilgili haberlerin arasında, web sayfasının en altına itilmiş kısa

bir haber vardı. Mısır'da, nadir görülen bir fırtınanın ve ani sellerin ardından, binlerce ölümcül sarı akrep Asvan şehrini istila etmiş, beş yüzden fazla insanı sokmuş ve bazılarını da öldürmüşlerdi. İnlerinden sürülen akrepler, insanların evlerine ve bahçelerine kaçışmışlar ve karşılaştıkları herkesi paniğe sürüklemişlerdi.

"Sadece bir saat sürdü şiddetli yağmur" diyordu bir görgü tanığı. "Sonra sel geldi. O kadar hızlı oldu ki kaçmaya vaktimiz olmadı ve yaratıklar da çıldırdı..."

Züleyha derin bir nefes alıp kelimelere sımsıkı tutundu: *Sonra sel geldi... o kadar hızlı... ki."*

Bilgisayarını kapatırken eli hafifçe titriyordu. Çantasına uzanıp bir şişe çıkardı –uyku hapları. Bu gece onlara ihtiyacı olacaktı. Tüm hapları avucuna boşalttı. Birini seçip susuz yuttu. Sonra bir tane daha aldı.

Telefonunun alarmını kapattı. WhatsApp'ta iş arkadaşlarından gelmiş birkaç doğum günü tebriği vardı okunmayı bekleyen. Balonlu, parti süslü ve kremalı pastalı emojiler. Kocasından da bir mesaj vardı:

> Merhaba Z, seni düşünüyorum. Doğum gününde yanında olmadığım için üzgünüm. Seni özlemem gerekenden daha çok özlüyorum ve aramamak için kendimi zor tutuyorum. Aramızda yürümeyen çok şey var, bunu ancak şimdi kabul etmeye başlıyorum ve nasıl düzeltebileceğimizi de bilmiyorum... Bunu söylemenin kolay bir yolu yok: Boşanma davası açıyorum. Bunu avukatlardan değil, benden duyman gerektiğini düşündüm. İşler buraya vardığı için üzgünüm. Umarım harika bir doğum günü geçirirsin. Gerçekten.

Tuhaftır, aklına gelen ilk şey dayısına nasıl söyleyeceği oldu. Sanki şifreli bir not belirmesini beklermiş gibi mesajı tekrar oku-

du. Kısa bir metnin içinde iki kez özür dilemişti Brian. İlk tanıştıklarında onun bu yanı hoşuna gitmişti: Hatalarını kolayca kabul edebilen bir adamdı. Birkaç kokteyl devirdikten sonra, Soho'daki bir Çin restoranının arkasındaki yangın merdiveninin orada öpüşmelerini hatırladı, Brian'ın teni aynı anda hem tatlı hem tuzluydu, yaz mevsiminin tadı gibi. O heyecanla çöp kutusunu devirip özürler saça saça kaçmak zorunda kalmışlardı. Bu hatıra yüzünün yanmasına neden oldu. Gözlerini sildi, yanıt olarak yazacak hiçbir şey düşünemedi.

Tam o sırada Malik Dayı'dan bir mesaj belirdi. Onun bu saatte neden uyanık olduğunu merak etti Züleyha, acaba canını sıkan bir şey mi var diye düşündü ama mesajın kendisi neşeliydi.

> Doğum gününü unutacağımızı mı sandın, canım? Bu akşam yemek yiyoruz. Helen de katılacak. Doğru dürüst bir pasta olacak ve balık da olmayacak –yengen söz verdi. Yine de bir felaket olabilir! Bu, tabii ki, bir şaka. Yemekler leziz olacak, muhabbet de öyle. Yanında birini getirmek istersen hiç çekinme.

≈

Züleyha gözlerini açtığında, garip bir pozisyonda uyumaktan dolayı boynu tutulmuştu. Telefonundaki saate baktı ve ne kadar geç olduğunu fark etti. Uzuvlarında bir ağırlık hissiyle yataktan kalktığı sırada, kapı zilinin sesi yüzen evdeki sessizliği delip geçti. Neredeyse hiç mobilyası olmayan mekânda, onu sıçratacak kadar yüksek bir sesle yankılanmıştı zil.

Züleyha kapıyı açtı, içeriye güneş ışığı doldu. Canlı yeşil bir tulum ve sarı lastik çizmeler giymiş, sırtına bir sırt çantası takmış, başına da tığ işi turuncu bir bere geçirmiş Nen ile burun buruna geldi bir anda. Kadının arkasında elinde alet kutusu olan, uzun boylu, kel bir adam duruyordu.

"Eyvah, uyandırdık seni!" diye haykırdı Nen.

"Sorun değil." Züleyha yakasını çekiştirdi, pijamalı olmaktan biraz mahcup hissetmişti kendini. "Uyanmış olmalıydım."

"Off, kendimi çok kötü hissediyorum." Nen özür dilercesine gülümsedi. "Başka bir zaman geliriz biz."

"Hayır, hayır, lütfen gitmeyin. Eee, şey, çamur eşelemekten mi geliyorsun?"

"Evet, gelgit erkendi bu sabah" dedi Nen neşeyle. "Lavaboyu kontrol etmek için uğradık ama daha sonra da gelebiliriz."

"Sorun değil, hiç gerek yok. Şimdi gayet iyi bir zaman."

"Emin misin?"

"Kesinlikle, lütfen, gelin içeri."

Züleyha geriye çekilerek, kapıyı daha geniş açtı, içeri girebilmeleri için.

Girer girmez, Nen'in yüzünde bir gülümseme daha belirdi. "Vay canına, burası boşken daha büyük görünüyormuş. Ben burada yaşadığımda her yer tıkış tıkış ve dağınıktı. Yaklaşımını beğendim."

"Henüz mobilya almaya fırsat bulamadım."

Nen başını sallayarak sırt çantasından bir teneke kutu çıkardı. "Bak, biraz kurabiye yaptım sana."

"Bana mı?" Şaşıran Züleyha kapağı açtı. İçinde, her birinin üstünde farklı bir çiviyazısı işaret olan, minyatür Mezopotamya tabletleri şeklinde zencefilli kurabiyeler vardı. "Vay canına. Bunları nasıl yaptın?"

"Kolay" dedi Nen. "Hamur, kil gibidir, geçen gün senin de gördüğün gibi. Kalem olarak Çin yemeği çubuğu kullanıyorum. Her kurabiyeye bir kelime. Sonra onları fırına veriyorum. Kırk dakika, yüz seksen derece ve *voilà*! Tüm arkadaşlarıma yapıyorum bunlardan."

"Bunda ne yazıyor peki?" diye sordu Züleyha, yüzeyinde üç dikey işaret bulunan bir kurabiyeyi işaret ederek.

"'Su' o" dedi Nen. "Denesene!"

"Su..."

"Evet, hepsi senin için tasarlandı."

Züleyha kurabiyeyi ağzına attı ve birtakım karışık lezzetler dağıldı dilinin üzerine –zencefil, tarçın, kakule, bal ve azıcık da limon. "Çok lezzetli."

Nen başını öne doğru uzattı. "Ve o da 'Nehir'. Onu da yemelisin."

Züleyha itiraz etmedi. Bu hafta o kadar az yemişti ki midesi memnuniyetle karşıladı bu beklenmedik küçük şöleni.

Nen tesisatçıya döndü. "Arkadaşım Rick için de bu: 'Tufan'. Tesisat becerilerinin şerefine!"

Adam gülerek kabul etti ikramı ve alet kutusunu da alıp mutfağa doğru gitti.

"Oturmak ister misin?" diye sordu Züleyha. "Bir taburem ve bir koltuğum var. Seç, seçebilirsen."

"Tabure olur."

Birbirlerine dönük oturup, pencereden dışarı baktılar. Uzaktan bir mavna geçiyordu, suyun yüzeyi parlatılmış gümüş gibiydi. Mutfakta, tesisatçı, kulağında kulaklık, yalnızca kendisinin duyabildiği bir melodiye eşlik ediyordu.

"Korkarım sana çay veya kahve ikram edemeyeceğim. Su ısıtıcım yok."

"Dert etme, kafeini fazla kaçırdım bu ara zaten." Nen'in bakışları yumuşaktı. "Az eşyayla seyahat ediyor gibisin."

Saptama gülümseyerek yapılmiş olsa da, Züleyha biraz utandı. "Hâlâ kendimi toparlamaya çalışıyorum."

"Ben her gün öyle hissediyorum."

Kadının sözleri karşısında afallayan Züleyha başparmağını koltuğun kenarında gezdirdi. Nen'in konuşmasında ve duruşunda öyle bir canlılık ve enerji vardı ki, onun kendisini herhangi bir konuda güvensiz veya yetersiz hissedebileceğini hayal bile edemiyordu.

"Sormayı unuttum: Dükkânının adı ilgimi çekti –*Unutulmuş Tanrıça.* Anlamı ne?"

"Adı Nisaba'ydı." Nen, sanki bir sır verecekmiş gibi öne eğildi. "Yazı ve tarım tanrıçası. Ona 'Cennetin yıldızları gibi renkli hatun' derlerdi. Her hikâyenin ve şiirin arkasındaki ilham kıvılcımı oydu. Hikâye anlatıcılarının, şairlerin ve halk ozanlarının hamisiydi."

"Hiç duymamıştım."

"Çünkü büyük oranda unutulmuş da ondan."

"Neden?"

"Sen söyle." Nen arkasına yaslandı, bakışları sertleşti. "Kadınlar neden tarihin dışında bırakılıyor? Neden onların hikâyelerinin parçalarını tek tek toplayıp bir araya getirmemiz gerekiyor –kırık çanak çömlek parçaları gibi?"

Züleyha'yı hayrete düşüren şey, sorudan ziyade, Nen'in sesindeki hararet olmuştu. Dünyayı ve barındırdığı sayısız eşitsizliği bu kadar açıkça eleştirebilmek için farklı bir keskinlik, neredeyse bir tutku gerekiyordu, ki Züleyha bunun kendisinde bulunmadığından şüpheleniyordu. "Antik medeniyetler hakkında çok şey biliyor gibisin" dedi yavaşça.

"Birkaç tanesi hakkında az bir şey biliyorum sadece ama tarihe karşı bitmek bilmeyen bir ilgim var... ta çocukluğumdan beri. Üniversitede Asuroloji okudum. Tüm dersleri tamamladım ama mezun olmadım. O zamanlar zor bir dönemden geçiyordum ve bitirmedim. Başarısız oldum."

"Bunu duyduğuma üzüldüm..."

"Üzülme" dedi Nen. "Her şey yoluna girdi –nihayetinde."

"Peki ya dövme salonu?"

"Ah, o benim kurtarıcım. Elimin çok hafif olduğunu söylüyor herkes. Daha önce birkaç salonda çalışmıştım; bu yüzden, üniversiteyi bıraktığımda hayatta sadece iki şeyde iyi olduğumu fark ettim ve bu iki şeyin hiçbir ortak noktası yoktu. Dövme yapmayı ve çiviyazısı yazmayı biliyordum. Birden aklıma geldi ki *Gılgamış Destanı*'nda harika tasvirler oluşturacak bir sürü karakter var. İyi bir fikir gibi geldi –ayrıca, çiviyazısını dövmeye aktarabilirdim. Ve eğer kimse istemezse de olsundu, kaybedecek bir şeyim yoktu. Başarısızlığın olayı bu: Ya tekrar başarısız olmaktan aşırı korkar oluyor insan ya da bir şekilde korkunun üstesinden gelmeyi öğreniyor."

Züleyha düşüncelere dalmış, kıpırdamadan oturuyordu.

"Ama neyse ki müşteriler konsepti beğenmiş gibi görünüyorlardı. Beni başkalarına da önerdiler. İşler hızlandı ve o zamandan beri de iyi gidiyor. Gılgamış'ın, arkadaşı ve yoldaşı Enkidu'nun, sedir ormanındaki canavar Humbaba'nın, tapınak fahişesi Şamhat'ın birçok versiyonunu yaptım... hepsi harika tasarımlar oldu."

"Ya kelimeler? Dövmesini yaptığın en unutulmaz ifade neydi?"

Nen durup düşündü. "Bir adam vardı –parlak bir geleceği olan yetenekli bir atlet. Korkunç bir araba kazası geçirmiş ve belden aşağısı felç olmuştu. Bu onun ruhunu yerle bir etmişti. Kariyeri bitmişti. Hayatının bittiğine inanıyordu. Çok karanlık bir noktada bulmuştu kendini. Sanırım nihayetinde onu kurtaran karısının aşkı oldu –bir de müthiş bir terapist. Dükkânıma geldiğinde, baştan başlamaya kararlıydı. Yaşadıklarını her zaman hatırlatacak bir dize önermemi istedi benden. Anlamlı, güçlü hissettiren bir şey. Bunu sağ kolunun iç kısmına yaptırmak istiyordu –böylece her gün görebilecekti. Birlikte *Gılgamış Destanı*'na baktık. Ona birkaç pasaj okudum ve o da seçti."

"Ne seçti?"

"Şiirin ilk dizesini; tam ona göreydi. *Derini gören bir adam vardı.*"

"Bu teknenin adı gibi?"

"Evet, yüzen evi o yıl kazandığım parayla –artı hayatım boyunca biriktirdiklerimle– satın aldım, o yüzden uygun olur gibi geldi. Kendi cehennemini yaşamış tüm kadınlar için bu *–derini gören kadın.*"

Tam o sırada tesisatçının sesi geldi mutfaktan. "Hey, Nen, benim işim bitti burada sanırım! Bir bakmak ister misin?"

"Harika." Nen ayağa fırladı.

Züleyha'ya döndü. "İnsanlar dövmenin bir isyan eylemi filan olduğunu düşünüyor ama aslında bir hikâye anlatma şekli. Çoğu müşteri bunun için geliyor –sadece mürekkeple işlenmiş rastgele bir resim veya kelime için değil. Anlatacakları bir hikâyeleri olduğu için geliyorlar."

≈

Birkaç saniye sonra üçü yan yana durup, suyun herhangi bir sızıntı olmaksızın lavaboya akışını izlediler.

"Tamam mı?" diye sordu tesisatçı.

"Tamam" dedi Nen. "Teşekkür ederim, dostum. Bana faturayı gönder."

"Gönderirim, patron. Peki, o halde, sonra görüşürüz."

Alet çantasını aldı, kulaklığını tekrar takıp uzaklaştı.

"Evet, ben de gitsem iyi olacak" dedi Nen ve sanki şapka çıkararak selam verir gibi iki parmağını alnına götürdü. Yana doğru hareket ederken, raftaki bibloyu gördü. "Aa, bir *lamassu*n var!"

"Evet, dayımın hediyesi. Dünyanın her yerinden sanat eserleri ve antikalar toplar. Senin dükkânının yakınında bir galerileri var aslına bakarsan."

Nen *lamassu*ya doğru bir adım attı. "Bu bir Lladró. Sınırlı sayıda üretilmiş gibi görünüyor. Oldukça değerli olmalı."

Züleyha hafifçe kızardı. Dayısının armağanlarının abartısı konusunda hiçbir zaman rahat hissetmemişti kendini. "Biraz eski usul biridir Malik Dayı; bazen bir parça aşırıya kaçabiliyor."

Züleyha'nınkilerle yeniden buluştuğunda şefkatliydi Nen'in gözleri ve yeşilleri daha koyuydu, tıpkı bir derenin dibindeki gölge gibi. "Hayatında önemli yeri olan biri gibi görünüyor. O muydu seni su üzerine çalışmaya teşvik eden?"

"Malik Dayı mı? Hayır! Bilime ilgisi sıfırdır onun. Benim kararımdı ve dayımın isteklerine karşı gelmek zorunda kaldım hatta. Ve daha sonra suyun gizemlerine gözlerimi açan kişi de bir bilim adamı oldu. O olmasaydı, muhtemelen yanına bile yaklaşmazdım." Züleyha durakladı ve yavaşça nefes aldı. "Yedi yaşındayken annemle babamı kaybettim. Ani bir selde öldüler –bir nehrin kenarında kamp yapıyorlardı."

"Çok üzüldüm, çok zor olmuş olmalı." Nen'in sesi nazikti. "Bu bilim adamı, sana suyla yeniden olumlu bir ilişki kurdurabildiğine göre olağanüstü biri olmalı."

Züleyha göğsünde bir sıkışma hissetti. "Öyleydi ama hayatının sonuna doğru büyük bir hata yaptı. Kanıtlayamadığı bir hipoteze takıldı kaldı..."

"Başarısız oldu demek istiyorsun –herhangi bir insan gibi."

"Sanırım öyle de ifade edebilirsin. Ama ben farklı bir düşünce tarzıyla büyütüldüm. Dayım her zaman bizim gibi insanların başarısız olma lüksü olmadığını söyler. Göçmenlerin, yani."

Nen ellerini ceplerine soktu. "Dayını tanımıyorum, saygısızlık da etmek istemem ama ona katılmıyorum. Kayıplar yaşayıp yine de yenilmemenin nasıl bir şey olduğunu bilhassa bir göçmenin iyi anlayacağını düşünürdüm."

Güverteye çıktılar. Thames Nehri arka planda alçalıp yükseliyordu, o kadar yavaş hareket ediyordu ki sanki katı gibi görünüyordu, tıpkı mavi bir cam levha gibi.

Züleyha, "Dükkânda gördüğüm o çift... gerçekten *Eat the Rich* mi yazdırdılar çiviyazısıyla?" diye sordu.

"Ah, yazdırdılar! Bayağı da güzel oldu."

Züleyha başını iki yana salladı, inanamıyordu. "Peki senin kaç tane dövmen var, eğer çok kişisel değilse?"

Nen gülümsedi. "Sıfır."

"Ne? Gerçekten mi?"

"Evet, iğneden çok korkarım. Cildimin iğneyle delindiğini görsem muhtemelen bayılırdım."

Bir saniye birbirlerine baktılar ve sonra kahkahalarla güldüler.

"İğneden korkan bir dövme sanatçısı!" dedi Züleyha.

Uzun zamandır yaşadığı ilk neşeli andı bu. Sanki bunu hissetmiş gibi, Nen'in gözleri yumuşadı. Bakışlarında istikrarlı bir incelikle, "Sudan korkan bir hidrologdan daha az tuhaf değil" dedi. "Oluyor böyle şeyler."

Yedekçi yolunda bir yalıçapkını öttü. Buraya taşındığından beri kuşları fark ediyordu Züleyha. "Sanırım haklısın" dedi sessizce.

"Bizimle çamur eşelemeye gelsene bir ara." Nen ellerini ceplerinden çıkardı. "Güne iyi bir başlangıç, huzurlu, sakinleştirici –hele de *huzursuz bir kalp verilmiş olanlarımız* için."

Züleyha'nın yüzünde bir şaşkınlık ifadesi belirdi.

"*Gılgamış Destanı*" dedi Nen. "Gılgamış'ın annesi tanrılara böyle yakınır: *Oğluma neden huzursuz bir kalp verdiniz? Onu seyahat etmeye ittiniz... bilinmeyen bir savaşla yüzleşmeye.*" Nen sırt çantasını düzeltip iskele tahtasına doğru yürüdü –"Hoşça kal, Züleyha. Seni görmek güzeldi."

Züleyha elini kaldırıp seslendi. "Boruyu tamir ettirdiğin için teşekkürler –ve kurabiyeler için de!"

"Her zaman." Nen güverteden indi ve topuklarının üzerinde dönerek ona el salladı. "Kendine iyi bak."

Züleyha, gözünün ucuyla bitişikteki yüzen evin penceresinde bir hareketlenme hissetti. Yan taraftaki çift perdelerinin arkasından onları izliyordu. Pijamalarıyla görülmüş olmanın mahcubiyetiyle, içeri girip kapıyı kapatmak için güçlü bir dürtü hissetti. Ancak bir şey onu direnmeye zorladı ve tam tersini yaptı. İskele tahtasına basarak seslendi:

"Hey, Nen!"

"Evet?" Nen tam adım atacakken durdu.

"Şey... Bu akşam dayımın evinde doğum günüm için bir yemek olacak..." Perdeler bir kez daha oynadı.

"Biraz sıkıcı olabilir –oldukça resmidirler ve yemekler de hoşuna gitmeyebilir– ama düşündüm ki, sen ve dayım ortak ilgi alanlarına sahip gibisiniz, yani ikiniz de *Gılgamış Destanı*'na ve antikçağ tarihine meraklısınız ve şey işte, yani, benimle gelip Maliklerle tanışmak ister misin?"

ARTHUR

Dicle Nehri Yolunda, 1872

İngiliz Büyükelçiliği, İstanbul'un kozmopolit Pera semtindeydi. Buckingham Sarayı'nın minyatürü gibi görünecek şekilde tasarlanan binanın, Yunan tarzı sütunları ve Haliç'e bakan büyük pencereleri vardı. Balo salonundaki devasa avizeler, başlangıçta Moskova'daki İngiliz Büyükelçiliği için tasarlanmışsa da Kırım Savaşı çıkınca buraya takılmıştı. Arthur'u çatı arasına sıkıştırılmış küçük bir odaya yerleştirdiler. Bitkin düşmüş halde, önündeki yemeği –ağır ateşte pişirilmiş tavşan yahnisiyle arpayı– yerken gözkapakları ağırlaşmaya başladı. Nihayet yatağa girdiğinde, battaniyeleri üzerine çekti ve pencereden sızan sesleri dinledi –İstanbul, tıpkı koklana koklana av arayan bir gece yaratığı gibi kıpır kıpır, fısır fısırdı karanlıkta.

Sabah olduğunda, büyükelçiyle görüşmeye çağrıldı. Kavisli bir mermer merdiveni tırmanan Arthur, bronz heykeller, antika dolaplar, yağlıboya tablolar, seramik tabaklar ve her boydan vazolarla zengin bir şekilde döşenmiş, geniş, yüksek tavanlı bir odaya

girdi. Hindistan ve Doğu Afrika'dan gelen süs eşyaları, Osmanlı İmparatorluğu'nun dört bir yanından gelen öteberiyle yan yana getirilip etajerlerin üstünde sergilenmişti. Bu görkemli koleksiyonun ortasında ayakta duran büyükelçi, köşeli çeneli ve geniş omuzluydu.

"Arthur Smyth! İstanbul'a –nam-ı diğer 'bin kubbeli şehir'e– hoş geldiniz."

Çok köklü bir aristokrat ailenin çocuğu olan, Eton ve Cambridge'de eğitim görmüş büyükelçi, Dışişleri Bakanlığı'na ayrıcalıklıların yolundan girmiş bir adamdı ve bu, özgüvenli duruşuna ve tavırlarındaki çalışılmış rahatlığa yansıyordu. Elini uzatırken, "Sizin hakkınızda çok şey duydum. Yaptığınız konuşmanın başbakan üzerinde oldukça etkili olduğunu söylüyorlar" dedi.

"Ninova'ya ne zaman seyahat edebilirim?"

Büyükelçi, konuğunun havadan sudan konuşmanın inceliklerine uymadaki başarısızlığına güldü.

"Affedersiniz" dedi Arthur, hatasını anlayarak. Beklenen sosyal nezaket kurallarına geri dönmeye çalıştı. "Ne kadar etkileyici bir binanız varmış burada."

"Başımızın üstünde küçük bir çatımız olduğu ve ziyaret eden sanatçılara ve sizin gibi seçkin uzmanlara ev sahipliği yapabildiğimiz için çok minnettarız."

Arthur huzursuzca kıpırdandı ayaklarının üstünde. Bunun tam olarak "küçük bir çatı" olmadığını belirtmesi mi gerekiyordu, yoksa öyleymiş gibi davranması mı, hiç emin değildi.

Onu gözlemleyen büyükelçi, "Bu eski tabletler sizi büyülemiş gibi görünüyor. Ne büyük adanmışlık. Hayran kaldığımı söylemeliyim. Tutkunuzu asla anlayamayacak olanlar var ama ben onlardan biri değilim" dedi.

Arthur yutkundu. Sık sık olduğu gibi, üst sınıfların konuşma şekli aklını karıştırıyordu. Kendilerini ifade etme yolları dolambaçlıydı. Gerçekten övülüyor muydu yoksa ince bir şekilde alaya mı alınıyordu hiç anlayamıyordu.

"Ninova'ya ne zaman gidebilirim? Hemen yola çıkmak istiyorum."

"Mesele sizin ne istediğiniz değil ki, azizim. Padişahın ne istediği."

"Tüm düzenlemelerin ben gelmeden tamamlandığını sanıyordum."

"Ferman olmadan Osmanlı topraklarında kazı yapamazsınız."

"Af buyurun?"

"Ferman –resmi bir izin. Onay belgesi. Sultan veya yetkililer tarafından çıkarılan bir saray kararnamesi. Bu olmadan Ninova'da kazı yapamazsınız, yaparsanız da kendinizi müşkül durumda bulursunuz –ben bile sizi kurtarmaya gelemem."

Arthur'un yüzü gerildi. "Ama burada beklememe gerek yok herhalde, değil mi? Yetki mektubu ben yoldayken gelir. Bu bana zaman kazandırır."

"Zaman..." diye tekrarladı büyükelçi, sanki kelimeyi yeni duyuyormuş gibi. "Dünyanın farklı yerlerinde farklı şeyler ifade eder zaman. Türklerin kendilerine has bir zamanı vardır ve bu bazen dayanılmayacak kadar yavaş olabilir."

Arthur başını iki yana salladı. "Padişahın antik kil tabletleri umursamadığı söylenmişti bana..."

"Ah, umursamıyor, hem de hiç; ama sonra aniden umursuyor. Babıali'nin sağı solu hiç belli olmaz..."

Arthur'un midesine koca bir taş oturdu. Çaresizlik içinde, Türk halısının desenlerine odaklandı ve onların düzeninde teselli buldu. Yüzeyinde 244 adet elmas biçimli motif olduğunu hesapladı, buna kenarlardaki yarımlar ve çeyrekler de dahildi. Ne zaman tekrar baksa, hep aynı sayıyı görecekti. Kontrol edebileceği bir şeydi bu.

"Sevgili dostum" dedi büyükelçi, "bu haberin canınızı sıktığını görebiliyorum. Buna iyi gelebilecek bir şeyim var."

Bir dolaba doğru yürüdü ve bir bardağa renksiz bir sıvı koydu. İçeceği Arthur'a uzattı ve kendine de bir tane aldı.

"Bunu daha önce denediniz mi? Votka diyorlar –bir manastırda Rus bir keşiş tarafından icat edilmiş, Tanrı neşeli ruhuna huzur versin. Buna 'ekmek şarabı' adını vermiş adam, çünkü buğdaydan damıtılmış. Ama sizi uyarmalıyım, serttir."

Arthur büyük bir yudum aldı. Öksürüp kıpkırmızı oldu.

Büyükelçi gülümsedi. "Size İstanbul'da işleri yavaştan almanızı tavsiye ederim. Dedikleri gibi, dünyanın bu tarafında, çok hızlı koşarsanız, saklanabileceğiniz güvenli yeri kaçırırsınız."

≈

İstanbul... ele avuca sığmaz bir yerdi, kavraması zordu. Yılanbalığı misali bir şehirdi –tam yakaladığınızı düşündüğünüz anda avuçlarınızdan kayıp gidiyordu.

Bir hafta geçti, sonra bir hafta daha. Fermandan haber yoktu. Arthur geceleri huzursuz uyuyor ve sabahları sanki rüyalarında canavarlar tarafından kovalanmış gibi yorgun uyanıyordu. Birkaç kez Osmanlı yetkilileriyle görüşmeye çalıştı, ancak bir yetkiliyle diğeri arasında mekik dokudu sadece, hiçbir yere varamadı. Dili konuşamaması da kolaylaştırmıyordu durumunu. Çocukken, Yidiş ve İrlandacayı anadili olarak konuşanları dinleyerek bu dilleri öğrenme konusunda olağanüstü bir yatkınlık göstermişti; sinirlerini bir yatıştırabilse muhtemelen Türkçeyi de aynı hızla öğrenecekti, ancak o durumda bile derdini anlatamayacağı hissinden kurtulamıyordu bir türlü.

"Sudan çıkmış balık" demişti kıdemli memur. "Rüşvet vermeyi bilmiyorsun, bahşişten anlamıyorsun. Fazla hassassın, sabırsızsın."

Arthur Osmanlı eşrafıyla zorlanıyordu ama İngiliz Büyükelçiliği personeliyle de arası pek iyi değildi. Büyükelçiliğe rahatça yerleşmiş olan büyükelçi, karısı ve üç çocuğunun yanı sıra, etrafta çok sayıda memur, ataşe ve sekreter vardı. Levant Şirketi böl-

ge ticareti üzerindeki hâkimiyetini çoktan kaybetmiş olsa da tüccarlar da gelip gidiyordu hâlâ. Arthur, geçmişte bu ikametgâhın İstanbul'u harap eden veba dalgaları sırasında güvenli bir liman olduğunu öğrendi. Ancak, muhteşem bahçelerine ve zarifçe döşenmiş iç mekânlarına rağmen, bu duvarların içinde kendini rahatsız hissediyordu. Görevliler zarif ve görgülü, konuklar ise küstah ve kasıntıydı –her kaprislerinin yerine getirilmesine ve her isteklerinin önceden kestirilmesine alışkındılar. Onların sohbet tarzlarına ayak uyduramayan ve tartışılan konulara hiç ilgi duymayan Arthur, her akşam yemekten sonra onlarla şöminenin etrafında içki içmek yerine odasına çekilmek için izin istiyordu. Daha fazla çaba göstermesi gerektiğinin farkındaydı ve arkasından dedikodu yaptıklarını, kaba tavırlarını ve münasebetsiz davranışlarını küçümsediklerini hissediyordu; ama onlara uyum sağlama konusunda ne isteği vardı ne de yeteneği.

Arthur'un, ahaliden bir ailenin evine akşam yemeğine davet edildiği oluyordu arada. Baharatlı kebaplar midesini bozuyordu. Pilavı ve koyun etini çok yağlı buluyor, ancak sonda servis edilen hoşafı seviyordu. Kraliçe Victoria gibi, Türkler de tatlıya düşkündüler ve şaşırtıcı çeşitlilikte tatlıları vardı, hatta bazıları çok şaşırtıcı isimlere sahipti –*Kazandibi, Dilber Dudağı, Hanım Göbeği, Şıllık Tatlısı, Vezir Parmağı*... Ancak Arthur'un tercihi aşureydi –Nuh'un Gemisi tatlısı, kırk malzemeli bir tarif; Tufan'dan sağ kurtulmalarını kutlamak için gemide icat edildiği söyleniyordu. Suyun hatırası dünyanın bu bölümünde hâlâ yaşıyordu ve hâlâ günlük hayatı şekillendiriyordu.

Arthur kahvehaneleri sevmiş ve sık sık ziyaret etmeyi alışkanlık haline getirmişti. Sık sarmaşıkları, ahşap kaplamalı duvarları ve minderli sedirleriyle hoş mekânlardı bunlar ve sokakların aksine çok da temizlerdi. Bir kameriyenin altında oturup, bir şiir koleksiyonunu incelerken kahvesini yudumlardı. Bazen

etrafındakilerin resimlerini çizerdi –aşık oyunu oynayan çocukları, fesli ve sarıklı adamları, tepsi tepsi incir taşıyan meyve satıcılarını... Nargileyi ilk denediğinde çok hızlı içine çekmiş ve tükürük saça saça o kadar çok öksürmüştü ki servis yapan çocuğu güldürmüştü. Ondan sonra dikkatli davrandı. Sanki tütün içmiyormuş da takdir-i ilahi üzerine tefekküre dalıyormuş gibi tamamen hareketsiz duran diğer müşterileri gözlemledi. Zaman yavaşlıyordu; kristal kâsedeki suyun fokurtusu huzur veriyordu insana.

Ortaköy'de, en sevdiği kahvehaneden birkaç metre ötede, bir grup balıkçının uğradığı derme çatma bir kulübe vardı. Ağlarını tamir ederlerken veya o günkü kısmetlerini ızgara yaparlarken onları hayranlıkla izlerdi Arthur. Bir öğleden sonra onu davet ettiler. Elçilikteki insanların aksine, balıkçılar gevezelik etmiyorlardı; sessizlikten hoşnuttular. Ateşin etrafında bir halka halinde oturuyorlardı, mahalle kedileri de onların arkasında bir halka oluşturuyordu. Arthur'a yeni tutulmuş, kömürde ızgara edilmiş palamut ikram ettiler yanında pide ve şalgam turşusuyla. O güne dek yediği en lezzetli şeydi bu.

Arthur, her fırsatta Boğaz'da yürüyüşe çıkıyor, göz kamaştırıcı ve akıl almaz bulduğu engin maviliği seyre dalıyordu. Serçeler suyun yüzeyini sıyırıp geçiyordu; martılar kırıntıları gagalamak için pike yapıyorlardı. Türklerin leyleklere büyük saygı duyduğunu, bu kuşların Mekke'ye hacca gittiklerine ve her yıl daha bilge ve daha mübarek olarak geri döndüklerine inandığını öğrenince şaşırmıştı. Bu şehirde beklediğinden daha az deve vardı, ancak bir seferinde iki tanesinin dar bir sokakta çarpıştığını görmüştü. Sürücüleri hemen bir çözüm bulmuşlardı: Daha hafif yükü olan deve çökmüş diğeri de onun üzerinden atlamıştı. Günlük hayatı, söze dökülmemiş anlaşmalar ve yazılı olmayan kurallar yönetiyordu ve bunlara hem insanlar hem de hayvanlar uymak zorundaydı.

Onu en çok şaşırtansa köpeklerdi. Etrafta dolaşıyorlar, güneşte yayılıp yatıyorlar, sokakları kendilerine ait görüyorlardı. Yüz yıl önce, dönemin padişahı onların çuvallara doldurulup Marmara Denizi'ndeki bir adaya sürgün edilmesini emretmiş ve birçoğu orada açlıktan ölmüştü. Hükümdarın yaptığı zalimlikten son derece mutsuz olan İstanbul sakinleri, hayatta kalan köpekleri geri getirmeyi başarmışlar ve onlar da o zamandan beri çoğaldıkça çoğalmıştı. Artık kimse onlara dokunamıyordu.

Bir mahalleden diğerine geçmek, bir ülkeden diğerine gitmek kadar büyük bir değişiklik gibi geliyordu insana. İstanbul'un tek bir şehir değil, bir şehrin içine saklanmış birkaç farklı şehir olduğundan şüphelenmekten kendini alamıyordu Arthur; tek bir varlık değil, binlerce kırık parçaydı sanki. Hangi sokakta olduğunuza bağlı olarak birçok farklı dil konuşulurdu burada: Türkçe, Rumca, Ermenice, Kürtçe, Arapça, Farsça, Ladino, Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Rusça, İspanyolca, Boşnakça, Bulgarca, Sırpça, Hırvatça, Makedonca, Arnavutça... Arthur, günlük gezintilerinde, kendilerine özgü kıyafetleriyle Avrupalı diplomatları, zülüflü Yahudileri, siyah tabancalı ve beyaz fustanellalı Arnavutları, koyun postuna bürünmüş Tatarları, sırtlarındaki küfelerin ağırlığı altında iki büklüm olmuş Ermeni hamalları, bellerine metal kemerler takmış Gürcüleri gözlemliyordu... Dominikan rahiplerine, Cizvitlere, papazlara, hahamlara ve imamlara rastlıyordu. Konik şapkalı Mevlevileri görüyordu. Farklı toplulukların üyelerini nasıl ayırt edeceğini öğrendi: Pomaklar, Hırvatlar, Maruniler, Romanlar, Bedeviler, Dürziler, Süryaniler, Çerkesler, Mısırlılar, Kazaklar... İstanbul'un devasa kazanında her türden aksan kaynıyordu. Bazı insanlar, her biri farklı bir zamanı gösteren çift kadranlı saatler takıyorlardı. Tüm şehir aynı anda birden fazla zaman diliminde yaşıyordu.

Londra sokakları ile İstanbul sokakları arasındaki büyük tezatlardan biri, ikincisinde kadınların pek az olmasıydı. Bir keresinde,

üniformalı görevlilerce taşınan bir tahtırevanın içinde nadir bir gezinti için padişahın hareminden çıkan bir cariyeyi gördü Arthur. Bir haremağası –Afrika'dan kaçırılan ve çocukken vahşice hadım edilen pek çok köleden biri, büyük ihtimalle– grubun önünde gidiyordu ve içeriye bakmaya cesaret eden herkesi azarlıyordu. Başka bir gün de, Haliç kıyısında yürürken, bir kayıkta, yastıklara yaslanmış, kahkahaları suyun yüzeyinde yankılanan üç Müslüman kadın gördü. Kayıkları görüş alanından çıkana kadar onları izledi.

Üsküdar'da, kenarlarına huş ve söğüt ağaçları dikilmiş çakıllı yollarda gezindi ve sonunda kendini bir kışlanın önünde buldu: Ortasında bir geçit töreni alanı bulunan, dikdörtgen şekilli, devasa bir binaydı. Burası, kısa süre önce, Kırım Savaşı'nda yaralanan binlerce askerin –İngiliz, Fransız ve Türk askerlerinin– tedavi edildiği yerdi. Arthur, koğuşları dolaşan Lambalı Kadın ve onun hemşire arkadaşlarına ve karanlıkta feryat eden, elleri ayakları donmuş, kangrenli hastalara dair o kadar çok hikâye duymuştu ki, şimdi hepsini burada görse şaşırmayacaktı neredeyse. Oysa burada bulunduklarına dair tek bir iz bile yoktu şimdi; sadece rüzgârın –lodosun– öfkesi kalmıştı geriye. İstanbul'un unutuşun şehri olduğu fark etti Arthur o zaman, gördüğü veya duyduğu hiçbir yerin olmadığı kadar hem de.

≈

Kalışının üçüncü haftası dolarken, Arthur, elçilik için çalışan bir tercüman tarafından Kapalıçarşı'ya götürüldü. Güvercinlerin yukarıdaki kubbelere girip çıktığı kemerli sokaklarda ilerlediler. Alışveriş yapanların kesintisiz akışına kapılarak yürüdüler, oymalı sütunların arasından geçtiler ve halıların üzerinde bağdaş kurup oturmuş, gözleri kadar koyu çaylarını yudumlayan satıcıların selamlarına karşılık verdiler.

Arthur, çarşının her bir bölümünün belirli bir tür malda uz-

manlaştığını keşfetti. Bir sokak sadece kumaş satıyordu: brokar, patiska, muslin, ipek, kaşmir, kadife, damasko... Bir diğeri, dekoratif cam eşyalar: nervürlü, yaldızlı, kabaralı, oymalı... Bir sonrakiyse, tütün içenler içindi: demet demet çubuklar, fildişi pipolar, kristal nargileler... Parfümlere ayrılmış başka bir sırada, sayısız şişeden, pudradan, pomattan ve merhemden gelen kokular havada birbirine karışıyordu. Arthur, taşlarla süslenmiş tütsülüklere, kına kutularına, misk keselerine, kaşları belirginleştirmekte kullanılan rastığa ve gözler için olan sürme taşına şaşıp kaldı. Çarşının bu kısmı o kadar doluydu ki kalabalık onu insanlardan oluşan bir dümen suyunun içine çekiyordu, tıpkı gelgitin bir tekneyi suyun altına çekivermesi gibi.

Bir köşeyi dönünce Arthur kendini değerli taşlarla ışıldayan bir pasajda buldu: opaller, akikler, akuamarinler, zümrütler, safirler, inciler, lâl taşları... Tezgâhların üzerine Türklerin pek sevdiği tespihler diziliydi. Durup mavi bir kabaşona baktı.

"İyi bir seçim" dedi dükkân sahibi ağır aksanlı da olsa akıcı bir İngilizceyle. "Özel bir parça."

"Lapis lazuli." Bay Bradbury'nin sözleri kulaklarında çınlarken gülümsedi Arthur. *Lapis, Latincede "taş" anlamına gelir; Lazuli ise Arapça ve Farsçada "sema, gökyüzü, koyu mavi" anlamına...*

Antik Mezopotamyalıların semavi mücevheri. *Ataların Kayası*. Arthur, *Gılgamış Destanı*'nı okurken mavi bir tabletten bahsedildiğine denk gelmişti, ancak burada bir miktar şair özgürlüğü kullanıldığını varsaymıştı hep. Oysa şimdi, taşı avucunda sanki ürkmüş bir kuş gibi tutarken, Dicle Nehri'nin kıyısında bir yerde, molozların altında gömülü, lapis lazuliye yazılmış böyle bir yazıtın olması tamamen makul geliyordu ona.

"İyi indirim yapıyorum. Sadece senin için."

Arthur tam adama verecek bir cevap düşündüğü sırada bir kargaşa duydu. Bağırış çağırışlar, ıslıklar –ve sonra bir çaresizlik feryadı.

"Tanrı aşkına neler oluyor?" diye sordu Arthur.

Tercüman daha iyi görebilmek için başını uzattı. "Görünüşe bakılırsa bir şeytana tapanla eğleniyorlar azıcık."

Arthur, taşı hâlâ elinde tutarak o yöne doğru koştu –dükkân sahibiyle tercüman da onun peşinden.

Yakınlarda şamatacı bir genç güruhu toplanmıştı, sesleri dalgalar halinde yükseliyordu. İçlerinden biri, elinde tebeşir, yaşlı bir köylünün etrafında bir daire çiziyordu. Adam, kamburlaşmış omuzları ve yüzündeki incinmiş ifadeyle, geometrik şeklin ortasında hareketsiz duruyordu.

"Bu bir Şark tuhaflığıdır" dedi, Arthur'a yetişen tercüman. "Bazı insanlar, eğer bir şeytana tapanın etrafına bir çember çizerseniz, onun oradan çıkamayacağına inanırlar –ta ki yoldan geçen biri çemberi silene kadar. Bunun doğru olup olmadığından emin değilim, ancak denemeye istekli birileri çıkar her zaman."

Arthur insanları iterek kalabalığın arasından geçti. Öne ulaştığında, Regent Sokağı'ndan satın aldığı ve süs olarak kullandığı şal desenli mendili çıkardı. Yavaş yavaş, daireyi sildi. İnsanlar seslerini kesmiş onu izliyorlardı eğlenerek. Bir Ezidi'nin taciz edilmesi olağandışı bir durum değildi ama bir Frengin ona yardım etmek için elleri ve dizleri üzerinde uğraşması görülmeye değer bir şeydi Kapalıçarşı'da.

Şamatacı gençler yavaş yavaş dağıldılar isteksizce. Yaşlı adam bütün bu zaman boyunca gözlerini Arthur'dan ayırmamıştı ama şimdi kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu.

"Ne diyor?" Arthur bilmek istedi.

"Size teşekkür ediyor." Tercüman omuz silkti. "Bir bunağın sayıklamaları işte. Diyor ki, siz iyi bir insanmışsınız, ancak dikkatli olmalıymışsınız çünkü huzursuz bir kalbiniz varmış."

Gılgamış'ın annesinin söylediği dizeyi hatırlayan Arthur'un gözleri kocaman açıldı: *Oğluma neden huzursuz bir kalp verdiniz?*

Onu seyahat etmeye ittiniz... Tam acaba adam destanı duymuş olabilir mi diye merak ederken, kelimeler akmaya başladı yeniden.

"Şimdi ne diyor?"

"İçinizden geçen bir nehir varmış –ne demek oluyorsa."

Arthur, adamı inceledi –cildi kösele gibi kırışmıştı, burun görkemliydi ve geniş kemerli, alnı açıktı; koyu renkli, gür ve kıvırcık saçları göğsüne inen sakalıyla birleşiyordu. Antik Mezopotamyalıların tasvirlerine o kadar benziyordu ki, sanki Asurbanipal zamanından kalma bir Asur kabartmasından fırlamış gibiydi.

"O taşı alacak mısın, almayacak mısın?" dedi dükkân sahibi.

Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur, avucunda bir lapis lazuli parçası ile dört yüz yıllık Kapalıçarşı'dan ayrılırken, yaşlı Ezidi'nin sözlerini düşünüyordu hâlâ. Ne demek istemiş olabilirdi acaba? *Gılgamış Destanı*'nda, şiirin dertli kahramanı evinden çok uzaklara seyahat eder ve dünyanın sonundaki nehirlerin ağzına ulaşırdı –hepsi de, başarısızlığa uğramaya mahkûm bir macera uğruna. Belki Arthur da aynı hastalıktan mustaripti. Belki de bu yüzden durup oturamıyordu bir türlü. Tek bildiği, şayet içinden geçen bir nehir varsa, o nehrin her zaman ve her şekilde melankoliye doğru akıyor gibi göründüğüydü.

H—

NARİN

Dicle Nehri Kıyısında, 2014

"Sana hiç oldu mu, anneanne?"

"Bana olmadı. Ama küçük erkek kardeşime oldu. Bir gün okuldan hıçkıra hıçkıra ağlayarak geldi. Diğer çocuklar onu yere düşürmüşler, sonra da etrafına bir daire çizmişler."

"Neden ki?"

"Çünkü insanların bizim kültürümüz hakkında uydurmadıkları efsane ve yalan kalmamıştır."

Narin babasına baktı. Onun da benzer bir şey yaşayıp yaşamadığını sormak istiyordu ama babasının gözleri yolda, elleri direksiyondaydı. Irak'a gidiyorlardı, sonunda kutsal Laleş Vadisi'ne doğru yola çıkmışlardı. Narin önde oturuyordu, bu da onun kendisini büyümüş hissetmesine neden oluyordu. Anneannesi arkadaydı, etrafını saran bavulların içi akrabalarına götürdükleri hediyelerle doluydu.

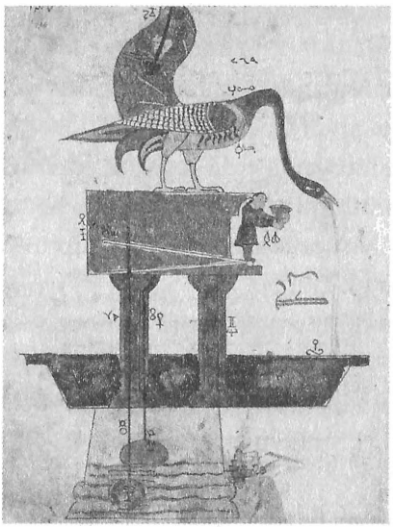
"Birisi benim etrafıma bir daire çizecek olsa, hop diye üzerinden atlardım!" dedi Narin.

"Elbette atlardın, kalbim" dedi anneannesi. "Ama insanı inciten şey tebeşirle çizilmiş bir şekil değil ki. Onun ardındaki niyet."

Türkiye-Suriye sınırında yer alan ve Irak'tan da pek uzak olmayan Cizre'ye vardıklarında, burada doğmuş ünlü bir bilim adamından bahsetti anneannesi Narin'e.

"Adı El-Cezerî'ydi. Yukarı Mezopotamya'da doğup büyümüş yetenekli bir çocuktu –tıpkı senin gibi, kalbim."

Anneannesi, El-Cezerî'nin suya hayran olduğunu söyledi. Alüvyonlu nehirlerin geniş kıvrımları, gelgit hareketleri küçük yaşlardan itibaren büyülemişti onu. Zarif çeşmeler, sulama cihazları ve su saatleri yapmıştı. Ve bir gün, daha önce hiç kimsenin görmediği bir şey yaratmıştı: bir tavus kuşu makinesi.

Tavus kuşunun kuyruğuna gizlenmiş bir kolu çektiğinizde gagasından su çıkıyordu ve böylece ellerinizi yıkayabiliyordunuz. Birkaç saniye sonra sol kapı açılıyordu ve minik bir bebek belirip sabun getiriyordu. Abdest almayı bitirdiğinizde de sağ kapı açılıyor ve temiz havlular taşıyan başka bir bebek beliriyordu.

"Müthişmiş!" dedi Narin.

Babası da katıldı sohbete şimdi. "Düşünsene, dokuz yüz yıl önce, zamanının çok ötesinde, etkileyici makineler icat emiş El-Cezerî! Bugün çizimlerinin çoğunun Amerika'da bir yerlerde olduğunu söylüyorlar. Ya bir kütüphanede ya bir müzede."

"Ha, yani onlar görebiliyorlar çizimleri ama biz göremiyoruz" dedi anneannesi.

"En azından orada güvende olurlar, anne. Aksi takdirde, Tanrı biliyor ya, çoktan yok olmuş veya kaybolmuş olabilirlerdi burada."

Büyükanne iç geçirdi. "Güvende ama kimin için, Halit? Batılılar geçmişimizi, anılarımızı alıyorlar. Sonra da, 'Endişelenmeyin, istediğiniz zaman gelip görebilirsiniz' diyorlar. Ama oralara nasıl gideriz ki biz?"

"O müzeleri dünyanın dört bir yanından milyonlarca kişi ziyaret ediyor. Kapıları ardına kadar açık."

"Evet ama milyonlarcası da seyahat edemiyor, değil mi? Biz buradayız ama tarihimiz başka bir yerde. Bedenimizi parçalara ayırıp sonra da 'Ne zaman isterseniz gelip uzuvlarınızı ziyaret edebilirsiniz' demek gibi bu."

Halit, Narin'e dönüp göz kırptı. "Anneannen bu konuda çok hassastır."

En sevdiği iki kişi aralarında anlaşamıyor diye endişelenen Narin araya girdi, "Şu tavus kuşu saati... Peki El-Cezerî de Ezidi miymiş?"

"Kime sorduğuna bağlı..." dedi anneannesi. "Bir Arap'a sorarsan, sana El-Cezerî'nin Arap olduğunu söyler. İranlılar Acem olduğunu söyler. Kürtler Kürt olduğunu söyler. Kimse bize sormaz."

Babası gaza basınca yoldaki pürüzleri hissettiler. "Arap, İranlı, Kürt veya Ezidi... bildiğimiz şey, El-Cezerî'nin müziği sevdiği. Mekanik bir müzik grubu yapmış –misafirler suda seyrederken bir teknedeki minik robotlar onlara şarkılar çalarmış."

"Hadi canım!"

"Gerçek bu. Çok ince bir zekâsı varmış" dedi babası. "Ve bu topraklarda doğan her dâhi gibi, o da unutulmuş."

"Ama sen unutmadın!" dedi Narin, onu neşelendirmek hevesiyle. "El-Cezerî'yi hatırlıyorsun sen! Anneannem de hatırlıyor!"

"Evet, tatlım" dedi babası, başını sallayarak. "Biz hafıza kabilesiyiz."

Narin alnını pencereye bastırdı, yüzünün yansıması sararan tarlalarla birleşti. Manzarayı izlemekten sıkılınca, arkasına döndü ve yanlarında getirdikleri kutuya baktı.

"Kanunu neden götürüyoruz?"

Babası cevap verdi. "Irak'ta bir usta zanaatkâr var. Çok ünlü. O bir baksın istiyorum. Enstrümanın onarılması gerekiyor ama herhangi birine de emanet edemiyorum. Hem çok eski hem de hediye, bu yüzden ona iyi bakmalıyız."

"Kimden hediye?"

Kısacık bir sessizlik oldu, ardından, "İngiliz İstanbul'dan getirmiş ve anneanneme vermiş" dedi anneannesi.

"Neden?"

"Şey –ona teşekkür etmek için. Sadece ona değil, bütün köye. Kalmasına izin verdikleri için onlara minnettarmış."

"Dur, tahmin edeyim" dedi Narin omuz silkerek. "Ve bu da eski zamanlarda olmuştu, değil mi!"

≈

Irak sınırını geçtikten sonra, istikrarlı bir şekilde Dicle boyunca yol aldılar, rehberleri nehirdi.

Anneannesi, bir zamanlar bu bölgenin Arabistan antiloplarıyla dolu olduğunu söyledi –uzun, düz boynuzları olan büyük bir antilop türüymüş, güzellikle dayanıklılığın birleşimiymiş. Tüy-

leri o kadar parlakmış ki güneş ışınlarını pürüzsüz aynalar gibi yansıtır, kavurucu sıcaklıklarda bile suyu koruyabilirlermiş. Kilometrelerce ötedeki kokuları tespit edebilir, rüzgârdaki yağmur vaadinin kokusunu bile alabilirlermiş.

Anneannesi çocukken, bölgede yaklaşık beş yüz antilop varmış. Evlendiğinde sadece bir avuç kalmışmış. Avcılar safari araçları ve otomatik silahlarıyla gelmişler. Petrol şirketi yöneticileri, misafirleri için partiler düzenleyip onları, bu mübarek hayvanları kovalasınlar diye çöle götürmüşler.

Dicle Nehri boyunda aslanlar da varmış bir zamanlar. Bu büyük kedilerin görkemli ve korkutucu hallerini ilham verici bulan sanatçılar, onları şaşırtıcı ayrıntılarla taşlara oymuşlar. Ceylanlar, tilkiler, vaşaklar, çakallar, leoparlar ve geceleri kan donduran sesler çıkaran çizgili sırtlanlarla birlikte yaşıyorlarmış. Nehrin bu bölümünde çok fazla olmasa da timsahlar da varmış. Bir keresinde bir köpekbalığı Bağdat'ın ışıklarını görmek için Hindistan'daki Ganj'dan kalkıp tüm yolu yüzerek gelmiş ve sonra da orada kalmaya karar vermiş. Ama artık hiçbiri yoktu, hayvanlar da sanatçılar da yoktu, hepsi toza dönüşmüştü. Sadece taşlar kalmıştı geriye, bir de derinlere gömülü hikâyeler.

≈

Bir mola daha verip üç saat içinde Musul'un dış mahallelerine vardılar. Buradan Leyla Nine'nin doğduğu köye gideceklerdi. *Zêrav*, "Altın Sular" Dicle Nehri ile onun kolu olan Khosr Nehri arasında yer alıyordu.

"Düşünsene, Narin" dedi babası. "Bütün buralar bir zamanlar çok büyük bir imparatorluktu. Asur İmparatorluğu en güçlü döneminde, Irak'ı, Suriye'yi, İsrail'i, Filistin'i, Ürdün'ü, Lübnan'ı, Mısır'ı, İran'ı ve Türkiye'nin bir kısmını kapsıyordu. Sadece zengin olduğu için değil, aynı zamanda korku saldığı için de güçlüy-

dü. Yeni bir toprak fethettiklerinde, tüm nüfusu göçe zorlarlardı. Zalimlikti bu. İnsanlar doğdukları yerlerle olan bağlarını kaybediyorlardı."

Binlerce yıl sonra, Ezidi yerleşimleri de benzer şekilde haritadan silindi, dedi babası, çünkü Saddam, Musul Barajı'na yer açmak için köylerin yok edilmelerini emretti. Köylüler birdenbire evsiz kaldılar. Kendi anavatanlarında mülteci oldular. Saddam ayrıca suyu bataklıklardan uzaklaştırmak için barajlar ve setler inşa etti. Oysa bu bataklıklar o kadar yeşil ve bereketliydi ki birçok kişi orijinal Cennet Bahçesi'nin buralar olduğuna inanırdı. Ancak hem Bataklık Araplarına bir ders vermek hem de bunu yaparken tüm muhaliflere bir mesaj göndermek istemişti despot.

"Biliyor musun, Bataklık Arapları pirinç ve şekerkamışı yetiştirirdi –bir de hoş kokulu salatalıklar. Ah, o koku! Ama diktatör bataklıkları yok edince, su tuzlandı, içilemez oldu. Mandalar zehirlendi. Bitkiler öldü. Düşünsene, yirmi bin kilometrekarelik bereketli toprak tamamen çoraklaştı. İnsanlar açlıktan öldü."

Babası, Amerikan işgalinin ardından gelen kaos ortamında, yakıt ve silahların ortaya çıkardığı bütün o kimyasalların ve molozların Dicle'yi kirlettiğini söyledi. Ve Saddam'ın bir zamanlar tüm kibriyle kendi adını verdiği Musul Barajı, şu an dünyanın en tehlikeli barajı ilan edilmiş durumdaydı çünkü üzerine inşa edildiği geçirgen kayalardan oluşan zayıf temeller günden güne eriyordu. Baraj, gelecekte bir noktada çökebilirdi ve eğer bu gerçekleşirse, Musul ve çevresi sadece birkaç saat içinde sular altında kalır, evler ve tarlalar ve binlerce yıllık tarih silinip giderdi. Bilhassa bir antik şehir yok olma tehlikesi altında, dedi babası: Ninova.

ARTHUR

Dicle Nehri Yolunda, 1872

Haftalar geçmişti ve Arthur hâlâ Ninova'ya seyahat etmesine izin verecek fermanı bekliyordu. Tüm hareket ve jestlerine yayılan sinirli bir gerginlik vardı üstünde. Her gün kendisi için bir haber olup olmadığını soruyordu memurlara. Her gün ona sabırlı olmasını tavsiye ediyorlardı onlar da.

Bir akşam yemekten önce aynı memurlar onu yanlarına çağırdılar. Onu Kapalıçarşı'ya götüren tercüman da odadaydı.

"Senin hakkında konuşuyorduk, Smyth. Senin biraz eğlenceye ihtiyacın olduğu hususunda hepimiz hemfikiriz" dedi tercüman. "Haftalardır İstanbul'dasın ama neredeyse hiçbir şey görmedin."

"Çok şey gördüm" dedi Arthur. "Yürüyüşlere çıkıyorum."

"Yürüyüşlerle pek de bir yere varamazsın. İstanbul'un birçok yüzü vardır, ancak gündüzleri bunlardan yalnızca birini gösterir insana. Sen onu bir de ay ışığında görmelisin. Söyle bakalım, bu gece için planın ne?"

"Odamda olacağım –kitap okuyacağım."

"Kitaplarını bırak da bizimle gel."

Üç adam o kadar ısrar etti ki Arthur pes etti. Onların peşinden dışarı çıktı ama niyeti mümkün olan en kısa sürede bu beklenmedik programdan affını istemekti. Ancak bir anda kendini yumuşacık, şık koltukları olan bir arabaya apar topar bindirilirken buldu. Kısa bir yolculuktan sonra arabadan indiler ve az ışıklı bir sokakta ilerleyerek yüksek bir bahçe kapısı ile pirinç kapı kolu olan bir eve ulaştılar. Tercüman kapıyı iki kez çaldı, birkaç saniye bekledi ve bir kez daha çaldı.

Kapıyı bir oğlan çocuğu açtı. Tek kelime etmeden, ağır perdeler, ipek yastıklar ve yumuşak halılarla dekore edilmiş bir odaya götürüldüler. Ortada içecekler ve özel lezzetlerle dolu büyük tepsiler vardı.

Arthur endişeyle etrafına bakındı. "Nasıl bir ev bu?"

"En iyisinden" dedi tercüman. "Şöyle doğru dürüst bir Şark deneyimi yaşamadan İstanbul'dan ayrılmak olmaz."

Arthur kıpkırmızı oldu. Babasıyla yayınevine gittiği günün hatırası geri döndü istemsizce; üzerinden yıllar geçtiği halde, St Giles'daki o fahişenin gözleri hâlâ onu delip geçiyordu sanki. Tam kalkıp gitmek için hamle yaptığı anda kapı açıldı ve içeriye bir kadın girdi.

≈

İstanbul'da fuhuş, bir akrobat, maharetli bir denge ustası gibiydi. Şehir surlarının üstünden ve altından gerilmiş ince bir ip üzerinde yürürdü, her adımı tehlikeliydi. Kerhane adı verilen kötü şöhretli evler çeşitli yerlerde faaliyet gösterirler ve günah olarak görülenle caiz sayılanın arasındaki o boşlukta varlıklarını sürdürürlerdi. Arada sırada, rüşvetlerinden memnun olmayan veya bir anda yükselen dindarlık hisleriyle hareket eden bir polis memuru, bir genelevi kapatmaya ve orada çalışan tüm kadınla-

rı tutuklamaya karar verirdi. Bazen de, gayretli bir imamın veya ateşli bir vaizin peşine takılan öfkeli kalabalıklar kötü şöhretli bir adrese yürürler ve sakinleri hâlâ içerideyken binayı yakmaya çalışırlardı. Böyle durumlarda, tüm mahalle, korkmuş kadınların ve arka pencerelerden karanlık geceye kaçan dehşet içindeki müşterilerin bağırış ve feryatlarına uyanırdı. Başkentten sürülen fahişeler birkaç ayda bir affedilirler, ardından bazıları sürgünde kalırken, bazıları geri döner ama sonra yine kovulurlardı.

Hamamlar da yasadışı ilişkilerin mekânı olabilirdi. Benzer şekilde, şehrin dış mahallelerindeki kervansaraylar da kendi gizli hizmetlerini sunarlardı. Oda kiralayamayanlar içinse Haliç'te süzülen kayıklar bir çeşit yatak sağlarlardı –ancak bunun da kendine has riskleri vardı. Şayet tutkulu bir anda tekne devrilecek olursa, çift kendini aşağıdaki suları boylarken buluverirdi. O zaman olabildiğince sessizce kıyıya yüzmeleri gerekirdi, çünkü yakalanırlarsa cezalandırılırlardı. Ve su üstündeki eğlenceyi bile karşılayamayanlar da, en fakir sokak fahişelerinin bir şekerleme parası karşılığında hizmet verdiği mezarlıkları ziyaret edebilirlerdi.

Bu arada, imparatorluğun dört bir yanındaki köle pazarlarında, birçoğu savaş ganimeti olarak alınıp getirilmiş yüzlerce kadın en yüksek teklifi verene satılırdı açık artırmayla. Çırılçıplak soyulup utanmazca teşhir edilen, dişleri, göğüsleri ve cinsel organları incelenen bu esirler yalnızca birer meta olarak görülürlerdi. Birçok kez alınıp satılırlardı. Eğer gelecekte efendilerine bir çocuk doğururlarsa, özgürlük hakkını kazanabilirlerdi –tabii eğer adam onları serbest bırakmayı kabul ederse, ki bu nadiren olurdu. Son zamanlarda, yapılan çeşitli reformlarla, bu pazarlardan birkaçı saray emriyle kapatılmış olsa da, ticaret yeraltında tüm hızıyla devam ediyordu. Bazen bir kadın bir geceliğine satılıp ertesi sabah geri alınıyor ve sonra da bir başkasına satılıyordu ama bu ahlaka aykırı veya günah olarak gö-

rülmüyordu. Ve bu alışverişlerden kâr edenlerin ne yasal ceza riskinden ne de dindar kalabalığın gazabından korkması gerekiyordu.

Bunların hiçbirinden haberi olmayan Arthur, az evvel odaya giren kadına aval aval baktı. Alnında parıldayan ter damlaları, tekleye tekleye konuştu: "Çok affedersiniz, bir yanlış anlama olmuş... Ben böyle bir şey istemedim."

"Elbette istemedin" dedi tercüman. "Bizim sana hediyemiz bu."

Arthur başını iki yana salladı. "Hediye istemiyorum ben. Lütfen hanımefendiye özürlerimi iletin..."

Ama şaşırarak fark etti ki kadın İngilizce anlıyordu. "Gitme, paşam. Neden erken gidiyorsun?"

Arthur, annesinin yaşlarında görünen, bu kısa boylu, şişman gerdanlı kadının burayı işleten madam olması gerektiğini ancak o zaman anladı.

Kadın da ona baktı gülümseyerek. "Müzik sever misin?"

Sanki bir işaret verilmiş gibi, üç genç kadın, ellerinde müzik aletleriyle odaya süzüldüler. Minderlerin üzerine oturup çalmaya başladılar –yavaş, tatlı bir melodi.

Arthur, istese de gözlerini alamadı üçüncü kadından. Yeşim rengi bir elbise giymiş olan ve parlak bakır rengi saçları omuzlarına dökülen kadının kucağında yatay tellere sahip yassı bir ahşap çalgı vardı.

"Karşındakini beğenmiş gibi görünüyorsun?" diye sordu tercüman, dudağı alaycı bir gülüşle kıvrılarak.

"Güzel" dedi Arthur.

"Böyle düşündüğüne sevindim."

"Ve çok da kadim."

"Pardon?"

"Resimler görmüştüm" dedi Arthur.

"Resimler!"

Arthur başını salladı. "Mezopotamya'daki kazılarda bulunduğunu okumuştum ama ne kadar ilahi bir sese sahip olduğunu hiç bilmiyordum."

"Lanet olası enstrümandan mı bahsediyorsun sen?"

"Evet, kanun" dedi Arthur sabırsızlıkla.

"Kanun!"

"Kelime, 'kural', 'yaşam ilkesi' anlamına geliyor aslında. Yunanca κανών, 'kanon'dan. Latincede de 'canon'. Çok ilginç."

Tercüman başını iki yana salladı. "Seni buraya getirmek ne büyük zaman kaybı. Sadece tercihlerinin diğer tarafta olduğu sonucuna varılabilir bu durumda. Eğilimlerinin *alışılmışın dışında* olduğunu baştan söyleseydin ya."

"Yok canım, tabii ki kadınlardan hoşlanıyor" dedi madam Arthur'u dirseğinden çekerek. Bir bardağı suyla karıştırıldığında griye dönen renksiz bir içecekle doldurup ona uzattı. "Al, iç biraz."

Tercümanın sesindeki düşmanlıktan sarsılmış olan Arthur itaat etti. Sıvı, ateş gibi yaktı boğazını. Anason kokusu çok baskındı. Biraz daha içti, oturdu, gözlerini kapattı ve müziği dinledi.

Nadiren hissettiği bir dinginlik çöktü üzerine. Halılara işlenmiş asma motifleri, madamın bileğindeki altın ve gümüş kakmalı bilezik, damasko perdelerdeki nakışlar... odadaki her ayrıntı, tezhipli bir ortaçağ elyazmasının parlak yoğunluğuna büründü. Şekiller ve desenler tek bir uyumlu girdapta birleşti. Arthur'un kalp atışları yavaşladı ve kendini huzurlu hissetti.

Arthur'un müzikten bu kadar keyif almasından eğlenen diğerleri ayaklarının ucuna basarak dışarı çıktılar ve onu kızıl saçlı kadınla baş başa bıraktılar. Kadın, parmakları sanki telleri kendi iradeleriyle çekiyormuş gibi çalmaya devam ediyordu, derken aniden durdu.

Arthur gözlerini açtı. Kadının ona merakla baktığını gördü. "Lütfen devam et" dedi, işaretle. "Eğer bir mahsuru yoksa tabii."

İtiraz etmedi kadın. Şarkılar giderek daha hüzünlü bir tona büründü. Daha önceki melodiler müşteriler içindi de, bu sonrakiler sadece kadının kendi kulakları için mi acaba diye merak etti Arthur. Kadın çalarken o da kanunu inceledi. Fildişi kaplamasına, kaplumbağa kabuğundan yapılmış mızrabına ve uzunlamasına çekilmiş gergin tellerine hayran kaldı. "Doğu'nun piyanosu" dedikleri, en ulvi ve içli notaları çıkarabilen o çalgı buydu demek. Antik Mezopotamyalıları yalnızken veya kalpleri kırıldığında teselli eden ve ihtiyaç duydukları zamanlarda morallerini yükselten şey buydu. Ve bunlar da, nice öğleden sonra, kütüphanesindeki yumuşak yastıklara yaslanıp şiir okuyan Kral Asurbanipal'e keyif veren ezgilerdi.

≈

Rakı uykusunu getirmişti, müzik de iyice ninni gibi geliyordu. Alçak sedirde uyuklamaya başladı ve vücudundaki tüm gerginlik silinip gitti. Eğer havayı delip geçen o çığlık olmasa, huzurlu bir uykuya dalarak geceyi orada geçirebilirdi. Ses sanki sokaktan geliyor gibiydi ama rahatsız edici biçimde de yakındaydı. Sesler çoğalıp gecenin kara kubbesinde yankılandı. Arthur evin önünde bir kalabalığın toplandığını fark etti dehşetle.

"Neler oluyor?"

Ama kadın enstrümanı bile almadan çoktan dışarı fırlamıştı bile. Arthur onun peşinden sahanlığa çıktığında, insanların koşuşarak merdivenlerden inip çıktığını gördü –fahişeler ve müşteriler tam bir panik halindeydiler.

"Hah, buradasın işte!" Tercüman gürültüyü bastırırcasına bağırdı. "Çabuk ol, buradan çıkmamız gerek. Yangın var!"

Arthur'un beti benzi attı. "Evde mi?"

"Bütün mahallede. Hemen gitmemiz lazım."

"Peki ya memurlar? Onları aramamız gerekmez mi?"

"Çıkış yolunu biliyor onlar. Acele et."

"Bir dakika!" Arthur odaya koştu. Kanunu alıp aynı hızla geri geldi. "Bunu burada bırakamayız!"

Dışarı adım atar atmaz yüzlerine bir sıcaklık dalgası çarptı, keskin duman burun deliklerini yaktı. Gökyüzü açık bir fırındı adeta. Başlarının üzerinde toz ve döküntüler uçuşuyordu. Kalın bir kül tabakası her yeri kaplamıştı. Uzakta camların kırıldığını, birinin feryat ettiğini duyabiliyorlardı. İnsanlar ileri geri koşuyor, parça parça mobilya taşıyor, kurtarabildikleri kadarını kurtarmaya çalışıyorlardı alevlerden.

Yüzleri boyalı ve saçları kurum içinde, yarı çıplak bir grup adam, yanan bir eve doğru koştu. Omuzlarına ip kangalları ve su pompaları asılıydı.

"Bunlar tulumbacılar –itfaiyeciler yani" dedi tercüman. "Bazıları basbayağı delidir ama inanılmaz derecede cesurdurlar."

İmkânsız dedirtecek kadar uzun bir bekleyişin ardından itfaiyeciler kutular ve sandıklar taşıyarak belirdiler, sonuncusu içinde kanarya olan bir kafes taşıyordu. Ve boyunlarından aşağı akan terlere, etraflarında parçalanıp çöken ahşap kirişlere, sanki kâğıt üzerine çizilmişler gibi kolayca tutuşan kolonlara aldırmadan derhal geri döndüler.

O gece Pera'nın üçte ikisi kül oldu. Müslümanların, Yahudilerin, Hıristiyanların evleri dumanı tüten yıkıntılara dönüştü; 9 550 bina yok oldu. 2 000'den fazla hayat söndü. Şaşkına dönen bölge halkı, ancak rüzgâr dinip de yangın söndükten sonra anlayacaktı, birkaç gün öncesine kadar İstanbul'un huzurlu ve müreffeh bir semti olan mahallelerinin uğradığı korkunç yıkımı.

≈

Saatler sonra Arthur, yürümekten bitap düşmüş bir halde elçilik binasına vardı.

Kıdemli memuru onu beklerken buldu.

"Biz de seni arıyorduk, sevgili dostum. Büyükelçi acilen seni görmek istiyor. Yangına kurban gittin diye endişelendik."

"İyiyim ben" dedi Arthur. "Bu zavallı insanlar ne yapacaklar şimdi? Her şeylerini kaybettiler."

"Yeniden inşa edecekler. Depremler ve yangınlar... İstanbul hepsini atlatmıştır. Ahşap evler yanar; ahşap evler yeniden inşa edilir." Memur sesini alçalttı. "Ama sen bunu göremeyeceksin. Bekleyişin sona erdi. Elçi sana haberi kendisi verecek ama ben önden söylemiş olayım. Fermanın geldi. Yakında Dicle Nehri'nden aşağı doğru yol alacaksın."

Kalp atışları hızlanan Arthur, kanunu havaya kaldırdı. "Benim bunu geri vermem gerek."

"Kalsın, Smyth." Adam omuz silkti. "Bunu aldığın yer muhtemelen yanmıştır. Al yanına. Belki çalmayı öğrenirsin. İstanbul'dan Ninova'ya yol uzun."

≈

Yüzünü yıkayıp saçını taradıktan, yakasına ve manşetlerine parfüm sürdükten sonra, elçiye veda etmek için mermer merdiveni tırmandı Arthur.

"Smyth, sizi görmek güzel. Lütfen oturun."

Adamın ses tonundaki bir şey Arthur'u huylandırdı ama üzerinde durmadı. "İyi haberi duydum."

"Pardon?"

"Fermanım. Gelmiş sanırım."

"Hah, o... Evet, evet, unutmuşum."

Arthur'un yüreği sıkıştı. "Beni görmek istemenizin nedeni bu değil miydi?"

"Değildi, korkarım... Size bir mektup geldi. Erkek kardeşinizden." Büyükelçi bakışlarını kaçırdı. "Anneniz... tüm faniler gibi

göçüp gitmiş –başsağlığı dilerim."

Arthur bir an gözlerini kapattı. Alnındaki damar atıyordu. Başının içinde henüz acı olduğunu anlamadığı bir zonklama vardı. "Nasıl... nasıl olmuş?"

"Korkarım ki koşulları bilmek haberi daha kolay katlanılır kılmayacak."

"Bilmem lazım. Söyleyin lütfen."

"Son zamanlarda durumu iyiye gidiyormuş ve doktorlar hastane arazisinde yürüyüşe çıkmasına izin vermişler. Bir bıçak bulmayı başarmış..."

Arthur ayağa kalktı. "Müsaade eder misiniz? Yalnız kalmak istiyorum."

"Elbette, anlıyorum. Tekrar başsağlığı diliyorum."

Arthur, kapıya doğru sendeledi, bacakları sanki çamurda yürüyormuş gibi ağırdı.

"Ha, Smyth... Seyahatinizle ilgili olarak, artık ferman geldiğine ve şiiriniz için kazı yapmanıza sultandan izin çıktığına göre, biz de işinizi kolaylaştırmak için elimizden gelen her şeyi yapacağız –tabii eğer fikrinizi değiştirmediyseniz ve İngiltere'ye dönmek istemiyorsanız. Şayet öyleyse, o da ayarlanabilir."

Arthur başını iki yana salladı. Şimdi dönmeyecekti Londra'ya. Başladığı işi bitirecekti. Ninova'ya gidecekti.

≈

Dışarıda avluda, çam ağaçları yükseliyordu başının üstünde, gümüşi renkte ve iğne gibi sivriydiler; sanki dev bir terzi yeşil yamacı iğnedenlik olarak kullanmıştı. Deniz tuzuyla karışan hanımeli kokusu midesini bulandırıyordu. Bulutlarla parça parça olmuş gökyüzüne doğru kaydı gözleri. Bir martı süzülüyordu rüzgârda ama attığı boğuk çığlık –inilti, tiz bir gaklama– bir cenazede yakılan ağıtı andırıyordu fazlasıyla.

Ev, yokluğunuzun hissedildiği yerdir; sesinizin yankısının canlı tutulduğu, ne kadar uzun süredir orada olmasanız veya ne kadar uzaklara savrulmuş olsanız da hâlâ sizin kalbinizin ritmiyle atan bir yer. Londra'da onu bekleyen hiç kimse yoktu –belki bir tek Mabel. Ancak ilişkilerinin ne kadar kısa ve yüzeysel olduğu düşünülürse, Mabel'ın da onu özleyeceğini sanmıyordu. Müzedeki meslektaşlarına gelince, onlar sadece görevlerini üstleneceklerdi, o kadar. Kaybına üzülecek veya çocukluk anılarına değer verecek hiç kimse kalmadığına göre artık bir evi de yoktu Arthur'un.

—H

ZÜLEYHA

Thames Nehri Kıyısında, 2018

Nen gittikten sonra, Züleyha, yüzen evde, pencerenin yanında oturdu, gagasında ne olduğu belli olmayan bir şey taşıyan bir martıyı takip etti bakışlarıyla. Kuşu artık göremez olunca, Nen'in getirdiği kutuyu çıkardı. Kahvaltıda çiviyazılı kurabiyelerden yiyecekti.

Gökyüzü karanlık ve kapalıydı; havada bir gök gürültüsü emaresi, Züleyha'nın dilinde elektrikli bir tat. Küçükken, balıkların fırtınada nereye saklandığını merak ederdi hep. Su öfkelenip kudururken bile, bunun onları etkilemeyeceğine güvenerek yüzmeye devam mı ediyorlardı, yoksa en ufak bir karışıklık belirtisinde kaçıyorlar mıydı ve kaçıyorlarsa da nereye? Bugün, basit sorusunun kolay bir yanıtı olmadığını biliyordu. Bilim insanları, kıyı, nehir ve deniz hayvanlarının sıcaklığa, basınca ve ışığa ne kadar duyarlı olduklarını anlıyorlardı ve onların daha sakin suları arayışlarını izleyebiliyorlardı, ancak balıkların bir fırtınada nereye gittiğinden hâlâ tam olarak emin değillerdi.

Ve nehir, oksijen seviyelerinin düştüğü noktaya kadar kirlenmişse, balıklar düzgün nefes alamaz olurlardı. Davranışları düzensizleşir –önce hızlı hızlı yüzer, hava cepleri bulmak için çılgınca hareket ederlerdi. Sonra yavaşlarlardı ve giderek ölümcül bir uyuşukluk çökerdi üstlerine. Birkaç dakika içinde kitlesel ölümler meydana gelebilirdi. Anne balıklar, yumurtalarına oksijen getirmek için çırpınırlardı ama bu çabaları onlarda takat bırakmazdı. Yine de yavrularını hayatta tutmak için, kendi enerji rezervleri tükenene kadar yelpazelemeye ve havalandırmaya devam ederlerdi. Bulanık derinliklerde, yumurtalardan gelen ışıltı birer birer kaybolur, küçük ampuller titreyerek söner ve karanlık çökerdi bir nehir öldüğünde.

≈

Duş aldıktan sonra, eve getirdiği birkaç parça giysiyi gözden geçirdi Züleyha. Hiçbiri akşam için uygun değildi. Dayısıyla yengesi şık olacaklardı, biliyordu ve Helen de şüphesiz modaya uygun giyinirdi. Her zamanki gibi kendini sönük hissedecekti onların yanında. Ama sonra Nen'in de geleceğini hatırladı ve Nen ne isterse onu giyerdi. Onun varlığı garip bir şekilde rahatlatıcıydı.

Rastgele bir gömlek çıkarıp giydi ve verdiği histen nefret etti –kumaşı kaba, rengi cafcaflıydı. Çıkardı. Bunun böyle devam edeceğini biliyordu. Sahip olduğu tüm giysileri tek tek deneyip her birini yere atacaktı ve kendisine hiçbir şeyin yakışmadığına giderek daha çok ikna olacaktı.

Uzun zaman önceki bir başka doğum günü partisini hatırladı. Ebeveynlerinin ölümünden ve dayısının ailesiyle yaşamaya başlamasından iki yıl sonra olmalıydı. The Boltons'daki ev minik ışıklar, serpantinler, kâğıt fenerler ve balonlarla süslenmişti. Daha önce hiç bu kadar güzel balonlar görmemişti Züleyha –gül rengi püsküllleri vardı ve ışıltılı konfetilerle doluydular. Onları

yanlışlıkla patlatmaktan endişe etmenize gerek yoktu. Patlasalar bile, üzerinize altın yağdırırlardı.

Masanın ortasında üç katlı, denizkızı temalı bir pasta duruyordu; o kadar güzeldi ki, onun o deniz mavisi mükemmelliğini bozmak yanlış geliyordu insana. Etrafta koşuşturan, sakız aromalı sütlü içecekler yudumlayan çocuklar vardı. Hepsi Helen'in misafirleriydi. Züleyha, Kensington'daki yeni özel okulunda henüz hiç arkadaş edinmemişti, eski arkadaşlarıysa Manchester'daydılar ve davet edilmiş olsalardı bile gelemezlerdi. Ve böylece doğum günü partisi, çoğunlukla yabancılar arasında, kendi evi olmayan bir evde, neşe kılığına girmiş sessiz bir üzüntü içinde geçmişti.

"Mumları üflemeyecek misin?" Helen'di soran, heyecanı gözlerinden taşıyordu. "Bir dilek tut!"

"İstemiyorum."

"Ama 'Doğum Günün Kutlu Olsun' şarkısını söyleyeceğiz."

"Gerek yok."

"Ne oldu ki?"

"Bilmiyorum... Pastanın üzerindeki süslemeleri beğenmedim."

"Baba!" diye bağırdı Helen, ağzını kocaman açarak.

Malik Dayı, elinde kamerayla belirdiğinde sakindi. Züleyha'nın denizkızından hoşlanmadığını duyunca, onu fondan kuyruğundan tutup yandaki bir tabağa koydu. "Daha iyi oldu mu?"

"Pek olmadı." Züleyha denizatlarını işaret etti.

Dayısı onları da çıkardı; her biri bir gedik bıraktı pürüzsüz tereyağlı kremada.

"Ama..." diye itiraz etti Helen, "pastayı mahvediyorsunuz. Çok güzeldi."

Dayısı Helen'i duymazdan geldi, gözlerini Züleyha'ya dikmişti, "Şimdi tamam mı?"

"Hayır..."

Dokuz yaşındaki Züleyha bademezmesi balığı, beze ahtapotu, altın deniz kabuklarını, filigranlı mercanları ve çikolata hazine sandığını da istemiyordu. Dayısı da onları teker teker çıkarıp üst üste yığdı –tam bir deniz felaketiydi.

"Daha iyi mi, canım?"

"Mavi kremayı da kazıyabilir misin?"

Pastadan geriye kalan yamuk yumuk kekin üstüne dokuz mum koydular ve çocukları şarkı söylemeye çağırdılar ama Helen şarkıya katıldığında yüzü allak bullaktı; gözyaşlarını bastırmak için çok uğraştı ve sesi de daha çok bir feryat gibi çıktı.

Yıllar sonra, dayısının o gün çektiği videoyu bulacaktı Züleyha. Görüntülerde mutsuz bir hali yoktu. Helen de üzgün görünmüyordu. Kimse anlayamazdı neler yaşandığını. Bir şeylerin yolunda gitmediğinin tek işareti, ezilmiş tacı ve nefes almak için çırpınan bir balık gibi açılmış ağzıyla arka planda görünen kırık denizkızıydı. Şimdi olduğu gibi o zaman da, ona kızmadığı için Malik Dayı'ya minnettar hissetmişti kendini; tıpkı anne ve babasını öldüren kazadan sonra her şeyi halledişini takdir ettiği gibi –cenaze düzenlemelerini, evin satışını... Dayısı, konut kredisi ödendikten sonra geriye kalan az miktarda parayı bir kenara koymuş ve üstüne de kendi kesesinden önemli bir miktar eklemişti Züleyha'nın eğitimi için.

Malik Dayı... her zaman güven verici, komik, destekleyici ve çeşitli açılardan katıydı ama asla Züleyha'ya karşı değil. Züleyha'nın en büyük korkusu onun tarafından bir yük olarak görülmek olmuştu. Bir beleşçi. Bir asalak. Borcunu ödemek için derslerine çok çalıştı. Helen çoğunlukla ortalama bir öğrenciydi ve hep de öyle kaldı, oysa Züleyha her dersinde çok iyiydi, sınavlardan başarıyla geçiyor, hem okulda hem de okul dışında ödüller kazanıyordu. Dayısı, kendisinin izinden gidebilecek olanın Helen değil Züleyha olduğuna inanıyordu ve Züleyha da bunun

farkındaydı. Ama kaç yıl geçerse geçsin, The Boltons'da gözlerini açtığı her sabah, odasının, yatağının, kıyafetlerinin, ayakkabılarının, oyuncaklarının ve hatta tekrar tekrar okuduğu kitapların bile ona ait olmadığını hatırlayacaktı. Annesi ve babasıyla paylaştığı, geceleri yatağında onların ince duvardan duyulan kahkahalarını dinlediği o küçük, müstakil evi özlüyordu. Gücünü toplar toplamaz –ve Maliklerin misafirperverliği de tükenmeden– oradan ayrılması gerekecekti. O ev, bir yuvadan çok, fırtınada sığındığı bir limandı sanki onun için.

Züleyha annesiyle babasını hatırladı, içten gülümsemelerini, konuşmalarındaki zarafeti, birlikte eski filmler seyretmeyi nasıl sevdiklerini ve Piccadilly Bahçeleri'nde yaptıkları keyifli yürüyüşlerde el ele tutuşmalarını. Sakin bir öğleden sonra geldi aklına; o kadar uzak bir zamandandı ki, onunla ilgili anıları bir dilek kuyusuna atılan madeni paranın dalgaları gibi vuruyordu hafızasının kıyılarına. Rüzgârların dövdüğü bir manzara. Funda ve çalı kümeleriyle çevrili tozlu bir patika. Yalnızca yusufçukların vızıltısıyla ve yürüyüş botlarının adım sesleriyle bozulan bir sessizlik. Çok ileride, büyüleyici renklerde kayalar vardı, katmanları çizgi çizgi görünüyordu ve şekilleri o kadar sıradışıydı ki sanki görünmez eller tarafından yontulmuş gibiydiler.

Babası, bir şarkı mırıldanarak hızlı adımlarla tepeye doğru yürüyordu. Arada sırada bir bitki veya böcek hakkında bir şey söylemek için duruyordu. En ağır sırt çantasını o taşıyordu ve boynundan aşağı ter damlaları süzülüyordu. Zaman zaman karısını ve kızını kontrol etmek için omzunun üzerinden arkaya bakıyordu. Gülümsediğinde gözleri kırışıyordu güneşe karşı, cildi geriliyordu. Normalde kestane rengi olan kol tüyleri altın gibi parlıyordu. Annesi onun birkaç adım arkasından geliyordu, başına yanık turuncu renkli bir bandana dolamıştı. Önlü arkalı ilerliyorlardı, gölgeleri başka gölgelere karışıyordu. Suyun mavisi

parıldıyordu uzakta, kıyıları dolmakalemden sıçrayan mürekkep damlalarına benzeyen sinek bulutlarıyla kaplıydı. Hedeflerine yaklaştıkları sırada babası bir köke takılıp neredeyse düştü. Matarası kaydı elinden ve metal şişe seke seke yokuş aşağı yuvarlanmaya başladı tangır tungur.

≈

Akşam iniyordu ve Züleyha hâlâ giyinmemişti. Pencerenin yanındaki koltuğa oturmuş, soğuk cama dokunuyordu parmak uçlarıyla. Üzerinde sadece külotu ve sutyeni vardı ve geçen teknelerdeki insanların onu görmeyeceğini umuyordu. Yeterince uzakta gibi görünüyorlardı ve bir yanıyla da pek umursamıyordu bunu. Bu akşamki toplantıya katılmaya hiç isteği yoktu. Kendi doğum günü yemeğine gitmese ne olurdu? Duş almayı, kaşlarını almayı, ağda yapmayı, yıkanmayı, egzersiz yapmayı, içmeyi, yemeyi bıraksa ne olurdu? Konuşmayı bıraksa? Garip bir şekilde, kanını donduran tek şey işi bırakma fikriydi.

Ölüm düşüncesi, uyku krallığından uyanıklık âlemine bir geçit bulmuş gergin bir rüya gibi geri döndü. Uzuvları ağırlaştı, göğsü daraldı. Yavaşça ayağa kalktı, giyebileceği uygun bir şeyler aramaya başladı. Bu akşamki yemeğe gidecekti. Kendi doğum günüydü sonuçta.

—o—

ARTHUR

Dicle Nehri Kıyısında, 1872

İstanbul'dan Musul'a olan mesafe neredeyse 1 500 kilometreydi –Thames Nehri'nin uzunluğunun dört katı. Yolculuk zahmetliydi ve Arthur da en donanımlı seyyah sayılmazdı. Orada geçirdiği süre uzadıkça, Mezopotamya'nın karmaşıklığı karşısındaki hayreti de o kadar derinleşiyordu. Barındırdığı dinlerin, inançların ve mezheplerin çokluğu onu şaşkına çeviriyordu. Aynı bölgenin, hatta aynı kasabanın insanları bile şaşırtıcı derecede farklı olabiliyordu.

Ancak antik medeniyetler üzerine okuduklarından ona tuhaf bir şekilde aşina gelen şeyler de vardı. Bazı süreklilikleri fark ediyordu: sulama kanalları, değişmeyen coğrafya, nehir kıyılarındaki sazlar... Özellikle güneyde hem evler hem de tekneler sazdan yapılıyor ve bazen aynı malzemeler tekrar tekrar kullanılıyordu –evden tekneye, tekneden eve. Gözlerini kapatırsa, kendini kolayca Kral Asurbanipal'in zamanında hayal edebiliyordu Arthur. Kimi açılardan sanki hiç zaman geçmemiş gibi geliyordu, binlerce yıl yalnızca bir rüzgâr esintisiydi sanki. Geçmiş, ne kadar uzak

veya bilinmez olursa olsun, geride bıraktığımız bir şey değildi. Yaşıyordu. Geçmiş, bir kil tabletti; yıpranmış ve kenarları kırılmış ama yüzyılların sıcağıyla sertleşmiş.

Ormanları ve taşkın ovalarını aşıyordu Arthur. Her gün aşina olmadığı odalarda ve bilinmeyen yerlerde uyanınca bir süre sonra hiçbir yer yabancı gelmemeye başlamıştı. Dicle Nehri'ne yakın bir yerlerde geceyi geçirdiği Yakup'un Hanı adlı mekânda önüne konan kömürleşmiş patatesler ve kümes hayvanı eti o kadar fazla pişmişti ki ısırmaya çalıştığında çatır çutur sesler çıkardı. Yolda arkadaş olduğu Levanten tüccar başını uzatıp göz kırptı masanın diğer tarafından.

"Tebrikler dostum, ilk antik eserini buldun bile –bu zavallı kuş Antik Mezopotamyalılardan kalmış olmalı. Al, bir müzeye götür."

≈

Şark. Bu terim kafasını karıştırıyordu –tam olarak nerede başlıyor, nerede bitiyordu? Arthur, Napolyon hakkında kitaplar okumuştu –birincisi hakkında yani, hani şu Küçük Onbaşı, Avrupa'nın Kâbusu, Kader Adamı, Korsikalı General dedikleri. Son isteği Seine Nehri kıyısına gömülmekmiş, ancak İngilizler onu Saint Helena volkanik adasına gömdürmüşler, ta ki naaşı mezardan çıkarılıp Fransa'ya taşınana kadar. Arthur'u meraklandıran şey, Napolyon'un Ortadoğu'yu ne kadar kapsamlı bir şekilde araştırdığıydı. Savaşlara yanında sanatçılar ve filozoflarla giden Büyük İskender'i kendisine örnek alan Napolyon, Mısır seferine çıkarken bütün ressamları, heykeltıraşları, dilbilimcileri, yazarları, gravürcüleri, sanat tarihçilerini, coğrafyacıları, zoologları, jeologları, mühendisleri, botanikçileri, haritacıları, matematikçileri, müzisyenleri toplamıştı. Askeri sefere yüz elli tane edebiyatçı katılmıştı. *Aydınlanma güçleri kara cahil Şark'a*

karşı. Batı'nın üstünlüğü yalnızca savaşla değil, aynı zamanda bilim, sanat ve edebiyat yoluyla da kurulmalıydı. Fransız ordusu binlerce asker, ağır top ve attan oluşuyordu ve bunlara en son teknolojik ekipman ve seyir aletleri eşlik ediyordu. Yerlilerle iletişim kurmak için yanlarında Arapça harfler basabilen bir matbaa getirmişlerdi. Napolyon'un devasa amiral gemisi, Antik ve Modern Ortadoğu'dan gelen kitapları merkezine alan muhteşem bir kütüphane içeriyordu ve bu kütüphane, üzerinde bulunduğu gemiyle aynı –ve pek de münasip– ismi paylaşıyordu: *L'Orient*[12].

"Doğu'ya gitmeliyiz. Dünyanın bütün büyük adamları şöhretlerini orada kazanmışlardır."

Tıpkı bir alevin var olmak ve yayılmak için karanlığa muhtaç olması gibi, Avrupa'nın üstünlüğü fikri de tamamen yoksunluğa ve umutsuzluğa batmış olan Şark'a ihtiyaç duyuyordu. Napolyon, bölge halkını kaderlerinden kurtarmayı ve onları atalarının ihtişamına kavuşturmayı misyon edinmişti. Bu şekilde herkes faydalanacaktı –işgalci de işgal edilen de. Bu inançla cesaretlenen Napolyon, antik eserlerin toplanması emrini verdi. Onları Louvre'a götürmek kolay olmayacaktı mamafih. Zira hırslarında yalnız değillerdi. Mısır çılgınlığı, İngilizleri de sarmıştı.

1798 Ağustos'unun ilk günü, neredeyse 3 000 ton ağırlığında olan ve 120 topu bulunan *L'Orient*, taşıdığı bir sürü asker, denizci ve bilginle beraber Nil'in ağzına vardı. Gemide birkaç kadın da vardı –eşler, hizmetçiler, çamaşırcılar ve kaçak yolcular. Abukir Körfezi'nde karşı karşıya gelen İngiliz ve Fransız donanmaları çarpışmaya başladı. Suyun üstü, upuzun ve gururlu direkleriyle her boydan gemiyle kaplıydı göz alabildiğine. Bu kadar kana alışık olmayan nehirde girdaplar oluştu. *L'Orient*'in patlamasına tanık olanlar, çıkan yangından dolayı gökyüzüyle denizin tek bir turuncu fırça darbesiyle birleştiğini söylerler. Enkaz parçaları

12. L'Orient: Fransızcada Şark, Levant (ç.n.)

–tahta, metal, branda, balast taşları ve insan eti– her yöne savruldu. Ve binlerce kitap ve elyazmasının mürekkebi çözülüp Nil'e karıştı. Amiral gemisinin enkazı hâlâ oradadır, aşağıda. Bronz havanlar, bilimsel aletler, altın sikkeler ve oralarda bir yerlerde, alüvyon ve çamurun içinde, yosunla kaplanmış ve yeraltı akıntıları tarafından dizilerek yeni sözcüklere dönüştürülmüş halde, Arapça harfli bir matbaanın ünsüz harfleri.

Arthur, Dicle'nin bambaşka bir nehir olduğunu ve sırlarını kendine sakladığını biliyordu. Nil sık sık ama öngörülebilir şekilde taşardı, bu yüzden de verdiği zarar daha hafifti. Oysa hiçbir düzene boyun eğmeyen Dicle'nin sağı solu asla belli olmazdı, her yükselişiyle herkesi gafil avlar ve felaket getirirdi. Antik Mısır'ın sırlarının ipucu muhteşem anıtlarındaysa, Antik Mezopotamya'nınkiler sessizliklerine –hikâyelerdeki boşluklara– işlenmişti. Burası, parçalanmış tabletler ve kırılmış şiirler diyarıydı.

≈

Dicle yaşlı bir nehirdi ve bu kadar uzun süre yaşamış her şey gibi o da bir nevi sıvı hafızaydı. Eski Farsçada "hızlı akan"dı, tükenmez çevikliğinde "ok gibi"ydi. Eski insanlar ona "kaplan" derlermiş. Sümercede *İdigna*, İbranicede *Hiddekel*, Arapçada *Dijlah*, Kürtçede *Ava Mezin* –"Büyük Su". Cennet Bahçesi'nden çıktığına inanılan dört ırmaktan biri olarak, doğaüstü bir ışıkla parıldardı, korkutucu, güzel ve gizemliydi, yerin üstünde ve altında yaşamı beslerdi. Anadolu'nun yaylalarında doğup bereketli kollar, yağan yağmur ve eriyen karla beslenerek, sanki başka bir yerde olmak için sabırsızlanıyormuş gibi hızla akardı ve zaman zaman kabarıp feci sonuçlar doğururdu. Cesur ve ele avuca sığmaz bir kaplandı o, öfkelendiğinde ölümcül bir düşmana dönüşürdü.

Nehirde seyahat etmek Arthur'u korkutuyordu. Sallandıkça geminin kirişleri gıcırdıyordu basınçla; öfkeyle köpüren akışın

hızı onu tedirgin ediyordu. Yol boyunca yoksul köyler çarpıyordu gözüne. Yoksulluğun kendine özgü bir topografyası vardı. Yeryüzünün kaburgalarından yükselir, çıplak uzuvlarını göğe doğru uzatırdı, hatları kuru ve zayıftı, dokununca acırdı. Yoksulluk, sınırları olmayan bir milletti ve Arthur da bu milletin yabancısı değil, özbeöz evladıydı.

Nehrin aşağısında, kayaların yükseklerine oyulmuş mağaralar gördü her iki yanda. Yüzyıllardır, zulüm gören toplulukların bu oyuklara sığındığını söyledi rehberi. Sinek bulutları tekneyi sarıyor ve akıntı onları ileriye taşıyordu. Arthur daha önce hiç bu kadar çok korku, heyecan ve beklentiyi bir arada yaşamamıştı. Bacaklarındaki sivrisinek ısırıkları kaşınıyor ve kanıyordu. Cildinin rüzgâr ve güneşten gerildiğini, yüz hatlarının yeniden şekillendiğini hissedebiliyordu. Dalgaların pruvaya çarpıp geri çekilmesini dinliyor, kaba işçilikle yapılmış teknenin suyun gücü karşısındaki dayanıklılığına hayran oluyordu.

Gözlerini kapatırsa, binlerce yıl öncesinden, tamamen farklı bir manzarayı hayal edebiliyor ve sanki kesme camdan bakar gibi görebiliyordu çevresini: cennet gibi yemyeşil bahçeler, palmiyeler ve asmalar, yenilebilir bitkiler ve süs bitkileri; her yanda çam, zeytin, ardıç, servi, nar ve incir ağaçları. Dalların arasında papağanlar süzülürken, aşağıda da evcil aslanlar dolaşıyordu. Her çeşit yemiş, zengin meyve bahçeleri ve dört bir tarafta, ta uzaklara yayılan tahıl tarlaları vardı. Bunların hepsi, vücutlarına sahiplerini belirten işaretler dövmelenmiş binlerce kölenin, bu çorak coğrafyaya su getirmek için kazmalarla kanallar oyarak, nehri dağlardan Ninova'ya kadar yönlendirmesi sayesinde mümkün olmuştu. Buradaydılar, krallar da kanal inşaatçıları da. Her şey burada gerçekleşmişti –Kral Sanherib'in iddialı hayali, torunu Kral Asurbanipal tarafından sürdürülmüş ve genişletilmişti.

Musul'a vardıktan iki gün sonra Arthur, paşa tarafından bir ziyafete davet edildi. Adamın kocaman çeneli, etli bir yüzü vardı ve yuvalarına iyice gömülmüş gözlerinden biri kahverengi, biri soluk griydi. Paşa, İngiliz'in oraya varır varmaz hemen kendisini ziyaret etmemiş olmasına bariz şekilde içerlemiş ve yine de onu ağırlamayı teklif etmek suretiyle dolaylı yoldan görgüsüzlüğünü yüzüne vurmuştu misafirinin. Ancak Arthur bu örtülü mesajı anlamamıştı.

Akşam yemeğinden sonra, henüz uzun süreler boyunca bağdaş kurup oturma sanatında ustalaşmamış olan Arthur minderinin üzerinde kıpırdanıp dururken adamlar nargile içiyorlardı. Tam o sırada, beline pirinç çanlarla bezeli fırfırlı bir etek dolamış bir erkek dansçı belirdi. Genç adamın salınıp dönmesini izlerken üzüldü Arthur. Regent Sokağı'nda gördüğü bir mücevher kutusu balerini geldi aklına, hani şu kapağını açtığınız anda neşeyle dansa koyulan minik biblolardan biri. Kapağı kapatıldığında aynı biblonun, başı öne eğik, omuzları düşük bir şekilde kutunun içine gömüldüğünden şüphelenmişti her zaman.

Onu dikkatle gözlemleyen paşa, "Eğlenmiyor gibisiniz, Bay Smyth" dedi.

Alkışlar durdu, odaya gergin bir sessizlik çöktü.

Levanten tüccar öksürdü. "Efendim, onu affedin. İstanbul'da bir yangın atlattı. Hâlâ kendine gelemedi."

Paşa başını salladı, ancak bakışları soğuktu yine de. Ama adamın bütün gücüne ve özgüvenine rağmen Arthur ona bakmıyordu. Sadece genç dansçıya bakıyordu; dansçı da bakışlarına karşılık verince Arthur kesin olarak anladı ki o an başka bir yerde olmak isteyen tek kişi kendisi değildi.

* * *

Evden ayrıldıktan sonra tüccar Arthur'a yetişti. "Paşa tehlikeli bir adamdır ve sen onu kızdırdın –bu iyi bir şey değil. Zaten güvenmiyordu sana."

"Neden ki?"

"Senin altın aramak için burada olduğunu düşünüyor. Asıl amacının bu olduğundan ve arkeolojininse yalnızca bir bahane olduğundan şüpheleniyor."

"Bir şiirin eksik dizelerini arıyorum ben. Bunu anlamak neden bu kadar zor?"

Tüccar sert bir nefes aldı. "Dostum, belki de anlamayan sensin. Başkalarının topraklarına onlara ait olan bir şeyleri almaya gidersen, senin amaçlarını sorguluyorlar diye onlara kızamazsın."

Bu beklenmedik sözler Arthur'u sarsmıştı. Acaba başkalarının topraklarına çöküp, onlara ait olanı alıp götürmek miydi gerçekten yaptığı? Halbuki o, antik eserleri toprağın altından çıkarıp onları korumaya almak için burada olduğuna inanıyordu kesinlikle ve bu eserlerin Avrupalıların elinde olmasının buralıların elinde olmasından daha iyi olacağından kuşkusu yoktu. Seyahatleri boyunca, British Museum'ın ihtişamıyla, o geniş ve serin sergi salonlarıyla, dürüst muhafızların dikkatli gözetimine ve çalışkan küratörlerin uzman incelemesine tabi olan yabancı hazineleriyle rekabet edebilecek tek bir şey görmemişti. Onun açısından bu bir sahiplik meselesi değildi, tarihi mirası takdir etme ve koruma konusunda kimin daha iyi bir konumda olduğu meselesiydi. Yoksa, Ninova tabletlerinin geçmişin hayaletlerinden başka kimseye ait olduğunu hiç düşünmemişti zaten.

İçini saran şüphe pek de uzun sürmedi. Heyecanı o kadar büyüktü ki kalbinde başka hiçbir şeye yer yoktu. Nihayet, Tufan Tableti'nin diyarındaydı. Burası Gılgamış'ın memleketiydi. Ve British Museum'ın kapılarından içeri taşınan o insan başlı, kuş kanatlı dev boğaları ilk gördüğü günden beri beklediği andı bu.

Musul'dan Ninova kalıntılarına doğru, at sırtında gidiyorlardı karanlıkta. Kısa bir yolculuktu ama hava soğuyordu ve rüzgâr da amansızdı. Arthur haritaya baktı. Yakınlarda bir köy var gibi görünüyordu. Adı Zêrav'dı.

"Burada mola verebiliriz" diye önerdi Arthur.

Rehber, "Daha güneyde başka bir köy var" dedi.

"İlkinin nesi var? Çok daha yakın."

"Orası iyi bir yer değil. Oraya gitmesek daha iyi."

Arthur'un ifadesi sertleşti. "Eğer bir açıklama yapmayacaksan, bunu konuda ısrarcı olacağım. Daha uzun bir yolculuk yapamayacak kadar yoruldum."

"Nasıl isterseniz" dedi rehber yüzünü diğer yana çevirerek. "Ama sonra uyarmadın demeyin. Zêrav, şeytana tapanların köyüdür."

H—

NARİN

Dicle Nehri Kıyısında, 2014

Zêrav'a vardıklarından ve akrabalarının yanına yerleştiklerinden beri, anneannesiyle Narin düzenli olarak köyden çıkıp Dicle Nehri kıyısında dolaşmaya gidiyorlardı.

Bugün, kıyı şeridinin dışarı doğru yay şeklinde açıldığı bir noktada, bir kayanın üzerine oturdular soluklanmak için. Uzakta, alçak binalardan oluşan bir küme görünüyordu. Köylüler, bunların yakın zamana kadar popüler lokantalar olduğunu, neon ışıklarının suyun yüzeyine vurarak gökkuşağı renkli dalgalar oluşturduğunu, esintinin etrafa lezzetli kokular taşıdığını anlattılar. Menülerinde çeşitli etler ve günlük avlanan balıklar –yayın balıkları, dikenli yılanbalıkları, bıyıklı balıklar– bulunurmuş. Tuzlu su balıkları da varmış –zargana, çipura, hamsi. Ama en çok aranan yemek ızgara sazan balığıymış yani *masgouf*.

Narin de anneannesi gibi balık yemiyordu; tıpkı domuz, horoz veya ceylan eti, bamya, karnabahar, tatlı kabağı, lahana veya marul da yemediği gibi –bunların hepsi de inançlarına aykırıydı. Şık bir restorana da gitmişliği yoktu hiç. Ama onları böyle bakım-

sız halde görmek onu üzmüştü. Hareketli ve hayat dolu oldukları zamanlarda nasıl olduklarını bilmek isterdi.

"Ah, bir ziyaretçimiz var" dedi anneannesi.

Narin anneannesinin bakışlarını takip ettiğinde, bir kayanın altından çıkmış, kuru toprakta hızla ilerlemekte olan bir akrep gördü.

"İyi günler sana" dedi büyükanne. "Hadi git, Tanrı yardımcın olsun. Zehrini de kendine sakla."

Narin kıkırdadı. "Neden hep böyle yapıyorsun? Ağaçlarla, kayalarla, akan suyla konuşuyorsun."

Anneannesi, bu dünyadaki her şeyin sürekli konuştuğunu söyledi. Tıpkı mutlak ölüm diye bir şey olmadığı gibi, mutlak sessizlik de yoktu, zira sessizlik de konuşurdu kendi dili ve lehçesiyle. Süt tereyağına dönüşürken mırıldanır; dağlar ufalanırken gümbürder; anne keçiler yavrularını sütten kestikten çok sonra da onların melemelerini tanır; kurtlar evlerine geri dönüş yolunu bulmak için ulur; cırcır böcekleri kanatlarını birbirine sürterek öter; ve insan ruhu bedensel halini terk edip bir sonrakine haline göç ederken iç çekerdi. Narin'in bir gün bu sesleri algılayamayacağı için üzülmesine mahal yoktu, çünkü hayatın ritimlerini ve iniş çıkışlarını bir kez takip ettiği takdirde, her zaman onlarla uyum içinde hareket edebilecekti. İnsan sağır olsa bile en büyüleyici müziği duyabilirdi.

"Evet ama sen tehlikeli hayvanlarla bile konuşuyorsun..."

"Şşş." Yaşlı kadın aniden donup kalmış, gözlerinin arasındaki çizgi derinleşmişti. "Şurada, nehirde bir şey var."

"Ne?"

"Sen burada kal, kalbim. Ben gidip bakacağım."

Narin, anneannesinin onu arkada bırakmasından hiç hoşlanmazdı, bu yüzden sessizce peşine takıldı. Son kalan ışıkları toplayan Dicle'ye yaklaşırlarken, Narin'in ensesindeki tüyler diken diken oldu. Suda bir ceset yüzüyordu.

"O adam... ölmüş mü?"

Anneannesi cevap vermeden önce bir an bekledi. "Zavallıcık, birilerinin kardeşi, birilerinin oğluydu. Dur bakalım onu kıyıya çekebilecek miyim."

Kızın rengi attı. "Ama suya düşebilirsin!"

"Merak etme. Dikkatli olacağım."

Anneannesi ayakkabılarını çıkardı ve elbisesini beline sıkıştırdı. Bastonunu kavrayarak, dikkatli adımlarla Dicle'ye girdi. Su, küçük dalgalar halinde uyluklarına çarpıyordu, ayaklarının altındaki taşlar yüzyıllardır süregelen akışla aşınıp pürüzsüzleşmişti.

"İzin ver, *Ava Mezin*, saygısızlık etmek değil niyetim. Al beni içine."

Böyle söyleyerek, ilerlemeye devam etti yaşlı kadın. Su göğsüne ulaştığında durdu. Tuzlumsu, bitkisel bir koku doldu birden burnuna. Bastonunu olabildiğince uzatarak, cesedi sığ sulara doğru çekmeye çalıştı. İmkânsız bir iş olduğu hemen anlaşıldı. Akıntı çok güçlüydü.

Nefes nefese kalan anneanne çabasından vazgeçti. Cesedin sürüklenerek uzaklaşmasını izlerken, ona doğru bir dua mırıldandı. "Ölüm Tanrı'nın emridir –*Mirin a'mr ē Xwadēya.* Âdemoğlu, tüm zenginliklere sahip olsa veya yüz yıl yaşasa bile, yeryüzünde sadece bir misafirdir."

Ölü adam, altındaki yırtık pantolon dışında çıplaktı. Göğsünde morumsu-kırmızı lezyonlar vardı –anneannesi bunların işkence izleri olduğunu biliyordu ama bundan Narin'e söz etmemeyi tercih etti. Yüzü kederin renklerine bürünen yaşlı kadın dönüp kıyıya doğru yürüdü.

"Boğulmuş mu sence?" diye sordu Narin yanına koşarak.

"Belki." Büyükanne dilini dudaklarının üzerinde gezdirdi. "Kimseye söylemesek iyi olur. Endişelenirler ve kimsenin yapabileceği bir şey de yok zaten."

"Tamam, anneanne."

Ne o akşam ne de ertesi gün anlattılar bu olayı Iraklı akrabalarına. Şayet onlarla paylaşsalardı, garip olaylar hakkındaki söylentileri duymuş olacaklardı. Son haftalarda, Ninova'nın her yerinde, yerli halktan birileri, şurada bir çoban, burada bir tamirci, ortadan kaybolup duruyordu. Bazıları günler sonra ortaya çıkıp neler yaşadıklarını anlatmayı reddediyor, bazılarıysa hiç geri dönmüyordu.

Restoranlar da bu yüzden birbiri ardınca kapanıyordu. Bir vakitler güneşin altında berrak ve gümüşi ışıldayan kadim nehir, artık yoğun şekilde kirlenmiş haldeydi; üstelik sadece endüstriyel atıklarla, askeri dökuntülerle ve petrol kalıntılarıyla değil, aynı zamanda darp edilmiş, şişmiş kurbanlarla da. Son zamanlarda sudan o kadar çok ceset çıkarılmıştı ki Müslüman bir din adamı balık yenmesini yasaklayan bir fetva vermişti. Irak'ın ünlü sazan balıkları insan eti yiyordu. Dökuntüleri toplamak için suyolu üstüne bariyerler kurulduğunda, yakalananlar sadece çöpler olmadı. Ağlara takılanlar aceleyle ve otopsi yapılmadan gömüldü. Adsız ruhların mezarlıkları kıyılarına yayılırken, Dicle akan bir mezarlığa dönüştü.

Anneannesi ağaçlarla, kayalarla, akan suyla sohbet ederdi. Her şeyin, her zaman konuştuğunu söylerdi. Ama bu düşman –her kim ise– hiç konuşmuyordu.

—o—

ARTHUR

Dicle Nehri Kıyısında, 1872

Zêrav köyünde Arthur'u ilk karşılayanlar çocuklar oldu. Kırkırdayarak, kocaman açılmış gözlerle evlerinden dışarı fırladılar beklenmedik ziyaretçiyle tanışmak için. Onların arkasında, şapkalarının altından uzun, ince saç örgüleri çıkan bir grup yaşlı adam yürüyordu. Ortadaki, baştan aşağı beyazlar giymiş olan şeyhti görünüşe bakılırsa. Elinde kaymaktaşından oyulmuş bir baston taşıyordu, bastonun üstünde gümüş bir süs vardı –iki tavus kuşunun arasında bir ağaç bulunan bir amblemdi bu.

"Onlara kim olduğumuzu söyle ve geceyi burada geçirebilir miyiz diye sor bakalım" dedi Arthur rehbere. "Bizi ağırlamak nezaketini gösterirler miymiş?"

"Hoş gelmişsiniz" dedi şeyh, Arthur'un sözleri tercüme edildikten sonra. "Her misafirin Tanrı misafiri olduğuna inanırız biz."

Şeyhin evine götürüldüklerinde, konuklara ilk önce keçi sütü ve kuru incir ikram edildi; ardından da nar ekşili pilav, tavuk büryan, hurmalı bir nevi kek ile bulgur hamurundan yapılmış, arasına kuzu kıyması, kuru üzüm, çamfıstığı ve badem doldurul-

muş leziz bir etli börek olan *kubba Mosul*'dan oluşan muhteşem bir sofra kuruldu.

"Size köyümüzde durmamanızı tavsiye edenler olmuştur belki. Onları dinlememeniz iyi olmuş" dedi şeyh.

Arthur kızardı; kollarını göğsünde kavuşturmuş, yanında oturmakta olan rehberine bakmamaya çalıştı. Adam yemeğine elini bile sürmemişti ve gözlerini herkesten kaçırıyordu. Onun yemekleri yemekten kasten kaçındığını hisseden Arthur, hayatında ilk kez iştahla girişti yemeğe.

"İnsanların sizler hakkında kötü şeyler söylemesine çok üzülüyorum" dedi Arthur, lokmaların arasında. "Bu çok incitici olmalı."

Şeyh gülümsedi, gözlerinin etrafındaki çizgiler belirginleşti. "Biz de herkes gibi Tanrı'nın çocuklarıyız. Ama insanlar adil değiller ve hayat bize güçlü, dayanıklı olmayı öğretti. Aksi takdirde asla sağ kalamazdık."

Akşam yemeğinden sonra küçük fincanlarda kahve ikram edildi.

"Dikkatli olmalısınız" dedi şeyh. "Musul Paşası sizin altın peşinde olduğunuzu düşünüyor. Güçlü bir adamdır o."

Bölgedeki insanların kendisi hakkında konuştuğunu anlayınca Arthur'un yüzünde bir şaşkınlık gölgesi gezindi.

Düşünceli bir şekilde başını salladı. "Ben altınla ilgilenmiyorum. Büyük Tufan hakkında yazılmış eski bir şiiri arıyorum."

Şeyh çenesini kaldırdı. "O halde doğru yerdesin çünkü onların hepsi buralarda oldu –Gemi ve Tufan. O zamandan beri yedi bin yıl geçtiğine inanırız biz –her bin yılda, yedi melekten bir tanesi yeryüzüne inmiştir insanlığa yardım etmek için– her ne kadar insanlar pek bir şey öğrenmemiş olsa da."

Yavaş yavaş, orada bulunanlar kalkıp evlerine gittiler ve odada sadece birkaç adam kaldı. Maltızdaki ateş çıtırdarken şeyh sordu, "Ülkenizde bir karınız var mı? Çocuklarınız?"

"Hayır" diye kısaca yanıtladı Arthur.

"Yolunuzu bekleyen kimse yok mu?"

Arthur tereddüt etti. "Bir nişanlım var."

"Onu seviyor musunuz?"

Arthur'un konuşmasını engelleyen şey utangaçlık değildi, izahı mümkün olmayan bir hüzündü. Çünkü çocukluğundan beri bir hayalet nehir –asla dinlenmesine veya kök salmasına izin vermeyen güçlü bir akış– tarafından nasıl sürüklendiğini açıklayacak bir dili yoktu, hem de yanında tercümanı olsa da. Kapıldığı akıntı gönül meselelerinden daha güçlüydü –ya da o öyle olduğuna inanıyordu.

Hâlâ ne cevap vereceğini bilemeyen Arthur görüş alanının kıyısında bir hareket hissederek topuklarının üzerinde döndü. Odaya biri girmişti.

"Bu benim evlatlık kızım" dedi şeyh. "Kadınlar akşam sohbetlerine katılmazlar –ama o farklıdır. O bir *faqra*."

"*Faqra* mı?"

"Evet, Leyla bir kâhindir."

Bir *faqra*, başkalarının fark etmeden yanından geçip gittiği şeyleri algılayabilir diye açıkladılar Arthur'a. Çevreyi, tıpkı bir saz kamışçını kuşunun bataklık sularının içini ve dışını bildiği gibi bilirdi. Balıkçılların uçuşundan, karınca yuvalarının şeklinden veya örümceklerin tuhaflıklarından yaklaşan bir fırtınayı anlayabilirdi. Bir *faqra*, keşke hiç öğrenmeseydim dediği şeyleri öğrenir ve bir kez öğrendiğinde de asla unutamazdı. Bu yüzden erken öldükleri söylenirdi, kalpleri bu yükü çok uzun süre taşıyamazmış. Köydeki o ilk gecesinde Arthur, Ezidi olmak için o inancın içine doğmak gerektiğini öğrendi. Kimse sonradan Ezidi olamadığı ve Ezidiler Ezidi olmayanlarla evlenemediği için ve toplulukları defalarca saldırıya uğrayıp din değiştirmeye zorlandıkları için, nüfusları komşularıyla karşılaştırıldığında sayıca az kalmıştı. Şeyhin evlatlık kızı uzun bir müneccimler soyundan geliyordu. Geçmişi

anlatıp geleceği tahmin ederlerdi bu müneccimler, geri kalanlarımızdan saklanan gizemleri ortaya çıkarırlardı. Tanrı vergisi bir kabiliyet olmasına rağmen, aynı zamanda ağırbaşlılıkla katlanılması gereken bir illetti de bu. *Faqra*lar, kendilerine ait bir zamansal bölgede, zamanın başlangıcına geri dönen döngüsel bir tarih içinde yaşarlardı. Yüzyıllar içinden yankılananları anlar, acı dalgalarında yol alır, hikâyelerden kalanları toparlarlardı. Bilginin koruyucuları, hafıza bekçileriydi onlar. Çok az şeyin yazıya döküldüğü hatta hiç dökülmediği bir kültürün kütüphanecileriydi.

≈

Ona sundukları yatak yumuşak ve temizdi; çarşaflar biberiye kokuyordu. Yakup'un Hanı'ndaki kaşındıran döşekten sonra, Arthur'un bedeni pek memnun oldu. Ânında uykuya daldı. Gecenin geç saatlerinde, garip bir sesle uyandı –uzaktan gelen bir hışırtıydı bu. Kalbi hızla çarparak, pencereyi açıp dışarıya baktı.

Orada, ışığında kitap okusan okunacak kadar parlak bir Ay'ın altında, funda kümelerinin arasında bir gölge duruyordu. Arthur onun kim olduğunu hemen anladı –şeyhin kızıydı. Leyla ayak bileklerine kadar uzanan beyaz bir giysi giymişti. Uzun ve koyu saçları omuzlarına dökülüyordu. Çıplak ayakları, sanki yumuşacık bir halıda yürür gibi nazikçe basıyordu yere. Arthur onun uyurgezer olduğunu anlamıştı. Bu o kadar tuhaf bir görüntüydü ki, büyülenmiş halde izlemekten başka bir şey gelmiyordu elinden. Ama sonra ayıp ettiğinden endişelenerek başını geri çekti. Yeniden uyuduğunda, çok tuhaf bir rüya gördü –annesini, eski genç ve güzel haliyle, aynı beyaz giysi içinde Thames Nehri'nin kıyısında çamur eşelerken gördü, giysisinin eteği balçığın içinde sürükleniyordu.

Sabahın erken saatlerinde, neşeli kahkaha sesleriyle uyandı Arthur. Yaklaşık yirmi tane çocuk penceresinin dışında toplan-

mış, onu daha iyi görebilmek için itişip kakışıyorlardı. Hareket ettiğini görünce gülerek kaçtılar.

"Beni ne zamandır seyrediyorsunuz siz?" dedi Arthur gülümseyerek.

Rehberini aradı her yerde ama Ezidi misafirperverliğini kabul etmeyi reddederek kimseye haber vermeden karanlıkta çıkıp gittiği çabucak anlaşıldı. Adamın davranışından kendini mahcup hisseden Arthur, herkesle birlikte kahvaltıya oturduğunda, bir kez daha iki kişilik yemek yedi. Bunu yapmak hiç de zor değildi gerçi, çünkü yemekler lezzetliydi: otlu peynir, Sincar'ın arı kovanlarından gelen siyah bal, taze pişmiş lavaş ekmeği ve yediği en lezzetli tereyağı. Arthur iştahla yemeğe girişti ama bir an önce işe koyulmak için öyle bir telaşla yiyordu ki köylüler şaşkın şaşkın bakıyorlardı. Neden acele ettiğini açıklamaya çalıştı ama nasıl anlatacağını bilemiyordu.

Şeyhin ortanca oğlu yetişti yardımına. Genç adam –Dişan– İstanbul'da yaşamış ve Bağdat'ta eğitim görmüştü; Kürtçe, Arapça ve Türkçe'nin yanı sıra İngilizce ve Fransızca da konuşabiliyordu. Arthur'un yeni tercümanı olmayı memnuniyetle kabul etti.

"Lütfen onlara kazıya başlamam gerektiğini söyleyin. Bana gösterilen nezaket için çok minnettarım."

Arthur'un sözleri tercüme edildiğinde, "Gidip şiirinizi arayın" dedi şeyh. "Ama çadırda uyumanıza gerek yok. Köyümüz yakın. Burada kalmanız işinizi kolaylaştırır. Dilediğiniz sürece misafirimiz olabilirsiniz."

"Ne kadar... ne kadar cömertsiniz" dedi Arthur. "Size yük olmak istemem."

"Yük değil" dedi şeyh. "Misafirlerle paylaşılan soğanın kızarmış kuzudan daha lezzetli olduğuna inanırız biz."

Ni-no-va. Sonunda burada olmanın sevinci! Nicedir ayrı düştüğü sevdiğiyle yeniden bir araya gelen bir âşık gibi hissediyordu Arthur kendini.

Arkeolojik kazıda çalışmanın insana haddini bildiren bir yanı vardır. Bir çukurun dibinde, elinizde mala ve fırçanız, sıcağın ve tozun içinde uğraşır, binlerce yıllık tortuların arasında yavaş yavaş yol alırsınız. Şimdiki zamanı uzak geçmişten ayıran sınır çözünür ve birden kendinizi, çoktan ölmüş ve gömülmüş olsa da enteresan bir şekilde canlanan kayıp bir dünyaya düşerken bulursunuz. Algılarınız değişir: Sağlam ve görkemli görünen her şeyin –sarayların, sukemerlerinin, tapınakların– kırılganlığını fark ettiğiniz kadar, küçük ve önemsiz görünen şeylerin de –fildişi bir yüzüğün, bronz bir sikkenin, bir lades kemiğinin– dayanıklılığını fark edersiniz... Bir arkeolog için hiçbir şey önemsiz değildir. En sıradan buluntu bile olağanüstüdür.

Buraya –Kuzey Sarayı'nın kalıntılarının üstünü örten höyüğe– Koyuncuk diyorlardı. Dicle'nin hemen karşı kıyısında, 12 metre yüksekliğinde, içinde gizemler saklayan bir tepeydi. Binlerce yıl önceki bir yaz başı öğleden sonrasında Kral Asurbanipal'in başına gökten minik bir yağmur damlasının düştüğü yerdi burası ve Arthur Smyth'in şu anda toprak katmanlarını, zaman katmanlarını kazdığı yerdi.

IV
SUYUN ANILARI

—H

ZÜLEYHA

Thames Nehri Kıyısında, 2018

Züleyha, yanında konuk olarak getirdiği Nen'le birlikte Malik Dayı'nın evine adım attığı anda, belki de onları tanıştırmanın o kadar da iyi bir fikir olmadığına dair bir şüphe sancısı düştü içine –akşam yemeğine oturduklarında tam ölçekli bir kaygıya dönüştü bu sancı.

"Peki bir dövme sanatçısı ne kadar kazanıyor?" diye sordu Malik Dayı, peçetelerini kucaklarına sererlerken.

"Canım!" Malik Yenge kaşlarını kaldırdı.

"Ne? İnsan kendi evinde sohbet edemez mi yahu?"

Nen eğleniyor gibi görünüyordu. "Geçimimi sağlayacak kadar kazanıyorum."

"Ve Chelsea Limanı'nda pek de ucuz olamayacağını tahmin ettiğim bir yüzen eve sahip olacak kadar."

"Canım!"

Malik Dayı sandalyesinde arkasına yaslandı. Yeni bir soru bulması bir an bile sürmedi: "Suda olmayı bu kadar seviyorsan, sen neden orada yaşamıyorsun? Bir sorunu mu var evin? Tekne su mu sızdırıyor?"

Nen, bu münasebetsiz sorgulama karşısında ne bozulmuş ne de şaşırmış gibi görünüyordu. "*Derini Gören Kadın*'ın hiçbir sorunu yok, sizi temin ederim, Bay Malik. Yalnızca bir süre önce kız arkadaşımla –eski kız arkadaşımla– birlikte yaşamaya başlamıştım. Ne yazık ki yürümedi ve ayrıldık. Tekneye geri dönmeyi düşündüğüm sırada çoktan kiralanmıştı bile."

Malik Dayı'nın kaşları havaya kalktı ama hiçbir şey söylemedi –ta ki şarabından bir yudum alana kadar. "Demek eşcinselsin?"

"Canım!"

"Sorun değil" dedi Nen sakince.

Dayı başını salladı. "Elbette sorun değil! Neden olsun ki? Hiçbir şey sorun değil. Bugünlerde herkes bir şey zaten..."

Malik Yenge araya girdi, "Züleyha'nın arkadaşı olan herkese kapımız açık bu evde."

Nen başını geriye atarak Züleyha'ya gülümsedi. "Tam olarak arkadaş değiliz gerçi." Ama daha konuşur konuşmaz Malik Dayı'nın yüzünün düşmesinden bu sözlerin nasıl anlaşılabileceğini fark etti. Bu yüzden aceleyle ekledi, "Yani, daha yeni tanıştık. Arkadaş oluyoruz."

"O halde hep birlikte arkadaşlığa kadeh kaldıralım, olur mu?" diyerek lafa karıştı Malik Yenge. "Ama Nen, sen içmiyorsun. Sana farklı bir şarap ikram edebilir miyim? Bu senin damağına hitap etmedi herhalde."

"Şarap harikadır, eminim" diye cevapladı Nen. "Ben içki içmiyorum. Bu ay sekiz yıl oldu içkiyi bırakalı."

Ardından gelen sessizlik kısa ama yoğundu. Bir an hepsi ona baktılar –Malik Yenge gizleyemediği bir merakla, Malik Dayı memnuniyetsizlikle ve Züleyha hayranlığa yakın bir şeyle. Kendisiyle, yaraydı bereydi demeden her şeyiyle, bu kadar barışık olan birini hiç görmemişti daha önce.

Nen'in bakışları hepsinin yüzlerinde dolandı. "Ama yine de dostluğa kadeh kaldırmak isterseniz, size su ile katılmaktan mutluluk duyarım."

Ve hepsi kadehlerini kaldırdılar.

≈

Koridorda telaşlı ayak sesleri yankılandı. Birkaç saniye sonra Helen içeri girdi, hafiften soluk soluğa. Üzerinde tasarımcı elinden çıkma bir ceket ile pileli bir midi elbise vardı, ikisi de gözlerini ortaya çıkaran pudra mavisi tonundaydı; göz alıcı görünüyordu.

"Biliyorum, biliyorum! Geç kaldım."

Dudaklarının kenarlarında içten bir gülümsemeyle doğruca Züleyha'ya koştu. "Doğum günü kızı nasıl? Seni ne kadar uzun zamandır görmedim! Galeriye uğradığında orada olmadığıma üzüldüm. Dur, sana bir bakayım."

Önce parfümlü bir kucaklamanın içine alınıp, sonra da incelenmek üzere bir kol boyu mesafede tutulan Züleyha, bir tutam saçını alıp kulağının arkasına sıkıştırdı beceriksizce. O saniyede, kendini kuzeninin gözlerinden görmeden edemedi –biçimsiz kıyafetleri, makyajsız yüzü ama en çok da bu evdeyken hep üzerine yapışan o belirsizlik. Rahatsızlık bir duygu durumu değildi onun için, günde birkaç kez kolayca içinden geçiverdiği bir kapıydı. Çenesini kaldırarak, "Bir arkadaşımı getirdim" dedi. "Bu Nen."

"Merhaba, Nen" dedi Helen.

Züleyha ikisinin el sıkışmasını izledi. Gümüş simli göz farının altında Helen'in gözlerinin yorgun ve sıkıntılı göründüğünü ancak o zaman fark etti.

"Lily'ciğim nasıl?" diye sordu Züleyha.

Yüzü aniden solgunlaşan Helen, bir sandalye çekti. "Hâlâ testler yapıyorlar." Sesinde bir pürüz vardı. "Zor bir haftaydı, sanırım bir içkiye ihtiyacım var."

Züleyha Helen'in elini okşamak için eğildi. Ama bir saniye geç kalmıştı. Onu fark etmeyen Helen babasına uzanmıştı bile. "Benimle hastaneye geldiğin için teşekkür ederim, baba."

Züleyha, Helen'in yüzünde beliren ifadeyi tanıdı –derin bir minnettarlık duygusu. Dayısının onda her zaman uyandırdığı duyguydu bu.

"Şu masaya bakın: Ne şanslı bir adamım" dedi Malik Dayı. "Karşımda oturan karım, iki yanımda iki kızım. Ve bize katılan hoş bir sürpriz konuk. Bu da bir kutlamayı gerektirmiyorsa, ne gerektirir acaba? Boş verin bu şişeyi. Hadi güzel bir Napa açalım. Screaming Eagle'a itirazı olan var mı?"

≈

O akşam dayısı her zamankinden fazla içti. Karısının müdahalelerini duymazdan gelerek, hizmetçiyi filan beklemeden bardağını doldurmaya devam etti. Nedense, üçüncü şişe bittikten sonra, tüm sözleri Nen'e yöneldi. Screaming Eagle'a gitgide daha fazla teslim olarak, önce tutarlılığın, ardında da anlam bütünlüğünün elden gittiği uzun monologlara girişti.

Bir an dedi ki: "Ortadoğulu olmaktan gurur duyuyorum, Nen. Bizim bölgemiz her zaman yanlış anlaşılmıştır. Bir Batılıya, 'Suriye, Ürdün, İran, Irak, Lübnan ve Türkiye'nin haritada nerede olduğunu biliyor musun?' diye sor. Bomboş bakacaktır. Onların gözünde hepimiz dünyanın bir ucundaki bir yerlerdeniz. Mezopotamya'nın bir medeniyet pınarı olduğunu bile bilmiyorlar. Şehirleri, matematiği, yazıyı, astronomiyi, hatta canına yandığımın tekerleğini bile biz icat ettik! Ve saati de. Biz olmasak zamanı nasıl ölçeceklerdi? Bize ne kadar borçlu olduklarını bilmiyorlar."

Nen başını salladı. "Katılıyorum, birçok olumsuz klişe var..."

Sabırsızca araya girdi Malik Dayı, "Bizim insanlarımız, Nen, bizler asla kahraman olmuyoruz. Her zaman onların hikâyelerindeki kötü adamlarız! Eğer değilsek, o zaman da yancıyız. Don Kişot'un Sancho Panza'sı. Robinson Crusoe'nun Cuma'sı. Tom Sawyer'ın Huckleberry Finn'i."

"Sherlock Holmes'ün Dr. Watson'ı..." diyerek yardımcı oldu Nen.

"Kesinlikle! Yerimizin geri planda olduğunu bildiğimiz sürece sorun yok. Bazılarımıza tahammül bile edebilirler hatta. Bıktım usandım."

"Anlıyorum" dedi Nen. "Böyle hissetmekte çok hakl..."

"Ama sakın yanlış anlama, ben Ortadoğulu değilim" diye sözünü kesti Malik Dayı. "Ben Levantlıyım! Helenistik kültürün gururlu bir mirasçısıyım. Akdeniz ve Yakın Doğu bir bütündü. Artık kimse bundan bahsetmese de bu bir gerçek. İzmir, İskenderiye, Beyrut –hepsi son derece kozmopolit şehirlerdi. Ayrı kutularda yaşamıyorduk biz; Rumlar burada, Süryaniler şurada diye bir şey yoktu. Sürekli iç içeydik. Antik Yunan ve Roma klasikleri nasıl hayatta kalacaktı eğer Arapçaya çevrilmemiş olsalardı?"

"Doğru, borcumuz..." diye denedi Nen.

Ama Malik Dayı çoktan başka konuya geçmişti bile. "Yine de hiçbir şey bana Britanyalı olmaktan daha fazla gurur vermiyor. Lordlar Kamarası'ndaki ilk konuşmamı duymuş muydun? Tutkuluydu, gerçekten ateşliydi. Dedim ki, bizi bu kadar büyük bir ülke yapan şey birbirimize karışıp bir olmaktır. Britanya'da farklılıklar bize güç katarken, hoşgörü de bizi birleştirir."

Ve gece böylece uzayıp gitti.

Çarkıfelek meyveli ve mangolu doğum günü pastası servis edildiği sırada, Malik Dayı da coğrafi turunun sonuna gelmişti. Şimdi, şarabını kadehinde çevirirken omuzlarını dikleştirdi ve şöyle dedi: "Züleyha bizim için çok değerlidir, Nen. Kendi kızımızdan farkı yoktur. Çok küçük yaşta çok şey geldi başına. Hiçbir çocuk bu tür bir kayıp ve acıya katlanmak zorunda kalmamalı. Ve o yine de her zaman çok tatlıydı. Örnek bir öğrenciydi. Çalışkan. Kararlı. Her yıl sınıfının birincisi. Asla bir asi olmadı... Hatta benim isteklerime karşı gelerek bilimi tercih ettiğinde bile, kararına saygı duydum. Bir yanımla anladım onu. Sorun değil,

dedim kendi kendime. Herkesin işletme veya finans okuması gerekmiyor, her ne kadar kafasının bunlara basacağı bariz olsa da. Ama o bir idealistti."

"Anlıyorum" dedi Nen.

"Anlıyor musun? Çünkü ben anlamıyorum!" dedi Malik Dayı. "Hayatı boyunca bu kadar istikrarlı ve sağlam durmuş birinin, hiçbir sebep yokken evliliğini nasıl bitirebildiğini, güzel dairesini terk edip Thames Nehri'ndeki uyduruk ve belki de delik deşik ve sızdıran bir tekneye nasıl taşınabildiğini ve sonra da yanında alkolik bir eşcinsel dövmeci olan yeni bir *arkadaş*la nasıl karşımıza çıkabildiğini anlamıyorum..."

"Canım!"

"Dayı!"

"Baba!"

Malik Dayı ellerini havaya kaldırdı. "Hepimiz yetişkiniz burada, değil mi? Ben sadece gerçekleri söylüyorum. Birini mi gücendiriyorum? Gücendin mi, Nen?"

"Ben iyiyim" dedi Nen, yüzünde durumu eğlenceli bulduğunu gösteren bir ifadeyle.

Malik Dayı, şarabından bir yudum daha aldı, aklı başka yerlere gitmişti. Sonra iç çekerek, yan gözle Nen'e baktı yine. "Züleyha bana *Gılgamış Destanı*'nı sevdiğini söyledi."

"Seviyorum, evet."

"Ve karakterlerinden de dövme mi yaptırıyorsun?"

"Yapıyorum, evet."

"Hey Tanrım!" Bir iç çekiş daha. "Ama harika bir şiirdir doğrusu."

Nen başını salladı. "Öyle –ve dünyanın her yerinden hayranları var. Dükkânıma gelen turistleri görmelisiniz –Japonya'dan, Norveç'ten, Kanada'dan... Kadim şiir bizi sınırların ötesine taşıyıp bir araya getiriyor ama öte yandan, garip bir şekilde, onu nasıl yorumlayacağımız konusunda asla anlaşamıyoruz. Bu yüzden

de hem diktatörlere hem muhaliflere hem güçlülere hem zayıflara hitap edegelmiş. Farklı şekillerde okunabiliyor."

"Peki sen nasıl okuyorsun?" diye sordu Malik Dayı.

Nen cevap vermeden bir saniye düşündü. "Bence destan, her şeyden önce insan olmanın hem kırılganlığını hem de dayanıklılığını anlatıyor ve bir de değişim olasılığını. Sadece kendine değil, başkalarına da önem vermeyi öğrenmeyi. Kabul edelim ki, Gılgamış başlangıçta berbat bir insan ve ancak sevgi, dostluk ve kayıp onu daha alçakgönüllü ve nazik biri haline getiriyor. Yani geleneksel anlamda bir kahramanın olmadığı bir hikâye bu; her şey ya kırık dökük ya da akışkan, tıpkı hayatın kendisi gibi."

Malik Dayı dudaklarını büzdü. "Sana katılmıyorum, hayatım. Ben bu şiirin ölüm korkusuyla ilgili olduğuna inanıyorum. Hepimiz bu ölümlü dünyanın hırgürüyle bir noktada vedalaşmak zorundayız, tabiri caizse; hepimiz mezarı boylayacağız. Bundan kaçış yok. Peki nedir buradaki ahlak dersi? Basit. Destan bize der ki, ölümsüzlüğe ulaşamayacağımız, hatta gençliğimizi bile uzatamayacağımız için, yiyelim, içelim, eğlenelim ve her zaman ailemize ve arkadaşlarımıza öncelik verelim. Kendi insanlarımıza yani. Evrensel mesajı budur. Aile her şeyden önce gelir."

Nen suyundan birkaç yudum alıp, bardağı bıraktı. "Neden?"

"Ne demek neden?"

"Neden ailenin her şeyin üstünde olması gerekiyor?"

Malik Dayı kaşlarını çattı. "Enteresan soru. Henüz kendi aileni kurmadığını tahmin ediyorum. Zamanı geldiğinde fikrin değişecektir."

Nen geri adım atmadı. Ses tonu hâlâ sakindi ama artık bir sivrilik duyuluyordu. "Herkes evlenmek veya çocuk sahibi olmak zorunda değil."

"Öyleyse üzgünüm, demek ki bahsettiğim adanmışlığın ne olduğunu asla bilemeyeceksin."

"Canım!"

Malik Dayı karısına döndü, gözlerinde sert bir ifade vardı. "Beni sürekli azarlıyorsun. Bütün akşam üstüme geldin ama en azından ben dürüstüm. Aklımdan ne geçiyorsa söylüyorum –senin aksine! Sen pis işlerini bana yaptırıyorsun, ki kendi ellerin temiz kalsın. Her zaman azizi oynuyorsun, günahkârlık da bana kalıyor."

Bu beklenmedik ve cüretkâr sözler, tam ortalarına düşüp rahatsızlık dalgaları yarattı. Bir an hiç kimse konuşmadı. Malik Yenge peçetesiyle dudaklarını sildi ve başını kaldırdı.

"Sanırım kahve vakti geldi. Bazılarımız yeterince şarap içmiş belli ki."

≈

Kahve –ve bir demlik papatya çayı– ince porselenler içinde servis edildikten sonra, konuğunun berbat bir gece geçirdiğinden endişelenen Züleyha özür dileyen gözlerle Nen'e baktı.

"'Peki *Gılgamış Destanı*'nda özellikle çok sevdiğin bir bölüm var mı?"

Nen gülümsedi, hem soru hoşuna gittiği için hem de Züleyha'nın ortamı yumuşatmaya çalıştığını anladığı için.

"Aslına bakarsan var. Enkidu'nun yola çıkmadan hemen önce Gılgamış'a söylediği bir dize var. Bence bir arkadaşa, eşe veya sevgiliye söylenebilecek en güzel şeylerden biri." Nen bir saniye durdu, gözleri titrek mumların ışığında parıldadı ve sonra ezberden okudu:

"Yola çıkacağım dedin, işte çıktın da
Korku nedir bilme, gözün üzerimde olsun hep."

"Güzelmiş" dedi Züleyha.

Ve herkesi şaşırtarak, Malik Dayı da kabul etti. "Gerçekten güzel!"

Kadim bir dünyadan gelen bu on üç kelime bir şekilde bütün havayı değiştirdi ve akşamın geri kalanı sorunsuz geçti.

* * *

Akşam bitmeden, Malikler Züleyha'ya ortak doğum günü hediyelerini verdiler. Yine büyük bir zarf –dayısının antetli zarflarından. Bir an için bunun daha önce reddettiği para olmasından korktu Züleyha ve bu düşünceden rahatsız oldu, ancak onun yerine bir seyahat acentesinin hediye çekini buldu zarfın içinde. Yanında, Malik Yenge'nin, harfleri hafifçe sağa yatık, düzgün el yazısıyla yazılmış neşeli bir doğum günü kartı vardı.

Züleyha'ya istediği bir zamanda, istediği bir yerde, iki kişilik bir hafta tatil hediye etmişlerdi, üstelik *business class* uçuşlar ve beş yıldızlı konaklama da dahildi. Şu anda hem işinde hem de kişisel hayatında meşgul olduğu için, çeki kendisi için ne zaman uygunsa o zaman kullanabileceğini söylediler.

"Ay, bu harika... ama çok fazla yahu... Teşekkür ederim" dedi Züleyha, rahatsız olduğunu fark etmesinler diye başını eğerek.

≈

Gitmek üzere kalkan Züleyha'yla Nen birlikte yürüdüler. Kareem ceketlerini ve çantalarını tutarak kapının yanında onları bekliyordu.

"Senin için taksi çağırdı yine."

"Teşekkür ederim, Kareem."

Bahçeye adım attıklarında baş döndürücü bir toprak ve yasemin kokusu karşıladı onları.

Züleyha uzun bir soluk verdi. "Dayımı, beni özel arabası ve üniformalı şoförüyle bir yere göndermemeye ikna etmeyi başar-

dım. Ama taksi ayarlamasını engellemem mümkün değil. Seni de bırakabilir miyim yolda?"

Nen gülümsedi. "Metro daha kolay olur ama teşekkür ederim."

Endülüs çeşmesinin yanından geçtiler, su huzur içinde şırıldıyordu.

"Dayım bazen zor olabiliyor. Çok sabit fikirli –sanırım bunun yaşla da ilgisi var. Yaşlandıkça daha katı oluyor."

Nen yorum yapmadan dinledi.

"Ama ona o kadar çok şey borçluyum ki. Annemle babam öldükten sonra beni onlar büyüttüler. Onlar olmasaydı –özellikle de dayım olmasaydı– hayatım çok daha zor olurdu" dedi Züleyha. "Neyse, sana bunları neden anlattığımı bilmiyorum. Bu geceki davranışları için çok özür dilerim."

"Dileme" dedi Nen yumuşak bir sesle. "Başkaları adına özür dileme."

Elektronik bahçe kapısının açılmasını beklediler ve açıldığında kaldırımda yan yana durup, ağaçlarla çevrili sokağa giren siyah taksinin ağır ağır onlara doğru gelmesini izlediler.

"Harika bir akşamdı. Beni davet ettiğin için teşekkür ederim." Nen çantasından küçük bir kutu çıkardı. "Sana daha önce verme fırsatım olmadı. Doğum günün kutlu olsun!"

"Ah, zahmet etmeseydin" dedi Züleyha. "Teşekkür ederim!"

Nen ellerini ceplerine soktu. "Eğer bir hikâye için on saniyen varsa, bu akşam aklıma bir şey geldi."

"Elbette."

"Londra'ya ilk taşındığımda, kardeşlerim bana bir balık verdiler. Bir tetra. Ona Ki-ang adını verdim. Antik Sümercede 'sevmek' anlamına geliyor. 'Sevgi' kelimesinin isim halini bilmiyordum, bu yüzden fiil oldu mecburen. Neyse, Ki-ang çok sevimliydi ama ben yalnız olduğunu düşündüm ve ona eşlik etmesi için başka bir balık aldım –ve bir süre her şey yolunda gitti ve ikinci balık büyüdü ama bir sabah kontrol ettiğimde, akvaryumda sadece bir balık vardı. Sevgi yok olmuştu."

Taksi önlerine yanaştı ve şoför başını camdan dışarı çıkarıp onlara selam verdi.

"Diğeri melekbalığı mıydı?" diye sordu Züleyha.

"İşte bak, sen biliyorsun bu hikâyelerin nasıl gittiğini. Ama ben bilmiyordum. Meğer ikisi uzun süre bir arada tutulmazmış, çünkü melekbalığının tetrayı yutma ihtimali varmış."

Arabaya doğru yürüdüler. Nen, kapıyı açtı Züleyha için.

"Bu akşam düşündüm de... O ikinci balığa hiç isim vermemiştim ama şimdi verebilecek olsam, 'Minnettarlık' derdim ona."

Züleyha taksiye bindi. Açık pencereden Nen'e baktı. "Minnettarlık Sevgi'yi yutar diyorsun."

"Evet, eğer fazla büyürse." Nen'in bakışlarında hiç çekingenlik yoktu. "Affet beni, kişisel hayatına burnumu sokmak değil niyetim. Tek söylemek istediğim, Minnettarlık denen o balığı başı boş bırakmamak gerektiği, ben bunu bedel ödeyerek öğrendim."

≈

Taksi yüzen eve doğru hızla ilerlerken Züleyha kutuyu açtı. İçerisinde, kenarları tırtıklı, üstü çizik bir lapis lazuli parçasından yapılmış, kusurlarıyla güzelleşen bir kolye vardı. Ve bir de not:

Bu cennet mavisi parçayı nehir çamurunda gömülü halde buldum. Kim bilir ne kadar eski ve nereden geldi. Suyun içindeki gizemli bir zaman yolcusu. Onu bir kolyeye dönüştürmeliyim diye düşündüm –senin için.

Sana neşe, berraklık ve sevgi getirsin.

Nen

ARTHUR

Dicle Nehri Kıyısında, 1872

Ninova'daki bir höyüğün üstünde, gözlerini güneşten koruyarak, göğsüne kayışla bağlı matarasından bir yudum aldı Arthur. Su ılık ve biraz da acı gibiydi ama aldırmadı. Kavrulmuş ve solgun toprak, önceki arkeolog ekipleri tarafından kazılmış hendekler ve çukurlarla delik deşikti. Bir tarafa yığılan tonlarca moloz ikinci, yapay bir tepe oluşturmuştu. Zaman zaman, yerel halk antik duvarların bir kısmını yıkmış, çukuru evleri için taşocağı olarak kullanmışlardı. Sonuç olarak her şey karmakarışık vaziyetteydi. Bu karmaşanın içinde bir şiir parçası aramak tam bir delilikti.

Gözetimi altında çalışan otuz adam vardı, bazıları kazı yapıyor, diğerleri molozları taşıyordu. Sabahın erken saatlerinde, güneş daha yeni yükselirken işe başlıyorlardı. Arthur'un en sevdiği saatlerdi bunlar. Adamların küreklerinin ve kazmalarının ritmi havayı delip geçiyordu, çıkardıkları düzenli ses, hızla giden bir trenin takırtısını hatırlatıyordu ona. Kısa bir kahve molası dışında hiç durmadan, bronzlaşmış boyunlarından ve kaslı kolların-

dan terler aka aka çalışmaya devam ediyorlardı. Öğle yemeği sırasında, onu ne sivrisineklerden ne de amansız sıcaktan yeterince koruyabilen derme çatma bir çadıra çekiliyordu Arthur ve tabletleri inceliyordu. Güneş inince, iş yeniden başlıyordu. Yorucu bir tempoydu bu, üstelik işçilere ödeme yapmak için kendisine verilen paranın da yakında biteceğinden endişeleniyordu. Akşamları, yorgun ve susamış bir şekilde, Ezidi köyüne geri dönüyordu.

Arthur, bir keresinde, sırf meraktan, bir çöl tilkisinden geriye kalan bir yuvanın içine baktı ve aşağıda eski bir tekne çekeğinin kalıntılarını buldu. Bu renksiz ve kurak manzaranın altında batık teknelerin ve güçlü balıkçıların iskeletleri vardı. Çoktan unutulmuş limanlar, toynakların çiğnediği ve toz fırtınalarının aşındırdığı kervan yollarıyla örtülüydü artık. Tahıl, incir ve değerli taş yükleri taşıyan gemiler, sonsuza dek demirlemiş olarak hareketsiz duruyorlardı. Bir avuç kum alıp parmaklarınızın arasından akıttığınızda, yelkenlerin iç çekişini ve denizcilerin şarkılarını duyabilirdiniz. Çıplak çölün altında çalkalanmaktaydı, suyun hâlâ canlı olan ruhu.

Asurbanipal'in yüzlerce odalı sarayı, aslan avı ve araba yarışı sahneleriyle süslenmiş duvarlarıyla ilk keşfedildiğinde, herkesin dikkatini çeken şey heykeller ve kabartmalar olmuştu. Tabletler halkın pek de ilgisini çekmemişti. Birkaç uzman, bir gün bu kırık kil levhaların heykellerden bile daha değerli olacağını hararetle savunsa da onlara kimse inanmamıştı. Resimler geçmişi yakına getirirken, unutulmuş bir yazı sisteminin hiçbir kıymeti yokmuş gibi gelmişti insanlara ve böylece kütüphanenin sırları saklı kalmıştı. Arthur'un şimdi çözmeye kararlı olduğu sırlar bunlardı işte.

Ama aynı zamanda, unutulmuş bir şiiri gün yüzüne çıkarmanın onu unutulmaktan kurtarmak demek olmadığını da hissetmeye başlıyordu Arthur. Geçmişte birçok değerli nesnenin kaybolduğunu veya kazara yok edildiğini öğrenmek onu hem şaşırtmış hem de üzmüştü. Daha önceki İngiliz ekiplerinin yap-

tıkları kazılar zaman zaman kaotik bir hal almıştı. Eserler gereksiz yere zarar görmüş, değerli örnekler kaybedilmiş, bazılarıysa İngiltere'ye giderken Bombay'da yok olmuştu. Tabletler gereken özenli muameleyi görmemiş; sepetlere atılmışlar, nehirden aşağı sallarla gönderilmişler ve onarılmaz hasarlar almışlardı.

Onlarca yıl boyunca iki Avrupa ülkesi aynı bölgede kazı yapmıştı, yan yana ama kıyasıya rekabet içinde: Fransızlar güneyde, İngilizler kuzeyde. Rüzgâr yön değiştirdiğinde, bir ekibin sesleri diğerine taşınırdı. Eğer bir tarafta çalışma duracak olursa, neredeyse her zaman diğeri için kötü haber anlamına gelirdi bu. Çünkü genellikle önemli bir keşif yaptıklarında bırakırlardı aletlerini.

Gruplar bazen birbirleriyle karşılaşırlardı. Medeni bir baş selamı, gergin bir gülümseme, gizlenmeyen bir düşmanlık. Çünkü Antik Mezopotamya eserlerini Avrupa'ya ilk götüren olmak için yarış halindeydiler. Paris'tekiler de Londra'dakiler de bekliyordu. İlgi halkla ve gazetelerle de sınırlı değildi. Kraliçe Victoria Asur eserlerine o kadar hayrandı ki onlardan esinlenen bir mücevher seti sipariş etmişti. En sevdiği de "Ninova broşu" adını verdiği mavi bir parçaydı. Nasıl da bayılıyordu onun rengine ve ışığı yansıtışına! Fransa'ya yaptığı bir ziyaret sırasında broşu İmparatoriçe Eugénie'ye armağan etmişti –İngilizlerin artık rakip olduğu anlamına gelen ince bir mesajdı bu.

Ve işte, yine böyle bir günde, Fransız ekibi ganimetlerini Ninova'dan Paris'e göndermek için acele ediyormuş. Eserler, şişirilmiş koyun postlarıyla yüzdürülen tahta mavnalara yüklenmiş ve Musul'dan Basra'ya doğru yola çıkarılmış; orada da daha büyük gemilere aktarılacaklarmış. Değerli kargo arasında dört devasa heykel varmış: iki tane cin ve iki de *lamassu*. *Lamassu*lar sallara bağlanmış, ayrı olarak seyahat ediyorlarmış. Nehir gemileri toplamda otuz ton Mezopotamya ganimetini içeren 235'ten fazla sandık taşıyormuş. Ancak, Bağdat'la El-Kurna arasında

haydutların saldırısına uğramışlar. Bir tekne alabora olmuş. Yağmacılar diğerlerine çıkarak mürettebatı öldürmüşler. Cesetler suya atılmış. Dicle yükselip kükremiş, daha hızlı akmaya başlamış. Bu arada, dümeni ele geçiren baskıncılar gemileri ters istikamete yönlendirmeye çalışmışlar ancak kontrolü kaybetmişler. Ve böylece paha biçilmez antik eserlerle dolu sandıklar nehrin dibine batmış. Hâlâ da orada bir yerdelermiş. Dicle onları almış ve bir daha geri vermemiş.

Şimdi, Arthur bu kıyılarda dolaşırken, onların nerede olduklarını merak ediyor, ancak bunun pek bir anlamı olmadığını da biliyordu –akıntılar tarafından sürüklenmişlerdi ve kurtarılmak bir yana, bulunmaları bile imkânsızdı artık. Dicle'nin derinliklerinde taştan devler vardı –insan, boğa ve kuş– kocaman açık gözleriyle alüvyonlu nehir yatağında duruyorlardı ve sular üzerlerinden geçip gidiyordu.

≈

Birçok Batılı gezgin Ninova'ya bir üstünlük duygusuyla gelirken, Arthur'un üzerinde tam tersi bir etki yaratmıştı burası. Kafası karışmış, haddini anlamış hissediyordu kendini. Her sabah, Ezidi köyünden kalkıp bir zamanlar Ninova olan höyüğe kadar yürürken, aklı hep ayaklarının altındaki harabelerdeydi. Kalıntılardaydı. Biz gittiğimizde –krallar, köleler veya kâtipler– bizden geriye ne kalırdı?

İmparatorlukların, sırf diğerlerinden üstün oldukları için sonsuza dek var olacaklarına kendilerini inandırmak gibi bir huyları vardır. Yarın güneşin tekrar doğacağı, dünyanın bereketli kalacağı ve suların asla kurumayacağı yönünde ortak bir beklenti. Hepimiz ölecek olsak da, inşa ettiğimiz binaların, yazdığımız şiirlerin ve yarattığımız medeniyetlerin hayatta kalacağı yönünde rahatlatıcı bir yanılsama.

Arthur biliyordu ki ölümden korkuyorlardı –en güçlü hükümdarlar bile. Kontrol edemedikleri tek şeydi o. Ayrıca, buradan çok da uzak olmayan bir yerde, binlerce yıl önce, böyle bir günde, her yaştan insanın bir Mezopotamya kralının cenazesini izlemek için sokakları doldurduğunu da biliyordu. Alayın başında kralın en sevdiği karısı, kralın en genç karısı, kralın en sevdiği oğlu, kralın berberi, kralın hikâye anlatıcısı vardı... Ayrıca onlara askerlerden, hizmetçilerden, arp ve lir taşıyan müzisyenlerden ve akik ve lapis lazuli ile bezeli göz alıcı giysiler giymiş saray mensuplarından oluşan bir maiyet eşlik ediyordu. Her birinin elinde kendi küçük kadehi, sessizce yürüyorlardı.

Kraliyet mezarı için belirlenen yere vardıklarında, kadehlerindeki zehirleri içtiler birer birer. Hepsi aynı mezara gömüleceklerdi ki kralın öbür dünyada ona hizmet edecek berberi ve hizmetkârları, şarkılar çalacak müzisyenleri ve hikâyeler anlatacak bir hikâye anlatıcısı olabilsin. O öğleden sonra, sırf güce alışmış bir adam kendi ölümlülüğüyle tek başına yüzleşmek zorunda kalmasın diye, hepsi önceden kararlaştırılan şekilde kendilerini öldürdüler.

Arthur, medeniyetin, kimsenin hatırlamak istemediği bir kayıptan kurtarabildiğimiz üç-beş şeye verdiğimiz isim olduğundan şüphelenmeye başlamıştı. Zaferler, anlatılmamış vahşetlerin derme çatma iskelesi üzerine inşa ediliyor; kahramanlık efsaneleri, saldırganlık ve zulüm ipliğiyle dokunuyordu. Sulama sistemi Ninova'nın en parlak başarısıydı –ama inşası için kaç hayat heba edilmişti? Her zaman başka bir taraf vardı, unutulmuş bir taraf. Su, şehrin en büyük varlığı ve tanımlayıcı özelliğiydi, ancak nihayetinde şehri baltalayan da o olmuştu. Sel ve gelgitlerin bıraktığı büyük miktardaki tuz toprağı mahvetmişti. Nehirler göğe yükseltmiş, nehirler yerle bir etmişti. Bazen en büyük gücünüz en kötü zaafınız oluverirdi.

* * *

Arthur her gece aklında daha fazla soruyla dönüyordu Ezidi köyüne. Orayı seviyordu. Güven dolu gözleriyle çocuklar, sessiz bilgeliğiyle şeyh, keskin zekâsıyla Dişan ama en çok da etrafında gizli bir nehir gibi akan o derin ve gizemli dinginliğiyle *faqra*... Ezidilerin sapkın Müslümanlar veya dönek Hıristiyanlar olduğunu söyleyenler vardı. Kimileri de onların dinden çıkmış Yahudiler veya tarihin kıvrımlarında kaybolmuş garip bir Zerdüşt mezhebi olduğunu iddia ediyordu. Bazıları kast sistemlerinin Hinduizm'den türemiş olması gerektiğinde ısrar ediyordu. Ezidilerin orijinal bir inancın sahte bir versiyonu, yoldan çıkmış bir kolu olduğu yönünde yaygın bir varsayım vardı. Arthur buna katılmıyordu. Ona giderek daha çok öyle geliyordu ki, Ezidilerin yerli ağaçlar gibi toprağa kök salmış olan soyları Antik Mezopotamya zamanlarına kadar uzanıyordu aslında.

Onları her türlü iftira ve aşağılamaya karşı savunmak istiyordu. Ezidilere yönelik karalamalar yerel Müslüman aşiretleriyle sınırlı değildi. Arthur, birkaç yıl önce buraya gelen bir Anglikan Kilisesi misyonerinin Ezidiler arasında "büyük bir ahlaksızlık gizlice hüküm sürüyor" diye bir iddia ortaya atmış olduğunu öğrendi. Adamın ne dediğinin farkında bile olmadığına kuşkusu yoktu Arthur'un ama zarar bir kez verildi mi geri alınamıyordu işte.

Ne zaman boş zamanı olsa, ya şeyhle sohbet ediyor, ya Dişan'dan yeni boyanmış iplik çilelerinin duvara nasıl asılacağını öğreniyor, ya yaşlı bir kadının kabarık koyun yünü yığınlarını kurusunlar diye güneşe sermesine yardım ediyor ya da çocuklar için tahta kuşlar yontuyordu. Babası burada olsaydı, sonunda zanaatını kullandığını görmekten memnun olurdu. Arthur'un kendi yetenekleriyse köylüler için pek bir şey ifade etmiyordu. Onu nazik buluyorlardı ama o anlaşılmaz işaretlerin üzerine iki büklüm eğilmiş hali de tuhaflarına gidiyordu. Fakat Arthur bütün bu aktivitelerden ne kadar hoşlansa da, hiçbir şey *faqra* ile vakit geçirmekle yarışamazdı. Leyla'nın hem üflemeli hem de vurmalı

çalgıları çalma konusunda olağanüstü bir becerisi vardı. Arthur İstanbul'dan getirdiği kanunu ona gösterdi ve hediye etmek istedi. Bir yabancıdan hediye kabul edemeyecek kadar gururlu olan Leyla ilk başta reddetse de çocukların onu çalması konusunda ne kadar hevesli olduklarını görünce sonunda razı oldu –bu andan sonra, günler boyunca odasında çalışırken, Leyla'nın telleri nazikçe tıngırdatmasını dinledi Arthur, onun kendini müziğe açma becerisi karşısında büyülendi. Tıpkı kıyıda büyüyen ayçiçeklerinin başlarını ilk ışık huzmelerine çevirmeleri gibi, Arthur da, etrafta olduğu her an Leyla'ya doğru dönmekten kendini alamıyordu. Onun sessiz kararlılığına gıpta ediyor, onun gülümsediğini her gördüğünde Arthur da gülümsüyordu. Leyla'nın gücünde bir narinlik, hareketlerinde bir yumuşaklık vardı. Onun bir gün kelebeğe dönüşecek olan tırtıllara sevgiyle dut yaprağı yedirişini izliyordu.

Akşamları sık sık *faqra*'yı dinlemek için toplanıyordu köylüler. Eski zamanlardan hikâyeler, nehrin kendisi kadar eski masallar anlatıyordu *faqra*. Gece kelebekleri fenerlerin etrafında uçuşurken, alçacık bir sesle ama tane tane konuşuyordu, diğer âlemlerden sesler duyan bu kadın. Arthur, tercüman aracılığıyla her kelimeyi takip etmeye ne kadar çalışırsa çalışsın, önemli kısımları kaçırdığından emindi. Ancak, yakaladığı kadarı da, daha fazlasını öğrenmek için can atmasına yetiyordu. *Faqra*'nın hikâyelerinin çoğu bir şekilde suyla ilgiliydi. Merakla kadının akışkan dünyasına girmek isteyen Arthur Kürtçe çalışmaya başladı ve hızlı dil öğrenme konusunda çocukluk yıllarında sahip olduğu yetenek yeniden canlandı. Çünkü Leyla'nın söylediği her şeyi yakalamak istiyordu. Hayatını önce kitap yayıncılığına, sonra da çiviyazısı çevirisine adamış biri olarak, Ezidilerin bir kutsal kitaplarının olmamasını büyüleyici buluyordu Arthur. Bir kültürün kendini yalnızca konuşulan sözlerle ayakta tutabilmiş olması karşısında sonsuz bir hayrete düşüyordu. Onları bir arada tutan

harç, hayatta kalmalarını sağlayan şey, hikâyeler, şiirler ve türkülerdi görünüşe bakılırsa.

Birçok gece, Arthur gaz lambası ışığında bir tablet üzerinde çalışırken, bir yanı da Leyla'nın ayak seslerini duymayı bekliyordu sabırsızlıkla. Leyla sık sık uykusunda dışarı çıkıyor, ancak asla köyün sınırlarından öteye gitmiyordu. Bu anlarda büyük bir mutluluk hissi kaplıyordu hep Arthur'un içini, sanki Leyla'nın varlığı bir tür kutsamaymış gibi. Zihni çiviyazısını çözmekle meşgulken bile, duyuları en küçük işaretleri yakalamak için sürekli tetikteydi –Leyla'nın ayaklarının altındaki bir dalın çatırtısı, uzaktaki Dicle'nin şırıltılı gelgitleriyle birleşiyordu. Sesler o kadar kusursuz bir şekilde karışıyordu ki birbirine, Leyla'nın nehre girdiğine ve onun da akan sudan yapılmış olduğuna inanabilirdi Arthur neredeyse.

H—

NARİN

Dicle Nehri Kıyısında, 2014

Önce suyu öldürdüler. Nehirlerin kutsal olduğu ve her yağmur damlasının bir lütuf sayıldığı bu topraklarda, gece yarısı gizlice gelip köydeki tüm kuyuları, su kanallarını ve çeşmeleri zehirlediler. Ertesi sabah Zêrav sakinleri dehşet verici bir manzaraya uyandılar. Bütün su kaynaklarına beton parçaları, metal döküntüleri ve böcek ilacı dolu çuvallar atılmıştı.

Erkeklerden birkaçı yardım istemek için bir sonraki Ezidi köyüne yürümeye gönüllü oldu, ancak oraya varınca onların da benzer bir yıkıma uğradığını ve çok muhtaç durumda olduklarını öğrendiler. İçilebilir tek su kilometrelerce uzaktaydı. Şimdi daha kalabalıklaşan grup, Müslüman komşularının durumuna bakmaya karar verdi. Onların çeşmelerine dokunulmadığını görünce şaşırdılar. Sadece Ezidi yerleşimlerindeki suya müdahale edilmişti. Bazı aileler onlara acıdı, ancak diğerleri putperestlere yardım etmeyeceklerini söyleyerek kapıları yüzlerine kapattılar. Sonunda birkaç kap dolusu su ile geri döndüler. Sıcaktan bunalmış halde, dönüş yolunda azıcık içti-

ler sudan ama gerisini sakladılar, çünkü sevdiklerinin onlara bel bağladığını biliyorlardı.

Günün geri kalanı dayanılmaz derecede yavaş geçti; güneş sanki bir öfke topuydu. Öğleden sonra bulut şeritleri iğne iğne belirdi gökyüzünde, ancak yağmur yağmadı. Köylüler çeşmeleri temizlemeye çalıştılar ellerinden geldiğince. Çocuklar taşları kaldırdı, erkekler beton parçalarını çekti ve kadınlar döküntüleri süzmek için başörtülerini kullandılar. Eskiden olsa nehir yetişirdi imdatlarına ama artık Dicle de kirliydi. Derin bir melankoli sardı herkesi. Temiz suyun kasıtlı olarak kirletilmesine tanık olmak küfür gibi gelmişti neredeyse.

İki gün sonra düşman geri döndü, bu sefer de ağaçları öldürmek için. Her zamanki gibi gece vakti, kendilerini karanlıkla sarmalayarak, zeytinlikleri ateşe verdiler, koskoca tarlaları kömürleşmiş kütüklerden oluşan çorak arazilere dönüştürdüler. Dalları kırdılar, meyveleri mahvettiler; çalıları tutuşturup genç fidanları söküp attılar.

Gökyüzüne karşı alaz alaz yanan yalnız bir ağaç hüzünlü bir manzaradır. Ancak koskoca meyve bahçelerinin alevler içinde kalışını bir kez gördünüz mü bunu bir daha asla hafızanızdan silemezsiniz. Şafak sökerken, Narin, pencerenin yanında oturmuş, dışarıdaki bir kuşu izliyordu. Bir ebabil, duvardaki bir yarığın içine yuva yapıyordu. Minik yaratık yılmadan çalı çırpı taşıyarak kendine ait bir alan yaratıyordu. Buna tanık olmak her şeyden daha çok üzmüştü Narin'i –onlar böylesi bir nefret ve düşmanlıkla uğraşırken hayatın devam ettiğini fark etmek. Zihninde aynı korkutucu soruya dönüp duruyordu, tıpkı dilinin ucuyla yoklamaktan kendini alamadığı ağrıyan bir diş gibi: Suyu zehirleyen ve ağaçları ateşe veren bir düşman –insanlara neler yapar acaba?

Babasının burada olmaması iyi bir şeydi. Bağdat'ta daha güvende olacaktı. Ancak, kızına ve kayınvalidesine bir şey olursa,

onun kendisini asla affetmeyeceğini de biliyordu. Titredi çocuk, halbuki gün öyle sıcaktı ki bahçede bozulan ezilmiş kayısıların yaydığı mide bulandırıcı çürük kokusunu alabiliyordu.

≈

Babası ertesi gün öğleden sonra aradı. Bir düğünde sahne aldıktan sonra kuzeye doğru giderken bir kontrol noktasında durdurulup gözaltına alındığını ve herhangi bir suçlanma olmaksızın nezarethanede tutulduğunu söyledi. Sesi yorgun ve isteksiz geliyordu –ancak Narin ona köyde neler olduğunu söyleyince ânında değişti adam.

"Suyu mu zehirlediler?"

"Evet, ağaçları da yaktılar. Bunu kimin yaptığını biliyor musun?"

"Bilmiyorum –birkaç yobaz herhalde."

"Anneannem çok endişeli. Sürekli dua ediyor. Sen ne zaman geri geliyorsun?"

"Yoldayım." Halit durakladı. "Hiç bilmiyordum, çok üzüldüm. Göz açıp kapayana kadar orada olacağım." Bir duraklama daha, bu seferki daha uzun. "Belki de Hasankeyf'e geri dönmeliyiz."

"Peki ya vaftizim? Gelecek hafta Laleş Vadisi'ni ziyaret edecektik. Elbisemi hazırlamıştım."

"Biliyorum, tatlım, ama... burası güvenli gelmiyor." Çocuğu gereksiz yere telaşlandırmaması gerektiğini fark ederek yutkundu. "Bu yobazların daha aşırı bir şey yapacağını sanmıyorum. Öyle bir güçleri yok. Sadece gözümüzü korkutmaya çalışıyorlar. Zorbalar böyle yapar. Ama unutma, bütün Ezidi köylerini koruyan silahlı Kürt güçleri var. Peşmergeler sizi korur. Bu yüzden endişelenmenize gerek yok –güvendesiniz."

"Endişelenmiyorum" dedi Narin, tam olarak hissetmediği bir cesaretle çenesini kaldırarak.

"Aferin benim kızıma" dedi babası.

Narin telefonu sağ kulağına bastırdı, sağlam kulağına. "Sürekli bir çınlama sesi duyuyorum. Yine acımaya başladı."

"Öyle mi? Gelince öperim geçer."

"Anneannem sevdiğin birini gözlerinden veya kulaklarından öpmenin uğursuzluk getirdiğini söylüyor –veda etmek anlamına geliyormuş."

"Anneannen bilge bir kadın ama her zaman haklı değil."

Narin nefesini tuttu, babasının sesindeki alt tonu hissetmişti. Acaba bu yaz Irak'a gelmeleri konusunda ısrar ettiği için anneannesini mi suçluyordu?

"Buraya geldiğimize pişman mısın, baba?"

"Hayır, hayır" dedi Halit hemen. "Ama bence yolculuğu kısa kesip eve dönsek iyi olur. Neyse, geldiğimde konuşuruz. Yarın yanınızda olacağım."

≈

Babası ne ertesi gün gelebildi ne de ondan sonraki gün. Yollar kapatılmıştı ve Zêrav'a ulaşmak için çok uzun bir yoldan dolaşmak zorunda kalmıştı. Başka bir Ezidi köyünde bir veya iki gece kalması gerekecekti. Dikkatli olması lazımdı, çünkü kaçırılmalar olduğuna dair söylentiler vardı. Ancak tehdidin gerçek boyutunu tahmin etmek zordu. Ezidilerin, Hıristiyanların, Yahudilerin, Mandenlerin ve yobazları açık açık kınayan Müslümanların hepsinin tehlikede olduğu söyleniyordu.

Bu arada, radyonun başında oturan anneannesi, yüzünde sıkıntılı bir ifadeyle haberleri dinliyordu. Kuyuları kirlettiklerinden beri doğru dürüst uyumamıştı. Gecenin tuhaf saatlerinde köyün etrafında dolanıyor, gündüzleriyse yüzünü güneşe doğru çevirerek, kulağı sazlıkların arasından esen rüzgârın ıslığında, yanmış ağaçların arasında yürüyordu. Narin, anneannesinin ne

duyduğunu ve bunu neden onunla paylaşmadığını merak ediyordu.

≈

Ertesi sabah, anneannesi her zamanki gibi çatıda, günün ilk duasını ediyordu. Bir şeylerin ters gittiğini hissettiği için nefesi tekledi göğsünde. Ve sonra anladı –köyü koruyan Kürt güçleri ortalıkta yoklardı. Hepsi gitmişti! Peşmergeler –"ölümle yüzleşenler"– silahlarını da alıp gitmişlerdi.

Sadece Ninova'da on sekiz bin Kürt askerinin bir gecede geri çekildiği ve Ezidileri tamamen savunmasız bıraktığı haberi geldi. Korku, tıpkı zımparalanacak bir tahta parçasını sıkıştıran mengene gibi, baskı yapıyordu kalplerine, soğuk ve ağır. Gergin seslerle ne yapacaklarını tartışıyorlardı, ancak güvenilir bilgi olmadan karar vermek imkânsızdı. Hangisi daha emniyetli olurdu –kalmak mı yoksa gitmek mi? Ya bu kaçmak için son şanslarıysa? Peki ya bütün bunlar başkaları evlerine ve topraklarına el koyabilsin diye köyü terk etmelerini sağlayacak bir tuzaksa? Aileler kavga ediyor; arkadaşlar anlaşmazlığa düşüyordu. Sonunda, pencerelere beyaz bayrak asıp beklemeye karar verdiler.

≈

Halit'in gece kalmayı planladığı köyde, üç kamyon, tozu dumana katarak yoldan yukarı doğru geldi. Siyah üniforma giymiş militanlar taşıyan, makineli tüfeklerle donatılmış araçlar, ara gazı vererek ve lastiklerini öttürerek anasokağa girdiler. Militanlar yüzlerini eğreti maskelerle kapatmışlardı. Hepsinin elinde yarı otomatik tüfekler vardı.

"Evlerinizden çıkın, hemen!"

Emirleri, kısa kesilmiş sakalı ve saman rengi saçları olan bo-

dur bir adam veriyor gibi görünüyordu. Kürtçe veya Arapça bilmiyordu adam. Yanında sözlerini tercüme eden biri vardı.

Pencereden bakan Halit, yobazlara yardım eden kişiyi tanıdı. Hacı Emir'di bu. Halit'in bu adamı birçok düğün ve kutlamaya buyur etmişliği, onunla aynı sofraya oturmuşluğu, hikâyeler paylaşmışlığı vardı, üstelik tüm bu yıllar boyunca onu güvenilir bir arkadaş olarak görmüştü –şu anda hoparlörden "Paralarınızı ve cep telefonlarınızı getirin" diye bağıran bu adamı. Sesi heyecana yakın bir şeyle doluydu. Yeni bulduğu gücün tadını çıkarıyor gibi görünüyordu. "Yüzükler, bilezikler, saatler, kolyeler, küpeler... değerli ne varsa! Hepsini teslim edin!"

Kapalı kapılar ardında aileler taş kesilmiş durumdaydı, korkudan kıpırdayamıyorlardı.

"Eğer söylediklerimizi yaparsanız, hiçbir şey olmayacak. Eşyalarınızı bırakıp evinize gideceksiniz. Ama eğer bir şey saklarsanız, onu buluruz ve hepinizi cezalandırırız!"

Kapılar birer birer açıldı, korku dolu yüzler belirdi. Erkekler telefonlarını, paraları, hatta eşlerine düğünde takılmış olan altın bilezikleri getirdiler.

"Kimliklerinizi, kredi kartlarınızı, araba anahtarlarınızı unutmayın... hepsini getirin! Korkmayın. Güvenliğiniz İslam Devleti'nin güvencesi altında." Halit, elinde cep telefonu, cüzdanı ve pasaportuyla istemeye istemeye çıktı evden. Türk telefonunu çorabının içine saklamıştı; sanki suda yürüyormuş gibi ağır ağır hareket ediyor, bakışlarını da eski arkadaşından bir an olsun ayırmıyordu. Hacı Emir onu henüz görmemişti; oradan oraya koşturup, militanlarına hevesle talimat verirken sırtı Halit'e dönüktü hep.

"Herkes dedim! Kadınlar ve çocuklar da. Geride tek bir kişi bile kalamaz. Hepiniz dışarı çıkın!"

Değerli eşyalarını yere serili bir battaniyenin üzerine bırakan aileler bir adım geri çekiliyorlardı. Kısa süre sonra büyük bir yı-

ğın oluştu –gelişigüzel yığılmış bir evrak ve kıymetli eşya öbeğiydi bu, eşyaların parlak kenarları ve metal yüzeyleri güneş ışınlarını yansıtıyordu.

"Hepsi bu mu? Yalancılar! Başka ne var elinizde?"

"Her şeyi getirdik" dedi muhtar. "Evlerimize dönebilir miyiz artık? Çocuklar korkuyor."

"Biz gidebilirsiniz dediğimiz zaman gideceksiniz!" dedi Hacı Emir. "Önce doğruyu söyleyip söylemediğinizi kontrol edeceğiz."

Her evi yağmaladılar, çanak çömlekleri parçaladılar, tabureleri ve beşikleri devirdiler, mümkün olduğunca çok gürültü yaptılar. Buna karşılık, meydanda, bir bebeğin ağlaması ve bir annenin pışpışlaması dışında, sessizlik hüküm sürüyordu. Yüzleri korkuyla çarpılmış köylüler bekliyorlardı.

"Tüm erkekler ve on iki yaş üstü oğlanlar sağıma doğru hareket etsin! Kadınlar, kızlar ve küçük çocuklar –siz orada kalın!"

Hacı Emir, hoparlör hâlâ elinde, gözlerini etrafta gezdirdi. Köylüleri tarayan bakışları Halit'in üzerinde durdu ve bir anlığına, tıpkı parlak güneş ışığından karanlık bir odaya adım atan biri gibi afalladı. Ama her türlü tanışıklık izini derhal sildi yüzünden.

"Halifelik size merhametli davranıyor. Size din değiştirme şansı vereceğiz. Kabul ederseniz, size hiçbir şey olmayacak. Ama reddederseniz, sizi köyünüzden süreceğiz. Karar vermek için beş dakikanız var."

"Karar vermek için zamana ihtiyacımız yok." Halit bir adım öne çıkarak diğer adamı gözlerinin içine bakmaya zorladı. "İnancımızdan asla vazgeçmeyeceğiz. Ama bu köyden iki oğlanın kirvesi olarak sen bunu zaten biliyor olmalısın. Düğünlerimize ve sünnetlerimize katılırdın. Unuttun mu?"

Halit bunların militanların liderine tercüme edilip edilmediğini asla bilemeyecekti. Silahlı grup tüm Ezidi erkekleri tek sıra halinde zorla doğuya doğru yürütmeye başlamıştı bile. Sessizliğin yerini ağlayışlar ve çığlıklar almıştı şimdi.

"Yürüyün!"

"Bizi nereye götürüyorsunuz?" diye sordu Halit.

"Yürüyüşe çıkıyorsunuz."

Hasat edilmemiş tarlalarda ilerliyorlardı zar zor; militanlar arkalarında, geriye düşenleri dürtüp itekliyorlardı. Halit ayaklarının altında ezilen ürünlere göz gezdirdi –patlıcanlar, biberler, arpa, buğday, domatesler... Patlıcanı hiç sevmezdi ama eğer bugünü sağ salim atlatırsa bundan sonra seve seve yiyecekti.

Bir su sarnıcına vardıklarında militanlar herkese durmalarını emretti. Yirmi metre genişliğinde ve üç metre yüksekliğindeki bu yeraltı deposu bir zamanlar tarlaları sulamak için kullanılmış olmalıydı ama şimdi boştu.

"Yaklaşın!"

"Oraya inmemizi mi istiyorsunuz?" diye sordu Halit. Açık beton ağızdan içeri bakarken, hep birlikte o karanlık, kapalı, havasız alana sokulacakları ve orada esir tutulacakları düşüncesi geçti aklından dehşetle.

"Soru sormayı bırakın ve söyleneni yapın."

Genç yaşlı tüm tutsaklar havuzun beton kenarına çıkarıldılar zorla. Bıyıkları yeni terlemiş ergen bir oğlan öyle kontrolsüz bir şekilde titriyordu ki ayakta durmakta zorlanıyordu. Halit çocuğun kolunu kavradı sakinleştirmek için. Onu rahatlatacak bir şeyler söylemeye çalıştı ama ağzı kupkuruydu; tek söyleyebildiği, "Sessiz ol, çocuğum" oldu. "Bu bizim kaderimiz. Tanrı'ya güven."

Arkalarında, şuursuz bir öfkeyle savrulan bir küfür duydular. Bir kelime, parçalanmış cam gibi çatırdadı havada.

"Kâfirler!"

Kalp atışları hızlanan Halit çenesini kaldırdı. Omzunun üzerinden baktığında, Hacı Emir'in dimdik kendisine baktığını gördü. Bir an için gözleri buluştu. Halit, bir zamanlar arkadaşım de-

diği adamın bakışında utanç, suçluluk veya hatta acıma belirtisi –herhangi bir şey– aradı ama orada hiçbir şey yoktu; aşağıdaki sarnıç kadar boştu.

"Ateş!"

Hepsi birden ateş açtılar. "Allahu ekber" diye bağırarak, silahı olmayan, kendilerini hiçbir şekilde savunamayan altmış dört Ezidi erkeği ve çocuğunu vurdular. Birbiri ardınca boşluğa düştü cesetler.

"Bazıları hâlâ hayatta!" diye bağırdı bir adam. "Başlarına nişan alın!"

Altmış dört insanı infaz etmek sadece iki buçuk dakika sürmüştü. Bir yağmur damlasının yere ulaşması için gereken süre kadar.

Sarnıcın içi çok soğuktu. Havaya ekşi bir koku sinmişti –barut, kan, idrar ve çürüyen elmaya benzeyen bir şey. Halit hırıltılı bir nefes aldı. Öldüğünü biliyor, ölmüş olması lazım ama nasıl oluyor da hâlâ koku alabiliyor, onu düşünüyordu kendi kendine. Vücudu uyuşmuştu, tek hissettiği, uyluğunda, bir kurşunun etini deldiği yerdeki yakıcı acıydı. Altında ve üstünde, sıcak ve kaygan cesetler vardı, onu her yandan eziyorlardı. Korku garip bir şekilde kaybolmuştu, dehşetiyse henüz tam algılayamıyordu. Şu anda kalbini kemiren şey üzüntüydü. Bu yerin ıssızlığı içini kederle dolduruyordu. Su deposu bir toplu mezardı artık.

Militanların kahkahalarını duyabiliyordu. Sesleri tiz, heyecan sarhoşu, diğer tüm sesleri bastıran gümbür gümbür bir titreşimdi. Sonra uzaklaşan kamyonların gürültüsü duyuldu. En ufak bir hışırtıya dikkat ederek dinledi Halit, başka kimsenin hayatta kalıp kalmadığını anlamaya çalıştı. Tek bir inleme veya sızlanma yoktu. Sadece başının üzerinden geçen bir sineğin vızıltısını duyuyordu. Bacaklarından aşağı ıslak bir şeyin aktığını hissedebiliyordu, kanaması vardı, biliyordu. Gözlerini sımsıkı kapattı ve

şayet Narin'i düşünmese öyle tutardı onları. Orada bir yerlerde, kızı hâlâ bu acı dolu dünyanın bir parçasıydı ve babasına ihtiyacı vardı.

Milim milim hareket ederek, kendini bükülmüş uzuvların ve gövdelerin karmaşasından kurtardı Halit. Şimdi yanında kocaman açılmış gözlerle hareketsiz yatan delikanlının kolunu hâlâ tuttuğunu fark etti. Bir feryat kaçtı dudaklarından.

Halit sarnıçtan sürünerek çıktığında akşam çökmüştü artık. Keskin bir acıyla zonkluyordu her yanı. İçinde, alt karnına yakın bir yere saplanmış ikinci bir kurşun olduğunu o an anladı. Nefes nefese, bir süre yerde yattı yüzüstü, sert, sıcak toprağı hissetti. Kana bulanmış gömleğinden bir şerit koparıp kanamayı yavaşlatmak için uyluğuna bağladı.

Tam o sırada bir şey çalmaya başladı, bir cep telefonunun oynak zil sesiydi bu. Onun hâlâ çorabında olduğunu tamamen unutmuştu Halit. Titreyen parmaklarla telefonu çıkardı. Kayınvalidesi Besma arıyordu.

"Halit!" Yaşlı kadın telefon açılır açılmaz feryat etti. "Aman Tanrım, sesine sağlık. Başına korkunç bir şey gelmiş olmasından korkuyordum. IŞİD geliyor diyor herkes. Beyaz bayraklar astık."

"Anne –dinle..." Sesini yükseltmeye çalıştı çünkü kadın onun sözünü kesip duruyordu. "Gitmelisiniz. Hemen kaçmalısınız!"

"Ne? Ne diyorsun? Beyaz bayraklarımız var..."

"Boş ver sen onu. Umurlarında bile olmaz! Katil bunlar. Masumları katlediyorlar."

Besma sustu.

"Sen ve Narin kaçmalısınız. Şu an. Başkalarına da söyle, lütfen onları uyar ama durup herkesle konuşma. Kızımı al –onu kurtarmalısın."

"Oğlum, nereye gitmemizi istiyorsun?"

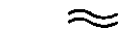
"Dağa gidin" dedi dilini kuru dudaklarının üzerinde gezdirerek. "Sizi orada bulacağım. Sincar'a gidin!"

Tozlu yolun ilerisinde ıssız bir çiftlik vardı. Çiftçi –orta yaşlı bir Sünni Müslüman adam– Halit'in geldiğini gördü ve onu evine götürdü. Ona su ve yiyecek verdi. Yaralarını temizlemeye çalıştı. İkinci kurşun çok derine gömülmüştü, Halit farkındaydı.

Çiftçinin yaşlı annesi köşeden izliyordu, elinde tespih, kıpır kıpır dudaklarıyla sessizce dua ediyordu. Halit'in çektiği acıyı gördükçe gözyaşları yıpranmış yüzünden aşağı akıyordu. Konuşmuyorlardı. Başı önüne düşen Halit yere yığıldı, bilinci bir gidip bir geliyordu, onu koruyacaklar mı yoksa düşmana mı teslim edecekler emin değildi.

Gece geç vakit, güneş doğmadan çok önce, Halit kendine gelip kıpırdandı. Çiftçi pencerenin yanında bekliyordu, gözü dışarıdaydı. Adam, IŞİD'in oralı aileleri tehdit ettiğini, Ezidi veya Şii saklayan herkesin kafasının kesileceğini söylediğini anlattı. Biraz ekmek, yoğurt ve bir şişe sudan oluşan bir çıkın hazırlamıştı. Halit'e orada kalamayacağını söylerken gözleri kederle doluydu.

"Narin... kalbim."

Uyuyan çocuğun üzerine eğilen anneannesi onu nazikçe sarstı. "Uyan, ruhum."

Kız doğruldu. "Ne oluyor?"

"Buradan gitmemiz lazım. Burası güvenli değil."

"Ama beyaz bayrak astık. Bize zarar vermeyeceklerini söylemiştin."

"Baban IŞİD'e güvenmememizi söylüyor ve ben babana güveniyorum."

Narin tek kelime etmeden yataktan kalkıp yaşlı kadını takip etti.

Dışarıda, akrabaları arabalarında bekliyorlardı, bebekler kollarının altında, çocuklar üst üste oturmuş, yiyecek ve erzak dolu torbalar yetişkinlerin bacaklarının arasına sıkıştırılmıştı. Narin anneannesinin hiç uyumadığını fark etti, kapı kapı dolaşıp başkalarını da onlarla gelmeye ikna etmeye çalışmıştı. Sadece birkaç aile kabul etmişti. Sessizce, farlarını açmadan gidiyorlardı karanlıkta.

"Nereye gidiyoruz?" diye sordu Narin, köyü geride bıraktıkları zaman.

"Sincar Dağı'na gidiyoruz."

Ve çocuk hatırladı o zaman. Sincar –geminin karaya oturduğu, sel sularının gövdedeki delikten içeri sızdığı kutsal dağ. Kocaman kara yılan orada belirmişti ve gediği tıkayıp insanlığı kurtarmıştı.

"Nuh Baba gibi mi?"

"Nuh Baba gibi, aşkım."

≈

Yaklaşık iki saatlik yolculuğun ardından, şafak sökerken, ağır makineli tüfeklerle donatılmış bir IŞİD kamyonunun gizlenip beklediği bir viraja geldiler yolda. Kaçan aileler çok geç olana kadar hiçbir şeyden şüphelenmemişlerdi. Bu bir pusuydu. Burada, bu şekilde, yüzden fazla Ezidi öldürüldü. Zarar görmeden sıyrılmayı başaran bir avuç kişi, yaralı akrabalarını da taşıyarak oradan uzaklaştılar. Terk edilmiş arabalardan bazıları alev aldı; diğerleri, motorları hâlâ çalışır durumda, lastikleri patlak, metal tabutlar gibi parlıyorlardı güneşte.

Sadece birkaç sürücü, tuzağı son anda fark ederek, hızla anayoldan çıkabildi ve kavrulmuş topraktaki yarıkların üzerinden sarsıla sarsıla ilerledi. Akıl almaz bir şans eseri, onlarınki de bu arabalardan biriydi. Kimse konuşmuyordu. Balmumu rengi yüz-

lerle yola devam ettiler. Elli metre sonra araba durdu, kaputtan dumanlar çıkıyordu. Çabucak inip Sincar'a doğru koşmaya başladılar.

Dağın eteklerinde binlerce kişi daha katıldı onlara. Toz, çok fazla toz vardı. Narin anneannesinin eteğine tutunarak yürüyordu. Toprak yakmaya başlamıştı tabanlarını –terkedilmiş bir kaplumbağa kabuğu gibi çatlak. Dağa tırmandılar –kadınlar, çocuklar, kucaktaki bebekler. Güneş üstlerinde, gökyüzünde çoktan yükselmiş, şiddetle yakıyordu. Sıcaklık artıyordu. Gölge sağlayacak ağaç yoktu, susuzluğu giderecek kaynak yoktu, sadece kuru, ıssız toprak vardı. Hepsi aynı şeyi düşünüyordu, ancak kimse yüksek sesle söylemiyordu: Su olmadan ne kadar süre hayatta kalabilirlerdi?

Bir insan her gün yaklaşık dört litre suya ihtiyaç duyar. Sincar Dağı'nda kuşatma altında elli bin kişi vardı.

—o—

ARTHUR

Dicle Nehri Kıyısında, 1872

Çarşema Sor, "Kırmızı Çarşamba" –baharı karşılayan ve yeni başlangıçları selamlayan festival. Evrenin beyaz bir inciden yaratıldığı ve su ile toprağın birbirinden ayrıldığı gün. Yeniden doğuş ve canlanma zamanı. Nisan "yılın gelini"dir. Köylüler yumurtaları kaynatır ve en parlak renklere boyar, şenlikli *hekkane* oyununa hazır hale getirirler. Evlerin girişlerine, kırık yumurta kabukları, kır çiçekleri ve kilden oluşan bir karışım sürülür. Mezarları süslerler, yeni yılın gelişini, yaşayanlarla ve ölülerle beraber kutlarlar.

Tüm hafta boyunca bir temizlik çılgınlığı sarmıştı Zêrav köyünü. Arthur ne tarafa dönse halı yıkayan, soba ovalayan, sıkıştırılmış toprak zeminleri süpüren insanlar görüyordu. Şimdi de şeyh birer birer kapıları çalarak bir somun ekmek –ve hamur tutmak için kullanılacak maya– dağıtıyordu. Daha varlıklı aileler koyun kesip etini buna gücü yetmeyenlerle paylaşıyorlardı. Kurbanlık hayvanların yağlarını eritip mum –*çire*– yapıyorlardı. Büyük mumlar Tanrı içindi, orta boylar melekler için; küçükleri ise in-

sanlar için yakılacaktı. Tüm bu gelenekler dağlar kadar eski ve değişmezdi.

Arthur, onun geldiği yerde yılbaşının, çiçeklerin ağaçları süslediği, kuş yavrularının yuvalarından seslendiği, kuzuların ortalıkta zıpladığı ve dünyanın yeniden canlandığı bir zamanda değil, dondurucu kışın ortasında olduğunu söylediğinde çocuklar şaşırıp kaldılar. Dişlerinin arasındaki boşlukları göstererek nazikçe gülümsediler ona. Mavi gözleri ve tuhaf adetleri olan İngiliz'i gücendirmek istemiyorlardı.

Yedinci gün batımında, kutlama zamanı geldi. Şeyhin evinin içinde ve etrafında toplandılar, yanlarında yiyecekler ve çiçekler getirdiler. Açık pencerelerden biberiye, hanımeli, adaçayı ve yabani sarımsak kokusu geliyor. Bir masanın üzerinde, özenle düzenlenmiş yedi parça et, yedi somun ekmek ve yedi salkım kuru üzüm vardı. Bir yabancının törene katılması alışılmadık bir durumdu ama Arthur davet edilmişti. Çok duygulandırmıştı bu onu. Kendisi için bir istisna yaptıklarını anlıyordu. Onu bir dost olarak görüyorlardı. O gece, dostluğun inanca benzeyen bir yanı olduğunu fark etti. İkisi de güvenin kırılganlığı üzerine kuruluyordu.

Elinde bir şerbetle bir köşeye çekildi Arthur. Kendini mesut hissediyordu; ona bu kadar nazik davranan bu insanlara yeni yılın neşe getirmesini diledi. Kısa bir süre sonra Leyla odaya girdi –göğsüne kırmızı ve siyah süsler dikilmiş uzun beyaz bir elbise giymişti. Elinde bir tef vardı, arada sırada kenarına vuruyordu. Bu gece kehanette bulunacaktı. Çocuklar dışarıya çıkarıldı. Bu onların seyredeceği bir şey değildi.

Faqra'nın parmakları tefin ortasına doğru hareket edip tam kalbine ulaştı. Enstrümanı çalarken hafifçe sallanıyordu kadın. Mumlar yanıyor, gölgeler duvarlarda dans ediyor ve odanın dışında karanlık toplanıyordu. Arthur soru sormak şöyle dursun

ses çıkarmaya bile cesaret edemiyordu. Tanık olacağı şeyin sır dolu bir ritüel olduğunu hissediyordu. Onun orada olduğunu unuttular mı yoksa kutsal bir âna dahil olmasına izin mi veriyorlardı, bunu asla bilemeyecekti.

Leyla şarkı söylemeye başladı –insanın içine işleyen, ağıt benzeri, hüzünlü bir melodi. Sesi bir yükselip bir alçalıyordu. Bir an genç bir kadınken bir an sonra ne yaşı ne de kimliği anlaşılıyordu sesinden, su ve köpükten oluşan bir yaratığa dönüşüyordu sanki. Konuştuğunda Kürtçe değildi artık söyledikleri. Arthur, ensesindeki tüylerin diken diken olduğunu hissetti. Kadının dudaklarından dökülen kelimeler Mezopotamya'nın kadim Sami dili olan Akadcaya şaşırtıcı derecede benziyordu. Ünsüzlerin yansımalı söylenişi büyülemişti Arthur'u. Bir kez daha, Ezidilerin bu bölgede binlerce yıl önce gelişmiş bir medeniyetin torunları olup olmadığını merak ederken buldu kendini. Ancak akademik düşüncelere zaman yoktu. Müzik hızlanmıştı, Leyla'nın parmakları ritmik bir şekilde tefin yüzeyine vuruyordu. Ve derken, birden transa geçiverdi.

Dönmeye başladı –hızlı, daha hızlı. Sonra, aniden, yüzünü iki eliyle kapattı. Titreyerek bir çığlık koyverdi. Uzun sürmese de sesindeki acı o kadar yoğundu ki odanın her köşesinde yankılandı. Endişe çizgileri belirdi alnında. Yüzü balmumu gibiydi, bütün kanı çekilmişti. Anlaşılmaz bir şeyler mırıldanıyordu, ancak Arthur, o garip kelimeler arasında hemen tanıdığı bir tanesini yakaladı.

"Ferman!"

Hayretle öne uzandı Arthur. Leyla'nın bu tanıdık kelimeyi kullanmış olması kafasını karıştırmıştı. Şeyhin oğluna fısıldadı, "Ne demek istiyor?"

"Bir katliam."

"Bir katliam mı?"

"Halkımıza yapılacağını söylüyor. Düşmanlar gelecekmiş, bazıları dışarıdan, bazıları buralardan. Erkekleri öldürecek, kadın-

ları ve kızları kaçıracaklarmış. Zalimliklerinin sınırı olmayacak diyor."

"Ama anlamıyorum. Ferman şey demek..." Arthur, aynı kelimenin –izin, emir, yetkilendirme– saldırı ve öldürmeye icazet anlamına da gelebileceğini fark edince durdu. Bütün bir halkın yok edilmesi için icazet.

Tefini düşüren Leyla dizlerinin üzerine çöktü; öyle şiddetle titriyordu ki dişleri birbirine çarpmaya başladı. Gözyaşları yanaklarından aşağı akıyordu. Dehşete düşen Arthur onu tutmak ister gibi öne doğru atıldı, ancak şeyh bastonuyla yolunu kesti. Geçemeyeceği bir engel, bir çizgi vardı. Sessizce, bir adım geri çekildi Arthur. Leyla her nasıl bir dehşet öngörüyorsa bunun duyulması gerekiyordu.

Ferman vurduğunda, dedi *faqra*, Yunus Peygamber'in mezarı yerle bir olacak. Kutsal yerler harabeye dönecek. Çok kişi ölecek; diğerleri ise öyle bir vahşet yaşayacaklar ki keşke ölseydim diyecekler.

"Adamlar görüyorum, silahlı ve eğitimli, kalpleri taştan
Köyümün yandığını, evimin yerle bir edildiğini görüyorum,
Yaşlıların feryatları, kemik tepeleri."

Odadaki herkes sessizdi. Bazıları ses çıkarmadan ağlıyordu. Kimse Leyla'nın sözünü kesmeye cesaret edemiyordu.

"Bizi öldürmeye geldikleri gün dağa koşun.
Suya, nehre, kuyuya veya çeşmeye yaklaşmayın."

Leyla sustu, paylaşacak başka bir şeyi kalmamıştı. Bitkin ve duygusal olarak tamamen tükenmiş bir halde ayağa kalktı. Ya-

vaşça dışarı çıktı. Hâlâ yarı-bilinçli durumdaydı ama kendine geldiğinde her kelimeyi hatırlayacaktı. Hafıza bir yüktü ve bunu kimse Arthur'dan daha iyi anlayamazdı.

Kapı açılır açılmaz çocuklar odaya doluştular yeniden; tekrar içeri alındıkları için çok sevinçliydiler, yemekleri tatmaya ve akşama katılmaya can atıyorlardı. Işıl ışıl yüzleriyle, ebeveynlerinin ellerine sarıldılar ve *faqra*'nın ne dediğini, anlattıklarının iyi ve neşeli olup olmadığını sordular. Yetişkinler ne diyeceklerini bilemediler.

≈

O gece Arthur'u uyku tutmadı. Zihni sürekli dönüp dolaşıp aynı soruya takılıyordu. Bu bölgede pek çok medeniyet ve inanç çiçek açmış, gelişmiş ve solmuştu. Ama hepsi geleceğin –kendi geleceklerinin– bir şekilde geçmişten daha iyi olacağına, yarın güneşin daha çok parlayacağına ve gölgelerin dağılacağına dair inançlarını canlı tutmuş olmalıydılar. Ezidilerinse çok köklü bir kâhinlik geleneği vardı. Sadece tarihlerinin baskı, zulüm ve katliamlarla dolu olduğunu bilmekle kalmayıp, geleceğin de onlara benzer şeyler getirebileceğini acıyla fark eden bir halk nasıl hayatta kalabilirdi?

Ertesi gün öğleden sonra Arthur, Dicle Nehri'nin kıyısında oturdu. Sıcak dayanılmazdı, sivrisinekler ondan da beterdi. Ninova'nın kalıntıları kalbini kırıyordu. Bu değildi beklediği. Buraya vardığında tek tasavvur ettiği, kendi sorumluluğunun eski eserleri ortaya çıkarıp onları İngiltere'ye götürmek olduğuydu. Bir akbabanın bir leşi gagalayışı gibi durmaksızın göğsünü gagalayan bu kedere hazırlıklı değildi.

Faqra'nın önsezileri ruhuna işlemişti. Eğer bunlar doğruysa, bir kişinin veya bir toplumun kendisini nasıl korkunç bir kaderin beklediğini öğrenmesinin gerçekten bir faydası olur muydu? Ha-

yatı boyunca, deneyimini genişletmek ve bilgisini artırmak için her türlü çabayı göstermişti Arthur. Gün gelip de, masumiyet içinde yaşayıp cehalet içinde ölmek daha mı iyi acaba diye düşüneceği hiç aklına gelmemişti.

Bir şeyler değişiyordu –hissediyordu Arthur. Güneşin yuvarlaklığından, nehrin kabarışından, dalgalı bulutlar gibi kümelenen sığırcıkların keskin ötüş ve çığlıklarından anlıyordu –kötü bir his misali bir şeyler toplaşıyordu havada.

—H

ZÜLEYHA

Thames Nehri Kıyısında, 2018

Cuma öğleden sonra, Züleyha Helen'i görmek için işten erken çıktı. Russell Meydanı bahçelerindeki bir kafede buluştular. Şehrin gürültüsü duymazdan gelinecek gibi olmasa da çınar ağaçlarıyla ve koyu sarı çiçeklerle çevrili bu alanı huzurlu bulurdu Züleyha.

Helen dalgın ve yorgun görünüyordu. Doktorların kızına nihayet bir teşhis koyduğunu Züleyha'ya söylerken yüzündeki çizgiler uzamıştı sanki.

"Böbrekleriymiş. Nakil gerekebilir."

Züleyha uzanıp kuzeninin elini tuttu. "Ah, yapma, zavallı aşkım benim. Çok üzgünüm."

"Bağışçı bulmak kolay değil." Helen'in yüzü düştü.

"Dayım ne diyor?"

"Derhal harekete geçti tabii, her yeri arıyor telefonla. Nasıl biri olduğunu sen de biliyorsun. Olağanüstü destekleyici. Onsuz ne yapardım bilmiyorum."

* * *

Uzun bir süre doktorlardan, hastanelerden, diyaliz uygulamalarından ve yakında uygun bir bağışçı bulunsa bile yaşanabilecek komplikasyon risklerinden konuştular. Helen'in kocası seyahatini yarıda kesmiş, ilk uçakla eve dönüyormuş. Kısa kısa ve huzursuz bir hisle de olsa başka şeylerden de konuştular –galeri ve iş, Malik evinin arkasında belirmeye başlayan Zen bahçesi, ufak tefek dedikodular... ama diğer her konu onları başladıkları yere geri getiriyordu: Böbrek nakline.

Helen bir peçeteye uzanıp gözlerini sildi. "Bencilliğimi affet. Senin hakkında tek bir soru bile sormadım, halbuki senin de başa çıkman gereken bir sürü derdin var."

"Beni boş ver" dedi Züleyha. "İyiyim ben."

"Artık hiç gülümsediğini görmüyorum" dedi Helen, kuzeninin yüzüne dikkatle bakarak. "Şöyle kocaman bir gülümseme yani. Mutlu görünmüyorsun; kalbimi kırıyor bu. Mutlu olduğun bir zaman vardı sanki, değil mi? Her şeye rağmen yani. Daha gençken gülerdin ve güldüğünde kahkahan bütün odaya yayılırdı. Bazen keşke o günlere, o hafiflik hissine geri dönebilsek diye düşünüyorum."

Züleyha o yılları farklı hatırlıyordu ama itiraz etmenin bir anlamı yoktu. Ellerine baktı, tırnakları dibine kadar yenmişti, kenarlarındaki deriler kızarıp tahriş olmuştu. Helen'e haftalardır haplara rağmen düzgün uyuyamadığından, her sabah yorgun uyanıp içinde sürekli bir kayıp hissiyle dolaştığından bahsetmeyi düşündü. Ama bunların hiçbirini paylaşmamaya karar verdi. Kuzeninin endişelerine bir yenisini daha eklemenin âlemi yoktu.

"Geçen gün arkadaşınla tanışmak çok güzeldi" dedi Helen birden. "Umarım babam çok şoke etmemiştir Nen'i."

İkisinin ortak noktalarından biriydi bu, Lord Malik'e, kamusal imajından çok farklı haliyle, bütün o kusurlu ama son derece insani karmaşıklığı içinde kıymet veriyor olmaları.

"Nen'i sevdim" diye devam etti Helen. "Çok ayakları yere basan biri gibi görünüyor –kendisiyle barışık."

"Evet." Züleyha başını eğerek düşündü. Sanki bir sonuca varmış gibi başını salladı. "Ben de sevdim."

Züleyha, kafasında bin bir tane düşünceyle ayrıldı kafeden. Sert rüzgârda saçları yüzüne doğru savruluyordu. Çok uzun zamandır hayattan o kadar az zevk alıyordu ki; her yeni günün, her işin gerektirdiği hareketleri yaparken bile içi hep midesini bulandıran bir dibe batma hissiyle kaplıydı. Ama şimdi, kuzeniyle yaptığı konuşmanın her kelimesini –Helen'in, küçük kızının iyileşmesine yardımcı olmak için ne kadar da cesurca mücadele ettiğini– aklından geçirirken, kendi sürüp giden depresyonundan, iflah olmaz melankolisinden, intihar düşüncelerinden utandı bir yanıyla. İnsanlar hayata tutunuyorlardı; küçücük çocuklar, onun fırlatıp atmak istediği, hatta bunun için usul usul plan yaptığı bu ayrıcalık için mücadele veriyorlardı. Helen'le ailesinin yaşadıkları sıkıntıları öğrenmek kafasının karışmasına ve yönünü şaşırmasına neden olmuştu, önceliklerini altüst etmişti. Onlara yardım etmek, onların yanında olmak istiyordu ve ayrıca kendine de yardım etmek istiyordu.

Hayatını ve gittiği yönü yeniden değerlendirme isteği Dr. Züleyha Clarke'a adım adım değil, ani ve tam şekillenmemiş bir baskın gibi geldi. Tam da altında yağmur suyu birikmiş gevşek bir kaldırım taşına takılıp tökezlediği sırada, artık değişmesi gerektiğini öyle bir kararlılıkla kabul ediverdi ki kendi bile hayret etti.

≈

Yarım saat sonra, Züleyha dövme dükkânının kapısını iterek açtı ve çanları şıngırdattı.

"Korkarım burada değil" dedi Nen'in kardeşi.

"Ah, peki. Başka bir zaman gelirim."

Adam ona meraklı gözlerle bakıyordu ama kabalık yoktu bakışlarında. "Müzeye baksana –Ninova bölümünde bulursun onu muhtemelen– her zamanki yeridir orası."

Dövme dükkânıyla British Museum'ın arası sadece elli beş adımdı. Birkaç dakika sonra Züleyha görkemli binaya girdi, yukarıdaki camdan gelen ışık saçlarına vuruyordu. Nen'i bulmak kolay oldu. Elinde bir defterle bir banka oturmuş, *lamassu* çiziyordu.

"Merhaba!"

"Merhaba!"

Bugün minik çiçek desenli, kabarık kollu kırmızı bir elbise vardı üzerinde, elbisenin belden aşağısını düğmelememişti, altına da yırtık bir kot pantolon ile siyah Dr. Martens botlar giymişti. Bu kombinasyon Züleyha'yı şaşırttı. Laboratuvardaki kadın meslektaşları çoğunlukla klasik gömlekler ve bol pantolonları tercih ederlerdi, ki bu kendisinin de her zamanki seçimiydi; diğer yandan, yengesiyle Helen de zarif kalem eteklerden ve özel dikim kıyafetlerden hoşlanırlardı. Züleyha, zihninin bir yerinde bu iki dünyayı birbirinden ayırmıştı –monokromlara karşılık parlak renkler, elbiselere karşılık pantolonlar. Nen gibi renkleri ve stilleri çarpıştıran, başkalarının ne düşüneceğini umursamadan gönlünce karıştırıp barıştırmaktan zevk alan birini tanımamıştı hiç.

"Buraya sık sık geliyormuşsun, kardeşin öyle dedi."

"Evet, ne zaman kaçıp gelebilirsem."

Züleyha Nen'in yanına oturdu ve bir an konuşmadan antik heykeli inceledi. "Epeydir tam boy bir *lamassu*ya bakmamıştım. Ne kadar etkileyici olduklarını unutmuşum."

Nen başını salladı. "Onları çok iyileştirici buluyorum."

"Öyle mi?"

"Hastalarını British Museum'a gönderen bir terapist çıkaca-

ğından şüpheliyim, ancak insan böyle akıl almaz derecede eski bir şeyin yanındayken, bir şekilde her şey yerli yerine oturuyor. Şu anda seni rahatsız eden şey her neyse, zamanın genel akışında pek de bir şey ifade etmiyor. Bence herkes bir *lamassu* ile takılmalı arada sırada."

Bir grup turist geçti yanlarından, bir galeriden diğerine ilerliyorlardı, hayranlıkla yorgunluk bir aradaydı yüzlerinde.

Nen, "Biliyor musun?" dedi, "Mezopotamya hazineleri ilk keşfedildiklerinde akademik çevrelerde küçümsenmiş. Antik Mısır veya Yunan miraslarına göre daha aşağıda görülmüş. Estetik güçleri inkâr edilmiş, ki bu tam bir saçmalık bence."

Arkalarındaki duvarda Ninova'dan gelen kabartmalar vardı, Züleyha o tarafa döndü. "Bu resimlerde pek fazla kadın yok. Konu hep savaş ve av mı?"

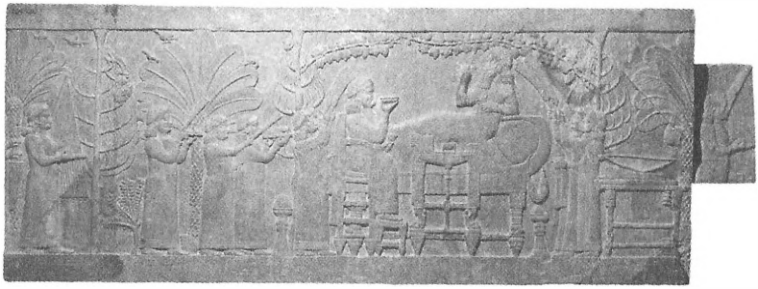
"Çoğunlukla ama her zaman değil. Şuna bir bak." Nen çenesiyle işaret etti. "Saray bahçelerinde hoş bir piknik yapan Kral Asurbanipal ve karısı. Tüm sahne çok keyifli. Ama ağaçlara bak bir de: Dalların arasında bir sürpriz var. Kraliyet çifti düşmanlarının kesik başının altında oturuyor. Elam kralı Teumman'dan geriye bir tek o kalmış."

Züleyha paneli inceledi. "Zalim miymiş yani, Asurbanipal?"

"En acımasız Asur hükümdarlarından biriydi. Elam'ı yok etmesi birçok bilim insanı tarafından soykırım olarak kabul ediliyor."

"Muhteşem bir kütüphane inşa etmesiyle bilinen bir adamdan bundan daha iyisini beklerdim doğrusu."

"O varsayımında hiç de yalnız sayılmazsın. Ama bu, birinin kültürlü ve rafine, cömert, görmüş geçirmiş olup yine de şaşırtıcı derecede zalimce eylemlerde bulunabileceğine dair faydalı bir hatırlatma aslında."

Yaklaşan bir grup öğrencinin fısır fısır konuşmalarını duydular arkalarında.

Nen defterini kapattı. "Gel, sana bir şey göstereyim."

Nen'in resmini çizdiği *lamassu*ya doğru yürüdüler. Yaratığın toynaklarından birinin yanmış olduğunu ancak o zaman fark etti Züleyha.

"Bunun nasıl olduğunu merak ediyorum ne zamandır" dedi Nen. "Dev heykel, Asurbanipal'in sarayında bir yangın mı atlattı acaba? Ninova kuşatması sırasında alevli bir ok mu isabet etti? Kim bilir. Ama sanki korkunç bir şey olmuş ve bu taş yaratık da ona tanıklık etmiş gibi hissediyorum."

Züleyha'nın gözleri Nen'in yüzünde oyalanırken sessizlik birkaç saniye uzadı. Sonra sordu, "İnsanlar senin Antik Mezopotamya'ya olan ilgine şaşırıyorlar mı hiç?"

"Her zaman. Kendi kardeşlerim bile bunun biraz delice olduğunu düşünüyorlar. Düzeltme. Benim biraz deli olduğumu düşünüyorlar."

Züleyha gülümsedi.

"Ama tutkularımızı nasıl buluruz?" dedi Nen, sanki kendi kendine tartışıyormuş gibi. "Gerçekten en ufak bir fikrim yok. Çoğu zaman tamamen tesadüfen –kütüphanede karşılaştığımız bir kitap, bizde iz bırakan bir öğretmen, unutamadığımız bir film... Geriye dönüp baktığımda fark ediyorum ki, eğer sığınabi-

leceğim başka yerler bulamasam –kendi gerçekliğimden ne kadar uzak o kadar iyi– delirirmişim ben."

"Ve Antik Mezopotamya mıydı bulduğun yer?"

"Kesinlikle" dedi Nen. "Sanırım su senin için neyse, tarih de benim için o: Kavrayamayacağım kadar büyük bir muamma, kendi küçük hayatımdan çok daha önemli bir şey ve fakat bir açıdan da son derece kişisel aynı zamanda. Mantıklı geliyor mu?"

"Geliyor aslında."

"Yani, evet, Antik Mezopotamya benim sığınağım. Gençken, ruh sağlığı sorunlarıyla boğuştum ve giderek de kötüleşti."

"Aa, senin sevgi dolu bir ailede büyüdüğünü sanıyordum ben..."

Nen onun gözlerine baktı. "Sevgi dolu bir ailede büyüyebilirsin ve yine de zorlanabilirsin."

Asur Galerisi'nden çıkıp rafları kitaplar ve süs eşyalarıyla dolu hediyelik eşya dükkânının önünden geçtiler. Büyük Avlu'daki kafe tıklım tıklımdı. Yüksek cam çatının altında boş bir masa aradılar ama kolay iş değildi, çünkü ortalık ziyaretçilerle doluydu; yumuşak kuma çarpan dalgaların sesi gibi titreşiyordu sesler açık alanda. İki sandalye bulup, sırtları kartpostal raflarına dönük şekilde yan yana oturmayı başardılar.

Nen'in yüzü pek okunmuyordu önce, tamamen odaklanmış bir ifadesi vardı. "Senin de zorlandığını hissediyorum, Züleyha" dedi nazikçe. "Burnumu soktuğum için özür dilerim. Ama bunu sana söylemek istiyordum... Bence sen çok hoş bir insansın. Kendini kötü hissettiğin zamanlarda, sanki kaybolmuşsun, sonsuz sel sularında tek başına sürükleniyormuşsun gibi hissetmek çok kolaydır. Oysa yalnız değilsin. Bir sürü kişiyiz bu tahta Gemi'de –ileride kara olup olmadığını bilmeden yelken açmışız. Hem de umutla açmışız her şeye rağmen..."

Başka bir gün olsaydı, Züleyha, bilinmeyen bir deniz yaratığı gibi derinlerden kalkıp gelen duygulardan rahatsız olup konuyu

değiştirebilirdi. Ama bugün öyle yapmayacaktı. Bakışlarını kaçırmayacaktı. "Sanırım o kadar uzun süredir depresyondayım ki, bu benim normalim oldu" dedi bu yüzden.

"Ben şahsen pek hoşlanmam *normal* kelimesinden" dedi Nen.

"Antik Mezopotamyalılar –onların var mıydı depresyon için bir kelimesi?"

"Vardı ama onlar ruh sağlığına farklı bakıyorlardı, sanki sebebi bir dış güç, bir tanrı ya da bir iblismiş gibi. Kil tabletlerde müthiş tanımlamalar var –büyülü sözler, ritüeller, tütsüler ve iksirler. *Ashushtu* var, daha çok eleme benzeyen. *Puluhtu*, sürekli endişe veya korku içinde olan ya da fobileri olan insanlar için kullanılıyor. *Nissatu* ise 'yas' anlamına geliyor. Enkidu öldüğünde Gılgamış, 'yas girdi karnıma' diyor. *Šinīt ṭēmiis* zihindeki değişim, yani intihar düşünceleri veya şiddetli panik ataklar olabilir. Ve sonra bir de *hip libbi* var, melankoli hastalığı –kelimenin tam anlamıyla 'yürek parçalanması' anlamına gelir."

"*Hip libbi* mi?"

"Evet" dedi Nen, Asur Galerisi'ne doğru dönerek. "Benim *hip libbi*'m uzun bir süre, bir şişe cinin içinde yaşadı –tıpkı lambadaki cin gibi. İçkimde görürdüm onu– bazen tamamen sırtüstü yatardı hareketsiz, bazen yüzerdi ama her zaman orada, her kadehin dibinde olurdu."

Züleyha dinliyor, düşünceli gözlerle süzüyordu onu.

"Yirmili yaşlarımda içkiyi çoğu kişiden daha iyi kaldırıyorum diye kendimle övünürdüm. Barlara giderdik ve tüm kızlar birkaç *shot*tan sonra dururdu, ben hariç –ben erkeklerden bile fazla içebiliyordum ve herkes bunu oldukça havalı bulurdu. Otuzlu yaşlarımın başında, 'yüksek işlevli' bir içici olduğum için gururluydum. İçmeden günler ve haftalar geçirebilirdim. Hiç sorun değildi! Kendimi kontrol edebildiğimi kanıtlamak hoşuma gidiyordu ama sonunda bir ödül olduğunu da biliyordum. İçki içmek kendimi motive etme ve sakinleştirme yöntemimdi. Sonra işler değişmeye başladı ama

ben hâlâ her şeyin yolunda olduğuna inanıyordum. Hiçbir zaman pis bir sarhoş olmamıştım. Tartışma çıkarmazdım. Saldırganlaşmazdım. Yalnızca azıcık keyiflenirdim. Bunun da bir zararı olacak değildi ya. Hafif ve ılımlıydı, ancak artık sert bir içki içmeden iyi vakit geçiremez olmuştum. Yeterince çakırkeyif değilsem insanlara hiç sabrım olmuyordu, çakırkeyif olunca da umursamıyordum. Bir şeylerin yolunda gitmediğini kabul etmem uzun zaman aldı. Tüm bunları sana anlatıyorum çünkü o inişli çıkışlı yıllarda Mezopotamya'ya olan ilgim hiç azalmadı. Kendi gerçekliğimden o kadar farklı bir yerdi ki oraya gidip beynimi yeniden yapılandırabiliyordum. İki nehir arasındaki o masal diyarında sığınak bulabiliyordum kendime –yalnız bu masal diyarı gerçekti ve muhteşemdi. Kırılmış ve berelenmiş ve güzel ve hüzünlü ve yine de hayret edilecek kadar direngen ve son derece ilham verici... benim için anlamı bu, Antik Mezopotamya'nın."

Her köşeden turistlerin, öğrencilerin, ebeveynlerin ve çocukların sesleri sızıyordu. Üstünde kahve ve kek olan bir tepsi taşıyan yaşlı bir kadın onlara gülümsedi ve onlar da ona gülümsediler.

"Biliyor musun, Nen, eğer reenkarnasyona inansaydım, sen bir önceki hayatında Ninova'da yaşamış olmalısın derdim."

"Ne komik böyle söylemen. Müşterilerimden biri –çok tatlı bir kadın ama biraz da deli– bu işlere çok meraklıdır ve beni Asurbanipal'in kadrolu kâtiplerinden olduğuma ikna etmeye çalışıyor."

"Haklı. Ama ben seni kraliyet hayvanat bahçesinde aslanları evcilleştirirken de hayal edebiliyorum."

Nen güldü. "Belki de bu şekilde ölmüşümdür, bir aslanın midesinde."

"Ve bu yüzden de iğnelerden korkuyorsun –sana pençeleri hatırlatıyorlar." Şimdi Züleyha da gülüyordu.

* * *

Zaman hiçbir yerde bir müzenin içinde olduğundan daha nazikçe yavaşlamaz diye düşündü Züleyha, etraflarındaki her şeyin nasıl akışkanmış gibi geldiğini, bir bölge ile diğeri, bir yüzyıl ile bir sonraki yüzyıl arasındaki sınırların nasıl geçirgenleştiğini takdir ederek. "Geçen gün tanıştığın kuzenim Helen ile kahve içtim bugün. Kızı çok hasta. Böbrek nakline ihtiyacı var."

"Aman Tanrım, ne fena. Çok üzüldüm. Çok zor olmalı onun için."

"Evet, perişan halde. Onu dinlediğimde, kendi depresyonumun bencilce olduğunu düşündüm. Değişmek istedim. Mantıklı geliyor mu bu?"

"Geliyor."

Ardından gelen sessizlik dingin ve huzurluydu.

"Nen?"

"Hımm?"

"Bir gün dükkânına gelsem, bir müşteri olarak yani, arkadaş olarak değil... ve bir dövme yaptırmak istesem, ne derdin?" Nen başını geriye attı, gözlerinde muzip bir ifade vardı. "Çok mutlu olurdum –eğer o varsayımsal gün gelirse, nasıl bir şey düşündüğünü sorardım sana."

"Ben de şöyle cevap verirdim..." Züleyha önce bakışlarını kaçırıp sonra tekrar ona baktı. "Kurabiyedeki o işaret. Çok beğendim onu. Basit, güçlü."

"Hangisi?" dedi Nen ve hemen durakladı. Züleyha'nın hangi işaretten bahsettiğini anlamak için daha fazla soru sormasına gerek yoktu.

O akşam Züleyha, Unutulmuş Tanrıça'dan bileğinin yukarısında hafif, sızlayan bir acıyla çıktı. Herhangi bir yerine yaptırabilirdi, sırtına, üst koluna, Malik Dayı'nın fark etmeyeceği, daha az görünür bir yere. Ama sol elinin iç koluyla birleştiği yerdeki

hassas cilt bölgesini seçmişti. Biraz acımıştı ama düşündüğü kadar kötü değildi. Şimdi, yüzen evine gitmek için metroya yürürken, dövmesine gururla bakıyordu.

Mavi mürekkeple yapılmış üç şekil, lapis lazuli renginde. Suyun işareti.

—o—

ARTHUR

Dicle Nehri Kıyısında, 1872

Bir sabah erken saatlerde, Arthur'a kazı alanına kadar eşlik etti Leyla. Genç kadın ot ve bitki toplamayı seviyordu ve ara sıra birlikte yürüyorlardı. Hava misk ve toprak kokuyordu; amansız bir savruluş ve sürükleniş tarafından oyulmuş olan bütün coğrafya rüzgârın şekline bürünmüştü.

Leyla, dünyanın neresinde olursa olsun her Ezidi'nin manevi bir kardeşi olması gerektiğini anlatıyordu. *Axiretê* kelimesini kullandı –'ahiret'. Kan bağıyla değil, gönül bağıyla bağlı olunan bu kardeş hem bu hayatta hem de sonrasında güvenilir bir yoldaş olmalıymış insana.

"Peki senin de var mı cennetlik bir kız kardeşin?"

"Var." Leyla sakince gülümsedi. "Ahiret kardeşim, Dicle'nin yukarı kıyılarında, Castrum Kefa'ya yakın bir yerde yaşıyor. Bense nehrin aşağısında yaşıyorum. Her zaman şakalaşırız, hangimiz önce ölürse bir su damlasına dönüşecek ve böylece kolayca diğerine doğru akabilecek diye."

Arthur onun gülümsemesine katılmaya çalıştı ama başaramadı. O kahredici kehanetinden sonra Leyla'nın ölümden bahset-

tiğini duymak huzursuz etmişti onu. Leyla'nın eline uzanmak, onun esenliğini önemsediğini göstermenin bir yolunu bulmak istedi. Ancak Ezidilerin namus kuralları katıydı. Bu yüzden ona dokunmanın düşüncesini bile uzaklaştırdı zihninden.

"Manevi bir yoldaşa sahip olmak iyi bir şey" dedi Leyla. "Hayatımda kötü bir şeyler olsa, kalkıp ona giderim yardım için."

Arthur dikkatle dinliyordu. Bir yanıyla anlıyordu da. Yalnızca sık sık kendini tehlikede hisseden kişiler, yakın ailelerinin dışındaki biriyle, ihtiyaç ânında yardım edebilecek bir ruh eşiyle böyle bir bağ kurmak isterlerdi.

"Senin de ülkende bir ahiret kardeşin, kendi *birayê axiretê*'n var mı?" diye soran Leyla'nın gözleri Arthur'unkilerle buluştu.

Arthur soruyu düşündü.

"Benim bir küçük kardeşim vardı... Maalesef kirli bir sudan içip öldü. Kendimi asla affedemedim. O suyu eve getiren bendim."

Ve, her ne kadar ikisi tamamen farklı şeylerden bahsediyor olsalar da, Arthur'un kaybı hakkında konuşma ihtiyacına saygı duydu Leyla. Yargılamadan dinledi ve bir şekilde yeterli oldu bu –onun söylediklerine kulak vermesi, gözlerindeki şefkat, üzüntüsünü paylaşmaya hazır oluşu yetti Arthur'a.

≈

Bir ulak, elinde Musul Paşası'ndan bir mesaj, hışımla daldı kazı alanına bir sonraki hafta. Arthur ellerindeki çamuru silerek mektubu okudu. Paşa'nın evine beklenmekteydi acilen. İcabet etmekten başka seçeneği olmadığı barizdi. Bir davetten çok bir çağrıydı bu.

"Şu haline bak, İngiliz, güneşten yanmışsın" dedi paşa, yanında bir tercümanla.

"Mutlaka yanmışımdır. Her gün çalışıyoruz."

"Öyle duydum."

Bir uşak, hamur işleriyle ve minik fincanlara konmuş kahvelerle dolu bir tepsi taşıyarak içeri girdi. Bunları servis ettikten sonra geri çekildi.

"Afiyet olsun" dedi paşa.

Arthur bir yudum aldı: Kahve fazla tatlı, fazla sertti.

Paşa, misafirini izleyerek önündeki helvadan bir ısırık aldı. "Putperestlerle çok fazla vakit geçiriyormuşsun, duyduğuma göre."

Arthur, kendi selameti bir yana, *faqra* ve halkınınki için de dikkatli davranması gerektiğini biliyordu. "Köy, kazı alanına yakın; orada kalmak kolaylık oluyor benim için."

"Ama biliyorsun onlar şeytana tapanlar."

"İyi insanlar." Arthur fincanını tabağa koyarken eli hafifçe titredi.

"Kürtçe konuşuyormuşsun artık, öyle diyorlar."

"Öğreniyorum. Zaman alıyor. Ama çok iyi öğretmenlerim var: Köyün çocukları."

"Tuhaf bir adamsın." Paşa ağzına bir helva daha tıktı. "Kazı demişken... İngilizler ve Fransızlar yıllar içinde küçük ve büyük birçok heykel götürdüler yanlarında. Nedir bu, bir nevi putperestlik mi? Halkınız onlara mı tapıyor yoksa?"

Açık pencereden içeri bir gece kelebeği girdi. Kanatlarını çırparak bir lambaya çarptı, geri çekildi, tekrar denedi, yeni filizlenen panik hissi büyüyordu.

"O heykeller müzelerde sergileniyor" dedi Arthur. "Bana gelince, paşa benim bir şiir aradığımı biliyor zaten."

"Bir şiir... Bunun için mi kat ettin sahi bu kadar yolu? Başka bir şey olmadığından emin misin? Bundan bir şey elde edeceksindir ama –güç, para, şöhret, kadınların hayranlığı..."

Arthur hafifçe kızardı.

"Demek mesele *sadece* bir şiir değil" dedi paşa, sanki karşısındakinin içini okuyabiliyormuş gibi gülümseyerek. Bir parça daha helva almak için uzandı. "Yemiyor musun?"

"Pek iştahlı olmayışımla bilinirim ben."

"Ama Ezidilerin yemeklerini sevdiğini duydum."

Yüzü duygularını ele vermesin diye bakışlarını indirdi Arthur. Ne diyeceğine karar veremeden, koridorda ayak sesleri duydular. Birkaç saniye içinde kapı açıldı ve uzun boylu, iri yapılı, buruşuk yüzlü ve gür sakallı bir adam uşakların yanından hızla geçerek içeriye girdi.

"Oo, muhterem yüksek kadı hazretleri!" diye bağırarak ayağa kalktı paşa. "Ne iyi ettiniz de geldiniz; keşke geleceğinizi haber verseydiniz, hazırlık yapardım."

"Kes dalkavukluk etmeyi" dedi kadı. "Bana bahsettiğin İngiliz mi bu?"

Tanıştırılmayı beklemeden geçip oturdu adam. Yüzünde Arthur'un aklına zindanları getiren bir sertlik vardı –gizli, kapalı ve tehlikeli.

"Şeytana tapanlardan bahsediyorduk biz de" dedi paşa. "Dostumuz pek seviyor onları."

Kadı, kahvesi doldurulurken hiçbir şey söylemedi. Tepsideki tatlılarla hiç ilgilenmedi ama kahveye düşkün görünüyordu. Uşak odadan çıktığında adam Arthur'a yan gözle baktı.

"Neden seviyorsun ki onları? Kitap ehli değiller. Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Yahudiler kitap ehlidir. Ama Ezidiler değil."

Arthur dönüp bahçeye baktı ama hiçbir şey görmüyordu o anda. İki adam da böyle gözlerini üzerine dikmiş, her hareketini değerlendirirken, içinden o kadar güçlü bir kaçma isteği geldi ki oturduğu mindere sımsıkı tutunması gerekti bastırmak için.

Paşa, tatlı doldurduğu ağzını şapırdattı. "Muhterem kadı, tavsiyenize ihtiyaç duyduğum bir sorum var. Söyleyin lütfen, ben bu Ezidilere barış sözü vermişsem ve onlar da bunun sonucunda

canlarının güvende olduğuna inanarak silahlarını teslim etmiş ve bana itimat etmişlerse, sözümü nereye kadar tutmakla yükümlüyüm?"

"Ezidiler kâfirdir. Bu yüzden onlara yalan söylemek konusunda endişelenmene gerek yok. Bir putperesti tuzağa düşürmek Allah'ın gözünde meşrudur; onları kandırıp zarar vermeyeceğine inandırabilir, sonra da istediğini yapabilirsin."

Arthur kalbinin hızlandığını hissetti. Vücudu, bu sözlere zihninin onlarla başa çıkabileceğinden daha hızlı tepki verdi. Ayağa kalktı, başı zonkluyordu.

"Gidiyor musun?" diye sordu paşa.

"Gitmem lazım –sahada bekliyorlar beni."

"Git o zaman ama ben senin yerinde olsam kâfirlerden uzak dururdum. Köpeklerle yatan pirelerle uyanır derler, eminim sen de biliyorsundur bu sözü."

≈

O akşam, her akşam olduğu gibi, yeni çıkarılmış tabletlerle köye döndü Arthur. Şeyh ve ailesiyle akşam yemeği yerken, paşanın evinde olanları onlara anlatmayı geçirdi aklından, ancak endişelenmelerini istemiyordu. Sıkıntılı ve kafası karışık halde, geldiğinden beri ilk kez az yedi, tabağındaki yemekle oynadı. Başını kaldırdığında, Leyla'nın onu izlediğini gördü ve paşayla yaptığı görüşmeyi genç kadının zaten bildiği hissine kapıldı.

Daha sonra, üzerlerindeki tortu katmanlarını fırçalayarak tabletleri temizledi odasında. Ardından, gaz lambasının ışığında, bir tanesini okumaya başladı. İlk satırı çözer çözmez, göğsü sıkıştı. Hayal görmediğinden emin olmak için, parmağını kil yüzeye koyarak işaretlerin üzerinden geçti. Kama biçimli karakterler gözlerinin önünde yüzerek bunca zamandır görmeyi arzuladığı sözcükleri oluşturdular: "tufan", "gemi", "her yanda su"...

Tufan Tableti'nin eksik kısmını bulmuştu!

Şiir, uçan bir kırlangıçtır. Sonsuz gökyüzünde süzülüşünü seyredebilirsiniz, hatta kanatlarının üzerinden geçen rüzgârı bile hissedebilirsiniz, ancak bırakın onu kafeste tutmayı, asla yakalayamazsınız bile. Şiirler kimseye ait değildir. Arthur, yazıya geçirilmeden önce binlerce yıl boyunca sözlü olarak paylaşılan ve bu kadar geniş bir coğrafyaya yayılan böylesine önemli bir destanın illaki ulaşılamaz kalacağından korkmuştu her zaman. Eksik dizeleri aramak için onu evinden kilometrelerce uzağa götürecek bir yolculuğa çıkarken bile, kaçınılmaz başarısızlığına hazırlamaya çalışmıştı kendini. Ancak şimdi şans eseri gelip ellerine konmuştu kırlangıç. Onu avuçlarının içinde tutabilir, kalp atışlarını dinleyebilirdi. *Gılgamış Destanı*'nın on birinci tabletinin tamamına sahipti artık.

Yarın sabahın ilk ışıklarıyla, *Daily Telegraph* gazetesinin sahiplerine başarılı olduğu haberini gönderecekti. Çok memnun olacaklar ve hemen yayınlamak için acele edeceklerdi. İngiltere'deki insanlar onun "Asur keşifleri"ni duyacaklardı. Belki başbakan tekrar ilgilenecekti konuyla; belki seçkin çevreler de ve hatta Kraliçe Victoria bile. British Museum'ın nihayet ona doğru dürüst bir sözleşme teklif etmesi ihtimali vardı. Ancak Arthur eve dönmeye istekli değildi. Tüm düşünceleri, tıpkı sular kabardığında konacak yer bulamayan martılar gibi dönüp duruyordu zihninde.

Pencereyi açtı ve pervazın üzerinden eğilip karanlığa baktı. Yabani otların kokusu baş döndürücüydü ve havada miske benzer, tanımlayamadığı bir koku vardı. Derken uyurgezer halde dolaşan Leyla'nın siluetini gördü duvarın önünde. Hilal şeklindeki Ay sanki sıvı gibiydi bu gece. Leyla'nın saçlarına gümüş damlalar halinde yağmur yağıyordu. Gölgelerin içine gire çıka bahçede ilerliyordu genç kadın.

"Bu gece Tufan şiirinin eksik bölümünü buldum" diye fısıldadı Arthur, Leyla'nın onu duyamayacağını bilmesine rağmen.

"Gezimin sponsorlarına haber vermek zorundayım ama hemen geri gitmeyi düşünmüyorum. Burada daha uzun süre kalıp tabletleri incelemek istiyorum, ancak sanki tek nedeni buymuş gibi de yapamam.

Kırmızı Çarşamba'daki kehanetin beni kaygılandırdı. O zamandan beri, bu konuyu –seni– düşünmediğim tek bir günüm, tek bir uyanık saatim olmadı." Yutkundu, başı dönüyordu. "Antik Sümercedeki *ang* 'sevmek' demekti; gariptir, kelime 'dünyayı ölçmek' anlamına geliyordu. Aşk bir his veya duygu olmaktan çok, sizi bir yere sabitleyen bir çıpaydı. Bunca yıldır kendimi hiç *dünyayı ölçmek* zorunda hissetmemiştim.

Geçtiğimiz günlerde Asurbanipal'in kütüphanesinden bir tıbbi tablet buldum. Eğer hasta durmadan boğazını temizliyorsa, ne diyeceğini bilemiyor gibi görünüyorsa veya kimsenin onu duyamayacağı apaçıkken kendi kendine konuşuyorsa, muhtemelen aşk acısı çekiyordur diyordu. 'Kalbin paramparça olması' demek olan *hip libbi* kelimesinin hem duygusal hem de fiziksel sıkıntı için kullanılabilmesi ilginç, ancak bunun neden böyle olduğunu açıklayamıyorum." Arthur duraksadı. "Ve ben bunu okurken aniden anladım: Senin yanındayken benim yaptığım şey de bu, Leyla. Senin yanındayken ben de aynı semptomları gösteriyorum. İşte o zaman emin oldum ki ben... seni seviyorum."

Sessizlik uzadı. Leyla başını ona doğru eğdi.

O an, onun kendisini duyabildiğine dair tuhaf bir hisse kapıldı Arthur. Korktu o zaman. Ama bir kere konuşmaya başlamıştı ya, artık duramıyordu.

"Daha gençken kitap yayınlama işinde çalışırdım. Bu yüzden aşk hakkında birçok hikâye okudum ve hayatımın erken dönemlerinde şu sonuca vardım ki ben tutku yaşayan türden bir insan değilim ve asla da olmayacağım. Bu bir şikâyet değil, gerçeğin basit şekilde ifadesi. Hayata, sınırlarımın tümüyle farkında olarak yaklaşmaya çalışırım –bunu söylerken, hiçbir beklentim ol-

madığını ve seni herhangi bir şekilde rahatsız etmeyi veya üzmeyi asla hayal bile etmeyeceğimi anlatmak istiyorum."

Arthur gece havasını içine çekti. Etrafındaki her şey nabız gibi atıyordu: nehir, toprak, dağ. Mezopotamya'ya ne zaman gönül verdiğini bilmiyordu ama vermişti bir kere, artık geri alamazdı. Zihninde kadim bir şiir dolaşıyordu. Uzakta bir çift mücevher parlıyordu. Bir antilop karanlıkta onu izliyordu. Ne kadar da güzel bir yaratık! Ve Arthur, hayvanın zarafetle hareket edişini gözlemlerken, sanki uzak bir geleceğe, başka birinin hayatındaki bir âna baktığını hissetti. Arthur'un artık içinde olmayacağı bir zamandı ama tam da bu –daha şimdiden silinmekte olan, daha şimdiden geçip giden– *an* ile bir bağı olacaktı yine de.

"Sen ve halkın bana bir Tanrı misafiri gibi davrandınız ve ben Ezidilerin namus ve edep kurallarının mutlak ve katı olduğunu bilmiyor değilim, bu nedenle senin benim için ulaşılmaz olduğuna ve hep de öyle kalacağına şüphem yok. Bu yüzden sana bunları herhangi bir umutla ve asla herhangi bir beklentiyle söylemiyorum. Hiç kimse benim sana karşı neler hissettiğimi bilmek zorunda değil. Sen bile –özellikle de sen, Leyla."

Esinti Leyla'nın açık saçlarını dağıttı. Tıpkı rüyalardaki insanların yaptığı gibi yavaşça ve zahmetsizce Arthur'a doğru hareket etti genç kadın. Omuzlarına örttüğü şal biraz kaydı. Arthur onun uyanık mı yoksa uyurgezer mi olduğunu bilemiyordu artık. O kadar yakınında duruyordu ki saçlarının kokusunu içine çekebiliyordu; yasemin, karanfil ve sardunya geçti aklından. Sonra asla hayal edemeyeceği bir şey yaptı Leyla: Onu yanağından öptü –öylesine kendiliğinden bir dokunuştu ki bu, tenin tene teması gibi değil de, sanki iki su damlasının birbirlerine doğru yol alması gibi gelmişti.

Sonra da gitti.

H—

NARİN

Dicle Nehri Kıyısında, 2014

Antik Mezopotamyalılar dağların canlı olduğuna inanırlardı. Dünyevi olanla semavi olanı birbirine bağlayan sınırlar, arada kalmış alanlardı. Sanki gökyüzüne dokunmayı umuyormuş gibi yukarıya uzanan, topraktan parmaklar. Arkeolojik kazılarda bulunan en eski kelimelerden biri *hursag*'dı –yani 'dağ'.

Aynı gelenekte, Sincar bir dağdan daha fazlasıydı. Yüz kilometrelik bir sıradağ silsilesinin en yüksek zirvesi olarak, zulüm görenler ve ezilenler için bir korunak olagelmişti yüzyıllardır. Küçük mağaralarına ve sarp vadilerine sayısız insan sığınmıştı. Çatısının üstündeki iki konisiyle, soluk sarı taştan yapılmış, sekiz yüz yıllık Şerfedin Türbesi yer almaktaydı eteklerinde. Bu coğrafyanın her bir santimi Ezidi inancı için kutsaldı.

Düz, çorak arazi boyunca ve kayalık yamaçlara doğru ilerliyordu sonsuz bir insan seli –bitap bedenler yerçekimine direniyordu. Anneler bebeklerini kucaklıyor; hamile kadınlar içlerindeki değerli hayatı korumaya çalışıyorlardı. Sersemlemiş ve yönünü şaşırmış çocuklar, ağlamaya korkar halde yürüyorlardı sessizce. Yaşlı bir kadın, onu ölmeye bıraksınlar diye yalvarıyordu ailesine. Uzuvlarını içi boş kamışlar gibi taşıyarak tırmanmaya devam ediyorlardı hepsi –yüzlercesi, binlercesi. Burada, ağaç sınırının yukarısında, hiç gölgelik yer yoktu ve güneş de tepedeydi. Pişmiş topraktan yükselen ısı kıvrılıp bükülerek, hayaletvari bir kaligrafi oluşturuyordu.

Artık daha fazla tırmanamaz hale gelip sırtlarından terler süzüle süzüle durduklarında, Narin'in anneannesi yanlarındaki tek su şişesini çıkardı. Ölçü olarak kullandığı plastik kapağını dikkatlice doldurdu, israf etmemeye dikkat ederek Narin'e verdi.

"Ben de istiyorum lütfen" dedi acıklı bir ses.

Anneannesi dönünce beş yaşlarında, gözleri içeri çökmüş, kederli bir kız çocuğu gördü. Kapağa su koyup ona uzattı. Kızın yanında derhal bir oğlan belirdi, kardeşiydi belki.

"Ben de."

Anneannesinin eli titredi. Bu onların tek şişesiydi ve onu Narin için saklamayı planlıyordu. Ama su isteyen herhangi bir çocuğu nasıl geri çevirebilirdi ki? Çocuğa gülümsedi ve hayat veren sıvıyı idareli kullanmak için elinden geleni yaptı. Başka çocuklar da sıraya girdiler önünde ve anne babalarının kederli bakışları altında sabırla beklediler. Anneannesi, her birine birkaç güzel söz söyleyip, ancak dudaklarını nemlendirip boğazlarını ıslatmaya yetecek birkaç damla su verdi.

O gece, Sincar Dağı'nın yamaçlarında kimse uyuyamadı. Aileler birbirlerine sokuldu. Gündüzleri 48°C'ye kadar çıkmış olan sıcaklık, gece 10°C'ye düşmüştü. Anneannesi, Narin'in titremesini

önlemek için onu şalına sardı. Hareketlerinde bir akıcılık, amansız bir kararlılık vardı.

"Bunun üstesinden geleceğiz, kalbim."

Narin'in altdudağı sarktı. Ağlamamak için elinden geleni yapıyordu.

Anneannesi, küçükken yaptığı gibi, tek tek öpücükler kondurdu Narin'in parmak uçlarına.

"Şimdi beni dinlemelisin. Her ne olursa olsun, git suya anlat. Bütün acıyı ve korkuyu alıp götürür su. Akan bir dere bulamasan bile, kendi içinde de su olduğunu hatırla. Sen de sudan yaratıldın."

Narin'in titremesi durmuyordu. Anneannesi onu göğsüne doğru çekti ve şu an bulundukları yerden farklı bir yerde tuttu.

Şafak sökerken, bir grup delikanlı dağın eteğindeki eski bir çeşmeye yürümek için gönüllü oldular. Taşıyabilecekleri kadar çok şişe ve testi aldılar yanlarına. Sonra yavaş yavaş inişe geçtiler.

Daha aşağıda, yolun çalılık ve fundalık kümeleriyle dolu küçük bir açıklıktan geçtiği yerde, IŞİD pusuda bekliyordu. Militanlar, suyu gören gençlerin koşturmasını seyrettiler saklandıkları yerden. Onların aceleyle su içmelerini ve heyecandan titreyen elleriyle kapları ağzına kadar doldurmalarını seyrettiler. Sonra da sevdiklerinin onları beklediği dağa doğru dönmelerini seyrettiler. Ve ancak o zaman ateş açtılar. Kurşunlar testileri deldi, su kanla karıştı. Çeşmeye gidenlerden hiçbiri geri dönmedi.

≈

Dağda, bulutsuz gökyüzüne daha yakın bir yerlerde, bir gün daha geçti. Bebekler ağlamaya devam ettiler, ancak sesleri bariz şekilde daha zayıftı artık. İlk yenik düşen, yaşlılar oldu, bir de susuzluktan ve bitkinlikten birer birer ölen küçük çocuklar. Aileler ceset-

leri saklamak için ellerinden geleni yapıyorlardı ama çocuklar her şeyi görüyordu, üstelik yüzlerinde halsiz bir ifadeyle, sanki kendi içlerine bakar gibi uzaklara baktıkları halde. Yanakları, sanki eski mumlardan yapılmış gibi, çökük ve solgun görünüyordu.

Ertesi gün, Amerikalıların uçaklardan erzak paketleri attıkları söylentileri yayıldı. Bazı konserve kutuları yumuşak toprağa düştü, diğerleriyse kayalara çarpıp patladı ve içindekiler aktı. Gençler kalanları toplamak için koştular; anneler yiyecekleri tırnaklarıyla kazıyıp bebeklerinin ağzının içine sürmeye çalıştılar. Söylenenlere göre, Amerikalılar kazma kürek de sağlıyorlardı –mezar kazmak için.

Bu eli açıklığın hiçbir kısmı onların grubuna ulaşmadı. Dördüncü sabah, ölüm hızını artırırken, anneannesi, özenle sakladığı suyun en sonunu Narin'e verdi. Mavi kapaklı plastik şişedeki damlayı, sanki değerli bir inciymiş gibi kızın diline kondurdu.

Onun bunu bilmesi mümkün değildi ama Ağustos 2014'te Sincar Dağı'ndaki bu son damla, binlerce yıl önce fırtınalı bir öğleden sonra Ninova'ya düşen ve Kral Asurbanipal'in saçlarına yerleşen damlanın aynısıydı.

≈

"Benim su bulmam lazım."

Uzanmış olan Narin doğruldu. "Hayır, bir yere gitme."

"Kalbim... çocuklar ölüyor, yardım etmem lazım."

Anneannesi Narin'in yüzüne düşen bir tutam saçı kenara çekti. Kızın dudakları çatlayıp şişmiş ve benzi öyle acayip bir solgunluğa bürünmüştü ki, yaşlı kadın onun geri dönüşü olmayan noktayı geçtiğinden korktu. "Senin diğerleriyle birlikte burada kalman gerekiyor. Söz mü? Bir aileden sana göz kulak olmalarını rica edeceğim."

Narin bakışlarını indirdi ve kavurucu bir gün olmasına rağmen omurgasından aşağı bir ürperti indiğini hissetti. "Dikkatli ol lütfen" dedi sadece.

"Olurum, söz veriyorum. Yakında dönerim. Unutma, Narin, en kara gökyüzünde tepede ışıldayan bir yıldız, en derin gecede pırıl pırıl yanan bir mum vardır. Asla umutsuzluğa kapılma. Her zaman en yakın yaşam kaynağını aramalısın."

Anneannesi bir su arayıcısıydı.

Anneannesi bir kaynak bulucuydu.

≈

Anneanne yolda bulup yanına aldığı çatallı bir dalı çıkarıp bıçakla yonttu. Su aramak için söğüt dalı kullanmayı tercih ederdi ama bununla idare edecekti. Yerin altında bir kaynak bulursa sondaj yapmaları mümkün olmayacaktı ama kazma kürekle kazabilirlerdi. Yakınlarda bir yerde su olması lazımdı ve onu bulabileceğine inanıyordu.

Anneanne ağır adımlarla yürüdü, susuzluktan kanı koyulaşmıştı. Buna rağmen konsantrasyonu çok yoğundu, gözlerini yere odakladı ve gizli bir su kaynağının çağrısından başka hiçbir şey duymadan bu şekilde yol aldı.

Zaman da onun gibi yorgun argın ilerliyordu. Rüzgâr şarkılarını çalıyordu ıslıkla. Şişmiş ayaklarının ve ağrıyan uzuvlarının itirazlarını duymazdan gelen anneanne, patikadan ayrılarak yürümeye devam etti. Dikenler elbisesini yırtıyor, devedikenleri ayak bileklerine takılıyordu. Kendini suçlamadan edemiyordu. Narin'i Irak'a getirdiği için kendini sorumlu hissediyordu. Castrum Kefa onları terk etse de onlar Castrum Kefa'yı asla terk etmemeliydiler. Gözleri doldu ve görüşü bulanıklaştı. Boynundan aşağı terler süzülüyordu. Yine de yola devam etmeliydi. Eli boş dönemezdi halkının yanına.

Kısa bir süre sonra, avuçları buz bloğuna dokunmuş gibi soğudu. Alnı kırıştı. Hiçbir zaman hoş bir deneyim değildi, su bulmak. Hiç hali yoktu ama şu anda hissettiği çekimin gücü, onun güçsüzlüğünü bastırıyordu. Çubuk seğirdi. Burada, bu kavrulmuş toprağın altındaydı kaynak. Göğsünde bir titreme yükseldi ve parmak uçlarına kadar yayıldı. Kesinlikle buradaydı, hissedebiliyordu. Şimdi geri dönüp su bulduğunu diğerlerine bildirmeliydi.

Yaşlı kadın tam bu haberi vermeyi hayal ederken, nefesi boğazında düğümlendi. Midesi kasıldı. Çünkü buraya ait olmayan bir ses duymuştu. Alçak perdeden, alaycı bir kıkırtı. Başını yarım çevirdi. Gölgesinin uzunluğundan daha uzak olmayan bir mesafede, silahının namlusunun ardından onu seyreden bir IŞİD militanı vardı. Sincar'ın eteklerine fazla yaklaşmıştı.

"Ne yapıyorsun, kocakarı?"

Birileri güldü. Adam yalnız değildi. Bölgede devriye geziyorlardı, beş kişi; su arayan Ezidileri avlıyorlardı. Anneanne titremesinler diye ellerini birbirine kenetledi. Bakışlarını kaçırdı. Arapça konuşabilseydi bile cevap vermezdi. Yüzünde korku emaresi görmenin tatminini yaşatmayacaktı onlara.

"Söyleyecek hiçbir şeyin yok mu?" dedi militan.

"Hey, bakın burada ne buldum!" diye bağırdı bir başka militan, yakındaki seyrek çalıların arkasından. Adamlar birbirlerine bağırır, sesleri rüzgârla savrulurken, Besma ilk başta ne söylediklerini anlayamadı. Ama sonra, gürültünün arasında, çok sevdiği bir ses duyuldu. Tüm vücudu buz kesti.

"Anneanne!"

Narin, anneannesinin onu arkada bırakmasından hoşlanmazdı, onun için peşinden gelmişti.

V
TUFAN

—o—

ARTHUR

Thames Nehri Kıyısında, 1872

Arthur, işverenlerine Tufan Tableti'nin eksik kısmını bulduğunu bildiren telgrafı çektikten sonra, neredeyse iki şey aynı anda yaşandı. O, köylülere, Dicle Nehri kıyısında çalışmaya devam edebilmek için kalış süresini uzatmaya karar verdiğini söylerken, İngiltere'deki sponsorları da, ondan habersiz, Arthur'un yakında Thames Nehri'ne döneceğini duyurdular.

Yüzünün İngiltere'deki gazetelere çıktığını, zaferinin halka duyurulduğunu ve eve dönüş yolculuğunun da ayarlandığını bildiren bir telgraf geldi. Geliri aniden kesilen Arthur, kendisini köşeye sıkıştırılmış, manipüle edilmiş hissetti. Olayların bu şekilde gelişmesinin verdiği üzüntüyle, işverenlerini Ninova'da daha fazla zaman geçirmesinin faydalı olacağına ikna etmeye çalıştı, ancak ne kadar çok mesaj gönderirse göndersin ve ne kadar dil dökerse döksün onları ikna edemedi.

Belirsizlikle geçen bir ayın ardından, Altın Sular halkına veda etmekten ve İngiltere'ye dönüşü için hazırlık yapmaktan başka seçeneği kalmadı. Yine de her şey bitmiş değildi, öyle ümit edi-

yordu. Londra'ya vardığında, ikinci bir seferi finanse edecek birilerini bulabileceğine ve derhal yola çıkabileceğine inanıyordu.

Ayrılmasından önceki gece, Leyla'yı son kez izledi penceresinden. Onun yine uyurgezer olduğunu varsaydı, ancak Arthur'a döndüğünde gözleri açık ve uyanıktı. Elinde bir bardak su vardı, suyu Arthur'un olduğu yöne doğru döktü gülümseyerek.

"Ne anlama geliyor bu?" diye sordu Arthur.

"Şans ve koruma için su dökeriz biz. Su gibi git, su gibi gel diye –su gibi rahat ve kolay."

Arthur çakısını çıkardı ve açık pencereden nar ağacına uzandı. Ağacın kabuğuna üç dikey işaret yaptı.

"Bu suyun kadim işaretidir" dedi. "Bu işaret benim yeminimdir –geri döneceğime söz veriyorum."

"Geri döneceğini biliyorum" dedi genç kadın. "Ama değişmiş olarak döneceksin ve her şeyin değiştiğini göreceksin."

Başını iki yana salladı Arthur, onun muhtemelen haklı olduğunu hissettiği halde. Ona sarılmak için o kadar güçlü bir istek duydu ki o an, kendini durdurmak için kollarını kavuşturmak zorunda kaldı. Sesi zayıftı, tek yapabildiği, aynı şeyi tekrar tekrar söylemekti.

"Geri döneceğim. Söz veriyorum, geri döneceğim."

≈

Londra'da heyecan ve sevinçle karşılandı. *Daily Telegraph* gelişini şöyle duyurdu:

> Tufan Tableti İngiltere'de
> Arthur Smyth Bir Kahraman!

Başkaları tarafından yazılan bir hikâyenin kahramanı oluvermişti aniden. Hayranları saymakla bitmiyordu. Ondan say-

gın bir uzman, tanınmış bir bilge olarak bahsediyorlardı. Sadece olağanüstü zeki olmakla kalmayıp aynı zamanda bilginin peşinde böyle tehlikeli bir yolculuğa çıkacak kadar da cesur olduğunu söylüyorlardı. İlginin boyutu Arthur'u şaşırtmıştı. Yabancılar onu sokakta tanıyıp sorular sorduğunda, kekeleyerek yanıt veriyordu. Zeki beyler ve zarif hanımlar onunla vakit geçirmek istediklerinde, onların soluksuz coşkusuna karşılık vermeyi başaramıyordu. Hava şartlarına uyum sağlamakta bile zorlanıyordu –şemsiyesini unutuyor, paltosunun altında tir tir titriyor, vücudunun alıştığı kuru sıcağı özlüyordu.

Düşmanlar da edinmişti. Fakirken, hasımları yalnızca açlık ve soğuktu. Oysa şimdi, ünü büyüdükçe, başarısından rahatsız olan bir sürü kişi vardı. Religious Tract Society[13] ona saldırıyor, onu birtakım sahte tabletler ortaya çıkarıp uydurma bir dilden sahte çeviriler yayınlamakla itham ediyordu. Bazıları, aslında Mezopotamya'ya hiç gitmediğini, onun yerine Londra dışındaki bir çiftlik evinde saklandığını iddia edecek kadar ileri gidiyordu.

Aldığı tepkilerle –hem övgülerle hem de eleştiri ve suçlamalarla– sarsılan Arthur'un Bloomsbury'deki geçici konaklama yerinden çıkmak bile istemediği günler oluyordu. Gel gör ki, konuşmalar yapmak, kolokyumlara ve konferanslara katılmak için davetler almaya devam ediyordu.

Sonra bir de Mabel vardı. Nişanlısı Arthur'un eve dönmüş olmasından ve artık daha da ünlü olmasından mutluydu ve ona düğün planlarını hızlandırmaları gerektiğini söylüyordu. Arthur'un yükselen statüsüne yakışan uzun bir davetli listesi hazırladı ve Arthur da itiraz edecek gücü kendinde bulamadı. Dışarıya karşı sakin görünmeyi başarsa ve bolca hayranlık ve azımsanmayacak bir kıskançlıkla karşılandığı British Museum'daki çalışmalarına kaldığı yerden devam etse de içinde derin

13. Dini Risaleler Cemiyeti (ç.n.)

bir huzursuzluk vardı. Hayatının ve kişiliğinin farklı iplikleri sökülmekteymiş gibi geliyordu ona. Hayatını kelimelere adamıştı, ancak şimdi birden kelimeler yetersiz kalıyordu. Kendi yurttaşları arasındayken üzerine çöken bu aşırı yalnızlık ve köksüzlük hissini nasıl ifade edeceğini bilemiyordu. Tuhaf bir şekilde, kendi memleketinde kendini bir yabancı gibi hissediyordu.

≈

Bir ay sonra bir partiye katılması için bir davet aldı; daveti gönderen, sanata olan ilgisiyle ve safkan atlarla dolu ahırıyla ünlü bir konttu. Arthur ve nişanlısından, asilzadenin *kır evi* olarak tanımlanan mekânda gerçekleşecek resepsiyonda hazır bulunmaları isteniyordu.

Mabel çok sevindi, ancak heyecanın yerini uygun kıyafet seçme kaygısı aldı hemen. Arthur, yeni zamlı maaşıyla onu alışverişe götürdü. Üç ipek elbise, bunlara uygun eldivenler ve şapkalar ile bir de tüy boa aldılar. Arthur, kumaşın bu kadar pahalı olmasına şaşırmıştı. Mabel ise şimdi, giysilerine uygun mücevherlerinin olmamasına üzülüyordu. Arthur kendisi için, gösterişli saten astarlı koyu renk bir redingot kiraladı ve bir de geniş fular satın aldı. Ceketi daha sonra geri vermesi gerekecekti ama bunu dert etmiyordu. Bir daha ihtiyaç duyacağını sanmıyordu zira.

"Kır evi" dedikleri, görkemli bir malikâne çıktı. Kahkahalar ve sohbetler, iyi aydınlatılmış balkon ve teraslardan bakımlı bahçelere yayılıyordu. Görünüşe bakılırsa Londra'nın tüm seçkinleri buradaydı bu gece. Yeni misafirleri getiren arabalar yanaştıkça çakıl taşı kaplı avlu çıtırdıyordu. Odalar melek heykelcikleri, lake dolaplar ve ağır brokar perdelerle doluydu, duvarları ipekle kaplıydı. Evin genişliğine ve kimi kış gökyüzleri kadar yüksek görünen tavanlara rağmen Arthur kendini sıkışmış hissediyordu

–sanki her an birilerinin kaldırıp sallayabileceği bir kar küresinin içine hapsolmuş gibiydi.

Gerdanı incilerle ve safir bir kolyeyle bezeli, kusursuz bir zarafete sahip, pembe yanaklı bir kadın olan ev sahibesi bir hayırsever ve sanat koleksiyoncusuydu. Rönesans baskıları ve çizimlerinden Çin Ming Hanedanı porselenlerine, Japon lake eşyalarına ve Mezopotamya antikalarına kadar çeşitli hazinelere sahipti ve bilhassa Mezopotamya'ya özel bir ilgisi vardı. Bölgeyi ziyaret eden İngiliz kâşiflerle olan gerek ailevi gerekse iş bağlantıları sayesinde çok büyük sayıda obje biriktirdiği söyleniyordu.

"Bay Smyth, mütevazı toplantımıza katılabildiğiniz için çok mutluyum" dedi. "Bazı başka konuklarımıza küçük Ninova'mı gezdirecektim, siz de katılma şerefini bize bahşeder misiniz?"

"Küçük Ninova'nız mı, Leydim?"

Gülümseyerek koluna girdi kadın. "Size göstereyim."

Ve böylece Mabel götürüldüğü balo salonunda şampanya yudumlayıp şişman, bıyıklı beyefendilere gülümserken, Arthur da kontesin peşi sıra bir ön odaya geçti. İçeri adım attığı anda nefesi kesildi. Gerçekten de Ninova'ydı burası! Çok sayıda kabartma, duvar panelleri, kanatlı hayvan heykelleri ve düzinelerce çiviyazısı tableti sergilenmekteydi. Mezopotamya'nın eserleri Londra'nın dışındaki bu gösterişli evde gün yüzüne çıkmıştı.

"Ne düşünüyorsunuz, Bay Smyth?" diye sordu kontes. "Mütevazı dağarcığımız, sizin gördüğünüz muhteşem şeylerin yanında sönük kalıyordur şüphesiz."

"Oldukça göz kamaştırıcı" dedi Arthur, yutkunarak. "Ama siz nasıl..."

"Bazıları yakın arkadaşlarımın hediyeleri. Diğerlerini de kendim satın aldım..." Beğenisini ifade etmek isteyen başka bir misafirin yanlarına gelmesiyle dikkati dağıldı kadının.

Arthur, balkon kapısının camında kendi yansımasını gördü. Hüzün yapışıp kalmıştı yüzüne. Ninova'nın eserlerini zen-

ginlerin ve güçlülerin keyfi için sergilenmiş halde bulmak yanlış geliyordu. Tabletleri yazan kâtiplerin ve heykelleri yontan zanaatkârların torunları olan Mezopotamya halkı, bu parçaları görme şansına asla sahip olamayacaktı. Bu âna kadar, eski eserlerin Avrupa'ya getirilip büyük müzelere ve kurumlara yerleştirilmesi onu rahatsız etmemişti. Aksine: Onları unutulmaktan kurtardığına inanıyordu. Ama bu akşam onları birilerinin evinde görmek yüreğini sızlatmıştı.

Yavaşça yansımasına yaklaştı ve yüzüne baktı. *Faqra*'nın gözleri ona bakıyordu. Leyla'yı özlüyordu. Onu ele geçiren ıstırap keskindi. Eğer bir arka kapı bulabilecek olsa, buradan ve tüm ışıltısından kaçardı.

"Geliyor musunuz, Bay Smyth?" diye sordu kontes, omzunun üzerinden ona bakarak.

"Evet, Leydim."

Arthur camdan uzaklaştı ve grubu takip ederek odadan çıktı.

≈

Akşam yemeğinde nişanlısıyla masanın zıt taraflarına oturtuldular ve Arthur kendini yaşlı, dul bir düşesin yanında buldu. Hanımefendi, Kitab-ı Mukaddes topraklarından yeni dönen ünlü Asur uzmanının yanına yerleştirildiği için çok heyecanlıydı. Düşük gözkapaklarının altından merakla izliyordu Arthur'u. Onun çorbasına neredeyse hiç dokunmadığını ve ana yemektense –kaz dolması ile muskat ve port şarabıyla pişirilmiş yılanbalığı– sadece küçük lokmalar aldığını gözlemledi.

"Çok sessizsiniz, Bay Smyth. Bize keşif gezinizden bahsetseniz. Nasıldı?"

"Evet, lütfen anlatın bize" diye ekledi bıyıkları özenle briyantinlenmiş bir adam. "Herhangi bir noktada tehlikeli bir durumla karşılaştınız mı?"

Bir sessizlik çöktü ve birkaç misafir Arthur'un vereceği cevabı duymak için öne eğildi. Arthur bir yudum şarap içti. İstanbul'da koskoca mahalleleri kasıp kavurup binlerce insanı bir gecede evsiz bırakan korkunç yangını düşündü. Musul yolunda karşılaştığı yoksulluk ve sefaleti düşündü. Ve bir yandan kahve içip tatlı bir şeyler atıştırırken bir yandan da koskoca bir topluma zarar vermek için gizli planlar yapan paşayla kadıyı düşündü. Eve döndüğünden beri anılar işkence ediyordu ona. "Olaysız bir yolculuktu" dedi.

"Çok mütevazısınız" diye ısrar etti düşes. "Yolda hiç eşkıyayla karşılaştınız mı? Herhangi bir infaza tanık oldunuz mu?"

"Bazı zor anlar oldu ama sizi temin ederim, yolculuğum Thames'te bir eğlence teknesiyle yapılan geziden daha tehlikeli değildi."

Bazıları güldü; diğerleri hayal kırıklığıyla iç geçirdi. Nişanlısının, yüzünde endişeye benzer bir ifadeyle ona baktığını fark etti Arthur.

Bu noktada ev sahibi araya girdi, sesi masanın diğer ucundan duyuldu. "Peki şeytana tapanlara ne demeli? Onlar da oralarda değiller mi?"

Arthur gerildiğini hissetti.

Briyantinli bıyıklı adam bastırdı. "Yoldan geçen kervanları yağmalama alışkanlıkları olduğunu duydum ve asla yıkanmıyorlarmış! Tamamen sapkın bir halkmış ve bayağı da ahlaksızlarmış, öyle deniyor. Şu an edepli bir meclisteyiz –ondan mı anlatamıyorsunuz hayasız davranışlarını?"

Arthur kızardı. "Bu sadece bir yalan değil, aynı zamanda korkunç bir hakaret."

Adamın yüzü asıldı.

"Ezidiler iyi insanlardır, hanımefendi, sizi temin ederim." Arthur ev sahibesine döndü. "Cömerttirler, naziktirler, geleneklerine bağlıdırlar ve çok da temizdirler. Önce banyo yapıp ayakkabıla-

rınızı çıkarmadan kutsal Laleş Vadisi'ne giremezsiniz bile. Gerçi yabancıları her halükârda almazlar içeriye. Korkarım, Ezidiler sadece Müslüman komşularının birçoğundan değil, aynı zamanda Batılı gezginler de dahil olmak üzere Hıristiyanlardan da zulüm görüyorlar ve korkunç bir yanlış anlamaya kurban gidiyorlar. Bu son derece büyük bir haksızlık." Başını kaldırdı, duygulandıkça sesi yükseliyordu. "Onlar gururlu, saygın insanlar ve çok mütevazılar. Aslına bakılırsa, Londra'ya geldiğimden beri onların dostluğunu özlüyorum ve memleketlerine dönmek istiyorum."

Uzun sürmedi çöken sessizlik. Aynı adam yüksek sesle güldü. "Bu bazılarınızı şaşırtmış olabilir ama aslında oldukça yaygındır. Uzmanlar konularında kendilerini kaybederler, yazarlar kurgusal karakterlerinin büyüsüne kapılırlar, kâşifler ziyaret ettikleri yerlere tutulurlar. Sevgili dostumuz bu doğal olmayan, akıldışı bağlanmanın tipik bir örneğini sergiledi bizim için. Ve bu da onun iyi bir uzman olduğunu kanıtlıyor!"

Konuklar başlarını sallayıp sohbetlerine devam ettiler, dikkatlerini dağıtan konu kapanmıştı bile. Kontes alınmış gibi görünmüyordu. Ama akşamın geri kalanında kimse Arthur'a başka bir şey sormadı. Her iki yanındaki insanlar canlı bir sohbete dalmışken, o, hissettiği rahatsızlıktan alnı kırışmış halde, sessizce oturdu. Bakışları Mabel'a kaydı. Nişanlısı, yanındaki beyefendiyi dinlerken sakin bir şekilde gülümsüyordu. Arthur'un aksine, o, mutluydu bu insanların arasında. Işıldıyordu. Bir anlığına döndü genç kadın ve soğuk bir bakış attı nişanlısına.

≈

Kendi memleketinizdekilerden tamamen farklı bir şeyi bulmayı umarak uzak diyarlara gidersiniz ve oradan değişmiş bir insan olarak geri döneceğiniz hiç aklınıza gelmez. Arthur da bunun ne zaman, hangi kavşakta gerçekleştiğini tam olarak bilemi-

yordu ama o artık aynı adam değildi. Mezopotamya sürekli onu çağırıyordu. Birbiri ardınca gördüğü rüyalarda ya sıvı çöllerde yürüyor ya da kaygan kumlar üstünde yelken açıyordu ve her seferinde içinde bir boşluk hissiyle uyanıyordu. Ardında bir şey bıraktığından endişeleniyordu; kendisine ait kırılgan ama hakiki bir parçayı orada, geleneklerini her zaman anlayamadığı, sayısız inanç ve mezhebi karşısında şaşkına döndüğü, suyun bile kendine özgü bir tada sahip olduğu ve tüm bu yabancılığına rağmen yine de kalbini ele geçirmiş olan o bölgede bir yerlerde kaybetmişti sanki. Dicle hayatına sızıp katılaşmıştı, tıpkı damlayan mum gibi.

≈

Yazın evlendiler. Mabel, saten korsajı, devekuşu tüyleri ve takılıp düşmemek için özen göstermesi gereken upuzun bir kuyruğu olan gelinliğiyle tam bir güzellik timsaliydi. Getirdiği çeyiz parası Bayswater'daki bir evin geniş birinci kat dairesini kiralamalarına yetmişti; evin yüksek giyotin pencereleri rüzgâr geçiriyordu ve içeri girdiğiniz an duyularınızı istila eden hafif bir küf kokusu vardı ortalıkta. Geniş salonu, bodrumu, çatı katı ve trellisli bahçesiyle müstakil bir eve güçleri yetmediği için üzülüyorlardı. Arthur ülke çapında tanınıyor ve akademik çevrelerde saygı görüyor olabilirdi, ancak bu yüksek bir geliri olduğu anlamına gelmiyordu. Müzedeki meslektaşlarının çoğunun kendi özel gelirleri vardı ve sadece maaşlarıyla geçinmek durumunda değillerdi. Yine de Arthur bu düzenlemeden pek de rahatsızmış gibi görünmüyordu. Çocukluğunun geçtiği evin sefaletiyle karşılaştırıldığında, burası ona saray gibi geliyordu.

Saçlarını uzatmaya başlamıştı. Ayrıca sakal da bırakıyordu. Prens Albert'ın öncülük ettiği modaya uyarak favori bıraktığı kısa bir dönem dışında, yıllardır hep sakalsız, temiz bir görü-

nüme sahip olmuştu. Berbere gitmekten hoşlanmıyordu, gerçi insanın bir koltukta otururken yüzüne sıcak havlular uygulanmasında ve hoş kokulu buharlı su leğeninin üzerinde keskin bir usturayla tıraş edilmesinde keyifli bir yan da yok değildi. Neyse ki, yeni tercihi son moda ile uyumluydu. O günlerde birçok erkek sakal ve bıyık bırakıyordu. Arthur kişisel bakım ve hijyen konusunda hâlâ titizdi –bademyağı ve çeşitli pomatlar kullanıyordu. Ayı yağı daha kalıcı olsa da onda hoş olmayan bir koku vardı. Bazen, Dicle kıyısı köylülerinden öğrendiği şekilde gözlerine sürme çekiyordu. Ancak öyle dışarı çıkmaya asla cesaret edemiyordu.

Bu günlük ritüeller Mabel tarafından yakinen takip ediliyordu. "Doğru düzgün tıraş olsan daha iyi olmaz mıydı? Sana daha fazla saygı duymazlar mıydı?"

"Ama ben böyle seviyorum" diyordu Arthur. "Yunan kralı Pterelaus gibi yüzüme düşen uzun buklelere sahip olmak istiyorum. Umarım kimse uyurken saçımı kesmeye kalkmaz."

Mabel gülümsemesine karşılık vermedi. Yaptığı göndermeyi anlamamıştı. Bu, Arthur'un aralarındaki uçurumu derinden hissettiği ilk sefer değildi. Karısı onu sevdiği için insanların ona saygı duymasını istiyor olmalıydı. Diğer olasılık –kadının Arthur'un itibarına odaklanmasının sevgiyle filan değil, tamamen toplumdaki konumlarıyla ilgili olması ve Arthur'un başarılarını da esas olarak sosyal ilerlemeleri için bir merdiven olarak görüyor olması ihtimali– çok inciticiydi. Sıkıntı çekmeden yetiştirilmiş olmasına rağmen, istikrar ve tatmine giden tek yolun kocasının kariyer başarısından geçtiğinin farkındaydı Mabel –özellikle de çoluk çocuğa karışmak istiyorsa, ki istiyordu.

Arthur daha iyi besleniyordu o günlerde. Sabahları domuz pastırması ve yumurta, füme mezgit, ekmek ve reçel yiyorlardı. Bazen öğle yemeğinde sofrada beyaz soslu kuzu yahnisi veya balık kroket oluyordu. Ama yemek her zaman bir sınav gibi ge-

liyordu Arthur'a. Hâlâ üzerinden atamadığı tek şeydi bu –açlık hatıraları. İçini ezen o kramplar hâlâ taş gibi oturuyordu midesinde. Erzakları bitti mi diye her gün kontrol etme ihtiyacı hissediyordu. Başını kaldırmayı ve kaderini değiştirmeyi başarmış olabilirdi ama ayaklarının altındaki zemin asla sağlam veya güvenli gelmiyordu ona.

Eskiden nasıl kazancını başta babasına daha sonraları da annesine teslim ediyorduysa, şimdi de maaşını karısına veriyordu Arthur. O sadece sabunları ve kolonyaları için kendine küçük bir miktar ayırıyor, gerisiyle Mabel bütçe yapıyordu. İmkân buldukça biraz para biriktirmesini istiyordu Mabel'dan ama karısı son moda giyinmeyi seviyordu. Günün modası hızla değişiyor ve Regent Sokağı'ndaki mağazalara olan borçları her ay artıyordu.

Arthur, karşılamaları pek de mümkün olmayan bu alışveriş çılgınlıklarından asla şikâyet etmiyordu. Yazmaya başladığı kitabı bitirmek için daha çok çalışacağına söz veriyordu. Onlara fazladan gelir sağlayacaktı bu. Ancak yakında Mabel'ın yeni kıyafetlere ihtiyacı olacaktı. Hamileydi zira. Her ne kadar cinsel ilişki kılavuzları, "şehvet uyarılmazsa veya cinsel birleşme sırasında keyif alınmazsa gebe kalma gerçekleşemez" dese de, bu iddia oldukça yanlış görünüyordu. Arthur ve Mabel'ın odaları ayrıydı ve Arthur'un evlilik görevlerini yerine getirmek için onu ayda iki kez ziyaret etmesi konusunda bir anlaşmaları vardı; günleri Mabel seçiyordu.

"Artık yolda bir çocuğumuz olduğuna göre –hatta belki de ikidir, ailenizde ikizler var ne de olsa– terfi istemenin zamanı gelmedi mi?" diye sordu Mabel. "Şu eski püskü tabletlerle işin bitmedi mi hâlâ? Gerçekten yani! Gün boyu pis kil parçalarıyla uğraşıp duruyorsun."

"Ama bu geçici bir iş değil ki. Daha çok zaman alacak" dedi Arthur. "*Gılgamış Destanı* çok önemli. Bu şiir Yunan mitlerinden bile daha eski, düşünsene!"

Mabel kaskatı duruyordu karşısında.

"Aşil ile arkadaşı Patroklos'u ele alalım. Bu hikâye, ne kadar harika da olsa, Gılgamış'la Enkidu'dan esinlenmiş olabilir..."

Mabel elini sallayarak sözünü kesti. "Madem bu kadar önemli, neden müzeye maaşını makul bir miktara yükseltmesini söylemiyorsun? Bu kadar yetersiz bir gelirle bir aileyi nasıl geçindirmemizi bekliyorlar?"

"Bir şekilde halledeceğiz."

"Bir şekilde mi? Söylesene, nasıl? Aklın bir karış havada."

Arthur'un omuzları çöktü. Bir an için ne diyeceğini bilemez gibi göründü. Günün geri kalanında neredeyse hiç konuşmadı.

Yine de her sabah erkenden uyanıp ofise koşuyordu. Mabel'ı yalnız bıraktığı için kendini suçlu hissediyordu, gerçi her gün temizliğe gelen hizmetçileri Florence vardı hep yanında. Mabel'ın hamileliği ilerledikçe Arthur'un daha fazla evde bulunması gerekecekti. Kendi babasının olduğundan daha iyi bir baba olmaya kararlıydı. Ve bir süre bunlar ona yetermiş gibi geldi –kitabı, karısı, yoldaki bebek veya bebekler... ve yazılı tarih kadar eski bir şiir üzerinde inatla çalışmak. Başka pek bir şeye ihtiyacı olmadığını söylüyordu kendi kendine. Yine de kalbini çekiştirip duran bir şey vardı, göğsünün derinliklerine yuvalanmış bir şey. Tuzağa düşmüş bir kuş gibi kanatlarını çırpıyor, kafesine sertçe vuruyor, pençelerini Arthur'un etine geçiriyordu. Onu oradan çıkarmaktan korkuyordu Arthur, çünkü tekrar kontrol altına alabileceğinden emin değildi.

Gece uyumadan önce ve sabah ilk iş olarak, hafızasının labirentine çekiliyor ve Mezopotamya'da ardında bıraktığı o toprakları, nehri ve kadını düşünüyordu.

—H

ZÜLEYHA

Thames Nehri Kıyısında, 2018

Cuma akşamı, Ekoloji ve Hidroloji Merkezi'nden en son ayrılan Züleyha oldu. Geç saatlere kadar çalışmayı seviyordu. Etrafta kimse olmadığında laboratuvar bambaşka bir yere dönüşüyor, binadaki sessizlik neredeyse elle tutulur hale geliyordu. Züleyha'ya bir nehrin kenarında nöbet tutan bir kayayı hatırlatıyordu bu hali –üzerine yosun katmanlarının ve geçen zamanın ağırlığı binmiş, dört bir yanında bitkiler ve daha küçük yaşam formları çürüyüp yeniden canlanırken, solan şeyleri izleyen istikrarlı bir gözlemci.

Açılı duran masa lambasının ışığı altında dikkatle mikroskoba baktı Züleyha. Cam slaytta, durmaksızın hareket eden binlerce tek hücreli mikroorganizma vardı. *Vibrio cholerae* bakterisi. İnsan hayatlarını bitirebilecek minicik suçlular. Sanayileşmiş toplumlarda çok büyük oranda ortadan kaldırılan koleranın artık bir tehdit olmadığını varsaymak kolay olsa da, bu ölümcül hastalık hiçbir zaman tamamen yok olmamıştı ve gelişmekte olan ülkelerdeki popülasyonları hâlâ kırıp geçiriyordu. Çevrenin tahribatı

ve su kaynaklarının kirlenmesiyle, dünya çapında yeni vakaların ortaya çıkması sadece zaman meselesiydi. Yalnızca birkaç on yıl içinde, dünyadaki her dört çocuktan birinin yaşadığı yerdeki su o kadar kirli olacaktı ki içerlerse öleceklerdi.

Lateks eldivenlerini ve koruyucu gözlüklerini çıkardı. O kadar çok tekrarladığı hareketlerdi ki bunlar, günlük ritüelleri haline gelmişlerdi. Gözlüğün sıkı kayışları gözlerinin etrafında kırmızı izler bırakmıştı her zaman olduğu gibi. Masasının üzerindeki kâğıtları düzenledi, sonra bilgisayarını açtı ve bir araştırmacının bir süre önce gelen kutusuna bıraktığı dosyalardaki en son verileri girdi.

Son altı yıldır, Züleyha ve ekibi iklim değişikliğinin, akış hacimleri, alüvyonlanma ve biyolojik çeşitlilik gibi belirleyici özelliklerini nasıl etkilediğini görmek için dünya çapında üç yüzden fazla noktayı inceliyorlardı. Her gün, Güney Amerika'dan Avustralya'ya ve ABD'nin doğusuna kadar birçok ölçüm istasyonundan veri indiriyorlar ve su seviyelerini not ediyorlardı. Hidroiklimdeki değişiklikler, artan bir su baskını riskini beraberinde getiriyordu. Züleyha, dünyada sel tehlikesinden azade hiçbir bölge olmadığını biliyordu.

Bugün Dicle Nehri'nden gelen verileri girdi. Bereketli Hilal'den bilim insanlarıyla çalışma konusunda istekliydi Züleyha; bu yüzyıl içinde tamamen yok olacak olan, özellikle kırılgan bir bölgeydi burası. Akdeniz'den Basra Körfezi'ne kadar uzanan yay hızla kuruyordu. Irak, İran, Suriye ve Türkiye tarafından paylaşılan bu sulak alan ekosistemi –Ortadoğu'nun en büyüğü– ölüyordu.

Züleyha, dayısının tatil için bile olsa bölgeye geri gitmeye hiç ilgi göstermemesini her zaman şaşırtıcı bulurdu. Tıpkı büyüdüğü için artık ona uygun olmayan bir oyuncağı atar gibi, çocukluğuyla olan tüm bağlarını kesip atmıştı Malik Dayı. Züleyha, öğrencilik günlerinde, tatlı suda doğup okyanuslara göç eden çeşitli

somon türlerinin ölmek için yine doğdukları yere geri dönmeleri hakkında yaptıkları bir konuşmayı hatırladı. Dayısı dinlemişti ama yüzünde bir perde kapanmıştı sanki dinlerken. Ve o gün sadece ve sadece balıklardan bahsetmiş olsalar da Züleyha ikisinin de aynı şeyi düşündüğünü biliyordu: Dayısı öyle değildi. Doğduğu sulara asla geri dönmeyecekti. Anavatanından olabildiğince uzağa ve olabildiğince hızlı yüzmüştü o.

≈

Bir saat sonra Züleyha binadan çıktı. Tam kapıyı kapatırken telefonu çaldı. Arayan Helen'di.

"Seni bu kadar geç aradığım için özür dilerim, canım."

"Sorun değil. Her şey yolunda mı?"

"Paylaşmak için sabırsızlandığım inanılmaz haberlerim var. Bir donör bulduk!"

"Gerçekten mi?" Züleyha'nın yüzü aydınlandı. "Bu harika."

"Evet... evet... Babam her şeyi halletti."

"Şahane! Çok mutlu oldum senin adına –ve de tüm aile adına."

"Ah, teşekkür ederim! Hâlâ haberi sindirmeye çalışıyorum."

Züleyha tıka basa dolu çantasının dibinden anahtarlarını çıkardı. Telefonu diğer eline alarak kapıyı kilitledi. "Çok rahatlamış olmalısın."

"Rahatladım... umarım bir aksilik çıkmaz. Artık hiçbir şeye kesin gözüyle bakmak istemiyorum. Son dakikada bir şeylerin ters gitmesinden çok korkuyorum."

"Tatlım, böyle düşünmemelisin. Her şey yolunda gidecek. Peki hangi hastanede olacak? Guy's mı? Chelsea mi?"

"İkisi de değil. İstanbul'a gidiyoruz –birinci sınıf bir klinikmiş, babam güvence verdi. Başhekimini tanıyormuş. Hep birlikte seyahat edeceğiz."

"İstanbul mu? Ne zaman?"

"Yaklaşık üç hafta içinde. Ne zaman geleceğimizi bize bildirecekler." Helen durakladı. "Acaba sen de biraz izin alabilir misin?"

"Kesinlikle" dedi Züleyha. "O aralığı boş bırakırım. Yanınızda olmak istiyorum."

"Ah, bu benim için çok kıymetli. Ve, şey, Züleyha... babam zaman zaman buyurgan olabiliyor ama niyeti iyi. Seni boşanmaktan vazgeçirmeye çalışırsa çok kızma. Lily ile o kadar meşguldü ki seninle düzgün bir konuşma yapmaya vakti olmadı ama kesinlikle aklındaydın. Eminim şimdi yeni kampanyasını başlatacaktır –ZEKK, Züleyha'mızın Evliliğini Kurtarma Kampanyası. Bu, onun seni ne kadar sevdiğini gösterme yolu, biliyorsun. Sevdiği insanlar için yeri göğü yerinden oynatır."

"Evet, bunu biliyorum."

"Doğrusunu istersen, her kız evlat babasına bayılır ama bu başımıza gelenler bana onun ne kadar özel bir adam olduğunu fark ettirdi. İnanılmaz derecede cömert, destekleyici. Benim için de aynı, senin için de aynı, hiçbir fark yok. Ne zaman ona ihtiyacımız olsa, o her zaman ailesinin yanında."

"Doğru" dedi Züleyha. "Ne kadar şanslı olduğumuzu asla unutamam. Yalnız, ona Brian'a geri dönmeyeceğimi söylemem gerekiyor nazikçe. Olacak gibi görünmüyor zira."

Helen iç geçirdi. "Tamam, canım. Karar senin. Seni seviyorum. Zamanı geldiğinde İstanbul biletlerini ayarlayacağım."

"Anlaştık. Ben de seni seviyorum."

≈

Ertesi akşam Züleyha, Nen'i yemeğe çağırdı. İyi bir aşçı olmadığı ve yüzen evde pek mutfak gereci de olmadığı için yakındaki bir Lübnan restoranından bir şeyler sipariş etti. Babaganuş, tabbule, falafel, pita cipsi, pilav ve mercimek. Nen aldırmaz nasılsa

diye, gerçekleri yerine, geri dönüştürülmüş ve biyolojik olarak çözünebilen kâğıt tabaklar ve tahta kaşıklar kullandı.

Yediden biraz sonra, biraz geç kalmış olarak geldi Nen, üzerinde yeniden değerlendirilmiş eski kumaşlardan ve elde kalmış giysilerden yapılmış, el baskılı siyah-beyaz bir blazer ile uçuşan bir pantolon vardı, bir kulak memesinden de uzun bir gümüş halka sarkıyordu. Sırt çantasını tek omzuna asmıştı ve ellerinde içi portakal dolu bir tahta kasa vardı.

"Bu da ne?"

"Aylık C vitamini stokun."

Sırt çantasını açtı ve bir kahve makinesi, bir torba kahve ve bir demet kurutulmuş lavanta çıkardı. "Evde yedek bir makinem vardı, onu yanımda getirdim, belki istersin diye."

"Çok isterim. Teşekkür ederim!"

Nen, gülümseyerek, koltuğun yanına kasayı devirdi ve portakallar tutuşmuş minyatür güneşler gibi her yöne yuvarlanıp tüm mekânı aydınlattı.

"Evet, bir masa örtün var mı?" diye sordu Nen.

"Şalım var."

"Mükemmel."

Şalı, baş aşağı çevrilmiş sandığın üzerine serdiler ve onu küçük bir masaya dönüştürdüler. Çok tatlı görünüyordu, sanki bir çocuk kitabından fırlamış gibiydi. Kolay görünüyordu. Nen birçok şeyi kolaylaştırıyordu.

Yemekler, korktuğunun aksine lezzetli çıktı ve Züleyha yavaş yavaş rahatlamayı başardı. Belki de basit yemeği bir fiyasko olmayacaktı nihayetinde. Pencereden bir esinti girdi yüzen eve –nehrin hafif kokusu, vaatlerle doluydu. Züleyha kendini Dicle'den gelen son verilerden, su seviyelerindeki endişe verici düşüşten bahsederken buldu. Nen iyi bir dinleyiciydi, dikkatli ve sabırlıydı; Züleyha ona işini anlatmaktan hoşlandığını fark etti.

"Sadece iklim değişikliği de değil" dedi Züleyha. "Nehrin yukarısında, Türkiye'de yapılan barajlar, nehrin aşağısında, Iraklılar için her şeyi daha da kötü hale getiriyor. Su akışını büyük ölçüde azaltıyor. Bir ülke devasa barajlar inşa ettiğinde, bunun komşuları için birtakım sonuçları olur."

"Çok üzücü" dedi Nen. "Bu efsanevi nehirler, Dicle ile Fırat... bir kadının gözyaşlarından doğmuşlar."

"Ne?" diye sordu Züleyha. "Ben bu hikâyeyi bilmiyorum."

"Ah, hem de ne hikâye."

"Anlatsana bana."

Nen mutfaktaki musluktan kendine bir bardak su doldurdu, bir yandan da lavabonun sızdırıp sızdırmadığını kontrol etti. Tabureden de koltuktan da daha rahat bulduğu zemine oturdu. Sonra şöyle dedi:

"O günlerde, o uzak günlerde... eski zamanlarda... gökyüzüyle toprak birdi. Dünya, ilk sözcüklerin şekillenmesini bekleyen boş bir tabletti. Her şey uyum içindeydi –acı sularla tatlı sular kusursuz bir şekilde harmanlanıyordu. *Tiamat*, denizin –tuzlu suyun– tanrıçasıydı ve *Apsu* da pınarların –tatlı suyun– tanrısı. Birbirlerinden çok farklıydılar ama birbirlerine âşık oldular."

"Sonra ne oldu?"

"Birleşmelerinden başka tanrılar doğdu. Sevgili kocası öldürüldüğünde, *Tiamat* intikam almak istedi. Korkutucuydu, kararlıydı. Efsanevi yaratıklardan oluşan bir ordu topladı ve baş düşmanı *Marduk*'un güçlerine saldırdı. Savaş uzun süre devam etti, ancak *Marduk*'un aklına bir fikir geldi. Rüzgârdan *Tiamat*'ın ağzına girmesini istedi. *Tiamat*'ın bedeni büyüdü, dünya kadar oldu. *Marduk* da onu bir okla kolayca öldürdü. *Tiamat*'ın çürüyen bedeninden Dünya yaratıldı ve ağlayan gözlerinden de Mezopotamya'nın iki efsanevi nehri doğdu: Dicle ve Fırat."

"Çok sertmiş" dedi Züleyha.

Nen bir portakal alıp soymaya başladı. "Mezopotamya Yara-

tılış hikâyesinin yanında Âdem-Havva-ve-yasak-meyve çocuk oyunu gibi kalır."

"Demek her iki nehir de bir kadının gözyaşlarından yaratılmış." Züleyha duraksadı ve sonra, "Kendimi sürekli üzgün hissetmekten çok yoruldum" diyen kendi sesini duydu.

Nen bunu duyduğuna şaşırdıysa bile belli etmedi. Başını salladı, bakışlarında bir yumuşaklık vardı.

"Mutlu insanlara imreniyorum" dedi Züleyha. "Hasetten değil –beni şaşırttıkları için daha çok. Onları incelemek istiyorum –bir numune gibi mikroskop altına koymak istiyorum. Bunu nasıl beceriyorlar? Halbuki benim dengem her zaman bozuk."

Nen, Züleyha'ya portakalının yarısını uzattı. Birine baktığımızda, o anda gördüğümüz şeyin, onların yalnızca kısmi bir imgesi olduğunu ve bu imgenin çoğu zaman bilincinde olmadığımız önyargılardan etkilendiğini söyledi. Onlar başarılı ve hallerinden hoşnut görünüyorlardı, bu yüzden de bizde bir sorun olması gerektiği sonucuna varıyorduk zira biz *onlar* gibi olamıyorduk. Ancak bu imge gerçeğin tamamı değildi ve biz de o kadar basit veya durağan değildik. "Hepimiz kil tabletler gibiyiz, kenarlarımız kırılmış; hepimiz küçük sırlarımızı ve çatlaklarımızı saklıyoruz."

"Herkes değil ama."

"Herkes, inan bana. Mutlak mutluluk diye bir şey var mı? Sonu gelmeyen başarı? Mükemmel bir evlilik? Kaygıyı geçiriveren hızlı bir çözüm? Olduğuna inanmak istiyoruz –tıpkı Gılgamış'ın sonsuza dek yaşayabileceğine inanmak istediği gibi. Sonra yeniliyoruz, boyumuzun ölçüsünü alıyoruz. Her zaman bir şeylerin ters gideceğini, bir şeylerin kırılacağını kabul etmeyi öğreniyoruz ve şayet kendimize karşı nazik olmazsak bu eksiklik hissinin hiç değişmeyeceğini anlıyoruz."

"Sanırım haklısın. Ama dayımın böyle olabileceğini hayal edemiyorum... Birçok zorluk yaşamıştır ama bunların kendisini etkilemesine asla izin vermez."

Nen koltuğunda kıpırdandı. "Ben o kadar emin değilim" dedi kararlılıkla, sanki bu daha önce kafa yorduğu bir şeymiş gibi. "En başarılınız oymuş gibi görünse de ailendeki herkes arasında en travmalı olan o olabilir bence."

Züleyha bir bardak su doldurdu ve Nen'in yanına oturdu, omuzları birbirine değiyordu. Bir yudum aldı. Elini Nen'in elinin üzerine koyarken bir sessizlik oldu. "Seninle konuşmayı seviyorum" dedi.

"Ben de seninle konuşmayı seviyorum." Nen ona bakmak için döndü. Yüzü sadece birkaç santim ötedeydi.

Züleyha daha önce bir kadını öpmemişti hiç ve öptüğünde Nen'den portakal tadı aldı.

≈

Bu kadar yakın oturunca, Nen'in bedeni hayal ettiğinden daha iri geldi Züleyha'ya; kokusu baş döndürücüydü. Çilleri göğsüne yayılıyor ve kollarındaki tüylerin rengi bakıra çalıyordu, sol kulağı sağ kulağından hafifçe daha uzundu sanki ya da bu sadece azalan ışığın bir oyunuydu belki; ve tüm bu detaylar, ne kadar önemsiz olsalar da, Züleyha'yı gülümsetti. Parmağını Nen'in kıvrımlı ve koyu kırmızı dudaklarında gezdirdi çekine çekine; o kadar müstereddit bir dokunuştu ki bu, yaptığı şeye inanamadığını açık ediyordu. Sanki Züleyha'nın zihnini okuyabiliyormuş, kararsızlığını hissedebiliyormuş gibi, hareketsiz durdu Nen ama uzun ve berrak bakışını ondan ayırmadı.

"Çok güzelsin" dedi Nen.

"Değilim. Hiçbir zaman güzel olmadım."

"Ciddi misin?"

Züleyha omuz silkti.

"Bana bak" dedi Nen.

"Bakıyorum."

"Hayır, dürüstçe bak –gözlerimin içine. Kendini orada görmüyor musun?"

Züleyha daha yakından baktı. "Orada biri var."

"Gözlerimin aynasında seyreyle güzelliğini."

"Şiir mi bu?" Züleyha gülümsedi. "Yazıyor musun yoksa?"

"Keşke yazabilseydim. Ben yalnızca tutkulu bir okurum."

Züleyha daha önceki konuşmalarını hatırlayarak başını yana eğdi. "Unutulmuş Tanrıça –hikâye anlatıcılarının ve şairlerin hamisi olduğunu söylemiştin. Bana onun hakkında bir şeyler daha anlatır mısın?"

"Ah, onun hakkında sonsuza kadar konuşabilirim –konuyu dağıtmaya başlarsam beni durdurman gerek."

"Konuyu dağıtmanı seviyorum."

"Tamam o zaman" dedi Nen, kıvrak bir hareketle ayağa kalkarken. "Ama önce bir kahve yapayım bize."

≈

Nisaba derlerdi ona, gerçi yere ve döneme bağlı olarak başka isimlerle de anıldığı oldu: *Nidaba*, *Naga*, *Se-Naga*... Tahıl ve hasat tanrıçası; yağmura hükmeden, gökyüzünden düşen her damlaya yön veren kişi. Resimlerinde, bir elinde hayatın, yenilenmenin ve yeniden doğuşun simgesi olan bir buğday sapı taşır; diğer elinde altın bir kalem ve lapis lazuli tableti tutar. Tarımın kökleriyle edebiyatın kökleri iç içe geçmiştir ve bunları saçının bir tutamıymış gibi ören de Nisaba'dan başkası değildir.

Nisaba, göklerle yerin birleşmesinden doğmuştur, birbirinden o kadar farklı ve uzak görünen âlemlerdir ki bunlar, ortak noktalarının ne olduğu bariz olmayabilir ve işte bu nedenle Nisaba'nın armağanı –yazma sanatı– her zaman ikilikleri ortadan kaldırma-

ya, hiyerarşilere son vermeye ve sınırları aşmaya dair bir arzuyu temsil edecektir.

Mezopotamya şehirleri büyüyüp ticaret geliştikçe, kayıt tutma ihtiyacı da artar. Her bir işlemin titizlikle not edilmesi gerekir –mallar, fiyatlar, borçlar... Oysa insan hafızası yanılabilir. Hatırlatma işaretleri –ağaçların kabuklarına izler kazımak, taşlara kömürle şekiller çizmek, koyun kemiklerine boyayla çizgiler yapmak– artık yetmez. Yeni bir yöntem gereklidir. Sayıları ve sesleri yalnızca cansız varlıklara değil, soyut fikirlere ve elle tutulamayan hislere de bağlayabilen çok yönlü bir şey. Daha gelişmiş bir yazı biçimi zorunlu hale gelir. Hatırlamanın bir yolu olarak yazmak. Ama nasıl?

Nehirler yardımcı olur, her zamanki gibi. Dicle ve Fırat büyük miktarlarda alüvyon getirir. Sert ve yapışkan olan ince dokulu toprak, ıslakken tablet formuna sokmak için idealdir, pişirildiğinde veya güneşte kurumaya bırakıldığındaysa sağlamlaşır. Antik Mezopotamyalılar bu kompakt levhalara günlük ayrıntıları yazarlar –bir çuval arpanın ağırlığını, biranın fiyatını, bir şantiyedeki işçi sayısını... Sümerler döneminde ortaya çıkan çiviyazısı Babilliler ve Asurlular tarafından miras alınır ve bölgedeki kâtipler keşfederler ki kelimeler bir kez taşa kazındığında, onları tasavvur edenlerden daha uzun yaşıyorlar. Hikâyeler şehir duvarlarının ötesine ulaşıyor, çölleri aşıyor ve vadileri geçiyor. Yazmak, kendinizi yer ve zamanın kısıtlarından kurtarmaktır. Konuşulan söz tanrıların marifetiyse, yazılı söz de insanların zaferidir.

Böylece Nisaba'nın ünü büyür. Silindir mühürlerde, uzun, gür saçları, dizginlenmiş ve işlenmiş bir doğurganlığı ifade eder şekilde özenle taranıp örülmüş olarak görülür. tanrıça, gözleri de bir sığırcık kuşunun tüyleri kadar koyudur. Üzerinde volanlı, uzun bir elbise vardır ve başındaki mücevherli taç ay ışığı vurmuş sular gibi parıldar. Kulaklarından sarkan buğday sapları

veya hurma salkımları attığı her adımda sallanır. İnsanlar anıtlara onun sembolünü kazırlar ve evlerinin eşiklerinin üzerine onun resmini asarlar. Adı tapınak duvarlarına oyulur, muskalara işlenir. Arşivcilerin ve kütüphanecilerin hamisidir o; ozanların ve hikâye anlatıcılarının kulağına fısıldayandır. İlhama ihtiyaç duyduklarında Nisaba'yı çağırırlar. Kafalarının karıştığı anlarda Nisaba yardımlarına koşar. Zamanın vakanüvisi, hikâyelerin derleyicisi, anıların koruyucusudur.

Yazının tanrıçası, iyiyi ve kötüyü –kutlamaları ve ağıtları, zaferleri ve yenilgileri, güzellikleri ve vahşetleri, insanları eşit derecede dayanıklı ve kırılgan kılan her şeyi– belgelendirir. Mezopotamya'nın bazı bölgelerinde öyle çok saygı görmektedir ki, sadece efsaneleri ve hikâyeleri aktarmakta değil, aynı zamanda anlaşmazlıkları çözmek ve kırgınlıkları gidermek konusunda da ona güvenilir. Adaletin herhangi bir anlam taşıması için kayda geçirilmesi gereklidir.

Mezopotamyalı saz şairleri kahramanlık ve aşk türküleri okuduklarında, dudaklarına bir öpücük konduran Nisaba'dır. Öğrenciler harflerini çalışmak için şafak vakti uyandıklarında, titrek parmaklarını yönlendiren Nisaba'dır. Şehirden şehre yayılan kama biçimli yazı, tanrıçanın kendisi gibi, yıllar geçtikçe daha da incelikli hale gelir. Yazılarında ona atıfta bulunanlar yalnızca malları kataloglamak ve işlemleri kaydetmekle görevli olanlar değildir; âlimler, rahipler, matematikçiler ve astronomlar da yapar bunu. Nisaba'ya adanmış olan Eresh'teki tapınak, *Esagin*, yani "Lapis Lazuli Evi" olarak bilinir, çünkü bu taş onun taşı ve bu renk de onun rengidir. Bilginin ve hikâye anlatıcılığının tanrıçası mavinin en koyu tonunda tasavvur edilir.

Yüzyıllar geçer; zaman, tıpkı bir aynanın yüzeyindeki bronz patina gibi izlerini bırakır. Güneş, Mezopotamya semalarında pek çok altın yay çizer ve Nisaba, okuryazarlık, edebiyat ve kütüphaneler tanrıçasına evrilir. Kâtip okullarının duvarlarına

"Tanrıçama şan olsun" yazısı işlenir. Kil tabletler hep aynı üç kelimeyle biter:

Nisaba'ya övgüler olsun

Yazmak da diğer zanaatlar gibidir. Ustalardan öğrenmeyi, adanmışlıkla sürdürmeyi ve parmaklarınız su toplayana, sırtınız kamburlaşana, gözleriniz körleşene kadar her gün üzerinde çalışmayı gerektirir. Okullar pıtrak gibi her yere yayılır. Kurallar katıdır, hatalara tahammül edilmez. Bu tablet evlerinde hem erkek hem de kadın kâtipler eğitim görürler, ancak kadınların sayısı hızla azalır. Kalanların çoğu Sippar'daki bir manastıra çekilirler ve orada toplumun geri kalanından izole olma pahasına özgürce çalışırlar. Kelimelere hayat veren bir şair ve Nisaba'nın bir müridi olan Ur'daki baş rahibe Enheduanna, işlerin kötüye gittiğini hisseder. Düşmanları her yerdedir artık. Kadınların yönetici olmasına veya liderlere danışmanlık yapmasına izin verilmemesi gerektiğini söyleyenler vardır, ne de yazı yazmalarına izin verilmelidir onlara göre.

Ve işte böylece, yazı tanrıçasının yavaş ölümü başlar. Hâlâ ona adanmış tapınaklar vardır ve kimilerince hatırlanır ve saygı görür Nisaba, ancak bunlar düşüncelerini kendilerine saklarlar. Nisaba, sakınarak söylenmesi gereken bir isimdir artık.

Babilli Hammurabi zamanında, kalplere yeni bir korku düşer. En sert cezalar yasaya dönüşür, dehşet taşa yazılır. Kanun güçten yanadır, kanun erkeklerden yanadır –ve dolayısıyla kadınlar, çocuklar, köleler, yabancılar ve herhangi bir gücü veya serveti olmayan erkekler aşağı görülür. Hammurabi'nin gazabı bilhassa bu sınırları ihlal edenlere yöneliktir. Kocasının testislerine kazara zarar veren bir kadın, suç işlemeyi alışkanlık haline getirmiş bir hırsızdan hatta soğukkanlı bir katilden bile ağır şekilde cezalandırılır. Evlerini ihmal etmekle suçlanan kadınlar nehre atılır.

İnsanların yaptıklarına karşı her daim sabırlı olan Dicle, onların bedenlerini kabul eder.

Mevcut düzende, yazı tanrıçasının tüm güçleri elinden alınır ve bunların hepsi bir erkek tanrıya –Nabu'ya– verilir. Bundan sonra okuryazarlığın ve hikâye anlatıcılığının hamisi Nabu olacaktır. Bilgi, hafıza ve bilgeliği Nabu temsil edecektir. Ve yüzlerce okulda, genç kâtipler ödevlerini şu üç kelimeyle bitirmek durumundadırlar artık:

Nabu'ya övgüler olsun

Nisaba'ya gelince, o "Nabu'nun sevgi dolu karısı"na dönüşür –sadık, cömert ve görevlerinin bilincindedir. Derken Nabu'nun çalışkan sekreteri olur, yardımsever bir şekilde arka planda dolaşır. Görkemli geçmişinden geriye kalan tek iz, boynunda asılı duran kalem şeklindeki lapis lazuli kolyedir. Böylece bir anda değil, yavaş yavaş silinen Nisaba, gölgelerin içine çekilir ve Nabu'nun övgü ve hayranlık toplayışını oradan izler. Ne kadar da hızlı yükselir Nabu! Marduk tanrıların kralı olarak taç giyerken, Nabu tanrıların kralının oğlu ilan edilir. Babasının tahtının yanında dimdik ve gururla durur, elinde bir zamanlar Nisaba'ya ait olan mavi tableti taşır. Babil'in ilk hanedanının altıncı kralı zamanına gelindiğinde, yazmak artık kadınlar için uygun bir meslek olarak görülmez.

Nabu'nun ünü, Mezopotamya'dan Akdeniz havzasına kadar yayılmaya devam eder ve burada birçok medeniyet –Yunan, Roma ve Hıristiyan– tarafından kucaklanır. Ancak Nisaba geleneği, doğduğu ve kök saldığı yerde kalmaya devam eder, sonra orada da yok olur, tabletleri kırılır, kalemi Dicle kıyılarına gömülür. Dönüşüm tamamlandığında, yazının tanrıçası tamamen silinecek –hafızanın sultanı sonsuza dek unutulacaktır.

Nen hikâyeyi anlatmayı bitirdiğinde, yüzen evdeki ışık solmuş ve içerideki birkaç eşya da kendi gölgelerine dönüşmüştü. Züleyha, Nen'in kahvesinden daha sarhoş edici bir şey içmemiş olmasına rağmen, başı dönüyordu.

"Geç oluyor" dedi Nen ayağa kalkarken. "Kalksam iyi olur."

"Bekle." Züleyha ne söylemek istediğinden veya ne yapmak istediğinden emin değildi, ancak bunu netleştirirken Nen'in yanında olması önemliymiş gibi gelmişti. "Bu gece burada kalmak ister misin? Sana ödünç verebileceğim yedek pijamalarım var –eğer istersen."

Nen arkasına yaslandı, hafifçe öksürdü.

"Ne?"

"Hiç. Sadece genelde çıplak uyurum ben ama senin pijamalarını giyerim –memnuniyetle."

Züleyha kızardı –iyi ki Nen'in fark edemeyeceği kadar karanlıktı ortalık. Ya da belki de çoktan fark etmişti bile, çünkü şöyle dedi: "El ele tutuşarak uyuyabiliriz, sadece o kadar –nehirdeki su samurları gibi oluruz."

"Su samurlarını severim" dedi Züleyha. "Uzaklara sürüklenmemek için birbirlerinin patilerini tutarlar. Bu şekilde hayatta kalırlar."

Ve onlar da o gece böyle yaptılar. Alt kattaki tek kişilik yatağa uzandılar, parmakları birbirine dolanmış şekilde, gövdeye çarpan suyun çıkardığı sesi dinlediler.

"Kayıp nehirleri duyabiliyorum" dedi Züleyha.

"Kalp atışlarını duyabiliyorum" dedi Nen.

Züleyha kolayca uykuya dalmayı beklemiyordu ama dalıverdi, içinde şaşırtıcı bir sakinlik hissiyle, neredeyse huzurla.

Sabah 03.34'te Züleyha irkilerek uyandı. Yatakta doğruldu, göğsü sıkışıyordu. Kıpırdamadan durup yanındaki hafif, ritmik solukları dinledi. Nen'in elini yavaş yavaş bırakarak dikkatlice uzaklaştı. Panjurlardan çizgi çizgi süzülen ay ışığında, yumuşacık kıvrımlı bir siluetti Nen'in vücudu. Züleyha olabildiğince sessizce yataktan kalktı ve merdivenleri tırmandı.

Yukarıda, koltuğa çöktü ve gözlerini kapattı. Zaman durdu.

"Züleyha?"

Nen'di bu. Saçları dağılmıştı, ayakları çıplaktı.

"İyi misin? Neden karanlıkta oturuyorsun?"

"Yeterince aydınlık." Züleyha Ay'ı işaret etti.

"Ne kadar zamandır burada tek başınasın?" Nen bir adım yaklaştı. "Ağlıyor muydun?"

Züleyha elinin tersiyle gözünü sildi. "İyiyim. Uyuyamadım; seni rahatsız etmek istemedim."

Nen tabureyi çekip yanına tünedi. Sonra, "Bana ne zaman anlatacaksın?" dedi şefkatle.

"Sana neyi anlatacağım?"

"Sen oradaydın –sanırım." Nen derin bir nefes aldı, sonra bıraktı. "Annenle babanın öldüğü gece yanlarındaydın. Bu konuyu düşünüyordum –*seni* düşünüyordum. Suya verdiğin tepki, o kadar içgüdüsel; ve hüznün o kadar yüzeye yakın, neredeyse tamamen ortada. Sanırım şöyle oldu. Ortadoğu'ya seyahat ederlerken, annenle baban seni Londra'da bırakmadılar. Bu bir aile tatiliydi. Sen yedi yaşındaydın. O seyahatte korkunç bir şey oldu. Sen hayatta kaldın; onlar kalamadılar."

Züleyha'nın dudaklarından garip bir ses çıktı. Neredeyse bir çığlıktı ama aynı zamanda zar zor duyulacak kadar hafifti.

"Babam açık havada olmayı severdi." Züleyha başını iki yana salladı. "Her zaman bir gezi planlardı –Hadrian Duvarı,

Skye Adası, Göller Bölgesi, Yosemite... Ama annem onun Dicle Nehri'ni görmesini çok istiyordu. Geldiği toprakları ona göstermek en büyük hayaliydi. Para biriktirdiler, yaz tatillerini yapmadılar ki sonbaharda izin alabilsinler. Planları Antalya'dan Antakya'ya ve oradan da Musul'a gitmekti. Babam tedbirli bir adamdı. Tehlikeli bir yerde uyumamıza asla izin vermezdi. Kamp yapmak için güvenli bir yerdi. Kulübeler vardı. Babam bunlardan birinde kalmak istedi ama ben çadırda ısrar ettim. Güzel bir macera olacağını düşündüm. Kampımızı bir derenin yakınına kurduk. Fazla yakınına. O akşam yağmur yağıyordu ama çok fazla değildi. Sel o kadar hızlı geldi ki..."

"Sen nasıl kaçtın?"

Züleyha başını geriye attı, gözyaşları yanaklarından aşağı akıyordu. "Gece yarısı uyandım, tuvalete gitmem gerekiyordu. Anneme seslendim ama fazla derin uyuyordu. Saate baktım. 03.34'tü. Sabaha kadar dayanmam mümkün değildi. Kamp alanındaki tuvaletlere kadar gitmeye korktum ama çalıların arkasına yapabilirdim çişimi. Bu yüzden sessizce dışarı çıktım. Sel geldiğinde geri dönüyordum..."

Nen elini tuttu. "Çok üzüldüm."

"Selin çadırı sürüklediğini gördüm. Babamın cesedi birkaç kilometre aşağıda bulundu ama anneminkini ancak bir gün sonra, sazlıklara takılmış halde bulabildiler." Züleyha çenesini indirdi. "Hepsi benim suçum."

"Değil" diye fısıldadı Nen. "Söyle bana, eğer ertesi sabaha kadar yardım gelmediyse... sen geceyi orada tek başına mı geçirdin?"

Züleyha cevap vermedi. Nen de bir yanıt almak için üstelemedi. Söylenmeden kalanın ağırlığını hissederek sessizce oturdular bir an. Pencerenin dışında, Thames'in gümüşi akıntıları akmaya devam ediyordu.

≈

Türkiye'deki o kamp alanındaki geceden yalnızca belli belirsiz izler hatırlıyordu Züleyha. Zihni geri kalanını ustalıkla silmiş ve sadece birtakım lekeler bırakmıştı. Buna karşılık, ertesi günü en ince ayrıntısına kadar hatırlayabiliyordu: Sıra sıra polis arabalarını, zincirleme sigara içen göbekli, kırmızı suratlı erkek memuru, kül tablasında biriken sigaraları, girişte asılı Türk bayrağını ve binanın bir yerlerinde, kendisininkinden çok farklı bir dilde yankılanan tiz sesli radyoyu.

Ama en canlı hatırladığı şey Malik Dayı'ydı –Londra'dan geldiği gibi, bir elinde bavulu öbür elinde havaalanından satın aldığı bir armağanla –kenarları işlemeli, güzel bir şal– polis karakolundan içeri girişi, uzun boyu ve endişeli hali. Dayısı ona hiç soru sormamıştı. Neler olduğunu anlatması için üstelememişti. Sıcak bir gün olmasına rağmen yumuşak kumaşı çocuğun omuzlarına örtmüş ve ona bu acıyı atlatacağını ve büyüdüğünde mutlu, başarılı bir kadın olacağını söylemişti. Ve, her ne kadar dayısının sözleri iddialı ve başarı konusundaki ısrarı kaygı verici olsa da, şal bir şekilde iyi gelmişti Züleyha'ya; altında kaybolabileceği bir şeydi, İngiltere'ye varana kadar üzerinden atmamıştı onu.

Bundan sonra Züleyha uzun süre konuşmadı. Bir şey anlatmak istediğinde ya el kol hareketleri yapıyor ya da bir kâğıt parçasına yazıyordu. Malikler asla onu konuşmaya zorlamadılar, sanki rahatsız edilmemesi gereken uyuyan bir bebekmiş gibi onun sessizliğinin etrafında parmaklarının ucuna basarak hareket ettiler. Bir yıl sonra, bir sabah kahvaltıda, Helen'in bir çilek reçeli kavanozunu açmaya çalışmasını izleyen Züleyha eğildi ve "Ver, bir de ben deneyeyim" dedi. İlk sözlerinin bu kadar sıradan olması karşısında Helen'in şaşkınlıktan ağzı açık kaldı ama Malik Dayı sanki her şey normalmiş gibi davranarak, kavanozu alıp Züleyha'ya uzattı soğukkanlılıkla. Kapağı açıp açamadığını

hatırlamıyordu Züleyha, ancak o günden sonra konuşarak iletişim kurdu o da çoğu insan gibi.

Malik Yenge birkaç kez çocuğun bir terapiste görünmesini önerdi, ancak dayısı onun ihtiyacı olan şeyin istikrarlı bir aile ortamı ve zihnini meşgul edecek kadar yüksek hedefler olduğu konusunda ısrarcıydı. Aile ona iyi baktı. Duyma mesafesinin dışında olduğunu düşündükleri zamanlarda, ondan bahsederlerdi fısıltıyla. Bazen onları duyardı Züleyha.

ARTHUR

Thames/Dicle Nehirleri Kıyılarında, 1876

Arthur yeniden Ninova'ya seyahat ettiğinde her şey farklı geldi ona. Önceki sefer olduğu gibi özel bir sponsoru yoktu bu kez, onu destekleyen bir gazete yoktu. Ailesini geride bırakmak da zor gelmişti, zira ikizler onu özleyecek kadar büyümüşlerdi artık. Yüzleri endişeyle buruşmuş halde kapının yanına dizilmişlerdi. Bir koluyla kıza, diğer koluyla oğlana sarılmış ve onlara hediyeler getireceğine söz vermişti.

Oğlu, taçlı ve kılıçlı bir resmini çizmişti Arthur'un. "Messipota-mina'ya mı gidiyorsun, baba?"

"Evet, Mezopotamya'ya" diye düzeltti Arthur, ama bir yanıyla, Londra'nın bu küçücük köşesinden hiç çıkmamış bir çocuk için bu ismin ne anlama geldiğini de merak etti. "Kılıç ne için acaba, genç adam?"

"Barbarları öldürmek için" diye atıldı çocuk.

Arthur irkildi. "Onlar barbar değil. Tıpkı senin ve benim gibi insanlar. Medeniyetin başladığı topraklar orası."

Çocuk dudaklarını büzdü.

"Bir gün seni de yanımda götürürüm, kendin görürsün."

Eksik dişlerini ortaya çıkaran bir gülümseme beliriverdi çocuğun yüzünde.

"Bunu özenle saklayacağım ve hep yanımda taşıyacağım" dedi Arthur ve resmi ceketinin iç cebine koydu. Karısına doğru baktı. Fakat Mabel yaklaşmadı, kazık gibi dimdik duruyordu geride. Tüm hafta boyunca bariz şekilde içine kapanıktı. Çocuklar henüz küçükken tekrar seyahat etmeye karar verdiği için onu affetmediği bilinsin istiyordu.

"Mümkün olduğunca çabuk döneceğim" dedi Arthur.

"Tam olarak ne zaman yani?" dedi Mabel. "Senin yerine başka birini göndermelerini isteyebilirdin müzeden."

"Ama ben bölgeyi biliyorum ve tabletleri okuyabiliyorum. En uygun aday benim. Hem ne zamandır çalışıyorum şiir üzerinde."

"Çok uzun zamandır! İsa aşkına! İnsan bir *şiir* için ailesini ihmal eder mi?" Çenesini kaldırdı. "Ya da beni kandırıyorsundur belki de. Şarklı bir sevgilin vardır ve onun için bu kadar heveslisindir geri dönmeye."

Arthur kızardı.

"Gelin benimle, ufaklıklar! Yatma vaktiniz geçti" diye cıvıldadı dadı ve çocukları içeri aldı.

Gözleri sanki boyalarında kusur ararmış gibi ayakkabılarına sabitlenmiş olan çifti kapı ağzında dikilir durumda bıraktılar.

"Seni üzmek istemiyorum" dedi Arthur. "Bir sevgilim yok orada ya da başka bir yerde. Görev gereği gitmekle yükümlüyüm ama sadece o kadar değil... tabletleri okuduğumda, onlar ne kadar kırık dökük olsalar da, ben kendimi tamamlanmış hissediyorum."

Mabel başını iki yana salladı.

"Çocukken o kanatlı heykelleri gördüğüm andan beri Ninova'ya gitmem gerektiğini hissettim. Politikada, işte, savaşta usta olan adamlar vardır... Babamın elleri yetenekliydi –ahşap işçiliği mü-

kemmeldi. Benim yeteneklerim bu alanların hiçbirinde değil, ama antik tabletlerle baş başa kaldığımda, sanki onlar benim için yazılmış gibi geliyor bana. Kulağa ne kadar saçma geldiğini biliyorum, ancak ben öyle hissediyorum."

"Tanrı aşkına dur. Kendini rezil ediyorsun" dedi Mabel dümdüz bir sesle. "Bu ne duygusallık. Bir beyefendiye yakışmıyor böyle konuşmak. Ayıp –züppe kıyafetlerin ve hisli şiirlerinle insanların seni kadınsı bulmasına şaşmamalı, ki eminim sen de biliyorsundur böyle düşündüklerini. Bir metresin olsa da umurumda değil. Belki bir zamanlar dert edebilirdim bunu, ancak artık benim için tamamen önemsiz bir mesele. Gerçek şu ki, sen işini bizi sevdiğinden daha çok seviyorsun."

"Ama benimle evlendiğinde işimin benim için ne anlama geldiğini biliyordun. O zamanlar hoşuna gidiyordu bu."

"Gidiyordu, doğru." Sesi yükseldi. "Hatta senin şu eski kil parçalarına ilgi duymaya bile hazırdım. Tanıştığım diğer genç adamlardan farklı görünüyordun. Tuhaf hallerini oldukça sevimli buluyordum. Ama artık bıktım. Uzun aylar boyunca tek başıma kalıp sürekli para kaygısı yaşamayı kesinlikle beklemiyordum. Bir koca ve baba olarak sorumluluklarının seni adam edeceğini düşünmüştüm."

"Anlıyorum" dedi Arthur, sonra da söylenecek başka bir şey kalmadı.

≈

Arthur Smyth, İstanbul'a 1876 yazının başlarında vardı. Bu mevsimde erguvan ağaçları hâlâ çiçekte olduğu için parlak morlara bürünmüş olan şehir, arı kovanı gibi çılgın bir faaliyet içindeydi. Boğaz'ın mavisine karşı, narin çiçekleriyle bir isyan başlatmıştı sanki dallar. Renkler, ne kadar harika olsalar da, havadaki gerginliği gizleyemiyordu. Balkanlar'da ayaklanmalar vardı ve

hoşnutsuzluk bütün Osmanlı İmparatorluğu'na hızla yayılmaktaydı.

Arthur gemiden inerken, sultanın, bileklerini kesmiş olarak, bir kan gölünün içinde ölü bulunduğu haberi geldi. Abdülaziz'in suikasta uğramış ve ölümüne intihar süsü verilmiş olabileceğine dair söylentiler vardı. Şehir komplolarla kaynıyordu.

"Sizi tekrar gördüğüme çok sevindim" dedi büyükelçi. "Bu sefer fermanınız daha hızlı bahşedilecek, buna inanmak için her türlü sebebim var. Ama ben olsam acele etmezdim."

"Bunu bana daha önce de söylemiştiniz, efendim: *Dedikleri gibi, dünyanın bu tarafında, çok hızlı koşarsanız, saklanabileceğiniz güvenli yeri kaçırırsınız.*"

Adamın ağzı hafifçe açık kalmıştı. "Hafızanız olağanüstü. Ama benim söylemek istediğim, yolda engeller olduğu."

"Engeller mi, efendim?"

"Mesela veba... En son duyduğum, Dicle Nehri'nin güneyindeki bölgeyi kasıp kavurduğu. Ayrıca kolera da var. Ve kuzeyde, birtakım aşiretler savaş halinde. Tehlikeli bir yolculuk olacak."

"Benim Ninova'ya geri dönmem gerekiyor, efendim."

Arthur fermanını alır almaz İstanbul'dan ayrıldı. Kaldığı her yerde, mutlaka ailesine mektup yazarak, tanıştığı insanları, tattığı yemekleri anlatıyordu. Çocuklarının çok hoşuna gideceğini bildiği için çizimler de ekliyordu. Manzarayı detaylarıyla tasvir ediyordu –çimenli meraları ve yonca tarlalarını, meşe ve huş ağacı öbekleriyle dolu yamaçları, insanı şaşırtan gizli şelaleleri, içmeye doyamayacağınız kadar tatlı suları olan dereleri. Her zaman onları ne kadar özlediğini söyleyerek bitiriyordu mektuplarını ve "küçük melekler"ine öpücükler gönderiyordu. Mabel'dan da ona yazmasını istiyordu tekrar tekrar ve mektupları nereye göndere-

ceğini bilebilsin diye yolunun üstündeki kasabaları bildiriyordu ona. Ancak karısı cevap yazmıyordu.

Kadının kelimeleri kulaklarında çınlamaya devam ediyordu Arthur'un –*Şarklı bir sevgilin var...*

≈

Ezidi köyüne yaklaşırken, Arthur'un kalbi öyle yüksek sesle çarpmaya başladı ki yol arkadaşları duyacak diye endişelendi. Düz çatılı küçük evler, konik mezarlar, meyve ağaçları... hepsi oradaydı, tıpkı hatırladığı gibi. *Faqra* ile tekrar karşılaşacak, onun şarkı söyleyişini duyacaktı. Çocuklardan daha fazla Kürtçe kelime öğrenecekti ve bu sefer onlara da biraz İngilizce öğretmeye kararlıydı. Leyla ile en son konuşmasının üzerinden dört yıl, iki ay ve on altı gün geçmişti. Onun değişip değişmediğini merak ediyordu. Muhtemelen evlenmişti artık. Çoluk çocuk sahibi bir aile babasına yakışmadığını gayet iyi bilse de hissettiği kıskançlık sancısına engel olamıyordu.

Geçen seferkine hiç benzemeyen, nazik ruhlu bir adam olan rehberi önden gidiyordu atıyla. Mahmut, sürekli olarak göz ucuyla Arthur'a bakıyordu. Yolculuğun bu son bölümünde sessizdi adam. Ezidi köyüne yaklaştıkça daha da belirginleşen bir gerginlik vardı tavırlarında.

"Bir sorun mu var?" diye sordu Arthur, yavaşlayıp dururken.

Mahmut dizginleri çekti. "Size nasıl söyleyeceğimi bilmiyordum. Burası artık eskisi gibi değil."

"Ne demek istiyorsun?"

"Siz yokken bir şeyler oldu. Çok üzgünüm." Genç Arap'ın ifadesi o kadar acı doluydu ki Arthur'un ondan daha fazla bilgi alamayacağı açıktı.

Arthur atından indi. Zêrav, kavrulmuş topraktan yükselen ısı dalgalarının arkasında beliriverdi. Bir grup adam bir köşede sigara

içiyorlardı. Bir kadın bir testi su taşıyarak yanlarından geçti. Etrafta bu kadar insan vardı ve aralarında tek bir tanıdık yüz yoktu. Bir an için yanlış bir yerde olduğunu düşündü Arthur. Ürpertici derecede benzer görünen başka bir köydeydi sanki. Ancak gövdesine su işareti kazınmış nar ağacını gördüğünde bıraktı şüphe etmeyi.

Birkaç köylü ona doğru yürüyordu. Kıyafetlerine bakılırsa, ortadaki adam liderleri olmalıydı.

"Geldiğinizi duyduk" dedi adam ve sözlerinin tercüme edilmesini bekledi. "Âlim bir insanmışsınız, öyle duyduk. Hoş geldiniz."

Arthur, gereken nezaketle karşılık vermeyi başaramayarak, "Burada yaşayan insanlar nerede?" dedi.

"Şeytana tapanlar mı? Gitti onlar, çok şükür."

Titreyerek arkasına döndü Arthur ve Mahmut'a doğru yürüdü. "Dostlarım neredeler? Lütfen söyle bana!"

Mahmut gözlerini indirdi. "Musul Paşası'yla kadı... bir ordu toplayıp saldırdılar. Pek fazla sağ kalan olmadı. Çok üzgünüm."

Kulaklarına bir gümbürtü doldu Arthur'un, davul ritmi gibi bir uğultu. Tek kelime etmeden sendeleyerek uzaklaştı, adımları dengesizdi. Kimse onu durdurmadı. Kimse geri çağırmadı.

* * *

Altın Sular köyünde yaşananlar tarih kitaplarında asla anılmayacaktı. Sadece hayatta kalanların torunları hatırlayacaklardı. Onların tamamlanmamış cümlelerinde, huzursuz sessizliklerinde, yakalarını bırakmayan kâbuslarında dile getirilmemiş olarak kalacaktı. Katliamın anısı, tıpkı avucunuzun içinde rüzgârdan koruduğunuz yanan kibriti birine verir gibi dikkatlice aktarılacaktı bir nesilden diğerine.

Bir gün gezgin saz şairleri türküler söyleyeceklerdi ferman

hakkında. Hayaletleri mezarlarından kaldıran bu türkülerde, paşayla kadının, Mirê Kor olarak bilinen Revanduz Beyi ile güçlerini birleştirerek saatler içinde yüzlerce Ezidi'yi nasıl kılıçtan geçirdikleri anlatılacaktı. Birlikte bir ordu örgütlemişlerdi, askerlere tüm erkekleri ve oğlan çocuklarını öldürmelerini, kadınları ve kızlarıysa savaş ganimeti olarak tutmalarını emretmişlerdi.

Sayıca ve silahça yetersiz olan köylülerin –kadınların, erkeklerin, çocukların– kaderlerinden kaçmaya çalışmalarını anlatan ağıtlar yakılacaktı. Bazıları Cudi Dağı'na ve Tûr Abdin'e doğru, diğerleri Sincar Dağı'na doğru kaçmıştı, ancak daha büyük bir grup Dicle Nehri'ne doğru gitmişti –sular eriyen karlarla yükselip coşmuştu. Derme çatma köprülerinin yok olduğunu fark etmişlerdi dehşetle. Bir tekne, bir sal, geçmelerine yardımcı olacak herhangi bir şey aramış, ancak kilometrelerce mesafede tek bir tane bile bulamamışlardı. Bilmedikleri şey, kadının köprüyü yıktırmış ve tekneleri kaldırtmış olduğuydu. Ve böylece Zêrav halkı tuzağa düştü, nehir gözlerinin önünden hızla akıp geçiyordu. Yüzmeye çalışanlar boğuldu. Korkudan felç olmuş bir şekilde Ninova höyüğüne geri koştular. Güneş batmaya başlarken, askerler çevrelerini sardı. Kimse canlı bırakılmadı.

Burada oldu bunlar, insanın ruhunu titreten bu topraklarda, binlerce yıl önce Asur krallarının saraylar, kanallar, bahçeler ve devasa bir kütüphane inşa ettikleri ve bu güzel cennete asla zarar gelmesin diye her bir girişine de bir koruyucu ruh diktikleri bu yerde. Burada oldu, şu anda Arthur'un *Gılgamış Destanı*'nın kalan mısralarını bulmak için kazı yapma iznine sahip olduğu bu arkeolojik alanda.

Höyüğün adı Koyuncuk'tu ve bir gün saz şairleri insanların burada nasıl kurbanlık kuzular gibi katledildiğini anlatan türküler söyleyeceklerdi.

≈

Arthur her gün höyüğün yanında oturuyordu, gözleri uykusuzluktan kızarmış, içleri kum doluydu sanki. Kendisini oyup şekillendirmiş olan deneyimi elinden bırakmaya henüz hazır olmayan bir mağaranın rüzgârın son izlerini derinliklerinde tutması gibi, Arthur da dostlarının anısını içinde taşıyordu. Yasını tutuyordu onların –şeyhin, çocukların, Dişan'ın, *faqra*nın... Leyla bir keresinde, nehirden geldiğini ve bir gün oraya geri dönmek istediğini söylemişti ona. Önce bir yağmur damlası ya da kar tanesi, boşlukta buharımsı bir hiçlik olacağını, sonra yeniden yeryüzüne konacağını anlatmıştı. Şimdi Arthur, onun akıntılarca taşınan sudan bir ruh olarak burada olduğunu ispatlayacak herhangi bir şey, bir işaret umarak etrafına bakınıyordu.

Sonsuzluğa kadar uzanıyormuş gibi görünen engin bir gökyüzünün altında, hiç durmadan gürül gürül akan Dicle'yi izliyordu Arthur; insanların çektiği acılardan bihaber, kireçli tortuyu nasıl bırakıyorsa, hikâyeleri de öyle ardında bırakıyordu nehir. Arthur, göğsünün içinde bir öfke dalgasının yükseldiğini hissetti. Kaçmaya çalışırlarken aşılmaz bir bariyer oluşturarak masumların ölümüne neden olan bu nehirdi. Ama en çok da kendine öfkelendi. Köyde daha uzun süre kalsaydı ya da daha erken dönseydi, felaketi önlemek için bir şeyler yapabilir miydi? Derinden derine, bu tür düşüncelerin beyhude oldukları kadar kibirli olduklarını da biliyordu. Yalnızca orada bulunarak olayların gidişatını değiştirebileceğimizi varsaymak kendini beğenmişliktir. Kahramanlar, zamanın rüya gibi uzayıp gittiği ve ölümlülerin tanrılarla hemhal olduğu mitlerde olur. Arthur, kimsenin hikâyesinin kahramanı değildi.

Güneş tenine kusurlar işlerken, Arthur hayatın onu nasıl hayal kırıklığına uğrattığını ve kendisinin de başkalarını nasıl hayal kırıklığına uğrattığını düşündü kara kara. Onu en çok şaşırtan şey, İngiltere'deyken katliamdan hiç haberinin olmamış olmasıydı. Kendini doymak bilmez bir okur olarak görürdü. Herkes

onun kültürlü bir adam olduğunu söylerdi. O bir bilgin, düşünür, araştırmacıydı. Bir entelektüeldi. Ama Ezidilerin, tam da İngiliz, Fransız, Alman ve Fin arkeologların antik Ninova kalıntıları için kazı yaptıkları yerde katledildiğine dair tek bir satıra ne gazetelerde ne de başka bir yerde rastlamıştı. Arkeoloji onun için geçmişten kalma eserleri bulmak için kazı yapmakla ve bir destanın dizelerini gün yüzüne çıkarmakla ilgili olmuştu her zaman. Ne zaman toprağın altından insan kalıntıları çıkaracak olsa, antik dönemden kalma olduklarını varsayarak serinkanlılıkla bakardı onlara. Oysa şimdi kendini uzun zaman önce ölmüş insanların değil, tanıdığı ve sevdiği insanların parçalarını mezardan çıkarma fikriyle karşı karşıya bulmuştu.

Günler geçti. Görev aciliyetini yitirdi. Londra'da çocukken deneyimlediklerine benzeyen yoğun ve kör edici bir sis Dicle'nin üzerine çökmüş, nefesiyle her şeyi kaplamış gibiydi. Şimdiye kadar dünyayı keskin karşıtlıklar halinde algılamıştı Arthur: Batı'ya karşı Doğu, yeniye karşı eski, bilime karşı batıl inanç, medeniye karşı bilgisiz ve her ne kadar tam olarak bu şekilde dile getirmese de, Thames'i de Dicle'nin karşısına koymuştu bir şekilde... Bu tür kutupluluklar, devam etmek için ihtiyaç duyduğu kesinliği sağlardı ona. Ancak eski inançları paramparça olmuştu ve elinde kalan tek şey şüphe kırıklarıydı. Fantezilerinde Dicle Thames'e akıyordu, Thames Dicle'yle sevişiyordu, sınırlar birbirine karışıyordu durmadan. Arthur hayatında ilk kez kendini işine veremiyor ve görevini ihmal ediyordu. Ninova'ya geleli haftalar olmuştu ve henüz bir kürek toprağı bile yerinden oynatmamıştı. Ne de tek bir yeni tableti okuyabilmişti. Kendi akıttığı damlalarda boğulan bir mum gibi, hüzne gömüldüğünü hissediyordu.

Aklını kaçırıyor olabileceğinden korkuyordu, çünkü yanında bir varlığın olduğunu, *faqra*nın onu izlediğini hissediyordu.

Faqra, kehanetlerde bulunduğu zamanlarda kullandığı o tuhaf dilde konuşuyordu onunla ve Arthur da sanki kelimeleri yakında anlamlarını açık edeceklermiş gibi büyülenmiş bir şekilde dinliyordu genç kadını. Babası onu şimdi görse gülerdi. Demek otuz altı yaşı itibarıyla dönüştüğü kişi buydu –hayaletlerle konuşan bir adam. Gerçekten de annesinin oğluydu o.

Tuhaf şeydi, insanın bir zamanlar sıkı sıkıya sarıldığı inançlarını yitirmesi. Kanaatlerimizi bir öbek anahtar gibi yanımızda taşımak ama sonunda bunların hiçbir kapıyı açmayacağını fark etmek ne kadar garipti. Arthur artık antik eserleri toprağın altından çıkarıp İngiltere'ye götürmek konusunda ne hissettiğini bilmiyordu. Bir zamanlar onu harekete geçiren keşif heyecanını hatırlayamıyordu. Kendi benlik duygusunu gün yüzüne çıkarmakta zorlanırken gömülü kalıntıları aramaya nasıl devam edecekti? Asurbanipal'in kütüphanesini ortaya çıkarma tutkusu yüzünden, ölülere gösterdiği saygıyı ve ilgiyi yaşayanlara göstermeyi başaramamış mıydı acaba? Bir huzursuzluk duygusu sinmişti her ânına.

Sıcak dayanılmazdı. Eğer yakında başlamazlarsa, yazın ilerleyen zamanlarında kazmak imkânsız olacaktı. Zaten programın gerisindeydi. Her gün Mahmut artık işçi tutmaya başlayıp başlayamayacaklarını soruyordu. Her gün Arthur başını aynı şekilde iki yana sallayarak cevap veriyordu. Sanki içi boşalmış gibi hissediyordu; dışarıdan bakıldığında aynı görünen, ama içi, çürümüş, katmanları ta kupkuru öz odununa kadar soyulmuş bir ağaç gibi boş.

Karısından bir mektup geldi –kısa ve duygusuzdu. Ama kadının tonu daha yumuşaktı, sanki bir şeylerin ters gittiğini hissetmiş gibiydi. Çocukların onu özlediğini söylüyordu. Bir çift kanarya almak istediklerini anlatıp ondan birkaç isim önerisi istemişti. Arthur'un aklına *Lapis* ve *Lazuli* geldi ama bunu kâğıda dökecek gücü bulamıyordu kendinde.

Mabel kazıyı soruyor, Arthur'un "hazineleriyle" beraber ne zaman eve döneceğini bilmek istiyordu. Arthur da aynı hafif, neşeli bir tonda cevap vermek isterdi, ancak tüyü kavrayan parmakları kaskatıydı. Düşüncelerini toparlayamıyordu; nihayet yazmayı başardığındaysa, henüz yerine oturtulmamış kırık uzuvlar gibi tuhaf tuhaf sallanan cümleler kurdu.

H—

NARİN

Dicle Nehri Kıyısında, 2014

Narin, onlarca kadın ve çocukla birlikte bir kamyona bindirilerek bir konvoyla Musul'a doğru götürülüyordu. Kedere batmış bir halde, korkudan sertleşip kaskatı kesilmiş yüzüyle, hareketsiz duruyordu. Hiç bu kadar çaresiz hissetmemişti kendini, yalnızlığı o kadar keskindi ki göğüs kafesini delip geçiyordu. Rüzgâr saçlarını uçuruyor, yüzünü acıtıyordu. Uzaklardaki yabani otların kokusunu alabiliyordu çocuk. Anneannesi ona bunları kokularından ayırt etmeyi öğretmişti –ısırgan, karahindiba, pelin otu... Tanıdık türler, ona Dicle Nehri kıyılarından çok uzakta olmamaları gerektiğini söylüyordu.

Narin, her insanın içinden iki güçlü akarsuyun geçtiğini biliyordu: iyi ve kötü. Hangi yolu seçtiğimiz –kalbimiz, ruhumuz ve zihnimizle– kim olduğumuzu belirliyordu nihayetinde. Bazı insanlar, en umutsuz durumlarda bile başka bir insanı incitmemek için ellerinden geleni yaparken, bazıları da sanki bir sineği kovalıyormuş gibi bir rahatlıkla acı çektirebiliyorlardı başkalarına.

Anneannesinin anlattığı hikâyelerde kimi kınanası karakterler vardı –her gece bir bakireyle evlenen ve sabahleyin onları idam ettiren duyarsız krallar, imparatorluk kasalarını yağmalayan açgözlü vezirler, karanlıkta yolculara saldıran yağmacılar... ama en berbat kötü adamlar bile içten içe yaptıklarının yanlış olduğunu biliyorlardı. Öyle değilmiş gibi yapmıyorlardı. Eylemlerini haklı göstermeye çalıştıkları ve hatta başkaları onları iyi sansın diye göz boyayıp erdemli görünmeye gayret ettikleri oluyordu ama bir an bile kendilerini erdemli olarak hayal etmiyorlardı. Oysa, masum ve savunmasız insanları katleden, köyleri yağmalayan, kadınları ve çocukları köleleştiren bu radikaller kendilerinin kutsanmış olduğuna inanıyorlardı. Başka insanların üstüne yağdırdıkları her bir üzüntü ve acıyla, Tanrı'nın gözünde lütuf kazanmayı, bu dünyadan kendi ayrıcalıklı cennetlerine giden köprüyü tamamlamaya bir adım daha yaklaşmayı umuyorlardı. Yaradan'ın Yarattıkları'na zarar vererek O'nu memnun edeceğini nasıl varsayabilirdi insan? Anneannesinin hikâyelerinin hiçbirinde en sapkınlar bile böyle bir kendini kandırma içinde değildi.

Yaşlı kadının sözleri, tıpkı uçuşa geçen bir hatıranın kuyruk tüyü gibi savruluyordu havada: *En kara gökyüzünde tepede ışıldayan bir yıldız, en derin gecede pırıl pırıl yanan bir mum vardır. Asla umutsuzluğa kapılma. Her zaman en yakın yaşam kaynağını aramalısın.* Narin, çenesini kaldırdı, gözyaşları yanaklarından aşağı akıyordu. Karanlık tarafından kuşatılmışken ışığı nerede bulmayı umabilirdi ki?

Saatler geçti ve derken konvoy, Musul'da, yakın zamana kadar düğünler ve kutlamalar için kullanılan görkemli, tarihi bir binanın önünde durdu. Narin, babasının programında yaklaşık bir hafta sonra burada sahne almak olduğunu çok sonra öğrenecekti.

Başka kamyonlar ve otobüsler de geldi. İçlerindeki kadınlar ve çocuklar dört bir yandaki Ezidi yerleşim yerlerinden kaçırıl-

mışlardı –Koço'dan, Tal Banat'tan, Qiniyeh'den, Tel Kasab'dan... Bu yapılanların rastgele şiddet eylemleri değil, katıksız nefretle planlanmış bir kampanya, bir kültürün tümüyle yok edilmesi olduğu ancak o zaman ortaya çıktı. Birkaç saat içinde yerleşimler yerle bir edilmiş, nüfuslar kırılıp geçirilmiş ve yarım milyondan fazla insan yerinden edilmişti. Yıkım Irak'ın her yerine yayılıyordu, hatta buna hastaneler de dahildi, zira bazı doktorlar IŞİD'i Ezidi hastaların kaldığı koğuşlara kadar götürüyorlardı. Kimi militanlar dünyanın dört bir yanından gelmişti, bazıları Arapça bile konuşmuyordu ama birçoğu da katillerle işbirliği yapan eski komşularıydı.

≈

Binanın içinde, çıplak floresan ışıklarla aydınlatılmış büyük bir salona doğru itildi Narin. İçerisi tıklım tıklımdı. Birkaç dakikada bir, çift kanatlı kapılar açılıyor ve militanlar ya daha fazla esir getirmek için ya da bir kadını sürükleyerek götürmek için içeri giriyorlardı. Direnmeye çalışanlar dövülüyordu. Panik her köşeye yayılmıştı. Bebekli genç bir anne merhamet dilenince bayılana kadar tekmelediler kadını. Alınıp götürülenlerin duvarları aşan çığlıkları geride bekleyenleri rahat bırakmıyordu. Bir kız köşede öğürerek kustu, safra çıkardı. Ekşi, mide bulandırıcı bir koku yayıldı havaya.

Narin, sırtını duvara yaslayarak çömeldi –minik bir korku topu oldu. Yumruklarını o kadar sıkmıştı ki tırnakları avuçlarına battı ve Dicle kıyılarında keklik izleri gibi izler bıraktı teninde.

"Hepiniz Arapça konuşuyor musunuz?" diye sordu bir militan –elleri belinde, bacakları açık.

Kızların çoğu kıpırdamadı ama birkaçı hafifçe başını salladı. En yakındakini kendine doğru çekti adam. Tercüme etmek üzere seçilmişti kız.

"Neden burada olduğunuzu biliyor musunuz? Çünkü babalarınız putperest sizin" dedi adam. "Anneleriniz kâfir. Tüm atalarınız imansız ve günahkâr. Siz de halkınız da şeytana tapanlarsınız!"

Narin yüzünü buruşturdu. Vaftizini bölen buldozer sürücüsünün yüzünü, hastanedeki temizlikçiyi hatırladı... Aynı korkunç sözleri tekrar tekrar söyleyen tüm insanları. Küçücük yaşında ne kadar sık duymuştu bu iftirayı ve hep ilk seferki gibi canı yanıyordu.

"Ama biz merhametliyiz" dedi militan. "Size tövbe etme şansı vereceğiz. Eğer şimdi din değiştirirseniz, asil savaşçılarımızın yasal eşleri olabilirsiniz. Cihada giden görkemli bir orduya eşlik edebilirsiniz. Size ilk ve son kez soruyorum: Allahsız tutumlarınızdan vazgeçiyor musunuz?"

Hiç kimse cevap vermedi.

"Ya bize katılır ve cennette kendinize bir yer edinirsiniz. Ya da kâfir kalırsınız ve başınıza gelecek her şeyi hak edersiniz. Karar vermek için altmış saniyeniz var –şu an başlıyor."

Salona çöken sessizlik o kadar yoğundu ki tek bir fısıltı bile duyulmuyordu: Annesinin kucağında mızıldanan bebek, hıçkırarak mendiline ağlayan kız, hatta gıcırdayan kapı menteşeleri –tüm sesler bir anlığına askıya alınmıştı.

"Zamanınız tükeniyor" diye bağırdı adam, kendisine verilen otoritenin tadını çıkararak. "Yirmi iki saniye kaldı –var mı dönecek olan? Bu son şansınız."

Birdenbire, Narin ayağa fırladı ve tüm gücüyle bağırarak sessizliği un ufak etti.

"Anneannem nerede? Ona ne yaptınız?"

Çocuğun sorusu o kadar beklenmedikti ki adam şaşırıp kaldı. Hayreti yüzünden okunur halde, saymayı bıraktı.

"Anneannemin adı Besma." Narin artık kendi sesine benzemeyen bir sesle bağırıyordu. "O korkunç adamlar onu götürdüler. Anneannemi gören var mı?"

"Susturun şu küçük orospuyu!" dedi daha önce emir veren adam. "Nesi var bunun –geri zekâlı filan mı?"

Narin'i saçlarından yakalayıp boş bir çuval gibi beton zeminde sürüklediler. Kafa derisini tırmalayan acı o kadar dayanılmazdı ki bayıldı. Dünyanın gürültüsü silinip gitti.

Kendine geldiğinde, salon daha sessizdi. Kadınların ve çocukların çoğu götürülmüştü.

"Salak kız uyandı" dedi militanlardan biri. Çocuğu çizmesinin ucuyla dürttü. "Ayağa kalk! Konuş, adın ne?"

"Arapça anlamıyor" dedi bir diğer militan. "Sadece Türkçe ve Kürtçe."

"Anneannesinin ona Narin dediğini duydum" dedi biri.

"Narin" diye tekrarladı adam, çocuğun adını bir listeye yazarken. "Söyle bize, kaç yaşındasın?"

Birisinden soruyu Kurmanci'ye çevirmesini isterlerken, Narin'in duyabildiği tek şey kendi kalbinin çarpıntısıydı. Gerçek yaşını açık etsin mi, yoksa daha küçük veya daha büyük olduğunu mu söylesin, hangisi hayatta kalma şansı verirdi ona veya böyle bir şans var mıydı, hiç bilemiyordu.

Sonunda dosdoğru söyledi gerçeği. "Dokuz."

"Bakire" dedi adam. "Komutan için güzel bir hediye olur. Komutan Türkçe biliyor. Bunu nasıl evcilleştireceğini bilir."

"Emin misin?" dedi diğer adam. "Baş belasına benziyor."

"Bunu da diğerleriyle birlikte gönderin" diye cevap verdi ilk adam, köşede ağlayan üç genç kadını işaret ederek.

"Tamam" diye razı oldu ikinci adam. "Komutan için üç güzel *sabaya* –bir de bu küçük lokmayı yanlarına katalım madem."

Musul'da bir ev –çatısında uydu anteni olan iki katlı beton bir konut, arkada bakımsız bir bahçe, pencere pervazlarına dizilmiş zeytinyağı tenekelerinde domates fideleri, toprağa sinmiş sıcak kokusu. Tutsak edildikleri yer burasıydı: Sıradan bir aile eviydi, etrafta koşuşturan çocuklar ve bahçeyi didikleyen tavuklar vardı.

Küçük bir çocuk, köleler içeri getirilirken koridordan izliyordu onları, koyu gözleri gizlenmemiş bir merakla doluydu. Alnında, kaşının hemen üzerinde, yakın zamanda meydana gelmiş bir kazanın kanıtı olan bir yara bandı vardı. Narin ona baktı ve çocuğun bu çatı altında neler olup bittiği hakkında bir fikri olup olmadığını merak etti.

"Yürü" dedi bir militan, tüfeğinin dipçiğiyle onu dürterek.

Üst katta, pencerelerinde demir parmaklıklar ve kapısında kilitler olan bir odaya yönlendirildiler.

≈

Bir saat, belki daha fazla süre geçti –zamanı ölçmelerinin bir yolu yoktu. Tuvalete gitmeleri gerektiğinde kullanmaları için bir kova vardı köşede. Kendilerinin sebep olmadığı sürekli bir utanç, nereye giderlerse gitsinler takip ediyordu onları. Hemen dışarıda yumuşak, toprak sarısı bir ışık vardı, ancak daha uzaklarda gökyüzü kararıyordu. Sokaktan kendi işlerine bakan insanların sesleri geliyordu. Yakınlarda bir yerde, ateşteki bir tencerenin tangırtısı birilerinin yemek pişirdiğini düşündürdü. Pencerelerinin altından bir araba geçti bangır bangır müzik çalarak. Şehir hayatının o son derece sıradan tanıdık sesleri, onların çaresizlik duygularını derinleştirmeye yarıyordu yalnızca.

Uzun boylu bir kadın içeri girdi yüzlerine bile bakmadan. Kilimin üzerine bir tepsi koydu –bir kâse yoğurt, pide, bir sürahi su. Ne kaşık vardı ne de bardak. Gün boyunca hiçbir şey yememiş olmalarına rağmen, kimse yiyeceklere dokunmadı. Ama

suyu reddedemediler. Her ne kadar küçük yudumlarla içmeye çalışsalar da, tek kelime etmeden sürahiyi elden ele geçirirlerken susuzluk her şeye baskın çıktı.

Bir süre sonra yara bantlı çocuk tepsiyi almak için içeri girdi. Ayrıca bir yığın parlak renkli giysi de getirmişti yanında –açık saçık, dantelli iç çamaşırları. Babasının bunları giymelerini istediğini söyledi düz bir sesle. Konuşurken, gözü çiçekli bir sutyene takıldı, yüz ifadesinden ne bu nesneyi ne de babasının isteğinin ardındaki manayı anlamadığı belli oluyordu.

Kadınların hiçbiri çamaşırları giymeye razı olmadı. İtaatsizlikleri yüzünden dayak yediler hepsi.

O gece, tek bir şilteye kıvrıldılar. Uyumanın imkânı yoktu. Daha birkaç gün önce sevdiklerinin yanında uyandıklarına inanmaları zordu. Nasıl olmuştu da onca şefkat ve zahmetle yıl be yıl inşa edilen hayatlar, birkaç saat içinde paramparça olmuştu?

≈

Ertesi sabah militanlar başka bir esir daha getirdiler –soluk, oval bir yüzü ve büyük, güzel, siyah gözleri olan bir kadın. Yüz hatlarında kederin bıraktığı izler.

"Sen Besma'nın torunu musun?" dedi Narin'i görür görmez.

Yavaşça kıza doğru yürüdü ve yanına oturdu. "Ben Salma, canım. Koço köyündenim. Senin o iğrenç adama bağırdığını duydum. Anneanneni tanıyordum ben."

"Öyle mi?"

"Yıllar önce, ilk çocuğuma hamileyken, Hasankeyf'teki akrabalarımızı ziyarete gitmiştik ve ben az daha düşük yapıyordum –anneannen hayatımı kurtarmıştı."

Çocuğun yüz ifadesini görünce bocaladı kadın.

"Onu götürdüler" dedi Narin. "Ona ne yaptıklarını bilmiyorum. Sanırım öldürdüler."

Salma duvara yaslandı ve soluğunu düzene soktu. IŞİD'in cinsel köle olarak hizmet etmek için çok yaşlı gördükleri Ezidi kadınlara ne yaptığını söylemeyecekti Narin'e. Kurşun bile harcamak istemedikleri için diri diri gömüyorlardı onları.

"Çok üzgünüm, yavrum. Anneannen için dua edeceğim. Onun iyiliğini asla unutamam" dedi Salma. "Ama siz neden buradasınız? Sizin ailenin Türkiye'de olduğunu sanıyordum ben."

"Anneannem, büyük büyük anneannem Leyla Nine'nin doğduğu köyü görmemi istedi... Kutsal Laleş Vadisi'nde vaftiz edilecektim. Babamla beraber geldik..." Sevdiklerinden bahsedince midesi kasıldı Narin'in. Nicedir tuttuğu gözyaşları dökülmeye başladı.

"Zavallım benim, gel sana sarılayım" dedi Salma. "Olur mu?"

Narin gözlerini elinin tersiyle sildi. Yavaşça başını sallayarak kabul etti.

Salma daha fazla soru sormadı ama Narin uyuyana kadar ona sarılmaya devam etti. Çocuğun yanından hiç ayrılmadı Salma. Şefkatli, koruyucu ve sevgi doluydu.

Ertesi gece komutanın yatak odasına ilk çağırılan Salma oldu.

≈

Alt katta, komutanın ailesiyle birlikte yaşadığı üç oda ile bir de mutfak vardı. Adam evliydi ve iki küçük çocuğu ve henüz beşikte olan bir bebeği vardı. Her gün gelip giden IŞİD militanları, emir alıp emir iletiyorlardı. Üst katta, esirlerin tutulduğu yerin yanında, kalabalık bir caddeye bakan balkonlu, büyük bir oda vardı. Toplantılarını burada yapıyorlardı. Ne komutanın çocukları ne de esirler evin bu bölümüne girebiliyorlardı –bazen çay ve yemek getirmesini istedikleri Narin hariç.

Düşük kapaklı mavi gözleri olan uzun boylu kadının komutanın karısı olduğu anlaşıldı. Arapçayı Amerikan aksanıyla ko-

nuşuyor ve bunu yaparken neredeyse hiç başını kaldırmıyordu. Sesi, sanki az kullanılmaktan, kısık çıkıyordu –bağırdığı zamanlar hariç tabii, ki onu da sık sık yapıyordu. Onlara yemek pişirmelerini, çamaşır yıkamalarını ve çocukların arkasından ortalığı temizlemelerini buyuruyordu. Ne kadar çok çalışırlarsa, kadın o kadar sinirleniyordu sanki. Güveç çok tatsızdı, pilavın dibi tutmuştu, yeni yıkanmış çamaşırların lekeleri çıkmamıştı. Onları mutfaktan yiyecek çalmakla suçlayarak önce buzdolabına kilit taktı, birkaç gün sonra da ekmek kutusuna –halbuki nefeslerindeki açlık kokusunu mutlaka alıyor olmalıydı.

Komutan her gece bir *sabaya* seçiyor ve onu makyaj yapıp süslü iç çamaşırları giymeye zorluyordu. Ertesi sabah aynı kadın sağı solu berelenmiş ve boynu bükük halde geri geliyordu, tek kelime çıkmıyordu dudaklarından.

Onuncu gün, adam Narin'i çağırdı.

"O daha çocuk" dedi Salma, mesajı getiren militana.

"Bana yeterince büyük görünüyor" dedi adam, gözlerini ağır ağır Narin'in üzerinde gezdirerek.

"O mübarek bir çocuk. Komutana söyle, onu rahat bıraksın."

"Putperestten mübarek olmaz" dedi adam.

Ama Salma inat etti. "Patronuna bu kızın bir şifacılar soyundan geldiğini söyle. Anneannesinde de vardı kabiliyet. Büyükbüyük-anneannesinde de vardı. *Faqra* soyundan gelen birine dokunan lanetlenir."

"Zırva" dedi adam. "Zamanımızı harcama aptalca yalanlarla."

"Anlamıyorsun" diye üsteledi Salma hiç duraksamadan. "Bu kızın anneannesinin, bir insana bir kez bakması, onu kemiren hastalığın ne olduğunu anlamasına yeterdi. Kuru toprakta su bulabilirdi. Bunlar bir kâhinler ailesi."

Adam güldü ama yine de Narin'i almadan gitti ve o gün geri gelmedi onu almaya.

"Keşke bizim kaderimiz de Halepçe'dekiler gibi olsaydı" dedi Salma. "O masumlar zalim Saddam tarafından katledilmişlerdi. Zehir soluttular zavallıcıklara. Çok korkunç bir ölümdü ama kaybetmedikleri bir şey vardı, onurları. Keşke biz de Halepçe'de gazla öldürülseydik, daha az canımız yanardı."

ARTHUR

Dicle Nehri Kıyısında, 1876

Artık çalışamayacak durumda olan Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur, British Museum Mütevelli Heyeti'ne bir telgraf göndererek seferini kısa kesip geri dönmek istediğini bildirdi. Kararının gerekçesi olarak da bölgeyi kasıp kavuran veba ve koleraya gösterdi. Gelen yanıt kısacıktı.

Sevgili Smyth,

Son yazdıklarınızdan veba ve koleranın büyük bir oranda arttığını öğrendiğimiz için üzgünüz. Şüphesiz ki, bu durum, size verilmiş olan önemli göreve devam ederken tarafınızca en üst düzeyde önlem alınmasını gerektiriyor.

En içten saygılarımla,

S. McAllister Jones
British Museum Sekreteri

Arthur titreyerek mektubu buruşturdu. Korkunç bir açmazdaydı artık. Bu ruh haliyle işini yapamıyordu, ancak işverenleri

de değerli bir keşif yapmadığı sürece Ninova'dan ayrılmasına izin vermeyeceklerdi. Bir çözüm bulmak için çabalarken, önceki arkeoloji ekiplerinin bıraktığı molozlar dikkatini çekti. Devasa bir yığın birikmişti: uygun bir inceleme yapılmadan atılmış birtakım kırık kiremitler, çatlamış tuğlalar ve çanak çömlek parçaları. Sabırla, bu keşmekeşi elden geçirmeye başladı. Ona uymuştu bu iş. Başkalarının çabucak fırlatıp attığı şeylerdeki kıymeti görmeye alışkındı o.

Ve bir öğleden sonra, terler boynundan aşağı yol yol akarken, beklenmedik bir şeyle karşılaştı. İlk başta gözüne çarpan şey renk oldu –kobalt mavisi bir parıltı. Bu o kadar koyu bir sırdı ki halüsinasyon görmediğinden emin olmak için gözlerini kırpıştırdı Arthur. Dikkatlice, kırık parçaların altından çıkardı onu. Kirin ve tozun altında bir tablet vardı. Derin, ucu bucağı olmayan bir mavi. Arthur yıllar içinde küçük silindir mühürlerden büyük rölyeflere kadar binlerce Mezopotamya eserini incelemişti, ancak daha önce hiç buna benzer bir şey görmemişti.

O gece çadırında, esinti ensesinde semboller çizerken, Arthur bir battaniyeye sarınmış, gaz lambasının altında oturuyordu. Mavi tablete bakıyordu. *Gılgamış Destanı*'nın bir parçasıydı bu, ancak daha önce karşılaşmadığı bir parça. Kahraman, her şeyini –dostunu/sevgilisini, gençliğini, kibrini– kaybetmiş ve yıkılmış bir adam olarak dönmüştü evine. Ancak Arthur'u hayrete düşüren tek şey ana karakterin yenilgisi değildi; altta yalnızca kısmen okunabilen bir not da vardı.

Bu, genç bir kâtibin...,
.... pek çok... hikâye anlatıcısından birinin.
... şiirler, ..: hikâyeler dokuruz.
Hatırlayın...

Arthur, tabletin her zamanki gibi Nabu'ya değil, Nisaba adlı bilinmeyen bir tanrıçaya ithaf edildiğini görünce şaşırdı.

Kral Gılgamış öldüğünde, cesedini nehrin altına gömdüler. İçine değil, altına. Bunu yapmak için Fırat'ın yönünü değiştirmeleri, onu doğal olmayan bir yöne doğru akmaya zorlamaları gerekti; cenaze töreni bittikten sonra, nehri orijinal yatağına geri döndürdüler. Kahramanın mezarını kazan işçilerin hepsi daha sonra öldürüldü. Böylece, mezar yerini ifşa edecek kimse hayatta kalmayacaktı.

Mezopotamya suya dair hikâyelerden oluşur. Alüvyonlu ovalarında anlatılan en eski masallar akarsulara, fırtınalara ve sellere adanmıştır. Su anlamına gelen Sümerce kelime *a* –tıpkı Kürtçe *aw* kelimesi gibi– gebe kalma, meni, başlangıç anlamlarına da gelir aynı zamanda.

Nehirler akışkan köprülerdir –ayrı dünyalar arasındaki iletişim kanallarıdır. Bir kıyıyı diğerine, geçmişi geleceğe, pınarı deltaya, dünyalıları semavi varlıklara, görünür olanı görünmez olana ve son olarak da yaşayanları ölülere bağlarlar. Ölmüşlerin ruhlarını öbür dünyaya taşırlar ve ara sıra da onları geri getirirler. Güçlü akıntılarda ve gelgit havuzlarında geçmiş çağların sırları saklıdır. Suyun yüzeyindeki dalgalar bir nehrin yara izleridir. Gölgeli derinliklerindeyse zamanın bile iyileştiremediği yaralar vardır.

Bu toprakların şarkıları, görünüşte aşkı veya kalp kırıklığını anlatıyor gibi dursalar da aslında burayla –buranın barındırdığı güzellikle ve hüzünle– ilgilidirler. Antik Mezopotamyalılar yazıyı, matematiği, astronomiyi, sulama sistemini ve tekerleği icat etmiş olmalarıyla bilinirler, ancak en büyük keşifleri dikkatlerden kaçmıştır. Onlar, bir vatanı kaybetmenin acısını ilk deneyimleyenlerdir.

Bu bölgenin sakinleri hayatta kalmalarının suya bağlı olduğunu her zaman biliyorlardı. Günlerini güzelleştiren her bir damla tatlı su için minnettar olarak, nehirlere şükran duydular –ve aynı

zamanda onlardan korktular. Setler yıkıldığında ve kıyılar aşıldığında, geriye travma kalır –bir nesilden diğerine anlatılacak bir hikâye. Mezopotamya geleneği, suyun yaşamın belirleyici gücü olduğunu anlar. Ağaçlar 'kök salmış su'dur, dereler 'akan su'dur, kuşlar 'uçan su'dur, dağlar 'yükselen su'dur ve insanlara gelince, onlar her zaman 'savaşan su'dur ve hep de öyle kalacak, asla barış içinde olmayacaklardır.

Suyun hafızası vardır.

Nehirler bilhassa iyidirler hatırlama konusunda.

≈

"Bay Arthur... efendim?"

Arthur başını kaldırdı. Şu geçen haftalar onu vaktinden evvel yaşlandırmıştı. Yüzü solgun ve yorgun, uykusuzluktan ağırlaşmıştı. Güneşe bakmaktan gözlerinin etrafında kırışıklıklar oluşmuş ve alnında yeni çizgiler belirmişti.

"Size bir şey söylemem lazım" dedi Mahmut. "Dicle Nehri boyunca bir yukarı bir aşağı seyahat ederek tencere tava tamir eden bir adamla karşılaştım bu sabah. Buraya gelirken tanık olduğu bazı garip şeyleri anlattı bana..."

Arthur sadece yarım kulak dinliyordu, ancak Mahmut'un bundan sonra söyledikleri tüm dikkatini celbetti. "Bir süre önce tek başına at süren genç bir Ezidi kadın gördüğünü söyledi. Onun için endişelenmiş ve neden yanında kimsesi olmadığını anlamak istemiş."

"Adını... adını söyledi mi kadının?"

"Hayır. Onunla konuşmaya çalışmış, ama tanımadığı biriyle konuşmak istememiş kadın."

"Nasıl göründüğünü tarif etti mi peki?"

"Yüzünü örttüğünü söyledi ama giysilerinden Ezidi olduğu anlaşılıyormuş. Tuhaftır, kadının yanında bir kanun varmış."

Arthur sendeleyerek ayağa kalktı. "Bu o olmalı! Leyla bu!"

"Sizi boşa umutlandırmak istemiyorum. Ama söylemem gerektiğini düşündüm."

Zihni hızla çalışan Arthur ellerini saçlarının arasından geçirdi. "Bunu nasıl daha önce düşünemedim? Katliamı yıllar önce tahmin etmişti. O gece herkesi uyarmıştı.

"Bizi öldürmeye geldikleri gün
dağa koşun.
Suya, nehre, kuyuya
veya çeşmeye yaklaşmayın."

"Anlıyor musun dostum? Suya gitmedi o. Tabii ki gitmedi! Diğerleri gibi nehre koşmadı –bu sayede hayatta kaldı."

Arthur, delirmiş gibi bir kahkaha atarak Mahmut'un elini kavradı ve neşeyle sıktı. "Düşünsene, daha bu sabah Leyla'nın öldüğünü sanıyordum ama şimdi hayatta olabileceğini öğrendim."

"O olup olmadığını kesin olarak bilmiyoruz. Hayal kırıklığına uğramanızı istemem."

Arthur dinlemiyordu. "Hayat beklenmedik şeylerle dolu, dostum. Sanki bir çamur nehrinde yürüyoruz ve ara sıra bir umut düğmesi, bir dostluk sikkesi, bir aşk yüzüğü bulmak için ellerimizi daldırmaya cesaret ediyoruz. Çamur eşeleyenleriz biz hepimiz."

Mahmut, Arthur'un neler saçmaladığı hakkında hiçbir fikre sahip değildi ama onun tekrar gülümsemesine memnun olmuştu –ta ki eşyalarını aceleyle bir bez çantaya yerleştirdiğini görene kadar.

"Bir dakika! Nereye gidiyorsunuz?"

"Castrum Kefa'ya –Leyla'nın *öbür dünya kız kardeşi* orada yaşıyor. Bütün ailesi öldü, bu yüzden *axiretê*sinin yanına gitmiş olmalı. Benim onu bulmam gerek."

"Ne olur sakin olun. Bugünlerde o yol tehlikeli. Kolera..." Mahmut durakladı, ne derse desin Arthur'un kararlılık duvarını delemeyeceğini fark etti. "O zaman ben de sizinle geliyorum."

"Yo, hayır. Bunu yapmanı isteyemem senden."

"Size eşlik etmek zorundayım" dedi Mahmut. "Kusura bakmayın ama tek başınıza bir gün bile hayatta kalabileceğinizden şüpheliyim."

Böylece, 1876 Ağustos'unun ortalarında, Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur, Dicle Nehri'nin yukarı kesimlerine doğru yola çıktı. Çantasında bir su matarası, bir torba hurma, deri kaplı bir günlük ve unutulmuş bir tanrıçaya adanmış bir lapis lazuli tablet taşıyordu. Kendinden bir parçayı Kral Asurbanipal'in sarayından kalan eserleri ve unutulmuş bir soykırımdan kalan insan kalıntılarını gizleyen bir höyüğün üstüne bırakarak, sevgili Ninova'sına ikinci ve son kez veda etti.

—H

ZÜLEYHA

Thames Nehri Kıyısında, 2018

Sabahın erken saatlerinde, güneş hâlâ alçaktayken, Malik Dayı yüzen eve geldi önceden haber vermeden. Güverteye çıktı ve zili çalmadan önce bir an nehre baktı. Daha önce hiç böyle bir şey yapmışlığı yoktu; aramadan ziyarete gelmek hiç onun tarzı değildi.

"Dayı!"

"Merhaba canım. Şaşırttım mı seni? Buralardan geçiyordum ve senin bu su meskenini görmeye gelmem gerektiğini düşündüm. İyi ki teknenin adını biliyordum; bulması bayağı kolay oldu."

Panikle ekşiyen bir ifadeyle, yedekçi yolunun ötesindeki sokağa bir bakış attı Züleyha çaktırmadan; dayısının şarap rengi Bentley'si oraya park edilmişti, şoför de içinde bekliyordu. Dayısına döndü ve onu geri göndermek için nazik bir bahane bulmaya çalıştı. Ama adamın yüzündeki bir şey onu duraksattı. Malik Dayı'nın gözleri kan çanağına dönmüştü, sanki hiç uyumamış gibiydi ve gri sakalları tıraşsızdı. Tüm bu yıllar boyunca, Züleyha onu her zaman kusursuz tıraşlı halde görmüştü.

"İyi... iyi misin sen, dayı?"

Malik Dayı bir an sanki bir şey söyleyecekmiş gibi göründü, ama onun yerine kayıtsız bir tavır takınmayı, elini boş ver der gibi sallamayı başardı. Züleyha'nın omzunun üzerinden bakarak, yüzen evi gözden geçirdi.

"Demek sığınağın burası, ha? Beni içeri davet etmeyecek misin?"

Ve Züleyha kenara çekildi.

* * *

"Enteresan" dedi dayısı içeri girer girmez. "Salın için mobilya almayı planlamıyor musun, canım? Bu bir trend mi şimdilerde –boş ev, boş zihin, nehirde Nirvana, bu tür şeyler?"

"Belki zamanla birkaç şey alabilirim, bilmiyorum. Geleceğe dair plan yapmamaya çalışıyorum."

Adam hafif bir şaşkınlıkla süzdü onu.

"Otur lütfen." Züleyha ona koltuğu bırakıp kendi de karşısında tabureye oturdu.

"Manzara iyiymiş yalnız, onu söylemeliyim." Dayısı etrafına baktı, gözlerindeki yorgunluğun derinliği yargılarının süratini bastırıyordu şimdi.

"Her şey yolunda mı? Halin biraz..."

"Bitik mi? Muhtemeldir. Lily'nin hastalığı nedeniyle son günler stresliydi, biliyorsun." Dayısı elini salladı. "Ama burada bulunmamın nedeni o değil. Yarattığın bu karmaşaya müdahale etmeye geldim; umarım çözerim de evliliğini kurtarabilirsin."

"Öyle bir şey olmayacak. Brian boşanma davası açtı" dedi Züleyha.

"Sahi mi? Olsun, çaba gösterirseniz eminim bir yol bulabilirsiniz ikiniz. Erkekler güçsüz yaratıklardır –ona ihtiyacın olduğunu duyması lazım senden. Bak, bunun kolay bir konu olmadığını bi-

liyorum. Sana ne diyeceğim. O keşişlere layık mutfakta yiyecek bir şeyin yoktur senin muhtemelen. Hadi gel, bu yüzen inziva mekânından çıkıp kahvaltı veya *brunch* için hoş bir yere gidelim. Sadece sen ve ben, biraz çene çalar güzel bir şeyler yeriz –eski günlerdeki gibi."

"Çok isterdim ama..."

Aşağıdaki tuvaletten gelen sifon sesi aralarındaki alanı işgal etti.

Dayısının yüzü buruştu. "Ah, misafirin mi var?"

Bu aslında bir soru değildi ve Züleyha da cevap vermeye yeltenmedi. Sert bir nefes aldı, sokakta öpüşürken ebeveynine yakalanmış bir genç kız gibi yanakları yanıyordu. Kulağa doğal gelecek bir şeyler söylemeye çalıştı ama başaramadı.

"Ben gitsem iyi olur, rahatsız ettiğim için çok özür dilerim, canım."

Dayısı bastonuna yaslanırken, aşağıdan gelen neşeli bir selamla ikisi birden irkildiler.

"Siz miydiniz, Bay Malik?"

Bir saniye sonra Nen, üzerinde Züleyha'nın pijamalarıyla belirdi. Ayakları çıplak ve duştan çıktığı için saçları ıslaktı.

"Merhaba!" dedi, ışıl ışıl gülümseyerek.

Malik Dayı'nın yüzünden o kadar çok duygu geçti ki o sırada: Şokun yerini can sıkıntısı, onun yerini öfkeye benzer bir şey aldı ve son olarak da yenilgi. Tekrar koltuğa gömüldü ve başkalarından ziyade kendi kendine homurdandı: "Sen olduğunu tahmin etmeliydim."

"Bir şeylerin ortasına mı daldım ben?" Nen sesini alçalttı. "Gideyim mi?"

Züleyha, "Hayır, lütfen kal!" dedi.

Nen bağdaş kurup yere oturdu, gözleri ikisi arasında gidip geliyordu.

Sıkıntılı bir an boyunca kimse konuşmadı ve sadece gövdeye çarpan dalgaların sesi duyuldu yüzen evin içinde.

"Taze kahve var" dedi Züleyha çekinerek. "Nen yeni yaptı. İster misin, dayı?"

Malik Dayı başını salladı, reddedecek mecali yoktu. Ona dumanı tüten bir kupa uzatırken Züleyha'nın giysisinin kolu yukarı sıyrıldı.

"Dövmen mi var artık? Bunun kalıcı olduğunu söyleme bana, canım."

"Öyle. Beğendin mi?" dedi Züleyha. "Antik Sümercede 'su' anlamına geliyor."

Bir iç çekiş. Dayısı bir yudum aldı, tekrar içini çekti. "En azından kahve güzel."

"Kurutulmuş lavanta çiçekleri" dedi Züleyha. Nen'e gülümsemekten kendini alamadı. "Kafeini dengeliyor ve ayrıca ilahi bir kokusu var."

Kendinden emin hali geri gelen Malik Dayı, Nen'e baktı. Sözleri ne kadar dolaysızsa yüz ifadesi de bir o kadar muğlaktı. "Bütün bunlar senin işin."

"Nedir benim işim olan?" diye sordu Nen, sakin bir sesle.

"Züleyhamızın kafasını sen karıştırdın. Hayatı boyunca örnek bir insan olmuştu. Beni bir kez bile üzmemişti. Ama sonra sen ortaya çıktın, kızın aklını çeldin ve onu evinde mobilya olmayan dövmeli bir hippiye dönüştürdün. Bu da bir evre, anlıyorum: Boşanmanın ortasındaysan ve kocan artık seni istemiyorsa, sevilmediğini hissedersin ve en yakındaki kişiye tutunursun."

"Dayı..." Züleyha yavaş yavaş ama kararlılıkla konuştu. "Nen'i davet eden bendim. Kalmasını ben istedim. Neden bunun tam tersi şekilde olduğunu varsayıyorsun ki? Bunun sebebi benim her zaman doğru şeyi yaptığımı düşünmen mi yoksa içten içe beni çekingen, yumuşak başlı ve asla *alışılmamış* şeyler yapamayacak biri olarak görmen mi?"

Nen boğazını temizledi. "Ben ortadan kaybolabilirim eğer siz ikiniz..."

"Hayır, kal" dedi Malik Dayı. Gözlüğünü burnunun yukarısına itti ve sonra Züleyha'ya döndü. "Seni tanıyamıyorum artık. Türkiye'deki bir polis karakolunda beni bekleyen küçük kız nerede? Bir şala sarıp İngiltere'ye geri getirdiğim kız? Sınıfının birincisi olan ve bana hiç sorun çıkarmayan kız? Annenle babanın cenazesinde çok şiddetli yağmur yağıyordu, o kadar çok şemsiye vardı ki, altlarında durunca sanki tüm gökyüzü karalar bağlamış gibi hissediyordu insan ve belki de ablam sırılsıklam İngiltere'ye gömülmek istemezdi, bu konuyu hiç konuşmamıştık... O öğleden sonra senin elini tuttum; ayakkabılarında çamur vardı ve fark ettim ki ayakkabıların birbiriyle uyumsuzdu –nasıl olmuştu da evden çıkmadan fark etmemiştik ne yengen ne de ben? Hüzünlü görünüyorlardı o uyumsuz ayakkabılar; sanki seni zıt yönlere çekiyor gibiydiler ve ben daima senin yanında olup sana göz kulak olacağıma dair söz verdim kendime."

"Ve öyle de oldun. Çok minnettarım."

"Minnettar olmanı istemiyorum. Mutlu olmanı istiyorum" dedi dayısı. "Peki senin şu boş mutfağında bu kahveyi güzelleştirecek bir şey var mı? Bir yerlerde bir şişe viski filan? Çok kötü bir gece geçirdim ve şimdi de bu."

"Neden kötü bir gece geçirdin? Lily'nin ameliyatı mı canını sıkıyor? Bana anlatabilirsin, biliyorsun."

"Hayır, hayır. O iş tamamen halledildi. Lily iyi olacak. Hepimiz iyi olacağız." Gözlerinin arasında bir çizgi belirdi. "Onlar için her şeyi yaparım ben. Ve senin için de, canım. Her şeyi."

Züleyha üzerine çöken huzursuzluğu geçiştirmeye çalıştı.

"Muhtemelen beni eski kafalı buluyorsun, geçmişte donmuş kalmış bir dinozor. Lord Brontosaurus..." Yapacağı şakayı toparlayamayan Malik Dayı lafını yarım bıraktı. Kupayı tutan eli hafifçe titredi. "Ben sadece sevdiklerimi korumak istiyorum. Hayatım boyunca ailem için mücadele ettim –annemin aksine, ben asla kendi ailemi terk etmem. Asla."

Züleyha şaşkınlıkla baktı, dayısının ağladığına inanamadı. Onu daha önce hiç bu kadar duygusal görmemişti ve tepki vermesi birkaç saniyesini aldı. "Dayı..."

Ama o ayağa kalkmıştı bile, başı dimdikti.

"Habersiz gelmemeliydim. Özür dilerim. Yine de kahve için teşekkür ederim. Kurutulmuş lavanta çiçekleri demek, kimin aklına gelirdi?"

"Dayı, lütfen bu şekilde gitme..."

"Yapacak işlerim var, canım. Yoğun bir gün olacak." Duraksadı ama geriye dönmedi, sonraki sözlerini Thames Nehri'ne söyledi sanki. "Akşam yemeğine gel. *Arkadaşın* Nen'i de getir. Gılgamış'la ilgili tartışmamıza şarap ve su eşliğinde devam ederiz. Bir de, eğer senin için sakıncası yoksa, yengene bunların hiçbirinden söz etmeyeceğim. Onun açık fikirli ve tamamen *laissez-faire* olduğunu sanıyorsun, bense inatçı bir moruğum, ama inan bana, görünüşler aldatıcı olabilir."

—o—

ARTHUR

Dicle Nehri Kıyısında, 1876

Ağustos, Ninova'dan Castrum Kefa'ya seyahat etmek için en kötü zamandı. Bir ay değildi de, baharın coşkulu şarkılarına yakılmış için bir ağıttı sanki daha çok, rüzgârın eğdiği kurumuş saplar ve kırılgan kamışlar arasında süzülen bir mersiyeydi. Arthur az yiyordu. Güneş acımasız olduğunda iştahlı olmak zordu. Diyeti hurma, lavaş ve deve sütünden oluşuyordu. Gündüzleri uyuyup geceleri yola devam ediyorlardı. Karanlıkta, manzara değişiyordu, sanki usta bir illüzyonist tarafından başka bir şekle sokulmuş gibi oluyordu. Ayak parmaklarınızın ucunda yükselseniz ellerinizle ulaşabilecekmişsiniz gibi yakın görünen bir Ay'ın altında, az rastlanan bir durgunluğa kavuşuyordu dünya. Her biri kendi sırlarını barındıran yıldızlar, bir nehrin yatağındaki minik yarısaydam çakıl taşları gibi parlıyordu.

Rehberi, gün batımından sonra yol almanın tehlikeli olduğu hususunda uyarmıştı onu. Ama Arthur, dinginliği, yıldızların ışığını ve capcanlı toprağın nefes aldığını duyabilmesine imkân veren sessizliği çok seviyordu. Böylece yola devam ettiler –eski

kervan yollarını takip eden iki gece yolcusu, ne üzerinde uzlaşabildikleri ne de yarıda bırakabildikleri bir yolculukta tesadüfen yolları kesişmiş iki kişi.

Arthur, geçtikleri yerlerin her zaman çöl olmadığını biliyordu. Kum tepeciklerinin derinliklerinde bir zamanların en ileri şehirlerinin –nehir deltalarında gelişmiş yemyeşil, gösterişli kent merkezlerinin– kalıntıları vardı. Bu bölgenin her yerinde toprak zengindi ve iklim elverişliydi. Daha birçok nesli de kolayca ayakta tutabilirdi. Ancak doğal kaynakların kötüye kullanımı, güç ve hâkimiyet arzusuyla bitmeyen rekabetler şehirlerin gerilemesine yol açmış, ardından da kıtlık, sel ve kuraklık gelmişti. En açgözlü krallar nehirleri dizginlemişlerdi ve en kanlı savaşlar su uğruna yapılmıştı.

Arthur tabletleri incelemeye ilk başladığında, medeniyeti mermer, ahşap, cam ve metalde zarifçe ifade bulan sağlam bir yapı olarak düşünürdü. Bir mühendislik, planlama, tasarım ve inşaat harikası. İnsanlığın doğa üzerindeki zaferi. Ama şimdi, bu ıssız coğrafyanın içinden geçerken, medeniyet dedikleri şeyin aslında bekleyen bir fırtına olduğunu düşünüyordu. Güçlü, değişken ve kusursuzca yıkıcı olan bu fırtına er ya da geç engellerinden kurtulacak ve doymak bilmez yolundaki her şeyi yutacaktı.

≈

Geçtikleri köylerde, tenleri ürkütücü bir mavi tonuna bürünmüş, mecalsizce yatan hasta insanlar gördüler. Kapalı kapılardan sızan kötü koku dayanılmazdı. Arthur belirtileri tanıyordu –kolera. Ganj Nehri ovalarından çıkan ve suyla taşınan salgın hastalık her yere yayılmıştı. Küçük kardeşinin yüzü gözünün önüne geldi; onun kaybının açtığı yara hiç kapanmamıştı.

"Onlara doktor getirmeliyiz!"

Mahmut üzgün bir şekilde başını salladı. "Buralara doktor filan gelmez."

Arthur, genç rehberin avuçlarını göğe doğru açıp ölülerin ve ölmekte olanların ruhları için dua etmesini izledi. Arapça kelimeler, tespihteki boncuklar gibi art arda dizilen yuvarlak hecelerdi. Müslümanların, Hıristiyanların, Ezidilerin, Yahudilerin ve Mandenlerin yüzyıllardır yan yana yaşadığı bu bölgede, birinin ırk ya da inanç ayrımı gözetmeksizin tüm ihtiyaç sahipleri için Tanrı'ya yakardığını görmek Arthur'a teselli oldu. Madem kolera böyle farklılıklara aldırış etmiyor, diye düşündü, yaşayanların da aldırmaması gerekiyordu. Yine de duaya katılmaya çalıştığında, bunu başaramadı. Din adına çok fazla nefrete ve kan dökülmesine tanık olmuştu. Bir yanı hâlâ yüce bir varlığa –evrenin bir Yaratıcısı ve ahlaki otoritenin bir kaynağı olduğuna– inanıyordu. Ancak daha büyük bir yanı, Tanrı'yla yollarının uzun zaman önce ayrıldığının farkındaydı.

İnanç bir kuştur derler, kafesini ne kadar yaldızlı yaparsanız yapın, kilit altında tutulmaz. Serbest bırakın onu, uzaklara yollayın; belki geri döner, belki dönmez. İnanç belki bir kuştu ama Arthur onu, camdan gözleriyle kendisine dik dik bakan doldurulmuş bir kuzgun olarak görüyordu artık. Bir daha asla kanatlanmayacaktı ve bir zamanlar uçmuş olduğunu hayal etmek de zordu.

Bir an önce Castrum Kefa'ya varıp Leyla'yı bir kez daha görmenin sabırsızlığıyla atını deli gibi sürüyordu. Genç rehbere bu amansız hızı dayattığı için suçluluk duyarak, "Sen köyüne dönmelisin, dostum" dedi.

Mahmut'un alnı kırıştı. "Beni istemiyor musunuz?"

"Sana ödeme yapamam artık. Param bitti. Ayrıca, güvenli değil. Ailenin yanına geri dönmelisin."

"Sizin de bir aileniz var."

"Evet ve onlara kavuşabilmek için her türlü tedbiri alacağım."

Mahmut derin bir nefes aldı. "Kabalık etmek istemem ama asla sizin olmayacak bir kadın için neden bu kadar zahmete giriyorsunuz?"

Arthur'un hemen cevaplayamayacağı bir soruydu bu. Acıyla yutkundu, ağzının köşeleri sıcaktan çatlamış, yara olmuştu. "Sadece onun güvende ve mutlu olduğundan emin olmak istiyorum."

"Mecnun gibi davranıyorsunuz, farkında mısınız?"

"O kim?"

"*Leyla ile Mecnun* ünlü bir şiirdir. Kays Leyla'ya âşıktı ve kız da onu seviyordu, ama asla birlikte olamayacaklardı. Leyla başka biriyle evlendirildi. Kays aklını kaçırdı ve böylece *Mecnun* –'deli'– oldu. Bir şaire dönüşüp çöllerde divane gibi dolaşmaya başladı, ona sonsuza dek erişemeyeceği halde Leyla'yı aklından çıkaramıyordu –benzerliği görüyor musunuz?"

Arthur buruk buruk gülümsedi. "Ama ben şair değilim dostum. Ben yalnızca tutkulu bir okurum."

≈

Arthur, yalvara yakara Mahmut'u ailesinin yanına dönmeye ikna etmeyi başardı. Orak biçimli Ay'ın altında dörtnala gidiyordu artık, yola kendi başına devam etmeye kararlıydı. Çölün içinden Halep'e at sırtında 560 kilometre yol vardı. Ertesi gün, güneş amansızdı, ne bir barınak ne de gölge vardı ve dinmek bilmeyen rüzgârın ıslığı küfür gibiydi. Dinledi Arthur, işaretleri çözmeye çalıştı.

Antik Mezopotamyalılar her yerde alametler görürlerdi –ocaktaki közlerin parıltısında, gökyüzündeki sığırcık sürülerinde, buhurdanlıklardan çıkan duman kıvrımlarında, toza atılan aşık kemiklerinde, bulutların biçimlerinde... Kurbanlık hayvanların bağırsaklarından, dökülen unun hatlarından, sudaki yağ desenlerinden kehanet okurlardı... Hiç kimse falcılığa kayıtsız kalmazdı: Krallar ve hizmetkârlar, hepsi görünmeyene bir anlığına da olsa göz atmayı arzulardı. Kısmen hayatın ne kadar kırılgan olduğunu ve ölümün nefesinin ne kadar yakın olduğunu

anladıkları için. Ve kısmen de, bu dünyadaki eşitsizliklere ve adaletsizliklere rağmen, başka bir âlemden birinin veya bir şeyin ihtiyaç ânında onlara öğüt ve yardım verebileceğine dair safça bir umudu korudukları için.

Arthur'un düşünceleri nal sesleriyle bölündü. Peşinde biri vardı. Nabzı boynunda atıyordu, parmakları kemerindeki hançeri sıkıca kavradı. Onu nasıl kullanacağını bildiği de yoktu gerçi. Yabancı, atını mahmuzlayıp iyice hızlanarak yaklaşmaya devam ediyordu.

"Kim var orada?" diye bağırdı Arthur. "Silahlıyım, seni uyarıyorum!" İngilizce bağırmak aptalcaydı ama elinde değildi.

Birkaç saniye sonra Arthur tanıdık bir ses duydu. "Benim! Mahmut."

Genç Arap onu terk etmemişti.

Onun diğerkâmlığından etkilenen Arthur, yanağının içini ısırdı ve "Sana geri dönmeni söylemiştim, dostum" dedi.

"Ben de size çöl için yaratılmamış olduğunuzu söylemiştim. Birinin size göz kulak olması lazım."

≈

Hastalık, tıpkı bir bit gibi, iş işten geçene kadar fark edilmeden, sinsice gezindi Arthur'un bedeninde. Bunca zamandır tehlikelerden ve hastalıklardan kaçınmayı başarmıştı, ama artık şansının sonuna gelmiş gibi görünüyordu. Uzuvları ağır ve ağzı tuzla doluydu. Mide bulantısı, karın sancıları, ateş. Dizanteri, yeterince hızlı tedavi edilirse ve hasta yeterince dinlenip su içerse ölümcül değildi. Ama Arthur çok vakit kaybetmişti ve kilometrelerce mesafede doktor yoktu.

"Durmanız lazım" dedi Mahmut. "Bu halde devam edemezsiniz."

"Şimdi olmaz. Çok yaklaştık."

Güneş iflahını kesiyordu. Bilinci gidip gelen Arthur dizginlere yapıştı.

Yol, baş döndürücü döngülerle genişleyip uzuyordu önünde. Mahmut, sanki kelimelerin iyileştirici özelliği varmış ve sessizlik ölümcül olabilirmiş gibi durmadan konuşuyordu yanında. İngilizce söyleyecek bir şeyi kalmayınca Arapçaya döndü. Arthur, onun sesinin ritmini dinledi ve anlamadığı bu dilde huzur buldu.

≈

"Castrum Kefa!" Mahmut, kireçtaşı kayalıkları ve binlerce mağarasıyla ufukta beliren kadim şehri işaret etti. "Neredeyse geldik."

Tozla ve terle kaplanmış olan Arthur zar zor dik durabiliyordu. Öne, atın boynuna doğru yığıldı. Eğer hemen yanında at süren rehberi olmasaydı düşerdi.

Görünürdeki tek mesken bir çoban kulübesiydi. Mahmut onu içeri taşıdı. Arthur, onu yatırdıkları saman şiltenin üzerinde hem tir tir titriyordu hem de vücudu yanıyordu.

"Yardım getirmeliyim." Mahmut kapıdan dışarı fırladı. "Mümkün olan en kısa sürede geri döneceğim."

Çoban bu beklenmedik misafirle bir süre ilgilendi, ancak sonra sürüsüne bakması gerektiği için çıkıp gitti.

* * *

Odada yalnız kalan Arthur, ateşler içinde yanarken annesini gördü; şişkin cepleri olan kalın, pis bir paltoya sarınmıştı kadın ve ayakları Thames'in pisliği ve çamuruyla kaplıydı ama yine de genç ve hoş görünüyordu. Kar yağıyordu, dünya güzel ve so-

ğuk ve zalimdi. Dönen kar tanelerinin arasında çocukları belirdi Arthur'un, bir göletin kenarında oynuyorlardı, tahtadan oyuncak tekneler yüzdürüyorlardı. Gülümseyerek onlara el salladı Arthur, ama onu fark etmiyor gibi görünüyorlardı. Yüzünü yıkamak için gölete eğildiğinde, suyun ayna gibi yüzeyinde bir yansıma yakaladı. Arkasında iki kişi duruyordu iki yanında, dirsekleri birbirine değiyordu. Karısı siyah dul giysileri giymişti. *Faqra* ise tam tersine beyazlar içindeydi.

Birkaç saniye içinde kusmaya başladı.

Tam o anda odaya bir gölge süzüldü –bir hırsız. Çevik ve ses çıkarmadan, bir kemirgen gibi hareket ediyordu. Yatakta inleyen hasta adama sadece bir bakış attı. Sırtını dönerek Arthur'un ceketini karıştırdı ve çantayı boşalttı –bir defter, bir mendil, bir çocuğun yaptığı çizim, bir torba hurma... Bulduklarının azlığına kızarak küfretti. Sonra bir köşeye bırakılmış deri çizmeleri aldı. Tam çıkmak üzereyken mavi tablet gözüne ilişti. Tarihi eseri elinde bir o yana bir bu yana çevirdi. Kıymetli bir şeye benzemiyordu ama rengini sevmişti adam. Belki kırıp parçalarını yüzük yapmak için kullanabilirdi. Ya da belki birkaç kuruşa satabilirdi. Ve böylece, genç bir yazıcının unutulmuş bir tanrıçaya adadığı lapis lazuli levhayı da aldı; taşta Arthur'un dokunuşunun sıcaklığı vardı hâlâ.

H—

NARİN

Dicle Nehri Kıyısında, 2014

Çatısında uydu anteni olan sıradan bir briket evde, Narin lavabonun başında durmuş, bir tencereyi sertçe ovalıyordu, dirsekleri yağ içindeydi. Her tarafı sarmış olan gergin sessizlik, arada patlak veren öfkeli bağrışmalarla bölünüyordu. Cepheden kötü haberler geldikçe militanların ruh hali bozuluyordu. Asker ve mühimmat kaybediyorlar, toprak kazanımlarından vazgeçmek zorunda kalıyorlardı.

Komutanın siniri tepesindeydi, halbuki yakın zamanda iki *sabaya* daha edinmişti. Onlara da diğerlerine yaptığını yapıyordu. Daha genç olan Ezidi kadın durmaksızın ağlıyor, uykusunda bile hıçkırıyordu; çoğunlukla sesi çıkmayan, yaşça daha büyük diğer kadını bir sabah boynunda çarşaflardan yapılmış bir ilmikle, zar zor nefes alır halde buldular. Komutan kadının belden yukarısını soydu ve onu tüm ev halkının önünde kırbaçladı. Hem intihara teşebbüs ettiği için hem de yatak çarşaflarını mahvettiği için cezalandırılmıştı.

"Hey, sağır mısın?"

Küçük çocuk –komutanın oğlu– mutfağa girmişti. "Babam seni çağırıyor. Çay istiyorlar! Git hizmet et onlara."

Narin, bardaklarla dolu bir tepsiyi dikkatlice üst kattaki odaya taşıdı. Kapıyı çalıp bekledi. Cevap verdiklerini varsayarak, kapıyı omzuyla itti azıcık. İçeride yaklaşık yirmi militan vardı. Girişte oturan adamın sırtı ona dönüktü. Elinde bir nesne tutuyordu. Narin daha yakından baktı nesneye ve yüzeyindeki işaretlerin anneannesinin çeyiz sandığında sakladığı kil tabletteki işaretlere benzediğini görerek şaşırdı.

Dikkati dağılmıştı, attığı adımla bardaklar şıngırdadı. Hepsi ona doğru döndüler ve bir anda konuşmayı bıraktılar. Boğazı panikle düğümlenen çocuk korkutucu bir sessizliğin içinde yürüdü.

Ellerinin titremesine zar zor engel olabilse de herkese çay koymayı başardı. Tam çıkmak üzere döndüğü sırada, militanlardan biri ağzının içinden bir şeyler mırıldandı ve onu arkadan yakalayıp havada döndürmeye başladı. Çığlık atıp, tekmeler savurarak kendini kurtarmaya çalıştı Narin ama onu tutan kişi ondan çok daha güçlüydü.

"Yeter, Abu Muawaya!" Komutandı bu, sesinde bir hoşnutsuzluk tınısı vardı. "O uğraştığın benim *sabaya*m."

Herkesin önünde paylandığına sinirlenen adam, Narin'i sanki bir bez bebekmiş gibi yere fırlattı. Ağlamaya bile korkan kız sendeleyerek odadan çıktı.

≈

Üç gün sonra, Salma yemek pişirmek için aşağı inerken, komutanın karısının mutfakta başka bir kadınla sohbet ettiğini duydu.

"Kız tam bir şeytan, söylüyorum sana. Abu Muawaya'ya büyü yaptı kesin. Yoksa durup dururken neden ölsün sapasağlam adam?"

"Doğru. Hasta filan da değildi; hiçbir mantığı yok" diye ona katıldı diğer kadın.

"Kızın yüzünden. Şeytanın çocuğu! O küçük orospu gitsin istiyorum buradan. Kocama onu satması için yalvarıp duruyorum."

"Kesinlikle satmalı."

"Onu besliyoruz ve giydiriyoruz ama hiçbir minnettarlık belirtisi göstermiyor. İstemiyorum onu çatımın altında. Burası dindar bir ev; bizler mümin insanlarız. O ise Şeytan'ın hizmetkârı ve uğursuzluk getiriyor, hissediyorum. Eğer kocam kurtulmazsa ondan, ben kendim kurtulacağım."

Salma bunu ona anlattıktan sonra, Narin komutanın karısından uzak durmaya çalıştı, ancak aynı evde kısılıp kalmış oldukları için neredeyse imkânsızdı bu. Kız bulaşıkları yıkamak için mutfağa her girdiğinde veya çamaşırları asmak için avludan her geçtiğinde, kadının bakışlarını üzerinde hissediyordu. Kadının çocukları bile sessizleşiyordu Narin yaklaştığında.

≈

"Seni satmaya karar verdim" dedi komutan. "Karım bize uğursuzluk getireceğine ikna olmuş. Ben öyle batıl inançlara itibar eden biri değilim ama senden de hoşlanmıyorum. Seni etrafımda istemiyorum." Bir an çocuğa baktı, ondan bir tepki bekledi, hiçbir şey gelmeyince ekledi: "Yeni sahibin yaklaşık bir hafta içinde gelip alacak seni. Adam Antep'te yaşıyor, bu yüzden seni Türkiye'ye geri götürecek ona hizmet etmen için."

"Salma da benimle gelebilir mi?" diye sordu Narin, sesi bir fısıltıdan az yüksek.

"Salma hiçbir yere gitmiyor."

Çocuğun yüzünde beliren paniği izledi. Onu yıldırmak, direncinin minik dallarını kırmak istiyordu. "Yeni sahibin olgunlaşmamış meyveye düşkünmüş, öyle duydum. *Sabaya*nın genç

olanını severmiş. En fazla on iki yaşında. Aptalca batıl inançları da umursamayacaktır –bu saçmalıklarla paçayı kurtaramayacaksın onun yanında."

Narin korkudan taş kesilmiş haldeydi, komutanın dışarı çıktığını bile fark etmedi.

Odada yalnız kalan çocuk tir tir titriyordu, halbuki sıcak bir gündü. Ölümü böyle olacaktı, biliyordu. Bir sonraki evden veya bir sonraki adamın elinden sağ çıkabilmeyi beklemiyordu. Tek şansı kaçmaktı ama dışarı çıkmayı başarsa ve yardım için tanımadığı insanların kapılarını çalmaya başlasa bile, birçok kişinin ödül karşılığında bir Ezidi kızına memnuniyetle ihanet edeceği bir şehirde ne kadar uzağa gidebilir ve kime güvenebilirdi? Kaçmaya çalışıp da başaramayanların başına neler geldiğinden haberi vardı –dövülüyor, kırbaçlanıyor ve toplu tecavüze uğruyorlardı, sahipleri de seyrediyordu.

Korkudan bayılacak gibi oldu, dizlerinin bağı çözüldü. Sendelerken parmakları duvara yaslanmış sandık kapağına değdi. Daha önce hiç açık bırakıldığını hatırlamıyordu bu sandığın ama şimdi açıktı. Destek almak için tutunacak bir yer arayan eli, sandığın içindeki bir şeye değdi. Daha önce gördüğü kil tabletti bu. Yüzeyine birtakım sıkışık işaretler yapılmıştı –anneannesinden öğrendiği eski yazının aynısıydı.

Dikkatlice çıkardı kadim nesneyi. Halının üzerine oturup, parmağının ucunu çizgilerin üzerinde gezdirdi ve birkaç kelimeyi tanıdı: "sel", "su", "gemi"... Anneannesinin hikâyelerini hatırlayınca dudaklarında bir gülümseme belirdi elinde olmadan. Önceki hayatından kesitler geldi aklına, Dicle'nin akıntılarıyla taşınan birtakım anılar, tıpkı sektirilen taşlar gibi.

"Seni küçük orospu! Ne yaptığını sanıyorsun sen?"

Narin panik içinde geri çekilirken dudaklarından bir çığlık kaçtı. Adamın döndüğünü duymamıştı.

Komutan tableti çocuğun elinden çekip aldı. "Nasıl cüret edersin benim eşyalarımı karıştırmaya?"

"Çok özür dilerim, niyetim öyle bir şey yapmak..."

Çocuğun yüzüne bir yumruk attı adam. Narin sırtüstü düştü, soluğu kesildi. Ağzının köşesinden bir damla kan sızdı halıya. Bir sukabağının içindeki tohumlar gibi tıkırdayan, sert bir şey yuvarlandı dilinin üzerinde. Bir dişti bu –daha mutlu zamanlarında, anneannesinin kahkahayla ve sevgiyle karşıladığı diş. Kan tükürdü ve bir an şaşırıp adamın bütün öfkesini kusup bitirdiğini sandı –oysa bu sadece geçici bir soluklanmaydı. Tableti beze sarıp kaldırdı adam. Hareketlerindeki naziklik, bir sonra yaptığı şeyle keskin bir tezat teşkil ediyordu. Yeniden Narin'e doğru hamle edip kaburgalarına bir tekme attı.

Narin dayanılmaz bir acıyla iki büklüm oldu. Eğer şimdi ölürse anneannesini görebileceği geçti aklından bir kırlangıcın uçuşu kadar hızlıca. Altında sıcak bir havuz açıldı ve Narin o sıvı sükûnetin içine kaydı.

Kendine geldiğinde, vücudunun her bir santimi acıyla zonkluyordu. Burnu pıhtılaşmış kanla tıkanmıştı ve dudakları şişmişti.

"Ayılıyor" dedi bir ses.

Odada başka biri vardı –bir doktor. Adam Narin'in başını kaldırdı ve tatsız bir sıvıyı boğazından aşağı döktü.

"Söyleyeceklerimi anlayabilir mi?" diye sordu komutan.

"Anlaması lazım. Ona bir uyarıcı verdim."

Komutan kanepede Narin'in yanına oturdu. "Söyle bakayım, tableti mi okuyordun sen? Nasıl olabilir bu? Konuşsana!"

"Anneannem..." Narin'in hırıltılı sesi o kadar alçak çıktı ki, her iki adam da duymak için ona doğru eğilmek zorunda kaldılar. "Anneannem... öğretti bana."

"Cahil bir köylü kadını mı?"

Herhangi bir açıklama yapmadı Narin. Onlara Leyla'dan ve Hasankeyf'e nasıl geldiğinden bahsetmeyecekti. İngiliz'den bahsetmeyecekti. Ailesinin hikâyesi, elinden alamayacakları tek şeydi.

Komutan iç geçirdi. "Senin bunu anlamanı beklemiyorum. Yeni bir dünya kuruyoruz biz, temellerini atıyoruz, çürümeyi temizliyoruz. Gelecek nesiller bize –Halifeliğin kurucularına– teşekkür edecekler."

Sanki övgü bekliyormuş gibi durakladı.

"Dinle beni" dedi; sesindeki hülyalı ton gitmişti. "Musul Müzesi'nden ve başka yerlerden gelen şeyler var elimizde. Bu tür şeyler için büyük meblağlar ödemeye hazır uluslararası alıcılar da var. Ama bu tabletler eğer şiir içeriyorsa daha fazla para getiriyormuş, öyle dendi bana. Şayet birileri bunları okuyabilse, değerlerini tespit etmemize faydası olur."

Demek bu yüzden, diye düşündü Narin, adam onu öldürmemişti.

≈

Sadece cinayet işlemekle, adam kaçırmakla ve tecavüz etmekle kalmıyorlardı. Bir de yan işleri vardı: Eski eserleri yağmalayıp ticaretini yapmak. Militanların heykelleri yıktığı, kütüphaneleri tahrip ettiği ve kitapları yaktığı videolar ortalıkta dolaşsa da, bu ayrım gözetmeyen yıkım gösterilerinin ardında kaçak eserlerden muazzam kârlar elde ediliyordu. Dünyanın dört bir yanındaki koleksiyoncular Mezopotamya'dan gelen parçalara sahip olmaya o kadar hevesliydiler ki, eserlerin kanlı kökenlerini umursamazca görmezden gelmeye hazırlardı. Bazı parçalar açık artırmayla satılıyordu; diğerleri sessizce özel alıcıların eline geçiyordu –New York, Paris, Tokyo, Berlin ve Londra'da.

Yeni bir şey değildi bu –tekrar eden bir döngüydü. On yıl önce, Amerikan işgalini takip eden kaos ortamında, Irak'taki mü-

zeler boşaltılmıştı. Birkaç gün içinde binlerce eser kaybolmuştu –Merkez Bankası'nın kasalarındakiler bile vardı hatta aralarında. Bazı küratörler direnmeye çalışmışlar, kapıları kilitlemişler, hayatlarını riske atmışlardı. Ulusal Müze çalışanları, sergilenenleri korumak için son bir çaba olarak, binanın Batılı silahlı kuvvetlerin koruması altında olduğunu belirten bir tabela asmışlardı. Çaresizlik içinde uydurulmuş bir yalandı bu. Amerikan askerlerine müzeleri veya kütüphaneleri kurtarma emri verilmemişti. Daha sonra bu konu kendisine sorulduğunda, bir askeri sözcü, "Olur öyle şeyler" diyecekti sadece.

Şimdi, daha önce de olduğu gibi, güvenlik kameraları yağmacıların nereye gideceklerini, önce neyi çalacaklarını gayet iyi bildiklerini kaydediyordu. Cam vitrinleri zorla açarak, silindir mühürleri, heykelcikleri, bronzları ve tabletleri alıp kaçıyorlardı. Ur'un en kıymetli lirinin mücevherlerini ve kıymetli metallerini –altınları, akikleri, sedefleri, lapis lazulileri– söküyorlardı. Lirden geriye kalanlar bir gün bir otoparkta parçalanmış halde bulunacaktı. Asur Kralı II. Sargon'un heykeli, sonunda Irak'a geri gönderilmeden önce Londra ve New York'a gitti. Lagaş'ın Sümer Kralı Entemena'nın bir heykelciği Queens'teki bir depoda bulundu. Mezopotamya eserleri zarif alışveriş merkezlerinde, şık dükkânlarda, saygın müzayede evlerinde bir sonraki alıcılarını beklerken, kimileri de sokak tezgâhlarında ortaya çıkıyordu. Ninova'dan gelen birkaç kıymetli eser Londra'nın Portobello Yolu'nda el değiştirdi. Ancak en kolay hedefler tabletlerdi; Asurbanipal'in kütüphanesinden çıkanlar çok revaçtaydı. Bilhassa *Gılgamış Destanı*. Hafif ve taşınabilir olduklarından, şiirin dizeleri dünyanın dört bir yanına kaçırılıyordu. Zengin alıcılar bu objelere güvenli bir yuva sağlıyor olabilirlerdi belki ama bu bir kısırdöngüydü: Talep, hırsızlığı artırıyordu, hırsızlık da talebi. Teklif edilen meblağlar ne kadar büyürse, yağmacıların iştahı da o kadar doymak bilmez hale geliyordu.

"Sana bir şey getirdim" dedi komutan.

Bir çantayı açıp masanın üzerine bir tablet koydu. Diğerleri gibi kil değildi bu, en parlağından lapis lazuliydi.

"Şeytana tapanlann bu renkle ilgili bir mevzuu olduğu doğru mu?"

"Mavi giymeyiz" dedi Narin. Mavinin Melekê Tavus'un rengi olduğunu, insanlar için fazla kutsal olduğunu söylemedi ona.

"Putperestlerin aptal aptal işleri." Çocuğun yüzünü inceledi –burnunun köprüsü morarmış ve şişmiş, dudaklarındaki kesikler hâlâ iyileşmemişti. "Bunu okumanı istiyorum; bize bir ton para kazandıracak!"

Narin gözlerini indirdi. "Sadece bir şartla."

"Ne dedin sen?"

Çocuk yutkundu, dilinde yakıcı bir tat vardı ama geri adım atmadı. "Bir daha Salma'yı odana çağırmayacaksın. Ve diğerlerini de."

Bir an ona baktı adam. "Seni yarım akıllı. Çalışmaya başla. Bir daha da bana ne yapacağımı söylemeye kalkma."

Aynı gece Salma'yı çağırdı. Ertesi sabah döndüğünde kadının göğsünün her yerinde sigara yanıkları vardı. Herkes IŞİD'in sigara içmeyi yasakladığını biliyordu. Tütün dükkânlarını kapatmışlar, sigaranın satışını da kullanımını da yasaklamışlardı. Kuralı ihlal edenler kırbaçlanarak veya bir parmakları kırılarak cezalandırılacaktı. Salma'nın vücudundaki her yara, komutanın canı ne isterse yapabileceğine ve yapacağına dair mesajıydı Narin'e.

İşte o zaman tüm umudunu kaybetti çocuk. Yemek yemeyi bıraktı. Konuşmayı bıraktı. Er ya da geç komutanın onu satacağını ve bir sonraki adamın daha da kötü olacağını biliyordu. Ama artık hiçbir şey hissedemiyordu –ne korku ne üzüntü, ne de acı. Yalnızca uyuşukluk. Ölümü bekliyordu.

ARTHUR

Dicle Nehri Kıyısında, 1876

Bir çoban kulübesinde yatmış, ölmekte olan Arthur'un gözleri kırpışarak açıldı kısa bir süreliğine. Nerede olduğunu anlamaya çalışarak gözlerini açıp kapattı. Odaya aşırı bir yoksulluk havası hâkimdi. Bir köşede bir yığın paçavra ile tahta bir kova, yattığı yerin yanında da soğumuş bir bardak çay vardı. Koyun postunun altından elini uzattı Arthur. Parmak uçları günlüğünün sırtına dokundu. Defterin yerde, sayfaları rastgele açılmış şekilde durmasına şaşırdı. Zorlukla nefes alarak bir kurşunkalem arandı etrafta, defteri kendine çekti ve şu satırları karalamayı başardı:

> Bu dünyada herkesin, elverişli koşullarla desteklendiği takdirde hayatının geri kalanını şekillendirecek bir eğilimi veya yatkınlığı vardır.

Kendi hayatı, şiir sevgisiyle ve kelimelerin peşinde koşmakla şekillenmişti. Gençliğini şiirleri düzenleyip kitap halinde basmak, sonra da tabletler üzerinde deşifre etmek, tercüme etmek ve

incelemekle geçirmişti. Kendini kadim bir destana adamış, onu dize dize bir araya getirmekten keyif almıştı.

Çocukluğundan beri insanlar ona sıradışı bir yeteneği olduğunu söylemişlerdi hep. Annesi buna tüm kalbiyle inanırdı, babası ise sadece işine geldiğinde. Meslektaşları aynı fikirdeydi, ama karısı muhtemelen değildi. Ancak Arthur herkesin bir yeteneği olduğuna inanırdı. Bir şans tanınıp biraz da destek verildiğinde, her insan becerisini geliştirebilirdi. Sonuçta, bir bireyi diğerinden ayıran şey yetenek değil tutkuydu belki de. Ve tutku da, bir kalp huzursuzluğu değilse, yatağına sığmayan bir nehir gibi sınırlarınızı aşmak için yoğun bir özlem değilse, neydi?

Yolculuklara çıkan zalim ve kibirli kral Gılgamış, kaybı ve yenilgiyi deneyimlemiş ve alçakgönüllülüğü öğrenmişti. Acımasız ve kültürlü kral Asurbanipal, muhteşem başkenti, sarayı ve kütüphanesiyle övünürdü ama sonunda hepsi yerle bir edilmişti. Ve kendisi, iyi kalpli bir grup *tosher* tarafından verilmiş adıyla Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur, evinden kilometrelerce uzakta, inançlarındaki kesinliği yitirmişti.

Gözleri yaşlarla doldu. Çocuklarına daha iyi bir baba olmak, onlarla daha fazla zaman geçirmek, onların büyümesini görmek isterdi. Karısı daha iyi bir kocayı hak ediyordu. Yüreğinde, yakınlık hissinin olması gereken yerde muazzam bir yalnızlık vardı Arthur'un. Bastırılmış arzular, saklı sırlar taşıyordu içinde. Aşk, çiviyazısıyla yazılmış, çözemediği bir bilmeceydi. Gerçekte, en mutlu anları eski bir tablet üzerinde çalıştığı zamanlar olmuştu hep. Neredeyse acı verici bir netlikle fark ediyordu ki, yalnızca geçmişi incelerken kendini ait olduğu yerde hissetmişti, yalnızca kırık parçaları düzenlerken kendini bütün hissetmişti.

Zaman, kıvrıla kıvrıla akan, kollara ve dereciklere ayrılan bir nehirdi ve bir gün birinin onları bir yerlerde bulacağı umuduyla hikâye tortuları bırakırdı kıyılarına. Mavi tablet olağanüstüydü,

ancak Arthur şimdi onun üzerine kafa yordukça, kendi yanılabilirliği çarpıyordu yüzüne. Kime aitti acaba o tablet –şehirden şehre seyahat ederek şiiri okuyan gezgin ozanlara mı; yazıya geçirilmesini emreden krala mı; yazmak için emek veren kâtibe mi; titizlikle saklayan kütüphaneciye mi; yüzyıllar sonra ortaya çıkaran arkeoloğa mı; onu güvende tutacak olan müzeye mi –yoksa sadece bu toprakların insanlarına mı aitti ve eğer öyleyse, Ezidiler gibi azınlıklar da onların arasında sayılacak mıydı? Bulduğu tabletlerden birini Leyla'ya hediye etmişti ama hepsini mi ona vermeliydi acaba?

Arthur, *Gılgamış Destanı*'nın her kıtadaki meraklıları tarafından okunacağını, takdir edileceğini ve üzerinde çalışılacağını umuyordu. Yok olmuş bir dildeki bölük pörçük bir hikâyeye duydukları açıklanamaz bir çekim dışında, pek ortak noktaları olmayabilirdi bu insanların ilk bakışta. Hikâyeyi sevenler, üç bin dize uzunluğunda ve üç bin yıldan daha eski bir şiirin büyüsü altında yürüyen tuhaf bir güruh olacaktı muhtemelen her zaman. Kusurlu kahramanı, içkin belirsizlikleri, değişken ruh halleri ve kolay iyimserlik sunmayı reddetmesiyle, kusurlu bir dünyaya ayna tutan tamamlanmamış ve kırık dökük bir anlatıydı bu.

Hayallerimizi yontar, onlardan büyüklü küçüklü objeler yaratırız. İçimizde taşıdığımız ama hakkıyla yaşayamadığımız duyguları, yarattığımız şeyler aracılığıyla ifade etmeye çalışırız; onların bizden sonra da var olacağına, tıpkı kayaların içinden sızan su gibi bizden bir şeyleri zamanın katmanları arasından taşıyacaklarına güvenerek yaparız bunu. Bu, bizim, asla tanışamayacağımız gelecek nesillere, "Bizi hatırlayın" deme şeklimizdir. Zayıf ve kusurlu olduğumuzu ve kimisi kaçınılmaz kimisi ahmakça olan birtakım hatalar yaptığımızı kabul etme, ama derinden derine güzelliği ve şiiri takdir ettiğimizi de belirtme şeklimizdir. Dolayısıyla, her tarihi eser, ataların torunlara yönelttiği sessiz bir yakarıştır: "Bizi çok sert yargılamayın." Geleceğe bir işaret bırakmak ve hiçbirimizin

kavrayamayacağı kadar hızlı ve coşkulu akan hikâyeler nehrinde hafif bir büklüm yaratmak için sanat yaparız.

Gözlerini kapattı ve uykulu uyuşukluğuna geri döndü. Gılgamış'ın aksine, ölümlülüğüyle barışıktı Arthur. *Faqra* ona ölümün bir sondan çok yeni bir başlangıç, bilinmeyene açılan bir kapı olduğunu öğretmişti ve hayatı boyunca çekingen ve utangaç olan Arthur şimdi korkmuyordu.

Binaenaleyh, 1876 Ağustos'unun bu gününde, Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur –Thames Nehri kıyısında yoksulluk ve zorluklar içinde doğan, alt Chelsea'nin gecekondularında büyüyen çocuk; bir yoksullar okulunda öğrenci; önde gelen bir matbaacı ve yayıncının çırağı; British Museum'da çiviyazılı tabletlerin şifresini çözen kişi; din ile bilim, Yaratılış ile Evrim arasındaki şiddetli bir tartışmanın merkezine itilen gönülsüz bir ünlü; bilgin, kâşif, arkeolog ve dâhi; baba, koca ve yüreğinde gizli bir aşk barındıran bir adam– Dicle Nehri kıyısında, şiirleri ve hikâyeleriyle hayatını tanımlamış olan Antik Mezopotamyalılarınkilerden hiç de farklı olmayan, çamurdan yapılmış harap bir kulübenin sınırları içinde son nefesini verdi.

≈

Mahmut, yanında bir doktorla geri döndü. Ama artık çok geçti. Cesedi bir arabaya yüklediler ve Castrum Kefa'ya götürdüler. Kadim kentin girişinde onları bir kadın bekliyordu. Uzun, beyaz bir elbise giymişti. Leyla'nın alnında minik bir dövme vardı şimdi –Arthur'un bir zamanlar bir nar ağacının kabuğuna kazıdığı, kama biçimli üç işaret. Arthur'u hiç unutmamıştı. Onun bütün benliğini, içindeki çocuğu da adamı da, insanlığını, cesaretini, yalnızlığını, hevesini ve kırılganlığını anlamaya başlayan tek kişiydi Leyla... Ve Arthur sözünü tutmuştu. Geri dönmüştü.

Arthur, tarihin en eski sürekli yerleşim yerlerinden biri olan Kaya Kalesi'ne, Ezidi köyünün sınırındaki bir mezarlığa gömülecekti. Mezar taşına şunları yazacaklardı:

Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur
Doğumu: Thames Nehri kıyısı, 1840
Ölümü: Dicle Nehri kıyısı, 1876

—H

ZÜLEYHA

Thames Nehri Kıyısında, 2018

Chelsea'nin şık bir mahallesinde, Züleyha duvara yerleştirilmiş bir tuş takımına şifreyi girdi ve çift kanatlı bahçe kapısının açılmasını bekledi. İçeride, bahçe hoş kokuyordu –çiçekler, taze yapraklar, yeni bellenmiş toprak ve bir de trellisten yayılan hafif yasemin kokusu. Batmakta olan güneşin altında, Endülüs çeşmesinin suları mavinin çeşitli tonlarında parıldıyordu.

Kapıyı açan Kareem'in yüzünde bir şaşkınlık ifadesi vardı. "Seni görmek ne güzel! Bay Malik bekliyor muydu seni?"

Bu soru Züleyha'yı biraz sarstı. Burası onun evi değildi ve hiçbir zaman da olmamıştı –hep hissettiği o tatsız farkındalık. Bir an Kareem'e gerçeği söylemeyi düşündü: Dayısı için o kadar endişelenmişti ki ona bir bakmak için gelmeden edememişti. Ama bu fikri kafasından attı ve onun yerine kulağa daha az telaşlandırıcı gelecek bir sebep düşündü. Çantasından bir kitap çıkardı –*Ninova ve Kalıntıları*.

"Bunu geri getirdim. Nihayet okumayı başardım."

Konuyla hiç ilgilenmeyen Kareem başını salladı. "Elbette."

Züleyha siyah-beyaz damalı mermer koridoru geçti ve girişindeki cam altı tekniğiyle boyanmış Çin aynası ve her iki tarafından insana dik dik bakan portreleriyle kavisli merdiveni tırmandı. Çocukluk yatak odasının önünde oyalanmadı; kapı kapalıydı, o da öylece bıraktı.

Dayısının koridorun sonunda yer alan çalışma odası boştu. Züleyha yavaşça adım attı içeriye, gözleri duvarlara ve raflara dizilmiş zarif objelerle sanat eserlerini taradı. Odadaki ışıkta bir hoşluk vardı, sanki bir lambanın üzerine incecik bir tül örtülerek sivriliği yumuşatılmış gibiydi. Açık pencereden, henüz bir huzur vahası olmayan Zen bahçesinde çekiçle çalışan işçilerin sesleri geliyordu. Pencereye yaklaştı Züleyha, dışarı baktı.

Malik Dayı ve Malik Yenge orada, açelyaların ve gül ağaçlarının yanındaydılar, ayaklarında Burberry marka lastik çizmeleri, toprağın üzerinde çömelmişlerdi, aralarında da soğukta solgunlaşmış zayıf uzuvlarıyla Lily vardı. Hep birlikte bir yaprağın üzerindeki minik bir yaratığı inceliyor gibi görünüyorlardı –bir salyangozu belki ya da bir tırtılı. Malik Yenge başını yana uzattı ve ıslattığı parmağıyla torununun alnındaki çamur izini sildi. Sonra çocuğu kendine çekip sarıldı. Kadının hareketinde öyle bir şefkat ve her türlü resmiyet ve görgü kuralını öyle bir kenara bırakış vardı ki, yengesinin davranışlarında böyle bir şeyi nadiren gören Züleyha kendini tanık olmaması gereken özel bir âna davetsiz dahil olmuş gibi hissederek geri çekildi.

Burada olmasının nedenini hatırlayan Züleyha pencereden ayrıldı. *Ninova ve Kalıntıları*'nı bırakmak için sehpaya doğru yöneldi. Ancak sonra içgüdüsel olarak çekmeceli dolaba baktı ve kitabı aldığı yere koymaya karar verdi. En üst çekmeceyi açtı. Zarif gümüş kâğıt bıçağıyla geçen günkü para hâlâ oradaydı. Onların yanında yine dayısının monogramlı zarflarından başka bir tane daha vardı, bu daha büyük ve mühürsüzdü. Bir an hareketsiz

durdu Züleyha ve zarfın bir köşesinden ucu görünen fotoğrafa baktı.

Çıkardı zarftan.

Fotoğrafta, hayaleti andıran incecik gölgesi arkasındaki beyaz badanalı duvara düşmüş genç bir kız vardı. İç mekânda çekilmiş olmalıydı fotoğraf, yerde minderler ve halılar vardı ve muhtemelen gece çekilmişti, çünkü ışık eğikti ve yüzünün bir tarafına gölge düşürmüştü. Üzerindeki elbise ona çok büyük gelmişti. Geniş bir alına, yay dudaklı bir ağza ve dünyanın en güzel, en hüzünlü yeşil gözlerine sahipti. Sanki objektife değil de onun içinden size bakıyor gibiydi ve yüzünde o kadar belirgin bir acı vardı ki, olduğundan daha yaşlı görünüyordu bir şekilde.

Züleyha, kendisini neden rahatsız ettiğinden tam da emin olamadan inceledi fotoğrafı. O kadar beklenmedik ve daha önce gördüğü tüm portrelerden o kadar farklıydı ki. Resmi çevirdiğinde, arkasında düzgün bir el yazısıyla yazılmış bir not buldu, harfler hafifçe sağa doğru eğikti.

Kız X
Yaş: 13
Kan grubu: AB+
Boyu: 1.52m
Kilosu: 42 kg
Organ-bağışı uyumu: Yüzde 96

Züleyha eliyle ağzını kapattı telaşla. Göğsü hızla çarpmaya başladı. Titreyerek fotoğrafı zarfa geri koydu, sonra fikrini değiştirip yanına aldı. Çekmeceyi çarparak kapattı ama ya çekmece sıkışmıştı ya da Züleyha panikle kızağına bir şeyin takılmasına sebep olmuştu, çünkü düzgün kapanmadı. Onu öylece bırakıp odadan aceleyle çıktı Züleyha.

Aşağıda, hizmetçiye Victoria döneminden kalma avizenin to-

zunu nasıl alacağına dair talimat vermekle meşgul olan Kareem, Züleyha'nın hızla kapıya doğru koştuğunu gördü.

"Hemen gidiyorsun musun? Az önce dayına burada olduğunu söyledim. Şimdi geliyordu yanına."

"Benim... Benim gitmem gerek."

Kareem'in kaşları havaya kalktı. "Ne diyeyim dayına?"

"Önemli bir randevuyu unuttuğumu söyle..." Züleyha durdu. "Aslında ona ne yaptığını bildiğimi ve bunun yanlış olduğunu söyle."

≈

Bir saat sonra, Malik Dayı'nın şarap rengi Bentley'si, British Museum'ın önünden ağır ağır akmakta olan trafiği keserek Nen'in dövme dükkânının önüne yanaştı. Şoför, arkada dizilmiş bekleyen arabaların sürücülerinin dikkatli bakışları altında ona kapıyı açmak için koşturdu. Malik Dayı arabadan indi ve penceredeki neon yazıyı okudu.

UNUTULMUŞ TANRIÇA

İçeri girdi, kapıdaki çanlar gelişini haber verdi. "Nerede o?"

Aletlerini temizlemek ve dezenfekte etmekle meşgul olan Nen başını kaldırıp şöyle bir baktı ve işine devam etti.

"Nerede o? Yüzen evde değil."

"Sizi görmek istemiyor, Bay Malik."

Malik Dayı derin bir nefes aldı. Gözlerinin altındaki torbalar şişkin ve daha koyu görünüyordu bugün. "Sana ne anlattı?"

"Hiçbir şey. Konuşmuyor."

"Küçükken yaptığı gibi." Malik Dayı kanepeye gömüldü. "İçecek bir şeyin yoktur, değil mi?"

"Kahvem var."

"Evet, şu meşhur kahven!" Duvarlardaki resimlere boş gözlerle bakarken omuzları düştü. Tekrar konuştuğunda, kısık, ağır bir hırıltı olarak çıktı sesi. "Korkunç bir yanlış anlaşılma oldu. Züleyha her şeyi tersinden anladı. Tüm hikâyeyi bilmeden hemen sonuca vardı. Acilen onunla konuşmam gerek."

Nen öylece durdu, ifadesi okunmuyordu, sadece gözlerindeki pırıltı bir şeyleri ima ediyordu. Kadının bakışlarındaki değişimi yakalayan Malik Dayı başını çevirdi ve merdivenlerden çıkmış olan yeğeninin ona baktığını gördü.

"Canım..."

Ayağa kalkmak ister gibi öne eğildi ama geri oturdu. "Lütfen söyleyeceklerimi duyana kadar yargıda bulunma. Açıklamama izin ver."

"Dinliyorum."

"Tamam..." Dayısı Nen'e kısa bir bakış attı. "Korkarım bu özel bir konu."

"Onun kalmasını istiyorum" dedi Züleyha.

"Önemli değil, dert etme." Nen iğnelerini bırakıp ceketini aldı. "Ben British Museum'da olacağım. *Lamassu* çizimimi bitirsem iyi olur." Züleyha'nın omzuna kısaca dokunarak ona gülümsedi. "Bir şeye ihtiyacın olursa ara beni."

Kapı kapandı, şıngırtı fazla uzun yankılandı gergin sessizlikte. Dayısı, etrafta kimse olmadığından emin olmak ister gibi odayı taradı.

"Küçük Lily'miz çok hasta. Durumun ne kadar ciddi olduğunu bilemezsin. NHS'te[14] ona uyumlu bir donör bulmaları aylar, hatta yıllar alabilir. Özel sektöre gitsek bile, ülke çapında bir darboğaz söz konusu ve uzun bekleme listeleri var. Her yeri aradım, inan bana. Ve sonra beklenmedik bir şeye denk geldim... tesadüfi bir karşılaşma. Mavi tableti satın almak için araştırma yaparken,

14. NHS (National Health Services): İngiltere'de sağlık hizmetlerinden sorumlu devlet kurumu (ç.n.)

zor durumda olan birtakım Ezidi kızları olduğunu duymuş insanlarla iletişime geçirildim. Ve bunlardan birinin Lily'miz için mükemmel bir eşleşme olduğu ortaya çıktı."

Züleyha ona bakmadan başını iki yana salladı.

"Şunu anlamalısın, kimse bu kızları umursamıyor; tamamen unutulmuş durumdalar. Dünya onları ölmüş kabul ediyor esasen. Şanslı olan birkaçı kurtarılıyor, peki ya gerisi? Zavallı aileleri bile bulamıyor nerede olduklarını."

"Yani ona iyilik yaptığını düşünüyorsun!"

Dayısı avuçlarını havaya kaldırdı. "İdeal bir dünyada bunların hiçbiri olmazdı ama biz o dünyada yaşamıyoruz. Gerçekçi olalım –eğer ben onu bulmasaydım, sonsuza dek esir kalacaktı, orası kesin. Hiç kimsesi yok."

"Bu demek değil ki..."

"Lütfen –bir düşün. Onu kim kurtarırdı, söyle bana. Onu kurtarmak için kim bir kuruş harcardı? Bana bu kızın sağır olduğu söylendi. Onu istemiyorlarmış. Yük olarak görüyorlarmış. Anladığım kadarıyla Musul'daki bir evden Antep'teki bir eve satılmış bile zaten... Aç bırakılmış, dövülmüş, işkence görmüş ve büyük ihtimalle tecavüze uğramış."

Bir an gözlerini açmakta zorlanan Züleyha gözlerinin kenarlarına bastırdı parmak uçlarıyla.

"Sahipleri kızın lanetli bir soydan geldiğine inanıyorlarmış. Uğursuzluk getirdiğini düşünüyorlarmış. Birileri onu öyle ya da böyle öldürecek sonunda. Ama ben yardım edebilirim. Ona bakabilirim. Tüm hayatı boyunca. Bir daha istismara uğramaz. Kötü muamele görmez. En iyi şekilde bakılır. Okula gider. Her şeyini sağlarım ben."

"Ciddi ciddi onu kurtardığına inanıyorsun, değil mi?"

"Her iki tarafa da fayda sağlayacak bir düzenleme yapıyorum. Eğer bir anlaşma seni eskisinden daha iyi bir noktaya getiriyorsa, gerçekten kötü bir şey olabilir mi? Ve kız kesinlikle fayda sağla-

yacak bundan. Özgür olacak. Yeni bir hayatı olacak; genç daha, baştan başlayabilir. İnsanlar tek böbrekle gayet iyi yaşıyorlar."

"Bu onu doğru yapmaz!" Züleyha'nın dudaklarından bir inilti kaçtı. "Bunun ne kadar etik dışı olduğunu anlamıyor musun? Bu kızla ilgilenmenin tek nedeni..." Kekeledi, doğru kelimeleri bulmakta zorlanıyordu. "Organ hasadı bu, başka bir şey değil."

"Canım, Lily'yi umursamıyor musun?"

"Elbette umursuyorum!" Züleyha sesinin çatallaşmasını engelleyemedi. "Helen biliyor mu?"

"Hayır. Kız kardeşin ayrıntıları bilmiyor. Çocuğu için iyi bir donör bulunduğu için mutlu ve rahatlamış durumda yalnızca."

"Dayı, delilik bu! Hepsini sanki gayet akılcı ve mantıklıymış gibi anlattığına inanamıyorum. Yasadışı bir kere!"

"Olabilir... ama bu riski alan sen değilsin. Benim." Malik Dayı dikkatlice ve sakin bir şekilde bastonuna uzandı. "Benim gitmem lazım. Yengen akşam yemeğine bekliyor –başka bir balık tarifi deniyormuş."

Züleyha'nın vücudunda buz gibi bir şok dalgası dolaştı o an. "Sen balıktan nefret edersin..." diye mırıldandı yavaşça. "Ama karını her zaman dinlersin, değil mi? Bunu nasıl düşünemedim daha önce? İkiniz beraberdiniz. Sen bölgedeki bağlantılarını kullandın ama asıl Malik Yenge'nin fikriydi bu... *çözüm*."

Dayısı bastonunu bir elinden diğerine geçirerek ayağa kalktı ve kapıya doğru yürüdü.

"Fotoğrafın arkasındaki el yazısı onundu" dedi Züleyha. "Bu plan konusunda o ısrar etti ve sen de her zaman yaptığın gibi razı oldun. Ama içine sinmedi ve hâlâ da sinmiyor –vicdanını rahatsız ediyor. Bu yüzden son zamanlarda berbat haldesin. Ve bu yüzden doğum günümde birkaç kadeh içince ona bağırdın. Ellerini asla kirletmediğini, her zaman azizi oynadığını, günahkârlığınsa sana kaldığını söyledin."

Malik Dayı durup sokağa baktı.

"Akıllısın, canım. Her zaman öyleydin. Ama bunun kimin fikri olduğu gerçekten önemli mi? Her şeyi birlikte ayarladık –doktoru, İstanbul'daki hastaneyi, evrak işlerini... Bunu kızımız ve torunumuz için yapıyoruz."

Züleyha gözyaşlarını tutmaya çalıştı. "Tabii ya –ailen her zaman önce gelir."

"Onlar senin de ailen, canım –unuttun mu yoksa?"

Ve işte orada, o birkaç kelimede ve Malik Dayı'nın onları söylerken takındığı ölçülü tavırda gizliydi: Züleyha için yaptığı her şey için minnettarlık beklentisi, Züleyha'nın ona olan borcunun toplamı.

Ağlamaya başladı Züleyha. "Ama şimdi sırrınızı öğrendiğime göre, planınıza uyacağımdan nasıl emin olabilirsin?"

"Uyarsın, canım. Bizden başka kimsen yok. Kan bağı var aramızda."

—H_2O—

NARİN, ZÜLEYHA, ARTHUR

Dicle Nehri Kıyısında, 2018

O gün baraj kapaklarını açıyorlardı. Su, tamamlanmış barajdan akmaya başlayacak, dur durak bilmeden, bütün gücüyle akacaktı –kükreyerek, genişleyerek, kendine gereken kadar alanı talep ederek. Baraj gölünün yükselişi ilk başta fark edilmeyecek, ancak kısa sürede dolacaktı. Su, her gün 35 santimetre yükselerek birkaç ay içinde 20 metreye ulaşacaktı. Bu yılın sonunda Castrum Kefa tamamen sulara gömülecek, surlarla çevrili kadim şehir nesiller boyunca batık halde kalacaktı.

Çevresini seyrederken, kabaran bir hüzünle sarmalandığını hissetti Züleyha, bir şeylerin sona ermekte olduğuna dair keskin bir farkındalık hissiydi bu. Manzara –çorak, kavruk ve ağaçsız– sırtüstü düşmüş, kendini döndürmeye çalışan bir hayvanın karnını andırıyordu, tıpkı onun gibi küçük ve çaresizdi.

"İyi misin?" diye sordu Nen. "Ne düşünüyorsun?"

"Yumuşak kabuklu kaplumbağaları..." dedi Züleyha dalgın bir gülümsemeyle. "Eskiden Fırat kıyısına yumurtlarlardı ama hidroelektrik santraller sazlık kıyılarını yok edince buraya,

Dicle'ye göç etmek zorunda kalmışlardı. Ve şimdi bu sığınak da mahvoluyor... Bundan sonra nereye gidebilecekler, merak ediyorum?"

Nen her zamanki gibi ilgiyle dinledi. Bir an sonra nazikçe sordu, "Dayınla konuşmayı başardın mı?"

Züleyha başını iki yana salladı. "Telefonlarıma cevap vermiyor. Yengem de öyle. Beni uzun süre affetmeyecekler sanıyorum, belki de hiç etmezler. Ama Helen'e ulaşmayı başardım. Hayatımda yaptığım en zor konuşmaydı. Çok sarsılmıştı, perişan haldeydi. Tam her şey planlanmışken şimdi bekleme listesinin en altına geri döndüler. Kendimi çok kötü hissediyorum."

Nen, Züleyha'nın yüzüne düşen bir tutam saçı kenara çekti. "Sen doğru olan şeyi yaptın –zor olan şeyi."

"Helen anlıyor. Başka bir donör arıyoruz şimdi ikimiz –bu sefer resmi kanallardan. Ona yardım etmek için elimden gelen her şeyi yapacağım. Onu ve Lily'yi yalnız bırakmayacağım."

Nen başını salladı. "Gidip Narin'e bakmaya hazır mısın?"

"Hazırım."

Dik yokuşu tırmanırken doğal bir şekilde birbirine uyum sağladı adımları. Kırılıp paramparça olmuş bir çitin ötesinde uzanıyordu kadim mezarlık, sınırı ufukla birleşiyordu. Kız orada. Aile büyüklerinin mezarları başında yalnız kalmak istemişti ve Nen ile Züleyha da ona mahremiyet sağlamak için yarım saat ortalıkta dolaşmış, etrafı keşfe çıkmışlardı.

Narin'i, IŞİD ile iş yapan bir satıcıyla iş yapan bir satıcıdan satın almışlardı. 3 200 dolar ödemişlerdi –bir insanın piyasa fiyatı buydu o gün itibarıyla. Paranın çoğu dövme dükkânından gelmişti. Yerel halktan, yardım etmek isteyen insanlardan destek almışlardı. Türkiye'nin hızla gelişen bir şehrinde kalabalık bir banliyödeki bir evde bir Ezidi kölenin daha esir tutulduğu sır değildi, tıpkı binlerce başkasının hâlâ Suriye, Kuveyt, Irak, Suu-

di Arabistan'daki aile evlerinde –hayatın normal seyrinde devam ettiği sıradan mahallelerde– tutsak oldukları gibi.

Ufalanan taşları ve birbirine dolanmış otlarıyla eski mezarlığa girerken, iki kadın sessizliğe gömüldüler. Tozlu patikanın ilerisinde, Narin'in bir periyi andıran bedeni kavurucu güneşin halesindeydi. Kız geldiklerini duymadı ve onlar gidip önünde durana kadar da varlıklarını fark etmeyecekti. Onu korkutmamak için Züleyha ve Nen bir an durdular. Bunu yüksek sesle dile getirmeseler de, ikisi de çocuğun iyileşmesinin ne kadar süreceğini merak ediyorlardı o an. Diğer olasılık, düşünmek bile istemedikleri kadar yürek parçalayıcıydı: Yaraların iyileşemeyecek kadar derin olması, kalbin asla unutamaması ihtimali. Şu an için, doğduğu yer sonsuza dek kaybolmadan önce onu buraya getirebildikleri için mutluydular.

Bu arada, birkaç metre ötede, kavrulmuş çimenlerin üzerinde oturan Narin kendi sessiz dünyasına çekilmişti. Annesinin ve büyük büyük anneannesi Leyla'nın mezarlarına çiçekler bırakmıştı... Çok sevdiği anneannesi Besma burada değil, Irak'taki bir toplu mezarda gömülüydü. Çocuk, babasının hayatta olup olmadığını bilmiyordu ama bir gün birbirlerini bulacakları ihtimaline sıkı sıkıya tutunuyordu. Öğleden sonra Almanya'daki akrabalarıyla konuşacaktı. Onun hayatta olduğunu öğrendiklerinde mutluluktan uçmuşlardı. Belki bir gün Hanover'a onların yanına giderdi Narin. Ayrıca Züleyha ve Nen'in onu yanlarında Londra'ya götürmek istediklerinin de farkındaydı. Bilmediği şey ise bu tür taşınmalar için gerekli izinleri alıp evrakları tamamlamanın ne kadar zor olduğuydu. Henüz hiçbir şey netleşmemişti. Kesin olan tek şey şuydu; eski hayatı artık yoktu.

Kısa bir süre sonra Narin, sanki nehir kıyısından gelen bir kokuyu almak ister gibi çenesini kaldırdı ve bir rüyanın kıyısın-

da asılı duran figürler gibi kendisini bekleyen iki kadını gördü. Yüzü hareketsiz kaldı. Ne bir rahatlama ne de bir tanıma, sadece hiçlik.

Yavaşça kıza yaklaştı kadınlar. Sonra beklenmedik bir şey oldu. Züleyha ayağa kalkmasına yardım etmek için elini Narin'e uzattığında, giysisinin kolu biraz sıyrıldı ve Narin kadının bileğindeki dövmeyi fark etti –anneannesinin alnındaki *deq*'in aynısıydı. Gözyaşlarını tutmak için gözlerini kırpıştırarak imgeye baktı, gözlerindeki şaşkınlık ve hüzne yeni bir his katıldı: Küçük bir güven tohumu –belki bir gün büyüyüp daha güçlü bir şeye dönüşecekti o tohum, belki de dönüşmeyecekti.

Üçlü grup, sağa sola dağılmış taşların ve seyrek çalılıkların arasından dikkatle ilerleyerek geceyi geçirecekleri eski püskü otele geri döndü. Mezarlıktan ayrılmadan önce Narin, bir mezar taşını işaret etti ve Nen'le Züleyha taşın üzerinde eksantrik bir İngilizce yazıt olmasına hayret ettiler: *Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur*. Onlar hayretle mırıldanarak okurlarken, Narin onlardan habersiz, başıyla hafifçe selamladı mezarı, sular gelmeden önce Arthur'a son bir kez veda etti.

Artık sadece zaman meselesiydi ve zaman, tıpkı antik bir tablet gibi, kimsenin onu yeniden birleştiremeyeceği kadar hızla parçalanıyordu. Yarın, Mezopotamya'nın son kalan şiirleri sulara gömüldüğünde ve Hasankeyf her şeyiyle sular altında kaldığında, insanlar kültürün ve çevrenin ve toprağa ait anıların yok edilmesinden bahsedeceklerdi, ancak hiç kimse, hatta nehrin kendisi bile, her şeyin tek bir yağmur damlasıyla başladığını hatırlamayacaktı.

Dicle'den bir damla, güneşin altında buharlaşarak tül gibi bir sis sarmalı halinde ağır ağır yükseldi. Sıvıdan buhara ve katıya, sonsuz bir döngü kendini tekrarlamaya başladı. Mezopotamya'nın yıkılmış şehirlerinin gözyaşları, henüz gelmemiş sellerin pusuyla

karıştı. Bulut kıtaların üzerinden geçerken donarak kristallere dönüştü. Bir kar tanesi Londra'nın üzerine düştü, buz gibi zeminde yatan yeni doğmuş bir bebeğe doğru hızla savruldu. Ve bebek, su denen gizeme baktı; tüm telaşı ve hareketiyle, bir an gümüşi göründü su, bir an mavi, en güzel, en derin mavi. Ve eğer masum bir hayretle yukarı bakarak dünyayı bir bebeğin gözlerinden görebilseydik, biz de gökyüzündeki nehirleri seyredebilirdik. Dur durak bilmeden akan o güçlü nehirleri.

Bir Damla Suyun Yolculuğu	Kalış Süresi
MÖ 630, Ninova, bir yağmur damlası olarak indi ve Kral Asurbanipal'in saçına düştü	30 dakika
Buharlaşıp atmosfere karıştı	5 ila 15 gün
Yağmur damlası olarak geri döndü, toprağa sızdı ve derin yeraltı sularına ulaştı	1 500 yıl
Bir kaynakla yüzeye geri çıktı ve açık denizlere doğru yol aldı.	970 yıl
Atmosfere yükseldi	5 ila 15 gün
1840, bir kar tanesine dönüştü ve Londra'da Thames Nehri kenarında yeni doğmuş bir bebeğin ağzına düştü	2 ila 6 ay
Eriyip nehre karıştı ve Manş Denizi'ne taşındı; hâkim gelgit akıntılarıyla Akdeniz limanlarını dolaştı	32 yıl
1872, Arthur İstanbul'a vardığında, iskeleye vuran bir dalgadan sıçrayarak genç adamın yüzünü ıslattı	5 saniye
Buharlaşıp, bir bulutun üzerinde dinlendi, Toros Dağları'na yağmur olarak düştü, sığ yeraltı sularında uyudu ve Dicle Nehri'nin yukarı kısımlarına aktı	142 yıl
2014, Laleş Vadisi'nden getirilen bir şişeyi doldurdu	3 gün
Atmosfere karıştı	5 ila 15 gün
Yağmur suyu olarak toplandı, arıtıldı ve şişelendi	1 ay
Sincar Dağı'nda bir plastik su şişesindeki son damla olarak buldu kendini	12 saat

Buharlaştı, dünyanın çevresini bir kez dolaştı doğuya doğru	49 gün
Bir İngiliz göletine yağmur olarak düştü ve orada kaldı	2 ila 3 yıl
2018, Londra'da musluk suyu olarak içildi	1 gün
2018, Londra'daki bir yüzen evde bir göz-yaşı damlasına dönüşüp, lavaboya düştü	1 dakika
Musluk suyuyla ve işlenmiş atık suyla karışıp tekrar denize ulaştı	(hâlâ orada)

Bu, roman genç bir kâtibin işidir,
Gelmiş geçmiş pek çok şair, âşık ve hikâye anlatıcısından birinin.
Bizler, her nefesimizle şiirler, şarkılar ve hikâyeler dokuruz.
Hatırlayın bizi.

Şimdi ve her zaman,
Nisaba'ya övgüler olsun

Okuyucuya Notlar

Beni on yaşıma kadar büyüten anneannem, Yunan filozof ve matematikçi Miletli Thales'i hiç duymamıştı ama o da suyun yaşamın temel ilkesi olduğuna inanırdı. Bana usul usul yağan yağmuru veya mırıldanan dereleri dinlemeyi öğretmek istiyordu ama ben cahillik ettim, kötü bir öğrenci oldum. Sonunda, birçok başka şeyde olduğu gibi bu konuda da beni baştan beri gözümün önünde olan gerçekler ve gizemlerle bağlantıya geçiren şey edebiyat oldu. Su, hâlâ bilinmeyen birçok özelliğiyle büyük bir gizem olmaya devam ediyor.

Mezopotamya'nın –günümüz Türkiye'sinin, İran'ının, Suriye'sinin ve Kuveyt'inin bazı kısımları ile günümüz Irak'ının– hikâyeleri ve sessizlikleri nehirler tarafından şekillendirilmiştir, geçmişin ve günümüzün nehirleri, ölmüş ve ölmekte olan nehirler tarafından. Dünyanın en fazla su sıkıntısı çeken on ülkesinden yedisi Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dadır. Bir zamanlar medeniyetin beşiği olan Dicle ve Fırat, tarihteki en düşük seviyelerindedir. Mezopotamya nehirleri günbegün kurudukça, çekilen sularının altından binlerce yıllık yerleşim yerleri ortaya çıkıyor.

Lağımlar ve Gecekondular Kralı Arthur hayal gücümün içinde yaşayan kurgusal bir karakter, ancak onu kısmen gerçek bir tarihi figüre dayandırdım: Çiviyazısını çözen, Osmanlı İmparatorluğu'na seyahat eden ve dönüş yolunda Türkiye-Suriye sınırına yakın bir köyde ölen işçi sınıfı dehası George Smith'e. Sadece Gılgamış Destanı'nı keşfedip tercüme etmekle kalmayıp,

aynı zamanda hayatını bu kadim şiire adamış, kendi kendini yetiştirmiş öncü bir Asurolog'du Smith. Bu olağanüstü karakterin kendi yazdığı ve onun hakkında yazılan kitaplar araştırmamın merkezinde yer aldı, örneğin *Assyrian Discoveries: An Account of Explorations and Discoveries on the Site of Nineveh, during 1873 and 1874* ve *The Chaldean Account of Genesis*. David Damrosch'un muhteşem şaheseri *The Buried Book: The Loss and Rediscovery of the Great Epic of Gilgamesh*'i özellikle vurgulamak istiyorum. Irving Finkel'in *The Ark before Noah: Decoding the Story of the Flood*'ı aydınlatıcı ve faydalı içgörüler sunuyor. *Myths from Mesopotamia: Creation, The Flood, Gilgamesh, and Others*'tan (Stephanie Dalley'nin İngilizce çevirisiyle) ve *The Epic of Gilgamesh*'ten (Andrew George'un İngilizce çevirisiyle) çok şey öğrendim. Şiirin hayranları dünyanın dört bir yanına dağılmış durumdalar ve ben de kendimi onlardan biri sayıyorum. Theodore Ziolkowski'nin *Gilgamesh Among Us: Modern Encounters with the Ancient Epic* adlı eseri dünyanın en eski edebiyat eserinin devam eden etkisi ve cazibesi hakkında büyüleyici bir kaynak.

Austen Henry Layard'ın çığır açan eseri *Nineveh and Its Remains: With an Account of a Visit to the Chaldaean Christians of Kurdistan, and the Yezidis, or Devil-Worshippers; and an Enquiry into the Manners and Arts of the Ancient Assyrians* (Ninova ve Kalıntıları: Kürdistan'ın Keldani Hıristiyanları ile Ezidilere ya da Şeytana Tapanlara Yapılan bir Ziyaretin Hikâyesi ve Antik Asurluların Töre ve Sanatlarına Dair bir İnceleme) araştırmalarımda çok önemli bir yer tuttu ve dikkatli okuyucular orijinal başlıktaki kelime sırasıyla oynadığımı fark edeceklerdir. Paul Collins'in *Assyrian Palace Sculptures*'ı, Gareth Brereton'ın editörlüğünü yaptığı *I am Ashurbanipal: king of the world, king of Assyria* ve Jeff Pearce'ın *Winged Bull: The Extraordinary Life of Henry Layard, the Adventurer Who Discovered the Lost City of Nineveh*'i değerli kaynaklardı. Arthur'un bir kadı'nın "ehl-i kitap" olmadıkları gerekçesiyle Ye-

zidileri aldatma ve hatta katletme izni verdiğine tanık olduğu sahne Layard'ın kendi anlatımlarına dayanmaktadır. Gerçektir.

Bu kitaptaki birçok şey gerçek olaylardan ve tarihi karakterlerden esinlenmiştir –örneğin bir Osmanlı paşasının İngiltere'ye hediye olarak gönderdiği Su Aygırı Obaysch veya Antik Mezopotamyalı kadın parfüm yapımcısı Tapputi... Zencefilli çiviyazılı kurabiyeler de vardır ve lezzetlidir; Penn Müzesi web sitesinde bir tarif bulabilirsiniz. Diğer mutfak gelenekleri ve ritüelleri için Jean Bottéro'nun *The Oldest Cuisine in the World: Cooking in Mesopotamia* kitabına başvurabilirsiniz.

Charles Dickens, Chapman & Hall'dan 1844'te ayrıldıktan sonra kitapları Bradbury & Evans tarafından yayınlandı gerçekten. Antika kitap satıcılarının kataloglarında *Bleak House* veya *Little Dorrit*'in ilk baskılarına hâlâ rastlamak mümkün, ama çok pahalılar elbette. Dickens, karısından neden ayrıldığını açıklayan bir ilanı *Punch* dergisinde yayınlamayı reddetmeleri üzerine 1859'da şirketle ilişkisini kesti. Anlatıya hizmet etmesi için, kimi ayrıntıları ve tarihleri hikâyenin akışına uyacak şekilde değiştirdim. Örneğin, Layard'ın kitabı aslında John Murray tarafından yayınlanmış. Fars astronom ve şairi Ömer Hayyam'ın *Rubailer*'i Quaritch tarafından basılmış. British Museum'da, Antik Şark Eserleri Departmanı'nın Sorumlusu olarak çalışan Dr. Samuel Birch adında ünlü bir Mısırolog vardı, ancak ben onun görevde bulunduğu tarihlerde değişiklik yaptım. İngiliz basım ve yayıncılık sektörünü sarsan bir intihar gerçekten de vardı, ama bu William Bradbury'nin oğlu olan genç Henry Bradbury'nin intiharıydı. Dr. John Snow elbette gerçektir ve koleranın kötü kokuları solumak yerine içme suyuyla yayıldığını keşfederek pandemileri anlamamıza büyük katkıda bulunmuştur. Steven Johnson'ın *The Ghost Map: The Story of London's Most Terrifying Epidemic – and How It Changed Science, Cities and the Modern World*; Peter Ackroyd'un *Thames: Sacred River* (2 cilt) ve *London Under*; Stephen Halliday'in

The Great Stink of London: Sir Joseph Bazalgette and the Cleansing of the Victorian Metropolis; Nicholas Barton'ın *The Lost Rivers of London*; Matthew Kneale'in *Sweet Thames*; Jonathan Schneer'in *The Thames: England's River*; Jerry White'ın *London in the Nineteenth Century*; Michelle Higgs'in *A Visitor's Guide to Victorian England*; ve Jonathon Shears'ın *The Great Exhibition, 1851* adlı eserleri çok değerli kaynaklardı. Arthur'un İstanbul'u ilk kez gördüğü sahne, İstanbul'u bir yabancının gözünden canlı bir şekilde tasvir eden on dokuzuncu yüzyıl romancısı ve şairi Edmondo de Amicis'in yazılarından esinlenmiştir. British Museum Sekreteri'nden gelen mektup gerçektir –sadece birkaç kelimesini değiştirdim. Ayrıca George Smith'in günlüğünden parçalar da kullandım, ki bu günlüğü son anlarına kadar tutmuş olması çok dikkat çekiciydi.

Dünya Miras Listesi'nde yer alan birinci derece tarihi ve koruma alanlarından biri olan Hasankeyf bugün silinip gitmiş durumda. Çok uzun zaman önce, henüz o tartışmalı Ilısu Barajı'nın suları altında bırakılmamışken ziyaret ettiğimde bende büyük bir iz bırakmıştı Hasankeyf. Buraya Araplar Hisn Kayfa, Romalılarsa Kefa demişler; ama ben tutarlılık sağlamak için Antik Asurca'daki ismi *Castrum Kefa*'yı kullandım. Ayrıca, British Museum'daki *lamassu*lar aslında hem Nimrud hem de Horsabad'dan olsa da ben anlatı yayının merkezine Ninova'yı yerleştirmek istediğim için sağda solda küçük değişiklikler yaptım, bunu da belirtmem gerek. Hizmetçileri ve hikâye anlatıcılarıyla birlikte gömülen Kral'ın hikâyesi de gerçek, ama arkeolojik keşfin tarihini değiştirdim. Dört farklı yere yayılmış olan Asurbanipal Kütüphanesi, yalnızca kendi başına büyüleyici olmakla kalmayıp, kütüphanelerin giderek daha fazla tehdit altına girdiği günümüzde de son derece önemli.

Bilim insanı Berenberg, hayali bir karakter olmakla beraber, kariyeri ve mesleki itibarı pahasına "suyun hafızası" teorisini

geliştiren Fransız immünolog Jacques Benveniste'den esinlenerek yaratılmıştır. Ben onun çalışmalarıyla bilim veya homeopati açısından değil, insan hikâyelerine ilgi duyan bir romancı olarak ilgileniyorum. Suyla ilgili tüm okumalarımı çok sevdim ve çok değer verdim ve her ne kadar konu hakkındaki geniş literatürün hakkını veremesem de özellikle Brian Fagan'ın *Elixir: A Human History of Water*; Helen Czerski'nin *Blue Machine: How the Ocean Shapes Our World*; Fred Pearce'ın *When the Rivers Run Dry*; Tristan Gooley'in *How to Read Water: Clues, Signs and Patterns from Puddles to the Sea*; ve Amy-Jane Beer'in *The Flow: Rivers, Water and Wildness* kitaplarından bahsetmek istiyorum. Sonuncu kitabı okursanız, romanın ismine ilham veren dizeyle de karşılaşırsınız.

Müzeler ve kültürel mirasın kime ait olduğu zor bir tartışma konusudur ve zamanımızın en karmaşık konularını nüans, derinlik, özen ve empatiyle özgürce keşfetmek için edebiyattan, özellikle de edebi bir tür olarak romandan daha iyi bir alan yoktur. Kurmaca, önemli ve hassas konuları birden fazla açıdan kavramamızı sağlar –bu, sosyal medya ve duygusuz algoritmalar çağında giderek kaybettiğimiz bir özgürlük. Rachel Morris'in *The Museum Makers: A Journey Backwards – from Old Boxes of Dark Family Secrets to a Golden Era of Museums* adlı eseri, insanın koleksiyon yapma içgüdüsünü araştırıyor. John Malcolm Russell'ın neredeyse tamamen yayınlanmamış arşivlere dayanan *From Nineveh to New York: The Strange Story of the Assyrian Reliefs in the Metropolitan Museum and the Hidden Masterpiece at Canford School* adlı eserinin büyüleyici bir bakış açısıyla anlattığı "İngiltere'nin en zengin kadını" Lady Charlotte Guest'in Mezopotamya'dan getirttiği tarihi eserler koleksiyonu öyle büyükmüş ki kır evi Canford Manor'da kendine ait bir "Ninova Verandası" varmış. Arthur'un, İngiltere'deki zengin bir evde Ninova'dan gelmiş eşyalara rastlaması bu tarihi olaydan ilham alıyor.

Bu roman için araştırma süreci yoğun, muazzam ve disiplinler arasıydı. Küresel çevre krizi ve koruma hidrolojisinden Antik Akad cenaze ve adak törenlerine ve Mezopotamya'nın etnomedikal bitkilerine kadar çeşitli kitapları ve akademik makaleleri severek okudum. Faisal H. Husain'in *Rivers of the Sultan: The Tigris and Euphrates in the Ottoman Empire* adlı eseri; Laith A. Jawad'ın editörlüğünü yaptığı *Tigris and Euphrates Rivers: Their Environment from Headwaters to Mouth* ve Leon McCarron'ın *Wounded Tigris: A Journey through the Cradle of Civilization* adlı eseri hem tarihsel hem de coğrafi açıdan bana yardımcı oldu. Ancak belki de en büyük zorluk Ezidi kültürünün ve geleneklerinin zenginliğini ve karmaşıklığını araştırmaya başladığımda ortaya çıktı. Yüzyıllar boyunca çoğunlukla şarkılar, hikâyeler, ninniler ve şiirler aracılığıyla aktarılmış kolektif bir kimlik, yalnızca yazılı metinlere odaklanılarak anlaşılamazdı. Romanın İngilizce orijinalinde "Yazidi", "Yezidi' ve "Êzidi" yazımlarından hangisini kullanacağım konusuna çok kafa yordum; sonuçta ilkini seçmemin tek nedeni, romanda on dokuzuncu yüzyıl metinleriyle ve Arthur'un Layard'ın kitabını keşfiyle bir devamlılık sağlamaktı.[15]

Bir diğer zorluk ise Ezidi topluluklarının uygulamalarının yere veya döneme göre farklılık göstermesiydi. Balık yememek veya reenkarnasyona inanmak gibi bazı ilkeler, örneğin Irak'taki Ezidiler ile Ermenistan'daki Ezidiler arasında büyük farklılıklar gösterebiliyor. Bu büyüleyici çoğulluğu gözden kaçırmamaya çalıştım ve sözlü mirasın önemine saygı göstermeyi hedefledim. Bu amaçla şarkıları, mitleri, efsaneleri ve halk hikâyelerini ve ayrıca batıl inançları inceledim. Khanna Omarkhali'nin *The Yezidi Religious Textual Tradition: From Oral to Written*; Garnik S. Asatrian ve Victoria Arakelova'nın *The Religion of the Peacock Angel: The Yezidis and Their Spirit World*; Philip G. Kreyenbroek ve Khalil

15. Türkçe çeviride Ezidi adı kullanılmıştır çünkü Türkiyeli Ezidiler kendilerini bu şekilde adlandırıyorlar. (ç.n.)

Jindy Rashow'un *God and Sheikh Adi are Perfect: Sacred Poems and Religious Narratives from the Yezidi Tradition*; Eszter Spät'in *The Yezidis*; Christine Allison'ın *The Yezidi Oral Tradition in Iraqi Kurdistan*; Rezan Shivan Aysif'in *The Role of Nature in Yezidism*; Philip G. Kreyenbroek'in *Yezidism in Europe: Different Generations Speak about Their Religion*; Nurcan Baysal'ın *Ezidiler: 73. Ferman* ve Birgül Açıkyıldız'ın *Ezidiler: Bir Toplumun, Kültürün ve Dinin Tarihi* kitapları çok değerli ve aydınlatıcıydı. Hem yerel topluluklardan hem de diasporadan kalplerini ve anılarını –üstelik bu anılar acı ve ıstırapla dolu olsa bile– bana nazikçe ve cömertçe açan herkese derinden minnettarım.

Romanımda, 19. yüzyılın sonlarında Dicle kıyılarında gerçekleşen bir soykırım var ve bu tarihsel gerçeklere dayanıyor. Ancak, anlatının akışı için tam tarihi ve bazı ilgili ayrıntıları değiştirdim. Mirê Kor olarak bilinen Revanduzlu Muhammed Paşa, Bedirhan Bey ile birlikte 1832'de binlerce Ezidi'yi katletti. Nehre doğru kaçanlar tuzağa düştüler, zira bütün teknelerin yok edildiğinden haberleri yoktu. 2014'teki soykırım, tüm dünyanın gözü önünde gerçekleşti. Susan Shand'ın *Sinjar: 14 Days that Saved the Yazidis from Islamic State*; Paul Martin Kingery'nin *The Yezidi Sunset: The Genocide by ISIS in Iraq*; Shaker Jeffrey ve Katharine Holstein'ın *Shadow on the Mountain: A Yazidi Memoir of Terror, Resistance and Hope* adlı eserleri yürek parçalayıcı ve güçlü anlatımlar. Barones Helena Kennedy, Aarif Abraham, Lord David Alton ve Tatyana Eatwell editörlüğünde hazırlanan *State Responsibility and the Genocide of the Yazidis*, önemli bir belgedir ve Ezidi Adalet Komitesi'nin (Yazidi Justice Committee / YJC) titiz incelemelerine de dikkat çekmek isterim. Romanda kurgusal karakterim Salma'nın, IŞİD tarafından yakalanıp tecavüze uğramaktansa Halepçe'de gazlanarak öldürülmeyi yeğleyeceği yönündeki ifadesi, bu zulümden kurtulan birinin sözlerinden alınmıştır.

Köleleştirilmiş Ezidi kadınların anılarını ve kişisel anlatılarını okumak zaman zaman çok zor olsa da son derece önemliydi. Nadia Murad'ın *The Last Girl*; Farida Khalaf'ın *The Girl Who Beat ISIS*; Dunya Mikhail'in *The Beekeeper of Sinjar: Rescuing the Stolen Women of Iraq* ve Christina Lamb'ın *Our Bodies, Their Battlefields: War through the Lives of Women* kitapları bende büyük etki bıraktı. Psikolog ve travma terapisti Profesör Dr. Jan Kızılhan'a bana zaman ayırıp görüşlerini paylaştığı için çok minnettarım. Kızılhan ve ekibi, uzun yıllardır hem bireysel hem de kolektif iyileşmeye katkıda bulunmak için olağanüstü ve özverili çalışmalar yürüttüler ve en savunmasız ve en çok travmatize olmuş kişilere yardım ettiler. Ayrıca Mona Kızılhan'a, Aarif Abraham'a, Leyla Ferman'a, Düzen Tekkal ile bilge babasına da şükranlarımı sunmak istiyorum çünkü hepsi de benim aptalca ya da önemsiz sorularıma nazikçe ve sabırla cevap verdiler. YJC'nin kurucu ortağı ve Adalet için Kadınlar (Women for Justice) Direktörü Dr. Leyla Ferman, Sincar'dan birinci elden tanıklıkları benimle paylaştı ve dağda mahsur kalan çaresiz ailelerin çocuklarını hayatta tutmak için su damlalarını nasıl bölüştürmeye çalıştıklarını bu sayede öğrendim. Leyla'nın ailesi, tarihlerini canlı tutmak için, ferman/soykırım zamanında doğan büyükbabalarına ithafen bu soyadını almış. Geçmişteki vahşetlerin anısını günümüze kadar koruyan Ezidi deyişlerinin ve türkülerinin transkripsiyonlarını okudum. Benimle şahsen veya görüntülü konferans yoluyla konuşan insan hakları avukatlarına, aktivistlere ve katliamlardan kurtulan kişilere çok minnettarım. Cesaretinizden, ruhsal dayanıklılığınızdan ve adalet ve bilinirlik için gösterdiğiniz sıkı çalışmadan çok şey öğrendim.

Ben bu kitabı yazarken, etkili bir Nijeryalı politikacı ve eşi, Modern Kölelik Yasası uyarınca bir ağır ceza jürisi tarafından hapse atıldı ve suçlu bulundu. Bu, Birleşik Krallık'taki ilk organ kaçakçılığı mahkûmiyetidir. Hasta kızlarına organ nakli yapılma-

sı gereken çift, Nijerya'daki yoksul bir sokak satıcısını böbreğini almak için İngiltere'ye getirme konusunda bir doktorla anlaşmıştı. Bu sıradışı vaka hakkında okumaya ve araştırma yapmaya devam ettim ve anavatanım olan Türkiye'nin yasadışı organ ticareti ağları için önemli bir yer olarak bu tür dava kayıtlarında adının geçtiğini öğrenince şaşırdım. Bu yasal ve etik hikâyeyi takip ettiğim sırada bir yandan da katliam ve esaretten kurtulan Ezidilerin ifadelerini inceliyordum ve iki konu zihnimde birbirine bağlandı. Bugün yaklaşık üç bin Ezidi kadın ve kız çocuğu hâlâ kayıp, birçoğu Ortadoğu'daki şehir ve kasabalardaki tipik aile evlerinde esir tutuluyor. Özellikle bir olay beni derinden sarstı. 2021'de, yedi yaşındaki bir Ezidi kızını en yüksek teklifi verene satmak için yapılan çevrimiçi açık artırma polis tarafından engellendi ve kız, Ankara'da sıradan bir mahallede, çocukluğumun geçtiği anneannemin evinden çok da uzak olmayan bir yerde perişan bir halde bulundu. Ezidi Soykırımı korkunçtu ve yürek parçalayıcıydı ve henüz bitmiş de değil.

Gözlerimi kapatıp, bize "menderes" kelimesini (Yunanca *maiandros* ve Latince *maeander*) veren kıvrımlı Büyük Menderes Nehri'nin kıyısında oturan Miletli Thales'i düşünüyorum. Onu orada, suyu hayranlık ve saygıyla izlerken, huzursuz hareketini ve yenilenmesini gözlemlerken hayal ediyorum. Sonra filozofun eline sıçrayan minik bir damlayı hayal ediyorum... bu sabah kahvemde veya belki de sizin kahvenizde olabilecek, hepimizi zamanın, coğrafyanın ve kimliğin sınırlarının ötesinde birbirimize bağlayan o damlayı.

Teşekkür

Bu romanı hayal edip hayata geçirmem için beni cesaretlendiren birtakım harika kişiler var. Birlikte çalışmaktan mutluluk duyduğum insanlar. İngiltere editörüm Isabel Wall ve ABD editörüm John Freeman'a sarsılmaz şükranlarımı sunuyorum. Isabel, nereden başlayacağımı bilmiyorum, gerçekten. Titiz, özverili ve anlayışlı editörlüğün, cömert kalbin ve her zaman yazarlarının yanında olman benim için dünyalar kadar kıymetli. John, sanki birbirimizi ezelden beridir tanıyormuşuz gibi hissediyorum ve senin aklını ve adanmışlığını, harika editoryal ve edebi sezgini derinden takdir ediyorum. Jonny Geller'a, harika ve düşünceli bir yazar temsilcisi olduğu ve fikirlerimi, henüz tam olmamışlarken bile, bunca içgörü, açıklık ve değerli dostlukla canlandırıp beslediği için özel teşekkürlerimi iletiyorum. Dünya haklarımı titizlikle ve sevgiyle temsil eden Curtis Brown'dan muhteşem Sophie Baker ve Katie Harrison'a minnettarım. Edward (Edd) Kirke bu kitaptaki her ayrıntı ve tasarımla tutkuyla ve özenle ilgilendi. Atlantik'in her iki yakasında, Viking'den Toye Oladinni, Samantha Fanaken, Anna Ridley, Jasmin Lindenmeir, Michael Bedo, Rosamund Hutchison ve şu anda doğum izninde olan Chloe Davies'e; Atlanta Hatch, Ciara Finan ve Viola Hayden'a; ve Knopf'taki muhteşem ekibe –Isabel Ribeiro, Laura Keefe, Erinn Hartman, Tricia Cave ve Matthew Sciarappa'ya minnettarım. Harika ve bilge Reagan Arthur'a sadece desteği için değil, aynı zamanda lezzetli *ramen* sohbetleri için de içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Bir tanecik Lisa Babalis'e derin takdirimi ifade etmek istiyorum. Sevgili Lisa, ben sana e-postalar yağdırırken bile gösterdiğin cömert ruhunu ve kendine özgü nezaketini takdir ediyorum. Sen benim Türk kalbimin Yunan kız kardeşisin; sana tüm ruhumla teşekkür ediyorum. Sevgili dostum Stephen Barber inanılmaz bir Rönesans insanıdır ve dilsel bulmacalardan Victoria dönemi aforizmalarına kadar birçok soruma nezaketle yanıt verdi. Değerli önerileri için çok zeki dostum Catherine'e sıcak teşekkürlerimi sunuyorum. Harika bir redaktöre sahip olmak bir yazar için paha biçilmezdir ve işte tam bu noktada harika Donna Poppy devreye giriyor. Tek sorun şu ki Donna, sanırım artık dil labirentlerindeki uzun ve heyecan verici sohbetlerimizin bağımlısı oldum. Her şeyi kartal gibi keskin gözüyle okuyan zeki Ellie Smith'e de teşekkür ederim.

Ve kitabın bu Türkçe baskısının size ulaşmasında çok emeği geçen Doğan Kitap'taki editörüm Senem Kale'ye, Yayın Direktörü Cem Erciyes'e, Doğan Kitap'taki güzel ve candan ekibin her birine teşekkür ediyorum.

Yukarıda adı geçen herkese şunu söylemek istiyorum: Hayatım boyunca edebiyat bana bir sığınak, içinde nefes alabileceğim ve kendimi özgür hissedebileceğim bir Hikâye Diyarı verdi ve sizin varlığınız, anadili olmayan bir dilde yazan göçmen bir yazar olarak yeni bir yuva, yenilenmiş bir aidiyet duygusu bulmamda bana yardımcı oluyor.

Olağanüstü bilgin, düşünceli ve şefkatli insan David Damrosch'a çok özel bir teşekkür. Sizinle yollarımızı kesiştirdiği için *Gılgamış Destanı*'na çok minnettarım, Hocam, teşekkür ederim. British Museum'daki Antik Mezopotamya Küratörü Dr. Sebastien Rey, arkeoloji, tarih, coğrafya, Ninova ve daha birçok şey hakkındaki telaşlı sorularıma sabırla cevap verdi. Cömertliğine ve alanına adanmışlığına hayranım. Tanrıça Nisaba da dahil olmak üzere, tarihin dışında bırakılan kadınlar hakkındaki muh-

teşem bilimsel çalışması ve kâtip kız kardeşliği için Francesca Stavrakopoulou'ya büyük ve sevgi dolu bir teşekkür. Panikle sorduğum sorulara öyle sıcak bir şekilde cevap verdiği için Dr. Moudhy Al-Rashid'e teşekkür etmek istiyorum. Aklına derinden saygı duyduğum Mary Beard, bu romanı ilk haliyle okuyup değerli düşüncelerini sunma nezaketini gösterdi. Oxford'daki Bodleian Kütüphanesi'nin başında bulunan Richard Ovenden, tanıdığım en iyi kalpli insanlardan biridir. Bu kitabı daha kafamın içinde bir fikir parıltısından ibaretken Richard'la paylaştım ve onun cesaretlendirici sözleri bana çok şey ifade etti. Yukarıda adı geçen akademisyenlerden ve uzmanlardan çok şey öğrendim, ancak bu romanda kalmış olan tüm hatalar tamamen bana aittir.

Ayrıca iki olağanüstü kadına da minnettarlığımı ifade etmeliyim: Leyla Ferman ve Mona Kızılhan. Her ikisi de hayatta iyiliği ve nezaketi inanılmaz bir sağlamlık ve dayanıklılıkla birleştiren nadir kişilerdendir. Söylediğiniz gibi, *En zayıf olarak görülenler –en güçlü çıktılar*. Sizi tanımak benim için bir armağan, teşekkür ederim.

Annem ve ailem, tam da böyle insanlar olduğunuz için, bana sevgi, destek ve ilham verdiğiniz için ve ayrıca yüksek sesli heavy-metal müziğime katlandığınız için en derin şükranlarımı sunarım. Size tüm varlığımla teşekkür ederim, Aurora, Zelda, Emir Z. ve sevgili Eyüp.

Bir romancı olarak, konunuza âşık olmamanız gerektiğini söylerler, ancak akla ne kadar hayran olsam ve fikirler âlemini ne kadar takdir etsem de, yalnızca rasyonel zihinle roman yazılabileceğine inanmıyorum. Yüreğiniz de işin içinde olmalı ve yürek bir kez işe karıştı mı, sizi nereye götüreceğini kim bilebilir.

Bu roman, yüreğimin beni götürdüğü yerdir.

Bu roman, benim nehirlere –hâlâ yaşayanlara ve çoktan gitmiş olanlara– aşk şarkımdır.

"Su hatırlar. Unutan insandır."

Tek bir su damlasıyla birbirine bağlanan kayıp bir şiirin, iki büyük nehrin ve üç olağanüstü hayatın hikâyesi.

Mezopotamya'nın antik şehri Ninova'da, Asur Kralı'nın kurduğu muhteşem kütüphanenin kalıntılarında, uzun zamandır unutulmuş bir şiirin, Gılgamış Destanı'nın parçaları saklıdır.

Viktorya dönemi Londra'sında, lağımlarla dolu Thames Nehri'nin kıyısında sıra dışı bir çocuk doğar. Arthur'un yoksulluktan kurtulmasının tek şansı parlak hafızasıdır. Yeteneği ona bir matbaada çırak olarak çalışma şansı verdiğinde, Arthur'un dünyası gecekondu mahallelerinin çok ötesine açılır. Onu denizlerin ötesine savuransa, bir kitap olacaktır: *Ninova ve Kalıntıları.*

2014 yılında Türkiye'de, Dicle Nehri kıyısında yaşayan Ezidi kızı Narin, Irak'taki kutsal Laleş'ten getirilen suyla vaftiz edilmeyi bekler. Tören yarıda kesilince, büyükannesi, rahatsızlığından dolayı yakında sağır kalacak olan Narin'i bir an önce Laleş Vadisi'ne götürmek ister ve bu uğurda, savaştan harap olmuş topraklara yolculuğa çıkarlar.

2018'de Londra'da, kalbi kırık bir hidrolog olan Züleyha, evliliğinin enkazından kaçmak için Thames Nehri üzerindeki bir yüzen eve taşınır. Yetim kalan ve zengin amcası tarafından büyütülen Züleyha varlığının ağırlığını taşıyamaz, ta ki memleketiyle beklenmedik bir bağ her şeyi değiştirene kadar.

Zamanımızın en büyük yazarlarından olan Elif Şafak'tan, yüzyılları ve kıtaları birleştiren göz kamaştırıcı bir roman.

QR kodu okutunuz

Dijital fiyat etiketi

tavsiye edilen KDV'siz satış fiyatı

₺ 475

Sertifika no: 44919

ISBN 978-625-5683-02-1

9 786255 683021

Doğan Kitap